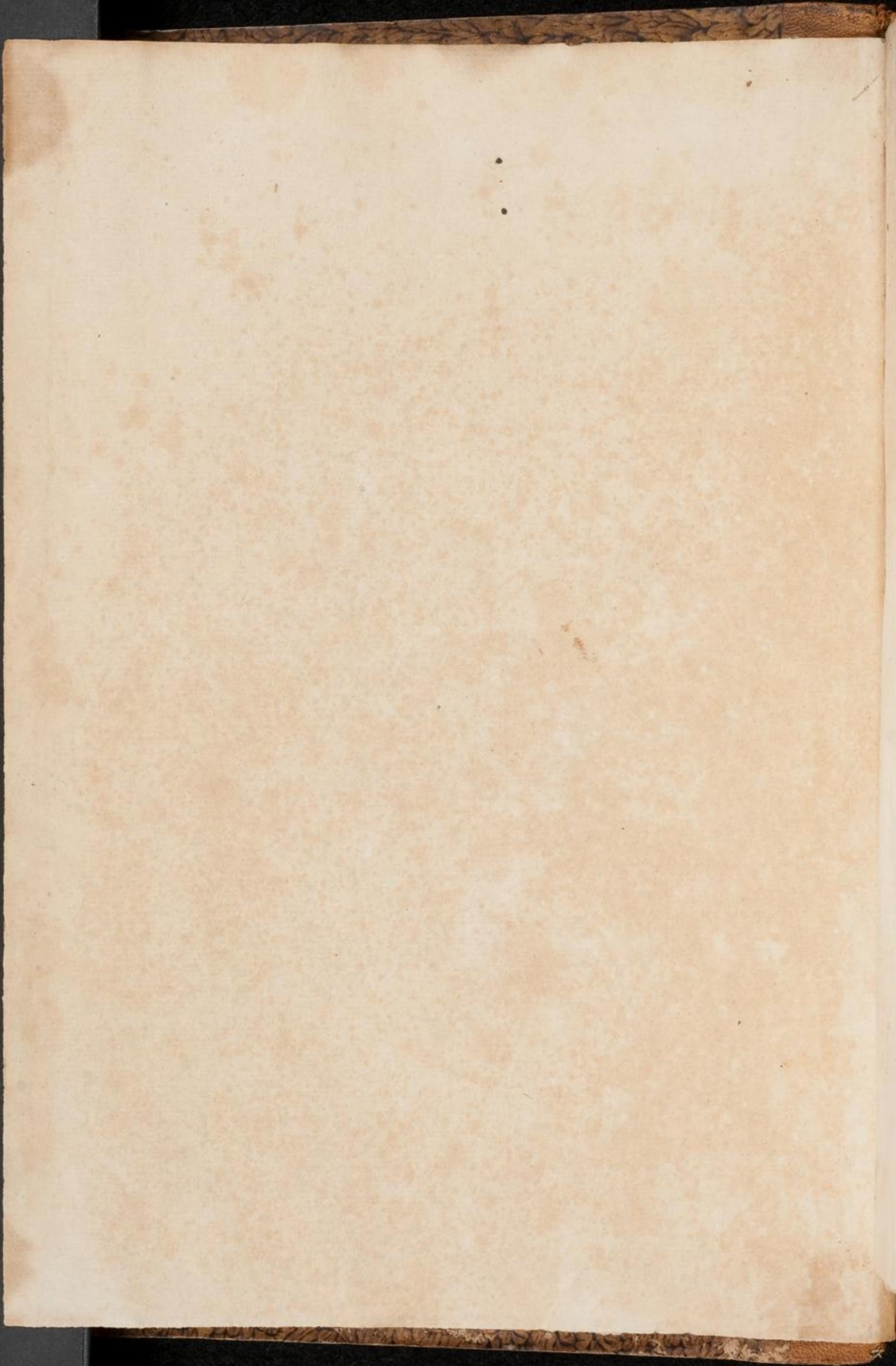

For. Ges. No 137.

Erl...
17...

Ex liberali Donatione Parnob. ac Thenni ~~St.~~ d. H. Wilhelmi
ab Hanzer Sahayai in Runderbad O. x. eo .1629.
Gangelt.

[Faint, mostly illegible handwritten text in a cursive script, possibly from the 17th or 18th century. The text is heavily obscured by large, irregular water stains and numerous small dark spots (foxing) scattered across the page. The script appears to be a form of German or Dutch cursive.]

1
Scr. Gr. 137

Index eorum, quæ hoc in libro habentur.

Iamblichus de myteriis Aegyptiorum. Chaldæorum.
Assyriorum.

Proclus in Platicum alcibiadem de anima, atq;
dæmone.

Proclus de sacrificio & magia.

Porphyrius de diuinis atq; dæmonibus.

Synesius Platicus de somniis.

Pfellus de dæmonibus.

Expositio Prisciani & Marsilii in Theophrastū de sen-
su, phantasia, & intellectu.

Alcinoi Platonici philosophi liber de doctrina Platonis.

Speusippi Platonis discipuli liber de platonis defini-
onibus.

Pythagoræ philosophi aurea uerba.

Symbola Pythagoræ philosophi.

Xenocratis philosophi platonici liber de morte.

Marsilii ficini liber de uoluptate.

Collegij Societ. Jesu Dusseldorfe.

Marfilius Ficinus florentinus Reuerédissimo in christo patri. D. Ioáni
Medici sanctæ romanæ ecclesiæ Cardiali suppliciter se cômédât.

Cum epistolam ad te scribere statuissem in cardinea dignitate nuper ti
bi collata gratulaturam, cogitarémq; cui potissimum eam darem ti
bi reddendâ, qui cōgratulationem nostram efficeret admodum gra
tiores, in academiam me subito contuli sperans in eius saltem pene
tralibus salutorem nobis aliquem tibi acceptissimum non defutu
rum. Illic ergo diuina quadam sorte, primus occurrit Iamblichus in
ter academicos cognomêto diuinus, & magnus ibi sacerdos. Cui qui
dem salue inquam Iambliche sacerdos magne. In præsentia (ut uides)
Ioáni medici, nouo christianæ religionis antistiti congratulaturus
sum, tu precor, si iusta peto, congratulationem nostram alioquin
ieiunam, diuinis uerbis, mysteriisq; tuis efficies plenioré. Annuit il
le precibus, atq; hac ad te sententia Ioanes sacerdos magne uenit Ma
gnus ille sacerdos. Tu igitur salutarem tantū lætus excipe atq; post
salutatiōem primā, post lectam epistolā, quid diuinus ille loquatur,
si placet attētius audi. promisit enim, ut sua tuāq; persona pariter di
gna diceret, se tibi breuibus, quid ægyptii, & assyrii sacerdotes de re
ligione, rebûsq; diuinis senserint, expressurum.

ARGVMENTVM IN LIBRVM IAMBlichI.

Porphyrus, q̄ iter platonicos propter excellētiā phūs appellatur. lōgā
in ægyptū misit epistolā ad Anebonē sacerdotē uariarū, & grauium
quæstionū plenā ad oēs phīæ partes spectātiū, præsertim ad deū, atq;
angelos, dæmonēsq; & animas. ad prouidentia. ad fatū. uaticinia. ma
gicen. miracula. sacrificia. uota. Porphyrii q̄onib⁹ respōdit Iambli
chuseius auditor. Introducit uero Porphyrio respōdentē Abamonē
ægyptiū sacerdotē pro Anebone discipulo suo, ad quē porphyrius
misit epistolā. Hui⁹ ergo q̄onistotius, atq; respōsionis profecto diui
næ, tanq̄ i Plotino adhuc nimiū occupatus singula ferme nō uerba,
sed sensa traduxi, ut nō mirū putari debeat, sicubi diuulsa uideatur
oratio, Præsertim inter ipsa disputādi pricipia ubi leuior iactura uer
borū. Iā deinceps uerborū etiā cōtextus magis perpetuus apparebit.
Cōactus uero sum interdū meū aliquod uerbū uel cōtinuatiōis, uel
intelligentiæ gratia interferere. Velocioris autē editionis etiā in cau
sa fuit Pierleonus uir omnium cupidissimus secretorū. Verum id
qd̄ i primis admiror, hic semper affectare uidetur, quæ iam possidet.
Nam diuinitate quadam ingenii philosophorum arcana & græco
rum & barbarorum nondum lecta consequitur.

q̄ b̄ doct̄ q̄ loq̄t̄

IAMBlichVS DE MYSTERIIS.

Decognitione diuinorum

Egyptii scriptores putantes omnia inuēta esse a Mercurio, suos libros mercurio inscribebāt. Mercurius p̄est sapiētiae & eloq̄o. Pythagoras. Plato. Democritus. Eudoxus. & multi ad sacerdotes aegyptios accesserūt. Dogmata huius libri sūt assyriorū, & aegyptiorū & ex colūnis Mercurii. Pythagoras & Plato didicerūt philosophiā ex colūnis Mercurii in aegypto. Columna Mercurii plena doctrinis. Ante omnē rationis usum inest naturaliter insita deorum notio. Immo tactus quidā diuinitatis melior, quam notitia, ex quo incitatur naturalis appetitus boni, & ratiocinatio atq; iudicium. Essentialis cognitio diuinorū, quae anima est perpetua ac re uera non est cognitio haec, qua deo fruimur. In cognitione enim est alteritas, sed contactus, quidam essentialis & simplex. Non enim possumus attingere unitatem ipsam, nisi unitissimo quodam & unitate mentis, quae super animae, mentis que proprietatem extat. Unitas ipsa deorum unit sibi animas ab aetherno per unitates earum secundum contiguitatem tam propriam & efficacem, ut esse continuitas uideatur. Intellectus diuinus dat esse animae per intelligere suum essentielle. Ergo esse animae est quoddam intelligere scilicet deum unde dependet. Esse nostrum est deum cognoscere, quia praecipuum esse animae, est intellectus suus, in quo idem est, esse quod intelligere diuina actu perpetuo. Ab illo autem esse praecipuo deriuantur potentiae animae discurrentes. Post deos ponimus daemones, heroes, animas puras, hi tres ordines pedissequi sunt deorum. Non possumus solitis humanae rationis diffusionibus attingere deorum pedissequos daemones, heroes, animas puras. Sed necesse est consurgere ad eēntialem intelligentiam & aethernā. Sicut dii semper attinguntur notione innata, sic numina deorum pedissequa, tunc primum attinguntur quando anima deposuit modum cognitionis mobilem, qui ad potentiam spectat rationalem, quae intellectu intelligentiāq; formatur, quem uocant intellectum adeptum. Nā prima notitia in agente intellectu consistit. Cum cognitio per adaequationem fiat, sequitur ut minima sempiterna, & immobilia attingamus, notione sempiterna immobili simplici. Cognitio qua cognoscimus substantias separatas est in alia specie, q̄ illa, qua cognoscimus alia.

Cognitio diuinorum fuit semper in anima per simplicem intuitum

a ii

Tres ordines

IAMBlichVS.

uel contactum. Aliqui putant se affecuturos separata per quendam oppositionis modum scilicet materialia sunt. mobilia. localia. patibilia. & cæte. Ergo separata sunt immobilia & cæte. Sic utiq; cognoscitur quid non sint. quid uero sint ad æquatione cognitionis ad illud quod animo naturaliter per intellectum inest, acquiritur autem in rationali potentia studio quodam, nec tam comparationis & coniecturæ, q̄ separatio- nis, & purificationis officio. Erat & modus disunctionis, scilicet dii & diuina, uel sunt temporalia, uel æterna. Non temporalia, ergo & cætera. hic etiam modus sua mobilitate non congruit immobilibus.

De proprietatibus unius cuiusq; superiorum.

I qua compositio cōtra substātiis separatis & separabilibus in-
 ē, nō est, ex genere per se ideterminato, & differētia termināte.
 Illæ enim substantiæ sunt cōpletæ species undiq; in actu deter-
 minato atq; completo. Si substantiæ separabiles tanq̄ simplices non
 differunt inter se per differentias speciales sub eodem genere, ergo neque
 per indiuiduales sub eadem specie discrepant. quælibet igitur est, quasi
 unum genus uel species per se existens. differunt uero se ipsis & ordine
 graduum. & quoniam ad primum, aliter referuntur. Intelligentiæ in-
 ter se non conueniunt, uel differunt genere, & differentiis ullis, simpli-
 cissima enim sunt, sed quatenus uel eadem uel diuersa ratione referun-
 tur ad primum. & aliæ in prioribus, aliæ in sequētibus perfectionis gra-
 dibus dispositæ sunt. Differentiæ rerum inter se in actionibus, passio-
 nibusq; resoluēdæ ubiq; sūt iniuriū differētiæ, atq; hæ indifferētiæ cōn-
 tiarum. neq; alicubi quiescendum est in sequentibus, sed ad priora pro-
 ficiscendum. Neq; in substantiis superioribus anima nostra, neque in
 hac est motio ulla passiuæ, sed totum est actus efficax. Motus animæ
 quo ex se mouetur, non diuiditur in motorem, & motum uel mouere
 atq; moueri. sed est essentialis actus progrediens temporaliter. Com-
 positis & formis, quæ sunt in subiecto competūt accidentia formis im-
 materialibus non conueniunt. Quicquid est in formis separabilibus,
 est esse, & essentialis præcipua quadam, æqualiq; sorte. Neq; aliquid ibi
 accidens, aut consequens reperitur. Motus & actiones sunt differen-
 tes propter differentias naturarum, non cōuerſo. Si dicamus unum
 esse genus separatorum, confundimus theologiam. Substantiæ sepa-
 rabiles non conueniunt uno quodam genere, in quo per differentias di-
 stinguantur, sed se ipsis, & ordine graduum distinguuntur. Quatenus p
 alios perfectionis gradus referuntur ad primum, Conueniunt autem
 magis in

3

DE MYSTERIIS.

magis inter se quæ per similiore modum referuntur ad primum atque ultimum. Bonum duplex, quod super essentiam, quod secundum essentiam. Essentia est proprietas deorum omnium. Ipsum uero bonum super essentiam: & dicitur causa boni, scilicet essentialis boni principium, proinde secundum gradus essentiae: gradus deorum inter se distinguuntur. Animabus rationalibus ultimis non inest essentialis bonum sicut diis, sed participatio boni secundum pulchritudinem intellectualem, sed hæc immobiliter inest.

De ordine superiorum.

Nimæ nostræ indiuinorum generibus computantur. Heroes sunt maiores hominibus, ergo multo grandiores sunt daemones. Primum diuinorum est ipsum bonum, diique sequentes, ultimum particulares animæ rationales, horum media duo sunt, scilicet heroes prope animas & daemones prope deos, sicut inter ignem ac terram est aer & aqua. Heroes & si potentia, uirtute, pulchritudine, magnitudine nobis præstant, tamen cum anima nostra & uita eius multum congruunt. Daemones sunt superiores heroibus, & ministri deorum tanquam architectorum in opificio mundano. Quæ sunt indiis ineffabilia & occulta, daemones exprimunt atque patefaciunt. Daemones & heroes accommodant inferioribus uniuersales, simplices, immobiles deorum dotes, & conciliant omnia, atque harmonici consensus & compassiouis omnium inuicem sunt auctores. Traducunt diuina ad nos, & nostra æqualiter ad diuina perducunt, præterea gradus in donis superiorum, & in præparatione suscipientium æque disponunt. Diuersa diuinorum genera differunt inter se per triplicem modum proprietatum, scilicet quantum ad essentias, & uirtutes & actiones pertinet. Proprietas deorum est unitas permanentia in se ipsis, immobilis motionum cause prouidentia eminens, nihilque commune habens cum his quibus prouidet, atque hæc proprietas in eis secundum essentiam, & uirtutem, actionemque seruatur. Animarum proprietas est declinatio ad multitudinem, & motum coniunctionemque cum diis, atque ad accipiendum ab aliis aliquid & ea motu uitali replenda, & congruendum ubique cum omnibus, partim manentibus, partim uero fluentibus: & ad omnia in se & per se ipsam con-temperanda. hæc uero proprietas in eis secundum essentiam & uirtutem, actionemque seruatur. Proprietates daemonum sunt continere in se dotes deorum, inferiori quidem modo quam dii, sed sub idea, rationemque earum continere deteriorum conditiones, dum scilicet multiplicatur quidem, sed unite miscetur quoque, sed impermixte, mouetur denique, sed stabili

IAMBlichVS.

liter. Heroes contra sub conditione multitudinis & motus permiffio-
nisque unitatem. identitatem. statum. excellentiam habet. Dæmones
& heroes sunt proximi extremis. illi quidem diis, hi animabus. Diffe-
rentiæ dæmonum ad heroes præcipue. quoniam heroes magis aliquã-
do declinant ad particularia, mobiliãque q̄ dæmones. Duo media. f.
dæmones, heroẽsq; componuntur ex proprietatibus extremorum scili-
cet deorum atque animarum. sed in dæmonibus plus est diuini, in hero-
ibus plus humani.

Quomodo superiorum actiones inter se distinguantur.

Ii tenent entium summũ, animæ infimum. Dii possunt om-
nia, momento unitæ, animæ contra, nec omnia, neque mo-
mento, neq; unitæ. dii faciunt, curantque omnia nõ inclina-
ti. animæ cum inclinatione & conuersione quadam agunt. dii sunt præ-
cipue causæ. animæ ex illorum uoluntate perpetuo pendent. dii uigo-
re celerrimo fines suos intimos una cum principiis comprehendunt.
animæ ab aliis in alia ab imperfecto ad perfectum pergunt. Dii com-
prehendi nequeunt aliqua mensura uel forma. animæ inclinatione &
habitudine & nutu detinetur, atq; superantur. Et appetitu deteriorum.
familiaritatẽ que tanguntur, & certas inde contrahunt qualitates.

De intellectu & anima.

Intellẽctus omnium opifex adest semper omnibus diis pleni-
sime per actum unum in se ipso manentẽ. anima est particeps
intellectus magis partibilis, multiformisque ad gubernationẽ
accommodati, ac naturaliter in animatis prouidet alias aliis figuris affecta.
Itẽ diis adest à causis superioribus ordo, ipsaq; pulchritudo uel causæ utri-
usq; animæ uero adest ordo, intellectualisque pulchritudo. Item in diis
est mensura in omnia potens. anima uero mensuram illam determina-
tur ac per eam agit in aliqua, Dæmones & heroes tanq̄ mediũ inter de-
os, & animas competenti proportione quo ad extrema & se ipsos perti-
net componuntur ex proprietatibus tam animarũ q̄ deorum quas in su-
perioribus enarrauimus. Si uis ergo deorum speciem apprehendere.
proprietates animæ rationalis ultimæ cogita, & oppositas in perfectio-
ne diis attribue. Si speciem dæmonis componere placet, ex utrisq; compo-
ne plus interim diuinitatis attribuens. si deniq; species herois uerum ex
ambobus plus tamẽ de animæ cõditionib⁹ inferens. Carpit Porphy-
rium separata

DEMYSTERIIS.

riū separata p habitudines ad corpora distinguentem, scilicet deos p ha-
 bitudinem ad corpora aetherea, daemones ad aëria, animas ad terrena.
 quia uidelicet non debeant priora, & causæ per posteriora, effectusq; di-
 stingui. In corporeæ substantiæ non sunt in corporibus, sed extrinse-
 cuse ea ducunt, dantq; eis aliquid non accipiunt. igitur nec una cum his
 cõmutantur, neque ad eorum distributionem distribuuntur. Non enī
 sunt habitus corporum uel materiales formæ. sed subsistentes, separa-
 bilésque. immo iam separata, & ante corpora uiuunt. Substantiæ se-
 parata, separabilésque non tales euadunt, quia talem sortem, prouinci-
 amque elegerint. uel fortitæ sint imo uicissim. qualem anima ante cor-
 poris ingressum, uitam speciémque in actum i se eduxit tale corpus for-
 titur organicum, talémque consequenté sibi naturam quæ quidē ui-
 tæ ipsius animæ pfectiori subiicitur. anima rationalis, in corpus iã ui-
 uum uenit, sed imperfectæ uiuum. Diuina progenerāt in se ipsis natu-
 raliter totum opus suum distinctum anteq̃ pariant. Penes illa quæ ra-
 tionem uniuersalis principii habent, inferiora in superioribus. corpo-
 rea in corporeis. opificia in opificib⁹ producuntur. in eisq; circulariter
 cõtinéb⁹ dirigūtur. circuitus ergo cœlestes ad circuitū cœlestiū aiarū re-
 digūtur. animæ uero mundorū. i. sphærarum siderūque in intellectū
 suum accedentes comprehenduntur ab ipso penitus atque in ipso pri-
 mum prognerantur. Intellectus particularis in uniuersalem ac ille in
 superiora similiter. cum ergo semper sequentia conuertantur, in pri-
 ma & superiora tanq̃ exemplaria ducant inferiora. certe à superiorib⁹
 producitur adéstque inferioribus essentia simul, & species, & omnino
 in melioribus primo sequentia producuntur. Ideoq; ab illis ordo, &
 mensura insequentibus non e conuerso dependet, non sunt igitur ab
 his illorum assignandæ proprietates. essentia igitur incorporea per cor-
 poreæ qualia, quibus cum nihil habet commune, distingui non potest.
 Principia diuina operibus suis non solum essentiam tribuunt, sed to-
 tam distinctionem, ordinémque formalem. Essentia quæ adést corpo-
 ribus non localiter, locis corporeis non distinguitur, & quæ non co-
 hibetur particularibus circumscriptionibus subiectorum, eadem parti-
 culariter à mundi partibus minime continetur. Natura incorporea
 subito ubicunque uult adést nullo alicubi prohibente.

Omne diuinum & in corporeum ubique.

m Vltomagis diuinitas quo minus sit ubiq; nullo limite coercetur.
 Item quæ apud nos sunt fieri, formarique nequeūt, nisi una quæ

a iiii

permissio
 Demones
 us. Distē
 asaliquā
 ymedial
 rum scili
 in hero
 tur.
 sunt om
 que mo
 inclina
 sunt præ
 diuigo
 hendunt.
 Dicunt
 natione
 eriorum.
 ces.
 his pleni
 pariceps
 ratione
 affecta
 uita
 tempus
 termina
 inter de
 os parti
 cas in lu
 ben den
 perfectio
 quompo
 rum ex
 Porphy
 arua

IAMBlichVS.

dam uirtus opifex, & specierū participatio per omnia diffundatur. Denique nisi diuina sint, ubique tollitur sacrificii uirtus, quæ in quadam deorum ad homines cōmunionē cōsistit. Dii ex hoc maxime omnia continent, quæ nusquam continentur. Terrena quoniam facta sunt & constant munere diuinorum, quotiens paratiora ad diuina redduntur deos subito fortiuntur existētis. hic etiam ante naturas proprias terrenorum. præterea cum in quolibet deo potentia sit infinita, & natura indiuidua incomprehensibilis que, merito certis alicubi locis cohiberi non possunt. Item non esset uera inter deos uniuersalis prouidentia unio, nisi omnes pariter essent ubique præsentēs. Dicitur etiam deorum alii quidem aerei, alii uero aquei, non quia ibi solum sint, sed quia ibi maxime regnant. Sacerdotes deos terrenos, & subterraneos aduocabant. qui certe dicuntur tales non quia ibi sint solum. (Sunt enim ubique omnes.) sed quoniam alii alibi potissimum operantur. Nam & anima cuiuslibet stellæ est ubique, quis ibi potius agat. Statuis, diuina quædam illustratio capitur.

De prouidentia & quomodo dii sint ubique:

¶ Vando dii uarias mundi partes, urbes, ædes, statuas proprie fortiri dicuntur, intellige essentiã potentiãque illorū ubique in se uigentem, hoc aut illud potissimum illustrare. atque sicut lumen in se manens, sine mixtione diuisionēque sui diuersa passim illuminat, ita dii. Sicut lumen solis idem totum cōtinuum est ubique neque potest in partes diuidi, neque alicubi claudi, neque à fonte proprio separari, neque miscetur aeri, licet adsit. Quippe cum nihil relinquat luminis calore tamen à calefaciente relicta, ita cuiusque dei lumen, totum indiuidue, toti mundo penitus adest, licet parti cuidam præcipue uim suã maxime sibi accommodatã concedat. Interea tamen quodam modo implet omnia, ob potentiam perfectam, & excessum causalem prorsus immensum. Vnde perficit omnia, unitque cum extremis extrema, per media comprehendens in se omnia & se ad sic reflectens sibi prorsus unitum. Quod quidē munus imitatur & mundus circulari motu, partiumque in unum connexionē & conciliationē quadam transferente elementa uicissim in elementa atque uirtutem superiorum ad inferiora mittente. Qui manifestam hanc suscipit deorum statuas ubique prorsus unitam uereri debet omnino de diis mundi casualis aliena

DE MYSTERIIS

5

sis aliena sentire scilicet esse localiter (ut ita dixerim) separatos. Si enim, nulla est communitio mundi ad numina quoad essentiam, uim, actionem spectat. nullaque condistributio uel consortium nulla nimirum nec coextensio & condistributio secundum locum atque determinans quantum ad illud pertinet specie uel genere cogitata sunt mutua comprehensio & permixtio esse potest. Quæ uero se totis omnino differunt reciproca inter se condistributionem uel mixtionem uel comprehensionem nullam prorsus admittunt. Quando per diuersas mundi plagas fit numinum distributio intellige alias plagas aliter munera deorum pro sua proprietate suscipere. Quod quidem considerans ars sacrorum operum propriis inuocationibus utitur, quæ eiusmodi distributioni proprietati que numinum consentaneæ uideantur. Quælibet mundi pars accipit aliquid à quolibet deo, quilibet enim deus cuiuslibet parti mundi totus adest. Sed partes aliæ aliter hinc accipiunt, Ether quidem etherea. Aer autem aëria suscipit ratione. Certis namque materiis inuocationibusque munera deorum naturaliter attrahuntur.

Quod omne diuinum sit à passionibus alienum.

Umina nobis superiora nihil habent in se passibile, atque hæc (ut ita dicam) impassibilitatem non habent acquisita uirtute. sed natura neque etiam anima, quæ est ultima diuinorum, passibile quicquid habet animam dico à corporibus puram, quæ neque etiam tangitur perturbatione uoluptatis eius, quæ est restitutio in naturam. Cum sit uita super naturalis ÷ genita neque dolore quoquam dissolvente, cum sit extra omne corpus naturamque circa corpus diuisam & harmoniam descendentem in corpus ab harmonia animæ principali. neque etiam passionibus sensum præcedentibus eget. Non enim corpore continetur neque per instrumenta exteriora corpora percipere cogitur. Iam uero cum sit indiuidua & uniformis essentia secundum se incorporea permanens cum corpore nihil communicans, nimirum passionibus diuisionis uel alterationis, uel mutationis alicuius nullas admittit.

Loquitur de anima sepeperata à corpore.

Nima neque etiam dum adest corpori patitur uel ipsa quicquam, uel rationes seminales, quas ipsa corpori tradit. Species enim sunt, simplices uniformesque nullam turbationem uel exitum à se ipsis susci-

IAMBlichVS .

No 605 p. 110
No
 pientes: Passiones qualescunq; sint i animali non sunt in aia qualif
 cunq; sit, sed in corpore quod sub aia certam possidet qualitatem, qua
 & patiatu & agat. Nulla est in anima passio, uel peremptoria uel tur
 batoria. Atq; hanc impassibilitatem aia no solum acquirit electione,
 sed possidet ipsa natura admodu supiore corporibus. Dæmones & he
 roes sunt impassibiles atque sempiterni. Semper enim sequuntur deos
 in mundi ordine conseruando. ubi uero passio est, ordo perpetuus non
 feruatur. Porphyrius suspicabatur dæmones mudi rectores aliquo
 modo esse passibiles per ea, quæ adhibebatur illis in sacris. Iamblichus
 negat quia ubi est ordo perpetu⁹, non est passio, quam essentia incorpo
 rea per sempiterna nequit accipere. Forte uero concederet dæmoēs
 infimos malosq; & gubernatione priuatos tangi passionibus effectiuis
 non quidem in anima, sed in corpore tali per animæ præsentiam con
 stituto. Sicut natura ex occultis rationibus manifesta facit, ita Sacer
 dos adhibet manifesta, ut occulta significet. Sacerdos operatur sæpe
 multa quibus aliquid simile propriu^m que diuinis efficiat, quaquidē
 cognatione aliquid diuinitus attrahat. Interea operatur & multa per
 quæ purificet animam ac mala nobis auertat. Dæmones, qui sunt
 nobis præstantiores, nullam naturalem utilitatem à nobis accipiunt.
 aut enim non indigent, aut ipsimet sibi abunde ubique suppeditant.
 Nullam uero ex rebus corporalibus mutationē aliquando patiuntur.

In sūt nobis pturbationū pricipia quædā, quæ si uiolētius à pricipio
 & subito cohibentur, tandem acriores erūpunt instar flāmæ cōpressæ
 risūsq; cohibiti sūt, ergo remissius corrigēda. Heraclitus sacrificia me
 dicamēta noiat quia purgent aiam à morbis i hac generatiōe cōcretis.
 Porphyrius suspicabatur no mō dæmones sed et deos aliq; passione tan
 gi, quoniā in uocationib⁹ moueātur. Voluntas boni in deo diisq; qui
 sūt bonitates excellētior ē, ideóq; liberior q̄ uita nostra electiua circa bo
 num. Itaq; dii no quia inuocantur mouentur ad bonum hominibus
 adhibendum. Sed sponte nos ad bonum prouocant nobisq; inuocan
 do conuersis occurrunt ultro, ostenduntque aliquid atque largiuntur.

Putāt quidē homines se esse liberos ad petendū. Esto, ergo dii liberio
 res ad dandum. Dii propter liberam uoluntatem boni actionemq;
 pennem atq; pfectam omnibus benefaciunt cū primum ad illos sunt
 inuocando conuersi. Anima in supplicationibus ad contemplatio
 nem pueniens diuinorū, uitā priorem obnoxia passionibus trāsmutat
in uitam

DE MYSTERIIS

in uitā passionis exptem dum subit actionem uitām q; deorum. Quo- modo igitur supplicationes nostræ passionib⁹ deos tagunt cum & aias ante passiuas reddant à passionibus liberās. Supplicationes animū influxui deorum aptum efficiunt, qui & ultro facile peruenit propter diuinam amicitiam omnia connectentem .

De ira deorum.

Vando à benefica cura deorū . quasi à lumine solis nos diuertimus, in tenebris statim sumus, diciturq; deus nobis iratus. Placare igitur deorū iram est ad illos supplicando redire. Placatio eiusmodi nō affert passionē deo immo & aīum à prioribus liberat passionibus. Dii, dæmonēsque diuini suppliciter adorati cultiq; mala multa repellunt, quæ alioquī naturaliter euenirent.

De necessitate & libertate deorum .

Ecesse est deos ita se habere, ut sūt, non necessitate extrinsecus illata sed naturali sibi optimaq; sibi , ideóq; maxime uolūtaria, quā & nollent unq̄ optione proposita aliter se habere. Porphyrius multiq; philosophi dicūt deos quidē eē intellectus puros. dæmones autē intellectus uel participationes itellectus aliquos aīales . sed Iamblichus non ita recte poni dæmonū proprietatem obiicit. nam & animæ intellectus sunt aīales & itellectus ipsius participationes quædā, neque rursū deorum proprietatem recte poni. nam puris intellectibus dii præfunt.

De differētia deorū ad dæmonas apud græcos, atq; deuotissimos.

Ii non secundū rationem intellectus ipsius sed unitatis & bonitatis & intelligibilis obiecti riēte definiuntur. Porphyrius suspicatur intellectus puros sepatósq; habitudinem ad sensibilia nō habere, neq; preces audire. Principalis cultus, sepati substantiis tamen est adhibendus, in hoc utiq; cultu excitatur animæ summū summisque coniungitur, supremi in uno omnia nostra cōprehēdūt atq; cognoscūt. actionēsq; orationū religiosarum in seipsis comprehendūt. neque à se discedunt, sed in se stātes orantium intentioni prorsus interfunt. supplicare uero humillime conuenit. agnoscere. n. uilitatem nostram si superis conferamur efficit ut maxime supplicemus, conuertamurq; ad illos omnino & assidua cōsuetudie similes euadamus. Appri

Handwritten mark resembling a stylized 'S' or 'L' with 'No' written below it.

Handwritten mark resembling a stylized 'S' or 'L' with 'No' written below it.

IAMBlichVS.

me uero conferunt orationes missæ diuinit̄, quibus diuina uis inest, hæc contra Porphyriū opinantem colendos nobis esse proprie mundanos deos quia sentiant. Item sup plicationes diuinarum mentiū puritati minime cōuenire. Iamblichus conuenire putat propter sensum intimum, qui supplicationibus in est, præsertim quæ sunt datæ diuinit̄. Intellectus puri sine sensu sensibilia noscunt.

Iterum de supplicationibus.

Orphyrus ait materialia quædam in supplicationibus adhiberi, ideo adhiberi diistantum illis, qui sint animalia. Respondit Iamblichus in iis materialibus ultra corporeas qualitates latere etiam rationes & species & mēsuras incorporeas atque diuinas per quas quæ adhibentur sunt cōgrua diis. Profecto quicquid admouetur quomodocunque consentaneum & simile diis mox dii adsunt coniunguntur exhibentq; munera præcēsque exaudiunt. Parua quædā congruitas rerum nostrarum ad deos nobis sufficit ut aliud ab illis hauriamus. Illi enim ad hoc semper promptissimi sunt propter bonitatē naturalem mirabilēmq; potentiam. Causa uero præpotens agit in materiam uel exilitur præparatam. Porphyrius ex eo distinguit Dæmones à diis q̄ illi sunt incorporei, hi uero corporei, Iamblichus ait, p hæc substantias & proprietates eorum discerni non posse.

De differentia inter deos & dæmones atque de cœlestibus.

Ii cœlestes dici incorporei possunt, quoniam ad suam excellentiorem actionem & uitæ felicitatem nihil à corporibus impediendi contingit. Sed quatenus dii ad ipsum unum tendunt corpora sponte contendunt eodem, neque continent animas, sed excellentissime continentur. Cœleste corpus rebus est in corporeis cognatissimum, propter naturam simplicem indiuisam constantem, & actionē unam idest circuitum & uitam sibi congenitam atque lucem. Non fit in cœlo compositio ex anima & corpore, in tertiam naturam unam sed profus ad naturam animæ trahitur atq; est quasi uisibilis quædam anima. forte cœlum est lumen ipsum sine materia & sine dimensione. Dimensio enim ibi propter amplam præsentiam eius apparet. Unde cœlum est aīa cœli se ipsā acomodans oculis, rebusq; caducis, atq; circulus ille ē circuitus aīæ. lumē est intellectus eiusdē. Sicut in infimo corporū forma fit materialis, sic in summo materia fit formalis & corp⁹ aīale non anima corporalis, si qua mō est in cœlo materia. Sicut summus aer fit igneus ita cœlestis ignis fit aīalis. Anima illa intellectualis euadit intellectus

f. 7.
No.

7

DE MYSTERIIS

tellectus boniformis efficitur. Cœlestia aïalia dici incorporea possunt. Omnes cœlestes boni sunt atq; benefici suspicientes tantum ipsum bonum & hoc intuitu agentes ætherno. Virtutes inextimabiles cōpertæ sūt, tum in aïalibus cœlestibus, tum in earum corporibus insitat, um p̄ defluxus in oïa sine impedimēto usq; ad infima descēdentes, cōmunicatæ tā diuidis q̄ in speciebus. immutabiles ubiq; quibus in materia mutabili regētes generationē p̄petuo quodā ordie sēp̄erq; beneficæ. Per idē fluxū cœli in materiā discordibus plenā resultat aliqd nobis dissonū. Temporaliter æterna capiunt. Corpora incorporea corporaliter. Materialia hæc immaterialia cœlorū vires mutabiliter & inordinatæ suscipiūt. Quæ sūt in mūdo diuino figurata nō sunt quibus ut figurata recipiantur in cœlo, sic cœlestia non sunt mala quibus hic suscipiātur ut mala. Vires cœlestiū oēs inde bonæ descēdunt. in hac autē cōtrariorū p̄missione mutantur. ideōq; q̄litas, quæ nocet in terris, alia iā est præter illā quæ cœlit̄ hucusq; p̄ueniat. Primo quod datur, aliud quidē ē datore, aliud autē extra, et si in se ipso p̄maneat. præterea ē & minus. Secūdo dum in subiecto uiliori suscipitur fit & uilius. Tertio p̄ naturā suscipiētis diuersā suscipitur modo diuerso. Quarto q̄litatibus inter se differentibus, quæ a subiecto eodē pariter capiūtur. Quinto patiente subiecto patitur. Sexto ex oïbus subiecto cōprehensio aliud quiddā postremo resultat. In fluxus cœlestes in materiales extendūt. Saturni quidē uis cōtentiua est. Martis uero motrix. Illa uero p̄ accidēs frequēter obest quādo materia frigidior suscipitur, hæc autē quādo feruētior. Itē illa nocet quādo recipitur p̄ modū cōgelatiōis accipitur. hæc quādo p̄ æstā quod quidem fit pro dispositiōe materiæ. i. quādo uidelicet materia illa neq; satis calida ē atq; est iterea densior. hæc autē per se est calidior atq; subtilior. Lux colorq; solis quibus uis offendere laquidū uideātur necessaria tamē sūt ad uitā. similiter oēs cœlestiū in fluxus ueniūt salutare quibus subiecti, uel pueritas pueris recipiat, uel debilitas facile tolerare nō possit efficaciam suorum. Oēs motus cōferūt & uniuerso, & necessariis partibus uniuersi. quibus interim inter particulas minimas sub hoc motu uel alia lædatur ab alia, uel tales particule non facile motū uniuersi sustineant. Sicut in chorea dum singuli harmonice saltāt cōgruūtq; gestibus inter se & toti choro digitus & pes præmittitur & offenditur. Et si quid debile incederit, pessundatur.

De uicinitate cœlestium corporum ad species incorporeas.

d Si cœlestes principiū suū habentes in mundo intelligibili, dum ideas sui contemplantur in cōmouent cœlos hoc ipso actu in-

telligentiæ, uoluntatisque efficaci admodum & ppetuo. Ideoq; sine labore regunt qđ ex ordine semper constate euidenter apparet. ita uero affectis diis separatis coniuncti sunt potius q̄ corporibus. Regimé circa cœlos non pōt deos ab intelligentiæ intentione distrahere cū eo potentius faciliusq; regant, quo illic attentius speculatur. ex hoc. n. procedit & illud. idem quoq; nostris accideret animalibus, si cām suā cōtemplarentur, unde est & uegetandi facultas.

Confirmatio Superiorū.

Ens diuina per ideas suas deorum c.lestium animas procreat atq; per eas caelestia corpora & utraq; sibi coniuncta perpetuo retinet. Dii mūdani, qui & itellectuales species nominātur, inter se uniti sunt, tum quia cuncti idem exemplar, in quo sunt spēs intelligibiles contuentur, tum quia exēplar illud in quolibet deo mūdano uiget ubiq; totum. Non spatiū, non subiecta diuersa prohibēt, quin quaelibet essentiæ incorporeæ ubiq; sibi inuicē insint. Dii mūdani in se inuicē sunt, suisq; ideis, tū quia sūt ab uno & referunt ad unū, tū quia diuina unitas ubiq; præualēs unit eos, tū quia procedūt inter se & cōuertuntur, mutuóq; accipiūt. In cōpositis naturalib⁹ unitas ad uētitia est depēdens à superioribus & à multitudine uincitur. In formis separabilibus unitas supat multitudinē, & in diis adeo supat, ut illorū esse sit unitas quædam, dico autē quædam, quia primū principiū est ipsa simpliciter unitas. Cum igitur unitas in diis intrinsecus ita præualeat merito à prioribus exuberat in sequētes. Ita ut hi i illorum unitate cōsistāt qua unitate quasi oībus cōi cuncti sunt unū actu quodā, sicut corpora inter se potētia quadā materiali sūt unū. Dii cœlestes inuisibilib⁹ diis penitus sūt uniti, tū q̄a cœlestes aiæ sūt extra corpora, tū q̄a dii superiores. i. idea unitatē infinitā hēnt, prout oēs sunt in quolibet, per quā unitatē sibi & inter se deos sequētes uniūt. Cū. n. oēs dii definiantur p unitatē, una cōis unitas dilataī i oēs, p quā sūt unū actu cūctorū uno ad unum prorsus obiectū. & principium atq; finem, in eodē oēs puncto simul atq; momento: Deprouidentia, & de diis atque dæmonibus. Eorum prouidentia uniuersalis est, Dæmonum uero particularis. Deus primus dat omnibus omnia, dii sequentes oībus aliqua largiuntur. Dæmones atque animæ aliquibus solum & aliqua tantum. Sunt dii inuisibiles sunt & in cœlo uisibiles. sunt & dæmones. dii quidem in cœlo conspicui in ipsa unione ad deos occultos existūt. dæmones autē longe ab illis distāt uelut, à cōtēplatorib⁹ puris ipsi

DE MYSTERIIS

puris ipsi in agendo propensius occupati. Ideo & à diis conspicuis longe distāt. Item essentia utrorūque deorum & potentia prouidentiaque uniuersalis est per oīa tendens. dæmonū uero natura prouidentia particularis circa res quasdam atque prouincias. Item dii corpora sua adeo supereminēt, & corpora adeo his obsequuntur, ut à corporibus separati dicantur. Dæmones uero contraria ratione magis affecti sūt & copulati corporibus. Item dii sūt architecti, Dæmones uero ministri. dæmones quod occulti sūt sensibus, Diī rationi quoq; humanæ, quod si forte aliquando dii appareant circa terram adhuc dæmonibus aeris erunt præstantiores. Mutatio enim loci uel officii naturam non mutat diuinam. Denique dii à potentiis fluentibus in generationem liberi sunt, Dæmones uero, nequaquā. Confutat quæ ex hystoria Porphyri⁹ adduxerat. scilicet fieri multa ad deos quasi passibiles eēt. Quia lex sacrorum iubet à passionibus esse inter sacrificia liberum. quæ quidem lex est data diuinitus etiam à primo patre mundi à quo & omnia symbola in sacrificiis significātia aliquid occultissimum. Denique quæ in sacris rite fiunt, habent cām diuinam à deo a passione remotam, ut nec ratio eam possit attingere. Vulgus rationem cerimoniarum diuinitus institutarum attingere nequit. Veruntamen assignare conatur. ex suis igitur passionibus assignando, diis passiones attribuit. Vulgus erga potētes utitur gestibus uenerationis, & donis utitur ad deos eisdē. Sed erga homines id agit, tum passionibus suis tum propter passiones maioris. putat autē & similes passiones diis inesse, quæ hominibus potētibus isūt. atq; propter similes passiones in subditis adoratoribusq; diis talia exhiberi. Sed reuera cerimonie diuinitus institutæ non passiōe aguntur ulla, sed admiratione potius & ueneratione & constante prorsus intelligentia gaudiōq; persimili.

Quo differant Dæmones. heroes. Animæ.

Vnt in diis uires generatiuæ opificesq; sunt & uiuificæ, quæ & in prioribus sublimius cōtinētur. Primæ latius diffundūtur quā secundæ. Secundæ per primas definiuntur. dæmones post longum earū processum exordiuntur. ubi iam ad partionē plurimā deriuantur. heroes definiuntur per secundas. i. uiuificas ante quam deueniant ad postremum. Nam in postremo earum exordiuntur aīæ. officium ergo dæmonum est opificium circa naturas mundanas, usq; ad singula transigere simul atque perficere. et animas ligare corporibus. Heroum uero est uiuificare, ratiocinariq; & animas custodire, easque à

IAMBlichVS .

corporibus soluere. Dæmonum officium latius est quam heroum. illi circa uniuersum magis. hi circa animas potius operantur. Non dicimus animas fieri, sed accipere à dæmonibus, heroibusq; non nihil, & ex se multa insuper adhibere, exordiriq; suum officium circa diuinorū finem. non quia diuina non ulterius agant, Sed quoniā aīæ in ultimis diuinorum officiis adsciscuntur. Item anima ex se tam uarias uiuendi formas promere pōt ut pro earum congruitate singulas habitet mundi plagas. Potest & cōgredi quibus uult, iterūq; regredi in se ipsā & tā diis q̄ inferiorib⁹ se coniungere quatenus rationes diuinorū sicut inferior promit. & si sæpe per dæmones: heroēsq; iungatur diis, pōt tā p sua quædā media ab illis differentia se coniungere diis. Anima nonnunquā cōciliat se diuinis per alias harmonias cēntiæ actionūque suarum, q̄ sint illæ, quas dæmones superis se coniungunt. Et si anima non seruet uitæ tenorem á deo similem, tamen sæpe benefica uoluntate deorum illuminata Dæmones super greditur ad uitam angelicam potius q̄ animalem Anima q̄ uis uideatur omnes rationes, & totas in se species exhibere, tamen determinata semper est secūdum aliquid unum. i. unā speciem. Atque interim ex causis præcedentibus aliās aliis se ipsam coordinat, ipsa se mouens.

Quando alia numina aliter appareant atque agant.

Mnes superi inuocati ueniunt in conspectum: sed alii sub aliis formis uiribusq; occurrunt. Animæ quoque stellarum nouis quibusdam modis aspectum mouēt. Deorum uisa occurrunt uniformia simplicissimaq; arcangelorū aliquāto minus uniformia uel simplicia. Angelorum quoque minus. dæmonum uaria iā principatum magis uaria, sed ordine uarietatis miro heroum his quasi similia principatum uaria admodum ordinata parum. Animarum scilicet particularū omniformia. Cum. n. diuersi sint superi naturis actionibusque & modo suo appareāt singulis merito diuersi diuersis modis occurrunt. Dii in aspectum ueniunt admodum salutare arcangeli horribiles simul & mansueti. Mitiores angeli. Dæmones metuendi. heroes uerendi minus principatus stupendi. principes noxii & infesti, animæ similes heroibus quamuis inferiores. Deorum imagines apparet penitus immutabiles. magnitudine. forma. figura. actione arcangelorum & angelorum gradatim minus immutabiles. sed prope deos. dæmonum mutabiles quidem magnitudine atque forma. his. n. aliās aliter apparent. sed eadē agnoscūtur. principatum immutabiles haroum
ferme

DE MYSTERIIS

ferme sicut dæmonum principum multiformiter variantur animarū mutabiliore longe quam dæmonum. Dii apparent cum quiete quadam & ordine. Arcangeli cum eisdem, sed his adhibent efficaciam. Angeli eisdem scilicet qui eti & ordini adhibent motum ordinatum & moderatum. dæmones cum turbatione ordinē trāsgrediente. principatus cū stabilitate constantiāq; in se ipsis. heroes cū motu atq; festinantia. principes cū tumultu. animæ ferme sicut heroes, sed minori cū stabilitate & ordine. Deorum pulchritudo occurrit inæstimabilis. incomparabilis, admiranda. supra modum delectās. arcangelorum & angelorumq; cōsimilis, sed gradatim inæqualis. Dæmon & herouū spiritus p se apparētes pulchritudinem in speciebus determinatis habent, sed illi secundum rationes essentiæ, hi secundum fortitudinis actum. principatum pulchritudo principalis est. & natiua principum ficta. adornata. elaborata. Animarum pulchritudo in rationibus consistit determinatis quidem, sed diuisis magis q̄ in herouū forma, sub una tamen specie comprehēsis.

Deorum actiones effectūsq; uelociore sunt q̄ intelligentia deprehēdere possit. Sed interea penitus stabiles. arcangelorum celeritas mixta est quodāmodo efficacibus actionibus. angelorum cum motu, neque pariter habent ut unā cum dicto perficiant. dæmonum actiones celeriores apparēt quam sint effectū & ueritate. heroes magnifice quidē incedunt ad actionem, tardius tamen q̄ dæmones peragunt. principatus cū auctoritate & imperio ueniunt ad agendum. principum conatus plurimam quidē habet emphasim, sed defuit ab effectū. animarum actiones mobiliore sunt q̄ herouum, sed debiliores. Deorum apparentiū magnitudo totum cælum occupare uidetur. Quam incedētem nec terra putatur sustinere posse. Arcangelis apparētib' partes mundi quæ d' commouentur, & lumen præcedit in se diuisum. Ipsi uero pro magnitudine dominationis suæ magnitudinem lucis & figuræ præferūt. angelica forma & lux & minor est & diuisa magis. dæmonum magnitudo formæque diuisa magis & minor. heroica rursus angustior, aspectusque magnanimus, principatus prægrandes & uasti principes inflati superbiq; & insolentes apparent. animarum effigies inæquales, heroibusq; minores. Denique quilibet pro magnitudine potentiæ suæ & imperii latitudine magnitudinem formæ lucisq; præfert. Deorum spectacula prælucida nobis occurrunt, fulgentiāque ad summum & splendore de articulata mirifice & lucidiora quā sint re uera. arcangelorum uera perfectāque. angelorum effigies speciem candem seruant præterq̄

b

IAMBLICHVS :

ꝓ a noticiæ plenitudine agnitionis discretione deficiunt. Dæmonum
 exilia & quasi caduca. heroũ exiliora. principatũ perspicua. principũ
 obscura, sed utraq; impiofa. aiarũ umbrosa. Deoꝝ imagines q̄ pluri
 mo splendore coruscant. Arcangeloꝝ quoq; præfulgidæ. fulgidæ in
 super angelorum. dæmones turbidus ignis apparent. heroes mistum
 lumen ex pluribus habent. principatus quidẽ purius. principes autem
 ex dissimilibus contrariisq; confusum ostendũt. aia igne reddunt ple
 num ex multis generationis admistionibus atq; diuisum. Deoꝝ ima
 gines occurrũt tãq; ignis indiuiduus, ineffabilisq; i plens uniuersum
 mũdi profundũ. arcangeloꝝ ignis etiã indiuisus. habens circa se, uel an
 te, uel retro q̄ plurimã multitudinem. angeloꝝ diuisus ignis, sed in de
 is absolutissimis. dæmonum magis quoq; diuisus sed angustius circum
 scriptus facile exprimẽdus. Et apud illos qui supiora uiderũt facile con
 tẽnendus. heroicus ignis habet qd horum consimilia sed nõ æq̄lia. prin
 cipatuum ignis apprime lucidus principũ aliqd habet opaci. aiarum
 ualde diuisus & multiformis atque ex multis mundi naturis admistus.
 Deoꝝ ignis omnino stabilis est aspectu. arcangeloꝝ stabilitatis parti
 ceps. angeloꝝ stabiliter mouetur. Dæmonũ instabilis. heroũ prope ran
 tior. principatũ quietus aduenit. principum uero tumultuosus. ani
 marum ignis multis motibus transmutatur. Dii aias perfectissime
 purgant. Arcangeli sursum reuocãt. angeli tantũ soluunt a materiæ uĩ
 culis. Dæmones ad naturã trahunt. heroes ad curã sensibiliũ opum de
 ducũt. Principatus quidẽ præfidentia mũdanõꝝ. principes uero mate
 rialiu studiu exhibet. Aia cum apparent cõtendunt. trahũtq; in genera
 tionẽ. Quicquid purũ firmũq; est in imagine nobis occurrẽte supi
 orib; attributo generibus. Iã uero præfulgidũ eius. qd ue i seipso firmi
 ter pmaneat diis attribue. qd uero fulget atq; pmanet qdẽ. sed q̄si in alio.
 arcãgelis q̄ i alio pmanes. angelis itẽ qd mobile est & uagabũdũ & alienis
 plenũ naturis ubiq; in feriorib; ordinib; attributo. Dæmões mixtos i se
 hẽnt mũdi uapores, ferũtũq; instabiliter præter uel iuxta mũdi motũ.
 heroibus generatiuæ spirituu cõpositiões admiscetur circa q̄s & ipsi cõ
 mouentur. Principat; eodẽ mõ pmanent mundanũ qd hẽnt ostenden
 tes. principes materialib; liquoribus pleni sunt. Aia supfluis maculis
 & alienis spiritibus sũt repletæ, quibus cũ quotiẽs apparẽt unũquodq;
 horum generum se ostendit. Dii materiam repente consumunt. ar
 cangeli paulatim. angeli soluunt ab ea & ad sublimia reuocant. dæmo
 nes diligenter exornant eam. heroes coaptant ad eam competentibus
 ubiq;

DE MYSTERIIS

ubiq; mēsuris eā strenue cōmodeq; curātes. principat^o adstāt ei supere-
 minentes, & hoc pacto se ipsos ostendūt. principes impletos se penitus
 materia mōstrāt. Aīā purā qdē seorsū a materia ueniunt. Impurā uero
 materia uolutas se nobis ostēdūt. Exhibēt in sup alii nobis alia. dii prae-
 sētes dāt corpori sanitatē. uirtutē aīā. mēti sinceritatē. oīa nostra impro-
 pria pricipia reuocat. qdē i nobis ē frigidū. latiferūq; delēt. calorē fouēt,
 efficaciorēmq; reddūt ad uitā. faciunt quoq; ut oīa aīā menti; cōgruāt
 & mensurentur eisdē. harmoniāq; intelligibili lumen effundūt. Quod
 ue non est corpus, ostēdunt tanq̄ corpus i p̄s animae oculis p̄ corporis
 oculos. Arcangeli eadem agūt. Sed nō a deo sufficientia uel p̄manētia
 uel extra proportionē nostrā. angeli bona ēt magis particularia diuise
 distribuunt. effectūmq; agūt ualde ab intimo eorū uigore deficientem.
 dāmones presentia sua corpus grauant. morbis affligūt. aliter puniūt.
 aīas quoq; ad naturā trahūt & a corporib^o cognatōq; eorū sensu nō di-
 scedunt. atq; eosq; ad ignē cōlestem diuinū ue cōtendūt circa locū infe-
 riorem detinent, nec a fati uinculis soluunt. heroes alia dāmonib^o simi-
 lia faciunt. propriū uero id habent qd ad opa quādā generosa magnāq;
 nos suscitant. principatus apparentes bona largiuntur mūdāna, resque
 uitae huius oēs suppeditant. principes materialia, terrenaq; bona. aīā cū
 apparent si aīā sunt purā in ordinē angelico cōstitutā sursum reuocat.
 salutem aīo prebent. spemq; sacra, sacraq; dona quae sperātur. aīā impu-
 re ad generationē detorquēt, spem frustrātur eius fructus auferentes,
 passionib^oque intuentes implent aīam corpori copulantibus. Or-
 dinem quoque quē unusquisq; optinet in apparēdo designat. dii osten-
 dūt deos uel angelos circa se adstantes. arcāgeli angelos praeferūt uel prae-
 currentes uel circumstantes, uel sequentes, siue aliā quādā turbā ange-
 loꝝ quasi stipatoꝝ circūuallantiū. angeli opa ordini suo cōgrua prae-
 ferūt. Boni dāmones opificia sua & bona quae tribuūt in conspectū ad-
 ducūt. dāmones ultores ostendūt supplicioꝝ species. dāmones alii quo-
 modocūq; prauī occurrūt circūdati feris latiferis, uoracib^osq;. pricipa-
 tus prouincias mūdi quas dā secū demōstrant. principes cōditionē ma-
 teriae ordine carentē errantēmq; secū afferunt in cōspectū. aīā qdē to-
 ta in nulla particulariū specie detenta ignem ostendit si ne certa specie
 circa mundū totum, quo aīā mundanae natura significatur indiuisa &
 una & nulli addicta speciei. anima purificata igneam ostēdit figuram,
 ignem purum, & lumen micans, simulque stabile. & ipsa unā cum du-
 ce sublimi sequitur bona uoluntate gaudens. atque ita in operibus suis

IAMBlichVS

ordinem quem obtinet patefaciens. anima uero quæ deorsū labitur occurrit trahens secū signa uinculoꝝ atq; pœnaꝝ materialiumq; spirituum cōpositione se grauatam ostēdit, turbationibusq; materiæ dissimilibus occupatam, sc̄q; subdentem impio dæmonū generationi fauētū.

Singuli cū apparent ostendunt prouincias sortēsq; quas sortiti inhabitant. aërii quidem ignem aëreū, terreni uero terrenū atq; nigrum. cœlestes autē ignem splendidiorē atque in his tribus terminis oēs distributi sunt eoꝝ ordines. Dii demonstrant omnium ordinū principia in se cum apparent. Angeli declarant se ab arcangelis depēdere. dæmones heroesq; patefaciunt se superioribus ministrare. quibus aliter hi quā illi. principatus principēsq; præfecturā ostendūt. Illi circa mūdū, hi circa materiā animæ declarāt se supioꝝ postrema tenere unde una cum se ipsis primi quidem prima loca designāt, secūdi secunda, tertii tertia, cæteriꝝ deinceps eodē ordine. Dii tennitate luminis tanta effulgent, ut corporis oculi nō possint capere. atq; p̄inde afficiātur, ut pisces ab aqua turbida pinguiq; tracti in aerem tenuissimū. qui. n. diuinum spectant ignē nō potentes ignis diuini respirare subtilitatē, cum primum spectare uidentur uirtute deficiunt atq; innato spiritu profus intercludūtur. Arcāgeli quoq; splendorē emittūt subtiliorem puriorēmq; quā tolerari queat, nō tamen a deo intolerabilem, sicut dii. Angeli occurrentes tolerabile p̄ficiūt aeris misionem, ut sacerdotes eā attingere possint. Dæmones cū apparent, nihil totus aer cōpatitur, nec eis circumfusus aer fit subtilior, neq; præcurrit lumē, in quō eoꝝ species emicat aërē anticipās. Neque circa illos circūlucet aer undiq; heroibus apparentibus plage quædam terræ commouentur. sonitusq; circumsonāt. totus uero aer non fit subtilior neq; a deo ineptus sacerdotibus ut substinere non possint. sub principatibus circūcurrit, eos uisorum circūuolutio plurimorū, difficilis toleratu, & uolumen eiusmodi circa eos est mundanum. circa principes uero terrenū, neq; tamen sup mūdāna subtilitas neq; supremorum elementoꝝ, animis apparentibus aer apparens magis conatus est eis, earūque descriptionem suscipit coaptatus eis. Affectiones in uocantium animorum occurrentibus diis excedentem reportant perfectionem actionēque & amorem diuinum incredibilēque lætitiā. arcangelis cōtemplationem intellectualē sūmo p̄e purā immutabilemq; potentiā. angelis rationale cognitionē uirtutēmq; in ordine positā ad summū dæmonibus appetitū generatiōis atq; heroib⁹ talia quædā, & insup studia ciuilibus gubernationis. p̄icipatib⁹ uel p̄icipib⁹ mot⁹ mundanos

DEMYSTERIIS.

mūdanos uel materiales agūt aīo naturæ opūmq; fataliū expletionem animis. appetitus. generationis. & studia corpoꝝ curādoꝝ. Deorum. apparitio ueritatē. potestatem. actiones ad summū corroborat & bona præbet amplissima. arcāgeloꝝ similia, sed particularia magis, & cognitionē potētiamq; nō simpliciter, sed ad hoc & ibi & tūc & hoc pacto. angeloꝝ ēt determinata magis. dæmonū. nō aīa bona, sed corporis corporeāq; quādo mundanus ordo concedit. herouū dona. .r. p. mūdanæ, siue terrenæ. principatū mūdana & oīa uitæ cōmoda principū. inferiora idest magis materialīū copīa. aīaꝝ quæ ad humanā uitā cōferunt familiarī profus occurſu. Porphyrius narrauit opinionē dicentem cōmunē hoc est diis angelis dæmonibus, oībus deniq; supis, cum apparēt ostentare se, & iactare mirifice & imaginariā similitudinem ex se producere. Iamblichus utrāq; confutat. Deus. angelus. dæmō bonus docēt hominem cū apparent, quæ qualis ue reuera sit eoꝝ essentia. nihil ultra uel citra ueritatē loquentes. Sicut. n. lumen naturaliter, & assidue solem sequitur. sic ueritas deū eiusq; pedissequos, præsertim cum pfecti pleniq; sint neq; egent, neq; possunt sibi ultra q̄ sint arrogare. Quādo in theurgia. i. deiphica, & sacerdotia facultate delinquuntur. tunc nō bona q̄dem numina quæ optantur, sed deteriora, malaq; nobis obcurrūt sub prætestu bonoꝝ. mali enī spūs in similitudinem bonoꝝ se sæpe transformāt. iactabūdīq; ueniunt, & supra q̄ sunt sibi arrogant. Nempe ubi initium primū adulteratum suboritur mēdaciū plurimum ex peruerſitate procedit. Oportet sacerdotes apparitiones spiritūū regula ordinis totius examinare: & meminisse arrogatiā iactabundā nō esse ullo mō propriā ueris spiritibus atq; bonis. Et cauere ne a ritu sacrorū aberretur unq̄. Ac si i errore apparitiōis q̄dā repente i solētes aduētēt, nō decet ex eaꝝ cōditiōe cōmunē omnēq; nūminū naturā cōditiōnēq; ppēdere. Quæ. n. multis seculis, & o p o s o labore i sacris comprobata sunt, ne phasē ex nōnullis repēte icidētib⁹ temere iudicādo mutare. Et si falsi spūs mētiūtur: boni tamē circa ignē ueridici sūt atq; legitimi. In oī siq; dē genere principalia primū a se ipsis exordiuntur. sibiq; ipsis præbent q̄d cæteris exhibēt: idq; fit i essentia, uita. motu. similiter supi ueritatem oīb⁹ exhibētes: priō de se ipsis uera prædicāt ipsaq; eoꝝ essentiā præcipue cōtēplātib⁹ patefaciunt. Ideoque ignē p se propriaque forma spectādū sacerdotib⁹ rite demōstrāt. Nō. n. est caloris frige facere. uel luminis obtenebrare, atque occultare: uel ulli⁹ p essentiā aliquid facientis: aliquādo cōtraria facere. Phantasma. i. simulacrū missū ab aliquo sine

IAMBlichVS.

natura eius: sed solum p modū idoli specularis uane trahit animū intuentis: fallitq; dū simulat se eē aliqd, de cuius natura nihil habet. Est igitur causa falsitatis. quod nullo modo cōpetit alicui essentiæ uere. Ideo neque diis sed ii eorumque sectatores: non exiles inanefque: sed naturales & ueras sui reuelent imagines. non quidem speculares (ut dixi) uanas cur enim eas mitterentur. non ut demonstrent essentiā suam, atque potentiam. Nam illæ ab hac ex tota natura deficiunt. non etiam ad intuentium utilitatem. Que. n. utilitas est ex mēdacio simul atque deceptione. Non denique ob hoc mittunt, quia natura eorum sit, ita ex se idolum mittere. nempe essentiā firmā in se ipsa cōsistens, & ita reliqs essentiæ ueritatīsq; causa nullo modo ī aliud mitit imitamē sui ullū fallax & deceptorium. quod simul & se esse aliquid: de cuius natura nihil habeat. Neque igitur dii: neque sequaces eorum: uel transformant naturam suam in aliqua simulacra: neque hęc in aliud ex se producunt sed ueras sui formas in ueris animæ moribus illustrāt atque demōstrant Nota huic simile illud: q; in patria mens beata diuinā essentiā uidet non per imaginem ab ea. creatā profus deficientem: sed per eandem essentiā: sicut is qui lumen uidet per lumen in lumine. Non sicut qui calorem per lumen. uel qui corpus speculo. Substātiæ separata: nō habent ullum sibi cōmune genus. Item dii. angeli. Dæmones boni non apparent phantastico mō: sed proprio profus, & uero. Spiritus uero mali phantastico fallaciq; neque decet ex conditione qua hi apparēt nobis reputare modum, quo boni sua præsentiā formant animam.

Porphyrus ait cognitionem quidem diuinorum esse rem sacram. ignorantiam uero prophanam. hec Iamblichus cōprobat: quia cum dii per intelligentiam agant entia; merito nos per intelligentiam entium placere diis: atque probari. sed operationem religiosam antepōnit ī intelligentiæ. tanq̄ quæ sola sit efficax ad acquirendam aīæ cum deo deificam unitatem. Tanta est uirtus sacrorum rite deo factorum: ut et si hęc ignores pietatem obserues: non minorem habeant efficaciam. Nō .n. intelligentia coniungit sacrificatores deo alioquin philosophi unionem deificam reportarent.

De uirtute sacramentorum.

Obseruantia decens præceptorum operumq; diuinorum quæ oēm excedunt intelligentiam, atque symbolorum sacramentorumque potestas mira solis nota nūminib; præstat nobis deificam unionem. Quando operamur in sacris non conficimus p̄intelligentiā

DE MYSTERIIS

telligentiam sacramento alioquin & actio eorum intellectualis foret: & daretur a nobis. contra uero & nobis non intelligentibus: hæc propriū opus peragunt, & deorū potestas quo hæc referūtur: ineffabiles ex se ipsa. proprias agnoscit imagines non a nostris intelligentiis excitata. Vniuersales .n. cā a particularib⁹ effectib⁹ nō mouētur: unde nec ab intelligentiis nostris diuina principaliter mouentur ad operandum: Sed intelligentias & affectionē optimā puritatēq; præcedere necessariū ē tāq; cōcās q̄f dā. Quæ uero præcipaliter diuinā prouocāt uolūtātē ipsa sūt. sacramēta diuina: atq; ita diuina a seipsis icitātur, neq; ab ullo subdito præcipiū actionis accipiunt. Ne putes igitur totā in nobis auctoritatē eē efficacis rationis in sacramētis: neq; in ueritate intelligentiæ nostræ uerū eorū opus absolutum uel hæc ex nostra deceptiōe mētiri. Nā nec ēt si nouerim⁹ quæ genus qđ libet propriæ cōsequūtur: subito cōsequimur ipsā eorū in ope ueritatem.

Absq; cognitiōe qđ nūq̄ aduēit efficax unitas ad diuina: neq; tamen idē oīno. Quæp̄ neq; diuina puritas p̄ rectā cognitiōem efficitur: sicut corporis puritas p̄ sanitatē sed sup̄ cognitionē unita ē & purificata puritas. i. p̄ ptatē cognitiōis superiorē. Neq; igitur aliud qđq̄ in nobis humanum addiuinarū actionū finē aliqd cōfert. Cōclude sniam Iamblichii ægyptio & assyrio & sicut in agricultura medicina: arte imaginū: coitu humano hō materiā oportune coaptat. cā uero superior uniuersalisq; adhibet formā sic in sacrificio quādo fiūt symbola. atq; synthemata. i. signacula: & sacramēta. sacerdos adhibet materialia quædā quo ordie decus instituit. Deus aut uim efficacē in primit sacramētis.

Vaticiniū quid & unde.

Vaticiniū ipsum nec ab arte, nec a natura nec a naturabilib⁹ uel animalibus rōnibus motib⁹ ue efficitur: neq; fit ullo mō. sed utriq; sempiternū ē missū ad nos usq; diuinitus. totaq; ptās præfaga refertur ad deos, & oīs hui⁹ auctoritas cōsistit in eis: atq; idē traditur diuinisq; opibus signisue pficitur. Spectacula qđē habet diuina: & cōtēplationes uera scientia præditas. Cætera uero cuncta uel ut instrumenta subiciuntur. missō diuinitus præfagii dono. quæcūq; ad animam pertinet, aut corpus. uel in totius natura sunt, siue naturis. loca uero & talia quædam ad uaticinium exiguntur uice materiæ. nō decet uaticinium deducere sine causa. s. a quibusdam nullā in se hærentibus præscientiam. Sed a diis continentibus in se terminos totius sciētiae rerum. contemplari decet uaticinium distributum circa totum mundum & circa omnes diuisas in mundo naturas, sic utique causa uaticinii præcipua est & cōmuniissima: possidensq; in se ipsa quæcūque sui participatibus exhibet: præ

IAMBlichVS :

cipue præbens ueritatem, qua opus est uaticinio & in primis essentia, cam' q; eo & quæ sunt optines in se ipsa. a quibus necessario procedit, perpetua præfatiõis consecutio. Porphyrius ait, quando dormimus aliquando præsentire futura, absque ulla præsentis statû animaduersione, et si in extasi minime concitemur. Volens arbitror non tam externo influxu. tunc diuinitus influente quæ ex ipsa natura animæ. mentisq; præfagire. Iamblichus ait somnia quæ humanis proueniunt causis siue per naturam nostram, siue per affectum & cogitationes, & actus, raro ad modum & obscure nimium, & sæpius casu quodam attingere uerum.

De somniis.

Omnia quandoque incitantur in nobis ab in natis intelligentiis rationibus siue uel ab imaginationibus curisq; diurnis, quæ aliquando uerum affecuntur plurimum uero falluntur atque hæc humanis principis oriuntur, dormientibusq; contingunt uigiliæ nihil habentibus. Somnia uero missa diuinitus non ita contingunt, sed ueniunt uel inter uigiliam atque somnum uel inter somnum atque uigiliam, uel in ipsa uigilia. Tunc breues audiuntur uoces: quod agendum sit admonentes et aliquando spiritus quidam non corpulentus non tractabilis, se iacentibus circumfundit. Qui tamen non perspicitur: sed alio quodam sensu & animaduersione quæ in consensu precipitur impetu quodam ingrediens. & se undique circumfundens absque contactu, atque mirifice passiones animi corporisq; expellit. aliquando uero lumen sincerum quæriturq; fulget. sed quo uisus clauditur anima patens. Sed alii sensus interius per uigiles sunt persentiuntq; quomodo dii in lumine se ostendunt, & quæ illi locuntur aguntque continuata animaduersione percipiunt. perfectius uero id totum discernitur, quando uisus quoque perspicit, atque intellectus corroboratus quæ sunt assequitur, & qui spectant similiter commouentur. Tanta tamque differentia qualia diximus, non sunt humana. contingunt uero quando somnus noster est grauado quædam capitis, uel inclinatio: & occupatio uisus, uel medium quiddam inter uigiliam atque somnum, uel excitatio subita uel ipsa uigilia. Quæ omnia diuina sunt ad deos suscipiendos idonea diuinitusque mictunt. at qui talia quædam præcedunt quasi apparitionis diuinæ partes. Somnia humanis causis procedentia defectus patiuntur duos. Nam & in ipso somno omnino dormientibus accidunt, & nos tunc non distincte uel plene animaduertimus aut quæ occurrunt, aut statum ibi nostrum. Quando uero diuinitus mictuntur somnia, neque reuera dormimus, & assequimur. animaduertimusq; clarius quæ consueuerimus uigilantes. Ideoque in eiusmodi somniis maxime ponitur uaticinium. Anima duplicem habet uitam, unam quæ simul cum corpore alteram uero ab omni corpore separabilem. quando uigilamus utimur

DEMYSTERIIS.

plurimum uita quæ communis est cum corpore præter quæ, si quando penitus separamur ab eo, propterea quod uel intelligamus, uel puris rationibus cogitemus, sed indormiendo penitus solui possumus uel t à uin- culis adhibitis animo. atque uita à generatione separata tunc uti. Quæ do quodammodo dormientibus animus à corpore soluitur, tunc illa ui- tæ species secundum seipsam permanens separabilis, separataque, siue in- tellectualis siue etiam sit diuina, protinus expergiscitur in nobis agitque quemadmodum sua fert natura. Quoniã, uero & intellectus entia contem- platur & anima generabilium rationes in se complectitur merito secun- dum causam comprehendentem futura in præcedentibus sui rationi- bus ordinata prænoscit. Dicitur est de præfagiis animæ redeuntis in se in statu simili somno. In se in quæ id est in rationes seminales, & intellectua- les, sed hæcenus sub forma quadam propria præsentis uitæ, id est sub for- ma particularis actionis huius & uitæ, sed si mox explicet uniuersam ra- tionum cogitationumque formam, secundum quæ uixit aliquando, tunc re- portabit præfagia pertinentia magis ad uniuersalem mundanarum re- rum conditionem, sub qua & particularia passim conspiciere poterit. Si rursum per formam uniuersalem eiusmodi suam ipsis deorum menti- bus copuletur, uidebit in super quæ ad mundum spectant superiorem, & quæ ad hunc, item per illa tanquam præcipuas causas intelliget absoluti- us, in quo statu non solum cogitatio erit perfecta, sed imaginatio quo- que habebit imaginamenta sincera de rebus corporeis atque diuinis. Quoniam uero sunt in anima rationes generabilium penes potetiam eius, tum effectiuam, tum etiam cognitiuam, atque hæ rationes depen- dent à rationibus quæ sunt in diis. Ideo anima his coniuncta, rationes in se suscitatur in actum. Saltem cognitionis amplissimum, & sub diui- næ providentiæ modo per quem & per quas reputat præterita futuramque & temporalia omnia, eorumque actiones & passionem, passionumque remedia & curationes morborum uitorumque animæ, & statuta legum & artes generi hominum necessarias sic in Aesculapii templo accipiuntur somnia, quibus morbi curantur, ipsamque ars mede di somniis est comparata diuinis. Exercit⁹ alexandri morbi mox de pituitus eua- sit discrimen remediis adhibitis in somno à Diophysio deo. Lisander rex aphu- tim urbem obsederat & in somno iussus ab Amone soluit obsidionem. Multa quotidie similia fiunt supra orationem rationemque humanam.

De inspiratione diuina quæ fit in uigilia.

P Orphyrus duas diuinas afflaciones tetigit unam quæ coiter dicitur in somno fieri, alteram quæ in uigilia ubi afflatus & percipi præfagiunt, ita uigilam

IAMBlichVS

tes ut et utantur sensibus. Neque tamen interim sunt humanæ rationis com-
potes. Iamblichus ait animos uere præfagientes afflatosque, & cum dormi-
re uidentur, non dormire. & cum uigilare non proprie uigilare. neque more
hominum sensibus uti. Animi diuinitus afflati perciti que, subiacerunt
uitam suam penitus afflati deo. Ideo siue ut uehiculum, siue ut instrumentum se
subiecerint prioris uitæ modum deponere, atque uel uitam propriam in uitam
diuinam commutauere, uel uitam suam penitus ad deum agunt. Ideo neque utuntur
sensibus, neque ita uigilat, ut qui uigiles habent sensus, neque ipsi præ-
fagiunt, uel mouentur humano quodam impetu atque more, neque suum
statum animaduertunt, neque ullam edunt cognitionem, actionemque propriam.
sed totum illic agitur sub forma actioneque diuina,

Miracula multa fiunt a prophetis.

• **Q**uod autem afflati diuinitus non uiuant, tunc ipsa aialis uita patet.
quia multi eorum admoto igne non uruntur ignem uidelicet re-
pellente deo intus afflante uel si uruntur non perferunt, ne-
que pungentia percipiunt, uel radentia, uel ulla tormenta. item quod ac-
tiones eorum non sunt humanæ constat, quoniam per inuia uadunt, perque
ignem ferruntur intacti & flumina transeunt mirabiliter, quod & ipsa
sacerdos agit in cataballis. per hæc patet illos non uiuere uitam huma-
nam nec animalem sensibus impetoreque urantem. sed diuinam, quasi anima
eorum occiditur, & deus sibi fit pro anima moueatque tanquam excellentior anima:

• **V**ariæ sunt diuinitus inspiratorum species tum pro uarietate deorum,
qui alii aliter inspirant. tum pro differentia modorum inspirationibus,
hi modi sunt tales. Aut enim deus ipse nos occupat, aut nos ei nos addi-
cimus, totique illius efficitur, aut eum agimus ad deum actionem. item
uel ultimæ diuinæ potentie euadimus compotes, uel mediæ uel supre-
mæ. item aliquando nuda est dei præsentia, aliquando ultra præsentiam
fit communio, interdum ultra hanc conficitur unio, rursus inspirati-
onis, uel anima sola fit compos, uel etiam corpus subinde fit quodam-
modo particeps, uel etiam commune animal ex æquo fit compos secun-
dum horum diuersitatem differentiam sunt inspiratorum signa, & effe-
ctus & opera. Secundum prædictam inspirantium inspirationis ue-
diuersitatem inspirati alii mouentur uel toto corpore uel quibusdam
membris, uel contra quiescunt. Item choreas, cantilenasque concin-
nas agunt aut contra. rursus corpus eorum uel ex crescere uidetur in al-
tum uel in amplum uel per sublimia ferri atque contra. item uoces edunt,
uel æquales perpetuas uel inæquales & silentio interruptas. Et tum
remittunt

DE MYSTERIIS

remittunt tonostum intendunt.

Inspiratus uacat ab actione propria. ac deum habet pro anima;

Maximum uero afflationis diuinæ signum est, quod ille qui nummen deducit insinuâtque prospicit spiritum descendentem, & quantus sit & qualis atque ab eo mystice docetur & regitur.

Quin etiam qui numen suscipit ante susceptionem aspicit quandam ignis speciem. Interdum uero hæc conspicitur & à præsentibus, siue adueniente, siue recedente deo. Quo ex signo in his rebus periti uerissime discernunt, quæ sit potestas numinis, quis ordo, & de quibus uera loquatur, & quæ perficiat, sed qui absq; eiusmodi spectaculis clam spiritus introducent, uelut in tenebris, latitantes cõcutiunt. Neque quid agant intelligunt, nisi exigua quædam, idest signa nonnulla in ipso afflati corpore. Cum igitur ignis diuini præstantia & luminis species quædam, ineffabilis extrinsecus incubet occupato. Impleâtque ipsum totum & penitus dominetur. Et circum undique in se cõplectatur, adeo ut nec ullam queat actionem peragere propriam. Quisnam sensus perceptiõue & animaduersio propria potest adesse animo diuinum igne suscipienti uel humana motio, passio, peruersio, phantasia, & alienatio qualem aliqui suspiciantur. Porphyrius afflationem diuinam definit, ita motio mentis una cû inspiratione dæmonica. Iamblichus ait, in animo afflato diuinitus, neq; mentem cogitationem ue humanam ferri, si reuera continetur adeo. Neque dæmonum, sed deorum fit inspiratio, neque rursus definiri debet exitus & alienatio. Hæc enim lapsus significant indeterius sed potius dici debet reductio restitutioq; in melius. Est igitur afflatio, nihil aliud q̃ totos adeo animos occupari, atque contineri, Hinc uero posterius sequitur extasis, idest exitus uel alienatio quædam, tanq̃ consequens ad afflationem accidens. Plato in phædro dicit antiquos uaticinium nominauisse mania, idest furorem. Quoniam soli diuino furore correpti, uere uaticinantur. posteriores autem adiuncto. τ. nominasse mantiam. Item sacerdotes sibyllas prophetas quâdiu prudentes sunt, uel paulum admodum & obscure prælagire uel nihil quâdo uero rapiuntur deo, uere uaticinari. unde præuidisse apud multas gentes pericula diuinitus imminetia, admonuisse populos & per sacrificia diuinã nemesim placauisse. item ait prælagium arte factũ apellari putatione cõiecturalẽ nec ulli eẽ mometi si cû diuina ispi ratioẽ & uaticinio cõparetur. Iamblich⁹ ait diuinũ afflatũ uaticiniũq; nõ eẽ in mente uel aia, siue ut qualitas in subiecto siue ut actio in agete

...a f... & in dormi...
...proprie...
...subiectu...
...ut instrumentu...
...propria in uitam...
...ideo neq; uni...
...neq; ipi pr...
...neq; sum...
...proprie...

sed totum esse actum ipsius dei ex deo simpliciter dependentem. Actū dico à deo peractum in mente uel anima simpliciter. ut instrumētis ab omni proprio motu uacantibus. atque ita uera præſagia dari. atſiqs motus ex corpore uel anima, uel qualitas talis interim inferatur, uel præcedat, confundi uifa. neque uera uaticinia fore. neque legitimam eſſe ibi diuinam afflationem ubi aliquid miſcetur humanum. Tres generatim opiniones erant de afflatu, uaticinioque diuino. prima, cauſam ei⁹ referebat ad animam. ſecunda ad corpus. tertia ad compositum. Prima ponit ipſum in eo ſtatu in quo anima tota eſt redacta in diuinū ſuum, uel in mentem, aut quando eius actio facta eſt uehementior, ſiue amplior, aut quando cogitatio facta eſt acuta motuque uelociſſima, aut cū mens incaluerit. Secunda ponit illius cauſam in corpore, quando certam haberet complexionem, ſcilicet uel melācolicham uel temperatam, ſiue qualitatem quandam elementalem, ſiue præterea ſpecialē, ſiue certum ſpiritum. Tertia cauſam eius ait certam proportionem qua corpus & anima inuicem ſunt compacta. Iamblichus ait, ipſum non eſſe opus animæ uel corporis. uel compositi nec cauſam in eis habere. Nā afflatus ille fatidicus agit, tum in prædicendo, tum in efficiendo. ſuper omnem humanæ naturæ conſuetudinem. Non poteſt autem homo, uel aliquid hominis ultra termīos ſuos ad diuinos progredi terminos. Neque poſſunt præſtantiora à deterioribus generari. cauſa igitur, huius eſt, duntaxat ipſa diuinitas. quando ſcilicet à diis descendunt in nos lumina. ſpiritusque traduntur ab eis. ad eſtque nobis dominatio poteſtasque illinc abſoluta comprehendens omnia quæ ſunt in nobis, & exterminans penitus propriam nobis animaduerſionem & motionem, proferensque ſermones, per hominem quidem, ſed non cum ipſa cogitatione hominis. immo pronuncians ipſa per os furentis extra ſe poſiti. Dum uidelicet quæcunque ſunt in nobis ſeruiunt tota numini, ceduntque ſoli dominantī actioni diuinæ. Porphyrius ait. Muſicam paſſiones inferre animo, itēque ſedare, & alios ſenos, aliis animis & moribus conuenire. Item complexionēs affectionēſque corporis permutare. furorem mouere. cohibere furorem. Iamblichus iſta concedit. Sed negat hæc eſſe cauſas afflatus diuini. Quoniam ſunt humana, partim naturalia, partim artiſicioſa. Nec quicquam in ſe diuinum habent. Quod uidetur ſuſpicari Porphyrius dicens aliquos afflari, cum audiunt tybias, uel cymbala, aut tympana alios uero cum alias melodias. Variis deorum ordinibus reſpondent
in mundo

DE MYSTERIIS

in mundo uariæ motionum species, certæ que certis. ex his uero uariæ
 profluunt melodiæ. quæ congruunt similiter p suos quæque motus
 certis ordine diis principiis motionum. hi cum ubiq; sint, & sua potissi-
 mum suis impartiant, melodiis sibi præcipue congruentibus adsunt
 præcipue nostrisq; spiritibus per eas affectis se insinuantes occupant ho-
 minem, suâq; mox essentia, & potestate penitus implent. cuius afflatio-
 nis causa est, non tam passio hominis excitata per musicam, q̄ ipsa ad de-
 um musicæ congruentia, cui naturaliter deus adest. Quæ ad uisum ue-
 niunt nimis imaginaria sunt, & intelligibilia potius referunt. Quæ ad
 sensum infra auditum materialia nimis. quæ ad auditum, media & ani-
 mæ congruunt spirituiq; insinuata cum motu, affectu, significatione
 uehementer afficiunt animam quidem hinc, & inde corpus. unde totus
 homo secundum proprietates melodiarum, euadit susceptaculum hu-
 ius numinis, aut illius & qui afflati sunt aliter, aliterq; se habent in mo-
 tu, & quiete aliisq; habitibus, pro diuersitate numinum quibus afflan-
 tur principalius q̄ pro differentia musicæ. Cessauit enim iam hic affe-
 ctus soni quando deus agit. Anima in mundo intelligibili audiuit ar-
 moniam diuinam cuius hic reminiscitur quando audit melodias habé-
 tes diuinæ uestigium reminiscens uero ad eam uehementer afficitur. si
 est e numero animarū, quæ ipsam harmoniæ ideam præcipue contem-
 plata sunt in patria. Eiusmodi uero affectu facta familiaris deo, iam af-
 flatur singulari quadam præsentia dei. unde mirabilia facit, huius ergo
 afflationis miraculisq; causa est non passio ex sonis illata. nō animæ na-
 tura ex harmonia composita, sed similitudo ad deum, deiq; præsentia.
 Multo quoq; minus dicendū est afflationem in eo consistere, quod per
 musicam & afflationem ipsam superflua quædam in anima, corporeq;
 concreta purgentur. Vaticinii ius non est ex certa complexiōe. deo
 enim dona non uariæ spirantur secundū corpoream uarietatem. Mu-
 nus enim diuinum impatibile est, & super naturæ uim datur per propri-
 am dei actionem, neq; aqua, neque aer, aut corporeum aliud præbet ua-
 ticinium, sed sacra quæ fiunt circa hæc, immo mentis purificatio una
 cum purificazione uehiculo intentioq; in deum suscipit uim diuinam,
 ubique semperque promptissimam. Cum afflatus animus & dicat &
 agat supra, & contra naturæ morem, causa afflationis eiusmodi non est
 naturalis, uel ex corpore nostro, uel qualitate loci, uel dispositiōe cœle-
 sti nascente homine, uel operante, sed ex dei præsentia ista fiunt. Vnde
 & uariæ afflatorum species non sequuntur naturales uarietates in nobis

de afflato vaticinii & loci

licet dependem. Ad
 plura ut inueniunt ab
 praesentia ad motus
 uel præce
 legem esse ibi
 Tregene
 prima causam et
 compositum. Pr
 in diuinitate
 si uocem sine an
 uelocissima, in
 in corpore. quando
 uel temperatam,
 specialis, sine cer
 quæ con
 in ipso non est
 in eis habere. Ni
 in efficiendo. Super
 in uel homo,
 nos progredi terminos.
 erari. causa igitur, u
 et à diis descendunt a
 alique nobis domina
 et omnia quæ sunt in
 animaduersionem &
 nem quidem, sed non
 accipit ipsa per os fure
 sunt in nobis uel to
 diuine. Porphyrius
 que hinc, & alios senoi
 uones affectione
 habere furorem. In
 afflatus diuini. Qu
 artificiosa. Nemo
 ficiari Porphyrius
 mala, aut immo
 a ordinibus possent
 in mundo

IAMBlichVS.

sed differētes species, tum numinū afflātium, tū modoꝝ, quibus diuinæ præsentia participes sumus. Quod igitur hoīes afflati diuinitus, alii cōq̄escāt, alii cōcitentur, alii mōtes & deserta petāt, aliterq; alii se habeāt non procedit ex differētiis naturaliū in nobis causarū uel locorum, uel musicarū, quas nuper audiuerint, audiāntue. Sed ex uariis deorū proprietatibus, quibus afflati reguntur, atq; ex uariis afflādi modis. Porphyriustria e multis in mediū adducit oracula, unū colophoniu, ubi aqua bibita uaticiniū ueniebat. alterū delphicū, ubi sedens ad os antri uaticinabatur. tertiū brāchidicū, ubi hauriētes uaporē ex aqua propheta bāt. Vnū quodq; secundū naturā suā modū agit circa se effectus, & opera. Ideo spiritus ipsi q̄ à diis pendentes suscitant hoīes atq; cōcitant, in hoc ipso ope excedūt oēm naturalē humanūq; motū. atq; hæc ipsa eorū actio nulla conditiōe similis est consuetis actionib⁹ homini notis.

Erat in colophone subterraneus locus, in quo fons erat. Sacerdos igitur statutis noctibus sacrificabat. postea gustabat aquam. Tandē uaticinabatur ibi factus præsentibus inuisibilis. uideri potest alicui spūs diuinus transisse per aquam in sacerdotē. Neq; tamē est ita ipsum. nāq; diuinū nō ita secundū distantia, diuisionēq; trāscurrit p̄ ea quæ participāt. sed extrinsecus cōprehēdit penitūsq; illustrat, & iplet aquā uirtute quadam ad uaticiniū conferente. s. purgatoria. ita q̄ quādo sacerdos bibit ipsa purificat. luminosum spūm nobis in situ & accomodat ipsum deo qua purificatione, accomodatiōēq; deū capere possumus. sed extat præterea alia dei præsentia præter uirtutē infusam aquæ, ac prior, & desuper, circū, & intus illustrans. Quæ à nullo abest, modo pp̄ cōgruitatē cōtingere possit. Adest itaq; subito, utiturq; propheta ut instrumēto. qui interim neque sui iuris est, neq; animaduertit quæ loquitur. sed & ubi sit ignorat, unde & post responsum uix se ipsum recipit. quin etiam antepotum aquæ diem, noctēque cibis, abstinet, & ad sacra quadam se reuocat in accessibilia uulgo. Itaque propter sequestrationem à rebus humanis, sincerum se reddit aptūque ad deum suscipiendum. Ex quibus colligitur duobus modis hic ad deum hominem preparari, uno p̄ purgatoriam aquam factam à deo talem, quæ purificat spiritum, altero per sobrietatem, solitudinem, separationem mentis à corpore, intentionem que ad deum. Sibylla in delphis duobus modis suscipiebat deum, uel per spiritum quēdam tenuem, igneūmq; qui erumpebat alicubi ex ore antri cuiusdā, uel sedens in adyto super sedem æneam, habentē tres aut quatuor pedes, & deo dicatā & utrobique, exponebat se spiritui diui

*Primo dicit colophoniu
porphyriam p̄sent*

2a Sibylla 2 Sibylla Tanti

DE MYSTERIIS.

spiritu diuino. unde radio diuini ignis illustrabatur. Itaq; aliquādo ignis
 plurimus simul totus ex antro euolās, undiq; circūfunditur ei, replētq;
 splendore diuino. Aliquādo dū inhæret sedi sacratæ deo, per quā accō-
 modatur deo. coaptatur stabili uaticinio dei. utrobiqu; uero p̄ hęc sibyl-
 la fit tota dei. unde subito deus adest. sed interim separatus. existens alter
 præter ignē & spūm, sedēmq; propria, & oēm eius loci apparatus, uel ar-
 tificiosum, uel naturalē. *F*œmina qñ etiā in brancis fatidica, uel sedet
 in axe uel manu tenet uirgā ab aliquo deo datā, uel pedes aut limbū tin-
 git in aquā. uel ex aqua quadā uaporē haurit & his modis impletur splē-
 dore diuino. Deūq; nacta uaticinatur. Nam ex his omnibus fit accom-
 modata deo, quem extrinsecus accipit. Quod autē nulla uirtute cor-
 poreā uel aiālī propria, uel locorū instrumētōrū ue uaticiniū fiat, sed
 ex præsentia dei ueniētis extrinsecus patet ex eo q̄ ipsa sacerdos, atq; det
 oracula multa rite pagi sacrificia, obseruat sanctimonia. lauatur. tridu-
 um prorsus abstinet cibo. habitat in secessu, iamq; incipit paulatī illu-
 minari mirificēq; gaudere. Per quæ patet prouocari deū extrinsecus ut
 adueniat & forinsecus aduenire. & prius q̄ sacerdos ad locū aquæ ueni-
 at, quodāmodo inspirari & in ipso loco dum spūs qdā ex aqua euolat
 fontis, constat aliud quiddā præter hęc eē deū separatū ab his oībus.
 causamq; loci, & fontis eiusmodi totiūsq; ue uaticinii. Virtus, quæ inspi-
 rat nobis uaticiniū, est absoluta à locis & tēporibus. Alioqñ nō posset
 oīa simul loca tēpora q; exprimere. Si eni inseparabiliter inhæreat na-
 turæ locorū materialium, uel procedat secūdū motū determinatū nu-
 mero, nō poterit, quæ ubiq; sempue sunt, nec ipsa ubiq; & semp æque
 prænoscere. sin autē ab his fuerit absoluta. tanq̄ præstātoribus quæ tpe
 fiūt. uel cōtinētur loco, oībus ubicunq; sint aquæ adest, & iis quæ tpe fi-
 unt undiq; simul adest, atq; i uno simul cōprehēdit omniū ueritatē, pro-
 pter eēntiā ei⁹ separatā prorsus & oīa supantē. Vis diuina uaticinii origo
 ē ubiq; tota & semp tota. Ea uis nō ē à corpe neq; ab aiō corpi addictō,
 sed absolutis. i. angelis deoq; q̄ sunt ubiq; uel saltē uis ipsa ē. ubicunq; est
 aliq; āgelo q̄ sūt ubiq;. Ipsa q; ab oīb⁹, separa corporeis præsens oībus.
 Nō cōprehēsa loco uel corpore, uel aiā, quæ in aliq̄ specie particulariū.
 fit addicta. sed hęc ipsa fatidica deo p̄tās, & separata ē ab oībus, & ideo,
 tota simul ubiq; adest subito participare potētib⁹. illustrās forinsecus &
 oīa replēs p̄tq; oīa elemēta discurrēs, nec relinquens aiāl aliqd, uel natu-
 rā cui pro capacitate sua nō imprimat ex se aliqd conferens ad prælagiū
 ipsa uero propterea implere se oīb⁹ æque pōt q̄ pariter ē ab oīb⁹ absoluta.

*Uent ad hunc opus in siglis
 in o. m. d. d. d. d. d. d. d. d. d.
 op. d. d. d. d. d. d. d. d. d. d.*

*Hic multu regere uis uaticinii
 uel fons super deo*

no

IAMBlichVS

Porphyrius præter uaticinia publice celebrata, cōmemorat aliquod priuatum, eorum scilicet qui profitentur per certos characteres se spiritus attracturos ad uaticinium, quod Iamblichus reprobat. quia cum totā religionem sanctimoniāque negligant soli cōfisi characterib⁹, nequeunt ipsam alicuius dei, bonique numinis præsentiam adipisci. Qua solent uera uaticinia dari, sed in eo falluntur, quod per characteres quidem diis congruos, & intentionem animi, reportant imaginariam quandam à superis apparitionem exiguam, & obscuram. & quoniam interim sanctimoniā negligunt, ueniunt sub malorum dæmonū potestaté, qui mentiuntur, & fallunt, & quantuluncunq; indiciorū apparitionū que à diis contigerit peruertunt, atque confundunt. Sed qui ueram deorum præsentiam fortiuntur, præfagium reportant uerū & immutabile, quod à malis spiritibus deturbari nō possit. Sicut enim ueniente sole tenebræ eius præsentiam sustinere non possunt sed subito subter fugiunt, nihil solem impediētes. sic undique refulgente potestate deorum, quæ replet omnia bonis, perturbatio omnis quæ solet à spiritibus malis accidere nullum habet locum, sed repēte disperditur. Bonis enim numinibus omnino præsentibus, mali spiritus euanescūt, neq; mouere se ualent, neq; splendorem obfuscare diuinum. Damnat eos, qui omnem contemplationem sanctimoniāque religiosam negligunt. solis confisi characteribus, quibus sperant se inclusuros substantiā ipsam alicuius dei, quo præsentē uaticinentur. Horū quoq; confidentiam Porphyrius improbabat. Qui etiā narrat præter hos, esse alios, in quibus phantasia aliquando concitatur. quando certa quædam adhibuerint, & si alioquin in aliis mentes compotes sint, dum sunt phantasia furentes in sacris. Quando scilicet uel in tenebris latuerint, uel certa pocula biberint, uel cātibus, uel constructionibus quibusdam usi sint. Tunc ergo furentes imaginantur occulta, futuraq; alii quidem in aqua uidentes alii in muro, alii sub diuo idest sereno aere, alii in sole, alii in stellis aliis. Lumen hoc diuinum uenit in phantasiā proprie, ac si quid extra uidemus mirabile fit, per uisum phantasiæ pedisse quum. Dii uel præsentia tantum sine medio mouent animum quotiens uolūt paratum. s. uel lumen aliquod ex se fundunt in æthereum animæ uehiculum, quo imaginationes mouentur in phantasia quales ipsi uolunt. & utrobique diuinitas nusq; includitur. Cum adhibentur prædicta uaticinio congrua, attentio quidem animi, & cogitatio animaduertit, quæ fiunt, quando diuinum lumen non attingit proprie ad hæc, scilicet ad

rationales

no de p. d. m. s. b.

DE MYSTERIIS

racionales potentias, sed interim imaginatio furit alienata, quia supra morem humanum desuper incitatur. Tenet aliquando in tenebris hominem diuinandum. Nihil enim in eis obsistit ueturo lumini. Aliquando tenent in lumine quando eum preparant, ut maior sit ad lumen diuinum similitudo, & tunc accipitur illud in lumine solis, uel lunæ. uel serenæ noctis, uel in aqua per diaphanon parata, uel in pariete sacris characteribus preparato. hic. n. propter soliditatem quod diuinitus semel accipitur diutius retinetur. Admouent præterea quædam cognata diis in sinuandis, & exhibent diuinaturo potiones, & compositiones quasdam & cantilenas uel excantationes conuenientes ad præparandum susceptaculum & ad commodandam præsentiam, apparentiamque deorum. scilicet quod lumen eorum occultum alicubi pateat sensui, sed semper pro uoluntate deorum siue deducatur ex æthere, siue aere, uel sole, uel luna, uel alia sphaera cælesti. Quatenus placet diis qui liberi dant, & ut præcipui auctores, & mouent imaginationem, & per eam quandoque sensum in obiectis accommodatis, & aliquando eam per sensum, imagines magicæ factæ ex materia solida diutius uirtutem seruant. Superi dant dona paratis. non solum naturaliter, sed per intellectum & liberam uoluntatem ipsorum deorum. dii dant futurorum ostenta in æstibus uerbis, & stellarum nouis prodigiis, ex quibus humana sagacitas conicit euentus per proportionem signorum aduentus, ut ex casu auis casum uiri ex defectu membrorum in æstis defecti, exigue cadente deiectionem eorum. Dii imprimunt futurorum signa in rebus ministerio naturæ uniuersalis & naturarum uel obsequio dæmonum seruentium diis & dominantium elementis animalibusque, similibusque cunctis, quæ agunt facile pro uoluntate deorum. Et si symbolice declarant in signis uoluntatem dei, & futuros euentus, ut inquit heraclitus. Repræsentant interim opificii modum. Sicut enim per imagines firmas faciunt res, & euentus præsignant, sic & per noua ostenta, & qualiacunque signa, & interim acuiunt ex eadem causa, & occasione sagacitatem nostram. Viscera in ostentis transmutantur contra naturam in animalibus ab anima eorum, & à dæmone eis præside & à motu aeris. motuque cæli, præter naturam & pro uoluntate deorum ad homines admonendos. Quod autem diuinitus fiat, patet, quia sæpe non inueniuntur in animalibus principalia quædam membra ad uitam necessaria. Quæ repente miraculo auferuntur. Cùm necesse sit ea paulo ante non defuisse. In auguriis captandis aues miraculose mouentur ab anima sua, & dæmone præside motuque aeris, atque cæli. à quo cælo descendit uirtus per totum aerem conformans, & commouens illum ad de-

f
Nō de ymaginibus q̄ ma
gicæ factæ

f
Nō de hīs q̄ uoluntatem
dei uoluntate

f
Nō de auguriis

orum sententiam. pro signis efficiendis. Setentiam dico ab initio præsignatam, atque decretam sic aues sæpe se ipsas præcipitant, uel allidunt uel aliter se necant dum ad significandum conferunt, quod non sponte faciunt, sed tractæ diuinitus. ¶ Flammæ quædam stellarum instar factæ diuinitus, aliquando pro signis futurorum in aere facillimæ fiunt ad nutum deorum cælestium accenso illic aere summo, qui ductu. formatumque facillimus est præsertim à diis, atque in ignem. descendunt interim in hunc aerem corporum cælestium influxus quidam, conducentes ad creandas, mouendasque stellas eiusmodi similes cælestibus lucæ, uirtute motu. ¶ Mundanum animal est adeo secum unitum, ut membra eius cõpatiantur inuicem, commoueanturque; etiam quæ remota inter se uidentur, quasi sint proxima, tanquam eiusdem animalis membra. Atque hæc unio, & compassio confert diis ad exhibenda signa hominibus. primo per cælum, subinde per aerem. ¶ Dii non immediate, sed per media instrumenta. scilicet dæmones, aîas, naturas & oîa hinc dependetia faciunt hominibus signa. exordietes secundum principium unum. Et inde diffundentes deinceps motionem ab ipsis descendentem, quocumque uolunt ipsi. Ideoque sine habitu ne & cõhordinatione eorum ad generabilia, regunt eiusmodi singula. & sicut in opificio, & prouidentia, ita in exhibendis signis non deflectitur eorum intellectus ad nostra, sed dum ille in se permanet, signa oîa uaticiniumque conuertit ad se. eaque animaduertit à se ipso procedere. ¶ Vates omnes confitentur, per deos uel dæmones uaticinium nancisci, quia nequeant futura uidere, nisi qui sint causæ & domini futurorum. Per quos & alii uideant. ¶ Porphyrius admiratur quod dii adeo inseruiant hominibus, ut uates aliqui et per farinam uaticinentur. Respondet Iamblichus deos non obsequio id præstare suo, sed excessu potatis & bonitatis. & cetera oîa in se continete, dum in seipsis manent absque cõuersione ad subdita, eis pro gradu præparatiõis dona & signa largiri. sicut sol diaphanis, oculisque lumem. Atque hoc calorẽ. Quia uidemus homines subiecta curare cõuersione quadam ad opera & distractiõem ad diuersa, & distrahi à seipsis, & laborare, ideo similiter suspicamur prouidere deos. quod cõtra, quatenus ad se cõuertuntur, unamque sui formam, quæ est inferiorum causa, eatenus agunt, mouent regunt oîa, non distracti per diuersa, sed ab uno principio nutuque; simplici uibrantes cuncta, successiõem quædam inde pendentia, neque ipsi ad subiecta flectuntur. sed statu & plenissime sua reddunt sibi cuncta similia. ¶ Deus diuersos suppeditat uaticinii modos. non quod distractus ipse, sed indiuiduo nutu formaque; simplici suggerit oîes, & diuersis temporibus suggerit diuersos, non ipse per tempora uariis, sed æterno eodemque; metis, & uoluntatis ictu oîes inspirat quibus hi temporibus uariis explicentur, neque;

f
 No de hys qd uaticinantur
 qd aere

No de uaticinio y fraud

DEMYSTERIIS.

tur. neque in ostentis continetur distrahiturue, sed in una sui forma complectens omnia signa ex ea exprimit in se ipso consistens, dum uno uoluntatis actu omnia tradit. ¶ Tanta est exuberantia prouidentiae ad ostendenda nobis signa, ut etiam in calculis, uirgis, lignis, lapidibus, frumento, farina, indicia praebat futurorum, ubi mirabiliter inanimatis animam immobilibus motum, ratione carentibus intelligentiam quandam praestare uidetur, quasi haec cognoscere uideantur, ubi nobis futura portendunt. Et sicut deus saepe per fatuos homines loquitur sapientiam declarans non hominem ibi loqui, sed deum, sic per uilissima quaeque portendit futura, his ipse admodum supereminens, & per omnia nostrum instruens intellectum. ¶ Deus per infima quaeque cognitione carentia patefacit quaedam cognitione superiora ubi testatur se longe supereminere naturam. Qui dum diuersa porrigit signa non coercetur in eis, neque per illa distrahitur, sed stans in una indiuiduaque sui forma comprehendit illic omnia signa: & illinc unico simplici que nutu explicat omnia, praebetque nobis argumenta passim praeteritorum, praesentium, futurorum.

Non fit in sacris opus alicuius efficacie, nisi per potentiam immo & praesentiam numinis alicuius.

In religione non potest fieri opus ullum alicuius mirabilis efficaciae, nisi adsit illic superiorum aliquis spectator operis, & impletor. Opera quidem absoluta ducunt dii, media angeli, tertiae daemones. Natura quidem humana nec rationem quidem orationemue de diis suscipere potest, sine diis nedum diuina opera facere ualeat sine illis. Est enim imbecillis & hebes usque adeo ut nullum nullitatis suae remedium habeat, nisi quandam diuini luminis, portionem de super accedentem, sine qua nihil a nobis fit diuinum. Sicut falluntur qui confidunt ex inanimatis animam, & ex amentibus facere mentem, ita qui ex rebus non diuinis diuina facere, & sine diis propria deorum opera, qualia sunt uaticinia, & miracula, & similia, ut apparitiones, & expiationes.

Numina iuocata, nobis adsunt, non coacta sed uolentia.

Confessum est efficaciae religionis opera perfici praesentia deorum, angelorum, daemorum. Porphyrius quidem suspicatur numina

c ii

St. Hieron.

IAMBlichVS.

ad hæc trahi quadam inuocationis necessitate. Iamblichus negat necessitatem inferri uel ab homine, uel à mundo numinibus, quæ cum sint immaterialia non suscipiunt ordinem aduentitium aliunde. Item inuocatio & operatio sacra, admouet quidem sacerdotes ad numina assimilatione, & familiaritate quadam non uiolentia sacerdotibus illata, ne dum numinibus inferatur. deus omnisque chorus numinum deo coniunctus est supra omnem necessitatem extrinsecus uenientem.

Vaticiniū perficitur, dum sacerdos operatur sacra, neque tunc passio cadit in sacerdotem uel in indiuinantem quando diuinitus inspiratur, Multo minus in numina, quæ non illabuntur in animos, nisi uacuos passione. Neque dicendum est fatidicum animum esse instrumentum medium, & efficax diuinorum. sacerdotem uero inuocantem esse uelut cām efficacem operum diuinorum. Immo deus est omnia, pōt omnia. implet omnia semetipso. humana uero natura nullam in his efficaciam habet. Est enim ad diuinitatem ludus. deridemus eos, qui dicunt deum forte quadam aliquibus adesse potentia figuræ cœlestis in genesi. Non enim decet ingenitos & uniuersales causas mancipari alicui per generationem eiusue periodum, & per causas alienas. Quidam cum & nolent curis honorare deum, & non perciperent modum aliquem opificii prouidentia que præter eum, qui sollicitudine fit humana, ne gauerunt deos facere atque prouidere. similiter negarent deos interesse uaticiniis, & miraculis, qui non uiderent modum excellentem, quo dii adsunt sine labore & mutatione sui. modus autem per hæc omnia diis proprius eisdem duntaxat est notus. Porphyrius ait opera diuina, qualia sunt uaticinia & miracula esse aliquando passiones quasdam animæ ex paruis scintillis excitatas, & animam sua uirtute posse hæc imaginari. loqui. facere. Iamblichus dicit opus diuinum neque fortuito fieri cum sit ordinatum, neque ab homine longe inferiore. Oportere enim diuinum opus à diuinitate fieri. omnia igitur opera diuinitati similia non ab humana, sed diuina pululare natura.

Opera miraculorum & prophetia non fiunt aliqua uirtute stellarum corporis animæ, sed mera & libera potestate dei.

Nima humana & una specie comprehensa est & à caduco corpore nimiū obumbrata. Ideo nullā habet ad diuinū opus potentia efficacē. si quando uero uidemur tale aliqd quodāmodo posse.

Handwritten signature or note in brown ink, possibly reading "Dio" followed by a flourish.

DE MYSTERIIS

do posse, solum id agimus illustratione diuina de super influente, p qua
 & actiois diuinæ uidemur esse participes. si opera diuina fierent ab aia,
 ipsa natura aia, & uirtute propria anima uirtutis & prudentiæ compos
 uel etiam ois anima talia faceret. Nunc uero nec omnia aia facit, & quæ
 perfecta uidetur anima, ad diuina ad huc est imperfecta. Non igitur ani
 ma, sed diuinitas ipsa causa est operu diuino. Alioquin non esset no
 bis ad hæc religio necessaria, sed absq; deo & cultu cōpotes essemus ope
 rum diuino, si hæc ipsa aia fierent potestate. Deniq; si anima sua pote
 state diuina pageret, uel ois anima faceret, uel quæ haberet uirtutem &
 perfectionem animæ propriã. f. scientiam, artem, prudentiam, mores,
 qui per prudentiam acquiruntur. Nunc autē non tales hæc faciunt, sed
 concitati quidam potius & abstracti. Tria proposuerat Porphyrius de
 diuinis operibus. Primum, ad hæc animam esse causam instrumetalē,
 secundum, animam quādoq; esse causam principalem. Tertium, ani
 mam posse ita esse ex æquo concām, ut ex ea, spirituque diuino. Tertia
 quædam species substantiæ, uel subsistentiæ fiat. Iamblichus dicit quā
 do unum aliquid fit ex pluribus illa plura & esse cognata & mutabilia,
 ex eo quod sunt in aliud sic commisceri in unum quintum quatuor ele
 mēta. & animas plures in unam totam, forte uegetalem, sensualem, mo
 tiuam, in nobis concedere intellectuali & in eius actum redigi, uel for
 te ex illis omnibus harmoniam uitalem in corpore resultare, uel forte
 animas in patria conspirare in unam ideam omnium animarum. diui
 nitas uero uelut à cunctis exempla non coit in unum. Tertium cum
 anima præsertim e suo statu iam lapsa, & quia diuinitas uelut longe di
 uersa non cadit in misturam. Et quoniam immutabilis non commuta
 tur in aliud commune duobus. Prius quidem dictum fuerat scintillis
 exiguis suscitari in anima species diuinas, esto, sed hæ non traduceren
 tur ad species simpliciter diuinas, si corporales, & naturales essent. nunc
 denique ubi dicitur animam cum diuinitate in unum tertium congre
 di, æquatur anima deo, & conceditur, deum ibi ita mutari acciperēque
 ab anima, sicut mutari animam & aliquid à deo suscipere. Quod est ab
 surdum, præsertim quia hinc admittitur quod dii elementorū instar
 coibunt in effectibus suis in unam formam temporaliter factam & ex
 sempiternis, & in re temporaliter continebuntur. Quando dicitur ex
 anima & deo uel ex diis inuicem unum aliquid fieri temporale. Quæri
 mus utrum præter congregentia resultet aliquid nec ne, si non resultat

Deo

c iii

amblichus negat necesse
 inibus, quæ cum sim
 num aliunde. Item in
 fous ad numina affi
 uel sacerdotibus illa
 oris numinum deo
 icul ueniētem.
 ra neque tunc passio
 diuinis inspiran
 e in animo, uel uacu
 imum esse intrinse
 ro inuocantem esse
 leus est omnia, pot
 tura nullam in his
 endemus eos, quidi
 talis figuræ uel his in
 uis mancipiis
 tas. Quidam cum
 modum aliquem
 line sit humana, ne
 rent deos intellē
 xcellentem, quoniam
 per hæc omnia diu
 as ait opera diuina.
 tones quædam ani
 tute posse hæc im
 mium neque formo
 infertione. Opere
 pper opera diuina
 ita
 aliqua uirtu
 a potestate dei.
 ali est & a cadu
 er ad diuinū mpo
 tale aliqd quædam
 opite.

IAMBlichVS:

tunc non fiet uera unio, neq; uere unum sicut neq; in artificio sola arte pendente si resultat res sempiternae e suo statu cadent ut fiat aliquid temporale. Nisi enim mutantur, tertium non resultat, omnino uero absurdum est hoc ipsum quod generatiōe quadam fit temporali ponere sempiternum. neque tamen decet ponere temporale, ne sempiterna seruiat temporali. Nec decet ponere hoc esse solubile, utrinque factum ex sempiternis. Et tamen per nouam generationem uidetur esse solubile. Illa igitur opinio est absurda. Porphyrius ait, animam quandoque generare potestatem, essentiāque dæmonicam imaginantem futura, per motiones eiusmodi. Generare inquam, dum conducit in unum materias quasdam habentes in se uires eiusmodi, præcipue uero materias acceptas ex animantibus. Iamblichus negat generari dæmones & corrumpi. Negat enim ab anima ex uiribus corporeis generari dæmones, corporibus animāque superiores. Negat & actiones animæ particularis clausæ que in corpore procedere in essentias, in se extra animam subsistentes. Negat uires corporum, materiæ profus addictas, solui ab eis ad dæmones generandos. Præterea quærit quæ nam sit potestas, quæ uires materiales à materiis soluit, rursumque conflatur in unum ad dæmonem generandum. ubi uidetur potestas hæc esse dæmonica, atq; ita existere, dæmon etiam antequam generetur. Non potest ex rebus carentibus anima, uaticinatioque generari anima, præsertim fatidica. Nequit ex deteriori præstantius procreari. Nequit essentia ulla, substantiāque constitui, ex motionibus animæ, uiribusque corporeis, quæ nec substantiæ sunt neque essentiæ. Item nullum eorum quæ per generationem seminantur, maius aliquid habet quam quod ei traditur à causa principaliter generante. Cum ergo, nec corpus, nec anima per se habeat uaticinium, non potest anima ex suis motibus atque corporibus uaticinantem dæmonem procreare. Dicit forsan aliquis non generari à nobis dæmones sed eos animantibus ordine præsidere, itaque quando materiæ ex animalibus huic dæmoni commédatis opportune adhibentur huc dæmonem quasi compatiens ad talia ferri. Iamblichus ait, dæmones qui usque adeo compatiuntur uera uaticinari non posse. Verum nanque uaticinium non esse naturæ passibilis & aliquo corpore, loco tempore clausæ, sed ab his omnibus absolutæ, ut queat quocunque in loco uel tempore facta, pariter simpliciterque prospicere.

De so

DE MYSTERIIS

De somniis diuinis & humanis.

MS. P. 100

Orphyrius ait præfagia somniorum partim esse ex nobis, partim ab extrinseco. Iamblichus ait solum extrinsecus aduenire. Quia sæpe studemus, agimusque non nulla ad hoc præfagium aucupandum. Neque tamen datur. & sæpe id non quærentibus datur. Quod si somnialis effectibus esset ex nostra natura, arbitrioque humano: nobis ad hoc prouidentibus eueniret. Mittitur autem à diis pro eorum arbitrio, scilicet quando, & quomodo uolunt, benignitate quadam demonstrare futurum. Idem declarat Orphicus hymnus. Porphyrius ait, uaticinii causam, esse quandam animi passionem. Iamblichus negat dicēs passionem esse suapte natura instabilem inordinatamque, atque perturbatam. Vaticinium uero esse debere stabile prorsus & ordinatū. Ideoque nō posse in passione uersari. Item quando anima prudens est, & constans, agitque secundum uires eius præstantiores. scilicet intellectuales, rationalesque, futura nō prospicit. Quomodo igitur hæc assequetur quando patitur secundum inordinatos motus, atque perturbatos. Item passio nihil habet proprium ad entium ueritatisque contemplationē sed affert impedimentū. Præterea si res ipsæ in mundo essent passionibus constitutæ passio similitudinē quadā has attigeret. Cū uero rōnibus speciebusque constitutæ sint, & agantur, certe alia quadā prænotio ē ab oībus passionibus aliena. Rursum passio præsentia tantū sentit. Cū igitur uaticinium futurū, etiam assequatur, non uersatur in passione. Porphyrius ait, uaticinium esse passionē quadā phantasiæ subortā, uel ex cogitationibus nostris, uel instinctu corporalis in nobis naturæ uel similitet incidentē, ut & phreneticis contingit uaticinari. Ad hoc autem adhibet signa, quæ in statu uaticinii agit quæ idē imaginatio uehementer. sensus autem interim occupantur, & cohibentur. Item quæ suffumigationes adhibentur diuinaturo uidelicet ad phantasiam afficiendā. Item inuocationes, ad eandē affectionē incitandam. Item quæ non omnes sed iuuenes simplicioresque ad hoc idonei sūt. Iamblichus ait, occupationē sensuum esse signum, quæ phantasma tunc nullum est humanum. Vapores adhiberi ad efficiendam cum deo cōgruitatem, nō ad efficiendā spectantis animā. Inuocationes non excitare, uel cogitationes, uel corporeas passiones in nobis. Nam nobis incognitæ sūt, soli deo qui inuocatur cognitæ. solos simpliciores esse expositos diuino spiritui extrinsecus uenienti. Quod Porphyrius ait, uaticinium esse passionem phantasticam, qualis, accidit melancholicis, & desipientibus sæpe fatidicis, abuti

*in uaticinio sola arte
 non fiat aliquid tem
 porali uero desur
 ponere sem
 ptempuserna feruait
 que factum ex sem
 esse solubile. Illa
 am quando que ge
 agnamem futura,
 conductione uinum
 rari uero maza
 rari demones &
 en generari dmo
 nes anime parti
 in se extra animam
 fundit. Solum ibi
 ue nam in potest
 uat in unum ad
 demonica, atq
 Non potest re
 præterim facta.
 temia ulla, subli
 corporeis, que net
 que per generatio
 ei traditur à causa
 anima per se habo
 atque corporibus
 aliquis non generi
 re uideri que quan
 de oportune adhi
 uat fieri. Iamblichu
 uatiam non poss
 uat & aliquo cro
 uat, ut que
 uat fieri*

De lo

IAMBlichVS

tur diuino uaticinii mūere, dū alienationē diuinitus factā in melius cōparat alienatiōi à morbis ebrietate, rabie ideteri⁹ accidēti. alienatio aī ex passionibus nostris, accidēs ifra hūanū statū deiicit aīum, sed à deo facta, attollit hoīem sup hoīem, deoq; cōiungit. Illa reddit instabilē, & i materia prorsus imergit, hęc cōstantē ordinisq; cōpotē & à materia soluit.

Nullō mō dicēdū, afflationē diuinā hēre aliqd simile cū alienatiōe facta ab humorib⁹ ebrietate, rabia. Nā hęc à deo supra q̄ cogitari possit distātia sūt. tantū dē ergo distat infania eiusmōi ab ispiratiōe diuina, nihil igitur habent simile uel commune. Alienatio à causis facta corporeis, est animi deprauatio ex debilitate contingens. Facta uero diuinitus est salus animæ contingens ex plenitudine potestatis. In illa quidem dū animo suas operationes aggreditur, eas edit peruersas, atque turbulētas. In hac autem dum secundum propriam uitam intelligentiāque uacat superiori se exponit utendam. Denique quanto distant diuina ab infimis naturalibus tanto illorum actiones effectusque ab effectibus naturalium. Alienatio itaq; inducta diuinitus nihil habet simile cum ea quæ fit humanitus. Cum igitur illam cogitas, separa prorsus ab illa omnes huius defectus accidentia omnia. Quin etiam quando sobrietatem uigilantiāque sacram acceptam diuinitus meditaris, noli cum sobrietate hominū comparare. Et utrobique ab imaginationibus diuinitus adhibitis animo remoue quicquid ullo modo simile est imaginationibus ullis, quas humores, similēsque causæ suscitant. Item ambiguum hominis statum inter sobrium animum, alienatūque medium, ne si milem putes statui animi sacri, uno intuitu spectantis deum, nec certissimos intuitus diuinorum similes esse credas, imaginationibus arte uenefica suscitatis. Nam quæ fascinati imaginamur præter imaginamenta nullam habent actionis, & essentiæ ueritatem. Eiusmodi nanque magica finis est non facere simpliciter aliquid, sed usque ad apparendum imaginamenta porrigere. Non est putandum diuinum uatem incidere in ueritatem casu sicut infani solent aliquando, nec etiam passiōe quadā naturali, sicut & aīalia solēt pati sæpe à partibus uirib⁹q; q̄busdā mūdi futurū aliquid incohantibus, & iam in aere quodāmodo facientibus prius q̄ in terra. Atque ita patiēdo nonnuquam futuras præsentunt terræ concussiones, atque procellas, præsertim animalia quæ uel facile patiuntur, uel acute perferunt. Prænotio enim uel casu uel eiusmodi passione proueniens, rara fit inordinata, non continuata, prorsus obscura. Vaticinium uero diuinum uniuersi ordinem cotinuata

& firma

DE MYSTERIIS

& firma connexa que conspicit ratione. Si qua nobis innata sit facultas ad futurum percipiendum non est propterea uaticinium. hæc enim nec semper, sed aliquando ueridica est, nec in omnibus, sed quibusdam. uaticinium uero, & semper, & in omnibus est ueridicum. Item prenotio arte facta ex signis aucupatur futurum non omnino fidelibus, quia non semper sibi coniunctum habent euentum, sed diuina prouidentia factum effectus a causis conspicit, intuitu firmo presentique & prorsus continuo connectens omnia mutabilia temporaliaque; & inter se distantia, futura anticipans ut presentia. Dicit aliquis posse prænuntiari futurum, ex quatuor donis simul iunctis. scilicet ex certa hominis natura, & ex arte huic adhibita, & ex communi rerum inter se compassione tanquam animalis eiusdem partium, atque ex ea corporum dispositione, qua alia aliis indicia subministrat sed re uera quando his concurrentibus indicia manifeste percipiuntur, habet & hæc perceptio aliquid simile uaticinio, & uniuersum uestigia uaticinii habet ubique, sed non ubique clara. Tam etsi sicut imago ipsius boni in omnibus deum præfert, sic in cunctis est uestigium aliquod uaticinii. Neque tamen uaticinii species una diuina, immista, definienda est per simulacra eius in generationem demissa & multo minus per imaginamenta delirantium. hæc enim omnia fallacia sunt. Uaticinium ipsum definiendum est per unam rationem ordinemque unum, & unam speciem diuinam unamque intelligibilem, & immutabilem ueritatem contra uero omnis perceptio mutabilis inde segreganda uelut indefinita, & deis diuinisque nullo modo conueniens. quando fit a nobis aliud quod opus nobis naturale, certe ad hoc sunt ab initio tributo semina & præparamenta ab ipsa natura, quæ est operis eiusmodi causa. Nulla ergo sunt data præparamenta seminaque a natura, uel communi, uel humana ad uaticinium illud, quod est supra naturam consuetudinemque humanam. natura enim & intelligentia caret. nec est præcipuus auctor eorum quæ fiunt, præsertim quatenus in nobis est natura, sed uaticinium plusquam intellectuale est, & causas attingit euentuum, & uno subitoque intuitu complectitur ordinem uniuersi opus eiusmodi, dei proprium est agere hoc in nobis, nobis tunc a propria actione uacantibus. Præfagium si quod nobis incidit instinctu nature uel arte pagitur, potest utique in nostra natura præparatione aptitudinemque habere, sed hoc præfagium ualde angustum est & obscurum, & magis minus uel suscipit uaticinium uero diuinum amplissimum est, & certum, & unum stabilemque id est summum ubique gradum possidet. Ideo nequit fuisse nobis inditum a natura. Porphyrius

facti immensio
 uic
 a deo facta
 a mate
 soluit.
 alienatioe fa
 possit di
 diuina, nihil
 corpore
 uero uicinitus
 in illa quidem in
 que turbulenta
 uicinitate que ua
 diuina ab in
 effectibus natu
 rum que
 ad illa omnia
 do sobrietatem
 uoli cum sobrie
 uibus diuinis
 imaginationi
 am ambiguum
 medium, ne si
 eum, nec certis
 bonis arte ue
 et imaginamen
 modi nam que ma
 ad apparentibus
 ximum uicinitate
 o, uicinitate passioe
 uicinitate quibusda
 uicinitate facienti
 in futuris presentio
 animalia que uel
 in uel casu uel
 continuatur
 uicinitatem
 & tima

DEMYSTERIIS.

uiribus ipsis quæ illis insunt, aut uiribus quæ naturaliter fundantur circa
 cœlestes motus, nec potest eas attingere, sed occupatur circa uires quas-
 dam quæ ab illorum natura ad ultimum defluerunt prolapsæ ad in-
 firmum mundi locum. Vtitur quidem is arte quadam, sed non pia at-
 que deifica. hæc quidem infimæ cœlestium uires conspirantes, circa ma-
 teriam quandam particularem, possunt eam transmutare, transfigura-
 re, transformare alias aliter. Iam uero, & transpositionem ab aliis in alia
 suscipiunt potentiarum earum quæ particularibus insunt. **Quan-**
do aliquis eiusmodi fabricat Idola ex multis materiis & sub cœlestibus
 influxibus, tunc uarietas illinc quidem cœlestium actionum, hinc ue-
 ro potentiarum materialium congregata, facit quidem aliquid, Sed a-
 ctio hæc longe degenerat non solum ab opificio diuino, sed et ab effe-
 ctione naturali. Natura enim & uno simul tenore & actione simplici
 proprium peragit opus. Hæc igitur idolorum fabrica est artificio-
 sa commistio circa defluxum cœlestium ultimum, & circa illa quæ ad
 postremum à cœlesti natura mouentur atque recedunt. **Homo** cū
 sit melior, & ex melioribus procreatus non debet idolis fabricandis in-
 cumbere. **Quæ** non sunt animata, sed ostentamento quodam uitæ sunt
 inflata. Nec intima ueræque, sed externa fictæque harmonia continen-
 tur profus ad breue mansura, nec habet uerum aliquid & legitimum.
 cum sint arte solum humana conficta. Solum uero quod simplex &
 uniforme est actionis uel compositionis in eis præualet. Ideoque ual-
 de deficiunt, quoniam ex qualitatibus longe diuersis contrariisque cō-
 gesta sunt, neque potentiam aliquam perfectam habent. **Quoniam**
 eiusmodi defluxuum multitudo é multis captatur, & in aduentitium
 aliquid commiscetur exile penitus, & infirmum, Nec stabilitatem ullā
 habent hæc idola, immo uelocius quā quæ apparent in speculis euane-
 scunt. **Quando** enim admouetur subfumigatio uaporibus exalanti-
 bus, protinus componuntur, at cum per totum aerem fumus uapōr-
 que se fundit, subito dissoluuntur. **Prodigiorum** eiusmodi fabri-
 ca idolaris est omnino contemplatore ueritatis indigna. qui enim hæc
 machinatur, siue eorum uilitatem agnoscens, delectatur tamen, similis
 illi se uadit, siue colat ut deos, peccati reus est factu dictuq; nefandi nec
 lux ulla in animam diuina subrutilat, circa tenebrosa idolorum phan-
 tasmata occupatam. **Porphyrius** ait idolorum factores in fabrica obser-
 uare cœlestium cursum dicentes quo potissimum cœlestium curren-

modi

IAMBlichVS

te, & cum quo uel quibus concurrente uaticinia uera proueniunt aut falsa. Item quæ ibi fiunt. utrum significatiua sint effectiua uel uel contra significationis efficacie uacua. Quamuis ex materiis electis idola construant observatione syderum, nihil tamen hæc idæ habent in se diuinum. Nam materiæ quæ hic mouentur cœlitus in generatione sunt postremæ atque ad ultimose cœlo defluxus compatiuntur. Quæ enim tam facile permutentur eiusmodi phantasmata, ut ad minimum nutum uel inertia sint, uel contra scilicet fatidica siue significat uia, siue effectiua. certe passio tam facilis & mutabilitas adeo uelox declarat, ea diuinæ potentia nihil habere, non sunt in materiis ullæ potentia quæ sint elementa dæmonum, neque hi possunt ex particularibus corporibus generari, immo ab eis hæc generantur atque custodiuntur. Neque potest homo suis machinis formas ipsas dæmonum procreare. imo nos secundum corpora dæmonibus formati sumus: Non est putandum ex elementorum coitu cōfluere aliquam multitudinem siue compositionem in se propriam dæmonibus uim habentem: Nam ipse dæmon simpliciter uniformiterque & in se consistens, in unum diuersa congregat elementa, atque ex eis composita generat, & quicquid inest perseverantiæ ipse largitur neque decet idola dæmones appellare. Nam & aliud est idolorum auctor, aliud dæmon magnus dux dæmonum, ipsaque substantia dæmonum diuersa est a phantasmatis idolorum. quibus & tu Porphyri confiteris, neque deū neque dæmonem aliquem deorsum trahi. Igitur hæc idolorum fabrica, cum dei dæmonisque sit ex pers, neque uaticinium neque sacrum opus aliquod affert.

Caldæorum misteria de sacerdotio, Deo, dæmonibus bonis & malis.

Orphyrus commemorat opinionem dicentium omnia uaticinia nobis à dæmonibus malis infundi. Quorum natura sit subdola omniformisque atq; uersatilis. qui deos & sublimes dæmões & aias defunctorū simulent, & hac fallacia nobis occurrētes præfagia præbeāt, horum opinionē Porphyrius & si nō probat, cōmemorat tamē de hac quoq; egyptiū cōsulēs. Iamblichus hoc quoq; dānat iter sacra cōmemorare prophana. atq; subinde narrat mysteria q̄ audiuit ægyptius a prophetis caldæo & talia. Dii uera bōa dāt bonis

DE MYSTERIIS

bōis per sacrificia expiatis, quibus cū & uersantur, suoque cōmercio prauitate
 passionēque ab eis lōge propulsant, suoque splendore tenebrosos idē spi-
 ritus arcēt. Mali. n. spūs intrāte deo & lumine uelut sole tāq̄ tenebræ sub-
 terfugiūt, neque turbare ulterius pium sacrificatorem possunt, omni prau-
 itate & peruersitate passionēque liberet. Qui uero perniciosi sunt & inte-
 rim contra ritus ordinemque sacrorum sacra isolenter inuadunt, hi sane
 pp̄ actionis infirmitatem potentiaque defectum deos assequi nequeunt.
 Sed pp̄ inquinamenta quædam, tū a diis arcentur, tū dæmonibus ma-
 lis accommodantur, quo & flatu prorsus implentur pessimo, pessimique
 illinc euadunt præfani scilicet atque dissoluti pariter & iniqui, deside-
 rio dissimili diis atque in omnibus simillimi dæmonibus improbisque
 buscum uersantur assidue. Hi igitur passionibus & prauitate pleni
 per ipsam cognationem malos ad se trahūt spiritus, quibus mox occupa-
 ti, ad omnem iniquitatem inde iterum incitantur, ubi alter alterum ad
 hoc ipsum uicissim adiuuat & corroborat. sicut circulus aliquis princi-
 pium cum fine coaptans, reddensque æqualem eodem pacto uicissitu-
 dinem, hucusque caldei. Quando prophani contra ritus tractant sa-
 cra frustratur euentus, nam & pro diis aliis alii celebrantur: & pro bonis
 spiritibus in sinuantur mali, horum ergo errata non debent ubi de legi-
 timis sacris agitur commemorari, neque quæ accidunt illis pro lege pu-
 tari: sicut sacrilegium diuino cultui contrarium est, ita malis dæmonibus
 intemperantiæ auctoribus fallacibusque occupati contrarii sunt legiti-
 mis sacerdotibus, a quibus procul abest spiritus omnis iniquus & prau-
 itas atque passio, adest uero bonorum præsentia numinum, atque de-
 super ab igne diuino ueritate replentur. His ergo mali spiritus impe-
 dimentum nihil afferunt ad animæ bona, nec inde suggeritur superbiæ fu-
 mus, uel adulatio mollis, neque subfumigatione falluntur neque ui ul-
 la turbantur. Sed hæc omnia mala, tunc boni præsentia numinis, ue-
 lut fulguris ictu percussa disperduntur statim & eualescunt, Talibus
 ergo ueridicum prouenit uaticinium, cum quo nulla ex parte aliud est
 conferendum, cui rite studendum est: ea qua diximus sanctimonia.
 Hac enim ratione duntaxat acquiritur, & in uaticinio ad ueritas icōcussa
 & in anima uirtus penitus absoluta, quibus sane duobus sacerdos ad i-
 gnem ascendit intelligibilem, quod tanq̄ finis omni præfatio sacrifi-
 cioque debet eē propositū, temere nimium o Porphyri, ubi de diuino agitur
 uaticinio opinionem eorum commemorandam existimasti, qui om-

IAMBLICHVS :

ne præfagium arbitrantur a malo dæmone tribui. hi nãq; in tenebris ab initio semperq; uersati, nec uerum a falso discernere possunt. neq; pñcipia qbus hæc adueniunt intelligere.

Inuocatiões & íperia hominum aduersum spiritus.

Orphyrius dubitat quare spūstū suppliciter inuocamus tāq̃ nobis superiores, tū quasi cogim⁹ íperādo tāq̃ íferiores. Iamblichus ita distígit. Dii qdē : & oēs nostra natura superiores plenitudine bonitatis : & uolūtate bonoꝝ & benignitate quadā dignis aís cōuēiētia tribuūt. Deligūt religiosostāq̃ gēituras suas & alūnos, atq; discipulos, & laboratiū miserētur. sūt præterea media quadā genera numinū, q̃ ephori præsidēsq; sūt discretōis atq; iudicii cōsulunt quæ facere deceat, quæ declinare. ad iusta quidē adiuuant. reuocant ab iniustis, & sæpe in homines iniquos iniurias. quas inferre conantur iuste retorquēt. ut quæ agere moliebātur, patiantur ipsi. Est rursū aliud gen⁹ spiritūū nobis circūstātiū ídiscretū & inconsideratū. qđ unā numero potentiam é sortitum pp̃ ipsam a singulis uniuersi partibus distributionem. Vnde unum uni tātū operi é addictū. sicut enim gladius solū diuidit, nec aliud afficit. sic spūum in mundo distributorū propter ipsam partibilem naturæ necessitatem. hic quidē solum diuidit. Ille uero solum colligit quæ fiunt atq; generātur. qđā igitur occulti spūs alius aliam sortiti potētiam illud tātum singuli ad qđ ordinati sunt, peragunt. Si q̃s igitur accipiens illa quæ ordine distributo ad totum cōferunt deflexerit aliorfū. & aliquid quasi præuaricando transfegerit: hoc ipsū qđ fit sequitur ne ipsius male utētis est damnum. sed redeamus ad quæstionem. Ut ad quæstionem respondeam iussa & íperia uiolenta. diriguntur ad spūs: nec utentes propria rōne, nec iudicii discretiōis que principium possidentes. Cum enim cogitatio nostra habeat ratiocinandi naturam. atq; discernendi qua res conditione se habent multas quoq; in se uitæ potētias complectatur. spiritibus imperare solet non utentibus ratione: & ad unam duntaxat actionem determinatis. Inuocate eos igitur tāq̃ superiores. quoniam ab uniuerso mūdo nos continente quæ ad tota conferunt trahere conatur circa quædam quæ in particularibus diuidisq; continentur. Imperat rursum tāq̃ inferioribus. quia natura nostra intellectualis præstantior est q̃ intellectu carens. & si illa latiore in mundo

habeat

DE MYSTERIIS

habeat actionem. Item duplex est in sacerdote figura, siue prætesta, una quidem humana, altera uero diuina. quam ex sacramentis induit in quibus latet diuina potestas, sursum ad diuinitatem animum eleuans deoque coniungens. Ideoque figuram diuinam adhibens animo, quam indutus potest sub prætestu dei: tanquam superior eiu simodi spiritibus imperare. tam & si tanquam homo rogare solet inuocans eos eatenus superiores quatenus ab uniuerso inuocat potestates. Sed ita uerius soluimus quæstionem, communio quædam consentientis beneuolentiæ & complexio indissolubilis unitatis omnem sacrorum expeditionem continet, ut hæc effectio sit diuina & excedens omnem expeditionis humanæ modum. Ideoque hunc omnem illinc auferre debemus. Non igitur sacerdos numerum accersit uel ut absens, nec mandat aliquid segregato perficiendum: quod homines inter se solent. Immo una quadam eademque communiter diuini ignis actio sponte sua per se prompta præsensque ex se agens refulget agitque eodem modo per omnia simul, tum quæ deinceps inde tradit aliis; tum quæ possunt accipere inde non nihil. Diuina igitur opera quæ in sacris expleantur, non per contrarietatem huius ad illud ut generabilia. non per differentiam uocantis mouenti sue aduocatur: atque motum, transiguntur, sicut humana solent. sed identitate unione, consensione: id totum expletur. & sublata discrepantia: hoc ipsum quod agit. & cuius uirtute agitur est commune ubique aliquid atque simplex. Porphyrius quærit, cur nam superi sæpe iubeant suos cultores esse iustos, aliquando tamen obsecrati inferre iniuriam inferant. Respondet Iamblichus non inferre iniurias: sed iusta supplicia. ac si forte iniusta, non esse deos, sed demones improbos. Dii non partem quandam huius uitæ tantum, sed totam, nec hanc solam, sed uniuersam ab æuo in æuum conspiciunt animæ uitam: atque ita pro meritis in antecedente uita contractis sæpe puniunt in sequenti, siue rogati punire: siue non rogati. Interea nos qui nihil uidemus ultra præsens opinamur aduersa non nunquam nobis contingere præter meritum: Dum tamen sæpe in hac uita patimur, quæ in alia iam intulimus & quæ nunc facimus aliquando patiemur. Præterea multa nos latent hominum peccata quæ deos minime latent. Item nos iustitiam definimus, ut suum quisque officium faciat, secundum præsentis patriæ leges. Dii uero definiunt eam latius ad modum spectantes uidelicet ad totum ordinem uniuersi. atque spectantes eam præcipuerationem, qua animæ diis conducant iudicium inde peragunt. Tantamque diuersitas est inter iudicium diuinum

de ipso iure atque nostrum, ut ad illud attingere non possimus. Iam uero & ipsi dii quid iustum sit aliter perpendunt ad unam spectantes animam, aliter ad totam animarum cognationem. Si enim eiusdem naturæ communio existens inter animas, tum in corpore uiuentes, tum extra corpus positas complexionem quandam eadem atque commune cunctis efficit ad totam mundi uitam ordinemque mundanum, necessarium est expeditionem iudicii à totis exigere. scilicet ab ordine uniuersali, & a necessitudine animarum inter se requireretur. Præsertim ubi scelerum magnitudo ab una anima commissorum excedit supplicium, consequens ex peccatis. Dii ergo nunquam obsecrati inferunt supplicia, nisi iusta. Cum enim secundum essentiam bonum habeant, mali iniustique causa esse non possunt. Verum si quis forte conuicerit ex imprecationibus ad superiores factis, aduersa quædam aliquibus iniuste contingere, alias quædam præter deos bonaque numina causas inquirere compellemur. Quis si forte non inuenerimus, non tamen ob hoc suspicari aliquid debemus de diis indignum diuina natura. eaque scientia certa quæ de bonitate deorum nostris intelligentiis est innata. In qua proculdubio grati omnes barbarique consentiunt. Proinde cum malorum species diuersæ sint, atque dissidentes non in unam sed in diuersas referendæ sunt causas. Si uerum est, quod de idolis dicebamus improbisque dæmonibus, hinc sane exoritur multiplex origo malorum. Simulant enim deorum præsentiam dæmonumque bonorum. Ideoque cultorem suum iubent esse iustum, ut ipsi uideantur boni, sicut & dii, quoniam uero natura sunt mali, rogati mala inferre, libenter inferunt, atque nobis ad iniusta conducunt. Hi sunt omnino, qui & in oraculis mentiuntur & fallunt & turpia consulunt, atque peragunt. Dii uero bonique dæmones neque fallunt unquam; neque conferunt ad iniqua. est insuper malorum natura dæmonum sibi inconstans, instabilis secumque dissidens, alias alia suadens. superiorum uero natura, sibi constat assidue eundemque seruat semper in actione tenorem. Corporeæ mundi partes non sunt uirtute uacua, sed quanto maiores pulchriores perfectiores sunt quam nostra corpora: tanto uires actionesque maiores habent. Igitur una quæque earum uires seorsum differentes habet, & actiones diuersas edit. Item habitudine quadam inuicem multo plura conficere possunt. Quin etiam à totis mundi partibus descendit in particulas quædam actio multiformis, descenditque facillime, propter potentiarum similitudinem. Quatenus uidelicet sequentes gradatim potentia antecedentibus correspondent. Præsertim ubi partitæ

tiés

DEMYSTERIIS.

tiens in super ad agens accommodatur. corporis ergo necessitatibus cōtingunt ex totis in particulas quasdam mala & pernicioſa quædam totis quidem salutaria & harmoniæ uniuersis consona quamuis interea noxia partibus, uel quia totoꝝ actiones sustinere non possunt, uel p̄ cōmissionē inferius accedentem, imbecilitatēq; infimis naturalē, uel quia partes, partibus cōmensuratae non sunt. Proinde præter ipsū mundi corpus multa pōt ipsa mundi natura. Nam & similiū concordia, & discordia dissimilium nō pauca facit, quin et multoꝝ coitus in unū totiꝝ animal & potentiæ uigētes in mūdo quotcūque sint & quales aliud quidem in totis aliud in partibus agunt ob ipsam partium debilitatem ad ultimum distributam atq; diuisam. Amicitia totius & amor atque contentio, & similia in ipsis quidem totis actiones sunt in particulis passionēs. Item quæ in intellectu diuino species sunt rationēsque puræ in uniuersis natura materialē quandam participant indigentiam. in singulis tādē in formitatem, & quæ in totis sunt unita in particularibus dissident, corrumpuntur in super particulae quædam ut tota secundū naturam constituta seruentur conteruntur & partes quædā atq; premuntur, totis interea sic idē nascētibus passionis expertibus. Quādo ueneficus aliq; īprecationibus suis deducit de sup in quēpiā calamitatem ut edo uidelicet ad hoc naturalibꝝ q̄busdā corporeisq; potētis uniuersis traditio quidē actionis eiusmodi uenit de sup absque electione, atq; prauitate, tam & si interim maleficus hac ipsa utens, traditionem deflectit ad contraria prorsus atq; mala, & ipsa quidē traditio actioq; supne descendens cōpassione quadam p̄ similitudinem sub contrariōꝝ passionibus cōmouetur. Maleficus autē electione trahit præter iustum, qđ traditum est ad mala iam uero ipsa traditio, secundū unā harmoniā mundi cōficit, ut quæ distantissima sunt tamen cooptentur. si quis interī id deprehendens ducere molitur iniq; partes sortes uē. quasdā totius in partes alias ira lædens eiusmodi dāni nō est causa uniuersū, sed abusus humanus trāsgrediens ordinē uniuersis legitimāq; peruertens. Non igitur dii mala nobis inferūt, sed naturā corporāq; diuinitus depēdentia. Atq; & hæc non ut malos sed ut bonos defluxus mundoq; salutare ad imā demittūt, qui uero suscipiunt propria mixtione, peruersitatēque transformant, adeo ut aliter quidem data recipiatur conditione contraria. Post hæc interrogas: cur natura superi non exaudiant in uocantem, nisi castum: ipsi uero interim obsecrati illicitos cuncubitus adiuuent. Neque pudeat cultores suos ad turpes libidines incitare. Quando

non possunt. In
ad unum specta
Si enim euiden
corpore uentes, tū
idem atque commu
mundanum necessa
ordine uniuersali, &
relem ut scelerum
supplicium, conse
runt suspensa uita
malis in uolūta
erit imprecatio
iste contingere, alias q̄
ere compellitur. q̄s
supplicium aliquid debet
maiem uidebonit
preuolubioꝝ q̄s
alorum species diue
s referre sunt causas
nobisq; demonibus
imulant enim domum
uictorem suum. uis
oniam uero natura sic
de nobis ad inuisa con
mor & fallunt & turpia
demonēs neque fallu
orum natura demonu
nō alias alia ludens ipo
em que semper in a
eres non inuente uacu
uandip̄ta corporatō
uandip̄ta uires les
um habitudine quadi
omem a totis uniu
miformis. deliquit
Quærens uidebonit
sp̄dē. Præter ip̄s

IAMBlichVS.

causis occultis incitatur ad coitum non legitimum scilicet apud leges humanas, forte legitimum hoc est apud mundanas leges, quando uidelicet inde nascitur hominibus necessari⁹. Iam uero instinctus ad uenere in mundo quidem ad amicitiam tendit, & harmoniam. in partibus autem fit uehementior, propterea q̄ hæ ob complexionem suam facile nimium, & mutuo, & toti compatiuntur. Denique quod cœlitus descendit ad bonum, hic sæpe transfertur ad malum. Mundus est unum animal in quo partes, quamuis loco distantes, tamen propter naturam unã inuicem ad se feruntur. At qui uis ipsa conciliatrix mundi & causa communis omnium missionis, trahit quidem partes ad se inuicem suapte natura. potest eiusmodi tractus & appetitus arte quadam præter ordinẽ augeri, Vis quidem ipsa concilians infusa cunctis bona est, & causa ubique implectionis communionis, harmoniæ, amoris mutui, unionisq; mundanæ, quæ sunt fiuntque imperio continentis. in partibus autem propter earum distantiam, & inuicẽ, & à totis atque ob naturam debilem & egenam, compassione mutuum congressum conficit. Vnde acrior appetitus plurimise est ingenitus. Ars itaq; deprehendens hanc uim coaguli passim in natura dispersam contrahit eam undique colligitq; simul deriuatq; in unum. Atque ita appetitum necessariæ unionis naturaliter moderatum, reddit suis machinis effrenatum, dum & materiam admouet genituræ præcipue conferentem, & uires undique naturales inter se differentes, commiscet in unum, quarum commissione pro arbitrio regit & conficit cõgressus ad genituram. proinde cum sint in herbis atque lapidibus uires, & dissolutiuæ & rursus congregatiuæ: sintq; multo maiores in rebus naturisq; maioribus potest utiq; ad coitum nixus intendi eiusmodi rebus adhibitis, atque ab his ipsis sine arte opera amor accendi tractusque fieri. Compertum habemus dæmones improbos, in generatione rebusque terrenis humanisq; posse q̄ plurimum. Ideo que nihil mirum uideri debet, ardorem ad illicitũ coitum in nobis frequenter ab eis accendi. possunt & ad idem cõferre uires quædam animæ, tum in hoc corpore uiuentis habentisq; uim mirabilem attrahedi, tum etiam hic absolutæ, sed adhuc in spiritu turbido humidoq; inuolutæ & hoc circa loca generationis adhuc oberrantis ideoque talia committentis. Nemo itaq; uel deos, uel dæmones eorũ pedissequos amoris & coitus non legitimi causas esse dicat, Sed uel naturales instinctus apud nos deprauatos, uel ueneficam in super artem, uel malos dæmones, uel animas nondum puras.

De sacrificiis

DE MYSTERIIS

De sacrificiis unde uim habeant & quid conferant.

Veritur qua ratione sacrificia & superis conueniant, & homi-
q nibus conferant, & in mundo quid agant, Porphyrius ait non
 solum prophetas, sed hypophetas id est oēs sacerdotes, qui uac-
 ticiuim tradunt ab aliis acceptum debere animalibus abstinere, ne di-
 uaporibus illinc exhalantibus contaminentur. Huic uero sententiæ cō-
 trarium est commune dictum deos uidelicet animalium nidoribus ma-
 xime demulceri uelut esca, capi q; Iamblichus utrunque dānat scilicet
 deos nidoribus carniū uel infici uel irretiri, atque inescari. Anima
 mundi cœlestesque ex eo quod corporibus suis adsint neque passiones
 inde suscipiunt, neque ab intelligentiis distrahuntur. Anima uero par-
 ticulares patiuntur utrunque, aberraret uero nimium qui defectus simi-
 les animabus superioribus attribueret, non enim est uniuersalium, atq;
 particularium uel principiorum atque effectuum æqua conditio uesci
 quidem corporibus quondam coniunctis animæ onus proculdubio i-
 quinamentūque nobis infert & procliuitatem animæ, per quam uo-
 luptatibus liquecat, atque subcumbat multosque alios in anima mor-
 bos procreat sed uapor exalans ab animalibus & suffumigatio sacra ri-
 te peracta diis mundanisque & uniuersalibus causis nihil officit. Non
 enim ipsa continet ordinatque superos ad se ipsam, sed continetur ab
 eis, atque ad uniuersum coordinatur pariter atque deos. Ideoque ita po-
 test illorum imperio superis coaptari harmoniceq; congruere, abstinēt
 igitur animalibus religiosi, non tamen quia dii uaporibus animalium
 fœdari possint, potestas nanque deorum, priusquam materiale aliquid
 eam attingat, ipsa quoque sine tactu discutit, nec solum hæc absque pro-
 pinquitate sua corporalia, priusquam sibi propinquent disperdit & de-
 let, sed nec ipsa cœlestia corpora materiale aliquid elementum in se su-
 scipiunt. Nec peregrinum aliquid intromittunt, nec amittunt propri-
 um, quinetiam uapores terrenorum uix ad quinque stadia progressi re-
 fluunt nec in materiale uolubileque corpus inficiunt, aut alunt. quod
 nullam in se potentiam ad mutationem habet nec in se, neque sibi con-
 trarium habet quicquam, neque fertur à medio uel ad medium sed uel
 quiescere debet, uel reuolui, corpora igitur infra lunam cum sint ex dis-
 crepantibus potentiis motibusque composita, & transmutabilia sint
 omnino & sursum: deorsum ue ferantur, nihil habent cōmune cum
 cœlo, nec naturam nec potestatem, nec actionem, nec ergo uapor ex eis
 nec aliud attingit, cœlum ab eis omnino secretum, & merito ingenita-
 d ii

IAMBlichVS :

permutationem ex generabilibus nullam capiunt. Nun quid ergo natura deorum à uaporibus eiusmodi fœdari potest. quæ uapores materiales, uno (ut ita dicam) ictu propulsat. Talia ergo non superis noxia sūt, sed nobis hæc enim diuidua materialiaque & cognata nobis, aliquid erga similia cōmune habent in passione uel actione: sed aduersus cœlestia diuinaque in alio genere essentiaē posita diuersis que naturis uiribusque prædita & excedentia prorsus, agere quicquam & communicare non possunt.

Quæ ratio sacrificiorum. quæ utilitas.

Orphyrus offerri sacrificia diis hac ratioē putat ut eos ueniremur eiusmodi donis, ut maiores sæpe solemus, atque etiam ut pro bonis acceptis diuinitus ita gratiam referamus, pro bonis bona reddentes. Iamblichus causam eiusmodi ductam iquit ex cōmuni hominum ad homines consuetudine neque conuenire naturæ deorum mores humanos supra modum exsuperanti. Maximam uero sacrificiorum efficaciam tales modi declarationesque sacrificiorū nō omnino demonstrant. Efficaciam inquam, sine qua non liberamur à peste, fame, penuria, nec impetramus opportunos hymbres, immo & per quam purificationem quoque perfectionemque consequimur animorum, & ab hac generationis prouincia libertatem. Itaque aliquis ex assignatione tua non multum approbabit hos modos, quasi tu dignā causam ad effectus eorum assignaueris. Ac si forte probauerit, accipiet profecto secundo eos loco quasi consequentes & modo secundo coaptatos, primis antiquissimis que operum eiusmodi causis. desideramus itaque rationem, obquam sacrificia efficaciam ad res efficiendas habeant. Et unde eoaptentur diis præcipuis eorum quæ sunt causis, atque principiis.

Dicet aliquis quia mundus sit animal unum, habeatque unam eandemque ubique uitam, ideo communionem ipsam uirium consimiliū, uel etiam distantiam dissimiliū, aut certe aptitudinem quandam agentis ad patiens commouere similia, aptaque eodem modo, dum uidelicet discurret secundum compassionem unam etiam à remotissimo ad remotissimum, tanquam hæc quoque sint proxima. Nā inter hæc quoque ipsa uitæ communitio est æqualis assignatio eiusmodi, uerum quidē dicit, & quod ad sacrificia necessario sequitur. Non tamen uerus sacrificiorum modus ita monstratur. Ipsa nanque deorum essentia, nec in natura nec in necessitatibus naturalibus posita est, obquam obligationem ex passionibus naturalibus coexcitetur, uel per totam naturam ex

tensis

IAMBlichVS.

tenfis potentiis commouetur. sed extra hæc secundum se ipsam deter-
minata est. nullū ad hæc commune habens, uel in essentia, uel potentia
uel actione simul & passione. addunt ad superiorem assignationem ali-
qui quādam in rebus inferioribus congruentiā superis. Ideoque ad sa-
crificiorum efficaciam cōferentiā, uelut in crocodillo hexagonarius
numerus cum sole congruat. In cane rursus & cynocephalo rationes
physicæ quædam & uires rationes cōmunes sint ad lunam. Itemq; in ali-
is materiales quædam species, sicut in sacris animalibus, colores, figuræ
formæ, cuiusdam conueniant superiorum, uel membroꝝ aliquod aīalis
ut cor galli. Et alia quædam similiter naturalia sacrificiis adhibita ope-
rum sint cause mirabilium. Ex superiori causarum assignatione, nō
assignatur causa diuina quæ super naturalis est omnino, nec naturalibꝯ
motibus cōmouetur, sed assignatur naturalis quædam potentia in ma-
teria, & corporibus comprehensa, ideoque corporeis motibus rebusq;
materialibus coexcitatur, rursūque sedatur, naturaliter inquam atq;
hac simul quæ sunt circa naturam. Si quid uero tale ad sacrificia con-
sequitur id quidē præcedentibus causis coaptatur, uelut concausa sine
qua non eueniat opus. Præstat itaque dicere mirificos sacrificiorum ef-
fectus tanquam à causa procedere ab amicitia quadam & accomodati-
one & habitudine cōciliante, opifices ad opificia, & genitores ad genita.
Quando igitur præcedente atque ducente hoc communi principio ac-
cipimus aliquod animal, uel aliter animatum natumq; è terra, quod ef-
fectoris uoluntate propositūmq; sincere & exacte conseruet, tunc p̄ ta-
le quiddā propriæ mouemus cām opificiam huic immistæ præfectam.
cum uero multæ sint causæ tales, & aliæ quidē absq; medio familiariter
præsent, sicut dæmonia aliæ uero his superiores sint ordinatæ. sicut diuinæ
per ordinem cause atq; his omnibus una quædam antiquissima præsit
causa, certe in sacrificio perfecto, omnes per ordinem causæ cōmouen-
tur. Secundum uero ordinē quem una quæq; sortita sunt, cognata qua-
dam conditione sacrificio familiariter accomodantur, & (ut ita dicā) ap-
propriantur. Sin autem sacrificium sit imperfectum usque ad aliquem
gradum ascendit, sed non transcendit ulterius unde multi existimant
sacrificia fieri dæmonibus bonis. Multi & potentiis deorū ultimis. Alii
mundanis uel terrenis dæmonum potestatibus uel deorum. partē qui-
dem re uera sacrificiorum explicātes, ignorantes tamen totam eorum
potētiā omniāque bona ad omne diuinum se penitus dilatantia nos
autem omnia admittimus simul atque comprehendimus naturalia.

d iiii

Nam quid ego na
pompomaria
superiora sunt,
ta uobis aliquid er
fuerit celestia
uiri uel uel
munificentiā
p̄natu uel uenere
mu, atque enim u
feramus, pro bonis
am iquit ex cōmu-
uente nature deo
humam uero la
quædam in omni
no liberam uel
re, iuno & p̄quam
uatur a uirorum &
liquet, alioquo
ta digna causam d
accipit profecto u
dano coaptans, pri-
sideramus itaq; rano
dus habent. Et inde
in acque principis.
habeantque unam eor
um uirum cōsimilē
ordinem uel uel gē
derna multum uel
am dera remotissimo ad
p̄p̄. Nam hæc qu
uiri uel uel uel uel
e. Nam tamen uerus
e dera essentia, uel
uiri uel uel uel uel
uel per totam uel

quidem & quæ tanquam in uno animali secundum aptitudinem uel compassionem uel repassionem inuicem commouentur accipim⁹ uelut simpliciter subiecta & consequentia seruentiæque causæ efficaciam in sacrificiis apparentis. Dæmonia uero diuinæque circa terram mundumque potentias acceptamus, tanquam proximos ordini nostro præfectos. potissimas uero efficacium sacrificiorum causas competere iudicamus. perfectissimis, opificiisque potestatibus. Quoniam uero summa illæ opificiæ potestates in se omnes ordine causas complectuntur, ideo unâ cum his commoueri simul uno quodam ictu cunctas efficientes causas arbitramur. Quoniam in sacrificio perfecto commouentur unâ cum causis summis opificiisque causæ ordine consequentes, tunc ex cunctis communis utilitas prouenit in generationem totam. Aliquando quidem per ciuitates populosque gentesque omnigenas, uel maiores his uel minores circumscriptiones. Aliquando uero per domos uel hominem unum quemque bona contingunt, abunde benefica uoluntate superis largientibus non passione distributionem suam exhibentibus sed impassibili mente iudicantibus esse dandum secundum proprietatem familiaritatemque atque cognationem. Vna quadam inter amicicia quæ continet omnia hanc colligationem per ineffabilem communionem quandam confluente, hæc utique ueriores sunt magisque deorum essentiam potentiamque participant, quâ quæ tu suspicaris scilicet nidoribus animalium in sacrificio superos potissimum inescari. Si quo enim corpore dæmones inuoluuntur, quod quidam sacrificiis nutriri putant, illud certe immutabile est, & impassibile, lucidumque nec indigum, adeo ut nihil effluat inde nihilque necessarium sit influere. Atqui & si forte fuerit necessarium quidnam necesse est per sacrificia id influere. Cum mundus & aer in ipso indeficientem ex terrenis exalationem habeat undique circumfusam iam uero si corpora dæmonum effluant, sacrificia tamen non æqua portione restituent, nec quantitatem inter excessum defectumque dæmonibus naturalem, proportionemque similem conseruabunt denique cum mundi faber animalibus omnibus terrenis atque marinis abundantem paratumque tribuerit nutrimentum, nunquid superiores homine nutrimento deseruit: & cum uiuentibus aliis statuerit alimenta quotidiana eorumdem opera copiose parari. Cur dæmonibus solis aduentitium uoluit alimentum ab hominibus adhiberi. Atqui si forte nos nutritionem eiusmodi negligamus exuritura sunt & peritura corpora superiorum. Proinde si nos dæmones nutremus, etiam genera-

remus

DE MYSTERIIS.

remus eos, & superiores effemus. Contra uero seres habet. Nam ipsi nos nutriunt, & superiora passim inferiora sic caelestia terrestria nutriunt. Anima quidem ab intellectu perficitur atque alitur perficitque naturam, praeterea oblatio sacrificiorum per ignem materiam consumit, eamque sibi prorsus assimilant, non se materiae praestat similem, reducitque ad diuinum atque caelestem immaterialemque ignem, nec ullo modo deorsum ad materiam generationemque declinat. Si enim exalationem uaporum a sacrificiis fore oporteret nutrimentum materiale oportebat & materiam integram remanere. Sic enim abundantior illinc accepturis proueniret influxus nunc uero materia tota comburitur atque consumitur, & in ipsam ignis puritatemque subtilitatemque penitus permutatur, quod quidem contrarium eius quod dicebas ipse significat. Superi namque sunt passionis expertes quando quidem placet eis per ignem discuti materiam atque consumi nosque reddunt a passionibus alienos, & quaecumque sunt in nobis diis similia faciunt quemadmodum ignis dura omnia & opaca, corporibus subtilibus lucidisque similia reddit. Nosque sursum eleuat per sacrificia eorumque ad ignem consumptionem ad deumque ignem, sicut & ignis ad ignem eleuat reducitque grauiam simul & dura ad diuina sursum atque caelestia. Vehiculum corporale daemonebus subministrans, neque a materia neque ab elementis, neque ab aliquo corpore noto nobis existit. Non potest igitur ab elementalibus elementis tanquam alienissima fieri daemonebus nutrimentum, sed quemadmodum dii igne fulmineo materiam diuidunt, ac separent a materia, quaecumque sunt immaterialia quidem per elementa, sed alligata materiae, atque ex passibilibus impassibilia reddunt, sic & noster ignis, actionem diuini ignis imitans, quicquid materiale reperit in sacrificio destruit, & admota purificat & a uinculis materiae soluit ac per naturae puritatem ad deumque communionem idonea facit. Atque nos eodem pacto a uinculis generationis absoluit, diisque assimilant, & facit ad deum amicitiam aptos, nostramque naturam materiale, ad immaterialem attollit naturam. haec quidem communis sacrificioque ratio satis ut arbitror, facit ingeniosis potentibus ex norma communi unicuique sacrificio propria sagaciter indagare, uerum tamen tardioribus quoque ingenii indulgentes, propria quaedam his addemus clariora in medium adducetes. principium uero ad haec omnium optimum est quod contextum sacrificioque declarat, deoque ordini consequenter annexum. Deos alios quidem materiales, alios immateriales ponimus. Materiales qui materiam in se comprehendunt, atque exornant. Immateriales autem omnino qui a materia penitus segregati sunt secundum igitur sacerdotiam arte incipere sacrificia decet a diis materialibus non, aliter ad immateriales deos

d iiii

IAMBlichVS.

patet ascensus. hi igitur cōmunionē quandā ad materiā hēnt quaten⁹ e:
 præsīdēt, atq; īcubāt. iīdē quoq; iis quæ fiūt circa materiā domīnātur. ut
 diuisioni, p̄cussioni repcutiēti, mutationi generationi, corruptioni, cor
 poribus materialib⁹ oībus. Si quis igitur hos rite uult colere, nīmīꝫ pro
 natura eorū atq; p̄cipatu cultū adhibere debet materialibus inquā ma
 terialē. sic. n. ad eos totos, p̄ tota nos toti in familiaritatē propriā p̄duce
 mur cognationēq; īp̄sis ī cultu cōgruā adhibebimus. corpora igitur ui
 ta priuata, & aīaliū cædes destructu corpore & mutatiōq; multiformis, atq;
 corruptio & oīno proiectio materiæ præcedētis materialibus diis cōgru
 it. Nō qdē īp̄sis p̄ se ipsos, sed p̄ materiam cui præfunt. Et si. n. ab hac
 maxime separati sint, simul tamen huic adsūt. ac si materiam in potesta
 te īmateriali cōtinēt, attamen una cū hac existunt. Iā uero gubernata gu
 bernatoribus nō sūt aliena. similiter exornatoribus exornata. **Quin**
 ēt utētibus quæ subministrāt, tanq̄ īstrumēta facile proportionib⁹ coa
 ptātur. quapropter īmaterialibus quidē diis, materiā ī sacrificiis adhibe
 re ē alienā. materialibus aut oībus est admodū cōsentaneū. Ope præ
 tiū est ad hæc īsup geminū uitæ nostræ habitū cogitare. Aliquādo qui
 dem aīmus toti nos efficiamur p̄ōiti extra corpus & eleuati mēte, una cū
 totis immaterialibus diis p̄ sublimia nos attollimus alīquando uero ter
 reno corpore colligamur, sumusq; corporei, materia uidelicet compre
 hēsi similiter duplex erit cultus diuini ratio, una quidē erit simplex in
 corporea ab oī generatione sincera. sinceris cōpetens aīalibus. Altera ue
 ro plena corporibus & actione prorsus materialī cōueniens aīalibus nō
 dum puris, nec dū ab oī generatione purgatis. sacrificiorum ergo speci
 es duæ sūt, purissima quidē sacrificia hominū sūt sūmo pe purgatorum.
 Quod quidē raro cōuenit uni, uel admodū paucissimis, ut inquit hera
 clitus sacrificia uero materialia, & quæ immutatione uersantur anima
 libus adhuc occupatis corpore competunt. ciuitatibus ergo nondū
 purgatis genitili sorte contuberniōque corporeo nisi eiusmodi sacrifi
 cia dederis, ab utrisque pariter aberrabis ab immaterialibus simulatque
 materialibus bonis. Illa quidem nō possunt accipere. his autem pro
 prium consentaneūque nō offerunt. Accedit ad hæc, q̄ unusquis
 que qua ratione est nō qua nō est agere debet essentiæ curam. Nō
 oportet igitur hanc præuaricari propriam colentis mensuram, atque
 naturam. complexionem quoque proprie coaptatam inter curātes ho
 mines potentiāsque curatas, electuram iudico conuenientem sibi cul
 turæ modum. Nam complexio eiusmodi immaterialiter temperata.
imma erialem

DE MYSTERIIS

immaterialem eligit quatenus ipsa uidelicet potentiis puræ incorpo-
 reis ad ipsa pure incorporea copulatur. Complexio illiusmodi corpora
 liter coaptata corporibus, eligit culturā similē ad eētias corporib⁹ præ-
 sidentes. Sæpe pro necessario corporis usu uouemus, opamurq; aliquid
 erga deos gubernatores corporis. dæmonēsq; bonos, dū uidelicet stude-
 mus purgare corpus à maculis q̄busdam. sordib⁹q; ueteribus, uel mor-
 bis absoluere, sanitatēq; adhibere, uel grauedinē, torporēq; remouere, &
 leuitatem, efficaciamque adhibere, uel aliud quiddam bonū corpori cō-
 parare. Tūc igitur nō intellectuali quadam, & incorporea ratiōe, corp⁹
 rite tractabimus. Nō enim ita natū est ut his modis curari queat, sed cū co-
 gnata sibi nanciscitur, tūc corporib⁹ curatur corp⁹ atq; purgatur, erit igitur
 & sacrificandi ritus ad usum eiusmodi necessario corporalis atq; ita sup-
 flua corporis expurgabit, supplebitq; pro necessitate que defunt, & quæ-
 cunq; distributa sunt ad proportionem, ordinēq; reducet. Sacrifica-
 mus, sæpe poscentes à superis aliqua ad uitam humanā accomodata, sci-
 licet quæ uel uictui necessaria sunt, uel ad illa ptinent, quæ gratia corporis
 affectamus. Quid nam tunc cōtinget nobis à diis ipsis, qui ab omni hu-
 mana generatione sunt penitus segregati? Quod ad penuriam sterilita-
 tē uel fugandam, uel copiam adducendam nobis cōferat, uel ad alia ne-
 cessaria uitæ conducat. Nihil sane. Qui. n. sunt ab oībus absoluti eius-
 modi dona nō tractant. Siq; uero dicat deos illos imateriales oīno ima-
 teriales i se cōprehēdere deos, horūq; dona secundū unā cām primā i se
 cōplecti dicet, utique copiam, quādam ita diuini muneris illinc inferi-
 us descendentem. Verum quod illi hæc tractantes proxime humanam
 uitam actiōēsque peragant nulli dicere cōcedendum est. Eiusmodi enim
 rerum. quæ hic sunt dispensatio diuisa est, atque particularis, & cum
 quadam ad hæc conuersione peragitur, neque omnino est à corporibus
 segregata neque puram, sinceramque gubernationem præfecturamq;
 admittere potest. Modus igitur sacrificandi pro rebus eiusmodi congru-
 us est, qui cum corporibus habet & generatione commercium. non qui
 est a materia & corpore penitus separatus. Qui enim purus est omnino
 talia supergreditur, neque ad hæc proportionem habet. Qui uero cor-
 poribus horūque uiribus utitur, est rebus eiusmodi omnium cognati-
 ssimus. Potens pro spā quādā uitæ suppeditare, & ad uersa nobis imi-
 nentia deuitare ac temperiem comparare humano generi moderatam.
 Plurima hominum turba naturæ subiicitur uniuersali eaque uiribus
 naturalibus gubernatur, atque inferius ad naturæ opera uergit complet

IAMBLICHVS :

que dispensationem fati, & fatalium operum suscipit ordinem, rationemque pratticam circa naturalia solum exercet. Paucissimi supnaturali metis potentia freti à natura discedunt, atq; ad separatū immistūmq; se cōferūt intellectū. Vnde naturalibus potentiis superiores euadāt. Nō nulli uero mediū tenēt inter purū intellectū atq; naturā, & hōr alii qui dē uicissim sequuntur utrunq; alii mistam ex illis utrisq; uitā agūt. Alii soluuntur quidē à deterioribus & ad potiora se transferūt. Qui ergo natura gubernantur uniuersali, & ipsi uitā degūt naturæ propriæ mancipatā, potētisq; naturæ fruuntur, cultū exercebunt naturæ cōuenientem, corporibūsq; natura motis cōgruū. Eligentes ad hoc loca, qualitates. aeris materiā, materiæ uires. corpora corporū qualitates & habitus motus conuenientes, mutationesque eorū quæ in generatione uersantur, atq; similia tum in cæteris cultus diuini partibus, tum in ritu sacrificandi. Qui uero sola mente uiuunt uinculis naturæ soluti, intellectualement corporūmq; expertē culturæ normā in oī religionis parte meditabuntur. Qui mediā uitam degunt iter intellectū, atq; naturā, mediā quoq; sequuntur religionem, atq; pro uitæ mediæ differentiis differentes sectabuntur colendi per mediā modos. Aut enim tractabunt utrunque uicissim, aut ab altero ad alterum declinabunt aut deteriora tangēt ut p ea cōsequātur, & potiora, existimantes nō aliter sublimiora, se consequi posse. In genere eēntiæ ptātūq; diuinarū, aliæ quidē subiectā sibi aīam hēnt atq; naturā, subministratē uidelicet eorū opificiis, q̄tenus ipse uolunt. aliæ uero ab aīa & natura sunt penitus separatæ, nō inq; ab aīa tantū mūdana prorsus atq; genitali uerū etiā, ab aīa diuina eiusq; natura. Aliæ deniq; mediū tenēt, cōionēq; inter extrema cōciliāt, uel secundū unū indissolubile uinculū, uel secundū exuberantē maiorē traditionē uel secundū minorē susceptionē nō impeditā, uel secundū colligatā amboꝝ cōsensionē. Quādo deos colim⁹ aīa naturāq; dominātes nō alienū ē & naturales his uires offerre, & corpa, quæ natura regūtur, diis eiusmōi cōsecrare. oīa. n. naturæ opa & obtēperant eis & ad eorū dispensationē aliqd cōferūt. Sed q̄do deos lōge secretos, & in sua unitate collectos cupim⁹ uenerari honorib⁹ à materia penitus absolutis eos uenerari debemus. Intellectualia. n. his dona debētur, icorporea uita, uirtus pfecta, sapiētia cōsumata, eorūq; officia. Mediis at diis, mediōꝝq; bonoꝝ ducib⁹, sicut diximus media cōpetūt. Ab alio igitur p̄cipio exordientes. s. à mūdo diis mūdanicis distributione, quattuor in mūdo elemētōrum à cōmuni fortitiōe secundū mensuras elementōꝝ facta, à cirferentia circa centra.

ca centra

DE MYSTERIIS

ea centra in ordine reuoluta, ad ueritatem sacrificiorum facilem habemus accessum. Si enim nos in mundo sumus & ut partes continemur in eo primūque generamur ab eo, atque à totis potentiis eius perficimur, & ex quatuor eius componimur elementis, ac portionem quandam uitæ naturæque ab eo nacti tenemus. Profecto non debemus incultu diuino mundum mundanosque ordines prætermittere. Ponamus igitur circa quamlibet mundi partē esse quidem corpus aliquod, ut uideamus, inesse præterea uires corporibus in corporeas ordine distributas, sacrorū itaq; lex similia similibus rite distribuit, & à summis ad ima per media tota progreditur. Corpora quidem corporeis adhibens in corporeis in corporea, propria uidelicet unicuique reddens. Veruntamen si quis religiosus super mundanū numen assequitur, rarissime uero id accidit, hic utique solus seorsum à corporibus & materia positus nimirum & talē prosequitur cultū, sup mundana potentia diis sup mundanis unitus. Quod autē uni uix tandem in sacerdotii fine cōtingit nō expedit pro communi lege omnibus & in principio & in medio religionis statuere. hi nanq; corporeum quocunq; mō cultū agunt. Quilibet igitur pitus in sacerdotio confitebitur, oportere cultum superis nec ex parte, nec imperfectum, sed conuenientem & integrum adhibere. Quoniam igitur anteq̄ adsint dii descendantq; ad terram, omnes præsubiacentes illis potentia mouentur, & ut præcursores pompæq; præcedunt nimirum qui non distribuit omnibus quod cuique congruit, nec unū quēq; proprio quodam honore prosequitur ipsam deorum præsentia non assequitur. Qui uero omnia numina sibi propitia reddit, grata offerens unicuique donaque simillima, hunc sane non frustratur euetus sed diuinū chorū integra, plenaq; præsentia suscipit. Cū igitur hæc ita se hēant, nō oportet ritū religionis esse simplicē ex paucisq; cōpositū, sed multiformē, & ex omni harmōia cōstantē. ex cūctis ubiq; mūdanis (ut ita diximus) constitutū. Si. n. simplex aliqd. & unius dūtaxat ordinis esset, id ipsum qđ in sacerdotio aduocatur, & ad nos mouetur simplex utique modus sacrificadi sufficeret. At uero nullis notū est, q̄ta uiriū multitudo suscitari solet, quādo descēdūt dii, atq; mouētur nisi sacerdotib⁹ illis, q̄ ope ipso id expti iā fuerint. Soli igitur hi cognoscunt, quæ potissimū sit pfecta plenitudo colēdi, & q̄ paucis prætermisiss, q̄tū nos frustratur euetus. Quēadmodū in harmōia si una corda frāgatur, tota subito dissonat. sic uno prætermisso numie, sine ritu cōis ipsa religio finē non hēt optatū. dum hoc uno deficiente sacrum opus structuram suam in-

DE MYSTERIIS

tegritatēq; non habet. Quādo diuinæ potestates palām ad sensum descensuræ sunt manifestum nobis prouenit dānum, siquē ex supis præmittimus non honoratum. Similiter quando clam ueniunt in opere sacro, periculosum est, si hūc quidem honores, alium uero pro sua dignitate & ordine nō honores. Qui. n. aliquē proprio fraudat honore, totum confundit religionis opus, dū unam totāq; dispositionē dissipat. neq; ut aliquis putaret, tunc opus suscipiēdi tantū est imperfectum, sed totius structura perit. Quid uero? Nonne ipsa sanctimonix summitas, ad summū ipsum totius numinū multitudinis principium unūq; recurrit. Atq; in eo diuinās oēs simul essentias dominationēsq; colit? Proculdubio. uerū eiusmodi sūmitas, sero admodū aduenit, & q̄ paucifinis, atque optime nobiscū agi putādum est, si talibus in uitæ calce contigerit. Disputatio uero præsens nō eiusmodi uiro leges ponit. hic. n. est lege superior, sed lege aliqua indigentibus, has sacroꝝ leges in præsentia sancit., numinum multitudo est quasi mundus aliquis, habens multos ordines in unū ordinē conspirantes. Similiter sacrificia debent habere numerū ordinem pariter in unum ordinem conspirantem. Ita ut singuli singulis numinibus rite respondeāt. Similiter quæ circa nos sunt & in nobis multiplicia sunt, neq; debent ex aliqua parte tantum, sed ex cūctis congrue diuinis nostrarū rerum causis respondere, atq; ita ad supremos ascendere duces. Religiosa igitur obseruantia circa nos, & in nobis agit uaria. Aut enim quasi propagando perficit, aut amputat, aut emundat, aut expertia ordinis ordinat, aut segregat longius ab errore mortali. Cuncta deniq; totis supernis familiaritate conciliat. atqui quādo utrūque congregiuntur in unum, illinc quidem diuinæ causæ, hinc autem ex æquo præparationes humanæ, tunc absoluta religio peragit omnia, & ingētia ex sacrificiis bona reportat. Profecto exuberantia potestatis in causis uniuersi summis, id habet ut quemadmodum in cæteris inferiora superat, ita & in hoc admodum superet uidelicet in ipsa præsentia amplitudine, ut maxime oīum causæ, maxime omniū omnibus sint præsentis, adeo ut eadem ipsa causæ uniuscuiusque potestas, seorsum ab impedimento ubique tota semperque sit præsens. hac igitur ratione ipsa omnium prima ultimis quoque subtrulāt. Immateria liæque principia in materialiter materialibus adsunt. Nemo miretur si quam materiam esse dicimus puram, atq; diuinam, nam ipsa quoq; materia cū ab opifice patreq; omniū facta sit, merito perfectionem suā quādam acquisisse potest aptam ad deos suscipiendos. Quinetiā nihil prohibet su

prohibet
manu per
ma pte
cogitum
manu ex
litem ut
um impem
tu uicqu
num unum
pfecta & de
puru uicq
fel lola
uipoz que
carum hnd
cūct homin
tingere pot
Archidiv
cula quam
gnus. Tūc
quod am
fate uenit
dum. hnd
peruoglas
ioctam
locum p
scunt in
bermat
opera sua
in ymis
quasi supe
& commu
rum ego non
nentis
gra man
ha sit que
nactata e
lutione i
prio

DE MYSTERIIS.

prohibet superiora lumen suum ad inferiora diffundere. Neque igitur materiam permittunt expertem fore superiorum. Quapropter quicumque materiae perfectum & purum est, atque deiforme ad deorum susceptionem non est ineptum. Nam cum oportuerit etiam terrena nullo modo diuinæ communionis expertia fore, ipsa quoque terra diuinam quandam portionem in se fortem uel suscepit ad capiendos deos sufficientem. Hæc igitur sacrorum sapientia contemplata atque ita secundum congruentiam, competentia unicuique deorum susceptacula diligenter inueniens, sæpe componit in unum lapides, herbas, animalia, aromata, aliaque similia, sacra, & perfecta, & deiformia. Atque subinde ab his omnibus susceptaculum purum integrumque fabricat. Neque enim fas est omnem materiam detestari, sed solam, quæ à diis fuerit aliena. Propriam uero ad illos decet eligere utpotè quæ consentire possit, atque conferre ad deorum ædificia, statuarum fundamenta sacrificiorum opera. Neque enim aliter terrenis locis & hominibus hic habitatibus possessio portio uel ulla ex diuinis contingere potest, nisi tale quiddam prius iactum fuerit fundamentum.

Archanis sermonibus credendum est testatibus ex deis per beata susceptacula quandam traditam fuisse materiam. hæc igitur illis ipsi tradenti est cognata. Talis ergo materiae sacrificium deos excitat, ut se demonstrent, atque ad comprehensionem eos protinus aduocat, & præsentem capit, & perfecte demonstrat. Eadem aliquis perdiscere potest etiam ab ipsa quæ secundum loca distributio diuinitus est effecta, atque ab ipsa præfectura, quæ per res singulas est diuisa. Quæcumque secundum diuersos ordines, siue maiores, siue minores, passim sortes eiusmodi nata sunt. Constat enim deis locorum quorundam rectoribus, sacrificium ex eisdem rebus quæ nascuntur ibidem, fore admodum consentaneum, & gubernatoribus gubernata & quæ ad ea pertinet placitura, effectorum & grata semper sunt opera sua potissimum. Et qui primo aliqua procreant, talia rursus habent in primis accepta siue igitur animalia quædam, siue plantæ, siue alia quæ uisa superis dispensantur, simul & præfecturam sub eis nata sunt. & communionem nobis conciliant cum superis indiuiduam. Horum ergo nonnulla quatenus conseruantur, atque tenentur, augent, tenentium ad deos familiarè proprietatè quotcumque uidelicet ex eo quod integra maneat, uim communionis inter homines deosque conseruant. Talia sunt quædam apud ægyptios animalia & ubique sacer homo, quædam uero mactata combustaque familiaritatè efficiunt clariorè, quotcumque uidelicet resolutionè in priore elemento & principium, efficiunt cognatiorè, causis superis,

quodlibet an

IAMBlichVS

atq; pro ritu sacratiore. Vbiq; n. quo magis proprietas, familiaritasq; perficitur, eo perfectiora bona ad nos inde descendunt, Neq; sunt hæc hominum dūtaxat inuēta, neq; humanis moribus auctoritate nacta sunt, sed deus ipse rite inter sacra uocatus auctor est eiusmodi legū, circa quē dii angelique per multi uersantur, sub quo per quilibet in terra gentes, numen aliquod sortitum est præfecturam comunemque prouinciā. Proprium quoque inde tributum est templo unicuique numen. Item sacrorum quæ operamur ad deos, deus aliquis spectator ē, atque gubernator. Quæ ad angelos angelus, quæ ad dæmones dæmon, atque in aliis eodem pacto secundum proprium genus perfectus cognatam sortit⁹ est præfecturā. Quoniam igitur sub numinib⁹ speculatoribus auctoribusque sacrorum sacrificia pertractamus uereri debemus diuinæ sanctimonix leges, sacrificiaq; legitima, & propterea in his sperare quod sub numinum, deorumque principatu sacrificamus. Et interea cauere summo opere nequid uel indignum superis offeramus, uel alienum. Deniq; summatim id admonemus, ut singula quæ in nobis, & circa nos sunt circūspiciamus diligenter & quæ in mundo, itē deos angelos, dæmōes gentibus distributos. Et hac unicuiq; ratione amicū sacrificiū similiter offeramus. Hac enī ratione dūtaxat digna uno quoq; numine sanctimonia religioq; seruatur. Votum, siue adoratio, & oratio omne sacrificiorū opus perficit, & imprimis ad totā confert religionē, & sacram, indissolubileq; animabus ad deos cōflat communionē. Huius uero tres sunt species, prima congregat, atq; contactum notitiāque nobis ad diuinitatem præstat. Secunda, communionē ad diuinum deuincit consentientem, atque dona nobis prouocat diuinitus quoque demissa, etiam atēq; loquamur intelligamusq; omne nostrum opus perficientia. Tertia cōficit ineffabilem unitatem atq; in diis auctoritatē totā collocat animāq; nostram in eis perfecte ponit atq; cōfirmat. Iā uero in tribus his terminis, quibus diuina omnia mensurantur amicitiam nobis ad deos harmonix cōflat, sacramque à diis utilitatem triplicem nobis affert. Vna quidem ad illustrationem pertinet, alia ad comunem operum executionem, alia ad perfectā ex igne diuino plenitudinē. Itē adoratio eiusq; uirtus aliquādo sacrificia ipsa præcedit. aliquando mediis inseritur sacrificiis, aliquando finem complet sacrificandi. Opus uero in sacris nullum absque adorationis supplicationibus efficitur unquam. Adoratio denique diutissime frequentata nostrum nutrit & perficit intellectum. Animam ad suscipienda diuina admodum efficit ampliorem diuina hoībus

DE MYSTERIIS

na hominibus patefacit. Ad splendores diuini luminis capiendos assuefacit. Paulatim perficit, quæ nobis insunt ad numina continenda. Quousque ad summum nos usque perducit. At qui & mores nostræ cogitationis humanos retrahit paulatim, morésque diuinos infert, persuasionem quoque & cõmunionem, & amicitiam procreat procul ab intermissione perpetuam. Diuinum rursus amorem auget, quod ue in anima diuinum est, accendit, & eleuat, expurgat quicquid animo est contrariũ & aduersum. Atque ab ipso spiritu æthereo splendidoq; qui est animæ circumfusus excutit, q̄tuncunque uergit ad genituram. spem quin etiam præstat bonam, & fidem perficit circa lumen. Denique (ut summatim dicam) homines frequenter orantes, ad rationis uirtus familiares deorum collocutores efficit atque discipulos.

Cum adoratio talis sit, talẽmque connexionem cum sacrificiis habeat patet sacrificiorum finem opificii contactus esse participem. Quandoquidem per opera diis accomodatur. Itaque & bonum ipsius tantũ est, quantum à causis, opificiis mittitur ad genus humanũ. atq; inde rursus apparet uirtus adoratiõis reductiua, perfectiua, impletiua, & qua ratione sit efficax & unionis effectrix, atq; a diis cõmune uinculum habeat. Et quomodo adoratio, sacrificiũq; mutuo se confirmet, potentiãque inuicem conferant admirabiles religionis effectus. hinc rursus apparet sacerdotiam disciplinam operationẽq; hẽre in partibus suis conspirationem non minorem q̄ in mẽbris habeat. animal neq; posse partem eius aliquam absq; cunctis suum opus absolueret.

De sacrificiis animalium.

Orphyrus ambigit quare oporteat lege sacrorum, eum qui diuina sit in specturum exanime corp^o eo tẽpore nõ attingere. Veruntamen per corpora animalium mortuorum sæpius diuinorum inuocationes, consecutionesque peragantur. Iamblichus ita soluit. uates iubent diuinorum spectatorem exanime corpus, quod sacrum non fuerit nõ attingere. Permittunt uero qđ consecratur attingere. Præterea uetãt humana corpora quæ iã deseruit anima. ne intuitu qđdem tangere. Vitæ nanque diuinæ uestigium quoddam uel simulacrum uel demonstratio in corpore per mortem extinguitur. Cæterorum uero animalium corpora mortua tangere religio nulla uetat. Quoniam nec in uita diuiniore communicauerunt. Præterea quatenus ad immateriales deos consurgimus expedit tale corpus non attingisse. Quatenus uero ad materiales studemus accedere. tangere fre-

IAMBlichVS :

quenter expediet. Nam per animalia deos eiusmodi aduocare solemus. Qui uidelicet talibus præsideant animalibus præsertim qui proxime & quasi cognata quadam conditione gubernent. Item hominibus quidem in materia comprehensis corpora uita priuata, maculam quãdam inferunt uidelicet non uiuens uiuenti, & sordidum puro & priuatum habenti habitum. Et mortuum habenti potentiam moriendi, propter cõmunem quãdam inter hæc habitudinem. sed dæmoni in corporeo penitus atque impassibili, talia corpora nihil obsunt. Nam caduca maxime supereminet.

De uaticiniis per animalia.

Vando uaticinium agitur per corpora sacrorum animalium ut àstutum, non est putandum deos ad hæc accedere, uidelicet uniuersales prouisores ad curam diuisam particularem, materialem, proportionalem, circa animalia singula. Sed dæmones & hos quidem ualde diuisos & singulos singulis speciebus animalium distributos proximam curam animalium præfecturamque sortitos. hi nanque principatū nacti sunt. haud profus sufficientem expertemque materiæ. Ideoque congrue instrumenta eiusmodi attingere solent. Ad hoc igitur ut eiusmodi per animalia uaticinium à dæmonibus consequamur parare his, oportet sedem talem, per quam possint inter homines obuersari, nobisque uti. Sedem uero hanc esse oportet in corpoream, ut incorporei dæmones per hanc nobis adsint. Erit igitur hæc anima talium animalium à corpore iam absoluta. Quatenus enim quodammodo & ipsa separata est à corpore, conuenit cum dæmonibus conuenit & nobiscum propter quandam uitæ cognitionem. Igitur tanquam media præsidii eius dæmoni subministrat ad præfagium homini suggerendum & ad madata dæmonis declaranda & cum dæmone nos conciliat. Anima uero hæc eiusmodi uaticiniis utens, non solum uaticinium audit accipitue. Sed etiam non parum ex se ipsa confert ad executionem eius ad opera pertinentem. Hæc enim commouetur & cooperatur, & simul præuidet per quandam cõpatientem necessitatem. Sed eiusmodi uaticinium à diuino ueroque longissime distat. atque de rebus exiguis breuibusque habetur. Quæ in natura diuisa posita sunt, & quotcunque circa generationem iam simul feruntur, atque motiones ex se ipsis exhibent potētibus eas accipere & passiones multifariam inferunt, his quæ naturaliter ad cõpatiendū sunt exposita, per cõpassionem igitur præfagium eiusmodi prouenit. Non potest autem per passionem præcognitio perfecta contingere. Quod. n. imundæ imutabile. puz

DE MYSTERIIS

bile purū est, id præcipue futurū assequi consuevit. Quod uero cū materiali passibilīq; & tenebroso cōmerciū hēt obruitur ignorantia. hanc ergo artificiosam præfagii machinā, neq; legitimi uaticinii nomine dignā esse censemus, neq; serio pertractandam, neq; utēti, quasi sit ueridicus esse credendum.

Quomodo obsecratores demonibus minabantur.

Arrāt Porphyrī⁹ sacerdotes cōsueuisse uiolētis q̄busdā minis aduersū suposuti, ueluti nisi uos ita feceritis uel cōtra si feceritis aliqd̄ cœlos confringā uel occulta isidis patefaciā, uel archanū ī abyssō recōditū diuulgabo. aut sistā barī. i. nauē q̄dā apud ægyptios sacrā, aut mēbra ostridis typhoni disp̄gā cæterāq; similia. Iā blichus subdit ex secratores nō cōsueuisse dirigere minitatioēs eiusmōi, ut Porphyrīus opinatur ad solē & lunā cæterāue cœlestia. sed esse ī mūdo genus aliqd̄ quod potestātū ualde diuisum, & indiscretum, inconsideratūq;. quod accipit quidem ab alio rationē, siue sermonē exauditq;. Sed propria intelligentia nequaq;. Neq; uerū à falso, neq; possibile discernit ab impossibili. Hoc itaq; genus minitationibus laceffitum, protinus irritatum, & stupet, utpote quod & ipsum naturaliter dictis uehementioribus agitur, & alia ducit trahitq; p̄ stupidā quandam & instabilem fantasiā. Præterea sacerdos sæpe nō humana uirtute sed diuina sacramentorum ineffabiliū ptāte mundanis numinibus imperat atq; minitatur. ipse tunc ī superiorum deorū ordine constitutus, & ideo grandioribus propria natura mandatis utitur atq; minis, neq; tamen tanq̄ facturū quæ tunc asseuerat, sed declarās quantā nactus fuerit potestātē p̄ ipsam ad deos unione cōparatam uidelicet ex notitia possessionēq; ineffabiliū symboloꝝ, siue signaculoꝝ quæ dicimus sacramēta. Itē dæmones p̄ prouincias partesq; diuisi & partes mundi custodientes. singuli cōmédatarum sibi partium tantā habent curā, ut nec uerbū quidē illius ordini dispensationis que cōtrarium ualeant tolerare perpetuam, uidelicet imutabilēq; mundanorum perseuerantiā ob nixē custodientes. Ordinē uero eiusmodi suum ideo imutabilē susceperunt, quoniam ordo deorū imobilis p̄ manet in eisdem. In quo igitur esse hēt dæmones uel ætherei uel circa terrā distributi, hoc ipsum, nec minitatioibus inuadi unq̄ audire possunt. proinde dæmones ineffabiliū archanorūq; mysteriorum custodiam studiose procurant. Tanta uidelicet obseruantia, propterea q̄ intelligunt ordinem dispensationēque uniuersi præcipue in eiusmodi mysteriis contineri. Quatenus uidelicet allegorice per hæc uerba numina defi-

IAMBlichVS :

gnantur, ordinésque mundani. hanc enim ob causam mundi partes in ordine permanent, quod benefico potestas ofiridis sincero permanet, & intacta, neque contrario tumultu, & errore miscetur. Permanet in super ipsa omnium uita pura semper & incorrupta quatenus uiuificæ formosæque rationes quæ in iside recóditæ sunt, consistunt ibidem, dum inde mundus agitur, nec ipsæ in corpus hoc descendunt oculis manifestum. atqui & oia permanet imobilia & simul sempiterna generatiõis uidelicet successione, quoniam nullum solis cursum unquam sistere potest, perseverant in super integra, quoniam quæ in abyfso, idest profundo sunt abscondita, nunquam aperiuntur, in quibus ergo salutem habent omnia simul & uniuersum, uidelicet in eo quod & quæ naturaliter sunt occulta, ut sunt occulta seruentur, & maneant & secretissima deorum essentia, nunquam fortem contrariam subeat, nec oppositis miscatur, hoc inquam circum terræ dæmones, nec ad uocem usque auditumque substinēt aliter affici uerbisque prophanari. atque propterea aduersus dæmones eiusmodi uerborum usus habet aliquam potestatem. De his autem nullus alicubi minitatur. Nec ad illos sunt obsecrationes eiusmodi constitutæ. quapropter caldæi sacerdotes apud quos diiudicatus decretusque est, purus ipse ad solos deos sermo, nunquam minis utuntur. Aegyptii uero qui cum diuinis sacramentis dæmonicos sermones admiscunt, ad minas eiusmodi aliquando se conuertunt.

Expositio symbolorum ægyptiæ theologiæ.

Mitantes ægyptii ipsam uniuersam naturam, fabricamque deorum, ipsi quoque mysticarum reconditarumque notionum imagines quasdam in symbolis conficiendis ostendunt. quæ admodum & natura rationes occultas in apparētibus formis quasi symbolis exprimit, & dii ueritatem idearum per manifestas imagines explicant. Cum ergo perspiciant superiora omnia inferiorum similitudinem delectari, atque in super optent à superioribus bonitate repleti, quatenus pro uiribus imitentur, merito & ipsi conuenientem superis modum agendi pro uiribus offerunt, quando occulta mysteria symbolis inserunt manifestis, in quibus interpretandis dimitte uoces, accipe sensus. Quando igitur luxum in sacris nominant, ut inducunt, hoc intellige mundi corpus, atque materiam genitalemque uirtutem huic insertam & quasi pariter agitatum, atque fluentem, aut etiam causam principalem, & quasi loco fundamenti præpositam, elementorum elementaliumque uirtutum. Cum hoc igitur tale sit deus ipse generationis totiusque naturæ uirium
omniū quæ

DE MYSTERIIS

omnium quæ insitæ sunt elementis, causa utpote qui hæc supereminet
 at omnia immaterialis ipsæ indiuisus immobilis, & ingenitus totusque
 ex seipso & in seipso totus. hæc oïa perspicuus antecedit, & ducit in se cuncta
 complectens, atque ex eo quod complectitur omnia ac de suo mundo anis tri
 buit omnibus ex ipsis eluxit. Quoniam uero supereminet omnia efful
 get, ut segregatus a mundanis omnibus secum ipse solus per sublime pro
 cedens. Confirmat & hoc, quod subinde sequitur symbolum, ubi deus indu
 citur sedens super loton aquaticam, scilicet arborem ubi significatur de
 um principatu suo mundanum superexcedere lutum nec attingere gu
 bernando, sed principatum gerere intellectualem penitus & empireum.
 Oïa. n. in loto rotunda sunt tum poma, tum folia, ex quo significatur circu
 laris actio mentis per eadem uidelicet, & eodem pacto se habens. Deus
 igitur ipse super hanc in super actionem in seipso consistit, superans eius
 modi principatum sanctus & uenerandus, & in seipso penitus conque
 scens, quod quidem ex actu sedendi significatur proinde ubi deum in
 troducunt nauis gubernatorem principatum significant mundi guber
 natorem. sicut enim gubernator à nauis & gubernaculo segregatus uno
 quodam facili que momento mouet undique & regit, dirigitque nauem
 ita deus ipse mundum desuper uidelicet à primis naturæ principiis præ
 cipuas motionum causas exhibens. Quoniam uero partes cæli omnes
 animaliaque cælestia, & totus uniuersi motus ipsius inque tempus secundum
 quod mundus ipse mouetur, cuncta denique quæ continentur in totis, ui
 res à sole descendentes accipiunt, alias quidem commistas in ipsis, alias
 autem commistionem exuperantes, ideo has quoque symbolicus signi
 ficandi modus adducit, uerbis quidem solem designans secundum ani
 malia cælestia figurari, formasque uicissim commutare per oras. Inte
 rea uero demonstrans immutabilem eius simulque totam per totum mun
 dum traditionem. sed quoniam quæ suspiciunt, alia quidem alibi cir
 ca impartibilem feruntur dei traditionem atque ipsa pro diuersitate na
 turarum motionumque suarum. multiformes accipiunt à sole po
 tētias propterea symbolica traditio uult per donorum multitudinem
 unum ingredi deum, atque per potētias multiformes unam dei adesse
 potentiam. Quapropter inquit ipsum unum eundemque consistere
 uices uero formarum, transfigurationesque insuscipientibus asserit re
 sultare quapropter illum secundum animalia & ad oras commutari ait,
 quasi circa deum mutationes eiusmodi uariantur secundum diuersa sub
 spectacula dei eiusmodi uotis utuntur ægyptii non solum in ipsis deo

IAMBlichVS

rum propriis uisionibus. sed in precibus etiam leuioribus, quæ eiusmodi sensum habent, atque per talem symbolicam mysticamque culturam ad deos supplicandos accedunt.

De nominibus diuinis.

P Orphyrius quærit cur sacerdotes utantur nominibus, quibusdam nihil significantibus. Iamblichus respondet omnia eiusmodi nomina significare aliquid apud deos quamuis in quibusdam significato nobis sint ignota, esse tamen nota quædam, quorum interpretationem diuinitus accepimus. omnino uero modum in eis significandi ineffabilem esse. Neque secundum imaginationes humanas sed secundum intellectum, qui in nobis est diuinus, uel potius simplici ore præstantioreque modo secundum intellectum diis unitum. Aferendum igitur à diuinis nominibus omnes excogitationes & ratiōales discursus atque assimulationes naturales uocis ipsius congenitas, ad res positas in natura, & quemadmodum character symbolicus diuinæ similitudinis in se intellectualis est, atque diuinus ita hunc ipsum in omnibus supponere accipereque debemus. quod autem hic nobis sit, hoc ipsum in eo est maxime uenerandum. præstantius enim est, quam ut in nostram notitiam diuidatur. iam uero in quibus diuinorum nominibus resolutionem suam diuinitus accepimus in his totam habemus essentiæ potentiæque & ordinis diuini notitiã ipso nomine comprehensam, atque etiam mysticam & ineffabilem simulque totam deorum imaginem in anima custodiamus animamque per hæc ad deos attollimus eleuatamque illis pro uiribus copulamus. Proinde quæritur cur nam inter nomina diuinorum barbara cæteris antepo-
nimus, quia uidelicet sacrarum gentium uelut ægyptiorum assiriorumque totum dii sermonem approbauerunt tanquam sacris maxime congruentem, propterea & cœs dictiones modosque loquendi arbitramur cognatam ad deos dictioni, orationique adhibendum præsertim quæ antiquior primusque extitit. modus iste loquendi, atque & quoniam præterea nomina diuinitus accipiunt dum ea cum propria lingua miscerent tanquam cum familiari, consentaneaque illis uoce contemperantes ita nobis seruanda perpetuo tradiderunt. Nosque ita ipsam traditionis regulam rite deinceps conseruare debemus. Siquid enim aliud diis conuenit sempiternum ipsum & immutabile diis est præcæteris cognatissimum. Inter hæc Porphyrius ait illum qui uocem audit nominum diuinorum ad significata respicere, ideoque sufficere notionem ipsam eandem ubique manentem, qualiscunque sit dictio. Respondet Iamblichus hunc in modum, non est autem id tale, quale tu putas, si enim nomi-
na ex ho

DE MYSTERIIS.

na ex hominū pacto conuentoque posita essent, nihil itereffet alia pro aliis cōmutare. Sin aut naturæ rerum accōmodata fuerūt, quæ huic maxime congruunt hæc & diis maxime sunt amica. ex his perspicue patet sacrarum gentium uocem rationaliter cæteris esse præpositam. Neque enim profus eandem mentem seruant nomina in aliam linguam interpretata. sed sunt gentibus singulis propria quædam, quæ gentibus aliis p uocē significari nō possint. accedit ad hæc, q̄ si significationū proprietates per aliam linguam interpretari possimus, non tamen eandem conseruant permutata potentiam. habēt insuper nomina barbara, multam emphasim, idest insinuationis demōstrationisq̄ue efficaciam. habēt & cōcisam breuitatē. Minimū uero ambiguitatis & uarietatis multitudinisq̄ue uerborum propter hæc omnia superis maxime congruunt. De pone igitur suspitiones à ueritate cadentes quibus suspicaris ægyptiam ibi cōferre linguam duntaxat ubi ægyptiusest, uel usus ægyptia lingua qui tunc inuocatus. Potius autem existimato, quoniam primi omniū ægyptii præsentiam, participationēque deorum sortiti sunt, ideo deos inuocantē potissimū approbare, quando ægyptio ritu uocantur, neque uero dicendū est barbara hæc obscura, diuinorum nomina eē quædam præstigiatorū fascinatorūq̄; machinamēta, quo enī pacto quæ maxime coniuncta sunt diis, nōs quoq̄; coniungunt, & quasi æquales cū superis uires habent, phantastica figmenta erunt, sine quibus nullū in sacris opus efficitur. Sed neque prætegmina inuolucraq̄ue eiusmodi per nostras passiones efficiuntur, ex fama diuino tributas. Non enim exordientes ab his quæ ipsi patimur, imo uero ab ipsis deorū propriis cōpetentes illis secundū naturā attribuimus dictiones. Neque contrarias de diuino agimus notiones. Contra uidelicet quā ipsum re uera se habeat. sed prout natura se habet, & quæadmodū ueritatē de ipso consecuti sunt primi. qui leges nobis de religiōis sanctimonia tradiderunt, sic perseueramus in eis, siq̄d enī aliud ī sacris legibus atq̄; ritib⁹ deo placet, firmitas ipsa maxie placet & præcipue cōgruit. Oportet igitur ritus adoratōis antiquos tanq̄ sacros cōseruare semp intactos, neq̄; demere qcq̄; neq̄; aliūde quid addere, ferme nāq̄; & hoc causa nuper extitit, ut omnia & noīa & uota debilitata iam sint propterea q̄ propter ipsam præuaricationem & in nouandi cupiditatem permutata sunt semper, & permutari nō desinūt

Græci nanque natura rerum nouarum studiosi sunt, ac præcipites usque quaq̄; feruntur, instar nauis saburra carentis nullam habētes stabilitatem, neq̄; cōseruant quod ab aliis acceperunt. Sed & hoc cito di-

Handwritten mark

nomibus quibus
 respondet omni
 deo quibus in qui
 mota quædam quorū
 uero motum in eis
 magnatione humanas
 uel potius sim
 ite. Aut redū igitur ad
 riuus atq̄; assimilatiōes
 in natura, & quem admo
 dū in intellectu. Et ut
 ueritate accipere debent.
 maxime uenerandū. pr
 elidatur. iam uero in
 suam diuinitus acceper
 & ordinis diuinitatē
 am & ineffabilem null
 omnis animūq̄; per ha
 uoculamus. Proin
 barbara ceteris in po
 ægyptiorum affinitatē
 ueritate cōgruente proptere
 ar cognate ad deos dicit
 atq̄; extitit. modū itaq̄; p
 punit dū eam p̄ linguā
 itaq̄; illius contempnan
 tiam. Nō ita ipsam traditi
 omnia. Quod enim aliud dicit
 itaq̄; extitit. præteris cogit
 omnia. Quod enim aliud dicit
 itaq̄; extitit. præteris cogit
 itaq̄; extitit. præteris cogit

Lan̄s barbaror̄

mittunt, & oīa propter instabilitatē nou. & q̄; in uantiōis elocutionē transf
formare solent. barbari uero sicut moribus graues firmiq̄; sunt, sic & in
eisdem sermonibus firmiter perseuerant, ob quam sane stabilitatem, &
ipsi diis sunt amici & orationes offerunt illis acceptas, quas nulli ulla un
quam ratione fas est permutare.

Opinio ægyptiorum de deo atq; diis.

q̄ Værit subinde Porphyrius quidnā primam ægyptii causam
esse uelint. Vtrum intellectum an super intellectū. Itē utrum
unū aliquid solum an una cū alio quodam, siue aliis. Rursus
utrū incorporeum sit, aut forsitan corporale. Præterea nun sit idem cū
opifice mundi an opifice sit superius & nunquid ex uno an ex pluribus
cuncta profluxerint. omnēm q̄; nunquid uelint primū fundamentum
esse materiam prorsus informē, an corpora qualia. ipsām q̄; materiā nū
quid ingenerabilē. aut genitā adhæc Iamblichus ita respōdit. Ego uero
cām in primis tibi dicā ob quā sacri & antiqui ægyptiorū scriptores de
his uaria senserint. Et insuper huius seculi sapientes nō eadem de his ra
tiōe loquātur. Cum enim multæ in uniuerso sint essentia, ac multifari
am inter se differant, merito earum & multa earum tradita sunt princi
pia habentia ordines differētes, & ab aliis sacerdotibus alia. principia
quidem tota uniuersalia ue ut narrat Seleucus. Mercurius ipse tradit ui
ginti milibus uoluminibus, uel sicut Meneteus recenset, tradidit uolu
minibus triginta milibus. itē q̄; sex milibus & quingentis atque ui
ginti quinque, & in eis perfectæ omnia demonstrauit. Propria uero par
ticularium essentiarum principia alii antiquorum, alia passim intro
duxerint. Oportet igitur de his omnibus ueritatem breuiter declarere
atque primum quod primo quæstisti. Primus deus ante ens, & solus,
pater est primi dei, quem gignit manens in unitate sua solitaria atque
id est super intelligibile. est q̄; exemplar ipsius, qd̄ dicitur sui pater, sui fi
lius, uni pater & deus uere bonus. Ille enim maior & primus, & fons
omnium, & radix eorum quæ prima intelliguntur, & intelligūt scilicet
idearum. Ab hoc utique uno deus per se sufficiens seipsum explicauit.
Ideo q̄; dicitur per se sufficiens sui pater, per se princeps. Est enī hic prin
cipium, deus deorum. unitas ex uno super essentiam, essentia principium.
Ab eo enī essentia. propterea pater essentia nominatur. Ipse enī ē
superenter ens intelligibilium principium. hæc sunt principia omniū
antiquissima. Quæ mercurius præponit diis æthereis em pireis cœlesti
bus?

Compo
uoluntate
mensuris
prohibere
ut effigiam
religiosu
apparent
& uentis
gredens
amun
genuis
no hanc
Quanti
hæc pōt
losim
or q̄; ma
ur. lo
hæc uol
loca dū
le totum
eni pōt
Tandem
hæc uol
inexplic
opere
empire
natur
uolam
gim uel
quos per
tepon
ma pōt
gubern
finito
causa

DE MYSTERIIS

bus? Componens de empireis libros centum, totidemque de aethereis, mille de caelestibus. Secundum uero alium ordinem praeponebat deum emeph diis caelestibus tanquam ducem, quem ait intellectum esse se ipsum intelligentem atque in se intelligentias conuertentem. huic unum impartibile anteponit, quod appellat primum exemplar aut expressionem aut effigiem, quod ichthon appellat. In quo est primum intelligens & intelligibile primum, quod solo silentio colitur, praeter hos autem rerum apparentium opificio alii duces praesunt. Nam opifex intellectus qui & ueritatis est dominus, atque sapientia, quatenus in generationem progrediens occultam latentium rationum potentiam traducit in lucem. amun aegyptiaca lingua uocatur Quatenus autem sine mendacio peragit omnia & artificiose simul cum ueritate phtha nuncupatur graeci uero hunc uulcanum nominant artificiosum duntaxat considerantes. Quantum uero effectus est bono & appellatur ofiris aliaque; denominationes habet potestas, actionesque differentes. Est & principatus alius apud illos super elementa tota in generatione posita, uirtutesque eo & quarum quatuor quidem masculinae quatuor feminae. Quem principatum soli tribuunt. Item alius principatus super naturam omnem, quae in generatione uersatur lunae tributis. Marsilius. Potes in his ordinem consentientem procul ita disponere. Primum est ipsum unum super ens super intelligibile totum. Secundum unum ens, siue unitas entis in quo unitas sua suo enti praeponebat. potest & intellectus intelligibilis appellari & sui pater. Tertium est intellectus intelligibilis intellectualisque simul & unitus intellectus & expressio, prima ichthon. Quartum intellectus intellectualis iam explicatus caelestium dux deorum emeph. Quintum intellectus opifex proximus dux opificum mundanorum, qui sunt dii caelestes empireique & aetherei hic forsitan intellectus est animae mundi qui nominatur Amun phtha Vulcanus ofiris. Iamblichus diuidentes uero caelum in partes duas, uel quatuor, uel duodecim, uel sex atque triginta, uel harum duplas, uel aliter quomodocumque principatus his quoque perficiunt aut pauciores aut plures. Rursus ducem unum his anteponunt atque ita aegyptiorum tractatus de principiis desuper ad postrema progrediens ab uno descendit in multitudinem. ab uno uidelicet gubernatam a deo ubique indefinita natura sub quodam termino definito sit imperiose comprehensa. Praecipue uero ab excelsa omnium causa unitate. Materiam uero produxit deus materialitate. uidelicet

IAMBlichVS.

ab essentialitate sub deriuata quam opifex uitalem assumens, simplices impatibilesque sphaeras effecit. Ipsius uero postremum accepit ad generabilia & corruptibilia corpora facienda. His ita discretis facile soluitur dubia, quae in libris aegyptiis, quos legisti coepisse dicis. Qui enim sub mercurii titulo circumferuntur, opiniones mercuriales continent; & si saepe philosophorum graecorum stilo loquuntur. Sunt enim ex lingua aegyptia in graecam translatae à uiris philosophiae non imperitis.

Optarem uero ut quicumque mundanarum rerum causas primas attingunt, ultima quoque principia declararent. Item quicumque planetas zodiacum decanos horoscopus, stellas potentes duces tractant, ut particulae principiorum distributiones traderent. Proinde dogmata qua in salaminiacis sunt breuissimam partem mercurialium ordinationum continent. item quae de stellarum apparitionibus uel latebris aut lunae augmento uel decremento tractantur, in postremis penes aegyptios assignationem causarum, habent. Profecto aegyptii non omnia esse naturalia putant, sed uiram & intellectualem, & animalem à natura discernunt. Non in mundo solum, sed etiam in hominibus, atque cum intellectum & rationem secundum seipsum existentes praefecerint. Sic quaecumque fiunt fieri arbitrantur, atque eorum quae in generatione uersantur, primum praecipuum uel patrem esse opificem asserunt. Cognoscunt quoque uitalem potentiam, & quae in caelo est, & quae super caelum extat.

Item purum intellectum collocant super mundum, & unum impartibilem in toto mundo, & alterum per omnes circulos distributum.

Iam uero haec non oratione rationeque nuda speculari solent, sed admonent in super atque docent, ad excelsiora communioraque, & superiora fato naturam nostram progredi ad ipsum deum opificem que mundi. Quatenus neque materiam ferat secum, neque aliud quicquam praeter oportuni temporis obseruationem, idque sacrorum opera nos consequi docent, atque simul efficiunt. tradidit haec quoque uiam nobis ipse mercurius. Sed interpretatus est ea prophetabitur Ammoni Regi inuenta in adytis templi in urbe Sain aegypti litteris que sacris in sculpta praebuit quoque nobis. Dei nomen discurrens per uniuersum, sunt & alii multi ordines de eisdem. Quapropter non recte mihi uideris aegyptiorum omnia ad naturales duntaxat reducere causas. Sunt enim apud illos plura atque essentiis pluribus, sunt & potestates supermundanae quas & religiosa principia factimonia coluerunt.

DE MYSTERIIS.

De libero arbitrio & quomodo solvamur à fato.

Ost hac ait Porphyrius plures ægyptio & ipsum quoq; arbitri-
p um nostrum motui stellæ supposuisse. Respōdet Iamblich⁹
 ex mercurialibus sententiis hunc imodum duas hō aīas hēt ut
 mercuriales litteræ docēt. una quidē est ab itelligibili primo, atq; ipsi-
 us opificis potentiaē particeps. Altera uero ex circuitu cœlestium nobis
 īdita. In quā, & aīa speculatrix diuino & irrepit. Anima igitur a mūdis
 in nos descendēs mundo & quoq; circuitus sequitur. Quæ uero ab itelli-
 gibili ueniēs itelligibiliter adest geneficū circuitum supēmet. atq; p eā
 & a fato soluihur & ad itelligibiles deos ascēdimus. Et religionē habē-
 mus ad æterna tendentē. nō igitur putandū est de quo tu dubitabas oīa
 insolubilibus necessitatis uinculis, qđ fatū nomināt, colligari. habet. n.
 aīa principiū in se propriū, quo ad itelligibile sese conferat, & discedat
 quidē ab his quæ gignuntur. ad ipsū uero ens accedat, atq; diuinū Neq;
 rursus diis applicuimus fatum, quostanq̄ soluentes a fato in templis sa-
 crifq; & statuis ueneramur. Ipsi quidem dii fatum soluunt. Naturæ ue-
 ro ab eis ultimæ descendētes, atq; generationi corporiq; mundi iam im-
 plicitæ fatum peragunt. Merito igitur omnem diis sanctimoniam ad-
 hibemus, ut ipsi quidem soli p intellectuāle persuasione dominātes ne-
 cessitati mala nobis a fato imminētia soluant. Non enī totū in natu-
 ra fati ligatum est. sed est & aliud principium aīæ, & natura & generatiōe
 præstantius, per qđ & diis possumus copulari, & mundanum ordinē su-
 perare. atq; sempiternā uitā supcœlestiūmq; deorum actionem parti-
 cipare. per hoc igitur nos ipsos a fato eximere possumus. Quando enī
 præstantiora eorum quæ nobis insunt agunt & ad præstantiora sui ipsi-
 us anima reuocatur. tunc ab illis, quæ eam in generatione deuinciunt
 penitus segregatur a deterioribusq; descēdit. Atque alterā pro altera uitā
 cōmutat. seq; ipsam in alium, interserit ordinem dum priorē oīno dese-
 rit ordinem. Quid ergo Nunquid possibile est p deos circuncurentes a
 fato se ipsum soluere. Atque eosdem interim existimare duces auctores
 que fatorum uinculisque insolubilibus uitas penitus alligantes. forte
 uero nihil prohibet ita fieri. Cum enim dii essentias potentiasque mul-
 tas in se complectantur, quid nam prohibet illis inesse, & alias nobis in-
 æstimabiles differentias, atque contrarietates. Iam uero, & hoc licet di-
 cere, in unoquoque deorum etiam apparentium inesse itelligibilia,
 quædam essentiaē principia, per quæ animabus a generatione mundo-
 rum fuga contingat, atque libertas. Siquis autem duos deorū ordines

8
16

IAMBlichVS

non admittat ad solutionis officium. s. mūdānos simul atq; sup munda nos, saltē p supmūdānos fiet quādoq; solutio. Verū hāc tractatu deorum diligentius declarātur. Qui nā dii potissimū sint ad supā reductores & quō reuocent q̄būs ue potentiis, & qua ratiōe fatū soluāt, & p quos precipue redditus sacroꝝ opatione p̄ actos. & q̄s ordo mūdānæ naturæ & quo pacto intellectualis actio cōsumata huic ordini dominetur. quā obrē quod tu ex homeri uersibus adduxisti. s. deos eē flexibiles dictu ne phas eē cēsemus. legibus nāq; sinceris intellectualibusq; iādiu definita sunt sancta religionis opera atq; ordīe potentiāq; maiore, deteriora soluiuntur. & quatenus nos in fortē traducimur meliorē, eatenus à deterioribus fit discessus, nec propterea cōtigit aliquid præter regulā ab initio cōstitutā, adeo ut dii flectantur pp̄ sacrificium cultūmq; posterius actū sed à primo descensu deus aīa sea cōditiōe demisit, ut ad eū iterum reuertantur. Neq; inter se repugnāt adscēsus aīaꝝ, atq; descensus. sicut enī in uniuerso intellectuali, una cū essentia generatio. immo & hoc totum recte connectitur, sic & in aīarum dispositiōe, una cum earum circa generationem cura solutio quoq; à generatione consentit.

De suo cuique dāmone.

Varebat post hāc multa Porphyrius de suo cuiq; dāmone. respondet ad hāc Iamblichus ita. Duplex est tractatus de dāmone unicuiq; proprio. Alter quidē facer, siue deificus. Alter artificiosus. Ille dāmone à supnis causis inuocat. hic à circuitibus, qui in generatione uersantur. Ille quidē exploratione uniuscuiusq; genitura nō utitur. hic talia diligēter explorat. Ille uniuersalis sup naturā, hic particularius secundū naturā dāmone colit, & curat. Cum igitur hāc ita se habeant, absurde tu mihi uideris culturam p̄fectiorem ad humanā admodū trāstulisse, & i hac duntaxat quæstiones tuas exercuisse. Propterea ubi naturali tātū uia quæris colis ue dāmone uideris, & eiusmōi uia exiguā quandā particulā accepisse. Consueuerūt. n. qui circa naturā artificiose p̄quirunt, & opantur, ordinate uocare dāmone à decanis. i. faciētibus. Atq; ab influxuū dispensatoribus imaginibꝝ cœli, stellisq; soleq; & luna. Item à polis totisq; elementis atq; mundo. Tu uero non recte breuissimam horum partem seligens scilicet ipsum genitalis figuræ dominum, de hoc duntaxat quæstiones inducis, & hac in parte hoc uno supposito perscrutaris, quo nam pacto dominus ipse figuræ dāmone tribuat. Atque secundum quam, & qualē uitā uel potentiā, uel ifluxuū ab illo nobis ifluat. ubi prorsus in gēitura exploratiōe moraris præscrutans

tans

DE MYSTERIIS

tans utrū subsistat dæmon nec ne & utrū figuræ dominus inueniri possit aut forte non possit. Asseris deniq; hunc fore beatum qui inuenta generationis suæ figura fatalia sic effugerit. Ita uidelicet suum dæmonem cōspicatus. mihi uero uidentur hęc inter se dissentire & à ueritate deficere. Si enī ab ipsa generationis figura dæmon nobis est attributus atq; inde cognouimus eum, quo nam pacto fatalia fugiemus p̄ notitiam dæmonis fato nobis addicti. atq; & si necessaria à nobis per dæmonem expellimus, uel affirmas, quando ulterius sunt hęc una cum dæmone nobis destinata per fatum.

De iudiciis astrologorum & dæmone.

Orphyrius dicit si quis cognosceret figurā natiuitatis dominiq; figuræ, inueniret dæmonē suum, & per ipsū solueretur à fato natiuitatis sed subdit impossibile esse scire illā, & hunc inuenire, & regulas astronomiæ, & astrologiæ esse incōprehensibiles, & incertæ esse & chermōe. Iamblichus dicit dæmonē neq; cognosci, neq; dari ab illa figura & dæmonio eius. Alioquin non solueret nos à fato natiuitatis, sed dari ab antiquiori principio & altiori. scilicet à diis superioribus & cum primum anima inclinatur ad sensibilia ante conceptionē & solui nos à fato non tam per dæmonem, q̄ per cultū superioris numinis. Non solū uero illa porphyrii dicta à se ipsis, sed etiam à ueritate dissentiunt. Non enim ab ipsa propria generationis figura omnino unicuiq; tributus est dæmon. sed est & antiquus hoc initiū. Item si hīc duntaxat dæmon agnosceretur, non foret propterea fœlix, qui geneficum cognosceret dæmonem. Et quis nam hunc ducem accipiat ad effugenda fatalia. Si ad hęc explenda est ipse tributus, oīno uero præcipuas prætermittis de essentia & de ordine dæmonis quæstiones. ultimas uero tãgis unde descēdat.

Inquis præterea innumerabiles circumferri astrologiæ regulas, dubitationesq; de genefi. Vnde appareat scientiā de his haberi nō posse. Ego uero cenfeo primum quidē haberi posse per diuinū uaticinium ueritatē certissimā circa stellas. Nec nos oīno regula & dinumeratione, nec artificialibus prædicationibus indigere, & in super addo te non penitus impossibilem inde notitiam demonstrare quantum ad mathematicā scientiā pertinet, quod diuersæ inter illos feruntur opiniōes quod uel chermōe, & qui uisalius contradicit. Sic enim & in omni scientia simul & arte p̄p̄ dissidentes opiniōes dicere nullā esse scientiā cogeremur. sed profecto ubiq; nō solum falsa inter se dissident, sed & à ueris falsa dissentiunt ut ubique præter falsa ueritas inueniri possit. Porphyrius dicit regulas

porphyrius ipse in aliquo
posse scire natiuitatem
in quo ad præteritū

IAMBlichVS .

etiam astronomiæ comprehendi nõ posse, ne dum astrologiæ, & multas esse illis dissensiones, & à multis impugnari. Respondet Iamblichus diuinum uaticiniũ pot docere naturã, & effectũ astrologiæ sine arte. Astronomia & aliæ artes quondã à diis datæ lógo tpe humanis opinionibns confudũtur exiguũq; diuinitatis, & ueritatis deniq; retinent. in astronomia est aliquid ueri, quũs exiguũ qd patet per effectus stellarũ iter se ex mēsurã prouenientes in cœlo, sicut prædictũ est de eclipsi solis & lunæ & aspectibus planetarum. Regulæ mensuræ, magnitudinũ, distantiarum, progressionum, cometa, atq; similibus diu apud caldæos, & apud nos obseruatae testantur astronomiæ scientiã esse uerã. Porphyrus dicit dominum figurã, uel dominos si plures sint deprehēdi nõ posse ēt iudicio astronomo, & astrologo, sed inde proprium dæmonē esse quærēdũ Iamblichus dicit astrologos dare regulas, alios scilicet quinque; alios pauciores alios plures ad inueniendos, uel discernendos dominos figurarum. Non dicit inquã haberi regulas, & inueniri atq; discerni, sed ita putari, & tradi ab illis contra dicta Porphyrus. Quidnam prohibet figurã dominum atq; dæmonē per astrologiã quidem difficile iueniri. facillime uero per diuinum uaticiniũ atque sacrificia. Neque putandum est dæmonem à solo figurã domino tribui. Sunt enim plura hoc eius & antiquiora principia. Neque humanis artibus, sed diuinis proprium dæmonem possumus inuenire. proprius cuiq; dæmon nõ à particulari quodam cœli elementorũ uel dispositione distribuitur, sed à tota mundi dispositione, quando descendit aia regnante ipsiq; dæmonem, certum accommodante executorem uitæ quã elegerit anima, hic eam cõciliat corpori, uitam corpori cõmunicatam curat. uitam animæ propriam dirigit, cogitationi assidue principia exhibet, nosq; agimus talia, qualia hic adducit in mentem, eatenusque nos gubernat, quo ad sacris perfecti dominũ pro dæmone cõmutemus. Tunc dæmon deo cedēs, uel uacat ab opere, uel cõducit ad idem. fors alicuius propria tribuitur animæ dum descendit ex toto mundi corpore, & uita pro ut tunc se habet ad illam, & illa fors certo dæmone ducitur, & impletur. Ergo est impossibile iudicare certo se uentus cum omnium causarum concursum comprehendere nequeamus, nisi per inspirationem diuinam id assequamur.

Vnde proprius dæmon ueniat, quid uel agat & utrũ sit unicus.

Proprius dæmon non à parte quadam cœli elementorũ uel tribuitur, imo uero à toto mũdo, & à multiformi in eo uita, & à multiformib' corporib' p quæ trãsit aia descēdēs i generationem.

ne... p
 f... p...
 qu... g...
 d... a...
 u... d...
 ne p...
 c... a...
 l... o...
 n... i...
 i... u...
 R... d...
 t... i...
 u... d...
 m... d...
 d... s...
 b... i...
 a... d...
 f... u...
 m... m...
 n... u...
 i... i...
 m... m...
 n... q...
 t... u...
 c... d...
 h... e...
 f... i...
 m... i...
 tamen...
 I...
 ad...
 d... p...
 n... d...

DE MYSTERIIS

nē, secernitur proprie atq; decernitur fors í nobis quaedā propria nostris secūdū præfecturā propriā distributa. hic utiq; dæmō erat í exēplari an tequā in generationem animæ laberentur. Quē cum primum anima ducem accepit, adstat ipse dæmon expletor subinde uitarum. hic aīam ut dixi descendētē alligat corpori. cōmune eius aīal ipse curat. Vitā animæ propriā dirigit. & quodcūq; ratiocinamur exhibet ratiocinādi p̄cipia, agimusq; talia, qualia is adducit in mētē, gubernatq; nos quousq; sacris opibus expiati, deū subeamus pro dæmone ducē. cui post hac dæmon ita cedit, ut uel uacet eo præfēte, uel cōducat ad idē. Quærebas de idē utrū plures adsint unicuiq; dæmōes, alii alia gubernātes in homine. Respodem⁹ ad hæc dæmonē, nō alicui parti nostrū præfēte dūtaxat sed toti simul ad eē totū ducere, quē admodum à totis, quæ í mūdo sūt ordinibus, est attributus. Coniectabas plures pro numero nostrarum partium dæmones nobis adesse. Præterea q̄ etiā in ipso corpore diuersi sint dæmones alius sanitatem, alius pulchritudinem alii quandam in his habitudinem curent. Vnusque his æque præsit in corpore. Sic & putabas alium dæmonem corpus, alium animam, alium mentem regere. Præstat uero eiusmodi coniectura ad hoc ipsum uti uidelicet q̄ corpus & anima & intellectus eodem dæmone gubernentur. Noli igitur ita diuidere, ut alius sit corporis Dæmon, alius animæ, alius intellectus. absurdum est enī animal quidem esse unum, dæmonium uero animali præfectum multiforme putare. Nam quæ principatum tenent, ubique simpliciora sunt subditis. Est in super & absurdus, si multi dæmones dominantes uelut dæmonii partes, non conflati in unum sint, sed inter se diiuncti. Introducis autem & in ipsis contrarietatem. tanquam dominantium dæmonum alteri boni sint, alteri uero mali. Cum tamen nusquam mali spiritus sortem habeant præfecturæ, nec pari uel auctoritate, uel numero ex aduerso bonorum distributi sint. Post hæc suspicaris dæmonem propriū esse quandā aīæ partē uidelicet itellectū, eūq; hoīem esse *ὁ δὲ δαιμόνιον* .i. fœlicem: qui sapientem habeat intellectum qđ si ita sit, non erit amplius alius ordo præstantior homine præfectus homini. Sed inter diuisas animæ partes supior inferioribus dnābitur. Vbi tamen cunctæ cognatæ sūt. nulla uero ut absoluta subditis dominatur. Inducis post hæc dæmonis cultū tanq̄ ad plura factū, partī quidē tāq̄ ad duos dæmones, partī ét uelut ad tres. nefas uero est causas nobis præfidentes partiri nec ad unum redigere præfecturam. Quippe cum unitas in omnibus dominetur. Iam uero & qui dæmonium secundum corp⁹

IAMBlichVS.

corporis que dispensationem diuidit is principatum eius in partē eiusdem redigit angustissimam. Quapropter religiosum cultū circa dæmonium ita diuisū cōsiderare non decet, cū opinio ipsa in qua fūdatur debilitate uacillet. Vnus igitur est secundū unūquenq; nostrum dæmon proprius gubernator. dæmonē uero cōmunē penit⁹, & eundē cunctoꝝ hoīum existimare nō decet, uidelicet rursū cōmunē qdem ī se ipso. propria uero cōditioe unicuiq; copulatū. Ipsa. n. secūdū speciē unāquanq; diuisio materiæq; alteritas ipsā rerum secundū se incorporeæ cōmitātem identitatēque non suscipit.

Inuocatio dæmonis.

Variis deinde quare cōmuni quadā apud oēs inuocatione aduocare dæmonē soleamus, quoniā uidelicet p̄ deū dominum unū dæmonū agitur inuocatio, qui & a p̄cipio suū cuiq; dæmonē definiuit, & in sacrificiis secūdū propriā uoluntatē suū cuiq; mōstrat. Semp. n. in sacraꝝ opationū ordine p̄ superiora numina īferiora uocantur. Quare & in dæmonibus unusq; dam dux eoꝝ, qui circa generationē optinet p̄cipatū dæmonē suū ad unūqueq; demittit. Postq̄ igitur adē unicuiq; suus, tūc & congruū sibi cultū pandit nomēq; suū modumq; inuocationis suæ propriū patefacit. Atq; hic cōueniēs ē ordo dæmonū. Alius. n. ordo iuocātibus est cognatus. alius ab antiq̄oribus causis procedit alius cōspirationē in eis conficit ad idem cōmuniter conferentem. Noli igitur diuinas inuocationes humanis similes arbitrari, & ineffabiles effabilibus comparare, & eas quæ omnem terminū oēmq; indeterminatum modum superat humanis imperiis mandatīsq; conferre, siue definita sint hæc siue prorsus indefinita. Quæ enim apud nos sunt cum toto genere cōmune nihil habent. Atque cum his quæ secundum totum ordinem nos excedunt. Totāque essentiam nostram naturāque exsuperant. Iam hinc uero maxime errores hominibus ingētes accidunt. Quando ex humana debilitate aliquid de dominationibus dæmonicis ratiocinari solēt & paruis nihil pendendīsq; atq; diuisis ingentia & magni pendenda, & perfectō perpēdunt.

De fœlicitate.

Vspicaris ne forte alia quædam ad beatitudinem præter diuinum cultum, uia lateat, & quæ nam ista potissimum sit interrogas. Sed profectō si in diis bonoꝝ omnīū essentia p̄fectioq; cōtinetur ac prima pōtas, primūq; bonoꝝ illic ē p̄cipiū, merito soli nos sacerdotes, & q̄ similiter sup̄is se dederūt, atq; legitime unionē ad illos

DE MYSTERIIS.

illos fuerint consecuti bonoꝝ oĩum principiũ atque finẽ studiose prosequimur. in hoc utiq; statu & ueritatis cõtemplatio adest, & intellectuallis scientiæ cõsumatio. Atq; una cũ deoꝝ cognitione conuersio quoque ad nos ipsos nostriq; agnitio comitatur. Frustra uero suspicaris, ne forte religiosus ex opinionibus humanis fauoribusq; dependeat. Quid nã ocii esse potest animo diis deditio ad humanas laudes auscultandas.

Religionem esse ueram.

Ed neque quod sequitur recte dubitas, ne forte religiosus ipse fallat, ubi ais animam magna sæpe ex contingenti confingere

Quodnam in rebus uere existentibus figmentorum initium esse potest. Non ne potentia phãstastica in nobis est illa, quæ idola fingit, atque transformat: atque quando uita intellectuales pfectæ agit, phãstasia nulla suboritur, non ne penes deos ueritas ipsa secundum essentiam una cũ illis existit. Non ne multo magis & illa, quæ secundum cõsonantiam in rebus intelligibilibus est fũdata. Frustra igitur talia & abste, & ab aliis diuulgantur. Quinetiam ubi tu, & alii religiosos calũniamini tanquã præstigiatores, atque uanos, & iectabundos longius à ueritate disceditis, sicut enim cæteris artibus, sic & in religione sunt, qui eam falso profiteantur. Quæ professio longius quam aliud quicquam à religione discedit. Malum enim bono magis quam non bono contrarium est.

De præfagio naturali artificioso atque de diuino.

Iqua nobis aptitudo naturaliter insit ad futuri præfagiũ. quæ admodum animalibus terremotuũ, procellarũq; & frigorũ naturalis inest præcognitio. Non uidetur eiusmodi prænotio habere aliquid uenerandum. Nam secundum sensus acumen, uel compassionem, uel aliam quandam commotionem uirium naturalium, eiusmodi præfagium naturale consequitur. Neque sursum si quis secundum rationis discursum, uel obseruationem signorum effectus aliquos præcedentium, sicut à contractione pulsus. Atque rigore medici febrẽ præuidere solent, uidetur eiusmodi præsentia esse admodum honoranda. humana nanque, & suspecta corporeaque conditione progreditur. Solum igitur diuinitus adueniens uaticinium, re uera nobis diuinam exhibet uitã, dum & præuisionẽ & diuinas intelligẽtias possidet. Nosq; reddit re uera diuinos ac bonũ legitimũ nobis affert. beatissima .n. deorum intelligentia bonis omnibus abunde repletur. suspicaberis ne forte prophætæ diuinitus inspirati præuideant quod futura, neque tamen propterea sint foelices. Nam & præuidere possunt, neq; tamen scire futu

ris uti, sed cōtradicens omnem uidelicet prænotionē diuinitus īspi-
ratam esse bonis & bonitate refertam ordinisq; compotem, atq; deco-
ri. Atq; utilitatem nobis afferre, dii namq; una cum præsagio, facultatē
quoque ad cauenda declinandaq; incōmoda nobis naturaliter iminē-
tia suggerunt. Et quando uirtutem oporteat exercere, ad idq; conferat
ignoratio futurorum: occulunt ipsi futura, ut animus inde sit melior.
Quando uero ad hoc nihil interest, expedit autem animus præsenti-
re ad hoc uidelicet ut salui ad sublimia reuertantur, tunc in mediis aīarū
essentiis uaticinium penitus inserunt.

Via ad fœlicitatem.

q
Varebas deinde quæ sit ad fœlicitatem uia, Qua ué ī re sit ipsa
fœlicitas. hoc igitur audi contemplabilis ipse in se intellectus
homo: erat quondam deorum contemplationi coniunctus.
Deinde uero alteram ingressus est animam, circa humanam formæ spe-
ciem coaptatam, siue contemperatam, Atque propterea in ipso necessi-
tatis, fatiq; uinculo est alligatus. Considerare itaq; decet, qua præcipue
ratione ab eiusmodi uinculis solui possit. Est autem solutio nulla, præ-
ter ipsam deorum cognitionem. Idea nanque fœlicitatis est ipsum co-
gnoscere bonum. Quæ admodum est, & idea malorum ipsa quidem bo-
norum obliuio, & fallacia circa malum, notitia quidem illa una cum
diuino congregitur. obliuio uero hæc atque deceptio inseparabilis est
à caduco. Item illa intelligibilium essentias per sacras sanctimonia uī-
as rite metitur, hæc autem à principiis cadens, atque repulsa, se ipsam
proiicit ad corporale ideam dimetiendā. Illa rursus est sui parētis agni-
tio hæc uero discessus unā cum obliuione ab ipso deo patre superfæcto,
seque ipso sufficiente, longe remotus. Illa ueram conseruat uitam reuo-
cans hanc ad patrem, hæc hominem principem genituræ usq; ad id de-
ducit, quod permanet qdē nunquā, perpetuoq; in fluxu uersatur. hæc
utique prima sit tibi ad fœlicitatem uia intellectualem habens unionis
diuinæ penes animas plenitudinem. Sacra uero atque deifica fœlicita-
tis traditio appellatur quidem porta ad ipsum omnium opificem de-
um, aut locus, aut aula boni. Potestatem uero possidet primam qui-
dem castam & sobriam animæ sanctimoniam, ualde utiliorem, sobria
corporis castitate. Deinde cogitationis accōmodationem, ad ipsam par-
ticipationem, uisionemq; boni. Simulq; ad contrariorum expulsionē.
Tertio rursus unionem exhibet ad deos bonorū omnium largitores.
Postquam uero singulatim, atq; proprie, tum mundi partibus, tum di-
uinis

DE MYSTERIIS

uinis potestatibus per partes mundi diffusis, animam copulauerit, tunc opifici toti copulat animam. præberq; undique cum ipso consensum, atque eam extra omnem materiam ponit cum sola iam sempiterna uni uersi ratione coniunctam. uerbi gratia in ipsa opificis potestate per se genita, per se mobili, & omnia sustinente prorsus, & eleuante, intellectua lque: & omnia pariter exornante. Item ad ueritatem intelligibilem re uocãte, rursúmque per se perfecta perficientéque, atque effectrice, caterisq; dei uiribus opificis gradatim pro cuiusque proprietate coaptat adeo ut in actionibus earum intelligentisq; & opificiis facultatibus, expiatus animus atque sacer perfecte firmetur. Atque tum demum in toto opifice deo collocat animam.

Conclusio Religionis foelicitatisque apud ægyptios.

Tque hic apud ægyptios religio sã sacrãq; eleuationis, est finis
a ipsú uero bonú aliud quidẽ diuinum putãt ipsum scilicet præ intellectum deum. Aliud autem humanum unionem uidelicet ad ipsum dominú. Quẽadmodú bytis propheta ex libris mercuria lib^o explicauit. Nõ igitur pars hæc apud ægyptios prætermiffa ẽ, ut tu suspicaris, sed quẽadmodú spectat ad factimoniam rite nobis est tradita Neque rursus de rebus exiguis sacerdotes diuinam intelligentiam interpellant, sed de his quæ ad purgationem, solutionem, salutem animæ pti nent, neque difficilia meditantur, eademq; hominibus inutilia. immo res animæ omnium utilissimas neque sub dolo & seductore quodam dæmone obfuscata sacerdotes allucinantur, qui in omnibus fallacem dæmonicãque naturam prorsus excedunt atque ad itelligibile diuinãque cõscendunt his itaque per tractatis obsecro deos ut mihi tibiq; ueram intelligentiarum custodiam obseruantiamque exhibeant, nullo tempore defuturam, atque in sempiternam æternitatem æthernorũ præbeant ueritatem. Perfectiorumque circa deos intelligentiarum cõpotes nosefficiant, in quibus beatissimus bonorum finis nobis est propositus, & amicitie concordieq; inter nos mutue, auctoritas omnis atque firmamentum.

F I N I S

f

Excerpta Marfilii ficini ex græcis procli cōmentariis in Alcibiadem Platonis primum.

Rincipium dialogorum Platoniorū totiusque philosophiæ præcipuū atq; firmissimū. arbitrantur naturæ nostræ cognitionē. hac enim recte cognita bonū quoq; nobis cōsentaneū, malū uē dissidens absolutius nosse poterimus. Sic utiq; natura comparatum est, ut quemadmodum inter se rerum essentiæ differunt, sic & propriæ rerum perfectiones. Ut igitur quæ sit naturæ nostræ perfectio, & quomodo cōparetur iueniamus, eēntiā nanq; nostrā in primis debem⁹ agnoscere. Quod quidē & in alcibiade propositum est, & in tota doctrīa Platonis est finis.

Quādo reꝝ cōsideramus eēntias, p̄scrutandū ē utꝝ eēntia rei sit ex eꝝ nūero, quæ īdiuiduæ sunt, uel eꝝ genere quæ circa corpora diuidūtur, uel eꝝ quæ ī medio collocātur. Itē utrū eēntia sit ætherna, an p̄ oē tempus existēs, an in aliq̄ tēporis parte fiat. Rursū utrū sit simplex, & ante cōpositionē existēs, aut cōposita qdē sit, sed īsolubilibus uiculis sit cōposita, aut possit uicissim in ea ex q̄bus cōponitur, quādoq; resolui. atq; si ita unū quodq; consideremus, deinde poterimus eius quoq; bonū quale sit facilius iudicare. Constat. n. essentiæ prorsus indiuisibilis, æthernū esse bonū, diuisibilis uero bonū quoq; in tpe, motuq; uersari. mediæ deniq; secūdū substantiæ ipsius mensuras p̄fectio quoq; p̄peditur, eiusmōi nāq; p̄fectio tpe quidē indiget. sed tpe primo, qd̄ sanē in corporeos circuitus possit apte metiri. Ignoramus quidē nos ipsos, quoniam obliuione genetica occupati sumus atq; in rationaliū speciēꝝ uitæ p̄turbatiōe percussi, existimamus autē iterea cognoscere multa quæ ignoramus, quoniā reꝝ rationes essentiæ nostræ īnatas habem⁹. Tres sūt cōuersionis species, quicqd. n. conuertitur, uel ad aliquid uertitur se deterius, dū à p̄fectiōe propria labitur, uel cōsurgit ad melius p̄p propria uitæ uigorem, actionēq; naturalē, uel reflectitur ad se ipsum p̄p cognitionē sibi consortē mediāq; speciē motionis. Cōuersio quidē erga deterius, passio quædam est aiæ alas abicientis, & in obliuioē iam positæ, sui ipsius simul atq; aliorū. Cōuersio uero & ad se, & ad melius nō solis competit animabus sed ipsis quoq; diuinis. Quemadmodū Parmenides ipse nos docet.

Plato significat in proemio præter cætera animum ueritatis studiosum cognitiones rebus cognoscendis consortes edere. Neq; mutabiliū immutabilem, neque necessariorum stabiliūmq; ambigam atque nutantē. Sed quēadmodū Socratē in re. pu. docuit notitia quidē simplici uniformi

DE ANIMA ET DAEMONE.

uniformi intellectuali intellectualia oīa coniugata cognoscere. notitiā uero scientifica, atq; cogitatiua. specieꝝ euolutione atq; cōpositione rationes reꝝ medias contemplari. Tertia rursus à ueritate potētia sensuali p̄ instrumēta cognobilia propria cōtingente sensibilia iudicare. imagināli tandē potētia imagies sensibiliū apprehendere. Iā uero Timæus cognitiones proportionē quadā ad cognoscēda distinguēs, iubet nosentia quidē intelligētia rationēq; iudicare, opinione uero, sensuq; illa quæ entia quidē non sūt, sed fiunt iugiter, atq; pereunt. atq; eorū quæ uere sunt rationes, ratas & in cōiunctas existere. reꝝ uero in generatione fluetium imaginarias atq; contingentēs ubiq; n. rationes sermonesq; imitantur illa quæ explicāt. Atqui Socrates in Cratylo ait circa res sempiternas, noīa naturā rei magis attingere, circa uero mutabiles noīa quoq; sæpe mutari & magis in positiōe uersari. Alioꝝ ubiq; deoꝝ aliaꝝ proprietates existunt, nā aliaꝝ quidē sunt opifices uniuersorū, atq; speciei entiuū ornatuq; substantificæ, aliaꝝ uero propagantes uitā, ac uarios uitæ uigores progenerātes, aliaꝝ autē reꝝ ordinē seruant icōmutabilem, cōnexionēq; custodiunt insolubile. Aliaꝝ deniq; aliā sortitæ potētiā oīa sua quadā beneficentia seruant. Similiter & oīs amatorius ordo causa cōuersionis est rebus oībus ad diuinā pulchritudinē, atq; formā, reducens quidem sequentia ad illam oīa, eiq; coniungens, & coniūcta cōfirmans, atq; mox inde sequentia replens, diuinūq; luminis procedentes inde doctes per oīa radians. Hāc igitur ob causam in Symposio traditur, amorem magnū existere dæmonem, quippe cū amor primus oīum eiusmodi mediū uim in se ipso demonstrat, sitq; mediū inter ipsum appetibile atq; appetens, & causa cōuersionis sequentiū in priora. uniuersa igitur amatoria cohors in uestibulo causæ pulchritudinis cōstituta ad illā oīa conuocat mediūq; processum facit inter amabile, atq; illa quæ reuocantur amore. Quapropter totius dæmonici ordinis in se declarat exemplar hanc in diuinis medietatē obtinens, quam dæmones inter diuina tenent atq; mortalia. Cū igitur omnis amatoria cohors hanc iter deos proprietatē habeat, summitatem eius quidem unicā & occultā excoGITAMUS primæ & intelligibili pulchritudini copulatam, penes supremos deos, mediū uero processū eius penes sup̄ mūdānos deos intellectuali cōditiōe fulgentē. Tertiū uero progressū eius circa mūdū multifariā distributum, multosq; ordines, atq; uires ex se producentē, atq; eiusmodi munera partibus mundi diuersis distribuentem. Postenī unicum primūq; amoris principium atq; post tripartitā substantiam inde per

fecta uaria iam turba refulget amore. Vnde chori angelorum implentur amore. Turbae quin et daemonum hoc plenae deo sectantur deos ad intelligibile pulchritudine reuocatos. Exercitus heroum una cum demonibus & angelis circa pulchritudine debacchantur. Omnia denique suscitantur reuiuiscunt, reuifescunt, incalescunt circa pulchritudinis ipsius influxum. Iam uero animae hominum inspiratione eiusmodi tactae & naturaliter cognatae deo, circa pulchrum mouentur assidue atque in generationis prouinciis delabuntur ad beneficium animis imperfectioribus exhibendum, & ad prouidendum is quae salute indigere uidentur. Dii quidem ipsi deorumque pedisse qui in habitu proprio permanentes sequentibus benefaciunt, & ad se conuertunt, hominum uero animae deorsum lapsae generationemque tangentes beneficia deorum prouidentiam pro uiribus praeseferunt. Quemadmodum igitur aliae animae secundum alium constitutae deum, sincere prouinciis caducis praesunt, animabusque hic oberrantibus, atque aliae quidem imperfectioribus profunt per uaticinium, aliae per expiationes atque sacrificia, aliae per operam medendi diuinam, sic & animae quae uitam amatoriam elegerunt mouentur quidem a deo pulchro praeside ad curam aiorum ingeniosorum. a pulchritudine uero sensibus apparente ad diuinam pulchritudinem rediguntur, se cumque ipsis conuocant & amatos. animae uero quae obperuersam educationem a superno munere decidunt, alioquin amatoriam natae naturam simulachris pulchritudinis incidentes, propter uera pulchritudinis ignorantiam corporeas formas admirantur & amant, passionem propriam ignorant. Sicut, nam apud Plotinum defluxus mentis facit astutiam atque sapientiae portio lapsa creat sophisticam, sic & munus amoris impuersum incidens susceptaculum, uitam efficit intemperatam atque tyrannicam.

Causa superior agit in opere prius posteriorisque quam inferior & una cum illa atque est presentior operi.

Perfectiora sunt ubique, & quae rationem exemplaris habent, actiones prorsus imaginum comprehendunt. A deo ut deteriora nulli usquam adsint cui perfectiora quoque non multo prius aliquid ex se tradiderit. Quae etiam per omnes res & ordines ipsum unum alia comprehendit, atque ante illa, & post illa & una cum illis agit.

Mali daemones et in sacris obcurrunt & fallunt sub praetextu bonorum. Omptum habemus in expiationibus atque sacris, ubique ex deterioribus aliquid induere perfectionis imaginem per quam animas nondum perfectas alliciat ad se ipsum a superioribusque diuertat. Quemadmodum igitur in contemplatione physica impedimentum est uita sophistica pro diuinitate;

DE ANIMA ET DAEMONE.

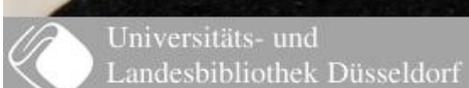
tasq; ad illam trahens ifirmiore ab ipsa entiu' cõtemplatiõ ad imagina-
tionem caducis familiarem, sic in amatoria eleuatiõ turba popularium
amatorum impedimentum est simulans amatorem uerum, & animam
iunioris a bonis coelestibus in terrena & tenebrosa detorquens. Similiter
in sanctissimis quibusque expiationibus atq; sacris, ante q̃ ipse deus ad-
sit palàm occurrunt dæmonum quorundam ipetus terrenorum, as-
pectus noui quoque eos qui expiantur perficiunturque deturbantes
& a sinceris bonis ad materiã deflectentes. Quãobré dii iubent, ne prius
in illos aspicias, q̃ sacroꝝ ptate præstrinxeris oculos. sic. n. aiunt diuina
eloquia. Nõ expedit tibi illos aspicere priusq̃ corpus expiaueris, atq; sa-
craueris. Quoniã illi mulcetes aias a sacrificiis ubiq; deflectūt. Sicut
igitur in sacristum primũ apparet diuinũ quando totũ hoc dæmoniũ
trahes aias i materiã expulerimus. Sic & diuinus amator post repulsam
popularium amatoꝝ occurrit amato. Item sicut bonus cuiusq; dæ-
mon unũquẽq; custodit a pueritia actionesq; oes eius explorat & uerba
& ante parentes prouidet, & post parentes adest tanq̃ totius uitæ guber-
nator assiduus, atq; post obitũ dux est nobis ad iudices, eodem modo ad
alcibiadem se Socrates habet. deniq; sicut bonus dæmõ nobis plurimũ
occultus adest clam nobis prouidens, & silentio consules, & ineffabiliter
nosemendans, Ita Socrates Alcibiadi.

Intellectus in nobis semper agit illuminando, neque
tamen semper animaduertimus.

Intellectus ipse quidem circa nos semper agit semperq; præbet
intelligentiæ lumen. Atque etiam priusquam in conditione
labamur irrationalem, Et quando in passionibus uitam degi-
mus, & passionibus quandoque sedatis, non semper animaduertimus,
sed quando a q̃ plurimo generationis tumultu purgati sumus, atque
tranquille uiuimus. Tunc enim intellectus nobis effulget, tunc quasi
nobiscũ loquitur, tunc suã nobis cõmunicat uocẽ antea silentio præfens.

De bono dæmõ & de terrenis materialibusq; dæmonibus. Itẽ
quõ unusquisq; nostrum consideretur dupliciter. s. &
ut simpliciter anima, & ut aia utens corpore.

Socrates quidem ad alcibiadem se habet ut bono dæmon. ama-
tores ceteri, ut materiales terreniq; dæmones. Qui propellẽ
di sunt ut animus bono dæmoni sit magis expositus. Con-
siderare potest dupliciter alcibiadem, & ut simpliciter animam & ut ani-
mam utentem corpore. Non enim idem est utrũq; quemadmodũ nec

PROCLVS.

ipse per se homo, & iam gubernator homo, nec homo simpliciter atque auriga. Omnino autem quod est imparticipabile ab eo quod est participabile differt. Atque id quod secundū se ipsum existit, ab eo differt, quā cum alio quopiam simul iam censetur. Et deniq; quod exemptum est ab eo discrepat, quod coordinationem ad aliud est sortitum. Quoniam igitur Alcibiades dupliciter intelligitur, & ut simpliciter aīa, & ut aīa utens corpore, qua quidem ratione est simpliciter anima quaedam. Socrates ad eum mentis uicem gerit. qua uero ratione est anima utens corpore. Socrates boni dæmōis partes agit. Atq; idem ipse & dæmon est, ut ad hominem, & intellectus ad animam. Iam uero & quando medietatē dæmonicam reputamus, inter deos eam & homines collocamus. Quādo uero intellectum, in sūmo quidem aīam ex ipso suspendimus, & corpus ex anima. habes profecto diuisionem alteram in symposio, ubi traditur dæmonum inter deos hominēque existere medium, habes alterā in Timæo dicente, animam inter intellectum atque corpus medium obtinere. Idem igitur est & intellectus, & dæmon ad animam quidem intellectus, ad animam uero humanam dæmon esse censetur.

Quomodo amor deus nec primus est nec ultimus & quomodo in diuinis est bonum, sapiens pulchrum item fides ueritas amor.

Morem domini neque in primis entium, neq; in ultimis collocare debemus. Non in primis, quoniam ipsum amabile superius est amore. non in ultimis, quoniam amans particeps est amoris, oportet igitur amorem inter amabile amantēq; constituere & ipso quidem pulchro posteriorem, cæteris uero quæcunq; amāt priorem asseuerare. Vbi nam igitur extitit ab initio. Quo pacto per uniuersa procedit, & quibus cum prodiit unitatibus. Cum igitur tres sint in diis intelligibilibus occultis que substantiæ, & prima quidem ob signata sit bono ipsum uidelicet bonum ex se intelligens, ubi sicut sacra eloquia tradunt unitas est paterna. Secunda uero per sapiēs designetur ubi prima uiget intelligentia. Tertia per pulchrum definiatur ubi intelligibile est pulcherrimum, ut Timæ⁹ ait, nimirum & tres secundum has intelligibiles causas unitates existunt, secundū causam quidem uniformiter in intelligibilibus consistens, effulgentes uero primum in ipso ineffabili deorum ordine scilicet fides, ueritas, amor, Fides quidem omnia firmat in bono. Veritas autem omnem in entibus cognitionem explicat. amor denique conuertit omnia, congregatq; in ipsius pulchri naturam. Eiusmodi sanè trinitas hinc per omnes deorum progreditur ordines

DE ANIMA ET DAEMONE.

ordines omnibusq; ad ipsum intelligibile irradiat, unionē. Aliter autē p alios ordines se declarat. Vires ubiq; suas deo & proprietatibus cōplicās. Alibi quidem est ineffabiliter incogniteq; & unice. Alibi cōtinentia cō nexionisq; ratione. Alibi tanq̄ pficiens atq; formans. hic rursus intelle ctualiter, atq; paterne, Ibi motiue uiuificēq; prorsus & effectiue. Illic tā q̄ impans, & assimilans. ibi absolute penitus atq; sincere. Illic multipli cate iam atq; diuisum. Amor ergo supne ab itelligibilibus usq; ad mā dana, descendit ad diuinam pulchritudinē oīa conuocans. Procedit & p oīa ueritas, illustrans cognitionibus oīa procedit fides p uniuersum in bono singulatim oīa sistens. Hic diuina eloquia, oīa tradūt tribus his gubernari, in eisq; consistere. Quāobrem dii sacrificantes iubent deo p trinitatē eiusmodi se cōiungere. Ipsa quidē intelligibilia pp inextima bilem unitatem medio non indigent amatorio. Vbi uero & unitas enti um est atq; discreto & discretio ibi extat & amor colligator enī est & con ciliator eorum quæ sūt post ipsū & quæ sup ipsū. Conuersor sequentiū in priora iperfecto & reductor atq; pfector.

Prouidētia pcurrit p singula usq; ad minima & interī nullis addicta.

Vi diligentiores sunt in re & rationibus assignandis, duo hæc

q elementa potissima diuinæ dæmonicæq; prouidentia tradūt.

Primum per oīa desuper prouidentiam ad ultimum usq; pro cedere ac ne minimum quidem sui expers alicubi prætermittere secū dum nihil oīno eam ex gubernātis accipere, nec eo & natura repleti, nec eis alicubi commisceri. Non enī ex eo q̄ omnia seruet atq; disponat admiscetur propterea gubernatis. Nā diuinum atq; dæmonum naturā habet passionibus aīarum particularium non subiectam. Neq; tamen dum separatim sequentia supereminet, propterea ex deterioribus ali quid inordinatum incultūque relinquit. Immo uero ob hanc ipsā causam omnia decenter exornat atq; a dispensatis absoluitur. Est enim benefica pariter atque sincera, exornatrix omnium, atq; ab ex cultis in terim expedita. Per omnia currēs, præsertim quia cohibita nusq̄. Viri quinetiam diuini inferioribus diligentissime prouident simul atq; trā quille. Quid ergo de diis ipsis bonisq; dæmonibus est dicendū. Non ne præsentēs omnibus liberi sunt ab omnibus. Implentes se ipsis oīa nullis alicubi permiscetur, discurrētes per uniuersū nusq̄ uitam propriam addixerunt. Non ne confitebimur deos suas proles amare. Quemad modum poætæ fingunt Iouem amare puellam, ipsāque Venerē. Ne pe quoniā amor eiusmodi prouisor est & seruator pfectorq; & conten

etor rex diuinitus amata. Interea & beneficus & sincerus imixtusq; ha-
bitudine nulla ad res affectus externas. Dic amabo. unde nā diuinis iter-
dum hominum aīabus amatoriu eiufmodi priuilegiū obtigisset, nisi
prius diis ipsis inesset. Quicquid. n. bonū & salutare cōpetit animabus,
causā à diis definitā habet. Quāobrem & uirtutū oīum corporaliūmq;
bonorū uelut sanitatis roboris, iustitiā, temperantiā, exemplaria Plato
probat præcedere penes deum. Quanto itaq; magis amatorii muneris
causā principalem apud deos esse fatebimur. Quippe cū amatorius hic
affectus ut Socrates i Phædro ait, diuino quodā munere sit tributus. Di-
igitur deos amāt antiquiores quidem minores, sed prouidentia mune-
re, minorem uicissim maiores diligunt quodam uidelicet conuersionis
officio. Perficere quidem deteriora & inferioribus prouidere, aīab^o
quoq; qua ratione sunt animæ competit, nā & ob hoc ipsum descendūt,
propter rerum generabilium prouidentia curamq; mortaliū. Ita uero
prouidere, ut prouides gubernatis, nec misceatur, nec uelut addictus af-
ficiatur. Nec inde recipiat quicquā deorum propriū est dæmonūq; bo-
norū, & quotiens contingit animabus humanis: diuina uel dæmonica
largitate cōtingit. Solent sacerdotes in sanctissimis sacrificiis, uel p uer-
ba, uel per ea quæ oculis ostēduntur, in admirationē stuporēmq; presen-
tes adducere. Stupor enim deo animā exponere consueuit. Socrates
nunq̄ amatoriā uitam usque adeo rectā peregisset, nisi afflatu quodam
dæmoniselegisset eā; & tenuisset electam.

Amor est medius inter amabile & amātē, est magnus dæmon oīa ligās
& quæcūq; appetunt, ipse medius primo copulat appetibili.

Acra igitur eloquia hunc amorem domini indicunt omnia
colligantem, omnibus insidentem hic sanēsi connectit oīa, co-
pulat & nos dæmonum præfecturis, Hunc Diotima magnū
dæmonem appellauit, quoniam medium implet ubique inter illa, quæ
appetunt, & quæ appetuntur. Ipsum quidem, quod est amandum, gra-
dum sibi uendicat primum. amans autem gradum tertium ab amato.
Amor denique usurpat inter utrunque medium congregans, atque
colligans inuicem appetens, atq; appetendum, & implens meliore de-
terius. Iam uero apud intelligibiles deos atque reconditos, primæ
secretæq; pulchritudini, intelligibilem intellectum unit per uitam quā-
dam intelligentia meliorem. Itaque græcorum ipse theologos cecum il-
lum appellat amorem. In illis autem quæ extra intelligibilia sunt non
dum illustrat indissolubilem, cunctis ab ipso perfectis. Vinculum enim

unio

DE ANIMA ET DAEMONE.

unio quaedam est, sed una cum discretiōe permulta. Quapropter eloqa sacra huius amoris ignē appellare copulatorē solent. ab intelligibili nāque intellectu procedens sequentia cuncta inuicem illique deuincit.

Cōciliat igitur intelligibili quidem pulchritudini deos omnes, diis uero dæmones, nos aut dæmonibus, diisque coniungit. In diis quidem subsistit primo. in dæmonibus uero secundo. in animabus autē particularibus per processum quendam tertium à principiis existentē. In diis rursus super essentiam, omne nāque deorū genus est eiusmodi. In dæmonibus autē per essentiam. In animabus denique per illustratiōnis effectū. Atq uidetur hic trinus ordo, trinæ intellectus potentiaē similis. Et enim intellectus alius quidem imparticipabilis extat ab omnibus particularibus generibus absolutus. Alius uero participatus. Cuius & deorum animæ tanq̄ melioris participes sunt. Alius autem ab hoc infunditur animabus, qui sane est ipsarum perfectio animarum. Hæc aut tria de intellectu Timæus ipse significat. Intellectui igitur in participabili amorem diis insitum congruum intelligito. absolutus nanq; est, & ille ab oībus quæ suscipiunt eū, & illuminantur ab ipso. Intellectui uero participato amorem dæmonicum comparato. Essentialis enim est & ipse, seq; ipso perfectus tanq̄ præparticipatus intellectus, & proxime insidens animabus. intellectui denique secundum habitū accepto. Tertiū amorē illustratiōe animabus insusum reddere debes. Nec iniuria uniuersæ intellectuāli differētiæ cōiugatū cōsideramus amorē. In intellectu. n. intelligibili primam habet occultamque substantiam. Si enim prodiit inde & ibi per cām est fundatus. atq mihi uidetur, & plato huc deū apud Orpheum inuenisse, eundem & amorem & magnum dæmonem illic appellatum atque ipse hoc hymno uidetur fuisse contentus. Merito igitur diotima magnum dæmonem appellat amorem. Et Socrates ubi de amore disputat, disputat etiam de dæmonibus.

Primo de dæmonibus communiter. Secundo de dæmonibus familiaribus, Tertio de dæmone Socratis.

d Icendū est deinceps primo quidem cōmuniter de dæmōibus, deinde de illis q̄ nos sortiti gubernāt. tertio de dæmōe Socratis.

Dæmōes igitur à prima uiuifica dea sortiti substantiā, atq; inde uelut ex fonte fluētes eēntiā nacti sunt animalē, & hanc quidē magis intellectuāle illi qui maiorē habēt perfectiorēq; substantiā, minus uero intellectuālem potius que rationalem, qui media possident. Tertii uero & dæmonici ordinis postrema tenentes uariam magisq; rationalē habent ma-

terialeq; naturā. Eiusmodi igitur substantia cōstituti ad diuisionem deorum pariter diuiduntur, utpote qui, ad deos ministrorū uice funguntur. Aliter. n. respondēt, seruiuntq; diis penitus absolutis, ante mundū cūcta exordientibus atq; ducētibus. Aliter uero mūdanicq; mūdi partibus proxime præsunt. q. & secundum duodecī deos super cœlestes distribuuntur. Hi autē secūdū oēs mūdanicq; deoꝝ proprietates distributi sūt. omnis enim mundanus deus ordini alicui dæmonū imperat, cui propinquo suam impartit potentiam. Deus nāq; opifex uim largitur opificem. deus incōuertibilis incōtaminabilem exhibet facultatem, perfectior autē similiter perfectioriam. atq; circa unūquēq; deū innumerabilis est dæmonū multitudo, eadēq; cū diis ducibus cognomenta reportat, gratulatur sane quando apollines. Mercurii. Ioues noīantur Quippe cū proprioꝝ deorū proprietatē in seipsis exprimant. Proinde mortalia per hos dæmones diuinos nanciscuntur influxus, atq; ita planta & animalia fabricantur, hęc quidem hoꝝ, illa uero illorum deorū imagines præferentia. His quidem e proximo dæmones ducū suorum munera largiuntur, eminentius uero dii desuper dæmonibus præsidentes.

Quamobrem postrema primis in passione cōsentiunt. Primorum enim notæ sunt in postremis, & postremorū in primis causæ cōprehenduntur. Media sane dæmonū genera implent omnia simulq; cōnectūt, cōmunionēq; ipsi omnium continent, dū deorū quidem participes sūt à caducis autē participati. Siquis itaque dixerit deū uniuersi fabrū contra totius ordinis in dæmonibus firmauisse à ueritate nō aberrabit. Quādo quidē & Diotima hunc eis attribuit ordinē cōnectentē uidelicet diuina simul, atque mortalia, deriuantē liquores superne fluentes, in deos sequentia omnia referentē, denique uniuersa cōplentē secūdū medietatis ipsius connexionem.

Confutat opinioniones duas dicentem non esse alios dæmonas præter animas nostras à corpore solidiore solutas. Secundam Amelii putantis dæmonas esse deos aliquos oberrantes.

n On igitur admittemuseos, qui dæmones aiunt esse nostras animas, hac uita iam functas in aliamque translatas. Non enim decet dæmonum per habitudinem quandam consideratum in idem cōferre atq; ipsum essentia dæmonē, neq; medietatē mūdanicorū oīum sempiternā ex uita quadā constituere multifariā, permutante seipsam. Statenim semper eodem pacto custodia ipsa dæmonica continuans uniuersa. Anima uero non ita suum retinet ordinē ut ait Socrates i re publica.

DE ANIMA ET DAEMONE.

publica. aliis nanq; temporibus uitas alias eligit. Nec illos iterum cō
probabimus, qui deorum aliquos esse dæmonas arbitrantur, ceu erra
ticos deos, ut putat Amelius. Sed Platonem ipsum sectabimur deos
quidem dicentē dominos uniuersi, greges uero diis dæmonum subigen
tem, & ubique rationem diotimæ comprobabimus, medium dæmoni
bus ordinem inter deos mortales que tribuentem.

De dæmonibus familiaribus. Item numerat quinq; genera dæmo
num, diuersaq; eorum officia.

c Vm igitur dæmones in medio sint, ut diximus constituti, pri
mi quidem atque summi inter eos diuini sunt dæmones, diiq;
frequenter apparent ob excellentem ad deos similitudinem, Nempe in
uno quoque ordine primū, superioris ordinis formam præfert. Et enī
intellectus ex se tanq; deus occurrit & animarum antiquissima intelle
ctualis existit, ideoq; dæmonum quoque supremum genus ut pote
dii proximū, uniforme est, atq; diuinum, secundi uero post hos sūt dæ
mones intellectuali proprietate iam præditi a scensionibus que & descē
sionibus præsidentes. atq; omnino deorum effectiōnem declarātes om
nibus atque tradentes. Tertii uero sunt dæmones, qui animarum diui
narum effectiōnes distribuunt in sequentia, complēt que uinculum
suscipientium, inde defluxus, ad illas. Quarti uniuersalium naturarū
uires efficaces in generabilia transmittunt, particularibus que naturis ī
spirant uitam, ordinēq; & rationes, & uniuersam mortalium effecturā.
Quinti corporei quodāmodo sūt, corporū que extrema de uinciuūt.

Quo enim pacto corpora sempiterna conuenient cum caducis: quo
modo efficientia cum effectibus, nisi eiusmodi medio colligante? Natu
ra enim eiusmodi media bonis corporeis dominatur, omnibus que co
piis naturalibus prouidet. Pleriq; uero ex eorum numero uersantur cir
ca materiā, uiresque à cœlesti materia desuper in materiam descenden
tes continent, atq; contexunt. eamque subinde custodiunt & uarietate
picturamque formarum in hac ipsa conseruant.

Officia dæmonum quinque, dæmones primi animas diis pro
priis copulant.

c Vm igitur multi multiformesq; sint, ut ait Diotima dæmões.
sumi quidē animas procedentes à patre diis earum ducibus co
pulāt. Nā unusq; deus ducit primo qdē dæmões, deinde uero particu
lares animas. Sicut enim Timæus ait deus horum opifex, alias qui
dem aīas in solem, alias autem in lunam, alias in deos alios seminauit hi

utiq; dii sunt dæmones, q̄ secūdum essentiam sortiti sunt aīas propriis q̄
 eas ducibus copulant. atq; unaquæq; aīa, & si circa suum deum se reuol-
 uit, indiget eiusmodi dæmonis beneficio. Secūdi uero dæmones ascē-
 sus animarum, descensūs que dispensant. atque ab his electiones animis
 sunt per multis. Nempe perfectissime animarum quæ sine generabili-
 um commercio in generatione uitam agunt, quemadmodum proprio
 deo uitam consentaneam elegerunt, sic & secundum dæmonem diui-
 num uiuunt, qui & manentes quondam apud superos eas deo proprio
 coaptauerat. Quamobrem ægyptius ille Plotinum est admiratus tan-
 quam diuino quodam dæmōe gubernatum. Itaque circa animas quæ
 ita hic uitam agunt tanquam mox ad sublimia reditura, dæmon idem
 hic est atque superne. Circa uero minus perfectas, alius quidem est ipse
 secūdū essentiā dæmon, alius autem qui uitā nuper editā comitatur.

Tribus modis dicitur dæmon, aut essentia, aut comparatiōe, aut ha-
 bitudine quadam.

I hæc recte posita sunt, nemo iam admittet animam nostram
 rationalem dæmonem esse dicentes. dæmon enim aliud est q̄
 homo ut diotima tradit, dæmonas inter deos hominēs que di-
 sponens. Quod & hic Socrates ipse significat, ubi contra causam huma-
 nam causam dæmonicam diuidit, dicens non humana quidem causa,
 sed dæmonicum obstaculum me detinuit. homo autē est anima utens
 corpore, non igitur dæmon idem, atque anima rationalis est putandus.
 Iam uero & hoc manifestum est, ubi Plato in timæo dæmonē ait anima-
 lis in nobis rationem constitutam esse. Veruntamen hoc usque ad com-
 parationem quandam nobis est admittendum. Alius enim est ipsa eēn-
 tia dæmon, alius comparatione dæmon, alius habitu uel habitudie dæ-
 mon. Vbique enim quod proxime præest in quodam dæmōis ordine
 ad inferius sese habens appellare dæmonem consueuerūt. quo usu iup-
 piter apud Orpheum, Saturnum patrem dæmonem appellauit, & ipse
 Plato in timæo dæmonas nuncupauit, deos illos qui generationē pro-
 pinquo disponunt. ubi ait, de aliis uero dæmonibus tractare, eorū q̄
 generationem in lucem edere, maius est quam ferre humanum possit
 ingenium. comparatione utique dæmon est eiusmodi, qui uidelicet
 proxime unicuique prouidet, etiam si deus sit, ac etiam si deo sit inferi-
 or. Habitudine uero quadam dæmon dicitur animus qui similitu-
 dine quapiam ad genus dæmonicum mirabiliore, quam secundum
 hominem actiones edit, totāque uitam suam suspendit ex dæmone.

Hac arbi

PROCLVS.

idem animus dæmões nan ciscetur qđ fieri nullo mó pōt. Nunq̄ enim anima in eodem uitæ curriculo mutat dæmōis præfecturam. sed idem dæmō est ex ipsa genitura usque ad iudicis uitæ præsentiam nos gubernans. Quemadmodum Socrates asserit in Phædone.

Dæmō nō est particularis intellectus, sed substantia differēs ab intellectu, posita in latitudine animarum.

P Roinde qui intellectū particularē idem esse putāt atq; dæmōnē nos sortitū, nō recte mihi uidentur intellectualem proprietatem cum substantia dæmonica cōfundere. Omnes enim dæmones in animarum latitudine cōtinentur, animisq; diuinis posteriores existunt. Intellectualis autē ordo aliud qđdā ē q̄ anima. neq; eandem essentiam uel potentiam, uel actionē eandem nacta sunt. Præterea intellectu quidem animæ perfruuntur, tunc demū, quando ad ipsum cōuersæ fuerint, lumēq; inde susceperint, suāmq; illi cōiunxerint. actionem. dæmōis autē præfectura potiuntur p̄ oēm uitam, totūq; uictum, atque peroiā, quæ uel à fato proficiscuntur uel prouidentia. ipse nāq; dæmō est, q̄ oēm uitam nostrā regit, electionēsq; nostras ante generatiōem factas implet, donaq; fatalia, & munera ducū fati deorū. Quin etiā illustrationes à prouidentia suggerit atq; dimittitur. Iā uero nos tanq̄ animæ quādā à solo intellectu pēdemus, ut autē animæ utētes corpore egemus & dæmōe. Quāobrem Plato intellectum quidē gubernatorē animæ nuncupauit in phædro, dæmonē uero passim hominū speculatorem, atq; curatorē. atqui nemo recte cōsiderans, aliam quādā unam & nobis proximā prouidentia inueniet. ad nostra oīa ptinentē præter dæmōicam prouidentia atq; curam. Intellectus enim ab anima rationali participatur (ut diximus) à corpe uero nequaq; natura participatur à corpe, ab intelligētia minime. A iā rōnalis iracūdiæ qđē & cōcupiscētiæ dominatur. in rebus uero fortuitis nō hēt īperiū. Dæmō uero solus oīa mouet. cūcta gubernat. nostra oīa excolit atq; disponit. enī uero rōnē pficit. pturbatiōes tēperat. naturā inspirat. corp⁹ cōtinet. fortuita subministrat, fatalia cōplet. prouidētiæ dona largitur. Vn⁹q; hic existit uniuersorū, quæ ī nobis & circa nos sūt, rector toti⁹ uitæ gubernacula tenēs.

Tria de dæmōe Socratis, primū qđ ē etiam deus. secūdū qđ per uocem apparet. tertiū qđ reuocat non prouocat.

d E Socratis dæmōe cōsiderāda nobis sūt tria. Primū qđ appellat & de⁹, ut hic & ī apologia patet. Secūdū qđ p̄ uocē dabat socratisignū qđ ī theage apparet & phædro. Tertiū qđ reuocabat Socratē, nō prouocabat, qđ te

Videtur itaq; Socratis dæmon proprietatē huiusmodi nactus purgatoriam inq; & incontaminabilis uitæ causam, at sub hanc apollinis potentiam ordinatus præsentem uniuersæ purgatiōi, uirtute scilicet uniformi. hac ergo uirtute dæmon à cōmercio uulgi nimio segregat, colligitq; ipsum ad animi penetralia, & actionem à deteriorib' segregatam. Nempe sicut apud Orpheum Apollo præest Baccho, reuocans eum à processu in titaniam multitudinē. sic & Socratem eius dæmon, qui pedissequ' ē apollinis. Intellectus. n. noster ē numinis apollinei proles.

Substantias numinum & animorum cognoscere est intellectus perfecte purgati. cōmuniter uero per actiones eorum cognoscim' potentias per has auguramur essentias.

Inter hæc alcibiadi Socrates pollicetur dæmonis non substantiam sed potentiam notam fore. Ait enim diuinus Iamblichus substantias quidem dæmonum & cōmuniter omnium nobis superiorum, contemplari nobis difficillimum esse, nisi intellectum habuerimus perfecte purgatum. Quandoquidem & animæ essentiam non unicuique facile. Solus ergo Timæus omnē eius essentiam declarauit. Qualis enim est omnino diuina longaq; expositione indiget qua declaretur, ut Socrates ait in phædro. Potentias autem numinū facile ē explicare, nam ab actionibus, quarum proxime matres sunt ipse uires, eas ipsas potentias per sentimus. Media nanque inter actionem & essentiam potentia est, producta quidem ab essentia, actionem uero produciens. Præterea ipsa potentia maximam cum dæmonibus familiaritatem habet. Vbiq; enim potentia dæmonis instar medium obtinet. Et in rebus quidem intelligibilibus patrem intellectūmq; coniungit.

Potentia enim est simul cum patre, Intellectus autem existit à patre. In rebus autem intellectualibus cum essentiis copulat actiōes, actio nāque est potentiæ proles. essentia uero potentiæ ex se parit. Numina igitur inter nos deosque media proprie per nomen potentiæ designantur, ubiq; medium possidentis. Vera enim essentia uerūmq; esse penes deos existit. Potentia uero diis rite ministrans in dæmonibus habet locū. Actio denique & effectio per eorum potentiam progressa foras uersatur in nobis.

Cognitio futurorū contingentium, est apud supos certa atq; necessaria.

Iuinus Iamblichus atq; dux ille noster ita quærunt, atq; soluunt. Quomodo non est absurdum? ex natura rerum cognoscendarū differentias cognitionū determinare atq; non contra, scilicet cognitionum de

DE ANIMA ET DAEMONE.

num siue cognoscentiũ differentiis cognoscenda diuidere. Ita ut quod per essentiam æthernum est, atque diuinum, ætherne atque diuine cuncta cognoscat, quod humanum est cognoscat humane quod sane indiuiduum est nimirum & indiuidue, uel quæ diuidua sunt anticipet. qđ æthernum super tempus etiam tēporalia. quod rationale in rationalia quoque rationaliter. Ex his itaque patet deos atque dæmonas cognoscere indefinita definite, instabilia stabiliter atq; firmiter. nōne uidem⁹, multa inferioribus nostris incognita nobis interim esse nota? In rationalia enim uniuersalis ipsius naturam apprehendere nequeunt. Nos autem colligere possumus. Quidnam igitur ulterius admiramur, quæ nos ambigua & fallaci cognitione conuicimus, hæc superos firmiter cōprehendere. Non enim nostra debilitas, est illorum potētiae iudex. quæ admodum neque irrationale nobis inferius, habet rationis nostræ iudicium, q̄uis irrationali quod est in nobis, uel extra nos nostram intelligentiam moueat. Cur non absurdum sit coniecturalem quidem futuri præensionem alicubi reperiri, stabilem uero determinatamque & indubiam, inueniri nusq̄. Ipsa nanque natura rerum non potest ab imperfectis, ab impuris, à rebus cum contrario mistis exordia ducere, si autem futuri coniectio est ignorantiae particeps, neq; constat, ubi nā ipsa ē per se futuri notitia? Vbi purum ipsum à quo quidem & quod posteri⁹ est & illius cupidum, substantiam est sortitum nisi apud superos.

Superi nobis bene consulunt, & si præuideant nos non obtemperaturos eis.

a Pollo Pythius Laio respōdit cōsulēs ne filium generaret, alioquin dæmonum uiolentiæ subditum. Præuidebat tamen interea Laium oraculo non obtemperaturum. sed Phœbus tanq̄ bonus proposuit ei uitæ melioris electionem. Et Laius sane illi quidem non errauit, sed propter propriam ignorantiam futuris est periculis circumuentus. Omnes quidem probi uiri actiones ad ipsa sui intima uergunt. Itaque si benefice atque diuine fuerit operatus, finem iam suum habet in actione uidelicet propria constitutū, etiam si extra nihil fuerit imperfectum similiter & circa nos sæpe dæmones operantur. Proinde diuina frequenter inferioribus uidentur occurrere, atque præcurrere, interim e suis sedibus non discedentia, sed dum in seipsis permanēt propter aptitudinem suscipientis, uidentur accedere. Nam & in deorum inuocationibus, & occurribus sponte factis accedere ad nos quodammodo uidetur ipsa diuinitas nobis uidelicet profectis ad ipsam. Mos Py

thagoreiserat per signa in corpore constituta uenientes ad eos iudicare
 utrum ad meliorem uitam apti forent. nec ne. Natura enī ipsa quæ ani
 mis confingit corpora, instrumēta eis congrua sumministrat, imaginēs q;
 animarum in corporibus indicat per quas & animarum ingenia in hac
 arte periti deprehendere possunt.

Regula dialectica de propositionibus necessa
 riis atq; cōtingentibus.

Eriti in dialecticis dicere solent, etiā si quis decies mille propositi
 onibus necessariis usus fuerit unicum uero interfuerit con
 tingentem, conclusionem omnino, deteriori similem euasuram,
 similiter si ipsum quod à nobis cognoscendum est, habeat penes se
 aliquid materialis, instabilis que naturæ cōmistum, proculdubio efficit
 ut nostra de hoc ipso cognitio indefinita sit & ambigua. Cognitiones
 enim instabilium rerum non sunt à redargutione securæ, sed per assimi
 lationem quandam uix talia comprehenduntur. Talis autem est &
 naturalis uirtus quia ubique quod imperfectum est tanquam materiæ
 cognatum, facillime permutatur. Ipsa per se sufficientia primum est
 penes deos boni nanq; sunt dii, atq; super essentielles bonitates quædam
 & entium omnium plenitudines, per quos & cæteris omnibus sufficiē
 tia competit intellectibus animis diuinis, dæmonibus nobis, & alia qui
 dem participatione quadam sufficientia sunt. dii autem ipsa substantia.
 Quamobrem communis immutabilis que sententia beatitudinē desi
 gnat sufficientia quibus enim competit habere se bene, eisdem sufficiē
 enter habere se conuenit

Anima rationalis à primo opifce mundi in rationalis à diis iuue
 nibus. Ideo illa est hac nobilior.

Nimam in nobis rationalem, anima in rationali nobiliorem
 esse dicimus, quoniam illam quidem primus mundi opifex
 procreauit, hanc autem dii iuuenes produxerunt, huius sane
 generositatis, ipsa familiarum nobilitas est imago, quæ tamen ignobili
 tatem habet admistam, uicissim que mutatur, stabilis autem & sempiter
 na generositas animarum à diis ducitur, circa quos olim satæ dicuntur,
 atque à diuinis potentiis, sub quibus ordinatæ fuerunt, nobiliores enim
 animæ sunt, quæ sublimiorum deorum pedissequæ sunt, atque à ma
 ioribus potentiis dependentes secundum distributionem in uniuerso
 dispositam. Idem quoque de ciuitatibus assero. Desuper enim secun
 dum fortes

DE ANIMA ET DAEMONE.

dum sortes differentia ad animas usque descendit. Atque dicimus deos quidem alios esse igneos, alios æthereos, alios cœlestes, alios postremo terrenos. Rursum animarum, alias esse ex phæra solari, alias mercuriali, alias uero lunari. Atque est eiusmodi secundum loca distributio animarum talis, ut ea re uera gloriari quis possit. Non autem nobilitas secundum terrenos genitores & urbes.

Perfectiores animæ, sublimioribus diis dæmonibus quæ circa illos accõmodatæ fuerunt, atque uicissim.

Ocrates inter hæc designat differentiã bonorũ dæmonũ nobis secundum essentiam præsentium, atque potentias quas sortiti sunt in mundo. Item animarum perfectiores quidem potentioribus subiectas esse dæmonibus, ab eisque seruari, atque ut expedit ubique dirigi. im perfectiores autem inferioribus subesse dæmonibus. sicut enim circa deos animæ pro dignitate sunt factæ, sic etiam sub dæmonibus rite sunt ordinatæ. Et quemadmodum deos duces, sic & dæmonas curatores pater ille faberq; mundi traditur animis præfecisse. Qua propter Socrates curatorem sui appellat præfectum sibi dæmonem atque deum. Manifeste asserens Alcibiadi hunc duntaxat esse uerum hominis curatorem. Qui sit & beatitudinis auctor propter eius mirabilem potestatem, quod sane nullus hominum nobis efficere ualeat.

Ordo rerum exigit, ut post idealem causam sint res semper ideæ participes, stabiles que omnino, deinde res ordinatæ semper que mutabiles.

Mor à corporea pulchritudine pendens mutabilis est. Quoniam est & illa mutabilis. Nefas uero est effectus alicubi conditionem supergredi causarum, atque meliores illis eua- dere. Nam & ubi causæ sunt ordinatæ, sæpe effectus inordinati nascuntur. ubi stabiles causæ, exitus sæpe mobiles. ubi determinatæ frequenter indefinitæ, contingunt. Igitur multo magis ex causis statu ordiné que carentibus effectus ordinis status que expertes eueniunt.

Series uniuersi desuper p eiusmodi gradus deuenit ad extrema, quæ tandem talia sunt quæ permutari possint, sibi que ipsis naturalem uendicare mutationem, quemadmodum circa iustum, aliud quidem est primo iustum ipsum que iustum neque participatione tale, aliud autem illius primo particeps, quod & semper est particeps. Aliud denique aliquando quidem particeps, aliquando uero à participatione cadens.

Nque enim faserat ipsum iustum sterile permanere, nulli prorsus quæquam suæ proprietatis impartiens nullum sanè primorum est eiusmodi, sed sterilitas ipsa soli materiæ tanquam rerum infimæ competit. Neque rursus faserat quod primum aliis participandum fuit, participari primo ab eis, quæ solum quandoque participant. Nam ab ipso quod simplex penitus immutabileque consistit, hoc certe quod compositum est atque mutabile, nimis est alienum, Ideoque medio quodam uinculo indiget ad illius cõtactum. Nec iterum quod participatum est ab eis, quæ inde semper illustrari possunt, oportuit usque ad hæc ipsa duntaxat suum sistere munus, ne in uniuerso sit extremum hoc ipsum, quod principiis semper est suspensum. Oportet igitur triplicem sicut diximus ordinem constituere non solum circa iustum, sed circa pulchrum, æquale, simile, & species denique rerum omnes.

Vemadmodum dii curationes morborum, idest peccatorum animis & fruges opportunis temporibus adhibetes beneficio eas afficiunt, sic & uiri diuini opportunitatem quærunt ad disciplinam, sed dii quidem intellectualem, diuinamque forma opportunitatum mensuras ipsi determinant. homines autem eas scientia prosequuntur. Sunt & qui inter homines ex inspiratione dæmonica eas aucupantur. Bonorum nanque dæmonum præsentia familiaritasque præcipuam uim habet in nobis ad opportunitatem infallibiliter ubique captandam, quod & Socrati contingebat. Iam uero quemadmodum locus unicuique corpori ab ipsa natura proprie destinatus est, sic & temporis partes aliæ aliis conueniunt actionibus & quemadmodum totius mundi quidam circuitus, sunt fecunditatis sterilitatis uel causæ, animalium, atque plantarum. Ita singulis actionibus aliud conuenit, aliudque tempus ad actionem hanc aut illam perficiendam. eiusmodi uero tempus est actionis cuiuslibet opportunitas, tanquam bonum atque finem agentibus afferens & effectis. Quapropter pythagorici primam quoque causam à qua omnibus bonum adest, oportunitatem ipsam nominauerunt. Quippe cum omnibus ut perfecta sint largiatur. Tali quadam occasione Socrates per dæmonem ad Alcibiadem fretus est, accedens ad eum non nulla dicturus, quando & Alcibiades cogitabat ad eum proficisci eadem rogaturus. Vniuersa enim hunc in modum inuicem coaptantur, omnibusque ita communio bonorum ubique perficitur dum uidelicet causæ quidem perfectoriæ ad tradendum promptissimæ sunt.

Susceptura

DE ANIMA ET DAEMONE.

Susceptura uero ad participationem expurgiscuntur. & illæ rursus potentiam porrigunt perfectioriam. hæc autem potentia aptitudinis à natura susceperunt. Duplex enim potentia est. altera quidem agentis, altera patientis, & illa mater est actionis, hæc uero perfectionis est susceptaculum, atqui oportet tum quod effecturum est exuberans in se esse atque ad agendum ita promptum, ut etiã si suscepturum subsit nullum, ipsum tamen per se sit perfectum, atque ultro motum sit ad dandum, tum etiam quod passurum est ad participationem gliscat, seq; ipsum perfectioria admoveat potestati, atque etiã si illa non adsit, tamen per aptitudinẽ summã ad participationẽ fuerit ex parte rectum. Cum enĩ duæ sint causæ, aliæ quædem immobiles & oibus ubique præsentis, aliæ uero mobiles, & aliquando præsentis perficiendis, aliquando uero distantes, & intelligibila certe similiter ubique adsint, omnibus que semper eodem modo sua munera largiantur, sensibilia uero adesse participantibus, uicissimque abesse possint, quemadmodum sol nunc adest, implẽtque lumine, deinde discedit, cum in quã ita se res habeant, quando aptitudo quidem inest participaturo ad aliquam immobilium causarum, tunc & hæc adest simul & efficientis causæ munus absoluitur. In talibus enim sola subiectorum ineptitudo solet munera prohibere. Quoniã quæ traditura sunt & semper tradunt, & sunt semper ubique similiter. Quod igitur euasit aptum fit & causæ subito particeps. at quando ad aliquã mobilium causarum, aliquid sit paratum, sæpe & si hoc expositum est, quod tamen traditurum fuerat abest. Oportet enim hoc & nuper adesse quando quidem locum requirit ad dandum. Omnino uero quẽadmodum diximus necesse est per omnes bonorum cõmunionis hæc duo præcedere, tum datoris perfectioriam potestatem, tum consumatam aptitudinem suscepturi atque largitoris perfectionem cum suscipientis præparatione concurrere, & una cum eiusmodi concursu ipsam efficientẽ causam patienti secundum essentiã supferri. Concursum quoniam etiam eiusmodi nõ esse fortuitum neque ab inordinatis & rebus non coordinatis obtingere solet aliquid ordinatum quẽadmodum quæ casu in uicẽ cõfluunt. sed necessum est cõspirationẽ talẽ alicubi quidẽ per naturã fieri, alicubi uero per intellectum. Item alibi à causa quadam dæmonica, alibi potius à diuina, hac sane cõditiõne Socrates cum Alcibiade opportune concurrat ad idem, huius autem opportuni cõgressus bonus dæmon causa extitit oportunitatẽ Socrati conueniendi determinans. ipsa nanque oportunitas desuper à diuinis exordians usque ad extrema progreditur, & alia quidem opportu

nitas est à diis determinata. Alia uero dæmonica. fatalis alia. alia uero fortuita. Fortuna enim ut inquit, opportunitas que omnia humana gubernant.

Quæ attentius in patria uideraseorum imagines
hic ante alia sequeris.

Nimæ nostræ hic peruagantur circa imagines, eorum quæ in
prima uiderant, & ad eas imagines magis afficiuntur, quorum
exemplaria illic attentius contemplata fuerant. Alia nan-
que animæ aliis sūt accomodata spectaculis. Ideo alia aliis imaginibus
incumbūt. Eorum enim quæ illic inspexerant similitudines amant.

Quæcūq; uero magni Iouis in super pedisse quæ fuerunt, unaq; cū il-
lo circū uiuere, ordinē habente ducalem inter duodecim principes uni-
uersi, hæ profecto secundum speciem sui dei etiam huc profectæ impe-
riosam uitæ speciem appetunt. & quod reuera imperiale est ignorāt, ap-
parentem uero principatum inter imagines prosequuntur. atque si sa-
pientes nactæ sint præceptores, affectus eiusmodi eis peruenit ad salutē
per quendam ad cœlestia reditum. Sin autem inter imagines moras tra-
xerint, desinunt in tyrānidem. Hinc ait in re. publi. Socrates animas
nuper profectas è cœlis imperiosas potissimum eligere uitas. Cū enim
paulo ante una cum diis cœlestibus circumuenerint, inspexerintque ui-
res eorum omnibus dominantes, affectant ipsæ quoq; uitā eorū similem
cæteris imperantem. Et plurimæ quidem affectu eiusmodi abutuntur
rectæ uero utuntur admodum pauca. Præstantissimam quidem ui-
tam Plato ponit. Contemplatiuam. Secundam, ambiciosam. Tertiam,
uoluptuosam uel auaram. Contemplatiuam quidem eligunt animæ
uenientes cœlitus, educatæ que rectissime. Ambiciosam quoque ueniē-
tes è cœlo, sed educatæ deterius, reliquas uenientes è terris.

Naturalis in cunctis sententia est, deos anima-
rum occulta cognoscere.

Mnes homines naturaliter intimas cogitationes suas & passio-
nes & appetitus ad deos loquuntur, persuasi uidelicet per im-
mutabiles anticipatiōes, ipsam diuinitatem omnia nosse ipsa
etiam animarum occulta momenta. Omnis certe copula commu-
niōque ratione cōfecta, indiget præsentia dei. Quid enim aliud & mul-
ta unit, & congregat segregata, nisi diuinitas?

Deus

DE ANIMA ET DAEMONE.

Deus prouidentia sua nostrū confirmat arbitrium.

Ii animabus uitas proponunt, & eisdem postquam elegerint, quæcunque electæ uitæ conueniunt certa sorte determinant. atque ita libertas arbitrii in media prouidentia cōtinetur, mo uetūrque & determinatur inde, & in medio uertitur. hæc manifeste in re. pu. describuntur, ubi propheta uitas proponit animis ex genibus lachesis fortes accipiens. atque clamans inter animas o animæ diurnæ & cætera. & propositio quidem per medium prophetam fit à lachesi. Electio uero circa uitas ibi propositas, ipsarum iam est animarum. Iam uero propheta illic animarum electiones in se ipso cunctas anticipans, ita demum sortes proicit. profecto res ipsa quæ instabilis & indefinita uidetur semper in superioribus. perfectioribusque secundum unum terminum, & stabiliter, & ordinate ante comprehenditur.

Tres Platonis sententiæ.

X Platonis uerbis hic tria colligimus, primū ipsum male esse omnino deterius iudicandum quam non esse, secundum separationem animæ à corpore liberare nos à malis quæ uersantur in regione caduca, & ab impedimentis quæ hic consecutionem conuenientis finis impediunt. tertium ipsos animarum appetitus ad uitæ formas ualere quam plurimum, neque nos esse tales, ut ab externis duntaxat formemur, atque moueamur. Ex nobis enim ipsis electiones promimus, per quas uitam agimus.

Superi sententia certa tenent quæ in rebus sunt incerta.

Accipies hinc sententiam admirandam, quæ uidelicet præstantiora sunt uniformiter, ubique anticipare deteriora. at uero deteriora potentia superiorum non æquari. Item cognitiones superiorum in seipsis deteriorum actiones firmiter comprehendere. Cognitiones autem inferiorum, totam superiorum actionem comprehendere nunquam posse. Quod superius est nihil à deterioribus in se accipit, quemadmodum neque cœlum, ex mutatione accipit aliquam sublimarium passionem. Neque immobilis causa ex motu mundanorum mundanum aliquid intromittit. nec omnino quæ sunt æterna ex rebus agentibus temporaliter quicquam in seipsis admittunt. Hæc denique quod necessarium est, dum cuncta cognoscit mutationem substinet in eo etiam cognoscendo quod est contingens.

Argumentatio duplex per negationem & affirmationem illa resoluit. ista componit, & utraque cum ipsa natura animæ congruit.

I Alcibiades assignare nequit tempus in quo putauerit se nescire illa de quibus nunc cōsultat, certe nec illa quæsciuit aliquādo. nec à præceptoribus didicit unq̄. Quod si neque quæsiuit neq; accepit ab aliis, profecto nec didicit nec inuenit, si nec didicit, nec inuenit, merito neq; nouit, si non nouit, non est bonus iudex, in quib⁹ assignare nequit tempus, quādo se nescire putauerit. Vides profecto quemadmodum si hoc pacto disputatio producat, tum quidem cōpositione, tum uero resolutione procedimus. Affirmatiua quidem cōpositione, negatiua uero resolutione dicentes. Hæc autem scilicet cōpositio atq; resolutio prorsus naturæ animæ conuenit, quæ quidem à perfectioribus ad deteriora p cōpositionē rationū, & appositionē alienorū quorūdam indumentorū labitur. quousque indēsūm hoc solidūmq; uinculum includatur. Vicissim uero ad excelsa resurgit, per resolutionē, expulsionēmq; corū, quæ ab ipsa eius natura dissentiuūt, donec euadens nuda ut sacra tradūt eloquia, speciebus oīno separatis à materia cōiungatur. Quamobrem argumentatio per affirmatiua procedens, à perfectioribus ad īperfectiora descēdit. Procedēs uero p negatiua uicissim. Ipsum bonum quū essentiam intellectualem superemineat solum tamen ad infimum usque se porrigit.

Ipsum bonum tanq̄ super naturam intellectualem in se consistens, si dictū fas est, usque ad postrema descendit, illustrās oīa & conseruans, exornāns q; & interim ad se conuertens. Primo quidem ipsis uere existentibus adest. Secūdo diuinis animis. Tertio numinibus humano generi præsidentibus. Quarto nostris animis atque deinceps animalibus & plantis, omnibusq; corporibus. Ipsi deniq; in formi materiæ infimæ rerum feci, ipsum profecto bonum clam ineffabilitérq; ante omnem ordinē, proprium munus exhibet omnibus hæc aut illud ubique participāt, aliter atq; aliter suo qualibet ordine. & quatenus unaquæque naturaliter apta sunt, bonum inde reportant. hæc quidem debilius efficacius illa. hæc uniformius. Illa magis conditione partibili. hæc in super sempiternæ, mutabiliter illa. res nanque diuiores quemadmodum indiuiduam habent essentiam, sic & bonum indiuisum possident & unitum. Quæ uero a principiis longius discesserunt, in distantia quadam, & diuisione iam posita bonum proprium comparant. Quapropter talia cœtu quodam ad idem contendente mutuaq; cōspiratioe

DE ANIMA ET DAEMONE.

conspiratione penitus indigent. Vt quandoquidē unūquodq; non habet sufficientiam quod est elementum boni. saltem p̄ communionem mutuatam suppleat naturæ defectū. Atq; ita debilitatem suam diuisione factam, cōspiratione corroborat. Hac utiq; ratione hoīes singuli seorsū debiles ī commune ad consiliū congregantur, diuisam ita mentem inuicem copulantes, & quasi ē scintillis multis lumen unū accendere cōtendentes. Ipsa quidem multitudo nunquā per se ipsum sibi cōmuniter conferens comparet. Nisi circa unū aliquid, in ea pr̄ualens simul ordinaretur, hoc enim circa omnem rerum ordinem contemplari licet. Multitudinem scilicet ubique uni congenitam esse, atq; per cognatum unum reuocandam ad unitatē ipsam penitus absolutā. Ipsum diuinum bonum ideo cunctis sui inseruit appetitum, ut per hunc bona nobis impertire ualeret.

Mercurius est auctor nobis inuentionis & disciplinæ.

Mercurius ut Iouis nuntius paternam animis explicat uoluntatem, atq; ita nobis exhibet disciplinam, atq; iteꝛ ut inquisitionis est auctor, inuentionem suis pr̄stat alumnis. Iam uero quando disciplina à superis uenit in animas, est inuentione pr̄stantior. Quando uero a bæqualibus ceu hominibus cognitricem in nobis potentiam suscitantibus, est inuentione deterior. Inuentio igitur media ē, naturæ aīæ conueniens per se mobili. Per hanc enim uis ipsa in nobis p̄ se uiuens & per se opans potissimum declaratur. Disciplina uero utrinq; se habet, atq; secundū melius implet animam à causis eius superioribus secundum uero deterius ab eis quæ sunt extra nos uitalem in nobis uim suscitatur conditione quadam aliunde mobili. Quod autem etiam à superis cognitio quædam rerum nascatur in nobis, ipsi dii manifesta sui pr̄sentia expositionibusque satis sæpe declarant, ostendentes animis ordinem uniuersi, atque pr̄currentes uelut duces in ipso itinere ad diuinum atq; faces quasi phanales in signum itineris suspendentes.

Propter notiones rerum nobis innatas, putamus nos omnia nosse.

Nimiam nostram premuntur ignorantia duplici, putantes quidem se plurima nosse ob ingenitas sibi rerum ab initio notiones, ignorantes aut̄ propter obliuionē. Qui igitur hac duplici premitur ignorātia, nihil ultra p̄quirat, sicut neq; sapiēs ipse querit. Atq; ī hoc ipso est quodāmodo similis sapienti. Quē admodū & materia deo p̄ dissimilē quandā similitudinē. Vt recte quidā tradit. Sicut. n. materia est informis, sic & deus, & utrunque infinitum est penitus, & ignotum

Tam& si hæc omnia deo quidem secundum melius, conueniunt, secundum uero deterius materiae competunt.

Anima per acquisitam scientiam fit, menti similis per duplicem ignorantiam, similis fit materiae.

Nima per ipsam quidem scientiam euadit intellectui similis secundum actum ipsum cognobile comprehendens, quem admodum intellectus intelligibile. Secundum uero duplicem ignorantiam fit materiae similis, sicut enim materia omnia uidetur habere, cum nihil re uera possideat. Sic & duplici ignoratione laborans, uidetur sibi quæ non habet habere. Proinde duplex animarum cognitio est. Vna quidem indistincta perque intelligentiam simplicem atque nudam. Altera uero dearticulata & scientiæ compos, & ambiguitatis expers. Videmur enim ut ipse ait quasi per somnium omnia nosse eademque per uigiliam ignorare. ut pote qui per essentiam quidem rationes habemus, & quasi cognitiones earum hinc expiramus, secundum uero actum productionemque non satis habemus. Notionem igitur specierum per essentiam nobis insitam, atque constantem tempus non antecedit. ab æuo enim hanc habuimus. Sed notitiam secundum productionem distinctionemque rationum effectam præcedit tempus. Itaque quo tempore primum hanc acceperimus, assignare ualemus, noui enim quod quid ipse sit circulus, in hoc tempore didici quid ue iustitiæ species sit in alio, similiterque de aliis. Quorum scientias, etiam secundum actum habemus. Itaque de qua quidem re siue rei de qua reminiscamur tempus non satis recolimus. Reminiscentiæ uero ipsius, est tempus aliquod certe determinatum.

Ætates septem, planetis septem congruæ.

Ætatum ordo sequitur ordinem uniuersi. Prima quidem ætas lunarem sequitur potestatem, Tunc enim secundum nutritiuam uegetalemque uiuimus facultatem. Secunda Mercurialem, quando litterarum cytharæq; & luctæ similitumque ludorum studium exercemus. Tertia ueneream, quando turgent membra seminibus & ad genituram protinus incitamus. Quarta solarem, tunc enim regnat uigor ætatisque perfectio properat, ætasq; media. Quinta martiam, in qua potentias & uictorias affectamus, Sexta Iouiam, quæ prudentiam & uitam actiuam ciuilemque desiderat. Septima Saturniam, In qua naturæ consentaneum est à generatione desistere, seque à corporis segregare, & ad alteram incorporeamq; uitam se trāsferre. Superiora ubiq; inferiorum

DE ANIMA ET DAEMONE.

inferiorum cognitiones unice complectuntur, atque præstantius. Quæcunque enim sensus materiali conditione cognoscit, eadem immateriali^o imaginatio percipit. quæ opinio sine causa reputat, eadem per causã scientia comprehendit, atque ita deinceps præstantiora semper per eminentiam absolutam uniuersam cognitionẽ in se continent inferiorib⁹ competentẽ, itaq; & dæmonem præfectũ nobis nihil nostro & latet, non motus animi, non potentia naturalis, non fortuita permutatio. Sed illẽ cuncta unice circũspicit, atque gubernat. In hoc uniuerso fines omnes omnium in eo dispositorum ad ipsum finem mundi conducunt. Vt enim mundus perfectus foret, sicut Timæus ait animalia cuncta, tam diuina quã caduca sunt genita. Similiter in ciuitate recte disposita partiũ omnium fines, fini ciuili peritiã seruiunt. Item sicut unumquodque eorũ quæ in generatione uersantur secundum speciem unicam habet esse ideõque non est infinita. Ipsum uero intelligibile est omnia, quandoquidem sensibilibus habet causas, sic & quilibet priuatus artifex plurimum est ignorans, semel uero peritus, ipse uero ciuili est absolute prudens. Nouit enim & finem proprium & aliorum fines, atque cæteras artes ad unam dirigit ciuitatis uitam.

Per harmoniam in cœlo regnantem superi reliqua harmonice cuncta contemperat.

O Elum concentu motionũque concinnitate plenum est.

c Deinde numina nobis superiora harmoniã cœlitus præcedentis participia sunt. Post hæc hominum uita recte disposita consonantiam morum & actionum concinnitatem suscipit inde, eorundem quoq; superiorum munus usq; ad bruta planta sq; descendit. Nã hæc quoque harmoniã naturaliter participia sunt. Superi nanque harmonica ratione mundana omnia continent, atq; perficiũt, & inuicem accommodant & ad mundum. Intellectui quidem corpus per mediam animam harmonica ratione concinant. Circuitui uero identitatis ratione constanti, generationem per medium circuitum alteritati (ut ita dixerim) deputatum. Igni denique terram per uincula media. Præterea quamlibet animam harmonicis rationibus excolunt. Et unũquodque corpus similibus copulant ubique mensuris. Atque motum quẽlibet musicis peragunt ubique mensuris. Habitus igitur in nobis musicus, munus quidem est musarum, quãuis earum imago postrema. Habitus enĩ in nobis artificiosi, atque contemplatiui, deos præfides habent, originẽque inde deducunt.

PROCLVS.

Qui ignorat finalem causam, ignorat omnem causam.

ignorantia finalis causæ circa rem quamlibet efficitur & cæteræ causæ ad eandem pertinentes similiter ignorentur. Quoniam finis est causæ prima præcipuaq; atq; potentissima, huius enim gratia & efficientes causæ faciunt, & quæ fiunt efficiuntur. Quapropter Timæuseiusmodi causam apud sapientes optimam arbitratur habendâ, duplicem in sophista Plato tradit animæ prauitatem. Quarum una quidem ignorantia est in ratione cadens, altera uero discordia in rationalis partis ad rationalem. Eiusmodi quidē discordia est aîæ morbus. Ignorantia uero deformitas. Cū enim ratio in uniuersa anima ordinem habeat speciei, merito prauitas rationis est animæ turpitudine, sicut rationis uirtus est animæ pulchritudo. Fit enim ignorantia quidem propter irrationalis potentia dominatum. Cognitio uero propter rationalis imperium. Deformitas autem aîæ superata ratione contingit quādo uidelicet proprias actiones in cōcinnas, & incōgruas edit inefficaces & ineptas ad finē. Oportet in aîa excolenda, sublati impedimentis aîam reæ contemplationi penitus admouere. Inest nanq; nobis cognitio ueritatis, prohibemur aut quominus aîa uertamuseā pp passionem ex generatione nobis obstātes, passionem in quā obliuionē opinionē unā imaginationes falsas, appetitus immoderatos, quibus expulsis, in seipsū est animus conuertendus, ita ueritate subito fruitur.

Finis belli iustitia. Finis pacis amicitia quæ est optabilior q̄ iustitia.

belli quidem finis est iustitia. Pacis autem aliud quiddam excellentius bonum, amicitia scilicet atque unio. Finis enim uniuersæ uirtutis est ut Pythagorici tradunt. Aristotelesque confirmat, ut omnibus iam factis amicis iustitia non ulterius egeamus, quādo uidelicet sublatum fuerit meum & non meum. Atqui iusti sint oēs, adhuc tamen opus amicitia homines congregante. Esse uero bellorum principium iniustitiam declarat ipsum bellum, quod materiales formæ inter se committunt. Pugnat enim calidum contra frigidū. Nō quando loco disiuncta sunt, sed quando alterum alterius sedem occupare contendit. Cum enim sede illud indigeat merito repugnat extrinsecus uenienti conantiq; ipsum è sua sede detrudere, quo circa rationes insitæ in natura inuicem absque seditione concurrunt. Nam una queque in se ipsa consistit. Formæ uero materiales cum nequeant seorsū à materia pmanere merito de cōmuni hospitiō iter se decertāt. Quippe cū hoc utraq; formas iter se contrarias in se absq; cōfusiōe suscipere nequeat.

Quomodo

dunt animam lapsam in corpus humidum eiusque obstaculo impeditam, ab initio esse dementem, humore uero paulatim propter innatum calorem exhalante, magisque temperato, prudentem animi potentiam conualescere. Hic enim perfectionis modus corporeus & materialis est iudicandus, supponitque perfectionem animæ ex temperatiōe corporis proficisci. Anima uero ante elementa generationemque totam suam habet substantiam, estque uita quædam, neque corpori neque naturæ permixta, neque rursus admittimus eos, qui animam putant esse quandam diuinæ essentiæ partem, partem uero hanc esse toti perfimilem, semperque perfectam. Tumultum uero perturbationesque circa illud uersari quod in nobis est animal. Qui enim hæc aiunt, animam semper perfectam fingunt, semperque scientem, nec unquam reminiscencia indigentem, semperque passionis expertem, nec aliquando deprauatam, tametsi Timæus essentiam animæ nostræ non ex primis ait omnino generibus cōstitutam, quemadmodum superiores animas, sed ex secundis tertiisque compositā. Et Socrates in Phædro inquit, uires nostras esse boni cōtrario mixtas dissensionisq; mutuae plenas. Atque hanc ob causā, aliquādo meliores, aliquādo deteriores superare solere. Quid plura: nonne ipse inquit, aurigam quoq; nostrum aliquando depruari, scribens uidelicet prauitate ipsius aurigæ multas animas claudicare. Multas item plures perdere pennas. Sed quidem aurigaria potestate in nobis est antiquius. Hæc utiq; est, quæ reminiscitur diuinorum, utiturq; secundis tertiisque uiribus ut ministris. Quod planè docemur in phædro profecto sicut diximus, mēsuras animæ cōseruare debemus, rationesq; perfectionem & profectum animæ assignantes: neque ex corporeis, neque ex diuinis traducere, ut ita Platonis simus interpretes, neque ad opinionē propriam philosophi uerba detorqueamus. Postquā igitur anima aliquando imperfecta est rursūmque perficitur, & obliuionem patitur diuinorum & iterum recordatur, constat & tempus ad perfectionem eius conducere. Quo enim pacto ex imprudentia ad prudentiam transfertur, & in uirtutem à prauitate, nisi per tempus mutationes efficeret. Omnis enim mutatio spatio temporis agitur. Hæc utique dicta sunt de perfectione cōmuniter animarum, ex his autem accipiamus, oportere eum qui iustum norit ex ignorantia in cognitionem eius aliquando pertransisse, neq; semper ipsam iusti rationem improntu prorsus habere. Quemadmodum illi nobis superiores, Imperfecti nanque ab initio nascimur. Neq; rursus propter ipsam mutationem corporis,

cognitionem

DE ANIMA ET DAEMONE.

cognitionem quoque iusti nobis obtingere. Nō est enim essentia nostra corporea, nec materialibus constituta. Necessē est omnes animarum mutationes tempore mensurari. Vnde & Aristoteles in anima mutationem secundum actum & habitus eorumque opposita collocat temporalem. Quod igitur anima coniuncta corpori, & a prauitate ignorantiaque transiens in opposita, interuallo temporis indiget, nemini dubium. Quidam uero animam ipsam seorsum in se manentem arbitrantur adagendum tempore non egere, sed contra tempus ex ipsa creari. hoc autem arbitror aliquam rationem desiderare. Duplex enim tempus est, unum quidem unā cum naturali uita corporeoque uniuersi motu natum. alterum uero per incorporeā uitam procedens. Hoc igitur animarum quoque diuinarum circuitus dimetitur. Rursumque animarum nostrarum actiones perficit etiam separatas, secundum uero tempus una cum naturali uita porrectum uita quidem nostram una cum corpore actam metitur. Vitam autem ipsam animæ secum ipsa uiuentis nullo modo. Est tamen aliqua in nobis scientia ante omne tempus. Fit & aliqua tempore, Socrates igitur scientiam secundum actum expressam spectans inquiri, quod nam ante hanc tempus extiterit. Alcibiades autem scientiam saltem possidens in essentia positam, propter quam putat etiam scire quæ nescit, nequit assignare tempus, quo primum acceperit eam, ab æuo enim hanc habemus. Quapropter si alter quidem de alia scientia loquitur, alter uero de alia uera sunt utraque scilicet & tempus scientiam præcessisse, & non habere in promptu tempus, quod affirmes scientiam præcessisse ante enim scientiam nondum consumatam tempus est nullum. ante uero scientiam actu perfectam tempus extitit.

Multi gradus per quos à multitudine ad unum adscēdimus cōtēplando. Lato & pythagoras iubēt fugere multitudinem, ut ueritatē simplicissimā consequamur. Multitudinem quidē exterioris populi, nos multifariā distrahētis atque fallentis Interioris quoque populi multitudinem multo magis. hæc enim magis distrahit atque fallit. Primam ergo fugito uariam affectuum multitudinem. Secundo sensuum. Tertio imaginationum. Quarto opinionum independentium. omnis enim multitudo iam dicta tam in se diuersa est, ut alia aliis in qualibet contraria sint. Vnde præstat ad scientias se conferre. In quibus multitudo iam contrarietatem habet nullam. Nam & si affectus affectibus contrarii sint, sensus quoque sensibus, imaginationes imaginationibus, opiniones opinionibus nulla tamen scientia scientia contraria.

reperitur. In hac igitur propositionum notionumque multitudine congregemus in unum scientiarum quoque numerum uno quodam uinculo connectamus. Tanto enim abest quod inuicem contraria sint, ut etiam notio notioni seruiat, scientiæque inferiores omnes superiori ministrent, habeantque sua ab illis exordia. Oportet, hic insuper à multis scientiis quæ præsupponunt unam, ad ipsam unam se conferre, nullam ulterius supponentem, atque ad hanc primam omnes rite referre. Post uero scientiam eiusque studium expedit iam deponere compositiones & diuisiones multiformesque discursus, atque illinc ad intellectualem uitam simplicisque intuitus & perceptiones eius ascendere. Scientia enim non est summus cognitionum apex. Sed super eam est intellectus, non intellectum inquam duntaxat ab anima separatum, sed ipsam quoque illustrationem animæ illinc infusam, de quo & Aristoteles ait, intellectum esse, quo terminos cognoscimus. Atque Timæus huc ipsum inquit in nullo unquam alio præterquam in anima fieri, ad intellectum igitur hunc ascendentes una cum hoc intelligibilem essentiam contempnemur, perceptionibus uidelicet in diuiduis, atque simplicibus idiuisa simpliciisque entium genera speculantes. At uero post uenerabile intellectum ipsam denique summam animæ (ut ita dixerim) existetiam quam unum sumus, & sub qua unitur multitudo nostra suscitare fas est. Quemadmodum enim per intellectum nostrum diuinum tangimus intellectum, Sic & primum unum, a quo omnibus inest unio per unum, & tanquam essentiae nostræ florem attingere licet. Per quod sanè nostrum unum diuino maxime iungimur. Simili namque simile ubique comprehendi potest. Scibilia quidem scientia, intelligibilia intellectu. Vnitissime entium mensuræ animæ unitate. Iam uero hæc unitas perque ipsam actio, est actionum nostrarum summa diuini per hanc efficimur. Quando uide licet omnem multitudinem fugientes in ipsam unitatem nostram confugimus unumque; efficimur, & uniformiter agimus. Haftenus fugientiam multitudinem admonuimus per gradus cognitionum ordine procedentes. Deinceps per gradus cognobilium ad idem comprobandum similiter procedamus. Sensibilia fuge omnia, congesta enim sunt, & diuidua, ac penitus mutabilia. Ideoque sincera notitia teneri non possunt. ab his igitur ad essentiam incorpoream te transferto. Omne namque sensibile habet aduentitiam unitatem, perque se ipsum est dispersum, & infinitate plenum, propterea & bonum eius est partibile, & aduentitium, & a semetipso distans, atque discedens atque in sede residens, aliena. Cui uero ascen-

deris

DE ANIMA ET DAEMONE.

deris illuc & inter incorporea fueris collocatus conspicies animalem illum ordinem super corpora mobilem quidem ex se ipso per se agentem, in se & ex se suam substantiam possidentem. multiplicatum tamē anticipantēque in se ipso apparitionem quandam essentiae circa corpora diuidenda. Ibi sanē uidebis rationum plurimas habitudines, proportionēsq; uarias & uincula multa. Item tota quaedam, & partes & circulos animales, uarietatem uirium multiformem. Præterea animarum perfectionem non æternam non simul totam penitus consistentem, sed euolutam tempore & in discursionibus se uersantem. Talis enī animæ natura est. Post uero multitudinem animis competentem te confer ad intellectum, & intellectualia regna, ut rerum possideas unitatem. Ibi quidem naturæ illius contemplator esto. Spectato manentē in æuo naturam, uigentem uitam, intelligentiam uigilantem cui nihil deest uitæ, quæ ad pfectionem suam curricula temporis non desiderat, Vbi hæc inspexeris, & quanto interuallo animis sunt meliora. Quare deinceps nū aliqua ibi sit multitudo & intellectus cum sit unus nunquid sit etiam uniuersus. Item cum sit uniformis, an sit insuper multiformis. Inuenies quidem ita se habere. Cum ergo perspexeris intellectua lem illic multitudinem, quamuis indiuiduam penitus, & unitam, ad aliud rursus principiū te traducito. Atque sup intellectualia essentias, unitates earū considerato. Ac deniq; unitatem ab omnibus absolutam. huc usq; profectus, omnem multitudinē dereliqueris & ad ipsius boni fontem iam pueneris. Cū per hæc pateat perfectionem aiæ cōparari ex eo proprie quod oēm & externam & internam & ipsā uniuersi multitudinem fugiamus. hīc quoq; concludere possumus, aiās nostras non à sensibilibus cognitiones duntaxat colligere, nec à rebus particularibus atque diuisis, ipsum totum unumq; inuenire, sed ex intimis promere disciplinam, & quod in rebus apparentibus imperfectum est emendare. Non enim decet existimare ea quæ re uera non sunt esse præcipuas causas cognitionis in anima existentis. Et quæ inter se ipsa dissident, indigent querationibus & argumentis animæ ambiguaque sunt, scientiam omnino præcedere eodem modo manentem. Neq; etiam quæ uarie permutantur rationes in uno consistentes progenerare. Neque indeterminata determinatæ intelligentiæ causas esse. Non igitur à multis, sempiternorum ueritatem accipere decet. Neque à sensibilibus uniuersalium iudicium atque discrimem. Neque à rebus ratione carentibus iudicium sententiāque bonorum. Sed oportet animam se ipsam ingredi

entem, ibi uerum bonumq; ac ueras rationes omnium perscrutari. Plena enim est horum animæ ipsius essentia. Delitescunt uero ex obliuione genetica. Quærit igitur anima uerum exteriora spectans, ipsum interim essentia possidens, bonumq; foris explorat, se ipsa deserta. Hinc igitur sui ipsius cognitionem exordiri quisq; debet. Si enim in hominum multitudinem intuitum distrahamus, nunquã unam eorum speciẽ discernemus obscuratam uidelicet multitudine diuisionẽq; & discordia mutationẽq; multiplici eorum qui speciei participes sunt. Sin autem in nos ipsos aciem conuerterimus, hic utiq; & rationẽ unam & naturã unã hominum speculabimur à disturbance semotam. Merito itaq; Socrates longe segregat animã à multitudinis conspectu cognituram, quid reuera sit homo, opinionẽsq; contemplationis huius impedimenta, redarguit. Multitudo nanq; impedimẽto nobis est ad animi conuersionẽ in se ipsam, atq; ad unius speciei notitiam. Hic enim uarietas obumbrat unum. Alteritas obscurat identitatem. dissimilitudo obfuscat similitudinem. Nam circa materiam species sunt confusæ, & meliora deterioribus sunt commista.

Vita proprie naturalis animæ non est in corpore terreno, sed sublimi, ideo formæ omnes hic ægrotant atque delirant.

Emo mirari debet si cum dicamus quod est naturale frequentius esse eo quod præter naturam, & hoc quidem contrahi in angustum, naturale uero per uniuersum amplificari, hominũ tamen plurimos, ignorantes esse fatemur & malos, contrarios autẽ quã paucissimos. Non enim naturale est animis una cum corporibus uitã degere, & in generatione uersari. Sed contra separata immaterialis in corporea uita potius est animis consentanea. Quando igitur in generatione uersantur similes sunt hominibus pestilentem habitantibus regionem. Quando uero extra generationem uiuunt, ut Plato inquit similes sunt prata colentibus. Quemadmodum igitur non est mirandum inter eos, qui pestifera loca incolunt, languere quã plurimos, paucissimos uero naturalem ualitudinem cõseruare, sic & animas in generatione positas plurimas quidem obnoxias passionibus, atque prauas esse mirari non debes. Contra uero stupendum foret, si animæ eiusmodi corporibus inuolutæ his nodis adstrictæ, tanta circumfusæ mutatione aliquando sobriæ, puræ, imperturbatæ reperiantur, nonne stupendum est animam immaterialiter in rebus materialibus uiuere, & in caducis incontaminatam

DE ANIMA ET DAEMONE.

taminatam se alicubi conseruare. Atque cum iam eiusmodi pocula biberit, non esse his pharmacis confopitam. Re enim uera obliuio, error inscitia pharmaco cui piam similis est in locum dissimilitudinis animas deflectenti. Quidnam igitur admiraris, multos quidem secundum uitam esse lupos, multos uero porcos, plurimos autem alia quadam bruti specie circumfusos. Cum terrenus locus circes ipsius sit diuerforium. Animæq; multæ ob immoderatam concupiscentiam uenenoſis inescatæ sint poculis. Illud autem illud potius admirare si qui inter mortales usquam reperiantur eiusmodi potionibus non permulcti non etiam irretiti. Siqui Mercurii munere freti in rationem scientiamque se conferant. Quemadmodum enim mirari non debes si in tartaro prospexeris animas cruciatas. Talium enim ille locus, sic etiam si in generatione uiuentes animæ plurimæ perturbatæ sint ignaræ dementes. Tales enim animas desiderat generatio, sicut igitur in cælo quidem bonæ sunt oēs, in tartaro autem omnes improbæ. Sic in generatione plures quidem prauæ sunt, pauciores autem probæ. Generatio enim non ad extremorum melius atque diuinius declinat sed deterius.

Malus neq; cum aliis consentit neq; secum.

i Mprobus secum ipso consentire non potest. Neesse enim est tum propter naturam rationalem uidere quodammodo uerum, tum propter imaginationem perturbatam plurimum ignorare, secumque dissidere. Declarat hoc penitentia remissis perturbationibus ueniens. Intemperatus igitur propter intelligentiam diuinitati cognatam, diuina quandoque cogitat atque loquitur. Sed propter concupiscentiam imaginationemq; perturbatam a temperantia diuina longe discedit. Cumq; semper secum ipso pugnet, nimirum cum aliis consentire non potest.

Quicumq; sciunt aliquid circa illud omnino consentiunt.

o Portet eos qui sciunt aliquid circa illud esse concordēs, Cuius quidem concordia causa prima est ipsa rerum determinata natura, secunda q; ipsa cognitionis iudiciaria sūt eadem apud oēs. Tertia, q; in primis principiis, intellectus ad se ipsum est unitus. Ideoq; quicquid est intelligentiæ compos est & particeps unionis. Scientia quidē illustratio quædā est, ex intellectu dependens, concordia uero illustratio est ex unitate procedens. Est enim unio differentium, Neesse est igitur scientiæ eiusdem participes in uicem consentire.

h ii

PROCLVS.

Quisq; nostrum est anima, & hæc in se habet species omnes diuinas atq; naturales

Notum Platonis consilium hoc in libro est, nos in ipsam nostri reuocare cognitionem, atque demonstrare essentiam nostram in speciebus rationibusque consistere. Atque scientias omnes ex se ipsa producere, & in se ipsa species omnes diuinas & naturales agnoscere. Perfecta quidem nostri cognitio foret ab essentia uires, ab his actiones diiudicare. Cognitione uero nostri communior potimur, ex actionibus uires ex uiribus essentiam animæ cognoscentes, hæc quidem tria inuicem in anima confluunt. Nam & essentia eius est actu & actio essentialis existit. Hæc enim intellectualis fit secundum actum. hæc autem essentiæ fit cognata secundum ipsius perfectionem.

Anima libero motu se ducit. sibi bonum præbet se purgat. se erudit, etiam quando aliunde erudiri uidetur.

Naturalia quidem ratione capta, impulsa gubernantur externo, & aliunde curantur, ea uidelicet conditione qua mouet ipse motor, orbata scilicet ea facultate qua aliquid se ipsum ducere ualeat, atque seruare. rationalis autem anima propter ipsam per se mobile, & per se operatorem proprietatem suapte natura potest circa se ipsam agere, seque mouere bonumque sibi ipsi præbere. Iam uero purificatio nobis non accidit ab externis, sed ex intimis animæ ducit originem. Omne namque malum ab externis accidit, atque est animæ peregrinum. ex intimis uero bonum. Anima enim naturaliter est boniformis. Et quanto fit perfectior, tanto uitam sibi uendicat ex se mobilem. Quippe cum fiat aliunde mobilis ob corporale commercium & effectum. Quapropter quicquid accipit ab externis, remanet appositum extra ipsam, sicut sensibilia & imaginatione percepta. Sola uero illa sunt in ipsa quæ ab ipsa in ipsa fiunt, ab eaque producuntur. Purgatur igitur ex se ipsa, quando quidem ratio à se ipsa, incipiens, definit in se ipsam. Hac igitur ratione recte intelligitur, quod Socrates ait. scilicet inter disputantes, dicentem esse proprie, qui respondet. Hic ergo si redarguitur, redargutus uero purgatur, certe dum purgatur se ipsum purgat, & ab ignorantia liberat, redargutione adhibens ipse sibi. Quod quidem naturæ animæ se mouenti consentaneum est. Quod sane dictum confirmat et illud disciplinas esse reminiscencias. quod non respondentes ex se ipsis omnia dicant, maximum est reminiscencie signum, animas uidelicet rationes sermoneque ex se ipsis promere. Atque solo suscitante quo propria indigere. Neque esse tabellas uacuas litterarum, quæ extrinsecus figuras accipiant. Sunt enim

enim

DE ANIMA ET DAEMONE.

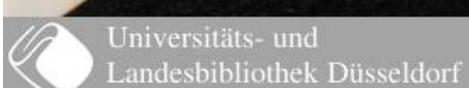
enim semp̄ inscriptæ, & ipse scriptor est intus Neq; tamen omnes inscri-
 pra legere possunt, uel quod inscripta sint cognoscere. Quippe cum ob
 genificam obliuionē oculusearum sit sordibus circumfusus, atq; ex ipsa
 obliuione, in passiones inciderint. Solum igitur op̄usest auferre, quod
 obstat appositum. Non autem necessaria est extrinsecus iniecta notitia,
 habent enim animæ in se ianuas ueritatis, sed terrenis materialibusq; spe-
 ciebus obclusas. Si quis igitur diligentissime res demonstrat. Animæ in
 citatæ quidem aliunde, promentes autē ex se ipsis scita responsa, ex hoc
 ipso declarant uerum esse Platonium illud animam oīa nosse, soloq;
 indigere quodam ad respondendum extrinsecus incitante. Præterea q̄
 aliquis cum eruditur, ipse se ipsum purget, dæmonicæ potestatis est op̄.
 Nam dæmones non extrinsecus in nos agunt, sed tanquā expuppi nos
 intus dirigunt & gubernant, Neq; nos purgant tanquā corpora quædā
 aliunde mobilem nacta naturam. Sed curant tanquam mobiles ex se
 ipsis. Hac enim ratione tamen & bona præbent, & passiones expurgant.
 Socrates igitur uicem boni dæmonis agens, ostendit adolescentem non
 tam ab alio quam a se ipso redargui.

Quare malus & ignorans secum & cum aliis diffideat. quare bonus con-
 sentiat, & scientes inter se sint concordēs.

Contingit merito plerisq; ad se ipsos discordia frequens. quoni-
 am aliqua quidē a sensibus intromittunt. Aliqua rursū ab ima-
 ginatiōe, Aliqua ab opinione frequenter. non nulla ab ira. à cō-
 cupiscentia multa. Non enī solū ex opinionibus tales quædam passio-
 nes mouentur hominibus. sicut stoici tradunt, sed etiam contra propter
 passiones quasdā, & impetus, opiniones sæpe permutant quandoq; ex
 optimis pessimas sæpe reportant. Hi ergo à multis principiis atq; poten-
 tiis & his quidē deterioribus multiformes in se motiones accipientes, ni-
 mirū aīam dissidentē habent, atq; discordem. Scientia uero præditi ab
 uno quodā superiore principio cognitionē suscipiunt uniuersam. Intel-
 lectus. n. eis principia tradit. Iam uero omnes sententiæ ueræ filia sunt
 intellectus. Cum igitur à tali quodam principio simplicitate procedāt
 omnes, merito omnes inuicem sunt concordēs.

Qui putāt hominē esse ex anima corporeq; compositum cōsequenter
 utile ab iusto se iungūt, qui uero hoīem esse aīam coniungunt.

Trum idem sit iustū atq; utile, cæteri quidem dissentiunt. Pla-
utonici uero idem esse censent. Nam Epicurei sanē & stoicorū
 quidam finem nostrum ponentes ipsum secundum naturam

uiuere, atque peripatetiti qui bonum nostrum ex necessariis complent. Non facile possunt idem esse iustum atque utile confirmare. Similiter & quicumque hominem aiunt esse corpus animatum, uel ex corpore animaque compositum. Vulnere enim cadensque fugiet aliquis uel iniuste, ut animal conseruetur. Quippe cum cuiuslibet animalis bonum sit secundum naturam se habere, & in hoc habitu conseruari. Hic igitur utile differt à iusto. Quicumque uero finem ipsum in anima collocant corporeis non egentem hominemque ipsum esse putant animam utentem corpore, hi certe iustum atque utile facile iudicant esse idem. Vtrunque enim in anima ponunt, & passiones instrumentorum ab ipsis utentibus esse seueritas intelligunt. Argumentatio uero probans iustum esse utile ita procedit. Omne iustum est pulchrum, omne pulchrum bonum, omne igitur iustum bonum. Atque bonum & utile idem est, omne igitur iustum est utile.

Anima contrahit in se speciem rei cui adheret, item de uehiculis diuinarum animarum atque nostrarum.

Nimæ, species etiam eorum sibi contrahunt quibus ipsæ se coniungunt. Nempe quando se assimilant intellectui mox immutabilitatem secundum opiniones atque uitam sibi uendicant.

Quando uero generationi se copulant nouitatem ubique sectantur, & tum in has, tum in illas feruntur opiniones. Rationesque ipsas animæ semper stabiles minime sentiunt. Significat iter hæc Plato generosiores & ingeniosiores animas intelligentiam habentes puritatis deorum inuolabilis, atque hanc ipsam suo idolo inferentes, etiam circa apparentem puritatem quodammodo occupari solere. Quandoquidem & diuinorum indumentorum inuolabilis essentia est, & imaterialis est puritas, quam sane oportet animas induere suas uidelicet indumenta cognata purgantes, uestesque suas incontaminatas a generatione seruantes, neque totum in externarum uestium puritate ponentes.

Scientia una in se manens implet multos non diminuta, hinc coniciamus animam esse a corpore separatam.

Iusdem scientiæ minus est uni persuadere, atque multis in quibus quidem Platonica sententia quasi quidam hymnus & celebratio scientiæ continetur hunc in modum quanta & qualis unaquæque scientia sit hinc apparet, quod intellectus ipseus imitatione eadem scientia unumquemque implet cognitione cunctosque simul. est quidem indiuisibilis, & confidens in seipsa, & interim omnia participantia sui perficit
instar

DE ANIMA ET DAEMONE.

instar mentis, quæ quidem ex se tradit omnibus iterim ab uno quoque seorsum. Hæc utique essentiam nostram iudicant à corpore separatam, & in seipsam manentem. si quidem scientia, quæ perfectio nostra est, talem possidet facultatem, corporeæ nanque potentia quâdo se tradunt ipsæ se minuunt. Scientia uero una eadèmq; permanens indiminuta sufficiens uni multisque pariter seipsam exhibet. & anima igitur similiter est toti corpori præsens omnibusque membris, quâuis alia aliter mēbra participant.

Propheticus esse aliquis sine scientia potest. propheta uero certo scit quod pronunciat.

Bi Plato ait uaticinator es, significat illum opinione quædè non u scientia, quod ibi prænūciat præfagire. nam uaticinales quidè non scientia præditi sunt, sed opinione feruntur, qui uero nō solum uaticinatores, sed etiam uates sūt iam scientia potiuntur, potiorè que humanā scientiam habent. Significat etiam generosiorum animarum impetus atque motus quodammodo a superis suscitari. ppea quæ est præter opinionem agant, sæpe etiam si absq; scientia operentur.

Bonum pulchrum. iustum. super intelligibiliter intelligibile intellectuale. essentia. uita. intellectus.

i Nter principia rerum ipsum bonum supereminet pulchritudinem & pulchritudo iusticiam, bonum nanque super intelligibilia extat in loco inaccessibili situm. Pulchritudo uero occulte quidem in primis intelligibilibus permanet. Explicatius autè in ipso ordinis illius sine. Iusticia denique unite quidem in primo intellectualium ordine permanet. Consequenter uero in calce intellectualis deorum processionis effulget. Rursum ipsum quidem bonum regnat in diis, pulchritudo in mētibus. Iusticia regnat in animis, quapropter & iustum quidem pulchrum est. Non tamen omne pulchrū est & iustum. sed ipsa pulchrorum causa iusticiam antecedit. item omne pulchrū bonum, fons autè bonorum omnium præcedit omne pulchrum. Rursum iustum quidem est bonum per mediam pulchritudinem bono cōiunctum. bonum uero superius est ambobus. Sicutique inuenies rerum etiam extrema considerans. Materialis enim causa quamuis bo-

h iiii

PROCLVS.

num aliquid sit, turpe tamé est atque deforme, unius particeps quidem est, speciei tamen expers quod uero sensibile est, pulchritudinis quidem uestigia possidet, iusticiæ uero nequaquam. Hinc í phædro Socrates ait. iter caducas imagines nullum esse iusticiæ temperantiæ que splendoré. pulchritudinem uero solam priuilegium id habere, ut euidentissime pateret ubique & desiderabilissima foret. Vbi igitur iustum est, ibi pulchrum. ubi pulchrum, ibi bonum, siue prima principia spectare uolueris, siue principiorum illustrationes usque ad extrema porrectas. Ipsius quidem boni omnia participia sunt. omnium enim é principium, pulchri uero sola. quæ aliquam habét speciem. iusticiæ denique solæ animæ sunt participes. Iam uero in medio rerum omnium centro quale est anima, hæc omnia inuicem connectuntur. bonum. iustum. pulchrum. & bonum quidem ipse est pulchrum. atque iustum. Iustum quoq; simul & pulchrum est & bonum. pulchrum similiter & bonum est, & iustum. Neque solum in eiusmodi trinitate est hic sermo uerus. uerum etiam in aliis quoque multis. Quemadmodum inter principia ipsum ens præcedit uitam, uita menté. Similiter etiam in effectibus ubi non omne compositis compositum est & uita, neque uiuens omne statim est mente præditum. Sed uicissim intelligentia omnia uiuunt, atque sunt, uiuentia uero sunt quoque uiuendo. Cum uero talis sit in extremis per trinitatem eiusmodi differentia in anima confluunt. ubi ens quidem & uita & intellectus existit. uita uero & intellectus est & essentia. Intellectus autem & essentia similiter est, & uita. una enim simplicitas est in anima una substãtia. neq; esse. neq; uiuere. neq; intelligere, ibi é aduertiui. Sed intellectus quidem eius est essentialis & uiués. uita quoq; intellectualis est p essentiam. Essentia denique intellectualis & uiuens. ubiq; ergo est omnia, & ex omnibus unum simili ratiõe, & bonum eius pulchritudine & iusticia pollet, & pulchrum est bonum, atque iustum. rursumque iustum est bono pulchroque refertum, subiectum sane unum est, ratiões uero diuersæ. ubi nos. neque ipsam trium horum identitatem secundum rationes consideramus, neque alteritatem secundum subiectum existimamus. sed rationes quidem eorum differentes inter se conseruamus. unum uero subiectum. quamobrem ubique per actiones animæ inuicem ista concurrunt sicut enim rationes quidem uirtutum sunt differentes, unum uero compositum est cunctarum, neque fieri potest, ut sis iusticiæ particeps, & temperantiæ uacuis, uel duo hæc quidem habeas. cetara
uero

uero habes
 bonum
 nos prope
 Hoc cum dicitur
 mensuram
 quædam
 dicitur esse
 cotinuat
 Probatur
 Me
 o hinc
 den pr
 dicage quod
 uolumus
 ratiões
 lent non
 dem car
 ita natu
 marcep
 un. me
 quat p
 fentia
 uita
 beame
 dig
 moderat
 Et igitur
 itum. V
 aquat
 lize
 um
 ip
 geomet
 & differ

DE ANIMA ET DAEMONE.

uero non habeas. Sic & eiusmodi trinitas sibi ipsa connectitur, & omn^e quidem bonum simul & pulchri compos est, & iusti. similiterque de cæteris propterea Socrates iustum bonum per pulchritudinem copulauit. Hoc enim est competens eorum medium simul, atque uinculum. Timæus autem ait pulcherrimum esse nodum, qui & seipsum & colligata, quā maxime conficit unum. Memento uero ipsi quidem bono, malū duntaxat esse cōtrarium. bonum uero nequaquam ex quo apparet cōcordia inuicem esse bona. Malo autē, & malum, & bonū pariter aduersari.

Probat omne iustum ipsa eius natura pulchrū esse, atque bonum.

Mne iustum esse pulchrum sequentibus rationibus cōfirmabimus, cum anima sit multitudo quædam, atque in ea hoc quod primum sit, illud uero medium, illud autem ultimum. dic age quando iusticiam in ea fieri dicimus, An quando medium aut ultimum superioribus dominari conatur an potius quando primum medio mediū imperat ultio? At si tūc quādo deteriora melioribus præualent, non ulterius erunt deteriora natura talia. Illud enim cui competit denominari melius est, honorabiliusq; natura. si igitur impossibile est, idem naturaliter esse melius atque deterius, oportet iustum tunc in anima reperiri, quando quod in ea optimum est, uitæ totius habet imperium. medium uero subditum meliori præualet ultimo. Tunc enim una quæq; pars animæ, quod sibi conuenit, habet. primum quidem regnās. secundum uero stipans. ultimum denique meliori ministrans. Ipsum itaque iustum natura distributum est eius, quod conuenit parti cui libet animæ. Et officii proprii conseruandi unicuique causa, propriæq; dignitatis distribuendæ, atque ita totius ordinis conseruatio. ordo uero moderatioque huiusmodi uaturæ conueniens naturaliter pulchra est. Est igitur iusticia causa pulchritudinis atque pulchra. Est autem duplex iustum. Vnum quidem in contractibus, quod arithmetica conseruat æqualitatem. Alterum uero in distribuendo uersatur in geometrica æqualitate consistens. Tum igitur arithmetica seruat æqualitatem. ne socium suo in contractibus defraudemus, plus uidelicet quam dederimus ipsi recipiētes. Tū uero iæqualib⁹ distribuit iæqualia pro dignitate cuiq; geometrica proportione seruata, ut quæ admodū differūt inter se psonæ. sic & differāt inter se distributa psonis. itaq; oē iustū sicut dixim⁹ æquale

quodam

PROCLVS.

omne autē æquale pulchrum. nam inæquale in compositum ē & turpe. iustum igitur omne pulchrum. Præterea tūc ē in corporibus pulchritudo, quando superat forma materiam. ipsa nāque materia deformis est & turpis. & quando forma superatur ab ea. Tūc forma in deformitate quadam & deformitate repletur & quasi iforme quiddā euadit, facta uidelicet similis subiectæ naturæ. si igitur & in anima quod intellectuale nobis inest, uicem gerit formæ. Inrationale uero materiæ. nam intellectus & ratio in ordine termini computantur. Inrationale uero in genere indefiniti locatur. natura enim ideterminatum est ex persq; mensuræ necessarium est. in anima quoque tunc pulchritudinem effulgere, quādo ratio quidem regnat, species uero uitæ ratione carentes rationi subdūt. at uero iustum ipsum rationi quidem dat imperium, inrationali deputat seruitutem. utrique enim quod sibi consentaneum est attribuit. principali quidem præcipatum. inferiori uero designat obsequium. Quando quidē in opificio mundi inrationale nobis est subditum, & rationi nobis in sitæ inrationale subiicitur ut uehiculum ipsum. itaque iustum naturaliter pulchrum est, & pulchritudinis animæ causa. Item iustum quid perfectum est atque definitum. nam iniustum im perfectum indefinitumq; censetur atq; ifinitū uagatur, nec usquā sistit gradum præuaricans iusticiæ terminum. ipsum ergo iustum cuiusque adest mensurā terminumque imponit, atque ita omnia perfecta facit. Cum itaque tale sit merito pulchram efficit animam. Id enim quod perfectum est atq; mensuratum, naturaliter pulchritudo consequitur sicut im mensuratum ideterminatumque deformitas comitatur. iustum igitur est natura pulchrum denique ipse mundi faber totum hoc p iusticiā exornauit. pulcherrimo enim nodorum omnium nodo deuinxit mundum, indissolubilemque effecit, propter proportionis analogicæ potestatem cōtinētem ipsum sibi que amicum undique facientem. quod autem est simile mundo uisibile omnium formosissimo. nimirum est ipsum quoq; pulchrum. quod igitur iustum est, necessario est & pulchrū.

Omne pulchrum naturaliter est bonum, oē turpe malū atq; uicissim,

- o Mne uero pulchrum esse bonum ita probamus. Constat pulchrum esse amabile suapte natura, quandoq; dem & extrema pulchritudo diuinæ pulchritudinis imaginē ferēs ē amabilis

primóq;

DE ANIMA ET DAEMONE.

primoque aspectu animos ad se mouet. Quod confirmatur in Phædro.
 Re enim uera καλόν . i. pulchrum, siue dicitur διὰ τὸ κλεῖν . i. quia pro-
 uocat animas, siue διὰ τὸ κλεῖν . i. quia permulcet intuentes, certe secun-
 dum naturam est amabile . Quapropter & amor ad pulchrum dicitur
 amaté ducere. Quicquid at é amabile é appetibile. é. n. amor appetit' aliq
 alicui' robustus atq; uehemens . Et quicquid amat, appetit aliquid, quo
 & indiget, Omne uero appetibile est & bonum, siue re uera bonum, siue
 apprens. Pleraque ení nō bona expetēda nobis occurrunt. Quoniā ap-
 petentibus se offerunt tanquā bona. Demonstratum est autem a Socra-
 te in memnone manifeste fieri nō posse ut qui malum quale sit nouerit
 ipsum appetant. Appetibile igitur omne bonum est. Ac si quidem ap-
 petibile sit principaliter, bonum quoque principaliter erit. Sin auté ap-
 prens appetibile. Tale etiam erit bonum, omnino aut in quolibet ter-
 minorum hoc est apponendum. s. aut apprens aut re uera. Si enim pul-
 chrum & apprens certe & amabile & appetibile bonūque pulchro eius
 modi consors. Sin autem natura pulchrum é & amabile, bonum quoq;
 similiter. At qui quid nam erit appetibile, nunquid malum. At impossi-
 le est, ubi notum fuerit esse alicui expetendum, omnia enim bonum ap-
 petunt, ad malum autem appetitio nulla fertur. sed neq; etiam appetitus
 fertur ad aliquid quod neq; sit bonum neque malum, quod enim tale é
 gratia alterius agitur, nullusque finis existit. omne autem appetibile fi-
 nis. atque si quid ex malis appetitur, quoniam apparet bonum, desidera-
 tur ut bonum, & si quid non pulchrum amatur, quoniam apparet, ama-
 tur ut pulchrum. Si igitur omne pulchrum est amabile, omne amabi-
 le est appetibile, omne appetibile bonum, consequenter omne pulchrū
 est bonum atque uicissim, omne bonum appetibile, appetibile est ama-
 bile. si quidem amare est uehementer appetere. unde in symposio So-
 crates ait bonum amabile esse sicut pulchrum. si íquam omne bonum
 est appetibile, appetibiliter rursus amabile, amabile uero pulchrum. se-
 quitur ut bonum omne sit pulchrum. Neque nunc nobis obiiciat ali-
 quis ipsum bonū esse superius pulchritudine, neque rursus duplex eé
 quod amabile dicitur, non ení nunc de primis rerum principiis dispu-
 tamus, sed de his quæ nobis insunt pulchris, atque bonis quod igitur in
 nobis est bonum simul est appetibile & amandum. Per amorem igitur
 id comparamus & possidemus, per amorem inquā, studiūmq; propen-
 sum. ac si q; seipsū ai aduerterit plane pspiciet, eiusmodi bonū aciores
 nobis amores in ferre cognoscet q̄ pulchra sensibus manifesta, qđ igitur

PROCLVS.

est bonū est & pulchrum. Quapropter Diotima præcipit amatoribus ut post occurrentem sensibus pulchritudinem, se ad pulchritudinē trāferant actionibus officiis scientiis insitam, ibiq; amatoriū aīæ oculū uehementer exerceant. Deinceps uero ad intellectum, ibique præcipuam, diuināque pulchritudinem dominantem, tanquā ipsum re uera pulchrum in nobis animæ uigeat. Quid enim in nobis est uirtute & scientia pulchrius? Quid contra uitio & ignorantia turpius?

Homo est anima utens corpore ut instrumento. Mala ergo corporis nō pertinent ad animam hominēmq; sicut neque mala instrumentorum ad artificem atque artem.

f Also plerique putant uulnera mortēque mala. quid enim horum nobis est malum? Si quidem non transit in animam, quæ nos ipsi sumus, Neque enim passiones instrumentorum uirtutes utentium mutant, neq; igitur faber obtusa aliquando seca arte amittit secandi. neq; etiam si in arte fabrili consisteret nostra sc̄licitas in sc̄licem propterea putarem⁹ fabrum cui seca defuerit. Iam uero quæ ad modū aīa istrūm hēt, sic & corpus istrumenta quædā hēt, p̄ quæ mouet externa. quorū uitiū bonā nō ledit corporis hitudinē similiter & corporis passiones in animā non pertranseunt. Quapropter & mors & si corporis malū est, non tamen est animæ malū. Si igitur pulchrū quidem actionis est in anima, malum uero interim fit in alio, nondum ostēsum est idem aliquando pulchrum esse simulque malum. Licet etiā dialectica ratione distinguere, aliud quidem esse aliquid secundum se ipsum, aliud autē secundū accidens. Est enim actio fortis, pulchra secundum seipsam. Mala uero si quando fit mala, per accidens. quoniam accidit fortiter agentem mori. esto enim si uis mors è malorum numero. Non igitur officium forte secundum hoc ipsum quod est forte, ideoque & pulchrum est etiam malum, sed forte per accidens, illud igitur est pulchrum aliud uero malum. Neque qua ratione pulchrum eadem ostensum est esse aliquando malum sed per accidens propter obitum. Proinde hominis ignorat essentiam qui bonum à pulchro secernit, & hoc quidem in alio illud autem in alio ponit. bonum in corpore. Pulchrum in actionibus animæ. Sed re uera homo ipse est animus ipse essentia à corpore segetegatus in quo quicquid est pulchrum est, & bonum est etiam

DE SACRIFICIO ET MAGIA.

est, etiam si inde corporis sequatur in commodum. Corpus enim non pars hominis, sed instrumentum. Instrumenti uero malum non pertinet ad utentem.

Quomodo differant duo hæc scilicet secundum seipsum & qua ipsum. Ictiones eiusmodi scilicet secundum seipsum & qua ipsum etiam apud Aristotelem distinguuntur. Quod enim secundum seipsum alicui competit, potest ei non competere primo. Quod autem qua ipsum conuenit, præter id quod conuenit, secundum se ipsum etiam primo competit ei atque adæquatur. Pulchrum igitur si commensurationis animæ causa est, atque ob hoc ipsum dicitur pulchrum, efficiatque ut melius in anima dominetur deteriori, perficitque nos, & animæ deformitatem purgat, hac ipsa ratione bonum est, nõ quidẽ p accidens, sed qua rone pulchrũ. si. n. q̄ pulchrũ est cõmensuratũ est, & qua commensuratum est & bonum. Bonum enĩ est mensura, certe qua pulchrum est existit & bonum. Similiter turpe, qua turpe, malum est. Nam qua turpe est, informe est. indeterminatum. incompõsitũ, & hac ipsa ratione malum. Qua igitur est turpe, est utique malum. eadem itaque res & pulchra semper est & bona, Atque contra turpis pariter atque mala. hanc tu regulam hic mente teneto, qua & impofterum usus est Aristoteles. Si qua duo cõuertuntur, inuicem eorum quoque opposita cõuertuntur. si igitur pulchrũ, bonũq; cõuertũtur inter se. eoq; quoq; opposita malum scilicet atque turpe similiter inter se cõuertuntur.

FINIS.

Opus Procli de sacrificio interprete
Marfilio Ficino florentino.

Vemadmodũ amatores ab ipsa pulchritudine. quæ circa sensum apparet ad diuinã paulatim pulchritudinẽ ratione progrediũtur, sic & sacerdotes antiqui cũ cõsideret in rebus naturalibus cognationẽ quãdam cõpassionemque aliorũ ad alia & manifestorũ ad uires occultas, & oĩain oĩb⁹ inuenirẽt. sacrã eorũ scientiã cõdiderũt. agnouerũt. n. & in infimis suprema & i supremis infima. In cœlo quidem terrena secundum causam modõque cœlesti. In terra uero cœlestia. Sed modo terre

no. Nam unde putamus plantas illas quas heliotropias nominant, idest solifegas ad solis motum solém uersus moueri. Sed selinetropias, idest lunifegas ad lunam uerti. Nempe cuncta precantur hymnós que concinunt ad ordinis sui duces. Sed alia quidem intellectuali modo, alia rationali, alia naturali, alia uero sensibili modo. Itaque solifega quomócuq; potest mouetur ad solem. ac si quis possit audire, p ulsationem ab ea in aere circuitu factam, profecto illum quendam per eiusmodi sonum erga regem suum compositum animaduerneret, qualecunque potest planta conficere. Quamobrem in terra quidem aspicere licet solem & lunam, sed pro qualitate terrena. In cælo autem plantas omnes, & lapides, & animalia pro cælesti natura uitam habentia intellectualem. Quæ quidem ueteres contemplati aliis cælestium alia terrenorum adhibuerunt, unde diuinas uirtutes in locum inferiorem ob quandam similitudinem deduxerunt. Nempe similitudo ipsa sufficiens causa est, ad res singulas inuicem uinciendas. Si quis enim canabim, siue papyrum calefaciat, deinde subigat lucernæ proximæ, etiam si non tangat, uidebit subito accensam canabim quamuis non tetigerit ignem, accensionem que desuper ad inferiora descendere. Comparemus igitur canabim calefactam siue papyrum cognitioni cuidam inferiorum ad superiora, appropinquationem uero eius ad lucernam oportuno usui rerum pro tempore, loco, materia. Processum ignis in canabim præsentia diuini luminis ad id quod potest capere. accessionem denique canabis deificationi mortalium materialium que illustrationi. quæ deinde feruntur sursum instar accensæ canabis ob quandam feminis diuini participationem. Quid uero de Loto dicam? Lotus implicat quidem in se folia ante solis exortum. Oriente uero sole explicat paulatim. Et quatenus sol ad mediam cæli ascendit plagam, eatenus pandit folia. Quatenus uero à medio petit occasum gradatim folia contrahit. Videtur hæc non minus dilatatione contractioné que foliorum honorare solem, quam homines genarum gestu motu que labiorum. Non solum uero in plantis quæ uestigium habent uitæ, sed etiam in lapidibus aspicere licet, imitationem, & participationem quandam luminum supernorum quemadmodum helitis lapis radiis aureis solares radios imitatur. lapis autem qui uocatur cæli oculus uel solis oculus figuram habet similem pupillæ oculi, atque ex media pupilla emicat radius. lapis quoque selenitus, idest lunaris figura lunæ corniculari similis quadam sui mutatione lunarem sequitur motum

tem...
 d...
 p...
 q...
 l...
 D...
 s...
 r...
 n...
 n...
 a...
 r...
 l...
 c...
 n...
 l...
 s...
 m...
 l...
 l...
 a...
 p...
 r...
 t...
 r...
 a...
 c...
 f...
 t...
 c...
 e...
 l...
 t...
 q...
 t...
 q...

DE SACRIFICIO ET MAGIA.

tum. Lapis deinde helioselenus idest solaris lunaris que imitatur quodammodo congressum solis, & lunæ, figuratque colore. Sic diuinorum omnia plena sunt. Terrena quidem cœlestium, cœlestia uero supercœlestium. proceditque quilibet ordo rerum usque ad ultimum. Quæ enim super ordinem rerum colliguntur in uno, hæc deinceps dilatantur in descédendo. Vbi aliæ animæ sub numinibus aliis ordinantur. Deinde & animalia sunt solaria multa, uelut leones, & galli numinis cuiusdam solaris pro sua natura participes, unde mirum est quantum inferiora in eodem ordine cedant superioribus, quibus magnitudine, potentiaque non cedant. hinc ferunt gallum timeri à leone quod plurimum & quasi colit, cuius rei causam à materia sensuue assignare non possumus. sed solum ab ordinis superni cōtemplatione. quoniam uidelicet præsentia solaris uirtutis conuenit gallo magis quod leoni. quod & inde apparet, quia gallus quasi quibusdam hymnis applaudit surgenti soli & quasi aduocat, quando ex antipodum medio cœlo ad nos deflectitur. & quandoque nonnulli solares angeli apparuerunt formis eiusmodi præditi atque cum ipsi in se sine forma essent nobis tamquam formati sumus occurrere formati. Nonnunquam etiam dæmones uisi sunt solares leonina fronte. Quibus cum gallus obiiceretur repente disparuerunt. Quod quidem inde procedit quod semper quæ in eodem ordine constituta inferiora sunt reuertitur superiora quemadmodum plerique intuentes uiroque imagines diuinorum hoc ipso aspectu uereri solent turpe aliquid perpetrare. Vt autem summatim dicam alia ad reuolutiones solis cor reuoluuntur sicut plantæ quas diximus. alia figuram solarium radiorum quodammodo imitantur, ut palma, dactylus alia igneam solis naturam ut laurus, alia aliud quiddam uidere sane licet proprietates quæ colliguntur in sole passim distributas in sequentibus in solaris ordine constitutis scilicet angelis, dæmonibus, animis, animalibus plantis, atque lapidibus. Quocirca sacerdotii ueteris auctores à rebus apparentibus superiorum uirium cultum adinuenerunt dum alia miscerent, alia purificarent. Miscebant autem plura inuicem quia uidebant simplicia nonnullam habere numinis proprietatem non tamen singulatim, sufficientem ad numinis illius aduocationem. Quamobrem ipsa multorum commistione attrahebant supernos influxus, atque quod ipsi componendo unum ex multis conficiebant, assimilabant ipsi uni, quod est super multa constituebant que statuas ex materiis multis permixtas, odores quoque compositos colligentes arte in unum diuina symbola, reddentes que unum tale quale diuinum existit secundum essentiam, compre-

310

hendens uidelicet uires quam plurimas. Quorum quidem diuisio unā quāq; debilitauit. mistio uero restituit in exemplaris ideam. Nonnunq̄ uero herba una uel lapis unus ad diuinū sufficit opus. Sufficit enī Cne-
bison idest carduus ad subitā numinis alicuius apparitionem. ad custo-
diam uero laurus. Raccinum idest genus uirgulti spinosum, cepa squil-
la, corallus, adamas, Iaspis sed ad præfagium cor talpæ. ad purificationē
uero sulphur & aqua marina. Ergo sacerdotes per mutuam rerū cognā-
tionem, compassionēque conducebant in unum, per repugnātiā
expellebant, purificantes cum oportebat sulphure, atque asphaltō. idest
bitumine aqua aspergentes marina, purificat enim sulphur quidē pro-
pter odoris acumen. aqua uero marina propter igneam portionem, &
aīalia diis ī deoꝝ cultu congrua adhibebāt, cæteraq; similiter. Quāobré
ab iis atq; similibus recipientes primum potētias dæmonum cognoue-
runt uidelicet eas esse proximas rebus, actionibūs que naturalibus, atq;
per hæc naturalia, quibus propinquant in præsentiam conuocarunt.
Deinde à dæmonibus ad ipsas deorum uires actionēs que processerunt,
partim quidem docentibus dæmonibus ad discentes, partim uero indu-
stria propria interpretantes conuenientia simbola in propriā deorum
intelligentiam ascendentes. ac denique post habitis naturalibus rebus,
actionibūs que, ac magna ex parte dæmonibus in deorum se
confortium receperunt.

FINIS.

Porphyrius de occasionibus, siue causis ad intelligibilia nos du-
cētibus. Interprete Marsilio ficino.

De natura corporeorum, atque incorporeorum.

Nullum corpus est in loco. Nullum uero eorum quæ secun-
dum se sunt incorporea, uel aliquid tale est in loco.

Quæ secundum se sunt incorporea, eo ipso quod præ-
stātius est omni corpore atq; loco, ubique sunt, non distā-
ti quidē, sed indiuidua quadam conditiōe. Quæ se-
cundum se sunt incorporea, non localiter præsentia corporibus, adsūt
eis, quotienscunque uolunt, ad illa uergentia, atque declinantia quate-
nus uidelicet naturaliter ad ea uergunt atque inclinantur. Sed enī cum
non ad sint locali conditione corporibus, habitudine q̄dam eis adsūt.

Quæ

DE OCCASIONIBVS.

Quæ secundum se sunt incorporea, certe nõ per substantiam & per essentiam corporibus adsunt. Non enim corporibus commiscetur, ue rütamen ex ipsa inclinatione quasi momento uis quædam subsistit in de cõmunicata iam propinqua corporibus. Ipsa nanque inclinatio se cûdam quandam uim substituit corporibus iam propinquam.

De natura & alligatione & solutione animæ.

2 Anima quidem medium quidam est inter essentiã indiuiduã, atque essentiam uera corpora diuisibilem. Intellectus autem essentia est indiuidua solum. Sed qualitates materialésque for mæ, secundum corpora sunt diuisibiles. Non omne quod agit in ali ud appropinquatione & tactu facit quod facit, sed etiam quæ propin quando & tangendo faciunt aliquid secundum accidens non utuntur propinquitate. Anima corpori alligatur conuersione quadam ad pas siones prouenientes a corpore. Rursúmque soluitur quatenus à corpo re nihil patitur. Quod natura ligauit hoc & ipsa natura soluit. Rur sus quod conciliauit anima, hoc & anima dirimit. Natura quidem cor pus in anima deuincit. Anima uero seipsam in corpore. Quamobrem natura corpus ab anima separat, anima uero seipsam a corpore segregat.

Omnia quodammodo sunt in omnibus, pro conditione eorum, quibus insunt.

Non similiter omnia in omnibus intelligimus, sed proprie se ha bet ad omnia unius cuiusque essentia in intellectu quidẽ intellectu aliter, in anima uero rationaliter, in plantis seminariæ, in corporibus ima ginariæ, in eodemque (quod his omnibus superius est) modo quodã su per intellectu alique super essentiali.

In summis est unitas cû uirtute, in infimis multitudo cû debilitate.

In corporeæ substantiæ descendentes quidem diudicentur, atque in singula potentiæ defectu multiplicantur, adscendentes autem utun tur atque simul recurrunt in unum copia potestatis.

De speciebus uitæ.

Non solum in corporibus æquiuoca conditio est, sed ipsa etiam ui ta multipliciter prædicatur. Alia est enim uita plantæ, animalis alia. Alia rursus intellectualis essentiæ, alia tandem natuæ superioris, alia animæ, alia intellectualis, uiuunt enim & illa, & si nullum eorum, quæ ab ipsis existit uitam eis similem sortiatur.

Quæ generant partim cõuertütur ad genita, partim minime.

Omne quod sua essentia generat aliquid se deterius generat, atque

non

i

omne genitum ad genitorem natura conuertitur. eorum uero, quæ generant alia quidem nullo modo conuertuntur ad genita. alia uero partim quidem flectuntur ad illa. partim etiam non flectuntur. alia tandem solum deflectuntur ad genituras, neque interim ad se reflectuntur.

Sensus, imaginatio, memoria, intelligentia.

Memoria non est imaginationum conseruatio quædam ἀλλὰ ἡ μελετηθέντων προβολέου ἐκ νέας προβλήματα sed est ipsæ propositiones siue productiones in actum eorum, quæ meditatus est animus in actum nuper educere.

Anima quidem habet omnium rationes. Agit autem secundum eas, uel ab alio ad expeditionem eiusmodi prouocata, uel ipsa seipsam intus conuertens ad rationes. & cum ab alio prouocatur tanquam ad externa committit introducere sensus, cum uero ingreditur in seipsam, ad intelligentias peruenit, neque igitur sensus extra imaginationem sunt. neque ut dixerit aliquis intelligentiæ quatenus competunt animali. neque rursus absque instrumentorum sensualium passione sunt sensus. sic & intelligentiæ non absque imaginatione. nisi analogæ conditio sit, quemadmodum figura consequens quiddam est ad animal in sensuale. sic phantasma aliquid consequens ad intelligentiam animæ intelligentis in animali.

Anima est immortalis.

Anima est essentia inextensa immaterialis immortalis in uita habente a seipsa uiuere atque eam similiter possidente.

Passio animæ atque corporis est longe diuersa.

Aliud est pati corpora, aliud in corporea. Passio enim corporum cum transmutatione contingit. passio uero animæ est accommodatio quædam, & affectio ad rem ipsam, & actio quædam, nullo modo similis calefactioni frigefactionique corporum. quamobrem si passio corporum cum transmutatione fit. dicendum est omnia in corporea esse passionis expertia, Quæ enim a materia corporibusque separata sunt actu, eadem permanent, quæ uero materiæ corporibusque propinquant, ipsa quidem non sunt passiuæ, sed illa in quibus hæc apparent patiuntur. quando enim animal sentit. anima quidem similis esse uidetur harmoniæ cuidam separatae ex seipsa cordas mouenti cõtemperatas. Corpus autem simile harmoniæ, quæ inseparabilis inest cordis. sed causa mouendi esse uidetur animal. propterea quod sit animatum. quod quidem simile est musico, ex eo quod sit concinnum. corpora uero quæ per passionem sensualem pulsantur, similia cõtemperatis cordis apparent. Etenim ibi

non

DE OCCASIONIBVS.

non harmonica quidem separata patitur. sed corda. & mouet sane musicus per ipsam quæ sibi inest harmoniam, neque tamen corda ratione musica moueretur etiam si uellet musicus nisi harmonia ipsa id dixit.

De differentiis incorporeorum.

Ipsa incorporeorum appellatio non secundum communitatem unius eiusdemque generis. sic cognominata est quemadmodum corpora. sed secundum nudam ad corpora priuationem. Quamobrem nihil prohibet inter illa, alia quidē eē essentia, alia uero nō essentia, & alia rursus ante corpora, alia uero una cum corporibus. Item alia a corporibus separata, alia uero non separata. Præterea alia secundum se subsistētia, alia uero alii ut sint indigentia, alia denique actionibus uitisque ex se mobilibus eadem. sed alia uitis & qualibus actionibus quodammodo permutata nempe secundum negationem eorum quæ ipsa nō sunt non secundū assistentiam eorum quæ sunt appellantur.

Passiones materiæ primæ assignatæ similiter a Plotino.

Materiæ propria apud antiquos hæc sunt incorporea quidem. Diuersa enim est a corporibus. præterea uitæ expers. neque intellectus. neque anima. neque aliquid secundum se uiuens. Item informis permutabilis infinita impotens. Quapropter neque ens. sed uerum non ens, imago mollis apparens. quoniam quod primo est in mole est ipsū impotens. item appetitio subsistētiæ, & stans non in statu. præterea semper in se apparēs, tum paruum, tum magnum, tum minus, tum magis, tum deficiens, tum excedens, quod ue fiat semper, maneat uero nūquam, neque tamen aufugere potens. quippe cum totius entis sit defectus. Quamobrem quicquid promittat mentitur. ac si magnum appareat. interim euadit paruum. quasi enim ludus quidam est in non ens aufugiens. Fuga enim eius non fit loco. Sed dum ab ente deficit. quamobrem quæ in ea sunt imagines. in sunt in deteriori rursus imagine. quemadmodum in speculo id quod alibi situm est apparet alibi. & ipsum speculum plenum esse uidetur. nihilque habet dum omnia uidetur habere.

Quid patiat. quid non.

Passiones circa id sunt omnes, circa quod accidit & interitus. Via enim ad interitum est admissio passionis, atque huius est interire cuius est pati. Interit autem incorporeum nullum. sed quædam inter illa, aut sunt, aut non sunt. quapropter nullum eorum patitur. quod enim patiens est non oportet ita se habere. sed esse tale ut alterari queat atque interim i qualitibus eorum quæ ingrediuntur, sicque inferūt passionem.

i ii

Ei nanque quod inest alteratio non à qualibet accidit neque igitur materia patitur. Nam secundum seipsam qualitatis est expers. neque prorsus formæ quæ sunt in ea ingredientibus, uicissimque exeuntes. sed passio fit circa compositum & unius esse in compositione consistit, hoc enim in contrariis uiribus & qualitatibus ingredientium isferentiumque passionem perseuerare in subsistendo uidetur. Quamobrem ea quorum uiuere est ab externis nec à seipsis nimirum & uiuere & non uiuere pati possunt. Sed ea quorum esse in uita consistit passionis ex parte, necessarium est permanere secundum uitam, quemadmodum uitæ uacuitati conuenit & non pati quatenus & uitæ uacuitas. Itaque sicut permutari ac pati composito ex materia formæque contingit idest corpori, neque tamen id materiæ accidit, sic uiuere atque interire pati que secundum hoc ipsum in composito ex anima corporeque; perspicitur. neque tamé animæ id contingit. quoniã anima non est aliquid ex uita & non uita conflatum sed uita solum constat quippe cum simplex essentia sit ipsaque animæ ratio sit natura ipsa se mouens.

Omnis intellectus est omniformis.

Intellectualis essentia sic in partibus est consimilis ut & in particulari quolibet intellectu uniuerso que intellectu sint entia. sed in intellectu quod uniuersali entia etiam particularia uniuersali sint ratione. in particulari autem intellectu etiam uniuersalia simul atque particularia sint conditione quadam particulari.

Anima quia per essentiam est uita non moritur.

Circa essentiam cuius esse consistit in uita, & cuius passiones uita quædam sunt nimirum, & mors in quali aliqua uita uersatur non in priuatione uitæ simul tota. Quoniam neque passio seu uita est omnino, illic ad non uiuendum, ipsaque illic accidit orbitas.

Omnis uita incorporea quocumque mutetur permanet immortalis.

In uitis incorporeis processus manentibus prioribus in se firmis efficiuntur dum nihil sui perdunt. neque permutant ad substantiam inferioribus exhibendam. quapropter neque quæ inde subsistunt cum aliqua perditione uel transmutatione subsistunt. neque hoc quidem efficitur sicut generatio interitus permutati onisque particeps. ingenta igitur & incorruptibilia sunt atque ingentia incorrupta que; secundum hoc ipsum effecta.

Quomodo intelligatur quod est superius intellectu.

De illo quod est mente superius. per intelligentiam quidem multa dicuntur. consideratur autem uacuitate quadam intelligentiæ intelligentiæ meliore.

DE OCCASIONIBVS.

liore. quemadmodum de dormiente per uigilantiam multa dicuntur. sed per somnū ipsum cognitio eius peritiāque habetur. simili nanque si mile cognosci solet. quoniam omnis cognitio assimilatio quædam est ad hoc ipsum quod cognoscitur.

Non ens aut est superius ente ut deus, aut inferius cum materia.

Quod nō ens dicitur aut ipsi nos machinamur ab ipso ente, aliquādo separati, aut sup̄intelligimus dum ens possidemus. quapropter si separamur ab ente ens ipsū nō super̄intelligimus nō ens super ens ipsū, sed iā nō ens uelut falsam concipimus passionē. contingētē uidelicet illi qui digreditur extra seipsum. ipse enim quisque quemadmodū existēter id est uere atque p̄ se ipsum potest reduci ad ipsum nō ens ente superius, sic ab ente seque ipso digrediēs iam traducitur ad nō ens quod entis ipsius est casus atque ruina.

Substantia incorporea est ubicunq; uult.

Natura corporis nihil impedit quin quod secundū se incorporeū est sit ubicūque & quomocūque. Sicut enī corpori incōprehensibile est quod mollis est expers, nihil q; ad ipsū pertinet, sic incorporeo ipsū quod molle distenditur nō fit obstaculum & quasi nō ens iacet. neq; enī quod incorporeū est locali conditione quo uult discurrit. locus enī cū mole simul existit. neque rursus corporum limitibus cohercetur. quod enim quomocūque iacet in mole, in angustum cohiberi potest, & cōditione locali trāsmutationē agere. quod autē est à mole magnitudinē que prorsus exemptum, hoc ab iis quæ sunt in mole contineri nō potest à motūque locali permanet liberum. Igitur quali quadam certaque dispositiōe reperitur ibi, ubicūque disponitur. Loco interea tū ubique, tum nusqua simul existens. quapropter quali quadam certaq; affectione, uel super cælum uel in parte mūdi quadam apprehenditur, quādo uero in aliqua mundi parte tenetur non oculis quidem aspicitur. sed ex operibus eius præsentia sua fit hominibus manifesta.

Substantia incorporea nullo corpore cohibetur, sed producit e seam ī corpore per quā se corpori applicat.

Quod est incorporeum si quando in corpore comprehendatur nō opus est ut ita cōcludatur quēadmodū in parco fere claudūtur, nullū nā que corpus pōt ipsū sic ī se cohibere, neq; sicut uter liquorē aliqūe trahit & cohibet aut flatū. sed oportet ipsū substituere uires ab ipsa ī se ipsū unionē extra manātes, qbus descēdēs corpori applicatur. copula itaq; ei⁹ ad corpus p̄ ineffabile quādā sui ipsius īpletur extēsiōne. quāobré nō aliud

quidē ullū ipsū alligat. sed ipsū certe seipsū. neq; igitur resoluit ipsū corpus quādo frāgitur aut interit, sed ipsū potius semetipsū enodat quando a familiari erga subiectū affectione diuertit.

Vniuersales causæ nō conuertuntur ad effectus. sed eos ad se cōuertūt.

Nulla substantiæ quæ uniuersæ sunt, atq; pfectæ ad suā cōuertitur geniturā. Oēs aut pfectæ substantiæ ad generatiā rediguntur & id quidem ad corpus usq; mūdānū. Quod quidē cū sit perfectū ad animā est redactum. animā in quā intellectuale, ideoq; circulo uoluitur. anima uero mūdi ad itellectū atollitur. Intellectus aut erigitur ad pricipiū. Omnia itaq; perueniūt ad hoc ipsum ab extremis exordientia quatenus facultas suppetit unicuiq; pueniūt in quā eleuatiōe ad primū illuc usq; pducta. Quæ quidē aut ex propinquo. aut ex lōginquo effici solet. Hec itaque nō solū appetere deū dici possunt, sed et pro uiribus assequi. in substantiis uero particularibus, & ad multa labi potētibus inest procliuitas deflectens ad genituras, ideoq; in his delictū dicitur accidisse. in his infidelitas ē dānata has igitur cōtaminat ipsa materia, propterea quod ad hāc deflecti possint. Cum tamē in re ad diuinū se ualeant cōuertisse. quare perfectio quidē à prioribus secūda substituuit conseruans eadē ad priora cōuersa. defectus aut priora et ad posteriora deflectit. efficitq; ut hac ipsa diligant. à superiore interim diuertentia.

Quomodo differēter est ubiq; deus intellectus anima.

Deus est ubiq; quia nusquā itellectus ē. ubiq; et quia nusquā aīa. deniq; ubiq; ē quoniā ē & nusquā. sed de qdē ubiq; & nusquā ē eorū oīum quæ sunt post ipsū. Sui uero ipsius est solū sicut est atq; uult. Intellectus aut in deo qdē ubiq; ē, sed in eis quæ sūt post ipsū existit nusquā pariter & ubiq; aīa tadē in itellectu atq; deo, similiter est ubiq; in corpe uero ubiq; est simul & nusquā. Corpora aut & in aīa & in itellectu. & in deo, oīa profecto cū entia. tū nō entia ex deo sūt. & iō neq; tamē ipse deus ē cū entia. tū nō entia. neq; existit in eis. Si enī esset dūtaxat ubiq; ipse qdē oīa & in oībuseēt. At quoniā ē & nusquā oīa sane p ipsū sūt. sūtq; rursus in ipso. quoniā ipse existit ubiq; diuersa rursus ab ipso, quoniā ipse nusquā. Similiter itellectus ubiq; existēs, atq; nusquā cā ē aīa & aīasq; sequentiū, neq; ipse aīa ē, neq; quæ post aīam, neq; in eis existit. quoniā uidelicet nō solū ubiq; ē eorūq; quæ sūt post ipsum. Sed & nusquā. Rursus aīa neq; corpus ē, neq; est in corpe. sed cā corpis. quoniā dū ubiq; ē p corpus simul ē, & in corpe nusquā. processus deniq; uniuersi in illud desinit. qd neq; ubiq; simul neq; nusquā ē ualet. sed alternisq; busdā uicibus utriusq; fit piceps.

Ex porphyrio

DE OCCASIONIBVS.

Ex porphyrio de abstinentia animarum interpretate Marsilio ficino florentino.

Anima in hoc corpore dormit.

2. Bstinerere animalibus præcipimus nõ quidẽ oĩbus sed omni
dũtaxat diuina cõtẽplatur. qui sane animaduertit huius ha-
bitaculi ueneficia in quo hic habitamus. quĩ etiam cogno-
scit ipsum quod in se est naturaliter ppetuo uigilãs. atq; som-
num quo hic opprimitur deprehẽdit. Cui nos sane educationẽ nutri-
tionẽq; trademus cõsentaneã. tũ huius loci naturã, tũ sui ipsius cognitio-
ni conuenientem.

Beatitudo nõ est diuinorum cognitio sed uita diuina.

Beata nobis contẽplatio nõ est uerborum accumulatio disciplina-
rumq; multitudo quemadmodũ aliquis forte putauerit. neq; enĩ ita co-
ponitur. neque pro quãtitate rationũ ac uerborũ accipit incremẽtũ alio-
quin nihil prohiberet illos qui oẽs cõgregauerĩt disciplinas esse beatos.
hũc uero nedũ quãlibet disciplina fœlicem cõtẽplatione impleat, nec
ipse est de his quã uerã sunt doctrinã id unquã efficiunt, nisi eis adsit, &
uita in ipsam diuinorum translata naturam. profecto contẽplatio-
nis finis est ens ipsum, uerũque assequi a deo scilicet, ut eiusmodi assecu-
tio cõtẽplatorẽ pro naturã suã uiribus cum eo qd cõtẽplatur cõflet in
unũ, nõ enĩ in aliud, sed in ipsũ uere seipsũ fit recursus neq; ad aliud. sed
ad seipsũ re uera fit cõspiratio. ipse uero re uera est intellectus. Quã-
obrem & finis est intellectu uiuere, atq; ad hoc ipsum sermones discipli-
nãq; foris adhibetã cõditionẽ qdẽ nobis purgatoriã adhibet, nõ tamen
rationẽ ipsam qua nobis fœlicitas cõpleatur. quãobrem si in sermonum
rationũq; cõgerie fœlicitas ipsa cõsisteret liceret hõibus educationẽ cer-
taq; officia cõtinentibus fœlicẽ cõseq finẽ. at uero quoniã hãc uitã oportet
in aliã cõmutare animũ p uerba & ratiões operaq; purgãtes dic age qui
nã sermones quã nã opera sic potissimũ nos instituãt. nõne uerba dũ-
taxat officiaq; quibus a rebus sensũ mouẽtibns sensusq; passioĩbus sepe
mur? Atq; ad uitã intellectualẽ superq; imaginationẽ ac pro uiribus pas-
sionis ex pertem deniq; reducatur.

De animã descensu atq; ascensu.

Oportet nos si mō ad illa quã re uera nobis propria sũt reuolaturi
sumus hãc quã & ex natura mortali nobis ad sũpsimus oĩno deponere
una cũ affectioẽ ad hãc declinãte p quã descẽso nobis cõtigit. præterea
reminisci beatã & æternã substãtiã, ac dũ ad icorporeũ studemus adscẽ-
dere duo potissimũ meditari, tũ qua rõne eẽ materiale caducũq; depõ-

mus tum etiã qua uia præcipue reuertamur cõtraria scilicet uia redẽun-
tes ad illa uia per quã ad hæc nostra descẽdimus. Eramus enim & adhuc
sum^o intellectuales essentia purã ab omni sensu, naturaq; irrationali ui-
uẽtes. Copulati uero sumus natura sensibili, tũ per impotentiam æter-
nã ad intelligibile nostrum cõuinctionis, tũ per potentiã ad inferiora
uergentẽ. Omnes eni uires cum sensu corporeq; agentes, tũc primũ pu-
lulant ad effectum cũ animus in ipso intelligibili minime p̄seuerat. Si-
mile terrã iam deprauata quã cũ triticũ sæpe susceperit reddit denique
Iolium. Idque per quandã animã accidit prauitatẽ quã sane nõ pdit q̄
dem ipsius essentia dum irrationale pululat germen, sed per hoc ipsũ ani-
ma cõiungitur cũ mortali dum ad alienum ex proprio trahitur. Quã
obrem si quãdo ad pristinum statum redire pro uiribus affectamus, ne-
cessarium est a sensu & imaginatione omniq; irrationali quã sequitur
inde conditione passionibusq; eiusmodi animũ penitus segregare qua-
tenus permittit natura necessitas. Rite uero disponere articulatimq; cõ-
põere quã ad mētẽ p̄tinẽt tràquillitatẽ pacẽq; ex hoc circa irrõnale bel-
le cõstituẽtes. ut nõ solũ de ipsis intellectus itelligibilib⁹ audiamus, sed eti-
am quãta potẽtia simus fruẽtes uidelicet cõtẽplatiõẽ mētis & i naturã in-
corporeã restituti. Itaq; per intellectũ uere uiuẽtes nec ultra falso una cũ
naturis caduco cognatis. Soluere itaq; multa nobis indumẽta debem⁹
tũ uisibile hoc indumẽtũ, tũ interiores adhuc nobis uestes adhibitas. nõ
enĩ uitio & effectus tãtũ deuitare debemus, sed effectus et ipsos radicitus
extirpare. discessus aut a corpore fieri quidẽ põt cũ uiolentia fieri quoq;
p̄suasiõẽ quadã, & profecto rite pagitur p̄ extenuationẽ quadã, & ut di-
xerit aliquis p̄ obliuionẽ mortẽq; affectuũ, quã quidẽ optima discessio
ẽ quippe cũ nihil trahat secũ ipsius ex quo anim⁹ ipse diuellitur. nã ut in
rebus sensibus manifestis cõpertũ habemus quicquid euellitur uiolẽtia,
aliquid secũ siue p̄tem seu uestigiũ euulsiois ipsius eiusq; ex quo eradica-
tur trahere solet.

De solutione animæ.

Sapiẽtes antiqui diligẽter oĩa deuitabãt quã a iam corpori affigere
possent. sic pythagorici & similes sapiẽtes p̄tim se i solitudinẽ receperũt,
p̄tũ uiuẽtes turbã i tẽplis lucisq; uiuebant. unde procul turba ois se mo-
ueretur. Plato aut elegit acadẽiã habitadã agrũ nõ mõ solitariũ & ab ur-
be seotũ sed et (ut fertur) i salubrẽ. Alii uero oculis et minime p̄cep̄erũt
quocõtẽplationẽ intimam nullis interpellatam & perpetuã cõserua-
rent. Philosophus quidẽ animum a corpore per uiolentiã nõ extru-
det. nam

DABSTINENTIA

det nam si uim intulerit, nihilominus permanebit ibidem, unde sic exire compulerit. neque tamen parum referre putabit si corpore impingua do sibi carcerem confirmauerit durioré. Cauebit enim ne sensus eiusq; uoluptas si inualecat animam profundius in corpus immergat. Profecto si sensuum actiones puram animi actionem non impedirent. qd nam graue foret esse in corpore dum motiones quæ per corpus fiunt minime patiaris. quo enim modo iudicares. diceresq; quod passus fueris nisi & patiaris. nisi & præsens his existeres quæ pati ebaris. Intellectus quidē penes seipsum esto, et si nos penes ipsum minime simus. qui at ab intellectu digreditur ibi iam est quo est transgressus discurrensq; sursum atque deorsum attētiore pceptiōis cui usdam studio. illic iam adest ubi pceptio ipsa peragitur, nedum qui ad experiētiā sensibilibium descendit, & per facultatē irrationalē agit. possit interea quæ secundum mētē sunt cōtemplari sincere. nec illi etiam qui duas nobis attribuunt animas geminas quoque nobis attētiōnes simul habere permittūt. Alioquin duo aīalium coniugia effecissent. Fieri posset altero ad alia intēto. ut alterum sibi alterius opera minime uendicaret. Sed quid nam oporteret passiōes corporeas eneruare, ab eisque mori, idque quotidie meditari. si possemus secundum intellectum agere coniuncti mortalibus absque intellectus inspectione ut aliquis declarauit. Intellectus enim uidet. intellectus audit. At si luxuriose comedens uinumque ingurgitans suauissimum potes interea diuinis incumbere, cur non frequenter es in diuinis dum humanis ihæres, eaq; congressu perpetras, quæ dictu etiam honesta non sunt. ubique enim pueri ipsius qui nobis inest perturbatiōnes sunt. & quia turpes, ideo ad eas contemplator distrahi nequit. & interim contemplari. ubi enim sensus animaduersiōque eiusmodi illinc ipsum abest intelligibile & quo magis facultas excitatur ratione carens, eo longius abest intelligentia. fieri nanque non potest ut aliquis huc atque illuc delatus hic simul sit atque ibi. non enim parte nostrum. sed toto attentiones effecimus

De abstinentia.

U Ir autem cautus & qui naturæ ueneficia suspicatur, cognoscitque naturam corporis quemadmodum uidelicet instrumenti more ad animi uires cōtemperatū est. intelligit sane quantum passio sonare parata est uelis nolisue, quotiens

imms

PORPHYRIUS.

ab externis pulsatur corpus pulsatioque in perceptionem peruenit. perceptio enim ipsa animaduersioque sonus ipse est. Fieri uero non potest ut anima sonet quidem, nisi tota conuersa sit ad sonum & oculum praesidentem ad hoc ipsum direxerit.

Quando uero sublata multorum indigentiae causa fuerit liberatiq; fuerimus eorum copia quae intromittitur in corpus & eorum pondere iam leuati. Tunc animi oculus a fumo fluctuq; corpeo foras emicat, neq; commemoratio neq; demonstratio iam indiget ob naturale sui solertiae oculi nescia.

Præterea usus carniū ad sanitatem minime cōfert, sed sanitatē potius impedit. quoniā per quæ recuperatur sanitas, per eadē perseuerat. recuperatur autē per uictū tenuissimū & carnibus abstinentē, quapropter & hoc sanitas cōseruatur. Quod si ad milonis robur aīalium abstinentia minus cōfert, certe neque roboris augumēto opus est philosopho. si mō contēplaturus est, neque actionibus seipsum & incontinentiæ deditur cōseruare profecto sanitatē decet nō mortis quidē metu, sed potius ne a bonis cōtēplatione proficiscētibz arceamur. Cōseruat autē maxime sanitatē imperturbatus animi status cogitationisq; dispositio ad ipsū quod uere est exposita. Multum enim uigoris ad corpus inde redundat quemadmodum experiētia nostri familiares cōprobauerunt. adeo, ut dolores iuncturarum pedum simul manuumq; acerrimos annosq; integro octo uectari ab alio compellentes simul expulerint cum pecuniarum rerumq; in curia externarum studioq; ad diuinitatem prorsus iactō. simul igitur pecunias atque curas morbumq; corporis expulerunt. Ex quo apparet plurimum immo totum ad sanitatem cōferre certum quondam animi habitum atque statum cōducit & plurimum tenuis ad idem uictus & parcus. Si autem oportet nos nihil ueritos ueritatem libere confiteri non datur aliter finem consequi nisi quandoque deo si dictu fas est affigamur atque euellamur a corpore oblectamentisq; corporeis. quippe cum salus ipsa nobis non per nudum uerborum rationumque auditum, sed per opera comparetur, non aliter iquam deo copulari possumus quam per purissimam abstinentiam, neque etiam uidelicet alicui particulariū deo nedū ipsi deo omnibus praesidenti superque naturam etiam incorpoream simpliciter existenti. qui quanto cæteris simplicior est & purior sufficientiorque & a materia longe semotior tanto puriorem esse oportet animum eo aliquando fruiturum.

Ex secundo libro porphyrii
De sacrificiis & diis atque dæmonibus.

Primi

DE OCCASIONIBVS.

Primi sacrificatores non animalia sed herbas primū floresq; deinde arbores sacrificarūt atq; aromata subsumigarūt. Primi qui aialibus uesci caperūt, penuria, frugū aialia iuaferunt prius enī terræ fructibus uescebantur. Tribus de causis diis sacrificandum est. ut ueneremur. ut gratiam referamus. ut necessaria ab ipsis petamus malāque propellamus. Ad hæc autem impetranda uotum animi satisfācit, cui addi possūt ex frugibus munuscula quædā. Aialia uero mactare nefas ē. Sacra profecto diis nos quoq; dicabim⁹. sed diuersa, sicut par ē. sacrificia offeremus. sicut differētibus quoq; sacrificabimus p̄tātibus deo qdē ipsi q; regnati oibus sicut sapiēs quidā uir iquit, nihil sensibile offeremus. neq; fumigātes, neq; denoīantes. Nihil ē. n. materiale q; ipsi profus imateriali subito nō sit i p̄u. quapropter neq; sermo huic uocalis eē p̄t accomodatus, neq; ē sermo aīo itimus quādo passione quādā animæ sit inquinatus sed silētio puro purisq; de ipso itelligentiis ipsū rite colemus. oportet igitur cōiūctos similes q; deo iā effectos nostrā hāc ad deū eleuationē uelut sacrā uictimā dedicare deo. quæ qdē & ipsamet diuina laus est salusq; nostra. in ipsa igitur dei huius cōtēplatiōe passiōis oīs experte sacrificiū hoc ipletur. Filiis autē eius qui & itelligibiles dii sūt. laudē iam ex ipso quoq; sermōe adhibere debemus. Nā unicuiq; numinū iusta primitia fit oblatio ex his quæ largitur & p̄ quæ nos nutrit atq; i eē cōseruat ad sacrificiū facultatē. sicut igitur agricolæ primitias ex his quæ colligūt manipulos uidelicet frugū atq; fructus arborū ad numina ferūt. ita nos dicabimus eis primitias itelligētia & similiūq; mune & excellētium gratias. s. pro his agētes quæ nobis largiti sunt ipsam, uidelicet numinū, numerūq; suo & cōtēplationē. Præcipue cum p̄ ipsam eorū itpectionē uere nos nutriāt. præfētes ubiq; nobis atq; apparētes & nostræ saluti scēlīciter aspirātes. Nūc uero multos etiā philosophiæ studiosos id opari piget qui gloriā poti⁹. quam diuinitatē colētes circa statuas reuoluūt neq; cōsiderant utrū & quomodo ad talia sit ueniendū neq; discere student ab illis, qui diuina sapiētia pollēt quousq; & quantū ad hæc sit cōcurrēdū. Nos autē cū his minime cōtēdemus, neq; tale aliquid dignoscere studebimus, sed sanctos antiquosq; imitabimur plurimū, uidelicet uelut primitia & numinibus ex ipsa cōtēplatione dicantes, quam nobis superi tribuerunt, & cuius nobis usus ad ueram salutem est admodū necessarius. itaq; Pythagorici circa numeros lineasq; uersati ex his ēt diis plurimū dedicabāt. aliū qdē nume & palladē noīantes, aliū uero dianā. alium apollinē. rursus alium iusticiā, alium tēperantiā, ac similiter in fi

mita. 19

guriſ atq; ita ſimilibus ſacrificiis diis à deo placuerūt ut unūquēq; deoꝝ ſuis oblationibus aduocarēt eorūque beneficio frequēter ad uaticiniū uterētur. & ſi quo ad examinādū aliquid indigerēt. Diis atq; ſūt itra cœlū. ſiue curſu quodāmō perrātibꝰ ſiue nō errātibꝰ quoꝝ ducē eē ſolē primo, deinde lunā exiſtimādū eſt, cōmode ſacrare poſſūſ ignē iā quaſi cognatū. & quæ mādat theologus ſeruare debemus. Inquit autē ille animatum nullū ſacrificādū. ſed uſq; ad farinā & mel terræq; fructꝰ atq; flores nouit enī uirū pietatis ueræ cultorē. Diis quidē animatū nullū aliquando ſacratur. ſed dæmōibus atq; aliis ſiue bonis, ſiue malis. ſed miſſa hæc faciamus. mihi quidē quæ pleriq; platonicoꝝ diuulgauerūt in mediū īgenio ſis iā afferēda uidētur. Tradūt uero hūc tātū modū, primus quidē deus cū ſit incorporeus, imobilis, īpartibilis ī nullo, neq; ēt in ſeiſoꝝ cohibitus nullo eget externo, neq; etiā mūdi anima eget externis. Poſſidet. n. & cōtinet ipſū quod eſt trina dimēſione porrectū, facultatēmq; naturaliter ſe mouentē & ſuapte natura decreuit bene ordinatēq; moueri, mouerēque mūdi corpus ſecūdū optimas rationes. excepit autē in ſeiſa corpus atq; cōplexa eſt, quāuis incorporea ſit atque ab omni libera paſſione

Diis autē reliquis, ac mūdo & errātibus & nō errātibus qui ex anima & corpore cōſtāt oculis manifeſti ſacrificādū eſt ſacrificiis inanimatis ea qua diximus ratione.

De ſpeciebus dæmonum bonorum atque malorum.

Reliqua eſt inuiſibiliū multitudo, quos dæmones in diſtinctos dixit Plato, horū uero alii quidē ab hominibus cognominati apud ſingulos naſti ſūt honores diis æquales reliquūq; cultū. Alii uero plurimū forma noīati nō ſūt. ſed à quibusdā puicos aut urbes nomē & cultū occulte quodāmō ſortiuntur. reliqua uero turba, ſic quē cōiter appellatur noīe dæmonū. Rata uero apud oēs fides eſt eiufmōi. eos certe laſuros genus humanū, ſi irascātur, propterea quā negligātur, neq; cultū legitimū nanciscātur. rursūſq; benefacturos hōibus quā eos uotis ſupplicatiōibusq; & ſacrificiis & aliis, quæ cōſequūtur ſibi cōciliauerūt. Cū igitur opinio hæc de dæmonibus cōfuſa ſit, multūq; hēat ī eos calūniæ neceſſariū ē eorū naturā rōne diſtinguere. Forte nāq; neceſſariū aiūt, unde circa illos error hōibus incidit declarare. diſtinguendum igitur hunc immodum.

Quæcūq; igitur aīa ex tota, aīa pululātes magnas ſub luna locoꝝ ptes gubernāt *ἀπερὸ μὲν* nitētes quidē ſiue adhærētes ſiue īpoſitæ ſpiritu. Sed ipſū ſecūdum rationē ſuperātes has utiq; bonos dæmones, iudicandū & ad eorū quæ ſiūt utilitatem omnia procurare ſiue quibusdam præſint

DE OCCASIONIBVS.

præsent animalibus, siue certis fructibus, siue aliis horum gratia ordinatis uelut imbribus & temperatis uentis aeri que sereno temperationique temporum & reliquis ad hæc omnia conferentibus. Apud nos rursum artibus & musicæ disciplinæ & medicinæ & gymnasticæ atque similibus. Fieri uero non potest, ut hi qui utilitati rerum commoditatique consulunt rursus inferant detrimenta, inter eos adnumerandi sunt dæmones quos Plato trāsferre nuntiareque dicit humana quidem diis diuinā ue hominibus, dum uota quidem nostra ad deos uelut iudices perferunt. illorum uero iussa monitionesque una cum uaticinio ad nos deducunt. Quæcunque uero animæ conuincto spiritui minime dominantur, sed plurimum cædunt, hæc sane per hunc dicuntur nimium & feruntur quando iræ concupiscentiæ que spiritus inualescunt. hæc quidem animæ ipsæ quoque sunt dæmones sed rite malefici nominantur. Sunt autem tum hi omnes, tum quos diximus ab his diuersi inuisibiles nec profus humanis sensibus manifesti non enim solido corpore uersantur. Præterea nec unam omnes formam habent, sed figuris plurimis insignitas. Et formæ quæ illorum spiritum obsignant, alias quidem apparent, alias uero nequaquam. Aliquando uero & formas mutant illi scilicet qui deteriores sunt. Spiritus autem eorum, qua quidē ratione corporeum quiddam est, passioni obnoxium est, atquæ dissolubile sed qua ab animis ita deuinctum species eius diu perseuerare potest neque tamen est æternum. Consentaneum est aliquid ab eo semper effluere atque nutriri. In commensuratione quidem corpus bonorum consistit quemadmodum & corpora nobis manifestorum sed maleficorum dæmonum in cōcinna sunt, ac affectione passiuæ locum incolunt terre uicinum. Nullum ergo malum est quod non audeant perpetrare, habent enim omnino uiolentum & male sanum morem, desertum uidelicet custodia dæmonum meliorum, ideoque uehementes repentinasque insidias plurimum machinantur & prouunt. Ac dum agunt incursiones, partim latere conantur, partim inferunt uiolentiam. Quam obrem acute uelocēsque sunt passionibus ab eis illata. Curationes autē emendationesque a dæmonibus melioribus tardiores esse uidetur. Omne enim bonum gubernatione facile æqualeque est & progreditur ordine neque quod oportūm est transgreditur. Si ergo sic de dæmonibus senseris nunquam in opinionem de illis incidēs absurdissimam, per quam opineris, uel à bonis mala uel à malis cōtingere bona, neque sic tantū absurdus ē sermo. Sed et multi cōcipiētes idē pessimas de diis opi

niones in multos homines diuulgarunt. Vnum enim hoc est inter maxima damna, quæ à maleficis daemonebus inferuntur. quod uidelicet cū ipsi in felicitium passionum terrenis incidentium auctores sint, sicut pestis penuriæ. terremotus. æstus incendii atque similia nobis interea persuadent illos horum effectores esse qui contrariorum potius id est fertilitatis prosperitatisque eiusmodi sunt auctores. sic itaque se ipsos ex ipsa calamitatum causa conantur absolvere atque hoc ipsum machinantes. Primum quidem iniusticiam suam latere nos moluntur. subinde uero nos flectunt ad supplicationes & sacra beneficis conuenientia diis, quasi illi nobis irati sint, hæc autem similiaque faciunt studentes à recta deorum sententia nos abducere. Atque ad se ipsos adducere. Omnibus enim rebus sic inique discorditerque factis admodum delectantur. Et tanquam aliorum deorum facies subeunt. sicque imprudentia nostra confici sibi turbas in societatem adsumunt & propter eiusmodi concupiscentias hominum incendunt animos à moribus cupiditatisque diuitiarum & dominationum atque uoluptatum. rursus nouis extraneisque opinionibus nos inuoluunt ex quibus seditiones bellaque nascuntur & cætera generis eiusdem. Quod autem omnium grauissimum est persuadent similia à superis effici à deo, ut etiam deum maximum criminationibus eiusmodi subigant. quem tradunt omnia sursum deorsumque turbare. Accidit autem hoc non rudibus tantum hominibus, sed multis philosophiæ etiam studiosis. Causa uero erroris mutuo procedit atque confirmatur. Etenim philosophantes qui à communi colluione nūquam secesserunt, in eosdem cū plebe errores inciderunt, rursusque turbæ opinionibus suis similes à laudatis scriptoribus audientes in hac de diis sententia sunt magis etiam confirmatæ. Poeticum nanque artificium. suspiciones isuper eiusmodi hominum acrius excitauit. propterea quod elocutione utitur ad stuporem & attractum quasi magicum uehementer accomodata. Facileque potest mulcere animos & allicere. ideoque fidem de rebus prorsus impossibilibus nobis afferre. sed profecto firmiter credendum est, neque bonum unquam lædere neque prodesse malum. Non enim calor est ut iquit Plato) frige facere sed oppositi. ita neque iusti nocere, Iustissimum autem omnium naturaliter est ipsa diuinitas. Alioquin nihil diuinum foret.

Nonne igitur discernenda est hæc potentia forsque beneficiorum daemone. quæ enim propterea est naturaliter ad modum contraria est benefice contraria uero circa idem nūquam naturaliter accidit. Cū igitur eiusmodi daemones
in multis

DE OCCASIONIBVS.

in multis mortalem lædant naturam. & quandoque in magnis, certe boni dæmones interim officia sua nunquam deserunt, sed iminentia passim à malis pericula pro facultate significant, tum in somniis ostendentes, tum per animos diuinitus inspiratos. per quæ alia multa. Ac si quis posset significata discernere omnes improborum machinas deprehenderet atque deuitaret, hi nanque significant omnibus. sed non qui uis significata cognoscit, neq; quilibet scripta legere ualet. sed qui litteras ante didicerit. Per contrarios uero dæmones uniuersum efficitur ueneficium. hos nanque maxime horumque ducem honorare solent, quæ mala ueneficiis inferunt, hi sane dæmones omniformibus figuris imaginibusque abundant prodigiorumque machina strenue fallunt, horum opera infelices & amatoriamque maleficia machinantur, omnis enim in temperantia spesque diuitiarum atque gloriæ per hos inualefcit. præcipue uero deceptio mendacium enim proprium est eiusmodi dæmonum. Dii enim uideri uolunt. ac potestas ipsa eis præsidens deus maximus uult haberi. Hi sane sunt duntaxat qui libamine nidoreque carniū oblectantur. his enim spirituale corpus eorum pinguescere solet. uiuit namque hoc uaporibus fumigationibusque atque uarie admodum (ut par est) per uaria nidoreque sanguinis, & carniū uires adsūmit. Vir igitur prudens atque temperatus cauebit eiusmodi sacrificiis uti, quibus eiusmodi dæmones attrahat ad seipsum. Studebit autem animum perfectæ purgare, animum nanque purum ob ipsam dissimilitudinem nunquam aggrediuntur. Proinde si ciuitatibus forte necessarium sit hos etiam dæmones sibi conciliare, nihil ad nos usus eiusmodi pertinet. Nam in ciuitate diuitiæ externæque & corporea commoda tãquam bona inter ciues habentur. atque horum contraria mala, neque ferme quicquã pensi habent de animi perfectione atque puritate. Nos autem commotis, quæ dæmones afferant quantum fieri poterit non egebimus. sed tũ ex animo, tum ex externis omni studio contendemus. Deo quidem ipsi sibi que propinquis similes effici, quod sane tranquillitate animi ueritatibusque rerum comprehensione distincta ac uita ad hæc profus intentata completur. Improbis autem hominibus, atque dæmonibus, omnique profus & quod mortali materialique gaudeat dissimiles effici. Quã obrem secundum ea quæ tradidit Theophrastus, ipsi quoque sacrificabimus, quibus & theologi consenserunt cognoscens uidelicet quatenus animã a perturbationibus purgare negligimus eatenus potestati improbæ copulari. unde merito cõpellemur hæc insup demulcere. ut. n. theolo

gi tradunt qui à rebus pendent externis, neque dum perturbationibus dominantur hac ipsa conditione coguntur potestatis eiusmodi impetum à se propellere. alioquin cessare nunquā à laboribus poterunt.

De sacrificiis ad dæmones malos & de abstinentia & cautōe à malis dæmonibus.

Quapropter theologi si quando permitunt dæmonibus improbis uitandorum gratia malorum, quæ illaturi sint animalia mactare uetāt, simul talia sacrificia degustare, interrea iubent antequam ita sacrifices purgare animum ieiunio, ac præcipue animalium abstinentia. Existimant enim sanctam animi puritatem esse quasi symbolum characterem que diuinum. quo custodiaris adeo ut nihil patiaris ab illis, quibus ipse propinquas, dum eos sacrificando concilias, quando enim contra sis affectus, atque illi quibus sacrificia operaris, sisque purior, ideoque diuini or te, & corpore & animo idem nem perseuerare, pura scilicet sanctimonia uelut arce munitum. Quamobrem fascinatoribus etiam ueneficis que necessaria uisa est eiusmodi cautio, per quam sint à discrimine tutiores. neque tamen penitus tuti esse possunt, lasciuiæ namque genera cōsueuerunt dæmones improbos compellere. quapropter nō ueneficorum incantatorumque propria est puritas atque simonia, sed diuinorum certe uirorum contemplantiumque diuina. Iam uero castitas abstinentiæque suos passim obseruatores cōtra malos dæmones diuina familiaritate tuetur. itaque si fascinatores hac uti prorsus constituissent, certe fascinare nunquam prorsus auderent, utpote, qui per hanc reuocati essent ab eorum concupiscentia quorum gratia in pietate se polluunt. Itaque perturbationum pleni. atque uix uel paululum cibis abstinentes impuris. ideoque ipsi prorsus impuri supplicia luunt transgressionis contra uniuersum inique. partim quidem sub dæmonibus quos ipsi prouocant, partim etiam sub diuino iudicio cuncta mortalium opera consiliaque prorsus inspiciente.

De uero cultu & sacrificio & cautione a malis dæmonibus.

Diuinus autem uir animum, tum sapientia diuina, tum abstinentia ciborum perturbationes hominibus incitantium tū ipsa ad deum similitudine munit, & quasi dei templum in cōtaminatum animum esse putabit. in hoc uidelicet uniuerso dei patristemplo. Proinde cū omne sensibile corpus defluxus quosdam materialium dæmonum nobis afferat certe una cum impuritate nutrimenti ex carnibus & sanguinibus hausti adest nobis potestas dæmonica huic amica facileque pelle

eta pro

DE SACRIFICIIS

Et propter similitudinē proprietatemq; ualde familiarem. Quamob-
 ré recte theologi oēs i primis abstinentiæ studuerūt, atq; ægyptius nobis
 hæc aperuit causam afferens maxime naturalem, quā experiētia cōpro-
 bauerat. Quoniā uidelicet praua irrationālisq; anima quæ corpus uiolē-
 tia suū reliquit, expoliata ad hoc ipsum deinde se admouet, ibiq; moras
 protrahit. unde hominū quoq; animæ uiolentia mortuorum imoran-
 tur & circa corpus. Idque ipsū nos admonet ne uia corpore animū ex-
 cludamus. cum igitur uiolētæ uiuentiū cædes cōpellāt animas corpora
 relicta diligere, nihil aut obstat, quo minus aīa ibi sit quocūq; cognatū
 aliquod allicit eā, unde animæ passim multæ uisæ sunt lamētari. homi-
 numq; animæ carētium sepultura circa corpora imoratur. quibus sane
 malefici sæpius abutūtur ad ministeriū suū efficiēdū cōpellētes animas
 appositioē corporis, uel ptis cuiusdā assumptione. cū hæc inquā hæc il-
 lis historia comperta sint, cōpertāq; habuerint improbæ naturā animæ, &
 cognationē eius ad corpus, uoluptatēq; qua afficitur erga corp^o, ex quo
 euulsa est, iure nutrimētum ex animalibus fugerūt, atq; damnauerunt,
 ne extraneas animas auulsas uiolēter atq; ipuras quæ ad cognatum sibi
 trahūtur, ad se sic accersirēt. ne ue prohiberētur, quo minus soli purique
 deo appropinquaret, si quādo uidelicet præsentia turbantiū dæmonū
 propellerentur à deo. Quod natura cagnati corporis incitamentum
 quoddam sit ad animā attrahendā, experiētia in pluribus theologos do-
 cuit. Qui enim uaticinantiū animalīū in sinuare sibi animas optabant,
 præcipua illoꝝ mēbra deglutiētes, uelut corda ceruorū uel talparum,
 uel asturum accipiebāt subinde præsentē animā dei ritu uaticinātem.
 quæ sane una cū sui corporis itus assūptioē in corpus humanū, se penit^o
 igerebat. Iure igitur philosophus deiq; sacerdos oībus dominātis, aīa
 libus oībus abstinet. solus uidelicet soli deo p seipsū studēs appropi-
 quare, dū uidelicet nulla comitāriū ide turba diuertat, quo quidē cōmertio
 ipse, deīde & naturas reꝝ itelligit & diuinat. deumq; habet in semetipso.
 unde æternæ uitæ fiduciā pignusq; possidet. totus trāslatus ad deū, atq;
 uatis loco iā iouis familiaris euadit. Proinde si qua necessitas instat,
 nō defunt huic diuinitatis familiari passim boni dæmones obcurren-
 tes ei & per somnia, signa, uoces, futura prænūciātes, unde discatur. quid
 sit necessariū deuitare. Solum nanq; discedendum est à malo, cogno-
 scendūq; quod in uniuerso sit optimū ac maxime uenerādū. & uniuersū
 sum, quod est in toto bonū amicum atque affabile. Improbitas autem
 & iscitia diuinorum compellit hominem despiciere, quæ nō nouit eaq;

K i

...tionibus
 ...in impe
 ...potent
 ...causis
 ...malis
 ...improbis
 ...macta uerit,
 ...in uentis
 ...Existi-
 ...causam
 ...ab illis, quibus
 ...do enim contra
 ...uine, sed que diuini
 ...sicut in dōmo
 ...uolunt
 ...genera
 ...uenerunt in car
 ...diuinorum certe
 ...calitas aduētiā
 ...uina familiaritate
 ...essent, certe saluati
 ...reuocati essent ab eo
 ...polluit in que per
 ...abstinens impuris
 ...gestionis contra un
 ...quos ipi preuen
 ...malum operantibus
 ...abstin
 ...ni ipsa ad de
 ...animarum
 ...Pro
 ...malum d
 ...ex carn
 ...amicis

damnare. uerum apud eos qui audire possunt ipsa natura clamat. quæ cum intellectualis sit per intellectum cultores suos in sacra penitus introducit. Nouit profecto uir sapiens. dæmones quidem malos animalium uictimis delectari, & in eis futura portendere. Deos autem eiusmodi uictimis non egere. qui sane adorantium mores inspiciunt maximum sacrificium existimantes rectum de ipsis atque de rebus iudicium. nam apud deos optima est oblatio, pura mens, & perturbationum uacuum animus. hinc Plato bono quidem uiro conuenire ait sacrificia operari, diuinisque inter esse. Malum uero frustra in sacrificiis laborare.

Ex libro tertio.

Quod animæ sensuales sint & rationales, atque immortales

No
 N libro tertio dicit se afferre opinionem ueram & pythagoricam, omnem scilicet animam sensibus & memoria præditam esse rationalem, habereque rationem orationemque. tum interiorem tum exteriorem, qua iter se loquatur animalia. quorum uerba non discerni à nobis nihil mirum fit, cum barbaro & et multo & sermonem minime discernamus, neque tam loqui quam indistincte uociferari putemus. Addit si credendum sit antiquis atque illis, qui patrum nostrorum & nostro tempore extiterunt. Sunt qui dicant se audire sermonem animalium, atque intelligere sicut apud antiquos Melampus & Tiresias atque tales. nuper uero Apollonius theaneus quem dicunt in amico & cœtu cum audiret hirudinem aliis nunciare, a sinu prope urbem honestum tritico cecidisse, triticumque humi diffusum.

Cõtentit deinde animalia rationem habere, tum quia inter se sua significant. tum quia diligenti sibi solertia consulat, usuique futuro provideant. tum quia discant & ad se inuicem, & ab hominibus multa, se ipsasque inuicem doceant. Subiungit Aristotelis. Platonem. Empedoclem. Democritum, aliosque, quicumque ueritatem de animalibus perscrutati sunt participationem rationis orationisque in animalibus comperisse. Apparere autem in hac diuersitate. ut Aristoteles quoque dixerit in essentia minime differentem. sed per magis minusque diuersitatem, quemadmodum plerique putent differentiam deorum in hac ad homines esse. non quidem secundum essentiam immo secundum perfectum & imperfectum habitum rationis, sic & rationis naturam nobiscum animalibus, sed per magis & minus existimamus esse communem. Animalia illa Aristoteles ait esse prudentiora. id est astutiora, quæ sensuum acumine pollent. Differentiæ uero corporum facile quidem uel difficile passiuam reddunt animam, atque magis minusque promptam habere rationem præstant. uerum secundum essentiam, uariare animam nequeunt. quando neque

DE SACRIFICIIS

neq; sensus, neq; passiones reddūt inter se differētes, neq; faciūt ut perfectum trāsgrēdiātur. Cōcedatur itaq; secundū magis & minus esse in his differētiā rationis, neq; tamen ratione animalia reliqua oīno priuentur, neque ex eo quod nos magis, quam animalia intelligamus, propterea illa intellectu oīno priuemus, sicut neq; uolare p̄dices negamus, quoniam astures uelocius uolēt. Concedere quidē poterit aliquis animā cum corpore compati, patiq; aliquid eo uel bene uel male affecto permutari uero ipsam animā naturā ex hoc nequaquā. Si autē cōpatitur tantum, utiturq; eo ut instrumēto, faciet quidē per ipsum multa aliter instrumētis dispositū, quā nos simus, quā quidē nos facere non ualemus. Atque cōpatietur per ipsum certo modo dispositū, nō tamen naturam propriā cōmutabit. Qui autē bruta dicit quæ rationaliter agūt natura facere nō animaduertit se dicere hæc rationalia esse natura. Quasi uero ratio nobis natura nō in sit. Ipsaq; perfectio nō sicut natura instituti sumus suscipiat incrementū, uerūtamen quod diuinū est nō fit disciplina rationale, nō enī erat quādo rationale nō esset, sed simul. & fuit & rationale fuit, neq; prohibetur esse rationale, quoniam rationē non acceperit p̄ disciplinā, quāuis & inceteris aīalibus, sicut & in hominib⁹ multa quidem ipsa natura docuerit, alia uero disciplina præbuerat non absurde qdā conati sūt ostēdere multa etiā ex locis quæ sortita sūt prudentiora eē quā nos, ut enī habitātia ætherē rōnalia sunt, sic aiūt quæ illis proximæ habitāt idest in aere. Deīde quæ in aqua, deīde quæ in terra inter se rōnis gradu differre, si enī deo & dignitatem quodammodo metimur ēt ex locis, sic & animalīū perpēdimus dignitatem. Socrates & ante illum Rhadamanthus per animalia iurabāt. Egyptii uero animalia quædam deos existimabant, siue re uera deos arbitrantur, siue consulto deorum formas uultu bouino, & auium facie aliorumq; pingerent, ut non aliter animalibus quā hominibus abstinerent, siue alia secretiori de causa, sic & græci statuæ Iouis cornua arietis imposuerūt. Tauri uero cornua statuæ Dyonisi, at Pana ex homine & capra cōposuerūt. Musas autē & sirenas alauerūt & amorē atq; Mercuriū & Iouē tauri formam induisse ferunt & aquilæ atq; cygni. Per hæc antiqui honorāda esse animalia testabantur, & Socrates ubi ait cignos suos esse cōseruos nō est iocatus. Tabula uero indicat cōuenire animalia nobiscū in anima dicens idignatione deorū, ex hōibus animas in animalia p̄trāsire, cū uero p̄trāsuerint deos deniq; misereri p̄ hæc & similia significatur animalia esse rōnalia, ratione quidē in plurimis imperfecta, nō tamen prorsus absente.

PORPHYRIUS. 10

Nefas est animalia cædere.

Iniustū est animalia cædere quādo quidē nō oīno à nobis sūt aliena. Nos autē tanquā lasciui & insolētes ludo frequēter in theatris uenationibusq; animalia passim plurima interficimus quo factū est ut uis ipsa in nobis ferina & imitatis uehementius inualuerit, humanitas autē & māfuetudo cessauerit. Pythagorici uero mansuetudinē & clemētiā erga feras meditati sunt tanquā humanitatis & misericordiæ specimen.

Omne quod est inanimatū cum ratione mēteq; careat opponitur ei quod una cū anima rationē & intelligētiam quādā habet. Oē nanq; animatū sensuale habet et phātasīā uelur rationē quādā. natura enī quæ alicuius gratia & ad aliquid omnia facit & fecit aīal sensuale, non quidē ut simpliciter sentiret atque pateretur sed ut perciperet, quæ sibi cōmoda forent quæ ue incōmoda, & illa quidē sequeretur hæc fugeret. sensus igitur utrorūq; cognitionē singulis aīalibus affert, quæ uero sensum secuntur scilicet utiliū prosecutiones apprehēstionesq; . noxiorū uero deuitationes, putādū est nō adesse nisi habētibus rōcinationē quādā & iudiciū atq; memoriā. Et si Strato physicus sensum dicit nō absq; intelligentia quicquā agere. si quidē præsentia sensibus nō percipimus dum attētius aliud intelligimus, tamē esto quidē sensum nō agere mēte ad eius actionem at quādo ad propriū & alienū sensus agendo se cōfert, & inter hæc duo differētiā ponit. & illud fugit hoc sequitur mediūq; sequēdi effugiendiq; sagaciter inuenit in esse rationem coicere possumus. & hæc quidem rationis propria sunt, omniāque omnibus animalibus adsunt scilicet progressiuis.

Qui paucis cōtentus uiuit & innocens est quasi deus.

Cum animi finis sit deo fieri sim ilem. deus autem nullius indigus sit noceat uē nulli. ille certe felicissimus est deoq; simillimus. qui ita seipsū cōparat, ut quā mīme egeat alienis quā mīme noceat. hic ergo solis uescetur terræ fructibus, ne noceat hōibus, ne noceat aīalib⁹, & quātū fieri poterit, parcat etiam plantis & herbis. nā & hoc ipsum antiqui lamentabantur, quod uel arborum fructibus egeamus, huius autem egestatis cā generatio est, quod ue in ipsa inopia per generationem constituti sumus iam remotiores à copia. inopia uero salutem queritat ab externis. Qui igitur pluribus eget externis magis cum inopia copulatur. longiusque a deo disiungitur. qui enim deo similis est, hac ipsa similitudine ueram possidet copiā. Diues autem diuitiisq; fruens nullis infert iniuriam. nempe quādiu iniuriā infert, quāuis pecunias oīs habeat, totāq;

occupet

DE SACRIFICIIS.

occupet terram pauper est habendus. quippe cum sit familiaris inopia. Quamobrem uir iniustus profanus est, & omni prauitate pollutus. quod quidem uitium nobis intulit ruina quaedam animae in materia discedetis a bono. omnia igitur nugae sunt quatenus aliquis a principio deficit. omnium egenus est animus, quoadiu ad ipsam plenitudinem minime suspicit. Cedit autem ei quod est naturae suae mortale, quatenus ipse non nouit reuera seipsum. Qui autem tanquam deo similis iam effectus, quam minimis ad uitam est contentus hic illa seculi aurei prosperitate potitur.

Ratio quaedam inest etiam animalibus.

Ratio quidem naturaliter inest. ratio uero recta perfectaque ex meditatione fit atque doctrina. Quapropter rationalis quidem facultatis participatio quaedam omnibus competit animalibus. Rectitudinem uero sapientiaque neque hominem quidem adeptum reperire licet & quemadmodum differentia uisus ipsius est ad uisum, uolatusque ad uolatum. non enim similiter cernunt. Astures atque Cicadae, neque aquilae similiter uolant atque per dices, sic neque rationale quodlibet aequae praecipue est acuminis & astutiae.

Ex quarto libro.

Antiqui animalibus abstinebant.

Icearchus peripateticus antiquos inquit graecos tanquam proxime deo genitos optimos fuisse natura, ac uitam optimam peregrisse adeo ut genus eorum aureum sit iudicatum. subdit eos nullum animal occidisse. Illi sane nihil ad sanitatem melius probauerunt quam superflua minime congregare. Itaque nutrimentum natura ualentius adsumere noluerunt. sed quo potius esset natura ualentior. Antiqui quoque sacerdotes aegyptiorum sapientiae studio dediti, de quibus Chereimon stoicus diligentissime tractat animalibus plurimum abstinebant. Quin etiam multa uelut diuina uenerantur quorum alia diis aliis accomodata dicebant sicut soli asturem, atque cantharum, & arietem, atque crocodilum. Comprehenderunt enim omnis animalis animam esse rationalem quando a corpore fuerit separata praesagiamque futuri nobisque diuinantem omniumque effectricem, quorum & homo solutus a corpore non ergo temere animalia honorabant, & ab eis se quantum fieri poterat continebant.

Sobria uita esse eorum.

Narrat subinde ex historia iosephi esse eorum & uitam religiosam & apud iudeos atque philosophorum omnia eos habuisse communia, charitatem mutua & absti-

EXPLICIT

PORPHYRIUS QUARE ANTIQVI

mentiam & patientiã ante oĩa coluisse. diuino cultui semper intentos. adeoq; fortes animo ut necari quã deũ negare maluerint. Atq; i ipsiſ cruciatibus ridere palam cõſueuerint. qui ob eam cauſam cruciati alacres animas emittebãt, tãquam iteꝝ recepturi. hæc enĩ ſentẽtia rata eſt iquit apud illos animas imortales exiſtere. atq; ab æthere tenuiſſimo deſcẽdẽtes corporibus applicari *φύμα*. i. impetu & iſtinctu naturali tractas ad corpora. poſt quam uero e carcere corporis emigrauerint tanquam à longa ſeruitute iã liberis exultare, pẽr que ſublimia ſe attollere. Abſtinebãt tum aĩalibus multis, tũ omni prorfus incõtinẽtia. Denique ex ipſa uita & temperatiſſima & ueritatis ſtudioſiſſima & deuotiſſima deo inter eos multi futura præſagiebãt. ideoque propheta nom inabãtur,

Sapientes antiqui præſentẽ uitam contẽnebant ſpe futurã.

Sapientes in dorum nominati ſunt gymnoſophiſtã inter eos q̄ quãdam generis ſucceſſiõẽ in ſtudio religionis & ſapiẽtiã procedebant brahmanes nominati ſunt. qui uero idem electione tantũ profitebãtur ſa manei quoꝝ uitã bardefanes babylonius late deſcribit. Samanei huius uitã tẽpus tanquã neceſſariã quãdã ſeruitutẽ naturã miniſtrãtem i uiti ferebãt, ſtudebãtq; aĩas e corpe ſoluere. & cũ proſpere corpus ſe hẽre ſentirẽt ſape nihilo ad hoc urgẽte egrediebãtur e uita, hos ergo domeſtici obitu beatos exiſtimabãt atq; eos q̄ illis ſuperſſent deſlebãt ut iſcœlices.

Sobrietas & contemplatio mentẽ deo cõiungit,

Gymnoſophiſtã præter reliquã temperantiã atq; ſanctimoniã animalibus abſtinebant.

Sanctimonia quidẽ mortalibus abſtinẽs æternã cõtinet uitã. Corpus aut pinguefactũ animã cogit exurire a ſcœlici uita cadẽtem. augetq; mortale expellẽs impediẽſq; uitã nobis æternã cõtaminat & animã uidelicet corpoream eam reddens, & ad id quod diuerſum eſt deſlectens. Magnes uero lapis quaſi quãdã animã tradit ferro ſibi aliquãdo propinquanti. unde ferrum natura grauiſſimum euadit leue eleuaturq; ſpiritu magnetis ſe conferens ad magnetem. Si quis ergo ad deũ ſuſpẽ ſe uãſerit in corporeũ intellectualemq; merito nõ debet nutrimentũ quærere, quo pingueſcat corpus, quod iter ad mentem impedit. Sed ad minimum ac penitus neceſſariũ alimentũ rediget corpus. Ipſeq; nutritur diuinitate naturalius deo coniunctus, quam magneti ferrum. Jam uero ſi neque minimis quidem alimentis indigeremus, tãto ſcœliciores eſſemus quanto magis & immortales. Nunc uero in hoc mortali uiuentes. Adhuc etiam nos (ut ita dicam) mortalioreſ latenter efficiamus dum

28. an. de ſan. 5

*AN
dum...
plurim...
tuncque...
pauca...
dum op...
zibus...
Veru...
debet...
uero ſe...
doque...
tes ar...
eſt, qu...*

ANIMALIUM ABSTINEBANT.

Et hoc corpus animalium in Theophrastus induit. In
quibusdam animalibus sunt quibusdam animalibus
quibusdam animalibus sunt quibusdam animalibus

FINIS.

MAGNVS FIC
Y neta ay
Planoz an
hos modum
quod autem
liberica impo
doque fideles
vnum vno p
pecum nuper
abspicant
philosophu
hoerum libe
alere delecta
ipio pene vbi
libere delecta
tophos taz
Magnus Ficus
9 Vnum
ita naga
cupimus per
quoniam un
tur i ab
ur cam
mum nuper
Planoz libe
etiam iudem
alios delecta
magnu Colu
tua omni p
pelli Planoz
uia mimi

MARSILIVS Ficinus Florétinus Magnanimo Laurétio medici. Sa. di.

s Ynesius, atque Pfellus, & Iamblichus, ac Proclus, porphyriusque Platonici iam pridem amplissimas tuas ædes ingressi, ingenuos filios tuos salutauerunt. hactenus quidē recte admodum fecisse uidetur. quod autem in salutatum te reliquerint, nec egisse prudenter, nec euasisse felices. imprudentiam ergo iuam tandem recognoscetes, ut quandoque feliciores sint, Limina nunc tua reuisunt cognituri patrem, ac rursus una cū patre filios agnituri. sic protinus uicturi felicius. Quippe cum nuper compertum habeant, nec libros quidem de uita nostros, absque tuis auspiciis uiuere uoluisse. Comitatur præterea hos quinque philosophos Priscianus lydus simul, & Theophrastus. hi enim cum ualorem meum saluere iandiu dixerint, & ardenter optauerint, hodie te alacres adeunt, ita demum magnopere uotum consecuturi, ut imprimis ipsi penes te salui, saluum faciant & ualorem, per te præcipue post deum saluere desiderantem. Salue ante alios optime patrone noster, ac philosophos tantos apud te colloquentes feliciter audi.

Marsilius Ficinus Florétinus Petro Medici uiro magnanimo Sa. dicit.

q Vanquam multa quotidie legitis meliora nostris, nulla tamen ferme magis arbitror uobis placere, quam nostra, si modo sua cuique maxime placere solent, sua uero cuiusque sunt potissimum, quæ omnium antiquissima possidentur. antiquissima certe possidentur à uobis marsiliana, spero igitur hæc uobis semper carissima fore, ut etiam si somnia mittam, hæc quoque quasi pro ueris apud uos primum. atque per uos uera etiam apud alios habeantur. Cum igitur Synesii Platonici librum de somniis, quem nuper interpretati sumus è greco, auctoritatē & fidem imprimis apud lectorem primum, & per hunc apud alios habere desiderarem, potissimum ad te misi, quarto iam gradu post magnum Cosmum nostra lecturum, atque hæc statim approbatione tua omnibus probaturum. adiunxi libro de somniis librum Michaelis pfalli Platonici de demonibus nō in merito, quoniam à demonibus somnia mitti ueteres arbitrantur. Vale. xv. aprilis. Mcccclxxxviii.

L

SYNESIUS

Synesius de Somniis translatus à Marfilio Ficino

Florentino ad Petrum Medicem.

Etus mos est maximèque Platonice sub quodam uiliori prætestu grauiora occulere philosophiæ mysteria, ne forte quæ summo cum labore adiuuenta sunt, pereant. ne ué interea coinquinentur, si uulgo palam exposita fuerint. Hunc itaque morem, nos in hoc opere pro uiribus secuti sumus. utrum uero, & id cõsecuti simus, & cætera antiquorum more abunde tractauerimus, diiudicare poterunt, qui hæc philosophico ingenio legerint.

Vaticinium eorum quibus homines student optimum esse.

In somniis sunt prophætæ, & quæ in somnis uidentur, hominibus exhibent in uolucra futurorum, sapientes quidem erunt, certi uero non erunt, quatenus sapientia somniorum in ipsa consistit in certitudine. occultauerunt enim dii uitam hominibus. nam maxima sine labore cõsequi proprium diuinitatis est bonum. apud nos autem non solum uirtutes, sed cætera quoque præclara sudore quæruntur. Vaticinium uero, maximum uidebitur esse bonorum. ipsa namque notitia, & omnino cognitionis ipsius facultate, tum deus homini, tum homo bestiæ præstat. Sed deo quidem ad cognitionem sufficit, ipsa natura. homini uero uaticinium longe plus affert quam cõmunis notitia ferat. uulgus enim præsentia tantum nouit, futura uero coniectat. Solus autem Chalchas in contione græcorum omnium nouit quæ sint, quæ fuerint, quæ mox uentura trahantur. hanc igitur ob causam apud Homerum res deorum ex ipsa Iouis sententia pendent, quoniam prior extitit, pluraque nouit, eo ipso quod antiquior est. ætatem enim cõtendere in carminibus arbitror, quoniam beneficio temporis plura nosse contingit, quãdo quidem notitia ipsa est sane honoratissimum. Siquis autem ex aliis carminibus adductus existimet Iouis imperium in manu potestate consistere, quod ait hic robore præstantior est, is molestè poema interpretatur, nec intelligit, quæ in illo est philosophiam nihil aliud deos esse dicentem quam mentes. sic rursus ad id quod ait uiribus excellere, esse etiam generatione priorè adiungit, cùm iouè dicat mentem antiquiorem. Mentis autem ipsius robur, quid nam est aliud quam prudentia? Quisquis igitur deus est, dignusque qui aliis præsit, censetur, is cum mens sit, sapientiæ præstantia imperat. Quare quod ait. Robore hic excellentior cum eo quod est plura nouit, idem nobis significat, Et propterea

DE SOMNIIS

propterea fertur etiam sapiens deo similis, quod tum mente propius esse conetur, tum se circa intelligentiam exercent, qua diuina constat essentia. His igitur rationibus demonstratum sit, uaticinium eorum, quibus homines student, optimum esse.

In mundo tanquam uno quodam animali res alia signa aliis exhibent.

I autem per omnia significantur omnia. quippe cum omnia in uno animali mundo sint germana, atque sunt haec ueluti omniformes litterae, sicut in libro, sic in uniuerso signatae, partim quidem phoeniciae, partim uero aegyptiae, partim assyriae. has autem sapiens ipse legit. Sapiens uero, qui naturam didicit rerum, & alius quidem legit alias, & hic magis, ille minus. Quemadmodum hic quidem paulatim, per syllabas, iste uero dictionem simul totam, ille denique orationem similiter. Ita sane sapientes futura prospiciunt, alii suspicientes astra, alii flamas, siue manentes, siue currentes, alii in uisceribus futura rimantes, alii in garritibus auium, obseruantes interim qua uolent, ubi ue insideant. sunt & qui perspicua futurorum signa coniectant ex uocibus, & concursibus, siue casibus accidentibus alteri, Quippe cum omnibus omnia signa sint, quapropter si aues sapientes forent, artem certe uaticinandi ex hominibus collegissent, quemadmodum nos ex illis peritiam cumulauius. sic enim nos illis, quemadmodum & illae nobis, occurrimus nuper, & olim, & ad dextram, atque sinistram,

Ea est mundi concordia, ut alia trahantur ab aliis, atque conspirent.

Umenim uniuersum hoc sibi met sit compatiens, atque conspirans, oportet, partes congruenter inter se conuenire, utpote quae unius aequae totius sint partes. Consideratione uero dignum est, utrum huc tendant illices, uel motacillae magorum. Mundana enim sicut ex se uicissim significantur, sic inuicem permulcentur. Iam uero sapiens est, qui mundanarum partium cognationem tenet. trahit enim per aliud, aliud praesentia tenens, uelut pignora quaedam procul absentium, uoces uidelicet, & materias, atque figuras, perinde sicut in nobis, dum interius patitur aliquid, aliud quoque compatitur. malumque digiti in emunctorium saepe resultat, dum inter haec multa minime patiuntur. ambo enim illa, & unius animalis sunt membra, & habent aliquid inter se cognatius, quam cum caeteris. Atqui & alicui deo ex deorum numero mundanorum lapis hic, herba ue congruit, quibus quasi compatiens naturae cedit, ac ueluti fascinat. quemadmodum qui grauem pulsat uocem, commouet subito non proximam sexquioctauam, sed sexquitercia

L ii

& acutam nomine netem. hæc enim propius sibi inuicem congruunt. Est enim in partibus sicut concordia quædam, sic insuper, & discordia. nam mundus hic non est simpliciter unum, sed ex pluribus unum. suntque in eo partes partibus consentientes interim, atque dissidentes. ita tamen ut earum dissensio ad consensionem uniuersi conducatur, sicut lyra constitutio quædam est tonorum dissonantium, atque consonantium. Ipse uero ex oppositis unum ad harmoniam, & lyram pertinet, atque mundum.

Solum quod mundo connexum est à mundanis trahi potest.

Rchimedes siculus optabat situm aliquem extra terram, ita sperans se contra totam terram libraturum. Aiebat enim dum esset in ea, se contra eam non habere potentiam, qui uero sapiens, aliqua in re est circa mundi naturam, si extra ponatur non habebit ulterius, quo pacto sapientia hac utatur, Ipso enim ad se ipsum utitur. In interrupta igitur cõtinuitate, hæc frustra sapit, signaque huic obseruata carent anima. Atqui quantum extra mundum extat diuinum, Id omne fascinari non potest, huic illud simile, qui emissus est, nihil curat, mentis nanque naturam illecebræ nõ attingunt. quod uero passiuum est illecebris demulcet, & trahitur. Prouinciam quidem & latitudinem uaticiniis expiationibusque præbent eorum, quæ in mundo sunt, multitudo simul, atque cognitio distantium, quidem multitudo, unitorum uero cognatio. Expiationes quidem solemnitatesque, sed nihil in præsentia sermo moueat ciuili tantum legi fidem adhibens, uaticinium uero recipere tutum est, nam & ipsi uis totum per ea, quæ intus habentur est comprobatum. Quantum uero ad præsens spectat, licet optimum seligere impensiusque in eius consideratione uersari, dum interea propriam uaticiniis omnibus habemus obscuritatem, adeo. ut nulla eius species ex hoc ipso reiicienda sit, quod pariter est in tota integræque natura. Iam uero ratio declarauit, id quoque uenerandum esse, ut quemadmodum in sacris est secretum, sic & oracula non omnibus sint aperta. hinc & qui in pythia dat responsa $\lambda\omicron\zeta\iota\alpha\varsigma$. id est obtiquus, & contortus est appellatus, quoniam & ligneum parietem, quem phæbus atheniësis attulit, in salutem frustra uulgus audisset, nisi Themistocles oraculi mentem intellexisset, quã obrẽ neque uaticiniũ somniorũ propterea respuendũ erit, quod sit obscurũ, siquidẽ obscuritatẽ hêt cũ cæteris oraculisque cõmunem.

De intellectu, & ratione, & phantasia.

Studendum uero huic maxime præ cæteris disciplinis, quoniam am ex nobis hæc est, & intrinsecus, & unius cuiusque animæ propria

DE SOMNIIS

propria. Intellectus enim entium species habet, quemadmodum antiqua tradit philosophia. Nos quoque adiungere possumus, sicut intellectus species habet eorum, quæ sunt, sic animam eorum, que fiunt species possidere. Nempe sic se habet intellectus ad animam, quemadmodum ens se habet ad generabile. Si igitur permutatim accommodetur primum ad tertium, & secundum ad quartum, uicissimque rependatur, nihilominus uera loquemur, sequentes scientiæ terminos. Sic itaque demonstratum fuerit, quod nobis placet, animam uidelicet eorum, quæ fiunt, species possidere, habet igitur omnes, producit uero in actum in primis, quæ & conueniunt maxime, atque phantasiam illuminat quasi speculi more, per quam animal, quæ manet intus aduertit. sicut igitur neque in intellectu ipsius actiones animaduertimus, antequam ipsi communi nuntiet ipsa potentia præsidens, atque quod non peruenit in eam, latet & animal, sic neque, quæ in prima sunt anima, solemus animaduertere prius quam in phantasiam eorum signacula ueniant. Atque uidentur hæc uita quædam existere aliquantum inde sublapsa, & subsidens in ipsa proprietate naturæ, sentiendi utique uires sunt penes ipsam, Et enim colores uidemus, & uoces audimus, & uehementissimum percipimus tactus impulsus, dum instrumentales corporis partes nihil agunt. Forte uero nihil prohibet eiusmodi sentiendi genus esse sacratius. Nam & per hoc diis quoque nonnunquam propinquamus monentibus, & prædicentibus, atque simpliciter consulentibus, quapropter sicui thesaurus cotigerit somni donum non admodum admiraretur, neque si quis cubitum profectus musarum expers interdormiendum in musas incidere, & partim quidem loquens, partim uero audiens idoneus poeta prodierit, quod & nostrum attulit seculum, neque hoc quidem uideretur profus inopinabile. Mitto equidem impræsentia diuulgatas somni dotes, quibus sæpe ab insidiis liberantur, & quot hominibus somnus accedens medicus aduersam expulit ualitudinem. At quando ad absolutissimam æternorum contemplationem uiam patefacit animæ non speranti, neque etiam cogitanti, hoc quidem munus est in ordinem rerum eminentissimum, naturam uidelicet supergredi, atque cum ipso intelligibili illum denique copulare, qui illinc usque adeo aberrauerat, ut neque unde uenit animaduertent.

De potestate phantasie spiritusque phantastici,

s I quis autem magnum quiddam existimauerit quidem adscendum in sempiterna, neque tamen confidat phantasie facultate

L iii

tem ad beatum illud cōmercium nobis suppetere, audiat eloquia sacra, quæ uarias ad hoc uias ostendunt, atque post totum narrationis ordinem occasiones ex intimis nostris præbentem ad ascendendū, per quæ datur semen intimum augere. Tradunt deum aliis quidem dedisse facultatem ad perdiscendā luminis notionem, alios autē etiā in somnis diuini fructus uigorisq; effecisse participes. uides ne disciplinæ faciendam hic è contra diuisam: dum dicit aliū quidē in uigilia, aliū uero ī somno doceri. Sed in uigilia qdē doctōr est homo, sōniantē uero deus ipse fructus uigorisq; sui p̄cipem facit, quasi non idem sit discere, atq; consequi, nam pascere fructibus, plus est admodum q̄ docere. uerū hoc quidem nobis ad sumptū fuerit ad asseuerandam uitæ phantasticæ dignitatem aduersus eos, qui de hac uel minima quæq; desperant. Iam uero nihil mirum est, eos ita sentire ob superuacuam sapientiam, qui uersati sunt in illis, quæ à sacris eloquiis reprobantur, ubi traditur uictimas, obseruationesq; extorum uanas esse proculque fugiendas. illi uero quasi uulgo præstantiores, artes quidem alius alias ad præfagiendum accipientes, & operationes huiusmodi cōprobantes, sola somnia negligunt, quasi rē ultro ante oculos positā, cuius passim ignarus, & sapiēs a que p̄iceps. Quid uero si ob hoc ipsum maior hic sapientia sit, quia cōmunius munus habet, nōn ne et alia bona præcipue, quæ maxima sunt omniū cōmunissima sunt: nihil inter omnia, quæ uidentur sole diuinius, nihil sole cōmunius. Si autem ipsum per se deum inspicere donum beatum est, certe per phantasiā percipere antiquioris propriēq; inspectiōis est munus. hæc enim sensus est sensuū. quoniam phantasticus ipse spiritus sensoriū è cōmunissimū, primūq; aīæ corpus, & hoc qdē latet, agitq; intus principiūq; animalis habet uelut ex arce. Nam circa ipsum uersam capitis fabricam natura construxit. Auditus autem, atque uisus non sunt quidem sensus, sed instrumenta sensus, cōmuni sensui ministrantia, & quasi quidā animalis ianitores, & hostiarii, nūntiantes domino sensibilia forinsecus occurrentia, quibus pulsant̄ externa sensoria. Intimus interea sensus in cunctis sui p̄tibus sensus est integer, toto nāque spiritu audit, toto uidet, similiterque reliqua ualet. distribuit autem uires alias aliis, quarum quælibet deriuatur ex animali seorsum, sunt quæ uelut rectæ quædam lineæ profluentes è centro, & cōnuentes in centrum, una quidem omnes ex communi radice, multæ rursus processione iam factæ. Sensus igitur, qui per instrumenta fit palam propofita, maxime est animalis, tam & si non prius est sensus, quam recurrat in primum

DE SOMNIIS

in primum. Sensus autem sine medio factus, & animæ propinquior est, & certe diuiniore.

Phantasia est perspicacior, quam sensus exterior.

T uero si corporeos quidem sensus ob cognitionem honorantes, quoniam maxime cognoscimus, quæ cernimus, phantasia respicimus tanquam infideliorem sensu, uidemur non satis animaduertere. ne oculum quidem ipsum uere omnia nobis ostendere, sed aliud nec ostendere, aliquid quoque mentiri, tum per naturam eorum, quæ uidentur, tum per naturam instrumentorum. Sane ex interuallis minora, maioraque eadem offeruntur, & quæ uidentur per aquam grandiora nobis occurrunt, ac remus occurrit fractus, accedit, & debilitas oculi. Nam & lippus oculus confusa indiscretaque obijcit. Quicumque igitur phantastico languet spiritu, ne exigat perspicua discretaque uisa. qui uero sit eius morbus, & quibus de causis langueat, hebeteturque, quibusue purgetur, atque defecetur, & in naturalem restituatur puritatem, à philosophia secreta tibi est perdiscendum, à qua mysteriis purificatus & diuinus euadit. atqui & influxus exteriores effugiunt, antequam deum spiritus intromittat, et quicumque uictu quodam secundum naturam hunc conseruat purum, hoc utitur admodum præparato à deo, ut hac insuper rationem unum eiusmodi sit communissimum. Percipit enim eiusmodi spiritus animæ quoque ipsius affectionem, neque compassionem caret ad ipsam. sicut terrenum corpus huic circumdatum. hoc enim & oppositas conditiones habet præstantioribus affectionibus animæ. At primum eius propriumque uehiculum, anima quidem bene se habente tenuatur, æthereamque sortitur conditionem, habente uero se male, hebetescit, euaditque terrenum. Omnino uero hoc est rationis interuallum, irrationalisque naturæ, & incorporei gradus, atque corporei, & terminus utriusque communis. perque hoc medium diuina coniunguntur extremis, hac utique ratione arduum est, naturam eius philosophia comprehendere,

Spiritus phantasticus est primum animæ uehiculum.

U Endicat enim sibi spiritus hic aliquid uelut proprium, tanquam ex uicinis quibusdam ab extremis utrisque, & quæ tam longe disiuncta sunt, occurrunt in una natura. atqui essetiam phantasticæ latitudinem natura per multas rerum sortes extendit, Descendit utique usque ad animalia, quibus non adest ulterius intellectus, neque tunc est uehiculum diuiniore animæ, sed subiectis præsidet uiribus, atque est animalis ipsius ratio, multa que per phantasticam hæc

SYNESIVS

essentiam sapit animal, agitque decenter, purgatur & in brutis, adeo ut præstariius aliquid inseratur, tota quinetiã genera dæmonũ ex eiusmodi uita suã fortiuntur essentiã. illa enĩ ex toto suo esse imaginaria sunt. et iis, quæ fiunt int^o imaginata. Homo quinetiã multa p hanc exer cet et solã, aut si p aliud, p hãc utiq; magis. Intelligẽtias nanq; edere non sine phantasia solemus, nisi forte quis piã ad breue imaterialẽ attigerit speciẽ, phantasia uero supergredi, non minus est arduum, quam beatum. Hinc Platicum illud. optabile illud est imprimis satisque factum, sicui uel in senectute mens, sapientiãque contigerit, significans intelligentiam absque phantasia lucentem. quippe cum præcedens communis que uita phantasiæ sit propria, uel saltem phantasia utentis intelligentiæ.

Spiritus phantasticus inter æterna, & temporalia medius est, quo & plurimum uiuimus.

Ro inde spiritus hic animalis, quem beati spiritalem quoque animam uocauerunt, fit deus, & dæmon omniformis, & idolum. In hoc etiam anima pœnas exhibet. de hoc consentiunt & oracula, uita i hoc animæ comparantes imaginatiõibus somniantiu, Philosophia quinetiam comprobat præcedentes uitas esse præparationes quasdam ad uitas subinde sequentes, dum & optima in animabus affectio, uel habitudo spiritum eiusmodi leuius efficit, abstergitque hitu dinis deterioris profunditatem. Tractibus igitur naturalib^o, aut attollitur in sublime ob caliditatem, atque siccitatem. Idque apud Platonem alarum assumptione signatur, & apud heracitum significat idem splendor siccus, anima sapiens, aut crassus humidusque fit spiritus, unde imergitur terræ secessibus, naturali pondere delitescens, expulsusque in subterraneam regionem. Hinc enim locus spiritibus humidis maxime congruit. Ibi que uita infelix degitur. & obnoxia pœnis licet autem tempore, & labore, uitiisque aliis animam purificatam rursus emergere, cursum enim per geminas agit uitas, uicissimque melioribus deterioribusque propinquat. eiusmodi spiritum mutuatur à sphaeris anima prima descendens, & hanc uelut cimbam ascendens commercium inicit cum mundo corporeo, atqui certamen agit eiusmodi, ut uel simul ducat, uel non remaneat simul. Nempe uix quidem, fieri tamen potest, ut dimittatur non sequens ulterius, nefas enim est notis non credere sacris. turpis autem accideret ad superos redditus. quando animæ non redderent alienũ. sed circa terrã relinqueret, quod desup acceperit

Atque

DE SOMNIIS

Atque hoc quidem uni, & secundo donum dei mysteriorumque acciderit. natura enim comparatum est, ut anima semel huic insita, uel simul impetum faciat, uel trahat, uel forte trahatur, omnino uero congregiatur donec unde uenerat, rursus ascendat. Qua propter cum ob deprauationem ingrauescit, contrahit secum animam, quæ permiserat id grauari, atque id est in quo eloquia semen in nobis intellectuale perterrent his uerbis, neque declines infra in obscurum mundum, cui profundum est semper infidele substratum, & infernus ater undique sordidusque gaudens idolo demens, quo eni pacto menti expedit, stupida uita demensque: at idolo, id est simulacro ob talem tunc affectionem spiritus inferior competit locus. Simile nanque gaudet simili.

Phantasticus spiritus potest purior, & impurior fieri leuior, atque grauior.

Roinde si per copulam unum conficitur ex ambobus, intellectus quoque propter oblectationem, aliquando se immergit. id autem malorum omnium est extremum, ne præsens quidem malum animaduertere, quo qui premuntur, non conantur emergere. quibus durissimum iam callum morbus obduxit. Ideoque cum nihil doleat amplius, merito neque curare contendunt. quam obrem poenitentia uim habet Peculiarem ad supera reducentem. Qui n, præsentem statum fert, ægre excogitat fugam. Itaque maxima purgationis pars est uoluntas. huius nanque munere tum facta tum dicta manû porrigunt. hac uero sublata omnis purgatoria machina caret anima. quippe cum maximum reconciliationis pignus ei desit, hanc ob causam, & hic, & ibi, punitiones ordini rerum maximum afferunt adiumentum, dum molestiam oblectamentis opponunt, stupidamque expurgant ex anima nostra lætitiā. Tum uero casus, qui præter merita dicuntur incidere, plurimum conferunt ad affectum, quo his afficimur extirpandum fortunis, certe eiusmodi apud eos, qui mentem habent, prouidentia confirmatur, quibus, & qui mente capti sunt diffidere de prouidentia solent. nullus enim relinquatur animæ locus, quo materiam fugiat si in nullum hic malum inciderit. Quapropter existimandum est inferioris prouiciæ præfides uulgares ad inuenisse prosperitates tanquam animalibus insidiaturas. Ita que hinc emigrantibus animabus obliuiofum contingere potu ali? dixerit, ingrediēti uero hanc uitā, aīæ potu obliuionis affert, cōditio suauis, & blāda. Cū n. ad primā uitā aīa descēderit mercede laboratura libeter sua euadit p mercēnaria. descēsus qdem hic

unioqqo

tendebat, ut ipsi uniuersi naturæ mysteriū adimpleret, ita regulis legis in-
 euitabilis ordinantibus. Fascinata uero materiæ donis perinde afficitur,
 atque illi, qui cum liberi sint, ad certum tempus mercede conducuntur
 ad opus, ubi ancillæ cuiusdam pulchritudine capti, moras trahere uolūt,
 ipsius amatae domino seruire constituentes. Iam uero nos quando ex
 profunda sententia, externisque circa corpus bona uidentur, oblecta-
 mur, consentire uidemur naturæ materiæ eam esse formosam. hæc auté
 conuentionem nostram pro arcano signat libello, atque si quando inde
 discedere tanquam liberi statuamus, profugos esse clamat, & reuocare
 conatur, ac tanquam fugitiuos seruos repetit, libellum in medium intro-
 ducens, tunc sane fortitudine, auxilioque diuino potissimum opus est
 animæ. quippe cum non sit leue certamen, sui ipsius abrogare confes-
 sionem, atque pactum. contingit autem, & uim inferri. pœnæ nanque
 ultrices materiales tunc & iuxta fatum mouentur aduersus eos, qui à le-
 gibus fati rebellāt. Atque id ipsum est, quod significant labores herculis
 & pericula, quæ oportuisse herculem tolerare, sacra testantur eloquia, &
 si quis alius fortiter pro libertate contendit, quod ad spiritum illuc usque
 traducat, quo naturæ manus minime porriguntur. at si intra terminos
 eius saltus acciderit, in angustum anima cohercetur, grauioribusque opus
 est certaminibus. tunc enim nobis ipsa non parcat, quasi uideamur iam
 alieni, & si de ascēsu desperet, pœnas exigit pro conatu, uitasque promit
 non ab utrisque iam dolis, quæ Homerus occulte significat tradens, du
 a se materiæ portiones, duplicem distribuens fati cōditionem, a quo
 bonum quidem nunquam est sincerum. Iam uero & aliquis deterio-
 rem sortem patitur temperatam.

Quam utilis sit pœnitētia delictorum, quā perniciosus mortaliū amor.

Mnino uero uitæ omnes in errore uersantur, errore inquam,
 ubi post primum descensum nō fit subito reditus. Conside-
 ra utique quanto interuallo spiritus hic nobiscum negocia-
 tur. cum enim deorsum inclinatur anima, spiritum quoque grauesce-
 re immergi que sacrū tradit eloquiū, quousque regionē subeat undiq;
 tenebrosam. cum uero resurgit anima, spiritum etiam comitari, qua-
 tenus sequi ualet. ualet autem, quousque in gradum peruenerit om-
 nino distantē. audi iam quid hac de re eloquia doceant. neque etiā abie-
 ctissimū hoc materiæ p̄cipitio derelinques. sed etiā simulacro portio est
 in regione undiq; lucida. Regio uero hac regioni undiq; tenebræ prorsus
 opponitur

DE SOMNIIS

opponitur, tam & si hoc in loco nemo sic acute nimum interpretatus fuerit. non enim solam in sphaeras naturam inde profectam reuocare uideatur eloquium. uerum etiam si quid ex igni sublimi, uel aere in naturam simulacralem anima contraxit ex alto descendens prius, quam cortice terrenum indueretur, atque ex hoc ipsum ex aere igneque supremum inquit, una cum parte meliore ad superos reuocari. Quod enim dicitur materiae abiectissimum significare diuinum corpus non potest. Iam uero ratio dicat, quae nam comunicant conferuntque, ad unum non posse mutua quadam habitudine, iuncturaque, & perseverantia iter se carere, praesertim, quorum uicinae sunt regiones, quemadmodum ignis est orbiculari corpori proximus, atque non sicut terra rerum tenet extremum. Quod si meliora deterioribus quandoque cedentia communicatione fruuntur, conficiunt in materia corpus indissolubile, tanquam formatum ab eo, quod in congressu permissum est imperare. forsitan & deteriora non reluctancia aduersus actum actionem uel animae, sed mansueta, & obedientia prorsus, atque sequentia, mediam que naturam indissipabilem exhibitia ipsius animae primae ductu in sortem simul rediguntur aetheriam, comunicque tractu tolluntur ad supera, si non ad uniuersum summum, saltim elementorum, ita transeunt summitatem, attinguntque regionem utrinque lucentem. habet enim (ut inquit) quandam in se portionem, id est in ordine quodam corporis orbicularis recipitur. uerum de parte sortemque elementorum haec dicta sufficiant. Quae credere licet, atque non credere, essentiam uero corpoream, inde profectam negare non licet naturaliter anima reuolante attolli simul ex infimo sphaerisque coaptari, hoc est in naturam propriam quasi refundi.

Anima corpus habet caeleste pariter, & aereum quibuscum ad supra reuolat.

Aequidē duae extremae sunt regiones atque sortes. Altera utriusque prorsus obscura, altera undique lucens, quae, & felicitatis, in felicitatisque sunt extremae sortitae. Tu uero quot existimas in mundi capacitate esse medias regiones, quae ex altera quidem parte sunt atrae, ex altera uero lucetes. in quibus omnibus anima una cum hoc spiritu uitam degit, species, & mores, & uitas alterne commutans. Cum igitur in propriam generositatem se recipit, ueritatis est penus, pura enim est perlucidaque, ac prorsus immaculata. est & deus, atque uates si libeat. cum uero delabitur, obtenebratur, erraticaque euadit, & medax. quod enim caliginosum est in spiritu rerum uerarum perspicuitatem capere nequit. Cum denique tenet medium, partim quidem aberrat, partim uero cōse-

quitur. Posses & hac ratione dæmonicam quoque naturam, eiusque ordinem explorare. In omnibus enim consequi uera, uel paululum aberrare diuinum est, aut prope diuinum. conditio uero aberrans in prædicendo ad eos necessario pertinet, qui ad naturam inclinantur assidue, quorum, & conditio passioni obnoxia est, ac profus ambitiosa. Hoc enim pacto subterranea subit, dimittitque deum, antiquioremque dæmonem. Sed alia ratione hunc recipit, aditque, & assequitur regionem naturæ præstantiori dicatam.

De Regione omnino lucida, & omnino obscura, atque de media, & quomodo passim spiritus reuoluatur.

P Roinde ordinem animæ uiuentis in homine hinc deprehendere licet in quocumque phantasticus spiritus purus est, atque compositus, & uigilans, atque dormiens ueras rerum effigies accipit. Hic sane tunc pignus possidet, quo asseuerare possit ipsam animæ suæ figuram meliori sorte potiri. Neque leuiter in super uenari possumus. quæ nam potissimum animalis spiritus sit affectio ex imaginationibus, quas præcipue promit & in quibus se uersat. quando à nullo pulsatur extrinsecus. Philosophia huic suppeditante iudiciaria, atque monente, ut hunc nutriamus diligentissimèque curemus, nequando aberret. Educatio autem optima est secundum intuentem percipientemque potentiam semper agere, & omnino ut intellectualis sit semper actus ipse precipuus animæ. Atque quod fieri potest absurdos temerariosque impetus conceptus phantasiæ semper anticipemus. Hoc autem est, ut imprimis ad optimum conuertamus. neque cum deteriore commercio ineamus. nisi quantum summa cogat necessitas. Intellectualis autem intuitus res quedam est, maxime omnium quæ in spiritu sunt concreta secernens. Extenuat enim ipsum clam supra quam dici possit, dirigitque, in deum, hic uero factus ad hoc idoneus trahit cognitione quadam diuinum spiritum ad animæ nostræ commercium. quæ admodum condensatione aliqua cohibetur, fitque angustior, quam ut implere possit sedes assignatas ei à prouidentia hominem effingente, quæ in cerebri sunt uentriculis, tunc sane natura uacuum in rebus non tolerante, spiritus malus insinuatur. Tunc uero quid non patiatur anima in execrabili malo assidue pressa, sic enī natura comparatū ē, ut spiritus ipse sedes, in hoc ipso disposita uel peiori, quodam, uel meliori sint plenæ, & hoc quod malū pœna est ipsorum, qui diuinū eis sibi insitū inquirunt. illud uero bonū, aut finis ipse pietatis ē, aut pculdubio ppe finē.

Quomodo

DE SOMNIIS

Quomodo deprehendat aliquis puritatem sui spiritus, atque impuritatem, & qua ratione purificet.

Vm uero de uaticinio per somnia facto differere statuerimus, ne id homines spernerent, immo colerent, tanquam uitæ admodum profuturum, ad hoc sane phantasticam naturam curiose tractauimus, ex hac autem disputatione quod in præsentia confert, minus apparuit. Fructus autem præstantior est sani spiritus ad superna reductio. Lucrum certe animæ sacrum adeo, ut meditatio quædam religionis sit conari eiusmodi spiritum reddere uaticiniis aptum. Iam uero quidam hæc ob causam auiditate uaticinii capti, mensam sacræ, atque mitem anteposuerunt turgidæ mæsæ, amaueruntque cubile purum, ac profus immaculatum. Per multum certe abest, ut qui in pythio tripode, phœbeaque lectica trahebat. moras ad uaticinium, his usuris noctes ibi protraheret in temperantiæ testes. Immo uero & obsecrabat deum, & uotis impensior incumbebat. Quod uero paulatim accumulatur, euadit denique multum, & quod per aliud efficitur, in maius denique desinit, dum uidelicet deum uehementius amare pergimus, atque ad hunc amorem cohortari eos, qui antea non amabant.

In primis elaborandum est, ut phantasticum spiritum habeamus purum, & uaticiniis aptum.

Non igitur spernendum est uaticinium nos ad diuina perducat, habensque prope assistens, quod est in animæ potentia præstantissimum. Neque uero ob hoc minor est utilitas animæ sic deo coniunctæ. quod in diuinum est recepta commercium. non enim interea deserit animal, nam & ex specula inferiora circumspicit multo plenius, quam si cum deterioribus sit commista, quæ propter permanens inconcussa, dabit eorum, quæ sunt imagines animali. atque id est, quod dicitur descendente non descendere, quando natura præstantior deterioré curat non detenta. Eiusmodi equidem uaticinium, & adesse mihi opto, & affere filiis, cuius comparandi gratia longum iter aggredi non compellimur, nec extra fines enauigamus, quemadmodum ad Apollinis Pythii, uel Iouis ammonis oraculum, sed sufficit dare se somno lætis manibus, diuinisque laudibus celebratis, huic illud simile. hæc autem læta prius, & puri coloris amictus induta Mineræ uouet. Sic itaque somnium exoptabimus, quemadmodum forsitan optauit Homerus. Iam uero si paratus fuerit, aderit, qui procul eë dicitur euestigio deus, quicquid nobis nihil eiusmodi operatis, sed tantum dormientibus ubique sit præsens, atque hæc quidem

M

SYNESIVS ◊

est mysteriorum tota tractatio, propter quã nemo unq̃ inopiam accu-
 fauit, quasi propterea minusq̃ diuites consequatur. Plerã que res publi-
 cæ factorũ antistites ex nobilissimis ditissimisque, sicut Athenienses clas-
 sis gubernatores eligunt, apudq; illos opus est magnificis sumptibus, &
 fortuna non parua, ut aduehatur herba cretensis, & ægyptia penna. osq;
 hibericum ac per iouem siquid prodigiosum i profundo maris nasci-
 tur, atq; nutritur, siue occidente sole, siue oriente. Traduntur enim eius-
 modi quædam & alia eiusdem generis plurima de illis, qui uaticinium
 acceptum forinsecus machinantur. quibus suppeditandis nullius suf-
 ficit priuati facultas, somnium uero uidet, tam q̃ paruũ, q̃ qui magnũ
 possidet censum. & qui uictus extremitate laborat. uidet speculator pa-
 riter, atque mercennarius, nec ciuis aliter, quam peregrinus, nihilo uero
 differt apud deum ad uaticinium bubulcus mancipiumque, & insanus
 à cæteris. Quod sane huius conditio uaticinii admodum populis ẽ, cer-
 te est humanissimum, quod simplex ac perse paratissima, est admodum
 philosophicum, quod non uiolenta, proculdubio piũ, quod adest ubiq;
 quod ue cogimur adhibere aquam, aut petram, aut hiatus terræ, diuinif-
 simum merito iudicatur. Decebat & iter prima laudare, quod eiusmodi
 uaticinii gratia ne ab uno quidem negocio uitæ distrahimur, neque
 tempus conterimus ullum. nemo enim post habitis necessariis presen-
 tibusque negociis cubitum abit domum ad somnium constitutum, sed
 tempus ipsum duntaxat, quod necessarium est animali conterere natu-
 ræ istaurandæ gratia, cum substãtia nobis ad perpetuam uigiliæ actio-
 nem sufficere nequeat, tempus inquam hoc nobis, hoc ipsum ultro lar-
 gitur, quod & dici solet, ociũ negocio maius coniungens nimirũ opta-
 bile. necessario, ac bene esse cũ simpliciter esse. Contra uero circa præ-
 sagia, illa, quæ instrumentis uariis aduenire solent optime nobiscum
 actu existimandum est, si dum plurimam uitæ partem sibi uendicat. In-
 terea concedant aliquid cæteris uitæ usibus, atque actionibus. Quibus
 si qua in parte prorsus mentem intenderis, difficile admodũ ad hãc ipsã
 iuuaberis uaticinio. non enim est cuiuslibet temporis, aut loci apparatus,
 supellectilemque capere ritibus sacris subministrantẽ. neque facile est
 secum circumferre instrumenta solemnibus necessaria, Atque ut alia
 præmittam. ubi nuper coaceruata supplicia sunt, immitis quædam
 est onerositas cauæ nauis, quibus cum & aliæ sacrorum partes accedũt
 descripti homines uidelicet atque testes, sic enim dictu uerũ est, quando
 nostrum hoc seculum multa per legum ministros solet enuntiare. quo-
 rum

DE SOMNIIS

rum opera iam diuulgati sacrorum ritus in profani uulgi conspectum
auditumq; uenerunt. Præter enim id, quod infestum est, atque miserum
(ut arbitror) his incumbere Deo proculdubio est iuifum, nam non ex-
pectare uolentem aliquem. sed in pulsu uestibusque mouere, nihil aliud
est q̄ uim inferre, quod quidē nec apud homines factū conditor ipse le-
gum reliquerit impunitum. Itaque præter hæc omnia, quæ per ardua sunt
apud eos, qui futurum ita rimantur. accedit & actionis ipsius intermissio
frequens, & dum uagamur extorres artis ipsius obmissio. non enim le-
ue opus est oberrantes passim sarcinas ad eiusmodi uaticinū secum ferre.
Vaticinii uero somnio uenientis ipse quisq; est instrumentū, ut neque
uolentibus quidē oraculū eiusmodi dimittere liceat, sed cum manenti-
bus permanet, cū peregrinantibus æque cōmigrat. cōmilitat quoq; si-
mulq; ciuilia tractat, corrusticatur, atque cōmercatur. Vaticinium hoc
nec inuidæ ciuitatis leges uetant, neque uetare possent, etiam si uoluerit.
non enim habent, quo uaticinantē eiusmodi reprobēt. quid enim dor-
mientes iniuriamur? sed neque tyrānus in somnia uidere prohibeat, nisi
forte somnū ex urbe procul expulerit, sed & dementis esset impossibilia
uelle, & impii, mandare naturæ, Deoq; contraria.

Quam utile uaticinium, & optandum, præsertim per somnia.

D hoc igitur uaticinium accedere decet foeminas, atq; uiros,
a antiquos & iuuenes, pauperes, atq; diuites, priuatos, & princi-
pes, rusticos, & urbanos, elegantes, atque plebeos. non genus,
non ætatem, non fortunam, non artem aliquam respuit. omnibus pas-
sim adest propheta paratus, consultor bonus, & tacitus. sacrorum præ-
ceptor, atque discipulus. prædicit quidem bonum, ut anticipans usum
uoluptatem habeat longiorem. prædicit & malū, ut caueam⁹ incōmo-
dum, atque propulsemus. & enim quæcūque siue species genus homi-
num nutriendes optima blandaque porrigunt, siue metus affert. proui-
da, & utilia omnia somniis insunt, atque a nullo prorsus ita sperare per-
suademur, tam & si sperandi munus adeo in natura plurimū est, atq; sa-
lutare, ut sophistæ prædicent elegantes, nec optaturos fuisse homines ui-
uere sic affectos. quemadmodum sunt ab initio constituti. Respuerent
enim sic uiuere difficultatibus uitæ compulsi, nisi Prometheus naturæ
spem ipsam inseruisset, tanquam perseverandi in uita remedium, cui⁹
illecebris irretiti, quod expectant in futurum, præsentis statu fidelius ar-
bitrantur. Habet autem spes ipsa uim tantam, ut uictis compedibus si-
quādo licuerit, incideritque, pro uoto sperare (ut ita dicam) soluitur. mi-

SYNESIVS

litat, subito duplo proficit. Paulo post regit manipulum, mox ducit exercitum, uincit, mactat, coronatur, conuiuia ponit, mensam parat si placeat sicutam, si libet, & medicam. Interea oblitus est pedum, donec iam est ducturus exercitum. atqui hoc est re uera somniantis, & uigilantis somnium. nam circa idem subiectum uersantur utraque scilicet circa naturam phantasticam, quam quotiens formare statuimus imaginibus, unã hanc in primis affert utilitatem. delinit enim uitam nostram lætitia, animæque spe uaga blanditur, atque ita nos à sensu reuocat molestorum.

Exhortatio ad uaticinium somnii comparandum, atque de imaginationis efficacia.

Vando uero natura phantastica proprio munere nobis præsidens spem nobis excitat, id autem accidit somniantibus. somniale promissum tanquã dei pignus habemus, quamobrem iam aliquis animum suum alacriter instruens tanquam grandioribus usurus muneribus, quæ in somnium proposuerat, lucrum reportat geminum, tum quod ante rem ipsam gaudet, tum quod partis aliquando rebus scienter utitur, propterea quod iam diu de his fuerit meditat⁹ tanquam uitæ admodum competentibus. Iam uero quam Pindarus spem laudauit de uiro scilicet felice loquit⁹ dicens, spem huic almã cor dulce nutrire, eumque comitari, quæ mortalium undique nutabundam mentem maxime regit, eiusmodi spem inquam ab eo decãtatam. dixerit aliquis, non esse fallacem hanc, quæ decipit uigilantes, quam ipsi nobis effingimus, sed totum hoc ad somniale speciem potius attingere, atque Pindaro dictum ad celebrandam partem exiguam somniorum. Vaticinium igitur somniare unã cum arte prosequens, quod apparet, speciem exhibet firmiorem, ut non uilioris esse generis nõ uideatur. Penelope uero apud Homerum duas somniorum portas inducit, affirmatque dimidium esse fallax, quoniam somniorum sapientiam non habebat, si enim artẽ scite ad hæc habuisset, omnia utique per portam corneam traduxisset. Inducitur ergo illic redarguta, inscitiamque confessura circa ipsam uisionem, cui nõ credidit, cum credere debuisset, Anseres quidem proci. Ego uero Vxiles sum aquila, hic autem erat contubernalis, atque id erga illum de uisione nugabatur. Videor equidem Homerum hic audire dicentem, non decere diffidere somniis, uel utetium debilitatem ad uisorum transferre naturam, apud quem nec Agamẽnon iuste somnium criminatur, ut fallax, cum male accepisset oraculum de uictoria dicens, iubeo tethoracibus armare galeatos achiuos. nũc enim ceperis

DE SOMNIIS

ceperis amplissimam urbem. Properat igitur Agamēnon tanquam repente propriis uiribus urbem expugnaturus, ubi quod omnino dictū est ab oraculo obaudiuit, neque seruauit. Inquit enim oraculum, superabit sane, si totum omnino exercitum græcorum armauerit. at uero neq; Achilles tūc, neque myrmidonum phalanx processit in prælium, pars nimirum exercitus præstantissima.

Quantam spem nobis uaticinium somnii præbeat.

Uitas utique laudes accumulauim⁹, uerūtamē quasi desipui. **M** quod enim uaticinium somniale cōnauigat nobis, & cōmōratur, cōmilitat, & cōmercatur, omnibusque omnia cōministrat, paulo ante prædiximus. beneficia uero mihi inde collata nondum memorauī, tam & si in nullo magis quam philosophiæ cōmercio cum hominibus cōmunicare solet, multa sane uigiliæ dubia. Postquam dormitum accessimus, partim patefacit omnino, partim nobiscum ambigit, & nunc quidē, qui somniat interrogare uidetur, & discere. nunc etiā inuenire. Mihi quidem sæpe libros mecum una, mentem enim instruxit, orationem composuit, diem partim quidem describeret, partim etiā cōmutaret, quādoque uero & totam linguæ dispositionē stolidam, atq; tumentem nominū nouitate ob nimium atthæ linguæ antiquioris, duriorisq; amorem uaticinium hoc per deum corrigens, & partim quædam dictans, partim uero, quid sit ostendens tumores quosdam ingenitos linguæ deliniens leuigauit, tumorem expulit. modūque adhibuit. Atqui, & dum quandoque uenarer uires mihi insidiāsque subministrabat aduersum feras arte quadam currentes, atque latentes, quandoq; etiam defatigato castrāque dissoluenti istare præcepit, promisitque fortunam in dominam, adeo ut dulce foret uenationibus immorari alacriter confidenti. Diuinationo uero eiusmodi cū primum deesset, domina aderat, & fortuna. hæc sane monstrabat examina irretitarum captarūque ferarum. mihi quidem uita libri sunt, atque uenatio. quoniam nunquam legationibus fungi desiderauī, existimans non conferre tres annos è uita uidere nefastos. uerum & tunc plurimum hoc uaticinio, & maxime sum adiuutus. Insidias enim contra me magorum animas ciantium reddidit impotentes, tum patefaciens occulta, tū ex omnibus discriminibus liberans. Itaque & publica mihi disposuit, ut ciuitates optime regerentur. Regi quoque magno maiori me fiducia, quam græcorum aliquem unquam, conciliauit.

M iii

SYNESIUS

Somnium affatim nobis uaticinia præstat.

c Aeteris quidè cura est aliorū, hoc autem adest omnibus. bonus unicuique dæmon, atque iis, qui uigilantes meditati sunt artificiose aliquid inuenire, præceptor occurrit. A deo sapiens res est anima ocium agens à sensuum colluuiione forensium animæ naturas undique inferentium alienas. Anima nāque quotcūque species habet, & quotcūque accipere solet à mente facta, quandoque sola perspicuas exhibet ad interiora conuersis, & quæ ueniunt à diuino traducit. Nā animæ ita se habenti Deus quoque mundanus se prorsus adiungit, propterea quod animæ ipsius natura ex eodem simul, atque ille profluxit. Hæc igitur genera somniorum diuiniora cēsentur, atque uel omnino, uel quasi penitus integra sunt, atque perspicua, minimèque artis indigent adminiculo. Sed hæc quidem solis cōtingunt hominibus uirtute uiuentibus, uel per prudentiam, uel per consuetudinem acquisita. sin autem aliquando & aliorum alicui forte contingant, uix quidem. quāuis forte accident. Verum non in exiguo quodam somnium generosum cui libet accidet, reliquum uero multiplex, atque communissimū genus, illud est omnino reconditum, cuius gratia artem necesse est adhibere. originem nanque habet absurdam (ut ita dixerim) atque monstrosam. cumque ex talibus quibusdam pululet, progreditur obscurissimum. sic enim somniorum se res habet, ut dicam.

Vaticinium somniorum præsto omnibus adest.

a Bonibus, quæ uniuersi natura comprehenduntur, siue sint in præsentia, siue facta fuerint in præterito, siue futura dicantur, nam & hi sunt quidam existentia modi. idola profluunt, & ab eorum substantia iugiter euibrantur. si enim sensibile quidlibet est *είδος*, id est species in materia, cū materia simul extensa. deprehendimus autem ex composito materiam foras effluere. ratio certe dicat, formarum quoque naturam extrinsecus per idola deriuari, ut ex utraque parte ea, quæ in generatione uersantur, ab ipsa entis dignitate degenerent. Omnium uero, quæ diximus idolorum à reb⁹ ubique manantium spiritus ipse phantasticus speculum est certe clarissimum. Aliter enim circumeuntia, & à statu labentia, tum ob indefinitatem essendi, tum quia à nullo entium cognoscuntur, cum primum irretiuntur in spiritus animales, qui & ipsi quidem sunt Idola, sed in natura habentia sedem, his per tinus innituntur, & tanquam in domiciliis conuiescunt. Eorum igitur, quæ facta sunt, utpote, quæ in essendi actum iam processerunt perspicua

DE SOMNIIS

spicua passim Idola demittuntur, donec temporis diuturnitate debilia tādē exiguaque euadant. Eorum uero quæ in præsentia sunt, utpote, quæ adhuc in se consistunt ualidiora prorsus, & manifestissima simulacra perueniunt, sed futurorum indefinita sunt, & ad modum indiscreta. Sunt enim hæc præuolumina quædam rerum nondum præsentium & efflorescentiæ, quædam adhuc imperfectæ naturæ quasi profilientes forasque saltantes, & tanquam delitescentium seminum obscura signacula. Hanc ob causam ad res futuras opus est arte, ab eis enī idola obumbrata imaginēsq; obscuræ præcedunt nimirū nō ut à præsentibus manifestæ.

Ab omnibus profluunt simulacra, quorum speculum receptaculumque est species ipse phantasticus.

m Irabilis quidem natura imaginum ita se prorsus habentium, ut à rebus nondum effectis efficiantur. Itaque iam aliquid de hac arte dicendum, qua ratione ualeat comparari. Optimum est in primis, ita diuinum spiritū præparasse, ut dignus euadat, cui intellectus, & deus innotescat, atque præsideat. Imaginum uero indefinitarū non sit amplius susceptaculum. educatio autem spiritus optima est, tū per philosophiæ studium perturbatos sedare animi motus, quib⁹ excitationis spiritus ipse quasi regio quædam penitus occupatur, tum per moderatum temperatūque uictum, & animal sic afficere, ut minime incitabūdum sit, & ita componere corpus ultimum, ut fluctus minime moueat, nam usque ad primum unda redundat. Oportet autem primum semper iconcussū imperturbatūque seruare. Quoniam uero id optare quidem unicuique facile, cōsequi uero præceteris arduū. nos autē desideramus somnium esse nullis inutilem age iam uel in rebus indeterminatis terminum aliquem perquiramus. hoc est artem circa idola, id est imagines statuamus. habent se uero hunc in modum.

Quomodo somnia interpretari possimus.

q Vi frequenter maria nauigant, si quando scopulum aliquem obuium habent, in quem ascendentes urbem aliquam inde prospiciant, quotiens eundem scopulum uiderit, eandem inter se significant ciuitatem. quin etiam sæpe duces exercitus, quos nōdū uidemus, interim à præcursoribus statim affore coniectamus, nā & antea semp̄ eisdē præcurrētibus subsequē cōsueuerūt. eadē ratione per idola res ubiq; futuras præsignare solemus. Antecedētia. n. sunt eadē rebus eisdē similiaq; similibus. Quemadmodū igitur gubernatoris ignauia est, eadem occurrente scopulo non agnoscere, neq; prædicere quibus littoribus applicat.

SYNESIVS

talisque gubernator coniecturarum subsidio caret. Sic & qui in idem uisum sapius incidens, nisi iam designauerit, quem potissimum euentum sibi portenderit, siue passionem, siue fortunam, siue actionem. uita dementer utitur non aliter, quam naui gubernator eiusmodi. Solemus & iouia signa in aere circumfuso notare, sic circa lunam orbicularem aream intuentes procellas fore uaticinamur. quoniam eandem intuitis sapius consecuti sint uenti. huc tendit & poeticum illud, hinc sane tempestas, hinc tranquillitas designatur orbicularis. nāque area fracta uentos, euanescens uero portendit tranquillitatem. duo quidem circuli tempestatem præcedunt. uehementiorem uero portendit procellam circulus triplicatus, magis etiam si niger occurrerit, magis in super si frangatur. sic in omnibus & Aristoteles, & ratio dicat, sensu quidem memoriam, memoria uero experientiam, atque peritiam, hac artem, denique cōprobari. Similiter & circa somnia debemus incedere.

Non potest communis, eademque regula somniorum interpretā dorum singulis adhiberi.

P
Lerique libros de obseruantia somniorum eiusmodi multos composuerunt. Ego autem hæc omnia rideo, iudicans prodesse perparum. non enim sicut corpus hoc ultimum, id est elementorum inter se conciliatorum, coitus suscipere potest artem uniuersalem, sermonemque naturæ pariter subsequenter. nam ut plurimum eadem patitur ab eisdem, cum in rebus conformibus exigua sit inter se discrepantia, quod uero in eis præter naturam se habens ægrotat, latere non solet. ideoque nec utimur tali quadam indice regula, non inquam ita se habet spiritus ipse phantasticus, sed & ab origine prima aliud discrepauit ab alio. alius enim cum sphaera congruit alia, quatenus in eius temperatione, illa præualet, aut illa. Hinc poeticum illud, præcipue uero animæ beatissimæ animarum cælitus in terram profluunt, atque illæ præcæteris opulentissimæ, & inextimabilia fila sortite, Quæcūque munus fortitæ sunt à splendido Rege, & quæ ab ipso Ioue ueniunt potentis filo necessitatis, hoc in super erat, quod clam inuuit, & timens, ubi tradidit unicuique animæ collegam stellam siue cōfertā. Animæ uero & à natura sua delapsæ, ex eo quod circa materiā libenti⁹ habitāt, hæc quod minus, illa uero magis, quaten⁹ unaquæque ipsa quasi lancis inclinatione usa est, infeliciter spiritum iniquauit. Inhabitāt igitur corpora sic affectæ, totaque ide uita in delicto morboque species agitur, certe præter na

ter na

DE SOMNIIS

ter naturam, quantum ad generositatem species attinet, secundum uero naturam quantum spectat ad animal, nam à spiritu sic affecto é animatum, nisi & ipsi natura sit ordo, in quem à seipso est, ordinatur, prauitate, uirtutéque utens, nihil enim æque, ac spiritus, facile est, atque uertibile. Quoniam igitur pacto in rebus inter se dissimilibus, tum natura, tum lege, tum passionibus resultant, & apparent eadem ab eisdem: certe neque fit ita, neque fieri potest, Quo enim modo aqua turbida simul, atque per spicua, siue agitata simul, atque quieta sub eadem forma similiter affici potest: sin autem & conditio turbida alia sit in alio secundum colorum differentias, atque ipsi motus in configurationibus uariis, sic utique unum quidem erit genere aberrare à sincera prorsus imagine, specie uero diuersum. Siue igitur Phemonoe, siue Melampus, siue alius quisquam profiteatur comunem de rebus eiusmodi regulam definire, ac penitus ordinare, queremus ab eis, numquid speculum, tum rectum, tum peruersum, tum ex materiis dissimilibus similem obiecti reddere possit imaginem? Sed illi nec à principio quidem de spiritu philosophati sunt quicquam. Proprium uero ipsorum spiritum, ut cumque se habeat, omnium esse regulam existimant, & examen. atque ego quidem non nego per omnia inter se differentia, congruentiam quoque aliquam inueniri. sed enim ipsum quod obscurum est, dispersum, euadit obscurius, erat & ab initio difficile cognitu rei præexilientis idolum. Difficilius quoque in uno quoque modo, more uel percipere aliquid comuni uiso persimile, atque prorsus accommodatum.

Vnusquisque somnia sua, & suos inde obseruat euentus.

Is de causis nullo modo sperandum est, leges isoniorum statui posse
h cunctis æque communes, debet autem potius unusquisque se ipsum quasi artis habere materiam, & in memoria scribere potest qualia uisa, in quales euentus incidit. non enim difficile admodum hitus congregabit circa rem, quam usu quodam uel indigentia meditatur, usus namque necessitasue meditatione memorie suggerit, Præsertim quando ubique materia suppetit, In somniis autem nihil est abundantius, nihil iterum quod animos ad se magis adducat. Nam & stultos compellunt ad aliquid de somniis meditandum, atque curandum adeo, ut turpe sit futurum, homines implètes à pubertate decenium altero uate adhuc indigere, nec iam penes se ipsos multas eiusmodi artis regulas cumulasse. Operæ pretium utique foret, uisa, & accidentia sigillatim, tum uigiliae, tum somni, litteris commendare, nisi consuetudo ciuilis nouitate huius

excogitationis horreret. hac ipsi uenia iudicamus diurnalibus annotationibus, annotationes quoque nocturnales esse quotidie coniungendas, atque ita utriusque uitæ humanæ status tenere actus commentariis commendatos. uitam nanque aliquam in imaginatione positam ratio posuit, nunc quidem meliorem media uita, nunc uero deterio- rem. Quantum uidelicet sanitatis, aut morbi spiritus habet. Sic igitur si sedula quadam opera obseruationem huiusmodi prosequamur, ex qua ars paulatim accumulatur, dum nihil dilabitur à memoria, & alioquin urbana hæc erit oblectatio, & exercitatio animi, dum nostra, tum uigiliæ tum somni honoramus historia, & ad eloquentiam hæc exercitatio conferet. Quibus enim curæ est exercitatio linguæ nullum (ut arbitror) est inuentum hoc accommodatius ad dicendi facultatem in omnibus exercendam. si enim leuius sophista scripta quotidiana tradit esse optimos præceptores ad singula passim apte dicenda, propterea quod neque minima negligantur, sed oporteat omnia tum grauium, tum leuium eloqui, cur non etiam nocturnas annotationes interpretationis gratia colere debeamus.

Quam uaria, & fallax, & lasciua sit in somniis phantasia.

Querit utique aliquis quantum opus aggressus fuerit, qui sermonem uisis adæquare uoluerit, in quibus separantur quidem, quæ natura cohæret, coniunguntur autem, quæ sunt natura discretæ, atque & ratione disputationeque opus est ad hæc, ut uisum, quod non occurrit, occurrat, neque etiam leue opus est motionem prodigiosam, atque obsurdam suborientem animæ in alterum traducere modum. Quando uero phantasia expelluntur quidem ab essendi munere, quæ sunt, introducuntur uero uicissim in eam, quæ nusquam, & nullo modo uel sunt, uel naturaliter existere possunt, quisnam modus est uisis intrinsecus incogitabilibus abstruere naturam prorsus inominabilem. Hæc autem ista, neque spes multas, simulque omnes, neque cum tempore ferens ostendit, tam & si hæc, ut habet, & porrigit somnium incidit. Putamus. n. quicquid uoluerit animis occursum, in quibus sane omnibus exprimendis longius immorari, & id quod absque inaptitudine perfectissimi oratoris est opus, exultat quidem hæc in somnio & iactantia materia aduersus ipsam dignoscendi naturam, plus aliquid inferens, quam simplex existimatio ferat. neque enim absque passione circa uisa uersamur, sed uehementes quidem, constitutiones affectionesque contingunt, odia quoque non minima ueniunt, & frequentia circa hæc ueneficia dormientibus imminet. uoluptas sane tunc maxime preualet, atque hic uitæ status propensius admodum blandissimis illecebris est obnoxius. usque adeo, ut subolecant animo amores, & odia in uigiliam duratura.

Quam pro

DE SOMNIIS

Quam prodigiosa in somniis uarietas phantasia.

I quis autem non uana sit locuturus, sed cuius gratia sermo est institutus absolutus, in hac ipsa uidelicet affectione, eiusdemque existimationibus, perceptionibusque constituere auditorem, uerbis utique, quae moueant egebit. Iam uero & aliquis simul uincit, gloriatur, uolat, capit. non omnia phantasia. Oratio uero quomodo capiet, dormit aliquis somnium, & in somnia uidet, ac surgit interea dormiens, ut existimat, & iacens excutit somnum. Philosophatur, & aliquid de apparente somnio utrumque nouit, atque hoc est somnium, illud uero duplex. deinde non adhibet fidem, putatque quod adest, & seuerum, & quae apparet esse uiuentia. Hinc ergo totis uiribus concertatur, & somniat aliquis certamen aduersus se ipsum, tum dimittere, tum etiam excitare, Periculumque sui facere, & fallaciam deprehendere. Ferunt sane Aloadas pendere poenas, quod thessalicos montes super extruserint contra deos. dormientem uero nulla ineuitabilis sententiae lex aliquando uetat seipsum in altum a terris attollere fortunatius Icaro, & aquilas superare uolatu, sumas quinetiam sphaeras superuolare, ubi & aliquis eminus orbem terrae considerat, & hunc non inspectum lunae significat. Licet & disputare cum stellis, atque cum diis occultis in mundo congregari. Quando enim factu difficillimum est, fit ibi facillimum, tunc manifesti palam dii profus occurrunt, neque horum nulla est inuidia. Paulopost in terris residet, neque processit quidem, sed pertinens adest, nihil. non magis est proprium somnio, quam interciperi medium, nec agere tempore, sic utique statim loquitur cum ouiculis, atque balatum putat esse sermonem, & quod locutus intelligit. adeo, itaque noua, adeo lata est argumeto materia, prout in ciacque tractandi, si quis in somniis contulerit accommodare sermones. arbitror eadem fabulas quoque sua ab isomniis licentia & copia accepisse, in quibus pauo loquitur, & uulpes, & mare, tam & si haec exigua sunt, si cum in somnio licentia conferantur. atque fabulae quae quis sint pars minima somniorum, tamen a sophistis coluntur, ac dignae interpretatione censentur, deceret uero quibus principium artis est fabula, eisdem in somnium esse finem. praesertim cum non frustra in his dicendi facultas exerceatur, quemadmodum, nec in fabulistis, sed profundioris sententiae aliquid ibi lateat.

Quod utile sit uitae simul, & eloquentiae notare quotidie quae somnia ueris, quae feceris, quae tibi contingerint.

Ccingat se igitur unusquisque, cui datur otium, suppetitque uictus ad omnia conscribenda, quae uel uigilanti, uel dormienti contingunt, expendat in hoc temporis aliquid a quo quidem optimum est, quod alibi

Ex Mi

itelligentia cōpatur uaticiniū. s. artem quā laudauimus cōgregare. qua
 quidē re nihil esse pōt utilius, quin etiā neq; dicendi ratio, hinc obiecta
 erit tanta cōsequentia rerū. Philosopho sane tractatus eiusmōi ludus
 erit, atq; solatiū, dū nimia mentis remittet intentionē, quē admodū scy
 tæ sagittarii solent arcū. Rhetori uero tanq̄ demonstrationū suarū sūmā
 & apicē eiusmōi statuemus. qm̄ non opportune dicendi facundiā, uehe
 mentiāq; exercere uident, Milciadi iquā, atq; Cimoni, & quibusdā etiā
 ignobilibus, ac opulento, & inopi, ciuilia quoq; habētibus odio. Pro q̄
 bus equidē antiquos etiā uidi uiros in theatro acriter cōcertātes, quāquā
 erant philosophiē noīe uenerabiles. & uterque (ut uidebatur) produxe
 rat barbæ talentum. Verum non prohibuit eos professionis reuerentia
 inconuitia, iurgiaque efferri, & immodeste circumuertere manus in di
 sponendis s̄monibus abunde p̄ uiribus, sicut ego tunc arbitrabar, ido
 neis. ut aut̄ retulerūt, q̄ me postea docuere, neq; tūc erāt illi, neq; aliquādo
 fuerāt, nedum idonei, sed nec ab initio in natura quo. n. pacto ciuilitas
 erit eiusmōi, quæ uictori p̄miū dederit it̄ficiētī ciuē aliter de repu. sen
 tientē. Iam uero quicūq; nonagenari⁹ figmentū adhuc meditat̄ atq; cō
 tendit, i quod nō tēpus uerborū differat ueritatē. Omnino nomē quidē
 ipsum meditationis itelligere mihi uidentur, ubi aiunt p̄ aliud se stude
 re, hi autē apparatū esse finē exitimarūt, uiāq; ipsam, qua oportet icede
 re pro termino coluerūt. Ipsā nāq; meditationē fecere certamē. Quē ad
 modū siq̄stum in palæstra exercuerit strenue manus Pancratiū in ludis
 profiteatur olympicis adeo igitur, & mētis ariditas & affluentia uerborū
 homines occupauit, ut esse uideantur aliqui in dicēdo quidē potentes.
 non habentes aut̄ quid sit eloquendū. cū tamē oportuerit ita se cōpasse
 quē admodū Archiloch⁹ & Alcæus, quorū uterq; propriæ uitæ gratia ero
 garūt uocis canore dulcedinē. itaq; posteritas memoria tenet, quib⁹ ob
 lectabantur, quib⁹ uedolebāt. non. n. i argumētis cōfictis uanos effude
 re sermones, quē admodū recēs hoc sapientū genus facere solet, neq; aliis
 suū largiti sunt bonū. sicut Stesichorus, & Homerus, qui gen⁹ quidē he
 roicū carminib⁹ suis illustrius reddiderūt, unde, & nos ad uirtutē p̄feci
 mus imitandā. Illi uero q̄tū in eis ē neglecti uidentur, de quibus nihil am
 plius hēmus dicere, nisi q̄ strenui fuere poetæ. Quisq; igitur apud poste
 ros exoptat memoriā cōfiditq; mandare posse litteris imortalia p̄sequa
 tur scribendi rationē à nobis p̄ter cōmunē cōsuetudinē in p̄sentia cōpro
 batā. Deponat se ipsum audacter apud tēpus. Fidus. n. est custos, quando
 secundū deum huic aliquid creditur

FINIS

Ex Mi

Ex Michale pfello de dæmonibus interpret Marfilius ficinus.

Atura dæmonū nō est absq; corpore. sed habet corpus, & uersatur circa corpora, quod & uenerādi patres nostri iudicauerūt, sunt & qui asserant dæmones propria cū corporibus præsentia sibi apparuisse. Atque & Basilius diuinus mysteriorum nobis occultorū inspector nō solum dæmonibus, sed puris etiā angelis corpora tribuit, uelut spiritus quosdā tenues & aereos atq; pueros, & testē affert Dauidē dicentē. qui facit angelos eius spiritus ac ministros eius flāmeos, atq; id quidē necessariū est. oportet. n. ut diuinus asserit Paulus spiritus ministros, q̄ mittuntur corpus habere, quo mouentur gradūq; sistant, palamq; appareant, nouerūt enim hæc ministeria non aliter quā corpus aliud perfici posse, quod sicubi legas in scriptura eos incorporeos appellari. respōdeo & nostros & alios solere corpora quidē crassiora corporea nominare. Corpora uero tenuia, & quæ aspectū tactumq; effugiunt in corporea frequenter cognominare. Nō est at corpus idē cognatū angelis atq; dæmonibus Angelicū enim corpus radios quosdā effundēs alternis oculis sustineri nō potest, eis penitus euanesces, dæmonicū uero si unquam tale fuerit eloqui nescio. uidetur autē tale aliquādo extitisse. cū Isaias nominet angelū qui cecidit luciferū, nunc uero alioquin obscurū & tenebrosūq; existit. ac si cōiugato lumine nudatū oculis offeratur, molestū nobis occurrit, & angelicū quidē materiæ penitus expers, quapropter & p̄ uniuersū solidū penetrat, atq; pertrāsit. minusq; etiā quā solis radius passionibus est obnoxii. Solis nāq; radium. per corpora diaphana atq; tralucida procedentē siue ingrediētē obstacula terrena & opaca obstātia detinet adeo ut sustineat fractionē, utpote q̄ ad malū cognitionē hēat. Corpori uero angelico nihil horum obstat, utpote quod nullā à quoquā oppositio nē patitur. quippe cū horum nullis in ordine congruat uel natura, corpora uero dæmonica quāuis ob tenuitate iuisibilia sint, attamē materialia quodāmodo sunt, passioniq; subiecta, præsertim quæcūque loca subterranea subiere. Hæc enim a deo cōcreta sunt, ut tactui subiiciantur pulsataq; doleāt, & igni propinquātia cōburātur, adeo ut horū quædam cinerem quoq; relinquāt. Quod quidē apud tuscos italiæ populos accidisse historia traditur, neq; ego hæc loquor quasi poeticā fabulam mōstraq; in mediū afferens cretensū phœnicūq; more. sed ex ipsis saluatoris uerbis persuasus hæc affirmo. quæ tradūt dæmones igne torqueri, ut

N

*Non corpus efficitur tantum diuini
magister 77 hinc a qua sit
p̄ hinc*

*Corpus dno ampa hinc
italonguit*

potē qui propterea . qđ corporei sunt pati possint Quo enī modo pati possent si incorporei forent quod enī incorporeū est pati à corpore ne fingi quidem potest.

Sex dæmonum species, quomodo se transformant, se nobis insinuant. nos moueant.

Ccepi uero multa de his ab eis, qui seipsos dederunt studio eos in aspectū prouocādi, tā & si nil tale unquā uiderim, neq; uidere dæmonas optem. Versatus uero sum cū aliquo qui in cheroneso græciæ cōtermina solitaria uita egit Marco noīe hic i mesim fluuium genus suū referebat ac si quis alius in dæmonū cultu profecerat inspexeratq; apparitiōes dæmonū, hęc ergo ante tanquā uana falsa que spernebat atque detestabatur. deīde uero palinodiā cecinit uerisq; dogmatibus & nostris adhæsit. hic ergo multa & mira quidē & dæmonica nobis aperuit atq; mihi interdū interrogāti, utrū dæmones pati possent, & ualde quidē inquit, adeo ut nōnulli dæmonū semen iaciant, atq; in pusilla quædā aīalia oriantur. Tum ego incredibile inquā dæmonas excremēta habere & mēbra genitalia. habēt quidē inquit ille mēbra. sed nō talia. Excremētū uero aliquod ex illis emanat. Tū uero subiūxit. mihi crede, sed ego in quā graui indiscrimine sunt si nostro more nutriantur. Nutriūtur sane inquit marcus. alii quidē in inspiratione ueluti in arteriis & neruis uiget spūs. alii uero humore. sed nō ore. ut nos, imo uero sicut spongiæ atq; ostrea, exugētes quidē humorē extrinsecus adiacētem.

Rursus ait quod in humore cōcretius est secernētes. id uero nō patiūtur oēs. sed solū genera dæmonū materiæ proxima, genūsq; dæmonū, qđ odit lucē & aquatilē atq; subterraneū. Ad hęc interrogauī. sūt ne o marce multa dæmonū genera: multa inquit, atq; diuersa, tū secundū formas tum secundum corpora adeo ut & aer qui supra nos est, & qui circa nos sit plenus dæmonum. plena & terra mareque & loca abdita, atque profunda. nisi molestum est inquā enumerā. Sex generaliter inquit sunt genera dæmonū, neq; uero noui utrū locis diuidere oporteat dæmonas in quibus uersantur an potius ex eo, qđ uniuersū dæmonū genus amo re afficiatur ad corp⁹. Esse uero noui senariū numerū corporeū atq; mūdānum. In eo enī circūstatiæ corporeæ sunt, atq; mūdus per hūc cōpositus est. siue qa hic numerus primus est qui cōponat triāgulū stalenū. Esse uero propriū æquilateri diuinū atq; cælestē, utpote qđ sit sibi ipsi æquale ac difficile moueatur ad malū. propriū uero æquicrurii genus humanū uti. qđ uno quodā ab instituto aberrret, ex penitentia uero fiat melius.

Scaleni

(palinodius ē uersio)

(nō mirabile dicitur)

(Nutriūt dæmones nō qmō)

Multa q̄ dicitur q̄d dæmones

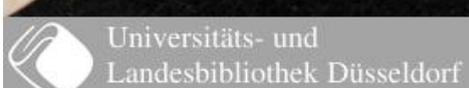
Sex q̄m dæmones molesti

Scaleni spēs dicitur

DE DAEMONIBVS

Scaleni uero propriū dæmonicū tanquā inæquale, nec ullo modo propinquans bono. siue igitur hoc siue alio mō res se hēat, sex oino ille genera dæmonū enumerabat. & primū quidē prima lingua barbāre nomīa bat leliureon. i. igneū. quod circa sublimiorē aerē puagari dicebat. omne nanq; dæmonicū ex lunaribus regionibus uelut ex tēplo prophanum aliquid exterminari. Secūdū uero genus quod in aere propinquo nobis oberrat. quod & a multis propriæ aerēū nominatur. Tertiū terrenū, qđ plurimū circa terrā uersatur terrenisq; aduersatur multis rationibus atq; machinis. Quartū aquatile & marinū quod humoribus se imergit, ac libenter circa lacus & fluuios habitat, multosq; perdit aquis & in mari fluctus excitat ac tēpestates, nauigiq; uiris honusta fūdītus submergit, multosq; obruit undis. Quintū s̄bterraneū qđ hītat qđē subterra, iuadit autē q̄ puteos effodiūt & metalla. Efficit hiatus terræ, & fūdāmēta cōcutit. flāmi uomos uētos suscitāt. Sextū & ultimū ē lucifugū īp̄scrutabile. ac pēit̄ tenebrōsū passiōibusq; frigidis uiolēter respdēs. Esse uero dicebat hęc oīa dæmonum genera sic affecta, ut & deos oderint, & hōibus aduersentur. sed aliud alio peius. Aquatile enī & subterraneum, ac etiā lucifugū summo opere malefica atque p̄nitiosa. hęc enim nō phāta suis ex cogitationibusq; animas deprauare atque lādere. sed oberrātia feraꝝ more siluestriū ad p̄niciem hominū festinare. sic aquatile quidē errātes in aquis suffocare, atq; morbo comitali demētīaq; uexare. Aereos autē atq; terrestres arte quadā & ex cogitatione inuadere, sicq; humanos animos fallere, & ad perturbatiōes turpissimas & iniquas p̄nitiosasq; flectere. Tum ego quonā pacto & qđ agētes hęc peragūt. utrū dominantes nobis & quocunque placet uelut mācipia circūferētes. Nō dominātur ait. sed nobis clam cōmemorant. spiritui nāque qui nobis inest phātaistico propinquant. utpote qui & ipsi spūs sint uerba perturbationū & uoluptatū nobis insonāt. nō emittētes quidē uocē pulsatione quadā ac sonitu. sed sermones suos absq; sonitu imittētes. sed quonā pacto inquā sine uoce sermones nobis ingerere possūt. Quid mirū īquit si mō illud animaduertas, quē admodū uidelicet qui loquitur si procul loquatur uehementiore clamore eget. factus uero propinquior inaudiētis aurē susurrādo subloquitur, qui si posset cū ipso aiæ spiritu copulari nullo sono prorsus egeret. sed sermo eius uoluntate cōceptus nullo penitus sono audiēti illaberetur. quod quidē animalibus ēt egressis corpe cōtingere tradūt. Has .n. sine strepitu inter se uersari. hoc utiq; modo nobiscū dæmones conuersantur. clam uidelicet á deo ut nec unde quidē nobis inferatur bellū lice

1° genus leliureon
 2° genus aere
 3° genus ad terram
 4° genus aquatile
 5° subterraneum
 6° Lucifugum
 Vis An dæmones dominentur nobis

at perferre. Neque de hoc dubitabit quisquis quod aeri cōtingit cōsiderauerit. Sicut enī aēr præsente lumine colores & formas accipiēs traducit in illa quæ naturaliter accipere possunt, sicut apparet in speculis rebusq; quasi specularibus, sic & dæmonica corpora suscipiētia ab ea, quæ intus est essentia phantastica figuras atq; colores, & quascūq; ipsi uoluerūt formas in ipsū animalē nostrūq; spiritū trās mittūt, multa nobis negotia præbent uolūtates & cōsilia suggerētes formas subindicātes suscitantes memorias uoluptatū simulacra passionū frequēter concitantes uigilantibus atq; dormiētibus. nō nūquā uero fœmora nobis ac inguina titillatibus incitātes in sanos & iniquos amores subiiciūt & subacuūt. præcipue uero si hūores calidos humidosq; ad id cōducētes nacti fuerint. Sed hi plutonis galeā subinducētes perturbāt animas arte quadā & sophistica fraude. Reliqua uero dæmonū genera nihil excogitāt sapiēter, nec quicquid facile astu peragūt, nisi quod molesta tamē atq; ualde turpia sūt, & charonei spūs more lædūt. Sicut enī ferunt spiritū hūc corrūpere quicquid propinquauerit siue quadrupes siue homo siue sit auis, sic dæmones occurſu diri quicquid occurrerit subito perdūt agitātes corpora animosq; naturalesq; habitus peruertentes. Sæpe etiam igne, aqua, præcipitio perdūt nō solū homines uerū etiam bruta nōnulla. Ad hæc ego curiam hi dæmones bruta rursus inuadūt, iam uero circa gergesam tale ali quid accidisse porcis sacra testantur eloquia. Ad hæc ille, cum dæmones hominum hostes sint nihil mihi uideri debet eos lædere. insultāt quin et aduersus bruta nōnulla, nō tam uoluntate nocendi, quā uiuifici caloris auiditate. Cum enim in locis habitent profundissimis, ad summū quidem frigidis, sed humore carentibus frigiditatem plurimam contrahūt humoris expertē, quā quidem obstrusi in angustūq; coacti calorē humidum appetūt & uitalem, utq; hunc assequātur in animalia irruūt & ratione carentia, & ad balnea foueasq; aduolāt. Nam calorem ignis solisq; uelut comburentem & exsiccātem fugiunt. Calorem uero animalium quasi moderatum suauiq; humore permixtū diligūt, præsertim humanum quia sit temperatior, quam obrem hominibus se insinuātes, nō mediocriter eos perturbāt oppletis uidelicet meatib⁹, & impletis in quib⁹ spirit⁹ insidet animalis, ipsoq; spiritu dæmoniorum corporum crassitudine coacto intusq; concusso, ex quo accidit ut uibrentur concutianturq; corpora uiresq; principales male in actionibus se habeant, ac motiones stupidæ erraticæq; proueniāt. Atq; si dæmon qui irruit subterraneus sit concutit ac destruit occupatum, clamāntque per ipsum utens patientis spiritu

Sophistica fraude turbant
animas

Cum quibus bruta inuadunt per
in uita de porcis legimus

—

DE DAEMONIBVS

spiritu uelut proprio instrumento Sin autem lucifugorum aliquis homini seclam ingesserit segniciē adducit, cohibetq; uocem hominēq; obsessum quasi mortuum reddit. hoc enim genus tanquam inter daemones ultimum terrestrius est summoperēque frigidū, atq; aridum, & cuicunque latenter irreperit uim omnem animalem obtundit & hebetat obfuscat & delet. Cum uero ratione captum sit omnino, omnique intellectuali speculatione prorsus orbatum & ductum in ratiōali quadam phantasia more brutorum præceteris indocilium nullis rationibus auscultat, nec redargutiōes metuit. quo circa recte apud multos mutum surdumq; uocatur, neque discedit ab occupatis nisi diuina potestate propulsum oratione uidelicet ieiunioq; accedentibus. Sed ego o Marce inquam retentiora quædam sapere nos medicorum sectatores adducunt afferentes passiones eiusmodi non esse effectus dæmonum sed humorū uaporūque & uenti male sese habentium. Itaq; pharmacis & diætā nō carminibus incantantium expiationibusque curare hæc aggredi solēt. Tum ille nihil mirum est hæc medicos dicere, qui nihil nouerint præter sensum. sed corporibus tantum incubuerint cognoscendis. Illa fortasse decebat malorum humorum putare incommoda capitis somniferam grauitatem, atræ bilis angustias, phrēsis deliramenta. quæ lauacris, potionibusq; uel euacuationibus, uel emplastis sedare consuerunt. Inspirationes autem occupationesq; quibus qui obsessus est agere nihil potest, non intellectu, non ratione, non phantasia, non sensu. Aliud uero ē quod mouet atque ducit, dicitque in super quæ non nouerit occupatus & futura nonnunquam prædicit. quo inquam pacto dicemus, hæc esse erraticas materiæ motiones.

¶ Quomodo dæmones occupent hominem. loquantur. moueant. se transformant.

Ego igitur Marco fidem adhibeo. præsertim cum memoria tēam quæ de dæmonibus diuina nobis euangelia tradunt. quod uero corinthio cōtingit iubete Paulo & deniq; quotcunq; patrum nostrorum scriptis leguntur de dæmonibus multa penitusq; miranda. Reliquum uero est ea referre, quorum ego inspector, & quibus uelut auctor interfui. Profectus sum in elafoniam ubi uir quidam actus dæmone multa multis oracula fudit. Quem ego conueniens interrogauit unde nam sibi facultas uaticinandi contigerit. cum uero ille aperire nollet, archanū tandem laconicam passus necessitatem. tandem confessus est uerum. retulit ergo se initiatum fuisse in operibus dæmonum a quodam Aleto

h. b. j. v. m.
 h. b. j. v. m. p. r. e. d. m. i. n. i. s. t. r. u. m.
 r. e. s. p. e. c. t. u. s. h. o. m. i. n. i. s. p. r. o. p. r. i. a. s. p. e. c. t. u. s.

v. m. d. n. e. m. a. l. e. o. b. s. e. s. s. i. t.

obstructione q. d. d. m. i. n. i. s. t. r. u. m.

Soluit miras obstructions

v. l. o. t. u. s. d. e. i. g. n. o. u. a. s. t. i. f. i. c. a. t. u. s.

...cōtingit
 ...accipies
 ...uocem
 ...mortuum
 ...genus
 ...inter
 ...daemones
 ...ultimum
 ...terrestrius
 ...est
 ...summoperē
 ...que
 ...frigidū
 ...atq;
 ...aridum
 ...&
 ...cuicunque
 ...latenter
 ...irreperit
 ...uim
 ...omnem
 ...animalem
 ...obtundit
 ...&
 ...hebetat
 ...obfuscat
 ...&
 ...delet
 ...Cum
 ...uero
 ...ratione
 ...captum
 ...sit
 ...omnino
 ...omnique
 ...intellectuali
 ...speculatione
 ...prorsus
 ...orbatum
 ...&
 ...ductum
 ...in
 ...ratiōali
 ...qua
 ...dam
 ...phantasia
 ...more
 ...brutorum
 ...præceteris
 ...indocilium
 ...nullis
 ...rationi
 ...bus
 ...auscultat
 ...nec
 ...redargutiōes
 ...metuit
 ...quo
 ...circa
 ...recte
 ...apud
 ...multos
 ...mutum
 ...surdumq;
 ...uocatur
 ...neque
 ...discedit
 ...ab
 ...occupatis
 ...nisi
 ...diuina
 ...potestate
 ...propulsum
 ...oratione
 ...uidelicet
 ...ieiunioq;
 ...accedentibus
 ...Sed
 ...ego
 ...o
 ...Marce
 ...inquam
 ...retentiora
 ...quædam
 ...sapere
 ...nos
 ...medicorum
 ...sectatores
 ...adducunt
 ...afferentes
 ...passiones
 ...eiusmodi
 ...non
 ...esse
 ...effectus
 ...dæmonum
 ...sed
 ...humorū
 ...uaporūque
 ...&
 ...uenti
 ...male
 ...sese
 ...habentium
 ...Itaq;
 ...pharmacis
 ...&
 ...diætā
 ...nō
 ...carminibus
 ...incantantium
 ...expiationibusque
 ...curare
 ...hæc
 ...aggredi
 ...solēt
 ...Tum
 ...ille
 ...nihil
 ...mirum
 ...est
 ...hæc
 ...medicos
 ...dicere
 ...qui
 ...nihil
 ...nouerint
 ...præter
 ...sensum
 ...sed
 ...corporibus
 ...tantum
 ...incubuerint
 ...cognoscendis
 ...Illa
 ...fortasse
 ...decebat
 ...malorum
 ...humorum
 ...putare
 ...incommoda
 ...capitis
 ...somnia
 ...feram
 ...grauitatem
 ...atræ
 ...bilis
 ...angustias
 ...phrēsis
 ...deliramenta
 ...quæ
 ...lauacris
 ...potionibusq;
 ...uel
 ...euacuationibus
 ...uel
 ...emplastis
 ...sedare
 ...consuerunt
 ...In
 ...spirationes
 ...autem
 ...occupationesq;
 ...quibus
 ...qui
 ...obsessus
 ...est
 ...agere
 ...nihil
 ...potest
 ...non
 ...intellectu
 ...non
 ...ratione
 ...non
 ...phantasia
 ...non
 ...sensu
 ...Aliud
 ...uero
 ...ē
 ...quod
 ...mouet
 ...atque
 ...ducit
 ...dicitque
 ...in
 ...super
 ...quæ
 ...non
 ...nouerit
 ...occupatus
 ...&
 ...futura
 ...nonnunquam
 ...prædicit
 ...quo
 ...inquam
 ...pacto
 ...dicemus
 ...hæc
 ...esse
 ...erraticas
 ...materiæ
 ...motiones

DE DAEMONIBVS

me persensisse. quamobrem ego post hæc ita dubitare cepi . quonã pa-
cto dæmon mulierem perturbã mulier apparet, nec iuria dubitaba-
tur utrũ dæmonum alii quidem mares, alii uero sint fœminæ more aia-
lium caduco &. Præterea quomodo dæmõ lingua harmenica uteretur,
nam ualde dubitandũ est num dæmones alii græce, alii caldaice, alii p-
fice, alii syriace loquãtur. Deinde quomodo ad magi illius minas seipsũ
dæmon cõpresserit strictumq; timuerit ensem, quid enĩ patiatur ab ense
dæmon indiuiduus atq; immortalis? Tum Marcus dubitationem meã
animaduertẽs ait, nullus dæmon suapte natura mas est uel fœmina. Cõ-
positorum enĩ sunt huiusmodi passiones, corpora uero dæmonũ sim-
plicia sunt ductu flexuq; facilia, ad omnemq; configurationem natura-
liter apta. sicut enĩ nubes suspicimus nunc hominũ, nũc urforum, nũc
draconum aliorũ ue præferre figuras, sic & corpora dæmonum, sed hoc
interest, quod nubes externis agitata uetis figuras uarias agunt. Dæmo-
nes autem proprio cõsilio prout ipsi uolũt corpore formas in se uariãt.
& modo in breuiorem molem cõtrahuntur, modo rursus in longiorẽ
se extendunt. Quemadmodum lumbricis uidetur accidere ob substan-
tiam meliorem ductuq; facillimã, neque solum magnitudine in eis di-
uerfitas accidit, uerum etiam figuras coloresq; uariant multiformes, cor-
pus enim dæmonis ad utrũq; est natura paratum, qua enim ratione ẽ na-
tura facile cedens, sic in uarias figurarum species transformatur, qua ue-
ro aereum est, diuersos aeris instar colores subit. Sed aer quidẽ ab extrinse-
co coloratur, corpus uero dæmonis ab intima phantasiæ actione speci-
es colorum accipit, quemadmodũ nobis expauescentibus genæ palle-
scunt, uerecũdia uero affectis rubescunt. Anima uero prout sic aut sic af-
ficitur, passiones eiusmodi in corpus, similiter traducente eadem ratio-
ne de dæmonibus est putandum. Nam & hi ab intrinseco in corpora sua
colorũ spẽs transferũt, qua propter unũ quodq; dæmonũ corpus propri-
um in quam elegerit figuram transformans, speciẽq; coloris certam ad
extremum usq; corporis educens, sic & tanquã uir apparet, & mox oc-
currit ut fœmina, leõis more fremit, saltat ut pardalis, latrat ut canis, atq;
ad utris uasq; formam se aliquando transfert. Ac dum omnes eiusmodi
uicissim formas mutat, nullam earum stabilem retinet. Non enim so-
lidum est corpus dæmonum, quo possit acceptas retinere figuras. Sed si-
cut in aere & aqua contingere consueuit, uidelicet siue colorem infun-
das, siue figurã imprimas, mox diffunditur atq; dissoluitur, simile qd-
dam dæmonibus accidit. Nam & in his figura, colorq;, & species rerum

spes miranda obstat

N iiii

ut magis uideat quod sit agens
in illa si uult se probare

quarumlibet cito dilabitur. Docuit itaq; Marcus has maris & fœminæ differentias nō inesse dæmonibus. sed apparere nullamq; eiusmodi formam in eis stabilem permanere. Sin autem é multis audiueris dæmonē sub fœminæ specie omnibus puerperis apparere, nullamq; eiusmōi formam scito, non omnes dæmones eandem uim uolūtatemq; habere. sed in hoc etiam illos ualde differre. Nempe in proportione quadam simili qua etiam composita caducaq; animalia se habere. sicut enim inter hæc homo quidem intellectualis prudentisq; potentiæ particeps phantasticam in super uim cōmuniorem habet ad omnia ferme sensibilia explicabilem atq; diffusam. tum ad cælestia. tum ad illa quæ circa terram sunt, atq; in ipsa terra. Equus autem atq; bos & reliqua ordinis eiusdem uim eam magis particularem, atq; ad nonnulla imaginabilia cognominam operantem. quæ præsepe possessoresq; suos cognoscit. Culices autem & mures atq; similia angustiorē hanc habēt, atq; indistinctam, neq; foramen cognoscunt, ex quo emerferunt, neq; locū quō processere & quod quid est adducendum. sed unicam tantū imaginationem habent. s. alimentum, sic & multa diuersaq; dæmonum genera inter se similiter differūt. Nempe in his quoq; ignei quidem aerei q; phantasiā habent uarie admodum distinctam atq; discretam quancūque imaginabilem speciem elegerint. nam ad hanc ipsam se ipsos formant. Contra uero lucifugum dæmonum genus se habet, eius enim imaginatio ualde angusta est. itaq; formas uarias non cōmutat, utpote q̄ plures imaginabilium rerum nō habeat species. neq; corpora possideat ad motum agilia ad flexūq; accommodata. Aquatiles uero atq; terrestres medium inter hos dæmones obtinentes possunt quidem plures formas mutare. sed quibus maxime delectantur in eis diutius immorantur. Quicumque enim in humidis uiuūt molliorēque uitæ ductum tenent se auibus mulieribusque similes reddunt. Quapropter naiadas nereidas, & dryadas fœmini no sexu hos cognominant. quicumque uero in locis habitant siccoribus corporaq; habent subarida quales ὀροσεύλους esse ferunt in uiros se transformant. Nonnunquam etiam canibus & leonibus aliisque animalibus similes se ostendunt. In quibus uidelicet mos inest masculinus. Nihil itaque mirum si dæmoniū in uadēs puerperas fœmineam præfert formam. quippe cum sit adulterum humiditatibusq; se oblectetur impuris. formam enim subit uitæ sibi gratæ conuenientem.

Dæmones singulorum gentium quibus loquuntur linguam imitantur.

DE DAEMONIBVS

Qua uero ratione harmenice loquerentur. Marcus quidem nō explicauit, neque etiam à nobis est quaesitum. Arbitror autē hinc fore hoc manifestum. quoniam non possit lingua daemonum propria inueniri. tam & si hebraicam quis seruare linguam dixerit, siue græcam, aut syriā, aliā uel barbaram. quid enim opus est uoce daemonibus: qui inter se absque uoce conuiuunt. Cum uero sicut angeli posteriores posterioribus, alii aliis gentibus præsumunt, sic daemones, alii aliis assistunt. sane singuli singularum gentium linguas exercent. quam ob rem daemones. qui inter græcos habitant heroico stilo oracula ediderunt. apud caldæos uero caldaica utebantur lingua. quemadmodū apud ægyptios ægyptia uoce colloquia faciebant. quin etiam daemones incolētes harmeniā si alio forte se conferant indigenarū uoce utuntur.

Cur daemones timeant minas atq; patiantur.

Sed quaeritur, cur daemones minas ensesque timeant. profecto omnia daemonum genera audacia rursusq; timiditate plena sūt, præsertim cōiunctiora materiæ. Aerea enī circumspecta cogitationis participia, si quis obiurgauit discernere nouerunt obiurgantem uel honorantem, neq; aliter ab obsessis discedunt nisi obtestator erga deum sanctimonia polleat. nomēque dei sermonemq; horribilem incantet potestate diuina. hæc profecto sunt daemones materiæ proxima formidantia, ne ī loca profundiora abyssūque demittantur. Item angelos timēt. qui illuc eos præcipitant quotiens uidelicet quispiam eis præcipitium minitatur adducitq; inuocatiōes angelorum ad hoc institutorū. ualde enim timēt. Nam ob ignorantiam non discernunt minitantem. Jam uero si anicula quædam uel superior seneciū aliquis. minas eiusmodi rustice intentauerit sæpe discedunt, quia discernere nequeūt. Ideo superfluis etiam quibusdam facile mancipantur. s. linguibus & capillis à polluto magorum genere. Item plumbo & cera tenuiq; filo deuinciuntur, atq; nefariis adiuratōibus cōturbantur. uenefici ergo & nefandi daemones hæc subterranea mā sue faciunt. Qui uero nefariis ministeriis abstinēt aerea maxime colunt cauētes ne daemoneum subterraneum interueniat. nam si quid tale interuenit præter id, qd terrores icutit. et saxa iacere cōsueuit. propriū enī subterraneo est lapides ī occurrētes iacere. sed icibus irritis. Aerea uero daemones ratio dicitur intrepida esse. neq; tamen boni quicquam afferunt, quoniā & supba sūt & iactabūda & deceptōis phātasiaq; ianis plēa. ab eis. n. icultores ueniūt ignei qdā radii, quos furiosi hoīes diuina spectacula putāt. nihil tamē ueri cōstātisq; possidēt. quid. n. ī obscu

*no demonibus angeli. qd. an
demonibus tunc timet*

Demonibus tunc timet

Angelos ualde timet

*Lapides obuios in aliquibus
expm. t. d. l. q.*

ris dæmonibus potest lucis inesse. sed hæc omnia fallaciæ sunt occul-
torum atq; præstigiæ. Sunt pleriq; qui cõmuniter appellantur Euche-
tæ quorum fraudulentum dogma ab insano quodã manente manauit.
Tradunt ergo principia plura & profecto ab ipso manente duo rerum
principia supposita sũt. ita ut deo bonorum opifici deus malorum arti-
fexq; ponatur, deoq; cælestium domio deus dominus subcælestiũ. hinc
Euchetæ miseri tertium his principium adhibuerunt. Nempe apud eos
unus quidem pater est. filii uero duo antiquior uidelicet atq; iunior. prĩ-
cipia tria. sed patri quidẽ supermundana tantũ. iuniori autẽ filio cælesti.
seniori uero subcælestia uelut dominis tribuũtur. Quod quidem do-
gma nihilo à græcis fabulis differre uidetur iuxta poeticũ illud ternario
distributa sunt, præmia numero. Sed inter Euchetas alii utrũq; filiũ co-
lunt. nam & si dissidere eos nunc inter se dicant. utrũq; tamen existimãt
adorandum. Quoniam ambo ex eodem patre nascantur atq; impofter-
rum cõciliandi in mutuo sint. Alii uero alterum duntaxat. i. iuniorem co-
lunt. utpote qui meliori præstantioriq; prouiciæ dominetur. senio-
rem uero nõ spernunt quidem, sed obseruant ipsum cauentes, uidelicet ne
malefaciat. Deterimi uero inter illos à cælesti quidem numie disiungũ-
tur omnino. solum uero terrestrem fathanã finibus suis excipiũt, ipsum
que nominibus apud eos potioribus extollunt appellãtes primo geni-
tum & à patre seiunctũ. Item arborũ animaliumq; & reliquorum com-
positorũ opificem, pestiferũ uero atq; hostilem. Sed qui hæc dogmata in-
troducũt & oculis & auribus mentis capti sunt. neq; enim uident ex ipsa
rerum cognatiõẽ mutua, unũ esse omnium auctorem, neq; scripturam
sanctam id docentem audiunt, neq; ratione secum ipsi reputant. q̄ ui-
delicet si duo inter se dissidẽtes rerum opifices essent, non esset una quæ-
dam conspiratio unioq; omnia ligans. Et si dæmonia diuitias nobis &
gloriam promittunt. nihil tamen ex se tradere possunt. quippe cum
imperium nullum habeant, sed uisu tantum quædam inania suis cul-
toribus afferunt, uaria prorsus & instabilia, quæ tamen impii diuina esse
pectacula putant.

Euchete & gnosci ut dæmonia toto concipiant pectore nefanda
sacrificia perpetrant. Conueniunt die quo passus est saluator uespere sta-
tutum in locum una cũ puellis sibi notis. & post quædã sacra extinctis
luminibus mistim coeũt siue cũ sorore, siue cũ filia, siue cũ qualibet. no-
no rursus mēse reuertũtur. puellasq; accersũt, & ifãtes iã natos ab his euel-
lunt. perq; totum corpus pueros circuncidunt & circumfuso sanguine
phialas

DE DAEMONIBVS

phialas implent corpora cremant cinerem cum sanguine miscent. hoc condimento epulas & pocula cōdiūt, tum sua inter se, tum aliorum clā quoruncūque possūt. Existimant enim hoc sacrificii & alimentī genere tanquam maxime profanos caracterem diuinum nobis impressum, & dæmonia procul arcētē penitus aboleri. itaq; dæmonia liberi⁹ ingredi.

Quomodo magi excantent trahantq; dæmonas.

Veneficia atq; magia nō uanum nomen fortita sunt. sed uim quādam possident. Veneficium enim ars quādam est circa materiales dæmones & terrestres. Simulachra dæmonum prouocans in aspectū & alios quidem uelut ab inferis excitat, alios autem ex alto deducit. Disciplina enim nostra omnem dæmonem existimat malum, propter supbia & uanitatis excessum ab angelico statu ordineq; delapsum. Opinio uero græca paruam dæmonum partem iudicat malam. & hanc quidē nō tanquā electione talem. sed ex prima rerum diuisione sic affectam tortoris uicem gerentem aduersus animas delinquentes, talem itaq; dæmonū portionem ueneficiis præstigiator in aspectum imaginarium prouocat. uisq; imaginalia spectatoribus obiicit, & aliis quidem fluenta quādam illinc exundantia adducunt in medium. Aliis autem uinculorum solutiones & delitias gratiamq; promictūt. Adducunt uero tales dæmonum potestates nodis cantibusq; quibusdam & in plurimis quidem mētitur in quibusdam uera loquitur. Magia uero facultas quādam græcis uisa ē potestatis plurimæ compos. Tradunt enim hanc esse extremā sacerdotii portionem. Affert autem uisa quādam sapius in aspectum falso diuinitatem aliquam præferētia. Hæc enim facultas perscrutatur unius cuiusq; rei sub luna genitæ, naturam, potentiam, qualitatem elementorum in quā eorumq; partium animalium omnium plantarum & seminum & pomorum, item lapidum herbarūq; ac sūmatim uniuscuiusque rei substantiam & uirtutem. hinc ergo effectus suos agit & statuas sanitatem adducētes. uidelicet omnigenis figuris instructas, & alia rursū artificia inferentia morbos caller, & quæ inter se differunt & quæ conueniunt. multarum nanq; materiarum commistio unionem illi arti affert, distantia uero ab uno discretionem infert. Iam uero aquilæ & dracones apud illos ad sanitatem conferre dicuntur, feles autem & canes. & corui cōferūt ad uigiliā. Cera itē atq; lutū ab illis ad quōsdā ptiū cōformatiōes assumi solēt. q̄ppe cū proprietates quasdā suis uirib⁹ hēant. Appet frequēter cælestis ignis hucusq; traductio. tūc uero statuæ subridere uidentur & lapades spōte ignib⁹ accēdūt. istructā ē magia multū astronomi

Ubi dæmones ab ipse statu delapsi

Si magia apparet & laudat

Magus dicit remigens qd dei p̄s & natura p̄re uirtutibus

Astus in magna uult

Non potest quoddam

*Quia in his non peruenit
habere matricem*

Non male

Non male quoddam

*Non quia male per gladium
fuit et tela*

ca facultate plurimaq; p ipsa pagit. Est & quada ipelui uaticinatio p qua
& rustici saepe uaticinatur profecto queadmodu pr dictio quada fit i
paere atq; pfolia sic pr dictio qda fit ipelui apud assyrios frequetata atq;
noinata quae profecto congruitate quandam habet cu daemonibus mate
riae ualde coniunctis. Accipiunt ergo pelui aqua plena uaticinantes dae
monibus congruentem in profunda repentibus. Apparet autem peluis
illa aqua plena quodammodo & spirare, propter sonitu, ipsaq; aqua ipel
uim infusa secundum substantiam quidem ab externis aquis minime
differt, sed uirtute infusa carminibus ualde praecellit atq; ita facta est ap
tior ad suscipiendum spiritum deinde fatidicum. Id uero daemonum
particulare est atque terrenum compositionibusq; attractum, & cu pri
mum illabitur aqua sonum mox quendam exiguum & significatiouis
expertem edit remissionem eius praesentibus significantem. Deinde ue
ro in aqua iam inundate exiles quida soni susurrat quada praedictione
futuri. Est autem eiusmodi spiritus passim perras, quonia solaré ordine
est sortitus, idque genus daemonum dedita opera tenuem uocem edit, ut
propter indistinctam uocis obscuritate eius mendacia minus deprehé
di possunt, sed nunquid corpora daemonum pulsari possunt? possunt
sane atque dolere solido quoda percussa corpore, uerum quo na pacto.
cu sint spiritus, neq; solida, neq; composita natura, & compositorum est
sensus. Sed profecto i his quae sentiunt, non neruus ipse est qui sentit, sed qui
eis spiritus inest. Quapropter si atteratur neruus si frigeat, si quid aliter
patiatu spiritu uidelicet in spiritum misso fit dolor. Nempe copositu
nunqua per se doleret, sed quando participat spiritum, quo quidem pri
uatum priuatur & sensu. Daemonicum itaq; corpus per totum se natu
raliter sensuale secundu partes singulas absq; medio uidet, audit, tangit,
pariturq; tangedo & diuisum dolet sicut & corpora solida. Sed hoc inte
rest q corpora quida solida diuisa cum sunt, aut uix, aut nunqua resti
tuuntur. Corpus uero daemonu ubi secatur mox in se iterum recrea
tur & coalescit, sicut aqua aerisq; partes quando aliquid intercidit soli
dum, sed & dictu uelocius daemonicus spiritus in se reuertitur. Dolet ta
men interea, dum diuiditur, quao brem aciem ferri metuit, idque ani
maduertetes qui fugare daemones moliuntur tela & enses in rectum ibi
constituunt, quo nolunt daemones aduentare, atque alia machinantur
tum oppositis passinnibus propulsantes, tum congrua quadam affe
ctione mulcentes.

Marcellus

MARCELLVS
Qua praecipue
quodammodo
congruitate
matricem
daemonibus
particulare
terrenum
compositionibus
attractum
daemonum
dedita opera
tenuem uocem
edit
propter
indistinctam
uocis obscuritate
eius mendacia
minus deprehé
di possunt
sed nunquid
corporum
daemonum
pulsari
possunt
sane
atque
dolere
solido
quoda
percussa
corpore
uerum
quo na
pacto
cu
sint
spiritus
neq;
solida
neq;
composita
natura
&
compositorum
est
sensus
Sed
profecto
i
his
quae
sentiunt
non
neruus
ipse
est
qui
sentit
sed
qui
eis
spiritus
inest
Quapropter
si
atteratur
neruus
si
frigeat
si
quid
aliter
patiatu
spiritu
uidelicet
in
spiritum
misso
fit
dolor
Nempe
copositu
nunqua
per
se
doleret
sed
quando
participat
spiritum
quo
quidem
pri
uatum
priuatur
&
sensu
Daemonicum
itaq;
corpus
per
totum
se
natu
raliter
sensuale
secundum
partes
singulas
absq;
medio
uidet
audit
tangit
pariturq;
tangedo
&
diuisum
dolet
sicut
&
corpora
solida
Sed
hoc
inte
rest
q
corpora
quida
solida
diuisa
cum
sunt
aut
uix
aut
nunqua
resti
tuuntur
Corpus
uero
daemonu
ubi
secatur
mox
in
se
iterum
recrea
tur
&
coalescit
sicut
aqua
aerisq;
partes
quando
aliquid
intercidit
soli
dum
sed
&
dictu
uelocius
daemonicus
spiritus
in
se
reuertitur
Dolet
ta
men
inter
ea
dum
diuiditur
quao
brem
aciem
ferri
metuit
idque
ani
maduertetes
qui
fugare
daemones
moliuntur
tela
&
enses
in
rectum
ibi
constituunt
quo
nolunt
daemones
aduentare
atque
alia
machinantur
tum
oppositis
passinnibus
propulsantes
tum
congrua
quadam
affe
ctione
mulcentes

DE DAEMONIBVS

MARSILIVS ficinus florétinus Philippo ualori uiro nobili atq; magnanimo. P. S. D.

Qui præcipit cognosce te ipsum nos admonere uidetur ut animã cognoscamus, quæ quoniã est medicina reꝝ, nimirum est & omnia. hac itaq; cognita facile sumus oia cognituri. Ego igitur ut animã in primis assequerer per quã consecuturus oia forem ad philosophos nõ plebeos illos quidẽ, sed egregios iã diu studiose me cõtuli. Cum uero hinc quidẽ Platonicos, inde uero peripateticos anxius percõtarer, eorũmq; responsa dissidere inuicem uiderentur diffidebã ab initio me uoti competentem unquam fore. Verum nõ multo post Themistius spem mihi præbuit optimam affirmans tantos inter se philosophos non sententia quidẽ dissidere, sed uerbis. eãdẽq; de anima Platonis Aristotelis Theophrasti sub diuersis uerbis esse sententiã. Incidi deniq; diuina quadã sorte in librum Theophrasti de anima à Prisciano quodã lydo breuiter quidẽ, sed tamẽ diligẽter expositũ ea potissimũ ratione, qua Plutarchus, & Iamblichus Platonici Peripateticĩ; i signes aristotelicam de anima sententiã explicauerãt. Cum igitur in his legendis Platonicos Peripateticosq; esse concordēs animaduertẽ, habui ferme tota quod mẽte petebam. Atq; ut & cãteri quã primũ habeant librũ hunc e græca lingua trãstulimus in latinã. Adiuuimus præterea expositiões quasdã breues à nobis inter legendũ atq; trãferendũ excogitatas. Neque tamen hac in re dixi in præsentia mihi nimis elaborãdum, uel latius euagandũ. Ioãnes enĩ picus mirãdulanus uir certe mirãdusiã hoc agit ad sũmũ ubi philosophorum omniũ de quauis materia mẽtes diligẽtissime discutit. Ac Platonem Aristotelẽq; de anima mirabiliter monstrat esse cõcordes. Librũ uero tibi potissimũ mi Valõr censui dedicãdũ. Tu enĩ una mecũ iamdiu cõcordiã philosophoꝝ hac de re uehemẽter affectas. Medices uero nostri quibus tanquã patronis dare omnia, imo reddere cõsueuimus cõsistent, proculdubio munusculum hoc unũ e multis meo dedicari ualori, & medicæ domus præ cãteris amicissimo & prõptissimo semper Platonicoꝝ opeꝝ adiutori. quãuis autem græcum exẽplar unicũ in uenerimus, & id quidẽ mendosum atq; mutilatũ, attamẽ lege securus, & ita cãteris præbe legendũ. nã emendare hoc atq; refarcire diligẽtissime studui. & Angelus politianus noster accerrimo uir iudicio plurimaq; doctrina, nostram hanc diligẽtiam approbauit.

Libro d' Johannes piro emendato

Valeatque lege scelciter & cãteris præbe legendum. Vale.

Interpretatio Prisciani Lydi in Theophrastū de sensu traducta & exposita a Marsilio ficino florentino. quomodo instrumentum sensus fit simile sensibilibus.

Caput primum. MARSILII.

D hoc ut fiat sensus oportet instrumentū eius euadere simile sentiēdis. Nō in forma eorū materiali atq; naturali, sed in specie quadā & ratione imateriali ac solum representatiua. Forma rei sensibilis. quæ est extensa, nō sufficit ad sensum. quoniam actus sentiēdi fit subito simul totus circa totum. quod tunc comprehendi potest. PRISCIANI.

Theophrasti deinceps institutum est de sensu differere. quoniā uero Aristoteles instrumenta sensuū à sensibilibus mota assimilari sensibilibus passiōe quadā existimat merito Theophrastus. quæ natura similitudo fiat inquirat. Absurdū enī esse uidetur in sensuū instrumentis, multoquæ magis in ipsa aīa ullā coloribus liquoribus siue saporibus sonis formis siue figuris assimilationē fieri. Ait igitur ipse quoque secūdu spēs ratioēsq; absq; materia eiusmodi similitudinē cōparari. Tractādū est igitur utrū extrinsecus spēs icidat, qualisue sit, & ubi profus appareat, & nunqd spēs circa corpus extēsa diuisibilisq; satis ad cognitionē faciat. siquidē eiusmodi spēs icidit nō cōgregata. Oīsaūt cognitio cōstat secundum quandam in unum congregationem, atque secundum impartibilem cognobilis totius comprehensionem.

Caput. ii. qd̄ sentit iam habet in materialem spēm rei quam sentit representatiuā. sed antequam habeat eam oportet instrumentum sensus à sensibili moueri atque pati. MARSILII.

Vatenus suū aīa quasi iclinatōe qd̄ se accōmodat spūi. qd̄ ē istrūm sēsus explicatur i actū potētia sentiēdi. q̄ latebat i aīa que potētia sic explicata cōcurrit tāq; ps una cū corpe tali ad cōplēdū aīal. suū igitur aīa sepata ē magis. Potentia uero hæc magis cōiūcta corpi. Nec agit sine corpe. Phātafa. i. imaginatio acriorib⁹ motib⁹ suis uariæ afficit spūm, p̄ quæ hūc reliquū corpus. quoniā hæc ituitū suū dirigit itro circa imagiamēta sua. sensus at̄ dirigitur ad externa, neq; pcipit passiōē istrūmēti. uel spēm, q̄ ad sensū cōferūt. sed p̄ hæc duo pcipit, q̄ sūt extra. iō actibus suis nō alterat spūm. nō. n. termiatur actus eius ad intima, sed externa. PRISCIANI.

Necessē ē igitur qd̄ cognoscit scdm spēm cognoscibilis agere & illius prætulisse characterē. atq; id noiatur assimilatio. Passio uero i istrūmēto fit sentiēdi

fit sentiendi, atq; hanc necesse est præcedere sensum. sentiendi nanq; potestas non est omnino à corporibus separata, sed in ipsa animæ inclinatione, siue nutu ad sensuum instrumeta suam sortitur essentia, atq; ad animalis exigitur cõplementũ. neq; absq; instrumetis agere potest. Neque tamẽ hæc sicut imaginatio principaliter excitata simul cõmouet instrumentũ. propterea q̄ ualde extensa est. atq; omnino ad externa proteditur sensibilem q̄; semper præsentia idiget. Imaginabilia igitur haud extrinsecus sunt. quãuis sint quædam (ut ita dixerim) externo & assimilamenta sensibilia uero sunt externa. Circa hæc enim fit sensus nõ circa passionibus instrumeto &. tam & si una cũ eiusmodi passionibus ipse sensus species, quæ sunt in corporibus percipit.

Caput. iiii. ¶ Res sentienda mouet quodamõ instrumetũ sensus idest spiritum quodammodo uiuũ, hæc motio. tũ passio dicitur, quia sp̄s est corpus. tũ actio quia spiritus est uiuẽs, & efficacia uitæ illatæ passioni continuam ex se adhibet actionem. Marfilii

Eiusmodi motio similis est obiectis, tũ quia ab illis est illata, tũ quia actio huic motui cõtinua quando adhibetur à uita sp̄s, ipse sp̄s erga obiecta iã est excitatus. motio talis, quia ẽ passio magis quã actio, & tpe locoq; diuisibilis, nec habet naturã sp̄i, sed motõnis ideo nõ est sensus qui idiuidue & subito & p̄spem agẽs totũ cõprehendit obiectũ. Motionẽ eiusmodi nõ esse sensũ apparet, quoniã alioqn quotiẽs mouemur, etiã sentiremus & motio uehemẽtior non offenderet sensum. Oportet post motionẽ & passionẽ peruenire ad aliquã speciem, per quã fiat sensus, qui & sp̄em attingit, & iõ per aliquã sp̄em percipit. quæ sp̄es nõ est in instrumeto. alioqn motio quædã esset & passio potius quã sp̄es atq; esset instrumeto pariter coextensa. oportet aut ab hoc ipso qd̄ est pariter coextensũ pueniri ad sp̄em, quæ ad minimã redacta sit quãtitatẽ & p̄ hãcad rõnẽ in sitã aĩã, quæ nullã hẽat quãtitatẽ. Rursũ species ipsa nõ inuestigio uitæ. qd̄ aĩã imprimet instrumeto, oĩs enĩ huius actio cũ passione miscetur. idemq; motus, & hoc uestigiũ & instrumetũ pariter agit. Sp̄es aut passiois est expers & motiois. Est enĩ terminus motõis. Non ẽ ergo inuestigio uitæ qd̄ ueræ est accidẽs. sed in uita quæ est quasi substãtia quædã nõ in uita separata à corpore sed in uita animalis. i. procedẽte ab aĩã superiore, quæ aĩã superior separata est uel sepabilis, & substãtia uera & cõpleta in se, atq; subsistẽs, uita uero ab hac diffusa p̄ corpus, quãuis quasi substãtia, quædã sit. est tamẽ psãialis, atq; ẽ quoddã uitale applicametũ animæ ad corpus diuisum cũ corpore. & quasi quædã aĩã propagatio.

PRISCIANI

Atiuntur aut a sensibilibus ipsa sensuum instrumenta, non
 tanquam inanimata sed corporis uiuentis est passio. quapro-
ppter neq; totum est ibi passio, neq; extrinsecus contingunt
 omnia. sed etiam secundum propriam actionem neq; mouetur
 quidem prius, agit autem postea. Immo neq; mouetur om-
 nino, quin simul & agat, neq; tamen agit nisi & moueatur. Talis itaq;
 in instrumentis motio similis fit speciebus, quæ sentiuntur, utpote quæ si-
 mul & ab illis & secundum quandam ad illa excitationem vitalis appa-
 ritionis siue impressionis instrumento insita illata fuit. Sed nondum
 hoc sensus est, ipsa uidelicet ad sentienda in sensuum instrumentum indu-
 cta similitudo, quippe cum hæc passio potius quàm actio sit, atq; corpore
 um quiddam & diuiduum temporeq; extensum ad speciem quidem ad-
 nitens, non tamen in specie positum, sed adhuc in motu. Sensus autem
 principium mediæque & finem sentiendæ rei indiuiduæ compræhen-
 dit, & actio est iudiciumq; perfectum, & in præsentis momento simul to-
 tus existit, ac secundum speciem sensibilis iam constituisse uidetur. Quæ
 obrem non absque passione aliqua instrumenti sensus efficitur, neque
 tamen est hæc passio sensus, quo fit ut aliquando patiamur quidem, & ui-
 gilantes, & dormientes, neque tamen per sentiamus. oportet igitur post
 passionem in speciem perfici tandem, atque desinere, speciem inquam
 rei similem sentiendæ, nam secundum perfectam speciem sensus efficitur,
 quando quidem iudicat. Hæc autem rei sentiendæ species in instru-
 mento non ponitur. In hoc enim passio motioq; fieri solet. Quod uero hic est
 in diuisione uersatur, & species non existit, neque rursus colligata est in
 ipso uitæ uestigio, quod instrumento ab anima est tributum. Actio nam-
 que uitalis etiam huius uestigii cum passione peragitur. Fitque ibi mo-
 tio instrumento simul & uitæ, in eo collatæ cõis. Sed spes ipsa secundum quæ
 fit sensus, in uita quæ ponitur, in uita inquam secundum actum se habet,
 neque tamen separata sed in iâali uita aial complete, atque in uitali
 ipsius applicamento, quod circa corpora iam est diuisum.

Marsilii. Caput. iiii. spes effecta in uita aialis addicta corpori, quoniam est
 coextensa simul cum hac uita non sufficit ad actum sensus, quod indiuiduus est, in indiui-
 duo momento totum quoddam sensibile iectu quodam unico comprehendit.

f It ergo actus sentiendi per formam aliquam indiuiduam, &
 quia est actus intus permanens, fit per formam intimam, quæ
 appellatur ratio exemplaris ad sensibilia representanda, atq;
 est essentialis

est essentialis animæ & una cum anima etiam per se uiuit, neq; solū ē cōpositi. i. quāuis quodāmodo cōmunicet cū corpore. potest tamē à corpore separari, imo & sepata est. alioquin indiuidue nō posset agere. Pro qualibet specie sensibilium est una ratio sensualis in anima omniū indiuiduorum & representatiua, representat autem nobis. tū hoc. tū illud quatenus excitatur per speciē hanc uel illā effectā in uita propria corpori atq; animali. Hoc est proprie sentire proferre ī actū ipsā rei sensibilis rationem ad præsentiā speciei factæ ī uita. quādo res mouet sensibilis uuiū instrumentū sensus. Nota rationē talem & actū sensus imaginatiōis que impartibile esse, & ideo substantiā animæ in qua est esse indiuisibile, & ideo à corpore separatā uel separabilem.

PRISCIANVS.

u Erūtamen neq; hæc species sufficiens est ad sensū. species enī circa instrumentū secundū actū pfecta, quia est circa corpus diuisa, nec in unū impartibile conuersa est, non est cognitiua.

Sed profecto est in anima quædam sensibilium rō ante sentiendi actum & ante speciē cōprehēsa quæ & secundum seipsam uiuit, neq; solū est cōpositi. quapropter agit etiā indiuidue, atq; est potestas quædam particularium, neq; fit quādoq; in anima, tanquā una quædam particularis diuisa que species. Est enī ratio cognitiua sensibilium in anima ipsa cōsistēs non in corpore iacens. Est quidē una, sed nō ut singularia, imo habēs unum ipsum in se multa cōplectēs. & unicuiq; eorum accommodatū. una enī aīlb ratiōe anima singula sentit alba. Oportet igitur rationē eius modi eē propositā, atq; editam si futurus est sensus. Profertur autē excitata ad uitale speciē ut ad propriā, atq; familiarē, atq; huic speciei accommodata tanquā speciei exterioris similitudini & una cū hac agēs. quod enī iudicat ratio est, & cogitatio secundū animā sensualem. atq; ipsa in unum impartibile collectio in substantia est à corporibus separata.

Caput quintū. nō imprimūtur nouæ à sensibilibus formæ ī anima. & quādo dicitur aīa speciē à rebus accipere ī telligitur eā ad rerum præsentiā proferre in actum species eorum in ipsa latentes. MARSILII.

q Voniā cognitionis actus est intimus & uitalis. apparet hūc edi ab itima forma, sicut lucere à luce, & à calore calere. hæc intima forma. i. ratio sensibilium exēplaris ad ipsam animæ spectat essentiā à qua quidē essentia uera rationes essentielles habēte dependet quædam animalis uita nō uera essētia, nec aīa uera. sed quasi a cōcidēs, uel quasi substantia & uiuificatio quædam pendēs à prima sicut lumen à lu

o

IN THEOPHRASTVM

ce, sub qua pendente fit uita uestigiū quasi calor. Eiusmodi uita est pars animalis producta ab aīa, quatenus uergit ad corpus producta in quam ab anima p rationes suas, tum uegetales. tum et sensuales. Et ideo uidetur ipsa quoq; quodāmodo rationes habere sensūq; & officiū uegetandi. Nō tamē dicēdū est duas esse potētias sentiēdi circa eundē sentiēdi actū. Sed potētiā ipsam in anima implicatam explicari p uitam. similiter rationē latentē in anima explicari per speciē aliquādo in uita pfectā. hęc aut uita est illa, quę dicitur terminus & actus et pfectio organici corporis potētia uitam habētis. Deniq; in instrumēto sensus similitudo ad sensibile fit impfecta. pfecta uero in uita. sensus at p rōnis productionē.

PRISCIANI.

a Nima igitur propterea dicitur rei sentiēdę speciē possidere. quia illius proferat rationē. nec ullo modo tanquā ab illa formam aliquā uel figurationē uelut à sigillo suscipiens. Iudiciū enī & actio existit intrinsecus atq; uitalis. Ratio itaq; permanet intus et essentialis est animę. Vita uero quę cōplet animal, à rationibus quidē depēdet essentialibus in suspenso. Secundum uero extensionē quandam ad corpus ipsa subsistit. Et hęc quoq; sensualis est, & terminus pfectioq; aīalis. Quo circa in hac rei sentiēdę similitudo pficitur. in instrumēto aut est impfecta, atq; cum a passione, miscetur & actioē & passio quidē incidit ab externis, Actio uero procedit à uita. Itē species quidē in uita est aīalis. iudiciū uero cogitatioq; in ipso rōnis actu cōsistit.

Res externę suo modo instrumentum sensus afficiunt materiali quadam affectione. Sed uita pręsens affectionem hanc in speciē immaterialem transfert per quam excitatur anima ad rationem proferendam congruam speciē. **MARSILII. Caput. vi.**

p Er prolationē eiusmodi aīa rei sentiēdę se similitē pręstat. potest aut cōtrariis simul se facere similitē per diuersarū rōnū prolationem. nō possēt aut cōtrariis fieri similis si talis fieret patiedo. Rursū si anima una sui parte tāgeret calorē altera frigus. nō posset hęc duo iuicē cōparare, quō cōueniūt quō differant. oportet enī iudicē eundē prorsus opposita cōparaturę abo cōprehēdere. Anīa igitur idiui duo quodā sui plura simul cōtrariaq; cōtingit. ē igitur idiui dua. Nā hoc ipsū indiuiduū ad cognitionem sufficit. igitur & ad uitam.

PRISCIANI.

q Vo igitur modo anima fit similis sentiēdis. nō quidem ex eo quicquam ab illis accipiat. sed quia secūdam rationē illoz agat

DE ANIMA

agat, uidelicet per impressionem apparitione[m]ue quãdam specierum exteriorum. quo rursus pacto anima pluribus simul atq; contrariis fit aliquando similis, profecto cõtraria simul pati non potest. Agere uero ualet. sensus autem secundum actionem est atq; iudicium. Non autem secundum aliquam passionẽ. nam secundũ rationem sensus efficitur. passio uero in instrumento locatur. Cum autem instrumentum sit corpus atq; partibile, nihil prohibet ipsum quoq; per differentes eius partes plura simul contrariaq; habere. Iam uero ratio in quodam indiuiduo differentia simul atq; contraria, quotcunq; sint comprehendens si militer agit. Quapropter & eorum diuersitatem recte diiudicat. quippe cum indiuiduo quodam plura contingat.

Caput septimum. species sensualis quæ fit in prima animalis uita, fit à ratione innata animæ tanquam à causa principali, fit & à uita, in qua est tanquam ab instrumẽto ad huius uero effectum occasionem præbet passio quædam à sensibili instrumentũ sensus illatus.

MARSILII.

i Psa uis sentiendi non est in potentia formabili ad externa. sed ad suos actus circa externa edendos. Anima fit similis sentiendis, quatenus rationes eorũ ex se promittunt in actũ. Instrumentum uero sensus fit illis simile quatenus, & ut corpus ab eis afficitur. & ut uiuum agit aliquid eis congruum.

PRISCIANI.

q Vando igitur etiam Theophrastus ait sensum fieri simile sentiẽdis. secundũ species atq; rones absq; materia sic admittemus ut nõ simpliciter ab externis species inferantur, sed à rõnibus intimis in uita secundũ actũ sensualem constituãtur. Iam uero sensus quoniã ad externa porrigitur, illisq; fit similis, merito potentia quædam cognominatur tanquam actus actione sue ferens in anima quidẽ secundum ronis actum assimilatio fit. sed in instrumento, tum secundũ passionem illatam à re sensibili, tum simul secundum uitalem actum siue uiuificam actionem.

Caput octauum. instrumentum sensus quoniam est extensum potest alia quidem parte pati contrarium istud. Alia uero illud. sed hæc inter se conferre nequit anima uero tanquam indiuidua si simul à contrariis patiatur. patietur omnino per idem, quod est impossibile. Quando igitur contraria simul percipit non patitur ab eis, sed agit potius circa illa.

MARSILII.

IN THEOPHRASTVM

n Am ex generali ratione saporum promit rationem dulcis, si-
militer & amari, quando amarum & dulce linguam simul at-
tingit & lingua tunc per diuersas partes patitur ab utroque: sensus
interim per rationes differentes comuni ratione contentas circa utrunque
pariter agit. PRISCIANI.

q Vonam igitur pacto instrumentum sensus ab amaro simul
atque dulci patitur. Non enim parte alia linguæ, hoc forsan per-
cipit. alia uero illud. Sed eadem & in auditu similiter accidit.
si ergo distinguere licet auditum, atque etiam instrumentum gustus, siue
lingua id sit, siue quidam in lingua spiritus. Certum cum eiusmodi instru-
mentum diuisibile sit, quia corpus est, fieri potest ut altera quidem parte
hoc, altera uero illud similiter patiatur. quod perspicue patet in tactu. **q**
alia parte calefieri, alia frige fieri simul potest. Similiter & spiritus sensua-
lis auditus, quando quidem est diuiduus. Ratio uero ut iam dictum est,
tanquam indiuidua contraria simul agere minime prohibetur. Pati .n.
secundum idem contraria est impossibile.

Caput nonum. omnia sensibilia agunt aliquid in instrumentum
sensus. sed calor, & frigus, & similes qualitates, Item sapor, & similes, que
ualde materiales sunt passionem inferunt acriorem. forma uero, & figu-
ra & numerus, atque motus, tanquam res magis formales passionem af-
ferunt leniorem. MARSILII.

p Ratione propria unus cuiusque sensus sensibilia manifestio-
ra sensibus offeruntur ut color uisui, uox auditui, calor ta-
ctui atque similia communia uero occultius subreperunt atque conse-
quenter ut figura, motusque &c. Sunt qui putent numerum atque mo-
tum esse tam formales & à materia procul ut sensibus minime congruant
ideoque sola rationali cogitatione deprehendi, quando congrue ad hæc
excitatur per sensum sicut & essentiam sensibilibus cogitatione depre-
hendi, non sensu, sed communis opinio est numerum atque motum non
solum ad cogitationem, sed ad sensum etiam quodammodo pertinere.

PRISCIANI.

c Alor quidem tanquam potentia naturalis agere potest aliqd
in sensuum instrumentum. sed forma, figura, motus, numerus,
quomodo possunt actione quadam sensum sibi similem red-
dere: dicemus profecto hæc quoque habere in se aliquid efficax. Agere ue-
ro formalius, sed calorem cognataque huic qualitates agere (ut ita dixerim)
corporalius. ideoque acrius & passione quadam uehementiore. Dicere
quoque

MVT DE ANIMA VII

quoque licet sensibilia uniuscuiusque sensus propria actionem inferre uehementiorem. communia uero remissiorem, hæc quidem ut proxima tanquam familiaria. Illa uero remotiora. Ac forsan communia tanquam præstantiora, non eodem modo commensurata sunt sensui, sed enim simul sensibilia sunt etiam ipsa communia, neque solum rationali cogitatione nascuntur. At qui cogitatio hæc ad quædam ex sensibilibus reuocata ipsa secundum se cogitat, non dum uillo sensu comprehensa. ceu quando sensibilem essentiam, substantiam ue excogitat. Sin autem tempus quoque & numerum sensus minime percipit hæc quoque cogitatio rationalis agnoscat a sensibilibus rebus admonita.

Caput decimum. res externæ non reddunt sibi similem sensum. ac multo minus rationalem cogitationem. sed potentia sentiendi se facit similem per rationum suarum productionem. multoque magis id ita cogitatio facit.

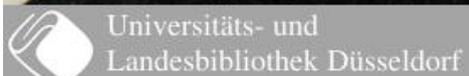
MARSILII.

Icut ratio innata sensui excitatur ad præsentiam sensualium specierum sic ipsa tunc excitat potentiam cogitandi ad producendam rationem essentiam sensibilibum propter cognationem qualitatum ad eam. quando qualitates eiusmodi percipiuntur a sensu.

PRISCIANI.

Aeterum si secundum assimilationem quandam fit cognitio. quonam modo cogitatio a rebus non patiens sentiendis similis illis euadit? Sin autem patitur qualis huius est passio? sed profecto non secundum passionem (ut diximus) uel sensuale fit iudicium, nedum rationalis excogitatio. immo secundum actionem rationumque partum. Ratio quidem sensibilem promittitur quando instrumenti passio in speciem iam perficitur siue definit sensibili similem. Atque ita ratio talis sensibili coaptatur. Quod si ad conueniens aliquid proportionale aliqua excitatur, nimirum ratio iudex sensibilem qualitatum uim animæ suscitatur sensibilem essentiam cognitricem familiariter sane propter familiaritatem quandam eiusmodi qualitatum ad essentiam ipsam a qua procedunt.

Caput undecimum. sensibilia communia non solum cogitatione, sed sensu etiam apprehenduntur. & id quidem consequenter. prima enim magisque propria cognoscuntur. quia propter maiorem cognationem

IN THEOPHRASTVM

tionem efficacius mouent. **MARSILII.**

De eundem sensum ptinet de oppositis iudicare ut auditum de uoce atq; silétio, si purum silentium sit, non sensu exterior percipit sed interior per memoriam uocis, aduertens se in uocis oppositum incidisse, ut plurimum uero silentium nõ est purum. & tum quidem conatur auditus circa obiectum debilissimũ & uix percipiens quicquam silétium dicitur deprehédere, quasi deprehendens quod ibi de uoce reliquum deest. Sensus rem congruam & amicam atque suauem iudicat, quando non innata cum aliquo cõgruit Alienam uero cum dissidet dum interea instrumentũ puerse mouetur.

PRISCIANI.

Ro inde quoniam à propriis quidem sensibilibus primo magisque instrumentum pulsari solet. à communibus uero consequentem, atq; remissius, merito eadem conditione sensus quilibet sua percipere solet. Aspectus sane primo colorem percipit consequentem uero magnitudinem atque motum. Quam obrem uideri possunt communia spectare magis ad animam, & quasi secundum accidens à sensu cognosci. sed certe sicut dictum est commune hoc sensibile consequenter fit sensui notum, neque sola cogitatione cõprehenditur. Queri præterea solet quomodo & oculus tenebrosa & auditus silentium deprehendat. Respondendum est non tam sentire, quam consentire. neque inniti figique talibus aliquando sensum, sed ex eo q̄ in his actio inhietur in ipso conatu sensum iudicare, quod deficit ipsis. Atque quod distans alienumq; est, deprehendere ex eo, quod ratio sibi innata huic minime congruat. Interea uero instrumentum sensus quodãmodo peruerse mouetur pp passionẽ à sensibili quodã illatã.

Caput duodecimũ. cum anima sit domina corporis, ideoque substantia longe præstãtior merito corpus huius gratia factũ atq; dispositũ. **N** ordine igitur prouidentie anima & prior est & prius distincta, quam corpus. nam corpus tot accipit instrumenta, quot seruiãt animæ iam tot uires habenti. quam uires formales sũt & formaliter secundum speciem distinguuntur, qualis distinctio à materia nõ procedit. **V**nus ergo sensus intimus unitatis suæ fecunditatem in sensus se quinque deriuat. Quibus posterius quinque in corpore accõmodata sunt instrumenta.

PRISCIANI.

Hactenus

h Actenus de sensu cōmuniter sit tractatū. de singulis uero sensibus, ut de uisu, & auditu, cæterisq; illud in primis nobis ē distinguendum. Non unum uidelicet (ut quidam putant) solū esse sensum, qui à participantibus in strumentis in differentes quodam modo species distinguatur. Non enim ipsa diuersitas instrumentorum præcedit uirium animæ differentias, nec ad uires diuidendas auctoritatem habet. sed ipse sensus, & unus quidem est in seipso, & ex se in quinque discernitur ad sensibilia singula discernenda. Iam uero & ipsam sensuum discretionem instrumentorum quoque subsecuta differentia est congrue accommodata singulis, nam materialem instrumentalemque partitionem antecedit formalis ipsa, specialisue partitio, diuersitasque in utentibus tanquam auctoritate freta maiore.

Caput decimum tertium. actus sentiendi non ita efficitur quasi, uel sensus naturaliter tangat sensibile, uel sensibile naturaliter formet sensū. sed ratione quadam ad modum spiritali.

MARSILII

n Eque uisus emittit ex se naturale aliquid, & quasi corpus eum quo uelut proboscide colorem tangat, neque ex colore effluit aliquid naturale quod imprimatur in uisu, neque rursus color re ipsa colorat aerem, aerque uisum. Species à materia separata, quia à loco penitus absolute sunt, & à materiæ limitibus sunt exclusæ, ideo aliquid in omnia possunt agere, & ad quātumlibet spatium æqualiter agere. species autē ī materia & loco determinatæ pro modo naturæ suæ, & ad aliquid tamē agunt, & usque ad certum spatium, similiterque patiendo suscipiunt. Sunt autem actiones naturalium plurimæ ipsi us cōpositi, ut calefacere similēsque & odore saporeque naturaliter nō nihil afficere. Sunt tamen præter has actiones quædam eiusmodi specierum, non tam compositis attributæ, quam speciebus, speciei uidelicet ipsius præstantiam proprietatēque peculiariter consequentes, quæ quædam actiones quasi spiritalis sunt, & longius protenduntur, quam actiones, quæ propriæ sunt compositi, & fiunt quandoque subito, usque tamen ad certum spatium, quia species in materia sunt, locoque continentur. Actiones eiusmodi non solum in anima sunt circa res agente. sed in speciebus quoque rerum ad animam quodammodo se porrigentibus. in tali utiq; actione & passione fit sensus. Anima quidem cum sit forma uiuens & sensualis, agit circa illa, quæ sibi offeruntur uitaliter atq; sensualiter. & quia est in corpore usq; ad certum spatium operatur

O iiii

IN THEOPHRASTVM

Species quoque rerum qua ratione sunt formæ formarum imagines diuinarum formaliter & quasi spiritaliter agunt in rem uidelicet formalem potissimum atque spiritalem, scilicet in instrumentum sensus. idest in ipsum uiuentem. Atque actio talis proprie & proxime conducit ad sensum, sed addita huic actione animæ, quam pauloante dicebam. Actio uero cõpositi propria & materialis atque naturalis uel impedit, uel non conducit. uel non sufficit ad sensus effectum. Anima cæli, quoniam in corpore suo omnia sensibilia per causas habet, ideo sensu quodam intimo per hoc quasi per instrumentum simul & causam cuncta introspicit sensibilia, Contra uero, quoniam in corpore nostro non sunt principia sensibilibus, sensus cogitur extra prospicere. Per hæc apparet Priscianum hunc esse platonicum, Nam quod de sensu cælestis animæ tangit, Plotini est iamblichique. & proculi. Immo & per superiora & per sequentia ubique constat hunc esse platonicum & sedulum iamblichi sectatorem.

PRISCIANI.

u Erum quid nam est uidere uel audire uel olfacere? Et nūquid per medium quoddam sensus omnes efficiuntur? Sicut uisus per diaphanum. idest perspicuum oculisque peruium. an potius sensus quidam tangunt absque medio sentienda? Item quidnam est diaphanum. Arbitror equidem uisionem perfici, nec per susceptionem aliquam ab externis quasi formetur a sentiendis, per quendam ab eis effluxum, nec secundum emissionem ab oculis aliquam ita factam quasi corpus aliquod emittatur, tangatque sentienda, neque colores quidem mouere diaphanum, quasi forment ipsum, Diaphanum uero uisum mouere similiter. Sed species ipsas efficacem habere potentiam, per quam una quæque agat in illud potissimum, quod passioni eiusmodi est expositum, non tangendo duntaxat, sed in illa quoque, quæ distant, quatenus cõmensurata quædã distantia sit. his quidem ad faciendum, illis uicissim ad patiendum. Cum enim species naturalis corporea sit, & contineatur in aliquo, & loco quodam circumscribatur, non in quodlibet positum ubilibet agit. Sed in illud tantum, quod distat, inde ratione quadam cõmensurata tum efficaci agentium potentia, tum aptæ et expositæ ad hoc potentia patientium. Atque rursus ad uisus ab interuallo quodam, quod & cõmensuratum sit, tum uidenti, tum uisibili

rum uisibili, illi quidem ad agendum huic autem ad patiendū. Quoniam uero non simpliciter ipsa uisualis naturæ ab obiecto uisibili passio facit sensum, passio enim uehementior impedit, quia in cōmensurabilis est ad passionis mensuram secundum quam fit sensus, nimirum opus etiam est interuallo. Quo fit ut ualde lucentia si propinquiora fiant quam exigit ipsa mensura impediunt uisionem, & denique omnino prohibeant. Quoniam uero non solum in passione instrumenti, sed etiam in actione quadam sicut iam est dictum sensus efficitur, ager quoque id quod uidet circa illud, quod uidetur ab eo, non quidem illud alterans aut aliquam inferens passionem. Sed iudicialiter circa illud agens. Non enim tanquam corpus sed tanquam uitale aliquid atque uisuum agit. At quoniam uitalis, & hæc ipsa cognitiua potentia est in corpore, neque in eo secundum causam sensibilia comprehendit sicut uita illa potentiaque cognoscendi cælestis, sed secundum quandam ad sensibilia distantiam pro tensionemque perficitur, merito hæc quoque cōmensuratio quodam hæc coaptante indiget interuallo.

Caput. xiiii. Quomodo inter alios sensus maxime cælestis solus utatur lumine re ualde cælesti & necessario hoc utatur.

MARSILII.

Ubi lumine sunt luminosa, atque luminalia. Primum luminosum est cæleste secundum est igneum. Tertium inter composita quod quasi fulget ut ignis. Primum luminale est oculus præcipue radiosus in animalibus, quæ nocte uident. Sed alii quoque oculi quamuis minus sunt attamen luminales. Secundum luminale est color factus uidelicet ex dominatu quodam luminis in corporibus natura cōpositis. Tertium luminale est diaphanum, quod trāspicuum possumus appellare. uidetur enim perspicuitas hæc aduenienti lumini tam facile peruia esse quædam luminis inchoatio, & aptitudo summa ad capiendam in super reliqui luminis plenitudinem. Quoniam igitur & uisus, & color, & diaphanum naturaliter in se habent luminis aliquid & quidem exiguum, merito uidentur ad plenius lumen adniti. Quo ex luminalibus euadant iam luminosa, & perfectum in eo genere gradū adepta in uicē copulentur, scilicet color cū oculo p diaphanū. Mediū uero necessariū iter oculū & colorē nō ē aer, quæ rōe aer alioquī p aquā, & similia nō uideret. sed ē qua rōe diaphanū. i. trāspicūū & radiis undiq; puium, & amicū quasi facilis hospes & aliqd naturaliter

IN THEOPHRASTVM.

luminale quod sane exigitur. plurimum quidem ut ipsum lumē iam imbutum illuminet oculum atque colores. semper autem ut debitū sit inter hos interuallum, nā ubi uel oculus, uel obiectum apud nos ualde luminosum est, non est necessarium alio quodam tertio præter hæc lumine ad perficiendum medium, quo hæc deinde perficiantur. Dicitur uero color extremitas diaphani in corpore terminato duobus præcipue modis. primo ratione diaphani. secūdo ratione obiecti. Albā aspicias niuem, hunc ergo colorem candidum esse terminum diaphani scito tum uidelicet aeris medii, nam in eius extremitate tangente niuem ē candor, tum diaphani cuiusdam. quod niui insitum intelligimus. Apparet autē hic actu candor non in qualibet parte diaphani huius, sed extremitate tantum. i. semper in superficie niuis, quotienscunque niuem incideris. Per hæc confirmatur colorem esse aliquid luminale.

PRISCIANI.

hæc quidem cōmunia sunt auditui simul. atque uisui, & alicui aliorum in super, si quis alius sensus sensibile propriū non cogatur attingere. sed in uisu præcipuus est, & proprius luminis usus utrinque perficientis, tum uisurum ad uidendum, tum uisibile ut uideatur. neque enim uel ipsum uisibile aget aliquid in uisurum absque lumine uel uisurus aget aliquid circa uisibile. Quod enī in nobis est uisuale est quodammodo naturaliter luminale. quod quidem euidentem declarat animalia, quædā quæ res sibi uidendas prius illuminant. Quapropter possūt etiam nocte uidere. colores similiter sūt quodammodo luminales, utpote qui circa terminos diaphani corporū terminatorum considerantur. His ergo de causis merito perficiuntur utraque lumine. quippe cū suapte natura exiguum habeant luminale quantum spectat ad perfectam inuicem actionem. quapropter externo in super lumine indigēt. tum uisuum ipsum tanquam aliquid luminale, tum colores, ceu lumina quædam. quod sane eorum indicat susceptaculum. colores enim termini sunt diaphani. diaphanum uero est quædam (ut ita dixerim) aptitudo ad lumen accipiendum, uel forsan ē uestigium quoddam luminis exile a deo, ut nondum medium interuallum perficere possit ad uisionem. Atqui & hoc ipsum interuallum ad uisionem accommodatum est, non tãquam aer, aut aqua, aut aliquid aliud. sed tanquam diaphanum aptu iam perfectum ab illustrante, atque utrunque perficiens, tum quod uidet, tum etiam quod uidetur.

At si

DE ANIMA

At si uisibile ipsum sit adeo luminosum, ut ipsum possit perficere uisum. quemadmodum ignis & similia, etiam nocte lucentia non ulterius medium exigitur ut perficiat. sed ad tantum ut commensuratum prebeat interuallum. Res namq; per fulgida oculis nostris imposita non uidetur. quoniam hinc nequaquam illuminantur.

Caput decimum quintum utrum uisio fiat per emissionem radii ab oculo, an per acceptionem speciei cuiusdam ab obiecto. Item de tribus regulis ad sensum communiter pertinentibus.

MARSILII,

Uisio est actio sic in uidente manens, sicut lucere atque calere. Uisio manet in igne, si ergo uisio quodammodo sit in obiecto externo erit & ibi quoadmodum uisus ipse uidens. s. radii cuiusdam uisualis emissi presentia, uidetur etiam uisio fieri circa uisibile extra positum. tum quia alioquin de interuallo non facile iudicaretur. Tum quia non aliquid naturale de re uidenda uenit ad oculum, sicut ab aliis obiectis ad alios sensus peruenire uidetur. sunt & quae uicissim putent uenire ad oculum aliquid ab obiecto. Nam aliquid inde patitur, sic utique uisus congregatur nigro, disgregatur albo. nunc splendore caligat. qualis quidem passio oculo quoque percipitur, sed de his alias. Tres sunt praecipue regulae ab iamblichio traditae firmiter in omni sensu tenendae. Prima aliquid fieri a sensibili in instrumentum sensus. quod necesse est quodammodo illinc affici, quae affectio, tum passio est ab externis illata. quia instrumentum hoc est corpus, tum actio in instrumento resultat. quia uiuum eiusmodi quidem affectio quodammodo rei sentiendae fit similis.

Secunda regula post hanc affectionem instrumenti quoquo modo uidentis fit species quaedam ad modum spiritalior in ipsa animalis uita, ac comodior iam ad sensum, etiam sensibili similis. Tertia ad speciei huius praesentiam expergiscitur ratio quaedam rei sentiendae prius in anima latens, quae ex perfecta congruit speciei, & per hanc affectioni, & per affectionem sensibili foris posito. Haec quidem expergis factio atque congruitas communiter est sentire.

PRISCIANI.

Uita igitur in uisu uarietas accidit, uidetur enim extra prodire. Propterea quod circa sensibile agit extra locatum, quin et aliquid a re uidenda suscipere, quia uidelicet illinc aliquid patitur. Iam uero diaphanum atque medium trahere uidetur utrique, tanquam

IN THEOPHRASTVM:

& perficiens lumine, & commensurationem exhibens intervallo. Cōferamus ad hęc etiam quotcūque communiter de omni sensu cōtemplati sumus ipsam, uidelicet rei sensibilis apparitionem siue notam instrumento sensus impressam. secundum passionem simul & actionem iam constitutam in ipsa ad rem sentiendam similitudine quadam. Præterea apparitionem uel impressionem eiusmodi accipiamus pfectam iam desinentēque in speciem in ipsa uidelicet communi compositi uita. Consideremus etiam insitam animæ rationem à sensuali anima pululantem, atq; speciebus eiusmodi congruentem, per quam fit iudicium quodlibet atque cogitatio. Talis utique modus est circa singulos sensus contemplatiōis, quem potissimum accipere debemus ab iamblicho, ubi de anima philosophatur, ex quibus in præsentia nos hęc compendiose conscripsimus desiderantes uidelicet formulam quādam præscribere circa singulos sensus contemplationis exactæ. Nempe non id quidem nunc nobis propositum est discussionem eorum distinctissime persequi, sed Theophrasti sensa rimari & si quid insuper ad Aristotelicam traditionem adiunxit summam inter se connectere, si quid rursus dubitando proponit pro uiribus pertractare.

Caput decimum sextum, quomodo inter sensibile atque sensum opus est medio & de colore diaphani.

MARSILII.

Es ipsa sensibilis nimium materialis est, sensus autem admodum spiritalis. Itaque per se non coeunt ad sentiendi actum perficiendum, sed opus est medio quodam quodāmodo spiritali, quod inuicem ipsa conciliet, hoc quidem circa omnē sensum species quædam est qualem Paulo antediximus. Circa uisum uero tanquam excellentissimum ultra speciem opus est diaphano insuper atq; lumine, quibus materiale spiritali prorsus accommodetur. Vbi Aristoteles ait diaphanum non per se, sed per alienū colorem aspici, ambigit Theophrastus utrum recte dicatur aliquid per alienum colorem uisibile fieri, & per alienum saporem gustabile. Respondetur Aristotelem appellauisse lūen colorem corporis per se luminoso quo lumine sibi cōmunicato diaphanum uideatur. Sunt qui existimēt diaphanū suū quēdam habere colorem, sed exiguum. Alioquin nō foret alienis tā facile peruium atq; formabile, hūc ergo imperfectū colorem aiunt pfecti à lumine corporis luminoso colore pfecto, q̄ uero diaphanū negāt propriū colorem habere

habere dicent à lumine quodammodo colorari.

PRISCIANI.

Ed iam redeamus ad Theophrastum. uidetur & ipse putare
f nullum sensum seipso sensibile tangere à ratione. inquit, alie-
 num est, cum sensus omnis inter se generis sint eiusdem condi-
 tionē inuicem cōmunē & similé nō habere. Adducit insuper hoc de
 diaphano. quod uidelicet nō nullos pp nouitatē turbare possit. quonā
 pacto dicatur hoc uisibile, non per se esse, sed propter alienum colorem
 fiat oculis manifestum. Perinde ac si diceretur & gustabile aliquid per sa-
 porem fieri alienum. Facile uero sic dubitatio soluitur. nempe alie-
 nus ille color lumen dicitur tanquam aliunde. i. ab illuminante proce-
 dens. A deo nanq; familiare lumen rebus est uidendis, ut perficiat eas, &
 educat in actum, quapropter diaphanum ipsum siue colorem habeat.
 proprium. perficitur tamen à lumine sicut & aliorum colores solent.
 Lumē enim non aufert alicui propria. sed contra perducit ad actum, si
 ue quod dixi diaphanum per se est luminis expers. certe à lumine quasi
 coloratum ita perficitur. euaditque uidendum.

Caput decimum septimum de diaphano atque lumine.

MARSILII.

Diaphanitas siue perspicuitas non est corpus. Alioquin nō eēt
d sine dissipatione infusa corporibus, nec est dispositio aliqua
 per quēdam passionis modum à quodam corpore ceteris il-
 lata corporibus, sed est species quādam & forma per se, sicut lux & co-
 lor, atq; calor. species uero formarum nō flunt p̄cipaliter à materia cor-
 porali corporibus siue tanquam per suam materiam inefficacibus, sed fi-
 unt, & formaliter distinguuntur à prima forma uniformi simul, & omni-
 formi. i. à mente diuina. Ponit autem Priscianus ex mente iamblichi.
 sicut & iulianus in libro de sole ex eiusdem mente asserit. Diaphanum
 non solum in æthere, igne, aere, aqua, uitrīs, sed in ipsa terra, compositisq;
 corporibus omnibus. Profecto intellectualis quādam anima his
 omnibus est infusa. Ab hac igitur quatenus est uita quādam per omnia
 procedit calor, licet occultus quatenus intellectualis est, per omnia dif-
 funditur lumen. quamuis alicubi sit occultum, atque cum lumine dia-
 phanum exhibetur tanquam proprium luminis susceptaculum. Ait
 autem Iulianus ex mente iamblichi atque phænicum lumen esse purū
 actum ab actu diuinæ intelligentiæ per cuncta porrectum. Dia-
 phanum uero actus eiusmodi esse uehiculum, & id quidem incorpo-

IN THEOPHRASTVM.

reum, neque permixtum corporum qualitatibus, quamuis per hæc omnia sit diffusum. Eadem quoque significat extensum per omnia lumen à Platone in decimo de Re. P. positum. idem confirmat & i Timæo. sed de his latius loquimur in cōmento Plotini. Cum ubique in compositis atque sub terra sit color, atque color sit quædam portio. uel participatio luminis est, & lumen ubique. Igitur & diaphanum necessarium luminis susceptaculum. Si quis astrologorum regula fretus consideret quantam uim habeant innumerabiles radii immensa calorū machinæ ad penetrandum terram mundi punctum cognoscet per hanc perq; composita passim diffundi cæleste lumen atq; diaphanum. quæuis nobis hæc in terra non pateant. pateant autem forte quibusdam illic degentibus animalibus. Aiunt etiam sicut se habet frigus ad calorem & nigredo ad albedinem, sic tenebras ad lumen ut tenebra non sit priuatio pura. sed lux minima, uel opaca, tam enim potenti cælestium lumine fieri ut puris tenebris locus nusquam pateat.

PRISCIANI.

Væ nam igitur est natura diaphani. i. perspicui oculisq; perq; uis. Non enim sufficit dicere i esse hoc aeri, & aquæ, ætheriq; solidisq; nõnullis. necesse autem est inquit uel passionem quandam, uel dispositionem esse diaphanum. hoc enim penitus est in corpore. corpus autem sic in corpore esse non potest. Sin autem passio est, uel dispositio quædam à quo nã fiat inuestigabimus. aut enim ab uno aut à pluribus simplicium corporum forsan prouenire uidetur. tamen si hoc fieri nequit. hæc enim simplicia scilicet aer, & aqua sunt diaphana. Terra quoque diaphana est per ignem, immo uero & composita corpora omnia quatenus omnia colorata sunt. color autem est diaphani terminus. Affero igitur diaphanum non esse passionem dispositionem uel ab aliquo corporibus illatam. sed esse speciem quandam cõciliatricem eorum, quæ in generatine sunt corporum ad luminis perfectione accipiendam. Itẽmque præbentem eis aptitudinem quandam ad suscipiendum lumen & ad tenebras subeundas, siue hæc alterutrum participans per essentiam, siue per uices utrunque, siue simul ambo per aliquam missionem. Diaphanum quidem quod est in igne lumen habet essentialia. Diaphanum uero quod est in terra tenebras habet essentialia. Quamobrem sicut ignis est lumificus, sic est tenebrificæ terra, ipsa enim (ut ita dixerimus) tenebra non est priuatio luminis, sed ipsa quoque est actus. Sed nunquid errauimus modo. in terra quoq; ponentes

ponētes diaphanum. si modo luminis susceptaculum est ipsum diaphanum. sed non errauimus, hoc enim (ut diximus) nō solum luminis. sed tenebrarum etiam susceptaculum est. Præterea terra quoque colorata est. Color autem est ipsius in corporibus terminatis diaphani terminus. Quapropter & in terra diaphanum est, ibique non solum tenebrarum secundum essentiam susceptaculum, sed & quodammodo luminis. nam tenebras quidē suscipit in profundo. in terminis uero lumē si modo colores sūt lumina quædā. atq; si ipsa quoq; terra superficie suscipit lumē. Diaphanū autem aeris atq; aquæ uicissim amittit utrunq;. quod sane ratione magis propria diaphanū appellare solemus. Diaphanum uero quod corporibus inest compositis, ambo capit cōmitione. Nō debemus igitur percōtari à quonā simpliciuū corpore diaphanū oriatur. Species enī nec ab elemētis nec omnino à corporibus ullis efficiuntur. Sed ipsa corpora participāt species, atq; secundum eas characteres proprios sortiūtur. Quapropter quæ nō secundum essentiā speciē sibi uendicant luminosam, hæc lumine indigent, quo uideātur. Ignis autē lucentiaq; similiter nequaquā indigent. quippe cū per essentiā speciē luminosæ ad hoc ipsum sufficientis participia sint.

Caput. xviii. lumen cuius sit actus, MARSILII,

Vmen ubicunq; sit, est actus diaphani. sed in corpore naturaliter luminoso est actus, tanquā forma, & qualitas quædam eius propria. in diaphano autem non naturaliter luminoso lumē intromittitur, non tanquam huius forma uel qualitas. uel passio uera. sed quasi passio.

PRISCIANI.

Nter hæc interrogat Theophrastus quomodo diaphani actus sit lumen ipsum quod per corpus illuminans protenditur. huius enim potius actus uideri potest. Postquā uero dubitauit, quæstionē soluit hūc ī modum id dicēs similiter se habere sicut & ī aliis accidit patientibus, his forte uerbis ostendens quemadmodū calor ignis quidem tanquam agentis est actus, calefacti uero ut patientis, sic & lumē suscipientis quidem actum dici tanquam passionem quandam. Nec principaliter actum cognominari. quo circa subiungit non esse nomina perquirenda. sed satis nobis factum fore si naturam eius intellexerimus. Primum quidem illud arbitror distinguendum. Alterum esse lumē qđ aliūde est effectum. Alteræ uero qđ efficit illud, quæadmodū lumen ī sole & igne se habet. Iā uero nō hētur sermo de causa, ubi proprie

IN THEOPHRASTVM:

quæritur quid sit lumē. sed de eo potius. quod procedit à causa. quod sane actus dicitur esse diaphani in aere atque aqua cæteris uel quæ tenebras uicissim lumenq; suscipiunt.

Caput decimū nōum. quō lumen nō insit diaphano ceu qualitas eius. sed ad sit potius tāquā ipsius illuminātis actus. MARSILII.

Pycurei putant lumē esse corpus. pleriq; uero peripateticorum nō quidē corpuse esse, alioquin non tā facile penetratū corpora. sed esse uolunt lumen in diaphanis ipsum quādoq; suscipiētibus tāquā passionem eorū, atq; qualitatem. id reprobat Priscianus tanquā à platoniciis alienum. quos ipse præcæteris ueneratur. adducit igitur ad hæc iamblici rationes, quas & ille acceperat à Plotino. Qualitas quæ in aliquod corpus adueniēs ab eo proprie capitur. formaq; sit ipsius. sex conditiones habet. Primā q̄ accedit p̄ ptes corporis paulatim. Secundam q̄ passionem infert subiecto mutatq; in eo dispositionē eius naturalem & primo quidē accidentalē ac postremo substantialē. Tertiā quia usq; ad certū spacium propagatur. Quartam quoniā abeunte formatore aliquādiu remanet in subiecto ut calor in aqua igne se moto. Quintam q̄ & ipsa mouetur. quādo corpus loco mouetur. Sextā q̄ infici potest in eo ipsius in quinamēto atq; ibi cōfundi & cū cæteris qualitatibus cōmisceri in unum, atq; componi. Lumē autē cōtra subito uenit, nō mutat ī subiecto naturā occurrit propagabile per īmensū, quatenus sub sit quod accipere ualeat. recedēte eo q̄ illuminat nihil sui relinquit in eo, quod uidebatur hēre. Nō mouetur aere moto uel aqua. nō inficitur infecto diaphano. sed uel permanet in se sincerum uel protinus abit, semper illuminanti continuū. Quin etiā plurima lumina nō componūtur in unū. quod inde apparet quod si ad lucernas duas de ambulaueris umbræ geminæ resultabunt. si ad plures similiter plures & umbræ. Item si tribus lucernis opponatur ingens tabula. in cuius medio sit foramen transmittēt per hoc tria lumina in oppositum. Deniq; lumē ita separabiliter adest diaphano sicut intellectualis anima corpori.

PRISCIANI.

Roi de iamblichū sequens, neq; corpus esse lumē existimo, neq; sicut peripatetici putāt corporis alicuius passionē, uel qualitatem. lumē enī esse suum nō habet in aere. Nā aere moto lumē permanet, ex aere multifariā permutato lumē suo in se impetu inde discedit seruatq; interea indissolubilem cū causa sua connexionē. Ipsa quin etiā huius simul tota præsentia per omnia accipere id ualētia subito

subito facta, præsente uidelicet eo, quod illuminat. & iterum abeunte, repentina defectio luminis nullum ibi sui uestigium relinquentis argu-
mento nobis esse potest, lumen non esse aeris passionem. Passiões enim
uelut calor nec accedunt subito, & igne submoto, calor eius exiguam sal-
tem sui speciem ipatiente relinquit. Constat præterea ipsum lumi-
nis actum esse à corporibus sepatum, quia neque successione gradatim
progrediente, neque permutatione subiecti usq̄ accedit, neque ad certū
usque terminum cohibetur. Sed diffūdit se ipsum, quousque offendit
aliquid, quod possit accipere. neque unquā lumina inuicem cōfundun-
tur, atque componuntur. Quo igitur modo lumen actus diaphani
nominatur. Profecto non ut passio quædam, nec ut perfectio eius in eo
uelut subiecto facta, sed tanquam separabiliter ipsum perficiens, neq̄
luminosus hic actus aliquādo fit diaphani, sed efficit potius, ut diapha-
num sit ipsius permanens, ipse interim illuminanti continuus. Atque
cum illo undique circumductus. Hoc igitur ita summatim comme-
moratum sit, ne forsan, sicut in aliis patientibus aliquid effici solet. simi-
liter lumen in aliquo fieri, uel suscipi suspicemur.

Caput. xx. De lumine iterum & diaphano.

MARSILII.

q uoniam per superiora cōstat, lumen esse aliquid incorpore-
um corporeis non permixtum tria hinc possumus coniecta-
re. Primum quidem cæleste corpus primum luminis susce-
ptaculū ī corporea uita, & intelligentia regi, a qua & lumen ha-
beat cæterisque tradat. Quod tanquā incorporeum nequit a corpore
procreari, secundū cæleste corpus non habere materiam talem, qua cū
cæteris misceatur, Tertium lumen esse causam potentissimam in agen-
do. Si enim patientibus non miscetur, tanquam non impeditum expedi-
tius agit, & suapte natura potissimum. Ideo mirabiles inde proueniūt
actiones. Non effluit autem lumen a luminoso per resolutionem quan-
dam, sicut odor a pomo, nec sicut calor ab igne, qui proprius suscipien-
tis euadit, neque semper est continuus largienti, Sed sicut radius uisualis
ab oculo. si modo per emissionem uisio fiat, Qui forsan non est aliudq̄
uisus quasi ad exteriora porrectus, siue uisus ipsius actus eminus agens
non relinquens agentem, sed semper agenti cōtinuus, & exterioribus
non permixtus, Potens & malefacere, quod apparet in regulo, Potens &
bene facere, quod cōstat instructio. Si lumen eē dicamus radios uisua-
les cælestium oculorum in se uiuentiū, p̄que eiusmodi radios cūcta ui-

P

IN THEOPHRASTVM

dentium, agentiumq; uidendo siue prosperi, siue aduersi intuitus inde fiant à platonice non errabimus. Est ergo tam excellens in luminoso forma & actus ut longissime se se porrigat, non disiunctus ab agente, nō pmixtus in patiente. eiusmodi porrectio est hoc ipsum de luce lumen.

PRISCIANI.

Posthæc Theophrastus ita quærit, si lumen est in corporeum cur nam ignis, uel omnino alterius corporis præsentia fit. Sic enim uideri poterit defluxus quidam esse corporeus, atq; corpus. Id subinde soluens, non hunc inquit in modum, hoc accipiendum est. sed ea ratione duntaxat, qua se naturaliter habet. ubi certe declarat ipsum luminis actum specialem, formalem ué existere, quandoquidem & calor est à specie. Ideoq; nō est corpus. Nō enī per diuisionē, siue decisionē nec p defluxū constat lumē, sed tanq̄ hoc ipsū actus lucide speciei. siue quo alio nomine appellare libet speciē ipsā luminis causā. Cæterum si tenebræ uidentur absq; lumine, nō erit lumen causa omnibus ut uideantur. sed profecto sicut Theophrastus ait, tenebræ non sunt uisibiles. Non enim sentimus eas quopiam intuitus firmamento. sed priuatione cernendi atq; eo q̄ minime uideamus. Tum uero ignis & si quod simile uidetur in tenebris, tanq̄ ipsum perfecti quoq; diaphani causa. Et propterea illo non penitus indigens, ut uideatur. Ignis igitur ad hoc ut cernatur, non eget quodam iam actu diaphano, id est iam illuminato. Quoniam uero necesse est aliquid esse medium (uisio enim non fit contactu) ideo medium hoc oportet esse diaphanū, ne si forte solidū sit, atq; uere resistēs, impediatur opaca proprietate atque tenebrifica mutua inter se rerū luminariū actionem, ignis in quā ac sensuū instrumenti.

Caput. xxi. Alii sensus non egent medio perfecto sicut uisus.

MARSILII.

Uisus esse sensuum præstantissimum apparet, quoniam citius, longius, amplius distinctius q̄ cæteri sentit. Item motus apprehensionis atq; progressionis est perfectior, q̄ descensus. Sicut ergo ad exercendum motum hunc perfectiorem opus est anima et pluribus instrumentis, ad in perfectiorem uero nequaquam, sic ad actū sentiendi perfectiorem opus est medio quodā longe perfectiore. Quam obré ad actum audiendi reliquorūq; satis est iter materiale, sensibile, atq; sensum interuallum, mediūq; congruū interesse. Ad uidendū uero requiritur nō solum eiusmōi mediū perfectū, perfectū inq̄ lumine quasi quadam uirtute cælesti, quod sane lumen dici potest color quidam corporis luminosi atq; ita

atque ita per primum colorem, colores ceteri sentiuntur.

PRISCIANI.

Ontingit autē (ut Theophrastus ait) ipsam uidentium colorum causam esse colorem, atque simpliciter ut quælibet uisibilia sint, causam esse uisibile. siquidē lumen color existēs causa est diaphani, atq; uisibilis. Subiungit rursus non esse hoc absurdum, sed in aliis quoq; comptum, nam & gustum fieri per saporem. For- san uero dicit aliquis saporem, quod propriū eē sensibile gustus. ac sonum auditus esse sensibile propriū, atq; duo hæc nullo prorsus exteriori, quo instrumentū moueatur egere, nisi forsan sonante quis dixerit indigere, sicut diaphano color. sed profecto sonus quidem est repente sensibilis, cum primū cōmensuratus est mediis aer. colorem scimus illuminationem externū desiderare, si modo uisibilis sit futurus. Hoc forsan proprium est aspectus, lumine uidelicet indigere, non quia minus sit perfectus q̄ ceteri sensus, qui nullo alio externo idigent pfectore, sed quia præstantiorem sublimioremq; actionem habet, cui potentia nō suppetit sensualis, sed diuiniorem insuper quandam desiderat speciem. sicut enim corpus nostrum ad hoc quidē ut graue sit, atq; descendat non indiget anima, sed ad ipsū progressionis apprehensionisq; motū, propter excellentiam motionis naturalem corporis motū exuperantis, nec iccirco deterior est motus hic imaginationis impetu factus, q̄ naturalis, sed melior. sic & uisus ceteris excellentior, propterea q̄ excellentius operetur, alio quodam utitur pfectore.

Caput. xxii. Visus tanq̄ sensuū pfectissimus & uisibile tanq̄ pfectissimum sensibilem habent ordinem à multitudine ad unum, quem ceteri sensus & reliqua sentienda non habent.

MARSILII.

Eque gustus oēs rediguntur ad unū gustum, per quem gustēt neq; gustabilia ad unū gustabile, per quod gustentur. Similiterq; de similibus. uisibilia uero per primum uisibile idest lumen uisibilia fiunt, ideoq; & uisus omnes per primū uisum. Quoniam uero quæ apud inferiora sunt disiūcta apud superiora sunt unita. Ideo coniectare possumus idem esse primū uisibile, primūque uisum. idest præcipue solis lumen. hinc orpheus oculū mundi solem uocat. similiter intellectus oēs ad intellectum primū. Et intelligibilia omnia ad primū intelligibile referūtur. Idē uero est intellectus primus & intelligibile primū, Pro idē sicut ab ipso cælestiū medio, ut pleriq; cōfirmāt i. sole

IN THEOPHRASTVM

uniuersalis uita per cuncta diffunditur, absq; ulla ipsius uitæ resolutione, uel rarefactione, uel mixtione. similiter p cuncta diffunditur inde lumen, quod quidē ex ipsa omnium uita omnium fit uiuificū. atq; hic est mirabilis ordo ī ipso uisualiū, uisibiliūq; genere, & a multitudine redigantur in unum, a quo & ante processerant. Est & mirabilis copia ipsius primi uisibilis, ut eius uirtute omnia uideantur. Est deniq; singularis efficacia uisus, ut p unū innumerabilia sentiat. quoniā uero ceteri sensus & reliqua sentienda ordine quo piā omnino carere nō debēt, uerisimile est, & sensus reliquos & cætera sēfibilia in ipsa uirtute primi uisus, & primi uisibilis cōtineri, ut si p se minus saltē p illius ordinem ordinentur,

PRISCIANI.

dixerit forte quispiā, cōsideratione dignū esse, nunquid quod est lucidum, ipsumq; lumen sit uisibile principale, quod per se ipsum moueat oculum & circa quod agat uisus nullo extrinsecus alio egens perficiente. Colores autē tanq̄ exigua quædā lumina per se uideri nequeāt, sed uisibile ipsum exigant p̄cipale eos euestigio perfecturū. Sed dicet insup aliquis, si ita sit non oportebat lumen ad hoc conferre coloribus ut cernantur. Sed contra cōfunderet illos. Quē admodū maius lumen minus obruere solet, atq; ī ipsis rebus, quod magis fulget, occupat quod fulget minus. Sic sub sole lychni lumen minime cernitur. Non est autem eadē cōparatio maioris ad minus, atque præcedentis ad sequens. non. n. tanq̄ simpliciter uisibile confertur cum lumine coloris, neq; .n. conspicuus oīo est absque lumine. quapropter cōparatur ad lumē quasi uisibile cōsequenter quatenus ab ipso pficitur uisibileq; fit p ipsum. Ipsum uero lumen suapte natura ad hoc sufficiens ut cernatur. Quod si ī cæteris sensibus nō iuenitur proportio similis per quā aliud quidē præcedenter, aliud uero cōsequēter sit audibile, uel gustabile. hæc certe opulentia quædā est, tum uisibilis omnium primi, quod lumen esse dicimus. Cætera uidelicet uidenda pficere, tum ipsius uidendi potentiæ. sentientis scilicet non solum lumen, sed etiam alia quædam ipsius luminis beneficio.

Caput. xxiii. Quomodo mediū conferat iuidēdo. **MARSILII.**

quoniā nō quælibet actio. passioq; iter sensū, atq; sensibile cōfret ad sentiēdū. sed certa quædā, & moderata. ideo iter uisū, atq; colorē quodā opus ē medio, quod & spatio moderetur actionē atq; passionē, & proprietate quadā agens accomodet patienti, Mediū eiusmodi nō pōt esse uacuū. In uacuo. n. neq; spatiū est, neq; proprietas ulla. hæc. n. sunt

sunt corporis passiones, Præterea, ut oculus quod est corpus accommodetur uisibili, quod & corpus est, uel in corpore exigitur cõtinuitas quædã facta p corpus, quæ non fit p priuationem corporis, quod est uacuum.

Est igitur medium eiusmodi corpus, non quidẽ opacũ. Visus. n. & color luminales sunt quodãmodo, ac plenius in super lumen desiderat quod ergo tenebriferũ est non medium, sed impedimentũ est ad uidentum. Medium igitur sit diaphanum, quod inter oculum & colorem non luminosum confert, tum spatio ad actionis, & passionis modum, tum perspicuitate ad uberius lumen accipiendum, atq; in super exhibẽdum. ubi uero uel oculus uel color est admodum luminosus, interuallo saltem conducit ad actionem, passionẽq; temperandam confert quin etiam ad duo hæc inter se deuincienda proprietate quadam, Nam pspicuitate, & luce cõgruit cum colore luminoso, & oculo perspicuo simul atque lucẽte. Memento interim diaphanũ per se esse aliquid luminale.

PRISCIANI.

Voniam uero uidetur moueri diaphanũ a coloribus, hos autẽ q optamus quæstionem hanc scilicet quomõ moueatur, utrũ defluxu quodam, uel ex eo, q hi quidẽ agat, hoc autẽ patiatur extendere in sup & ad illos, qui uisionẽ sine diaphano fieri putant, a coloribus duntaxat pductis ad oculũ, atq; etiã ad illos, q ex ipso sensu in strumẽto emitti aliquid arbitrantur, ideo opapretiũ ẽ pquirere, quãdo qdem re uera mouetur diaphanũ, quomõ moueatur. Videntur utiq; colores p mediũ diaphanũ uideri quidẽ, apppositi uero oculis nõ uideri Ad hoc autẽ diximus diaphanũ regere medium, ut uidendæ res illustrẽtur. Sed quando spectaculum ipsum p se lucet nunqđ diaphano quodam opus ẽ medio. Immo & tunc est opus, ut diximus, ut sit cõgruũ iter uallũ. Oportere quin ẽt mediũ nõ esse solidũ, & opacũ, ne tenebrifica proprietate ipediat actionẽ. Sed nunqđ diaphanũ ad id tantũ confert ut nihil impediat: Perinde ac si foret uacuũ iteruallum. Non est autẽ consentaneũ rationi, sed conferre aliquid, & hoc oportet, non enĩ uel temere medium corpus est. Iam uero & in coloribus manifeste conducit, quos nisi illuminatum esset medium cernere non possemus. consequens est igitur in rebus quoque fulgentibus ad aliquid id conducere.

Caput. xxiiii, Quod medium diaphanum inter colorem & uisum quodammodo moueatur atque patiatur.

MARSILII.

Ircæ omnem sensum compertum est iter externum sensibile

IN THEOPHRASTVM

atque sensum, esse medium aliquod aereum aut aqueum, & id quidem a principali sensibili moueri patique non nihil prius quam sensibile ad sensum usque peruenerit. Ergo similiter & circa uisum color ipse uidentus lumine iam conspicuus, & ipse lumen, quod color est caelestis mouent quodammodo diaphanum medium, & in ipsum non nihil agunt atque ita moderatius, congruentiusque ad oculum usque procedunt.

Quod enim luminosum est agit euidentius in diaphanum. color igitur & si non per se luminosus, quia tamen luminalis est ex se aliquid agit & si non illuminet. illuminatos uero colores agere in diaphanum non negabis. Ac dum tanquam illuminati agunt plurimum iterum tanquam colores agere quoque non nihil.

PRISCIANI.

Ræterea si in audiendo & in odorando quodammodo mouetur aer, atque etiam in tangendo, quando sit medius inter calefacientem, atque calefactum, & in gustando similiter. si quis

liquor medius interuenerit, tamen si in his medium fit eiusmodi permixtione quadam potius quam actione. si inquam in his sensibus res ita se habeat, consequens est ut in uidendo medium etiam moueatur. Rursum omne illuminans euidenter in diaphanum agit. Tale autem est quod ualde fulgens. Quapropter quod etiam minus fulget, aliquid agit, quamuis non adeo ut illustret. colores igitur ab illuminante perfecti illustrati que, ipsi quoque diaphanum commouent.

Caput. xxv. Quomodo color moueat agatque in diaphanum, atque oculum. MARSILII.

Gnis thermarum agit in aerem, aer in hominem. hic duo sunt agentia, & geminae actiones, Nam ignis calorem largitur aeri factum iam in eo aeris qualitatem. Aer ita feruens etiam igne subtracto hominem calefacit. Tactus feruentem aerem, uel saltem tepentem sentire potest, quamuis non persentiat ignem. Non ita color illuminatus uel luminosus, qualis est caelestis, & igneus, non ita format diaphanum lumine quodam sic per diaphanum mixto, factoque iam diaphani qualitate adeo, ut diaphanum iam formatum sit proprium agens formans oculum actione propria, preter ipsum coloris actum. Alioquin diaphanum coloratum, sentiremus non colorem. Nunc autem colorem perspicue cernimus quoniam lucidus eius actus ad nos usque peruenit, & quidem momento, & totus in qualibet aeris portioe. Totum enim repente, & ubique uidemus, ex quo patet non esse hunc aeri mistum nec factum

nec factum aeris qualitatem. sed aeri potius (ut ita dicam) insidere sicut eques equo, non sicut in equo figura. Atque sic separatim adesse diaphano, sicut intellectualis anima corpori,

PRISCIANI.

Vnquid igitur colores quidem diaphanum mouent, hoc autem mouet aspectum, quasi ipsum a coloribus sit formatum nequicquam. Alioquin diaphanum quidem ita passum persentiremus, colorem uero minime. sin autem colorem ipsum sentimus, is certe mouet aspectum. Veruntamen diaphanum quoque sentimus hoc autem etiam per se ipsum mouet intuitum, quando uidelicet iam, est illustratum, nec iam per aliud, atque tanquam a coloribus motum. Quis nam igitur hic motus est, ut etiam cognoscamus quomodo res ipsa uidenda uisum per medium moueat. Assero igitur, quem admodum res illuminans perficit diaphanum, dum uidelicet rei illuminantis actus diaphano separabiliter adest atque oculo per diaphanum, non quia diaphanum aliquid inde proprie passum fuerit, sed quonia ipsum quoque per actum luminis separatim sit perfectum, ita colorem illustratum agere in diaphanum, actionem uidelicet separatim diaphano insidente, siue potius superuectam, qua quidem propterea non succedente quadam per partes distributione, sed semel tota simulque toti ubique fit indiuidue praesens, & quasi format diaphanum separati, atque cum hoc ita formato nostrum quoque simul mouet aspectum. Adeo ut ipse color etiam agat in uisum, sed ita ut interim utatur diaphano tanquam propriae actioni subiecto, non quidem ut patiente, sed ut formato per actionem eiusmodi separatim. Quamobrem ipse coloris actus non mixtus fit oculo praesens, quamquam non aliter praesens quam diaphano utes uelut curru, quando quidem aduehit se imistum.

Caput xxvi. Diaphanum non est subiectum luminis. tanquam qualitatis suae, sed est uehiculum luminis tanquam separabilis ab eo, & continui semper corpori luminoso.

MARSILII.

Icut caeleste lumen hucusque porrectum est uehiculum mirabilem quarundam uirtutum ab eo separabilium, sic diaphanum est uehiculum luminis ab eo interim segregati nec a diaphano, sed ab illuminante continue dependetis. Similiter actus illuminati coloris per diaphanum sese porrigit diaphano, non permixtus & tamen a diaphano uelut curru traiectus ad oculum, & quia non per-

IN THEOPHRASTVM

mistus, ideo totus ubique, & idcirco ubique totus apparet. Quod in uoce materiale est, id est aer fractus, non est ubique totum, sed quod spiritale est in ea, id est significatiuum uel saltem speciale quiddam, in præsum uocitū extra nos a uita mundi, tum intra nos in instrumento sensus ab instrumenti uita, hoc autem dicitur nec per se cum aere pati, nec aeri permisceri, & totum simul audientibus cunctis adesse.

PRISCIANI

q Vid ergo diaphanum ad uidendum confert: si coloris actus in ipsum incidit non permixtus, hoc ipso prodest, quod traicit, atque perducit. Peruenit enim coloris actus ad uisum uetus diaphano separabiliter (ut diximus) atque indiuidue toti præsens. Itaque quicumque in theatro spectant, quotcunque sint, spectaculum idem ubique totumque conspiciunt, sicut & uocem ibidem omnes totam pariter audiunt. Vocis etenim actus est impartibilis, ubique totus se partibiliter, idemque præsens, ut pote qui nec perfertur una cum aere nec similiter alteratur, Argumentum enim est absolute præsentia, cunctis & unicuique audientium inesse totum atque sub unius formæ ratione similiter omnes implere.

Caput. xxvii. Quod ad sentiendum proxime confert, non materiale aliquid est, Sed quiddam potius spiritale.

MARSILII.

m Emento quod imateriale est, atque indiuiduum, & solum a subiecto, & ideo ubique totum circa sentientes non posse a materiali procedere. Ideoque constat non solum in sensibus nostris, sed in uniuerso spiritale aliquid, & uitale uigore. Cuius uirtute spiritales actus, & species, & imagines procreantur, quotiens materialis passio fit in aere, uel a sonante, uel a colorante, uel ab aliis obiectis sensuū & tamē interea resultat imateriale quiddam in instrumento sentiendi, uel etiam in ipso aere. Quod necessario ad actum sentiendi requiritur, qui sane actus non proprie fit ex passione materiali aeris uel instrumenti, sed ex quadam specie spiritali, quæ interim quadam uitæ uirtute resultat in eis, neque tamen species eiusmodi sufficit ad sensum atque iudicium, nisi ad eius incitamentum anima statim rerum sensibilibus rationes sibi inataseducat in actum.

PRISCIANI.

d Ic ergo non ne pulsatur passiuè que mutatur a sonante aer, instrumentumque auditus. Profecto passio quidem, & motus præcedit

IN THEOPHRASTVM.

in medio. Ideoque absente re odoranda permanet odor non solum propter effluxas inde particulas. sed quoniam aer aliquid est perpexus. quemadmodum & calefactus euadit, quotiens inter calefacientem, calefactumque medius incidit aer, quin etiã medius inter mella atq; linguam dulcedinis qualitate perfunditur. Tam uero & hic tum sensus, tum sensibile, secundum speciem se se habet, Sed quoniam in his species tam instrumenti sensus, quam sensibilis magis ad materiale declinat, ideo in his uehementior, & iccirco manifestior tum instrumentis, tum aeri occurrit passio, ut sensibilem participant speciem. Neque tantum hæc secundum effluxus sentire solemus, multoque minus aliquid a coloribus effluit, quod efficiat uisionem. sed uidentur ex eo q̄ agant.

Caput. xxix. Sensibile confert ad sensum non effluxu, sed actione.

MARSILII.

Effluxus trahens secum aliquid de materia, naturãq; rei, similiter afficit medium, atque instrumentum. Et ideo huc tendit, ut naturam mutet. Qua mutatione crescente adducitur sensus naturalis ad sensum, sed ipsa simpliciter actio, non tam materiam rei sentiendæ sequens, q̄ speciem, speciem inq̄ non tam quia sit in materia q̄ quia sit species ab idea, quare actio eiusmodi ad instrumentum profecta desinit in eo saltem. si non prius in speciem quodãmodo spiritalem sensibus necessariam. Lumen hoc ipsum, quod simpliciter sit uisibile nõ habet ex uirtute diaphani, immo hoc ex illo id euidenter habet. sed diaphano tanquam uehiculo ad nos usq; traducitur. Est ergo nobis uisibile in diaphano potiusquam per diaphanum. Dici uero potest nihil nobis esse uisibile præter colorem. Item nihil præter lumen, nam & lumen color quidam est, tum naturalis syderibus, atque igni, tum diaphanus peregrinus, & color est lumen, tum instrumentum in compositis, & opacis, tum sincerum in cælestibus, atque diaphanis.

PRISCIANI.

Ed est ne adeo fortis ipsa coloris potestas, ut absque effluxu moueat, atque continue. Constat enim continue actum suum edere, nisi forte quemadmodum ignis materia indiget ad agendum, sic & luminosum, sed certe non color tantum, sed (ut dictum est) esse sensibile, sensus mouet eo ipso q̄ agit, Color autem nec semper, sed quãdo iam est illustratus, & quãdo (sicut Theophrastus ait) diaphanum

DE ANIMA

diaphanum ei tanquam materia subest, quod quidem simul & lumine colores perficit, & quodammodo formatur ab illis, separato uidelicet actu huc inde manante. Lumen autem non per diaphanum, sed in diaphano potius, & secundum se ipsum nobis fit conspicuum ipsum quoque diaphanum fit lumine manifestum. Forte uero non est diuidendum (ut Theophrastus ait & recte ait) neque enim lumē absque diaphano, neque hoc absque lumine sensu percipitur, atqui si lumen est diaphani color, certe hoc ipsum, quod uisibile dicitur, nihil præter colores erit.

Caput. xxx. Aer medius cōfert ad uisum, auditum, olfactum, nō ex eo proprie quod aere sentienda formā accipiat, Sed actum ab illius forma manantem traducat ad sensum. MARSILII.

Es uidentia nō imprimi aeri formā aliquā uel figuram, sed ab ea iam illuminata procedit ab eius specie lucidus quidam actus, & specialis, atque specificus nō mixtus aeri, & ideo aerem non figurans, sed cum primū attingit lucidum in nobis spiritum, rursus euadit in specie speciei unde uenerat congruentem. Ab obiecto sonante atque olente tanquam magis materiali, quam sit obiectum uisus euidentius patitur aer atque spiritus, quam a colore, Verūtamē nō in eiusmodi passioe sensus efficitur, sed in actu quodam speciali atque specifico qui a specie rei procedens sub passione latet, & in spiritu redit in specie uirtute uidelicet uitæ nostræ quæ est admodum specialis. Ac si forte & prius quam nos attigerit in specie, euaserit spiritale. fit utique talis mundanæ uitæ uirtute. Vna. n. mundi animalis unius uita, namque singulis insita inuicē cōnectit singula, præcipue quæ aliter sunt conformia, efficitque, ut etiā quæ procul distare uidentur agant in se inuicem facile, atque compatiantur, quod magi testantur.

PRISCIANI.

Vid ergo diaphanum patiensefficit uisionem: Quidam enim figurari formariue proprie putant, uerum non ita putandum sed quemadmodum diximus, efficere uidelicet uisionem tanquam ipsum accipiens absolute actum a uisibilibus emanantem, eumque copulans instrumento. uisibiles uero non solum colores sunt, sed etiam magnitudines atque figuræ, quamuis secūdo quodam gradu sicut iam distinximus. Olfatus autem (ut ait) fit per aerem tanquam cōmixtum ut apparet, atque patientem. auditio uero per aerem figuratum. Dictum est autem sensum non secundum passionem fieri, & uocem non esse figuram in aere factam, sed perfectam quandā specie actionis, siue actus. Tū uero odorabile nō passio quædā est, sed spes. patitur aut magis aer

IN THEOPHRASTVM.

ab istis tanquam a speciebus magis ad corpus, materiamque declinantibus.
 Caput. xxxi. Quod minus materiale est potentius uenit in sensum im-
 materiale, atque sensus remotior a materia. obiectum imateriale potentius
 excipit. **MARSILII.**

Vatuor sunt causa, quibus sensibile ad sensum magis perue-
 nit, magisque sentitur. Prima quando obiectum ad hoc est effica-
 cius. Secunda quando sensus est purior. Tertia quando medii qua-
 litas est utriusque conformior, adeo ut aptius ab obiecto in sensum traiciat
 actum. Quarta si accesserit distantia minor. Visus, atque uisibile propter
 naturam spiritalem longius inter se agunt. Caeteri sensus gradatim descen-
 dentes in actum, quia paulatim natura materialis in instrumeto crescit
 atque obiecto, paulatim ineptius inter se pigriusque agunt sensus. atque sensi-
 bilia. neque tam procul quam uisus in sentiendo procedunt.

PRISCIANI.
 Ost hanc interrogat Theophrastus utrum quodlibet sentien-
 dum ad sensum aequae perueniat, an potius hoc magis, illud mi-
 nus. Arbitror equidem proculdubio non similiter peruenire, sed
 quatenus, quod est sentiendum uim habet ad agendum maiorem siue mi-
 norem. Rursum quatenus instrumentum sensus puritatem habet magis mi-
 nusue sinceram. Praeterea quantum ipsum quoque, quod medium est, magis
 minusue est aptum ad actum inter obiectum sensumque trahendum. Denique
 secundum interuallum longius, aut breuius, quo sensibile sit eminus,
 aut cominus perueniendi differentia quadam accidit.

Caput. xxxii. Inter sensibile quia materiale nimium, atque sensum im-
 teriale, semper est opus medio quodam quodammodo spiritali.

MARSILII.

Vando ad longissimum spatium scintillam uides, exiguum locusta
 sonum audis, & animalia quaedam minima quaeque. Item apes
 & formicae mellica olfaciunt remotissima, conchae quin etiam
 distantia gustant, & torpedo per longam saepe uirgam stupefacit te quasi
 tangens, putas ne praesertim in superioribus a minimo quoque obiecto
 longissimum spatium frangi, & materialiter affici nequaquam, sed in-
 tercidit, nescio quid quodammodo spiritale, quod per tam longum
 spatium agat in sensum. id est actus quidam specialis, atque specificus
 a specie rei sentiendae proueniens, siue hic intra nos fiat, ut in tactu atque
 gustu, siue est extra nos, ut in uisu, auditu, olfatu, qui & uirtute fit uitae cois
 cuius beneficio cuncta ligatae tam facile a rebus distantibus, & mouetur sensus &
 corpus

corpus conforme patitur a conformi, quod per magicen est cōpertum. Quamuis autem ab obiecto magis materiali medium & instrumentum uehementius patiantur, ut in tactu, gustu, olfatu, & saepe auditu, tamen ab eo, quod minus materiale uenit, sensus tutior expeditiorq; resultat. Circa uisum statim ab obiecto actus prouenit spiritalis ipsius, ut arbitror luminis beneficio. itaq; momento eodem uidemus quo profectus, sed sonus prope sonantem materialis quædam passio est aeris. atq; fractio tēpore facta, eiq; mox succedit specialis, & quodāmodo spiritalis actus simul totus attingens auditum. qui in aere ita fracto resultat uirtutis occultioris officio. Itaq; non eodem momento pulsantem audis quo & uides. Procedit autem specialis actus ī uoces, quatenus & passio aeris non passio inq; frangens, sed afficiēs. nam ultra frangentē lōge procedit.

PRISCIANI.

Eterum q̄ in omnibus quoq; sensibus, iter sē sibile, sensumq; mediū aliquod icidat, quāuis exteriorū obiectorū mediū appareat euentius eorum uero quæ quodammodo sunt in nobis, minime, satis & ab Aristotele definitū est, & a Theophrasto nihil est dubitatum, & si instandum hic studiosius iudicauit. At illud in primis quispiam indagauerit, si præsentia uocis (ut diximus) repente aduenit simul tota, quo nā pacto qui sono propinquiores sūt, magis audiāt, atq; uelocius. aut quomodo, quādo quis quercū incidit prius cædentē cernimus, q̄ sonitū audiamus. Constat enim non simul percussione aspectū fieri sonitusq; auditū. Dicendum est autem hoc ita contingere, quoniam necesse est aerem pati prius aliquid, atq; moueri. Quo quidem ita moto, ipsa uocis species mox tota fit simul. Passio quidē motusque in tempore fiunt. Species autem posterius sane, sed ei, quod iam factum est tota simul accedit. circa uocem igitur posterius, in passione actus ipsius species accidit, eatenus que peruenit, quatenus per continuitatē aeris procedit & passio. Quamobrem qui sunt propinquiores obiecto, citius magisq; audiunt. Quippe cum uelocius, magisq; patiantur, qui sonanti primo propinquiores existunt. Quod uero uidentū est, non per passionem, in diaphanum agit. quando nec ipsum quidem quod illuminat. Itaq; sine tempore agit, simulq; occurrit omnibus, quibus cernitur. Tam etsi non similiter omnibus, sed propinquioribus se expressiuis patefacit. Quoniam in ea, quæ paratiora sunt uehementius agit. hæc autem sunt, quæ secundum locum sunt uicina, propterea q̄, & quæ uidentur, & quæ quodammodo uident, corpora sunt.

IN THEOPHRASTVM:

Caput. xxxiii. De reuerberatiōe lūinis, & imaginibus. **MARSILII.**

Vmen incidens in corpus quodammodo densum lenēq; & nitidum sistit se ipsum, colligitq; & protinus conualescit in corpore uidelicet tum firmiore, tum ei præceteris cōgruo. Congregatū ideoq; & ualidum agit hinc iterum in oppositum, quādo scilicet est corporibus quoquo modo specularibus resultat in oppositū parietem, ibiq; splendorem procreat. Resultat item in alia & in oculos. Nunq̄ itaque frangitur, sed explicat primo se ipsum, deinde replicat, atque applicat. Et utrobique unus continuusq; uidetur luminis actus, Radius similiter uisualis corpus attingens quomodo libet speculari firmatur, cōgregatur, corroboratur, & replicatur. Relapsusque in oppositum ex speculo, res speculo uidet obiectas. Sunt, & qui uelint formas rerum illuminatas ad speculū producere radios qui inde reflectantur in uisum res ita uidentem, Addit Theophrastus & plato á figuris rerum illuminatis imagines quas dā progredi, quæ nominantur Idola. Idos enim species est ab hac per diminutionem idolum appellatur, quasi specimen siue exilis quædam species á specie perfectiore proueniens. hæc igitur idola quasi ualde debilia, uisum non plus mouēt q̄ in speculare corpus inciderint, quo stabilita redintegrata corroborata se oculis offerant siue ipsa ad uisum inde procedāt, siue radius uisualis ad eas ipse profiliat. Quo autem modo idola nō solum spiritalia sed etiam materialia e rebus effluāt tum p lumen, tum sine lumine, tum ad uisum, tū ad alios quandoq; sensus, & præcipue in spiritu nostro imaginali tanq̄ in speculo quædam conualescant, seq; nobis ostendant, & in nos mirabiliter agant, in plotini cōmentariis pertractamus.

PRISCIANI.

Theophrastus inquit deinceps de refractionibus siue reuerberationibus esse tractandū, dici nāque solitū esse expressionē quandā obiectæ formæ quasi repercussæ in aere fieri. Forte & ipse Plato idē sentit, ubi ait apparitionē quandā corporaliū specierū idolarem siue imaginalē fieri in lumine leni cuidā corpori circumfuso. Nos igitur fractiones, seu uerberationes non debemus corporeas hic admittere. Nam tale quiddā passio est ab ea, quæ naturaliter est actio dissidēs Præsertim ubi de solis lumīe agitur, sed uerberatiōes quoq; actiuas & efficaces debemus accipere, dū uidelicet, & ipsum, quod illūinat, & ille q uidet circa corpus densum, tersum, lenē, lucidum, efficacius agit, adeo ut & ipsum illuminans per hoc insuper illuminet alia, & ipse uidens, per idem

per idem respiciat aliud. huius enim secundus est actus. Quippe cum subiectum eiusmodi lene, atque subrutilans, simul in actione conducatur. Quae ratione cum lumine cognationem habet. Tum uero & quia quod illuminat utrobique agit, merito secundus actus fit primo continuus, & quia corpus lene tersumque in actu secundo, siue actione secunda, simul ad agendum confert, ideo diuisio quaedam utrorumque contingit, siue concurrir, Quod quidem uerberatio, siue fractio nominatur. Quando uero per specula spectantur uultus fit ibi uisionis ipsius reuerberatio quaedam in formam primam non secundum passionem. sed secundum actionem sicut diximus. Plato autem effici uult etiam apparitionem quandam corporalium specierum imaginalem in ipso uisionis prodeuntis actu, circa lene quoddam nitidumque corpus, non quidem per effluxum quandam corporeum a corporibus. sed per specierum umbratilem quandam figurationem in apparendo, atque uidendo. Quod forsitan & Theophrastus indicat. ubi ait per reuerberationes formae expressionem quandam, siue figurationem in aere fieri.

Caput. xxxiiii. Inter agens & paciens oportet esse communionem.

MARSILII.

Bi futura est actio peremptoria, communio inter agens, & paciens sufficit in materia, ut inter ignem atque aquam. Quod si accesserit communio in qualitate non nulla facilius proueniet actio, qualis inter ignem aeremque contingit. Vbi uero iminet actio perfectiori necessaria est communio in quadam proprietate naturae, sic rationale docet rationale. sic luminoso illuminat luminale, hoc enim perficit praeteris illud, quoniam ad huius formam in illo est quaedam proprietate incohata. Proportio itaque in proprietate quadam est sensus huius ad hoc ipsum sensibile, illius ad illud, oculus diaphanum quiddam est & luminale atque in eo, quod naturaliter cepit habere ad summum perficitur a lumine per diaphanum. Similiter spiritus auditui seruiens habet aeream proprietatem iam quodammodo in se sonantem uel facile resonabilem accedente uidelicet aere fracto perfectius sonante, in spiritu similiter olfatur uapor, inest expeditissimus ad uapores odorum, & quasi iam odor. In gustu naturalis quaedam salua expositissima est quasi similibus in sapore liquoribus in tactu natura solidior, & primis elementorum qualitatibus accommodatior inest. Et ubique patitur hoc ab illo, non quia hoc illi in similitudine sit aequale, sed quia quodammodo simile & per hoc ad reliquam similitudinem facilius properas & obediens tam formabile formatori. instrumenta sen-

IN THEOPHRASTVM:

suūm conueniunt cū sensibilibus in proprietate, quam diximus. Sensus autem in rationibus insitis sensibilibus. Intellectus cum intelligibili multo magis. Penetrat enim intelligibile resoluendo, quod sensus efficere nequeunt.

PRISCIANI.

Vbdiū uero post hęc, in quibusdam uideri sensus instrumentum rebus sentiendis esse cognatum. lingua enim per humorem quendam gustat saporis humorem. Auditus quoq; aerea audit uocem per motum aeris intus inclusi. Quærit igitur quam ob causam non in aliis quoque sensibus similiter res se habeat. Item quomodo simile a simili patiatur. scilicet ab externo aere intus aer. Et humor infusus ab humore. Immo & in cæteris ratio est cõsimilis. Nempe in quolibet sensu tale instrumentū est, quale est eius obiectū. Quippe cum instrumentum obiectorum actionibus sit subiectum. sic ergo diaphanum quidem est in uisu, resonabile uero aliquid in auditu. Non enim qua ratione est aer, sed qua resonabile quiddam sonum haurit. olfabile similiter in olfatu quiddam latet. Qua propter hic quoque est aliquid aqueum, uel aerium, uel potius medium. Nam humor aqueus est in gustu. In tactu deniq; facultas quædam est potens congrue tangibiles excipere qualitates. Nec ita simile a simili patitur, sed quod est in potentia ab eo, quod existit in actu, neque rursus, tãquam aer ab aere patitur, Sed tanquam aliquid in potentia resonabile ab eo, quod actu resonat.

Caput. xxxv. Dubia de uisu. auditu. olfatu.

MARSILII.

Edium necessariū ad uidendū nō est aer, aut aqua, sed ipse sum simpliciter ubicunque sit diaphanum. uerum tamen diaphanum aqueum ad hoc positū est in oculo ut aqueus humor tenuem ipsius uisus coerceat spiritum, alioquin profusus euolaturum. obiectum auditus est ipse simpliciter sonus siue in aere fiat puro, siue aqua. uerum tamen aer potissimum inclusus naturaliter est in auditu. Quoniam facilius q̃ aqua mouetur, Necessarium est autem ad audiendum instrumentum auditus moueri. Quoniam igitur spiritus aereus est instrumentum auditus, Ideo nullo modo potest audiri quicquam, nisi eiusmodi aer moueatur inclusus, & forsitan aliquis propterea opinabitur non audiri externum aliquid, nisi ei sit aer infusus, aut etiam circumfusus. Potest tamen aliquid adorari absque aere respirato. scilicet ab animalibus olfatum habentibus expeditum ab hominibusque similibus

Animantes

MVT DE ANIMA

Animantes uero & homines habentes meatus ad olfactum oppletos respiratione duo præcipue consequuntur, nam & uberiorè odorem attrahunt, & tracto uiolenter aere meatus protinus patefaciunt.

PRISCIANI.

Vr nam igitur humor quodammodo aqueus positus est in oculo. **A**c nõ potius humor quidam aquæ aeriq; cõmunis: quãdo quidem & diaphanũ est utrifq; cõmune. Rursum, cur nõ & in auditu cõmune quiddam ponitur aeri, atq; aquæ. Siquidem & in aqua fit sonus. Similis de olfatu accidit dubitatio, sed profecto sufficit alterũ, nã & in externis non est opus cõmissione, sed siue aqua siue aer sit, quod est medium, simili ratione uidemus. Cur ergo in aqua pupilla locatur: quoniã uidelicet aqua magis q̃ aer cohibet atq; cõseruat. Quã rursus ob causam auditus est in aere positus, nempe quoniam aer est mobilior. Confert uero motus ad sonũ percipiendũ. Verũ si absq; respiratiõne olfactus fieri potest, quid prohibet (Theophrastus ait) quomius sine aere aliquid audiatur: hoc certe, quia non potest intus fieri sonus absq; pulsatione aeris auribus intimi. Instrumentũ nanq; auditus est aer, olfactus autẽ ipsius instrumentum non est spiritus ille respiratiõne tractus, sed ille quidem utilis est ad meatus aperiendos, qui ad olfatũ ducunt, In illis uidelicet, quæ obstrufos meatus habent. In quibus uero patent hæc, etiam non respirantia prorsus olfaciunt.

Caput xxxvi. De sono & motu, qui fit in auditu perpetuus.

MARSILII.

Vtant peripatetici sonum ipsum audibilem, idest qui ab externis uenit ad aures fieri uiolenta quadã collisione, atq; fractione, ubi corpus minus crassum in crassius quoddã incidens uiolenter retunditur atq; cõfringitur. In esse insup auditui cognatũ sibi aerem, qui perpetuo moueatur, & sonet, sed motũ eius ab omni uiolentia naturaliter eẽ remotũ, atq; esse actum quendã uitæ uegetalis in aere illo se perpetuo exercentis, atq; inde motũ procreantis quoquo modo localem actũ uidelicet circulo quoddã, qui sane motus aer crassiores capit partes circum attingens cõtinuũ sonum efficit mira facilitate tam exiguum ut nõ suscitet in nobis sensum, præcipue quoniã huic semp est assuetus. Quotiẽs autẽ obstruimus aures, sõus ille prius diffusus, atq; exhalabilis cogitur, conualefcit, reuerberatur, auditur. Ante uero quãdo nõ audietur, cæteros sonos minime confundebat, neq; motus ille motiones extrinsecus ueniẽtes, nã & lenis est & in alia specie q̃ motus externi.

IN THEOPHRASTVM

PRISCIANI.

i Nter hæc interrogat Theophrastus. nūquid sonus solido quo-
piam profus idigeat, an etiā sine solido fieri possit, qualis uen-
torū sonitus eē uidetur. sed re uera hi quoq; terrā pcutientes re-
sonāt. immo & ipsi tonitrus tum demū fiunt, quādo spiritus circa nubē
quasi solidū aliqd frāgitur. Caterū si aer cōgenitus ē auditui, auditur autē
aliqd, quādo aer externus hūc pulsatione cōtingit, atq; hic quoq; semper
est in motu sonātq; semp, sequitur, ut motus motū sentiat, nō sonus ipse
sonum, tam & si quod inest siue agitatū siue resonans sensum prohibet,
quēadmodū in ceteris accidere solet. uerū nō simpliciter sensibilis est in-
timus ille sonus, Vnde fit, ut neq; sonantē pcpiamus nisi aures obstrua-
mus. Tū uero & motus eius uitalis ē, nec qualis pulsati aeris atq; pculsi.
Quādo uero aer q nobis est intimus patitur a percusso, ipsamq; soni spe-
ciē iam accepit, tunc sane fit auditus in actu. Prior itaq; sonus, quoniā nō
est sensibilis nō confundit auditū. Quin etiā motus ipse uitalis nō solū
nō impedit quidē, sed etiā confert ad pulsatū fractūq; aerē sentiendum.
Caput xxxvii. Quomō inuidēdo, audiēdo, odorando fit mediū inter
sensibile atq; sensum.

MARSILII.

f Atis quidē cōptum est inter rem coloratā uel ad modū lumi-
nosam, atq; uisum mediū aliqd esse, i. diaphanū & actum quē-
dam uel speciem spiritalē, sine quo medio offendatur uisus &
obruatur, quin etiā quādo remotissima quādā audimus uel olfacimus,
patet p mediū tempatū illa sentiri. At quādo a sonante propinquiore in
nos fractus aer irrūpit uel a thure propinquo proueniēs influit uapore,
nō ne natura ipsa sensibilis, deniq; sine medio tangit sensum: Responde,
quātū de materiali natura sensibilis, si instrumentum sēsus illabatur, uel
īpedire sensum, si acrius illabatur, uel omnino nō esse sensui necessariū,
etiā si lenius īfluat. Quod autē & tutū, & necessariū ē ad sensum non esse
materiale qcq; sed specialē potius actū quēdā, siue spēm actiōis ad modū
spiritalē ex re sentiēda ad istrumentū sensus puenientē. Sensum uero ita
sentire sicut & mouetur, moueri autē nō a medio hoc eiusmōi actu, sed p
eiusmōi, mediū a sensibili, Sētire igitur nō hoc qdē mediū nō hūc uideli-
cet actū nō hāc, s. speciē, sed p hæc ipsum sentire sensibiler. Quod pro-
prie sensum moueat, quīs p mediū eiusmōi moueat.

PRISCIANI.

T si sonus pueniēs ab externis ad auditū usq; penetrat, quō cō-
pertū ē nobis nullū fieri sensum, quādo sēsibile tāgit sensū. Nā
& i olfato odorē attrahimus respirādo, quoad, si ipsū pncipale ī
nobis

p

MYT DE ANIMA

nobis attingit. sed profecto ipsum sensibile illic est, ubi percussio, & ubi aromata suauiter redolentia, sicut & ubi est ipse color. quæ sensibus admodum ueri non possunt, si modo sunt sensibus cognoscenda. quæ autem ab illis in medio fit species actionis, adesse oportet et sensuum instrumentum. Nam sicut & ille subiungit, nisi ab ipso sensibili in nos ueniat aliquid, nunquam sensus in nobis mouebitur ullus. Iam uero color per diaphanum mouet uisum, dum uidelicet medium quoque hoc efficit aliquid, atque confert, & ipsum est motum est quodammodo ab eo, quod nobis est uidentum. Quo autem modo ita sit affectum in superioribus, pro uiribus est distinctum. Atqui non medium quidem, sed ipsum, quod facit re uera sentimus. non enim est idem effectio atque efficiens, neque actio atque agens, efficit autem ipsum efficiens secundum effectioem, atque patiens ab efficiente quidem patitur, Verum secundum ipsam ab illo procedente effectioem, neque ab affectione proprie patitur. Sentimus igitur non ipsam quidem actionem a sensibili uenientem, sed ipsum sensibile, secundum tamen actionem ab eo profectam. quã obrem non medium presentimus, sed per quandam speciem actionis in medio editam, ipsum quod hanc edit obiectum.

Caput. xxxviii. Natura luminis est excellentior natura soni.

MARSILII.

Onus ipse tanquam genus non proprie dicitur distare ab acumine & grauitate, quæ differentiæ eius sunt, uel a graui & acuto sono, quæ sunt species eius, nam una cum eiusmodi differentiis ipsum in speciebus includitur, neque re ipsa, & si ratione quadam talia supereminet. Lumen autem distare proprie dicitur a coloribus. qui neque differentiæ, neque species sunt illius, sed participationes quadam, & imagines, & effectus, atque ipsum re ipsa talia supereminet. Atque propter excellentiam causalem non minus necessarium est lumen ipsum coloribus in natura constituendis atque declarandis, quam sonus & quodlibet genus differentiis speciebusque suis.

PRISCIANI.

Nquit autem Aristoteles differentiis sono, sicut graue & acutum est declarari in ipso secundum actum sono. Adducit præterea, sicut colores absque lumine non uidentur, ita nec absque sono graue acutumque designari, quasi dicat similiter se habere lumen quidem ad colores. Sonum autem ad acutum, atque graue. Vbi forsitan Aristoteli aliquis contradixerit. non enim lumen sed color similiter se habet ad album, atque nigrum, sicut sonus ad acutum atque graue. Responderi potest pro Aristotele. Si hæc duo quantum spectat ad genus considerentur. certe color ipse tanquam genus in presenti comparatione cum sono conferri potest tanquam genere, non autem lumen. Verum tamen quoniam colores absque lumine non cernuntur, quemadmodum neque acutum, atque graue

IN THEOPHRASTVM

absq; sono discerni possunt, hac merito rōne cōparatio ab Aristotele in-
troducta, solū est quantum ad hoc ipsum pertinet, quod est.

Caput trigessimū nonum, qualis sentiri sit natura gustus.

MARSILII.

Limentū aridum liquefieri oportet in ore, ut nec offendat, &
facilius illabatur, iō instrumentū gustus oportuit nō esse aridū, &
humectatōi prorsus iēptū, sed facillime humectabile liguaq;
hēre spōgiosā, q̄ stōachi pulmonū cerebri stillicidiis irrigetur, & alimē-
to cōbibat liquores, neq; tñ oportuit hūorē i se uiscosū hēre, uel multū.
Alioqn & hebetaret sēsū & liquorē ueniētē esse hūidū nō p̄ciperet. siq; dē
hūidū nō alterat humidū, necesse tñ est & hic hūidū p̄fēiri. hūidū. n. ad
tactū p̄tinet gustus aut est quasi quidā tactus uel tactui proximus. Pro
inde certū huic saporē manifestūq; natura nō dedit, ne hoc uno discri-
mē iudiciūq; saporū cōfūderetur, dedit tamē humorē quendā sic affe-
ctū & temperatū, ut prope modū sit oīs sapor, facillimēq; saporibus i flu-
entibus conformetur.

PRISCIANI.

Ed cur nā existimat Aristoteles instrumentū gustus nec humi-
dū ēē debere, nectale ut humescere nequeat, quippe cū (ut ait)
hūidū sit futurū, qđ est gustādū. Respondebit forsītā aliquis
hoc ipsū, qđ est gustabile non esse hūorem simpliciter, sed hūorem pro-
prie sapidū. Oportuit igitur instrumentū gustus humorem i se dūtaxat sa-
pidū non habere. Vel potius quoniā gustus sensibile proprium quo-
dā tactu degustat, nec esse ipsū pati uel ut a quodā non gustabili solum.
sed tāgibili. quapropter & uelut ab humido. quāobrem oportet instru-
mentum eius propria humiditate prius non esse submersum.

Caput. xxx. de instrumento gustus & tactus

MARSILII.

Nima fons uitæ atq; sensus hæc duo prius uberiūsq; spiritui
trahit tāquā propinquiōri. p̄ spiritum uero neruis carnique
coīcat est itaq; spiritus præcipuū instrumentū aiæ, tū ad uitā sen-
sūq; membris i p̄tiendū. tū ad sentiendā, quæ ueniūt ab exter-
nis. Oportet at̄ instrūm hoc si patiatur a sentiendis lenissime pati. Vehe-
mentior. n. passio & dissoluit spūm & occupat aiām iudiciūq; disturbat.
tēpatur uero passio spūs circa uisū, auditū, olfatū, p̄ iteruallū aerēq; medi-
um. Circa uero gustū atq; tactū, ubi nō est eiusmodi mediū, quo nā tēpa-
tur ligua. s. carnēq; neruosa, quæ duo quasi media quædā hic existunt in-
ter sensibile, atq; spiritum, qđ præcipuum est instrūm ad sentiendum. Pos-
sunt tamen duo hæc etiā instrumenta dici quatenus uitæ sensūsq; p̄cipia
sunt.

MV DE ANIMA

sunt. quatenus aut temperat passionē a sensibili ueniētē media noīan-
tur. memēto in his quoque duobus sēsis nō ex materiali naturā sensi-
bilis īfluētē, sed ex speciali quodā actu eius atq; īsup ex specie sensuali p-
uitā intrinsecus resultātē actū p̄agi sentiēdi. **PRISCIANI.**

Rōinde Aristotēles, sicut & postea Theophrastus existimat,
P neq; linguā eē uerū īstrūm gustus, neq; carnē uerū īstrūm ta-
ctus, sed duo hęc proportionē siue cōparationē quādā hēre
cū iis, quā in uidēdo uel audiēdo nobis media sūt. Etenī in tactu atq;
gustu oportet quidē aliquid & mediū, siquidē sensibile sensui prorsus
īpositū sensū nunquā mouet, mediū aut in his nō est externū. Nā & quā
do mediū aliqd foris īteruenit, nō p hoc tamē, sed una cū hoc gustus, aut
tactus efficitur, uelut si clypeus ibi mediū opponatur, nō ita p clypeum
lapis pcutit, sicut color p aerē mouet uisū, sed una cū clypeo manū uerbe-
rat adeo, ut ambo simul pcutiātur. Quoniā igitur mediū tactui gustuiq;
seruiēs nō est externū, cōsequēs est, ut sit īternū. hoc aut quodā mō caro ē
atq; lingua. Carnē quidē pati patet. Patet īsup eā nō similiter, pati atq;
ea quā aīa carēt, Patitur ergo uitaliter. & quoniā uita carnis ē sēsuālis, pa-
titur ēt sensualiter, quo igitur mō ita patitur, nisi & in ea aliqd sit, quod
iudicet, nā & si aliud quiddā est īstrūm tactus principalius atq; pfectius,
qualis est ipse spūs. Caro tamē ipsa quoq; est sensualis, quā sane similiter
quidē hic se hēat, atq; aer circa uisū, quatenus mediū est penes principa-
lius instrumentū. Ex eo aut quod caro nō extrinsecus accidit, sed nobis
adnata meritō piceps est & sensus. Cur nā igitur, si caro sensitiua est
aliud īsup oportet īstrūm tactus prius inducere quoniā uidelicet caro
uehementius paties subsensibili e proximo huic icidēte passiōis acerbitate
actū sentiēdi dispdit, quā ob rē Aristotēles etiā iudicat aliqd esse mediū
in tactu ēt atq; gustu, quod quidē cū ponat īgenitū animalibus, meri-
to mediū in his eiusmodi uitale ponit atq; sensuale.

Caput. xli. īstrūm sensus debet esse mediū inter sensibilia sua cōtra-
ria, ita ut nec alter utrū hēat, nec sit ex utroq; cōmixtum.

MARSILII.

I spūs gustui seruitur⁹ naturaliter dulcis fuerit, nō alterabitur
a dulci. Iōq; neq; dprehēdet, iudiciūq; cōfūdet amari. Sin ama-
rus fuerit similiter neq; discernet amari, & dulce cōfundet. sin ex utroq;
cōmixtus, neq; similiter cōmixta discernet, & extrema cōfūdet utrinq;
Spiritus nō est īstrumētū sensus proprie, quia sit corpus, sed tū quia tali
quādā proprietate est affectus ad tale quiddā sēsibile spectātē potissimū

q iii

IN THEOPHRASTVM

tū etiā quia p̄ticeps est & uitæ habētis i se sensibiliū rōnes, p̄ quas sensibili
um fit iudiciū. in corpore sūt accidētia, eius qualitates, uidelicet atq; quā
titates, quibus & substātia subest. sensus quidē exterior accidētia tantum
pcipit. substantiam uero opinio .i. ratio utens imaginatione uel imagi-
natio ratione freta.

PRISCIANI.

e Xistimat id quoq; recte, oportere uidelicet instrumentū sen-
sus in medio quodā cōsistere inter cōtrarietate illā, quæ rebus
inest sentiendis in medio in quā nō ex extremis cōmixto alio
quin iam fuisset passū. uerū oportet nō esse passū. sed iudex potius pas-
sionū. quod enī ex extremis est admixtum nō est mediorum iudex. nā
simile a simili pati nō solet. Addit præterea quod instrumentum sensus
corp^o qdē ē atq; magnitudo. Nō tamē q̄ rōne magnitudo ē, s̄ suale putā
dū est sed per rationem quādā atq; potentiā. hoc etenī instrumentū in ra-
tione quadam ad sensibilia spectante consistit, atq; specie quadam uitæ
iudicatiua corporum designatur. Proinde quoniā omnia sensibilia
sunt passiones uel differentia corporum, qualitates enim sunt, atque
quantitates per quæ autem unumquodque totum cognobile est, in
eisdem quoque consistit. uideri quidem potest alicui in passionibus dif-
ferentiisque corpus uniuersum consistere. Sed re uera non solo sen-
su, immo ratione quoque opinatrice corpus cognosci solet. Opinio-
ne nanq; una cum sensu cognoscitur apud Platonem corpus. essentia
itaq; corporalem opinio percipit.

Caput. xlii. de numero & qualitate sensuū.

MARSILII.

c Vm animal sensu definiatur, consequens est apud Aristotélé
hominem tanquā animal p̄fectissimū tot sensus habere, quot
in genere animaliu reperiri possunt. Nō sunt ergo in toto aīa
lium genere plures quā quinque sensus quos possidet hō. forsan etiā pro-
babile est esse quicquid genera sensibiliū siquidē ad corpus proprie spectat
esse sensibile. sunt aut naturæ corporeæ quinque; elemēta. s̄. quatuor atq; cæ-
lum. Existimat insup Aristotéles parum quidem ignis, minimū uero
terræ inesse sensuū instrumētis. Aeris aut & aquæ quā plurimum, ut dici
possint instrumenta hæc aëria esse simul & aquea. Itē si per linguā guste-
tur, atq; tāgatur. quæcūq; animalia linguā habēt ultra tactum hēre præ-
terea gustum. Rursus si motus per uisum cognoscitur & auditū atq; ta-
ctum, quodcunque animal aliquod horum habuerit cognoscere quo-
dammodo motū Theophrastus addit, ubi dicitur aëream naturam ad
plures sensus conferre, non esse accipiendam ibi naturam simpliciter
aëream

aerē. Immo eā cū tali quadā proprietate formali cōferre ad auditū. Cū alia uero potius ad olfatū.

PRISCIANI.

Et sua sisse sibi uidetur Aristotēles nō eē plures quā qnq; sensus, inde potissimū q̄ oīa nobis sensibilia sūt. Tāgibilia q̄ dem tactu, quæ uero p̄ media sentiuntur, ex eo deprehēdi q̄d hēamus illa, p̄ quæ mediū cognoscitur. Cognoscitur q̄d hoc p̄ sola simpliciū corpore duo, p̄ aerē. s. atq; aquā. ex duobus aut̄ his solis simplicibus istrumēta sensuū nobis insūt. Nā ignis q̄dē aut nullus est, aut cōis oīum. neq; uero terra. sed si quid tactu deprehenditur quoquomō miscetur.

Vult insup si p̄ unū istrūm sensus plura patuerint sensibilia, eū qui hoc habet ad plura sentiēda sufficere. Sin autē p̄ istrumēta plura p̄cipiatur idē, censet & qui alterutrū hēat idē sentire posse. Cū igitur hęc ita dixerit Aristotēles, hinc cōsequēter Theophrastus iquirir. Primo q̄dē unde id cōfirmetur. ut p̄ sola hęc duo aerem s. atq; aquā sēsus p̄ficiatur, nūquid nobis cōueniat p̄ hęc sola, propterea q̄ istrumēta nobis ex his cōponātur. Visus quidē attribuitur aquæ, auditus aut̄ aeri. sed olfatus p̄tineat ad alterutrū. Deinde quærit si p̄ idē plura noscātur, an forte non oīno qui hoc habet, propterea plura cognoscat, uelut si p̄ aerē odorāda & audiēda p̄cipiātur, nō tamē necessario p̄ hūc cognoscūtur abo, nō enī quæcūq; animalia olfaciūt, statim & audiūt. Neq; enī tanquā simpliciter aer mox olfaciēdi & audiēdi fit cōpos. nam aer in gutture eius ut fistula neutrū habet. sed p̄ rōnē poti⁹, quā p̄ materiā sentiēdi fit cōpos atq; oportet ad utrūq; sentiendū rōnem q̄nandā in se possidere. qui ergo ad utrūq; non possidet, non sentiet ambo.

Caput xliii qualia sint sensuum instrumenta.

MARSILII.

T si in cæteris præter tactū sensibus oportet nō inesse qualitatem obiectis formaliter similitē, neq; enim in gustu sapor, nec odor est in olfatu, tamē in tactu necesse est esse tactiles qualitates in esse ex his enī corpus necessario cōstituitur. Sat uero erit si in neruo tactus nō fuerit qualitas elemētalis excellēs adeo, ut discernere prohibeat qualitātē sensibilis occurrētē. Erit igitur cōpositū istūm ex quatuor elemētis. sed aqua excedet terrā, aer excedet ignē, deniq; supabit & aquā, ut hoc dici possit quodāmō aqueū & prorsus aerēū. Nemo uero dixerit simplicem aerē esse istrumētum sensus ob hoc ipsū, quoniā sit simplex

IN THEOPHRASTVM

aer. Alioquin portio quaelibet aeris extimi, quia intimo nobis aere simplicior est, composita maxime sentiendi. Item instrumentum ex eo potissimum conducit ad sensum, quod sit ratione quadam harmonica temperatum, qua proportione dissoluta sensus quoque disperditur hac autem in compositione consistit. Denique sensus uitam exigit, uita calorem igneum. Instrumentum igitur praeter aerem atque aquam habet & ignem.

PRISCIANI.

Nstat praeterea Theophrastus dubitans ne forte minus uerum sit Aristotelicum illud, instrumenta uidelicet sensuum ita simpliciter esse media, ut ex externis commixta non sint, sed potius ita se habeant ut secundum qualitatem in eis praualentem sint nobis determinanda. Iam uero calorem omnibus dicimus esse communem, humorem quoque non nullis. Praeterea si instrumentum omnino desideramus immixtum, sequetur protinus, ut quod maxime immixtum est, sit & maxime sensituum, itaque quod separatum est ab animali sensituum erit. Accedit ad haec, quod si ratio quadam est causa sensus, sensus enim perditur ubi ratio soluitur. Ratio uero in ipsa plurium commixtione consistit, nimirum ex pluribus erit compositum quodlibet instrumentum. Denique curnam ex duobus solis sensus existunt. Viuere nanque magis in calore consistit, sensus autem ad uitam pertinet.

Caput quadragesimum quartum de spiritu, uita, sensu.

MARSILII.

Piritus si est uapor quidam sanguinis sicut sanguis, sic ipse ex quatuor componitur elementis, quaquam longe subtilioribus. Spiritus in corde uitalis euidenter est igneus ex perpetuo cordis motu, efficacique, & ita talis apparens. Spiritus naturalis in iecore plurimum est aerius ita concoctioni generationique prorsus accommodatus. Spiritus animalis in cerebro igne & aqua est quasi pariter temperatus sensibus sic expositus. Instrumentum nanque sensus oportet facillime moueri atque formari. Terra quidem renititur formatori, ignis autem format ipse potius, quam formetur, ex aere igitur & aqua temperamentum praeteris ad instrumentum pertinet sentiendi. Et si pythagorici uisum appellant igneum & solare, non tamen praeualet

præualet calor in oculo. sed natura potius luminalis. quod apparet ex eius diaphano & nitore & radio. Lumē autem species quædam est inter omnes species sensibiles præceteris intellectualem speciem repræsentans & in intellectu quidem est per causam, in cœlo per formæ plenitudinem, in igne per plenitudinem participationis, hinc deriuatur in portiones. Temperies illa quidem ex aere, atque aqua, ad omnes scilicet sensus accōmodatissima est. Non tamen ubicunque est ibidem sensus omnes existunt nisi & in hac temperie sint formales omnes proprietates ad omnia sentienda, & in corpore sint omnia sensuum instrumenta. Probabile uero est, & omnes proprietates eiusmodi, & omnia instrumenta, in esse animali omnium perfectissimo, hoc autem est, quod præter sensum habet & intellectum. cuius generis est & homo. Vita quidem ipsa cum sit generationis corporeæ motionisque domina, eminentisque forma, nõ ex mixtione corporea pululat, sed ex incorporea substantia pendet. mundanæ igitur sphæræ omnes, tum cælestes, tum elementales, tanquam inter corpora simplicissimæ & prima mundi membra, ideoque uiuificæ substantiæ proxima, primo uiuunt idē. & exuberantia uitæ sortiuntur & sensum. Portiones uero elementorum ab uniuersitatibus suis segregatæ miscentur iam alienis, neque proprie uiuunt, nisi in corpore quodam animato contemperentur. Est igitur sensus in corpore simplici, non quia corpus, sed quia uitæ uicinum est & immixto, non quia mixtum, sed quoniam ad harmoniam uitæ uicinam ē redactum. Non est sensus in portionibus segregatis ab elementis, quia nec simplicitatem habet, nec armoniam. Quandiu uero permanent in uniuersitatibus suis simplicitatem sortiuntur, & uitam, atque sensum.

PRISCIANI.

Espondeamus igitur ab initio ad quæstiones eiusmodi.
 Rationi profecto consentaneum est media ad sensum necessaria in duobus duntaxat constitui, non quantum spectat ad id, quod apparet, sed quemadmodum natura requirit. nam inter illa, quæ simplicia sunt, terra quidem propter solidam proprietatem atque resistentem, neque facile patitur, neque terminos suscipit alienos, Ignis autem alia ratione ob efficaciam scilicet suam, potestatemque formandi similiter, ut terra passionis facilita

DE ANIMA

tem refugit, ac terminos exterminat alienos. Aer contra & aqua, quoniam aliunde facile terminatur, merito facile quodlibet intromittunt. leuique de causa patiuntur, facileque formantur, quo efficitur ut instrumenta sensuum ex his duobus nobis insint. Quomodo igitur instrumentum visus apud pythagoreos & igneum & solare censetur, quoniam uidelicet est luminis susceptaculum, tum propter pelliculas eius tenues & nitidissimas atque purissimas, tum propter humores ad summum perspicuosque eiusmodi paniculis includuntur. Lumen enim est species ignea, non tanquam corpus igneum, sed tanquam species quaedam ab igne participata, in duobus igitur tantum medium collocatur ad sensum, propter eorum naturam formatu terminatumque; facillimam. proinde si per idem plura noscatur, anima id ipsum possidens cognoscet & plura. anima inquam quod nec mutilatum fuerit, nec imperfectum, recte igitur Theophrastus existimat, per aliquid idem effici plura secundum rationes, atque secundum differentes rationes ad plura, quod autem reuera perfectum est, necesse est omnes in se rationes habere si modo debet esse perfectum, perfectum est autem anima quod praeter sensum particeps quoque est uirium sensu superio, quemadmodum se habet homo intellectus quoque princeps

At animalia quae olfaciunt quidem, neque tamen audiunt imperfecta censentur, at si calor omnibus est communis, & nonnullis humor, non propterea instrumenta sensuum iudicanda sunt mixta, nam neque externus aer, aut aqua ob hoc mixta dicenda sunt, quod principia sunt caloris. Nam donec non mutant essentiam, simplicia permanet. Sin autem conuincatur esse permixta dominatus ipse tamen per illa duo quae dicta sunt habetur. At qui et si sunt simplicia, non tamen ob hoc quod separatum est, sensitiuum est dicendum, quando quidem non tanquam simplicia, sed tanquam tali quadam uita sunt insignita sensitiua sunt, quae quidem uita si orbatas sint, capta quoque sunt sensu, nisi forte magis Platonice sentire uelimus scilicet quae reuera simplicia sunt, sensum habere potissimum, uere autem simplicia esse, quae in ipsis, propriisque totis permanent, siue (ut ita dixerim) uniuersitatibus suis ne totalitatibus dicere cogar.

Caput quadragesimum quintum. de ratione, uita, sensu.

MARSILII.

Ratio nunc significat proportionem quadam, uel habitudinem, uel respectum alicuius ad aliquid. Est autem in praesentia triplex
Vna in commistione elemento & inter se, ex quibus componitur instrumentum. Alia in ipsa tantum instrumenti forma suum spectate sensibile, alia his eminentior est in anima spectate naturaliter, ita sensibile hoc, & ita illud, a qua quidem ratione duae illae in instrumento rationes fiunt, omnes quod haec tres necesse sunt ad sentiendum

DE ANIMA

ad sentiendum. prima sicut & aia permanet insolubilis. reliquæ dissoluuntur duobus uidelicet modis aut. s. morbo quodâ, aut acerbioris rei sensibilis impetu Ratio denique sensibilium iudex semper in anima uiget. nec disperditur unquam. sed aliquando propter instrumentorû ineptitudinem uacat ab actu. quod in mûdo intelligibili est intellectus, i mûdo corporeo resultat lumen. quod ibi uita, hic calor, quod ibi motus, hic humor. Præsertim igitur motusq; intellectualis uitæ fit calor, atq; humor, & lumen in spiritu, quod sensus est instrumentum. pertinet uero ad uitam in corpore calor, nō tam igneus quam aereus, similiter & ad se sum uitæ comitem.

PRISCIANI.

Vo igitur modo ratio est causa sensus. ratio enim in quadam plurium cōmissione, & in mutua eorum habitudine siue proportionē uidetur cōsistere, sed & ipse Theophrastus id soluit. ubi rationem ipsam determinat, nō i habitudine elemētorum mutua. sed in proportionē sensualium instrumentorū ad sentienda consistere. ego uero probabilius arbitror, Theophrastū nō in habitudine uel proportionē quapiam rationē sensualem p̄cipaliter collocare, sed in eētia uitali, & iudice sensibilium. Solutionēq; rationis ita ponere. quatenus instrumentū rationem suscepturum euadit ineptum. Ineptitudinē uero censere, etiā quando res sentienda incongrue incidens hac ipsa incongruitate dissoluit aptitudinem. quam ad rationem suscipiēdam exigit instrumentū. Proinde si sensus quidem ad uitam pertinet. uiuere autem potius in calore uersatur, erit & calor in rebus, quæ nobis insunt simplicibus secundum uitæ ipsius participationem, aduenientia quadam conditione. si autem mixta esse instrumenta sensuum deprehendantur, dominatus tamen ut diximus per duo dūtaxat habetur.

Caput. xlvj. sensibile proprium commune per accidens.

MARSILII.

Sensibile proprium est quod unico sensu cognoscitur. Color uisu, uox auditu, odor olfatu, sapor gustu, calor tactu. Sensibile commune quod pluribus, magnitudo quidem uisu atq; tactu. Motus autem, uisu, auditu, tactu. Proprium propter maiorem, saltem cum sensu congruitatem primo mouet atque sentitur, commune secundo. Itaque mel prius flauum uides mox magnum. Vnde longinquitate minus fallit color, quā magnitudo, dulce uero non uides nisi forte dulce dicaris uidere per accidens. Non enim oculus mouetur a dulci. moueretur autem a qualitate coloris, & quantitate rei.

IN THEOPHRASTVM

sed a quantitate per qualitatem uelut efficaciorem. In uia generationis non fit accessus a motu ad formam, sed a forma agentis per motum ad formam in patientem. Ideo in uia cognitionis non per noticiam motus formam sed econuerso sentimus. Qualitas rei naturalis maiorem sentienti passionē, quam quantitas infert, quoniā est efficacior & utraq; scilicet qualitas & quantitas passione aliqua sentientis maiore noscuntur, quam forma. i. species specimen in doles. i. aliquid in proportionem colorum lineamentorum resultans. quod neq; corpus compositum est, nec compositio ipsa. sed compositionis harmoniā donatū tanquā speciale munus aliquod & caeleste, & quia postremū aduenit, longe putatur a materiæ ruditate distare, respōdetq; sublioribus formis ī mūdo superiore cōprehēsis. nā postremum materiæ datur quod est in formatore primum. Cum uero uiolentia ad materiales res ptineat. atq; eiusmodi forma longissime iter has a materia distet sēsus & istrumentū huius præsētia efficacius se exercet, potiusquā uehementi⁹ patiatur, tāquam simile a simili roboratum. PRISCIANI.

Vrsus Aristoteles ostendit circa cōia sensibilia sensum nobis proprium nō inesse, sed cōmunia sensibilia nos motu sentire. atq; ob hoc ipsum pluribus sensibus hęc agnoscere ceu magnitudine uisu pariter atq; tactu. Theophrastus aut uideri dicit absurdum, si motu in notionē formæ pueniatur, id ut arbitror dicens non, quomodo id accipiendū sit distinguatur. Oportet igitur nō ita nos motu dicere cōia nosse ut principaliter quidē motum, reliqua uero cōtingenter, cōsequentē sue sentiamus. sed cōmunia quidem omnia similiter nos sentire dicendū omnino uero hęc omnia motu. quodā. i. ī eo quod aliquo mō pmutemur inde sentire. Quod si uisus mouetur a magnitudine nō p accidens eā sentit ut dulce, nō enī patitur. uel aliquo modo alteratur aspectus a dulci. Sin autem & magnitudo ad sensū quēdam proprium pertineret, per accidens ab aliis sentiretur ut dulce, nunc autem non ita se habet. sed mouendo sensū se exhibet sentiendam. Non est igitur sensus ullus picipiendæ magnitudinis proprius similiter aliis quæcunque sensibilia sunt cōmunia figura quoq; formæ ue mouet. sed minus apparet passio hinc illata, Immo magis emicat actio quæ dā ipsius sēsus propter naturam formæ siue figuræ præceteris specialem. Ideo que sensum in nobis specialius magisue secundum actum stabiliusque mouentem.

Caput. xlyii. de sensu communi eiusq; actione & excelentia.

Marfilii.

MARSILII.

Portere quinque sensus ad unum comem redigi sensum, atque hunc indivisibile esse satis in theologia nostra una cum plotino probamus. Cuius sensus obiecta quinque sensuum sentit & actiones eorum, atque uacationes, & ad hunc proprie spectat animaduersionis. scilicet quando animaduertimus nos uidere aliquid, uel audire, unde fit ut scire & uideamus & audiamus aliqua, non tantum precipiamus nos ea sentire, quoniam sensus cuius imaginatioque iterum uertitur alio rursus. In hoc sensu est uisus, & auditus & ceteri. Sed hic una forma sunt, atque partes. hic uero uelut a centro ad circumferentiam lineam, scilicet deriuatur ad quicquid instrumenta, scilicet formae proprioque sensuum, atque partes, quae tamquam lineam, scilicet in circumferentia iterum se differunt, in centro sunt unum. Cuius itaque sensus formaliter aliud est, quam quicquid inde profecti. Sed parte hos in unum colligente est idem, & quatenus hic animaduertit, & uisum uidere & auditum audire dici quodammodo potest, & uisus tunc id & auditus anima duertere, quia cuius ipse sensus in se uisus est & auditus. quatenus autem uisus & auditus inde segregati sunt, & hic quidem in oculo, ille uero uiget in aure, neque hic uidet se uidere, neque ille audit se audire. nam sic in se conuerti, actioque geminare non ad uires pertinet adeo a fonte loquas, atque ideo debiles, praeterea si auditus suam precipere actionem, uacationem quoque deprehenderet. Idcirco in silentio positus se non sentire sentiret. Ageret ergo simul, atque non ageret. haec uero diuersitas in eodem tempore circa idem non pertinet ad sensum iam ad postremum diuisum, atque prorsus extenuatum. sed ad comem formam positus atque facultatem, quae quoniam in se conuertitur, & agit instrumento et non patiente, esse iure a corpore separabilis.

PRISCIANI.

In quibus autem quodammodo sentimus nos sentire, eadem qua & Aristoteles concedit uiam comem uidelicet sensum existimans ibi esse qui ita diiudicat. qui uniuscuiusque sensus negocium oculumque praesentit. Eadem namque potentia opposita precipit cuius uero sensus neque singuli sensus neque rursus omnino diuersus, nam cum totoque secundum sensuum collectionem omniumque in unum in partibus sublimitatem uelut omnium apex esse uidetur. qua quidem de causa unusquisque etiam sensus quodammodo se sentire praesentit, non qua ratione iam est diuisus. sed qua uni sensui coaptatur. Iam uero separata a corpore parte ris est in se conuerti, seque ipsam agnoscere. Unusquisque uero sensus magis est corporeus quatenus est diuisus. Progreditur autem in eam potius facultatem qua aliquid seipsum segregat secundum quandam ad alios sensus indiuiduam uisionem. Haec etenim indiuisibilis unio speciebus competit a corpore separatis. Sinautem ut ipse recte putat

similis

IN THEOPHRASTVM.

eiusdē potestatis est cōtraria iudicare, atq; idcirco prater negociū deprehendere. isup ociū erit utiq; & unusquisq; sensus ab istrumēto eius quodā mō segregatus, alioquī uisus tenebras nō deprehēderet, quādo quidē ibi nō patitur istrumētū idq; uidetur agere istrumēto ēt minime patēte. Multo uero magis sensus ipse cōis, qui & ipsoꝝ sensuū ocia p̄cipit.

Caput. xlyiii. Confirmatio superiorē. **MARSILII.**

Vmenius Plotinus, Porphyrius, Iamblichus animā sēsualetm existimāta corpore sepabilē, q; & hic attigit Priscian⁹ pp̄ hāc ad præsens cōiecturā, q; unā & indiuiduā hēat facultatē diuersissimā simul agentē mitto uegetationis officiū, dico imaginationē unā tam diuersa simul imaginantē, Perquā aīa ēt in se cōuertitur, ubi p̄ eam actiōes. s. sensuū aīaduertit, p̄ quā agit quodā mō absq; corpis istrumēto quoniā p̄cipit tenebras & silentiū uacationēq; sētiendi. Tūc. n. nō mouetur istrumēto sensus itaq; tunc neq; mouet imaginationē, itaq; imaginatio tūc agit tanq̄ ab istrumēto quodā mō separata. Hīc ergo cōis sensus secundū formā potestātēq; suā uiget in aīa sempiternus, & quando adhibētur illi. s. corporis istrumēta uires, in ea. s. producit quā & ante in se uigebāt formali ēt iter se rōe distinctā, sed nō situ uel propriis actiōnibus segregata. Desinēte itaq; corpore nō omnino desinūt. s. sēsus esse, sed desuunt explicari, hāc a nobis secundum platonicos narrata memento.

PRISCIANI.

On igitur unusq; sensus re uera, sed ipse cōmunis se ipsum actionēq; suā aīaduertit. si. n. sensus qlibet actionē agnouerit ēt actiōis uacuitatē aīaduertit. Si uacationē recolet simul uacabit, & aget, quasi se sentiēs. Nō ne igitur uacat quidē tanq̄ diuisus atq; singularis, & quantū in se est, Agit aut̄ iterea quatenus a propria actione uacationēq; p̄manet absolutus. Quapropter secundū cōmunē tūc agit sensum, secundū quē sic agit & unusquisq; non qua ratiōe singuli sunt atq; diuisi. sed qua p̄ unā oīum unitatē sunt uniti.

Cuius quidē officium i oīum sensuū sensibilia cōprehendere in eodē sine diuisione dum p̄ rationes agit iter se differētes. quāobrē ipse iudex numero quidē unus indiuiduusq; consistit, censetur aut̄ & diuisibilis esse quatenus ratiōes differētes exercet.

Caput. xlviii. Proportio inter sensum atque sensibile. **MARSILII.**

Na, quādā uox simplex quantū i se ē nō dicitur cōsonātia. dicitur tamē auditui cōsonare si cōgruit. Cōsideramus i istrumēto sēsus efficacā eius & qualitātē, quādo igitur res sentiendā efficacā

efficaciae se adaequat, ut neq; superet, neq; deficiat. sincere & expedite senti-
mus, quando iterum congruit qualitati sensus propria qualitate, tunc sentiēdo
uoluptate pfundimur. Nā in re sic ut diximus utrinq; conformi libētis-
sime conuiescimus eam auidissime cōplectentem. Id autem ē affici uo-
luptate. Est autē instrumēto proportio duplex, Tum in actu sentien-
di facta p congruentiā aduenientis obiecti, tum antiquior aliqua. i. affe-
ctio quaedā huic instrumēto naturaliter insita ad hoc sensibile potius q̄
ad illud conformis ut ita dixerim atq; propensa.

PRISCIANI.

Off hęc ubi Aristoteles ait uocē esse cōsonantiā. Intelligendū
p est, ubi actu iam est sensibilis, uel in actu sensibili posita, dū. s.
iam auditur. Auditur autē quādo & uox & auditus inter se cō-
cordes unū conficiuntur, dum inter se profus cōtemperātur. Nimi-
us. n. rei sentiendae excessus soluit, aut pdit sēsū actionē. in quadā uero
cōmensuratione sēsus ipse consistit, eaq; obiecta dicimus esse blanda, q̄
contēperata sunt sensibus. Dic ergo, quādo sensus nihil agit, nunq̄d
in cōmensuratione. secūdū se ipsum, nulla sit positus. Profecto quādo
quidē sensus nō secūdū se ipsum agere solet, sed in extēsiōne quadam
ad externa, & in habitudine quadā ad sentiēda constat, quādo uacat nō
habiturū secūdum se ipsum cōmensurationē actiuā uel efficacē. Con-
mēsuratiōne tantū secūdū potentiā habiturum. Præextitit. n. ipsa po-
tentia, atq; secūdū se ipsam cōsideratur, Sed pgamus ad ea deiceps, quæ
sequuntur, ab alio iam principio, reliqua ad librū pertinentia tractaturi,
FINIS, PRIMI LIBRI.

Prisciani philosophi Lydi interpretatio libri Theophrasti de phanta-
sia & intellectu translata a Marsilio ficino, platonico & ab eodem capi-
tulatim exposita. Caput primum.

In sensu & imaginatione sunt innatae rationes sensibiliū
assimilatiuæ, hæ in sensu prouocantur ad actum ex pas-
sionibus instrumenti. In imaginatione uero ex actioni-
bus sensuum phantasia inter sensum rationēmq; media
in sensu est actio quaedam. Iamblichus de phantasia. phā-
tasia est adnata omnibus animæ uiribus. omnia confor-
mat in se, ac formas a uiribus aliis traducit in alias, & omnium uirium
actus æmulatur, phantasia non accipit formas ab externis, sed ex se
ipsa promit.

IN THEOPHRASTVM.

PRISCIANI.

Phantasia, de qua Theophrastus deinceps Aristotelem se-
cutus agit, esse uim alteram præter sensum ex eius libris est
confitendum. rursus ab opinione omnique rationali per-
ceptione differre. Præterea quemadmodum sensus a sensibilibus specie-
bus mouetur uitaliter excitatus, atq; secundum propriarum rationum pro-
ductionem circa illas agit, sic & phantasia a speciebus sensualibus agi-
tari, his uidelicet uelut subiectis utentem proxime, & circa eas agentem, qua
propter hæc quoque corporea uita est, nec absq; corporeis instrumentis
agit. quandoquidem & species sensuales, quibus mouetur ex impressioni-
bus illis perficiuntur, quæ in sensuum instrumentis apparent. Adde-
da uero sunt his dogmata Iamblichi talia, Phantasia omnibus animæ uiri-
bus est adnata omnemq; figurat, atq; effingit similitudines specierum &
apparitiones uisumq; seu impressiones uirium aliarum transmittit in alias.
quæ quidem a sensu micant, in opinionem excitat. quæ uero ab intellectu
secundo loco offert opinioni, sed in se ipsa ab omnibus imagines suscipit,
atq; per suam proprietatem secundum assimilationem proprie designa-
tur, tum in agendo, tum in suscipiendo, quæ assimilantur atq; apparent
in intellectualibus uel genericis operationibus, aut mediis utrarumque.
Hæc utiq; omnes actiones animæ fingit, & exprimit, atq; externas accom-
modat intimis, & uitis per corpus extensis descendentes ab intellectu im-
pressionis imponit. Cum igitur phantasia secundum se ipsam sit poten-
tia assimilandi cætera ad se ipsam, hinc merito cæteris potentis coapta-
tur ipsa præcedens & actionibus earum initia præbens. Neq; passio est
uel motus, sed actio imptibilis, atque definita. neq; suscipiendo forinse-
cus figuratur ut cæra, sed ab intimis atq; secundum assimilatiuarum ratio-
num productionem ad phantasmatum indicium suscitatur. hæc Iam-
blichus, Caput secundum. MARSILII.

Maginato actiones rationis effingit sub rerum sensibilibus
conditione, ac potest ultra sensuum actus latius phantasmata
promere. Imaginatio conuenit cum sensu, quia particularia præ-
cipit. Superat sensum, quia etiam nullo mouente imagines edit. Imagi-
natio est tanquam Protheus, uel cameleon. PRISCIANI.

Erum si alias uitas exprimit, ut est apud Iamblichum, ipsamq;
intellectuales rationalesque actiones effingit, quoniam pacto
ulterius uerum erit illud Aristotelicum, Phantasia uidelicet
a speciebus sensualibus agitari. Forte uero & si præstantiores omnes actio-
nes effingit

DE PHANTASIA ET INTELLECTU

nes effingit, simul tamé secūdu species sensuales imaginatur, assimilátq; formatiua quadá cōditōe, atq; p̄tibili ac secūdu relationē quadá ad sensibilia frāgitur atq; fingit. quāobrē prāstatiores actiōes effingit, quā rōne a sp̄ibus sensualibus agitatur. Quo igitur pacto etiā nō prāsentibus sensibilibus phātasia mouetur. Etenī & si a sensualibus ipsa mouetur, uerūtamé hāc quoq; prāsentibus sensibilibus producūtur in actū absentibus ue deficiūt. forte nō quēadmodū sēsus prāstētibus dūtaxat sensibilib⁹ moueri solet. ita semp & phātasia, Sed postquā semel mota fuerit ex se ipsa expergisci iā pōt, & phātasmata promere secūdu relationē quadā ad sp̄es, quā mouerūt. Interdū uero nō semel tātū, aut bis, sed sēpius isup moueri hāc oportet ad hoc ipsū, ut ea quā in se ipsa sūt similia mouētibus offerat. Iā uero hāc, uel formatiua formabili diuiduāq; forte cū sensu cōicat. facultate uero qua etiā a se ipsa phātasmata promit, quā uis si mouētia nulla ulterius adsint supeminet sensū. Rursū qua cōditio ne sua semp in alia refert, atq; ad differētes aiā actōes assimilatur, ita nimirū ad oēs aiā potētias est adnata, & secūdu assimilatiua uel assimilabile animā proprietate n̄ definitiua censetur.

Caput tertium. MARSILII.

Icut in eadē aiā substātia sensus & imaginatio sūt formaliter differētes, sic eadē substātia spūs secūdu diuerfas qualitates est istrūm imaginatiōis atq; sensus. Itē ex actionibus sensus imaginatiōisq; i primūtur in spū notā quadā eas representantes. imaginatio sensuales sp̄es pro obiectis hēt, ad quas inatas referat rōnes, si motus rōnis & imaginatiōis faciūt manifesta signa i humoribus atq; corpore solido, multo magis in spū. per hāc nota quō demones cogitatiōes hoium deprehēdūt. pōt circa idē sensus esse ueridicus & imaginatio mēdax, atq; uicissim imaginatio semel experrecta longius progredi potest quiescente sensu.

PRISCIANI.

Vērit interea Theophrastus in quo potissimū collocanda sit phantasia. Nō enī in ipsa potētia sensitiua ponēda est, quoniam quādo ēt ueridicus sensus est phantasia interdū ipsa mentitur. neq; rursū in ipso sensu istrūmēto. Passio n̄ in istrūmēto facta sēnsibili re dūtaxat prāstēte cōtingit. phātasmata uero siue imaginamēta (nā & phātasia licet imaginationē iterpretari) phātasmata iquā etiā absēte sensibili fiūt. Affero igitur phātasia eē uim aliā prāter sensū, sed sensui proximā, atq; p̄pea quodāmō a sēsu moueri, & quoquomō sēnsualibus sp̄ibus uelut subiectis uti. Ex qb⁹ expgiscitur, & ad quas phātas

R

mata refert. Atqui phantasmatum multifariam uariat ex eo, quod superat sensum, atque ex seipsa postquam semel mota fuerit ad formationem, ut cumque cepit, expugiscitur. Arbitror praeterea indicia siue impressiones spiritus & phantasiae finibus emergentium ab instrumento et sentiendi suscipi posse, quemadmodum formales pubilesque figurae testantur separatim a corporibus non indicantes. Saepe profecto dum corpus commouetur ad phantasias atque secundum eas afficitur apparere arbitror in ipso quoque instrumento phantasmatum, sed non tanquam sensitiuum, quoniam non ab externis incidunt, neque rursus tanquam si nos a corporibus quibusdam agentibus mutaremur immo tanquam in quodam spiritus suscipiente phantasticas, neque id quidem mirum uideri debet, quoniam rationalis quoque actio nostra quaedam in corpus indicia notaque descendunt, quod plane perspicitur quando & oculi supercilia in acrioribus indagationibus contrahuntur, iam uero si solida haec membra corporis secundum animae motus afficiuntur, multo prius sensum instrumentum tanquam uitae necessarium est uestigia quaedam uitae suscipere. In quibus sane uita tantum est sensitiua, instrumentum quoque tantum est sensitiuum, in quibus autem uita insuper phantastica & appetitiua, uel et rationalis existit instrumentum similiter uest ad uitae eiusmodi suscipiendam accommodatum, accipiet igitur notas quaeque phantasticas tanquam phantasticum, atque falsas si modo falsae sunt phantasiae. Et quemadmodum simul uera sentimus aliquando, possumus tamen interea falsas de his imaginatioes edere, ita consequenter spiritus ipse ut sentimus esse, ueras a sensitiuis accipit notas, ut autem phantasticus est a sensitiuis quidem falsas, ueras autem a phantasia. Ceu quando sole uidentes pedalem interim terra multo maiorem imaginamur geometrica demonstratione compulsi. Neque tamen phantasmatis ipsius ullus in nobis est sensus, quamuis & phantasma in instrumentum sensus existat, sed ad sensibilia proprie sensus pertinet ab eisque dependet, phantasmatum uero emergunt ex phantasia. Proinde nec est impossibile subiectum spiritum, ueras simul atque falsas de eisdem apparitiones accipere, sicut apparet nobis ut diximus circa sole, quando quidem a uiribus differentibus accipit, atque secundum uitae spiritus differentes, neque quicquam prohibet in eodem phantasma simul & opus sentiendi concurrere, tam & si opposita sint, utpote quae non eiusdem ordinis coniugationis ut sunt, neque eiusdem potentiae opera, si quidem & opinio in eodem sensuque de magnitudine solis inter se opponuntur. Ad hoc itaque ita ratione responsu, dictum est insuper non sepe opus esse praesentia sensibiliu ad haec ut phantasia, id est imaginatio moueatur, sed postquam semel expressa est, atque in talis formae partu iam enititur sibi ipsi sufficere. Pergamus ad reliqua.

Caput quartum.

MARSILII.

Intellectus

Intellectus noster est aliquid animæ propriū, & spēs quædā, & actu intellectus, ac p̄ essentiā suam cōtinet in se oēs intelligibilia, sed quoniā degenerauit a primo, ideo ipse indiget primū fomēto ad tria. Primo ut ipse sit p̄spicacissimus. Secūdo ut spēs eius sint lucidissima. Tertio ut hic illis sit unitissim⁹. Sensus quoq; ē spēs quædā, & secūdū essentiā cōtinet sensibilia rōnes, quas edit quando sensibilia mouēt istrumētū eius intellectus aīalis propter naturā animæ declinatē ad diuisibilia mobiliaq; longe distat ab unitate statūq; intellect⁹ primi primorūq; intelligibiliū. nota hic ubiq; intellectū agentē in nostrū esse intellectū primū. Hæc similia sunt illis, quæ sūt in republica platonis quō ipsi⁹ boni lumē copulat spēs intelligibiles cū intellectib⁹. Sūt q; chartæ inscribāt litteras succo cepæ, sed hæc nō uidētur nisi calefiat charta. Tales habet rerū formas qui dicitur possibilis intellectus. quæ ī cōspectū ueniunt ignis diuini præsentia. sicut & colores lumine solis, intellectus noster nō est in potētia ad hoc, ut fiat intellectus atq; intelligibilia. sed ad ultimam intelligentiā intelligibiliūq; perfectionem.

THEOPHRASTVS. ubi post hæc agitur de intellectu ait, non ita prorsus nobis accipiendū est, neq; eodē pacto. cōtētiosum nāq; foret simpliciter hæc accipere adeo. s. ut intellect⁹ sit potētia quædā oīno ita subiecta, sicut materiales potētiæ solēt. & Paulū progressus adiūgit. Forsitan hoc apparebit absurdū si intellectus sic materiæ naturā hēat, ut sit nihil, sed potētia oīa. Nō igitur sic est exponendū, neq; ēt de oī intellectu similiter hoc accipiendum. sed utendū distinctiōe, qualis igitur est, & quæ nam distinctio. Materia quæ nō est hoc aliqd, at si intellectus nō sit hoc aliqd. quædā ulterius hoc aliqd erit. Haec tenus uerba Theophrasti.

Vando igitur intellectus cū natura cōparatur secūdū cōparationem proportiōis quædā id est assumendū. & quatenus in potētia quædā est intellectus alter ad alterū. sic enī intellectus aīalis ad ipsū quæ actu semp̄ est intellectus atq; separatus merito oīa esse in potētia dicitur. Sensus quæ etiā nō proprie, sed trāslatōe quædā materia eē, uel sicut materia dicitur. Materia. n. cogitatur ut ultima res nō tamē sensus sicut materia oīum ē postrem⁹. Est. n. sensus spēs quædā, atq; dicitur & scdm eēntiā sensibiliū cōtinet rōnes. alia præterea rōne sensus sensibilia ī potētia eē dicitur, quatenus ab illis icitatur ad ptū, indigetq; illis. tū præsetibus, tū agētibus ī istrum eius ad propriā actionē. intellectus at aīalis nec ē ut materia, nec ut sensus, est. n. spēs oīumq; spēs scdm ipsius eēntiā cōprehēsor. Agit quæ ēt a seipso, & ī seipso quædā intelligibilia cōtinet quæ p̄ cognatōem ipsi

us cū aīa, atq; ob essentialē ad animā habitudinē, & deniq; pp īclina-
tionem quandam eius ad diuisibile. tum ipse ab intellectuāli essentia
simul & actiōe oīno imp̄tibili prorsusq; unita quodā mō cecidit, tū in-
telligibilia, quæ sunt ī eo ab ipsa super fulgida & seipsa lucente primo &
intelligibiliū substantia degenerauisse uidetur, similiter & ipsa inter itelle-
ctum aīalē & intelligibilia eius cōtinuatio quodā mō relaxata est. nec in-
tegra prorsus, ut unitas illa, quæ inseparato itellectu assidue uiget, atq; ob
hāc cām tū ipse ad cognitionē penitus īptibile, intellectu q; semp̄ actū ē
īndiget p̄fectore, tū intelligibilia quæ sūt in eo illustratōe īdigent ea quæ
ab intelligibilibus sepat̄is effulget, ad hoc ut hęc quoq; p̄fecta intelligibi-
lia fiāt, hinc Aristoteles intelligibilia hęc coloribus inqt eē similia splē-
dori solis egētibus. Ipse q̄nēt itellectus huius itellectibiliūq; suorū iter
secōtactus ad īdiuisibile copulatur ab exactissima superioris itellectus
& iteligibiliū unitate. Hac igitur rōne aīalis itellectus eē dicitur in
potētia, quatenus uidelicet ad itellectū p̄tinet separatū. quoniā ille pror-
sus est īp̄artibilis sincerēq; unitus ad itelligibilia præclarissima & prima
p̄fectaq; lumina. Dicitur etiā in potētia quatenus ab eiusmodi p̄ficatur
itellectu. Proinde ubi itellectus dicitur quasi tabella litterarū & exp̄s, se-
cū dū quandā proportiōis cōparatōem accipi debet. Non enim hoc ita
dicitur quasi itellectus, nullo mō spēs habeat. Sed quēadmodū ipse itel-
lectus est in potētia, nō ita quidē ut oīno nō sit itellectus. sed ut itellectus
sane, talis autem itellectus, qui ab itellectu primo p̄fici debeat, sic & quæ
in eo itelligibilia collocātur, itelligibilia quidē sunt, sed talia, qualia sint
a sepat̄is itelligibilib⁹ illustrāda, ut sincere prorsus itelligibilia sit, qua
propter coloribus cōparantur, & hęc ipsa tabella quātū spectat ad p̄fe-
ctas eiusmodi spēs capiēdas litterarū uacua dicitur. Recte igitur Theo-
phrastus absurdū eē clamat materialē itellectui naturā dare, atq; putare
materia modo nihil esse actū, sed potētia omnia. prohibet in primis sic
exponere dicta. Iubet in super indagare, quoniam pacto itellectus alia
quadam ratione in potentia esse dicatur. sed p̄fecto quo pacto dica-
tur in potentia esse iam quantum ad præsentia pertinet, sufficienter est
dictum. atq; etiam non omnem itellectum in potentia esse. sed qualis
ita se habeat est distinctum.

Caput quintum.

MARSILII.

Intellect⁹ noster, q; possibilis dicitur. i. ab itellectu priō forma-
bilis, habet innatū actū propriū atq; liberum, per quē ex se cō-
uertitur priō ad se, spēsq; īnatas, deīde q̄tenus ad se, spēsq; suas
conuertitur

DE PHANTASIA ET INTELLECTU

conuertitur, eatenus ad intellectum primum speciesque illius. Quo & quibus formatur ipse speciesque sua. i. ipse fit perspicacior & illa lucidiores. & hic eis quam unitissimus intellectus noster est consubstantiale aliquid animae. sicut dicitur de actu libero, quo angeli conuertuntur ad se, & per se ad deum, sicut quod species sunt innatae, & quod intellectus hic nostri est naturaliter diuino coniunctus, quoniam conuersus ad se inuenit omnia & perficitur a diuino. Nota hic & infra intellectum nostrum semper copulatum esse diuino. Res externae non formant sensum, sed spiritum. Sensus autem ad formationes eius modi educit in actum ex se species uel actiones conformes illis. quando dicimus intellectum possibilem ab agente formari, non intelligimus accipere formas, sed illo praesente formis suis efficacius & copulatum uti intellectu possibili nullus est motus, nulla passio proprie dicta.

PRISCIANI.

Ostendit autem Theophrastus ambigit quomodo uel intellectus noster intelligibilia fiat, uel ipsa intelligibilia fiat, quod uel sibi pati. Oportet enim ipsum quodammodo & intelligibilia fieri, & quodammodo ibi cadere passionem. si modo quodammodo sensus sic intellectus procedat in actum. Verumtamen ambiguum est, quae nam passio a corporea natura in re incorporea inferatur. uel quae inter haec accidat permutatio, atque utrum ab illo principium detur, an potius a seipso. Pati quidem hoc uidetur ab illo. Eorum enim quae patiuntur nullum patitur a seipso. Iam uero & huic principium omnium esse competit & a seipso conuenit intelligere. neque sicut sensibus huic attribuitur a seipso cognoscere. sed modo quodammodo praestantiore.

Hactenus uerba Theophrasti.

Ita tamen hic interim intelligibilia. neque est res ipse sicut intellectus penitus separatus, propterea quod unitas eius quodammodo relaxata est ut diximus. Atque intelligibilibus plenius coaptatur. Hactenus utique ratione quodammodo patitur, quando degeneratus a pura, & prorsus in diuisibili separatoque intelligibili unione, & tanquam inde digressus propterea quod cum anima congenitus est nimirum tanquam alter ab alteris. tanquam ab ipso secundum actum intellectu, quam ab intelligibilibus, quae sunt in illo perficitur. Verumtamen ipse quoque perficit semetipsum, quantum exergiscitur a seipso, sequitur ad illum actum intellectu accommodat, perfectionemque ab illo actione propria suscipit. Praesertim quia non omnino ab illo secundum actum intellectu secessit. sed quamuis illi succumbens simul. tamen est ei coniunctus, ut pote qui ipse quoque est intellectus. Atque idcirco non ad exteriora distractus, sed seipsum ingressus & conuersus ad semetipsum sibi que maxime pro uiribus copulatus. Ita demum ab ipso secundum actum

MARGINALIA: ... de actu libero ... quod species sunt innatae ...

intellectu perficitur. Quãobré alio quodã pacto præter sensus patitur neq; id quidẽ proprie, sed æquiuoce, ac potius agit quã patiatur, q̄ppe cū per actionem suã a superioribus p̄fectiones accipiat, nec extrinsecus suscipiat, quã intelligit. Est enĩ & hic res ipse secũdo gradu, quatenus ipse perficitur, dũ & suis itelligibilib⁹ copulatur, & simul superioribus coaptatur, propterea quod sua a superioribus nõ sũt diuulsa. Proinde itelligibilia sic agunt in intellectũ, quẽadmodũ sensibilia in sensũ agũt, hoc tamẽ excepto, quod itelligibilia nõ extrinsecus ueniũt ad agẽdũ. quãdoq̄dẽ separata ab intellectu nõ sunt, quapropter una quãdã ambobus ẽ actio. in intellectu quidẽ circa itelligibilia, itelligibilibus itẽ ad intellectũ. quatenus hæc itẽ se seiũcta nõ sunt, sed intellectus est illa ipsa, quã offerũtur itelligẽda. Quin etiã & circa sensũ passio istrumẽto contingit, quãdoq̄dẽ sensitiuũ primũ secũdũ propriã p̄ficitur actionẽ, atq; motũ a sensibilibus nõ passiuẽ suscipit, sed actiuẽ, multo igitur magis intellectus ex se ipso agit, atq; a rebus itelligẽdis p̄fectionẽ nõ passione accipit, sed actione, si mō dicẽdus est accipere, ac nõ potius ex se producere, a se ipso enĩ exordies p̄ficitur. iã uero passio illis accidit proprie, quã mouẽtur ab alio, utpote, quã extrinsecus icitãtur, i rebus aut, quã oĩa intrinsecus operãtur, totaq; p̄ totũ sũt actiuã, passionẽ aliquã suspicari nõ possumus, nisi forte æquiuoce passionẽ accipiamus. Intellectus, n. etiã qui potẽtia dicitur intellectus, secũdũ essentiã act⁹ quidã est, quãuis secundo quodã gradu. hic igitur actus opponitur passioi, nec unquã affici passiuẽ p̄t. Omnino uero rebus incorporeis a corpẽ se patis uel se pabilibus Theophrastus ait nec passionẽ, nec mutationẽ accidere posse. Et passioes quidẽ solere ab externis incidere, Intellectũ autẽ esse principiũ, atq; i sup a se ipso, quo circa ad similitudinẽ patiẽtis hẽre se posse, quãuis reuera minime patiatur, si enĩ oẽm excluserit passionẽ ait nihil intellectu. Vbi sane p̄fectionẽ a rebus itelligẽdis collatã noĩat passionẽ, quoniã intellectũ oĩno p̄ cõseruare necessariũ arbitratũr. iterea uero quoniã ab itelligẽdis secũdũ propriã p̄ficitur actionẽ, idcirco nõ propria, sed cõmũiori quãdã appellatiõẽ hic passionẽ dictã accipiẽus. Intellectus enĩ (ut Theophrastus ait) passionis est expers, nisi forte aliter quã dici solet dicatur ẽ passiuus. Nõ quidẽ ut mobilis, motus nanq; est i perfectus, sed potius uelut actio, hæc aut inter se differunt, tam & si necessum est iterdũ eisdem noĩbus uti, hæc Theophrastus. Vides igitur nõ secũdũ defectũ uel trãfmutationẽ aliquã, a ut motũ quẽdã, uel ẽt ab externis, imo secũdũ actionem quãdã penes intellectum accipi passionẽ. Ignoscendum rursus existimat

DE PHAN
 est quodammodo non
 sensus ad res p̄cipue
 uerã aut Theophrastus
 itẽta dicitur et hinc
 etiam uidetur quod
 itelligibilia itelligunt
 itelligibilia in sensũ
 itelligibilia in sensũ
 p̄cipue sua quãdã
 motio intellectus p̄
 per se sũt p̄cipue
 Caput 11.
 Vltima
 i. P̄cipue
 itatione dicitur
 semper itelligi
 oĩetur ad illũ, Cõtra
 est propriã actũ dicitur
 hæc enĩ est itelligi
 ris itelligi uis agunt
 tur libitũ ab itelligi
 itelligi sũt itelligi
 dicitur actũ itelligi p̄
 p̄cipue quãdã itelligi
 dicitur p̄cipue itelligi
 p̄cipue itelligi p̄cipue
 Vnde hæc quã
 9
 itelligi p̄cipue
 semper itelligi
 et p̄cipue quã
 ne hinc dicit Theophrastus
 itã itelligi p̄cipue
 dicit. Ap̄cipue itelligi
 Ne p̄cipue itelligi
 sed quoniã itelligi
 itatione p̄cipue ad itelligi
 itelligi, & ad itelligi
 itatione ad itelligi

DE PHANTASIA ET INTELLECTV

existimat, si quādo nominibus abutamur. Quippe cū ex rebus ad sensū spectātibus ad res ipsas p̄tinētes ad intellectū sepe nomina transferam⁹

Iubet autē Theophrastus definiri quid in mēte sit passio. Atq; ex eius sentētia dictum est hic, pati esse p̄fectionē quandam a superiore suscipere, dum uidelicet quod inferius est, sua quadā illinc actione p̄ficitur. Atq; ita itelligibile ab intelligibili quodāmodo patitur, si quidē tanquā intelligibile secundū, & efficax loco secūdo, atq; ut incipiēs, & aliquē optinēs p̄cipatū, sua q; actione ab eo quod p̄stātius definitū. At qui quodāmodo intellectus hic perficit semetipsum. Quoniam sicut est dictū, superioris munera per suā quandam suscipit actionem.

Caput sextum.

MARSILII.

Vplex in anima est intellectus, & uterq; possibilis appellatur. **d** Primus essentia indiuidua p̄cipata ab anima. Secundus potētia ratione discurrens, quæ proprie nominatur anima. Ille actu semper intelligit diuina mēte formatus. hic intelligit quando cōuertitur ad illū. Cessat autē quādo diuertitur illū ad sensū, & in utroq; est proprius actus, & liber. Phantasia nominatur aliquando intellectus. hæc enī est ultimū uestigiū intelligētiae. Anima rationalis, quia p̄cularis uita est, per uices agit diuersa. Et alias ad diuina, alias ad caduca cōuertitur. Liberū arbitriū est in intellectu, tum intellectuali, tum rationali. Intellectus siue intellectualis, siue rationalis, qui & uterq; est in nobis, exorditur actū suum ex seipso, nec quicquā habet se prius. s. secundum tempus, si quid nuper mouerit intellectū nostrum alioquin p̄ se torpentem. duo sequerētur absurda. primum aliquid feret prius hoc secundum tempus. Deinde nō haberet propriā actionem.

PRISCIANI.

Variatur post hæc quare intellectus noster ab intellectu supiore **q** re nō semp accipiat, nec semp itelligere uideatur. sed profecto semp intellectus agit. Aīa uero nō semp utitur intellectu semp ei p̄sente. quoniā uidelicet ad corpora uertitur. Videtur sane Aristotēles & Theophrast⁹ (qđ & iā dictū est) intellectū aliquādo totā uitā rōnalē cognominare. ubi ēt usq; ad phātasīā intellectus nomē extendūt. Atq; ita nō absq; rōne circa aīam quærat. cur nā nō semp intelligat. Nēpe nō itermittitur unquā itelligētia, quia potētiā itelligēdi nō hēat. sed quoniā ad sequētia, corporaq; & oīno extra seipsā aīa distrahatur, p̄p̄ cōditionē p̄ticularis uitæ ad utrūq; uices agētē. In p̄spicua. n. ad seipsā reuersiōe, & ad intellectū cōuersiōe aīæ p̄fectio tota cōsistit. Cōtra uero in iclinatione ad corpora casus ab intellectu cōtigit. Nō solū uero intellectus

R iiii

ut diximus, sed in super anima perficitur a seipsa, quatenus a se actum aliquem exorditur, seque ipsam adhibet intellectui, atq; sua quadam actione perfectionem apprehendit ab intellectu. Quoniam Theophrastus ait dicere actionem intellectus ipsius mouente alio incitari. Alioquin absurdum est. & nihil aliud est quam aliquid aliud introducere in intellectu prius. Item non erit sic in ipso actus uel facultas intelligendi, nisi sit aliquis alius, qui moueat intellectus, atq; hæc quidem uera sunt, siue intellectum appellet essentiam indiuiduam, quæ participatur ab anima, siue animam ipsam rationalem.

Caput septimum.

MARSILII.

In nostro intellectu sunt intelligibilia in ratione scibilia, non bis innata. sed ille agit circa illa actu quodam æterno. hæc circa sua agit actione temporali per eandem intellectus actionem. scilicet per intelligentiam. tum ipse maxime est intellectus, tum intelligibilia maxime sunt intelligibilia, atq; uicissim. ergo intellectus est ipse res intellectæ. Intellectus etiam noster secundum essentiam est actus. Ideo in eo idem est esse quod agere. iccirco semper intelligit. sed in anima, id est in potentia rationali, aliud est essentia aliud actio. ideo non semper intelligit, non scit semper. sicut intellectus noster est intelligibilia, sic rationalis potentia est scibilia, quamuis non habeat hæc semper in actu, sicut ille. Ratio educit in actum scibilia per actionem propriam, quando in se reuertitur essentia animæ. ubi maxime indiuidua est, est intellectus, & esse ibi est intelligere, ubi non minus indiuidua habet annexam actionem ratiocinandi distinctam ab essentia simul, atq; potentia discurrendi. Essentia animæ est & stabilis & mobilis, similiter actio. Actio stabilis comitatur essentiam stabilem, mobilis mobilem. Anima tota simul permanet & mouetur. item potentia mobilis circa stabilem uersatur. Item in essentia animæ permanente latet actio quadam æterna. Attentio animæ plurimum uertitur ad imaginabilia sensibiliâq; sed quando reddit in se inuenit scibilia impotentia rationali, per quæ tandem intelligibilibus copulatur, quæ semper in intellectu uigent etiam animali. Rationalis potentia reuersa ad intellectum non circa omnia simul agit, sed successione quadam propter naturam diuisibilem.

PRISCIANI.

Aeterum quæredum est quid natura sibi uelit, quod deinceps hunc in modum Theophrastus adducit. si enim inquit intellectus in agendo ipse res euadit. hoc autem maxime est utrumque, certe res ipse intellectus erit. Non solum enim intellectæ, sed etiam intellectus

intellectus, tunc maxime sunt quando intellectus intelligit. Quapropter modo utrūq; ait. si igitur quando res ipse est, tunc & intellectus existit certe intellectus res ipse quæ intelliguntur erit. Num igitur quando nihil intelligit, cum ibi res ipse non sit, similiter nec intellectus erit, sed profecto ille, qui reuera est intellectus, atq; etiam qui potetia dicitur intellectus uidelicet participatus ab anima intelligit sane, utpote qui & ipse essentia sua est actus, quamuis gradu secundo. In ipsa uero anima particulari habet dubitatio locum, hæc enim non semper intelligit. Sed nūquid anima nihil est omnino, anima quam intelligatur, an aliquid ē q̄dem, sed ceu materia quædam, formatur autem quando cognoscit rebus extrinsecus incidētibus. sed profecto anima ipsa & est aliquid antequam sciat, & nō ab externis, sed a seipsa potius incipit, & quæ sunt cognoscenda producit, res quæ ipsas inuenit, quatenus ingreditur semet ipsam. Anima igitur res ipse in se est anima quam cognoscat. Quoniam uero & hac ratione quodāmodo anima diuisa est, quia uidelicet nō est actus secundum essentiam, sed scientiæ actum habet ab essentia procedentem, nimirum quemadmodum est etiam quādo non scit aliquid actu, sic etiam ipse res existit, uidelicet non secundum actum & actionē sed potius per essentiam. oportet enim res ipsas in anima, eodem ordine quo & animam prorsus accipere, non quidem ex eo quod hæc semper intellecta sint, sed quia cognobiliter animus agat, atq; hæc cognobilia sit effecta secundū sequentem & producentem ab essentia actionem. Si quidem in anima nec esse, nec agere simplex est, atq; uniforme, sed hoc quidem permanens, hoc autem mobile, dum circa potentiam permanentem procedit potentia mobilis, & tota interim anima secundū utraq; perpenditur, atq; idcirco simul anima permanet atq; mouetur. Simul etiam & agit semper secundum actionem occultam & essentiæ permanenti congenitam, & secundum uitam extra progredientem atque mutabilem, quando ipsa circa sequentia diuiduāq; tota conuertitur ad eadem operatur, utens tunc opinione cum sensu, neque conuersa ad illa quæ (ut ita dixerim) scibilia nominantur, quæ quidē res ipsæ sūt in anima, multoq; minus conuersa tunc ad illa, quæ intelligibilia nūcupantur, quibus p̄ ipsa scibilia uelut secundum unum continuum uel coniugium copulatur. Iam uero quando ad illa, quæ in ipsa manent uitā actionēmq; productam, & aliquando progressam deniq; reuocat, non circa omnia simul agit, sed nūc quidem, hæc tūc autem illam ob naturam uidelicet diuisibilem.

aliquid

IN THEOPHRASTVM

Caputoctauum.

MARSILII.

Otentia rationalis dicitur a potentia in actum procedere, nō
p quia nouas formas accipiat, habet. n. semper omnes, sed quia
 exercet nunc, quas non exercebat ante. Theophrastus ait, si in
 intellectus sit ut materia simpliciter in potentia, quando accipi-
 ens nouas formas intelliget, essentialem quandam subibit mutationem.
 quod est absurdum. quod Theophrastus ait de intellectu nostro intel-
 lectuali, id Priscianus trahit etiam ad intellectum rationale quodammo-
 do, ille igitur neq; formas accipit nouas, neq; mouetur hic, non nouas q-
 dem accipit, sed mouetur circa suas.

PRISCIANI.

Vando igitur in anima dicimus in potentia esse atq; actu, se-
q cundum permutationem id accipimus, aut certe quando nō
 adest actio illa progrediens, secundum quam habetur, dicitur
 que scientia, tunc sane illam essentialem permanentem actio-
 niseiusmodi productricem esse in potentia dicimus, quæ & res ipse tūc
 existit, neq; tamen agit secundum actionem progredientem. **Q**uam-
 uis igitur non omnia simul cognoscat, sed alias alia, non tamen propte-
 rea est etiam alias alia. nec unquā eadem, quoniam non undiq; permu-
 tatur, sed est & aliquid in anima interea permanens, atq; secundum hoc
 ipsum res ipsæ semper in anima permanferunt. Ait Theophrastus ab-
 surdum fore, si intellectus in potentia quidem ita sit, ut actu nihil existat
 sed in actu quidem positus alter quidam sit. & alter iterum, quando se-
 ipsum non intelligit, sic enim ex eo quod intelligat aliud atq; aliud, nū-
 quā erit idem. At uero natura eiusmodi indiscreta, & ordinis expers sic
 euadens manifeste refellet eos, qui intellectum eē quidem omnia in po-
 tentia. Nihil autem in actu putauerit. Primum quidem quando non in-
 telliget, nihil erit. deinde & si intelliget quando alia, neq; se ipsum intelle-
 xerit, aliud quiddam erit neque prorsus idem, sed alias alter, atq; ita per-
 petuo permutabitur. **Q**uapropter ait, non sic accipiendum esse in intel-
 lectu potētiam, atq; actum, sed (ut prius est dictum) ubi censuit secūdu
 quandā proportionis comparisonem, duo hæc esse ponenda. Nec ullo
 modo sicut in materia, sic in intellectu hæc affirmanda.

Caput nonum.

MARSILII.

Intellectus animalis non est mixtus corpori, ideo non forma-
 tur a sensibus. Potentia quoq; rationalis huic adnata formas
 non accipit nouas, sed uicissitudine quadam suas exercet. **R**ationalis

tionalis natura in formali suæ essentia ratione scibilium omnium formas includit. Anima quavis ex potentia in actum migret, tamen non fit alia, quia nouam non induit formam, sed nouam præfert actionem.

PRISCIANI.

P Rō inde quando intellectum ait esse hoc aliquid addit, nō tamen in hoc ei sensum æquari. Sensus enim ut & nunc adducit non absq; corpore, intellectus autem a corpore separatus. propterea ad perfectionem suam iis, quæ procedunt extra nō indiget. itaq; anima etiam quando cognoscit nihil actu interim existit omnia secundum perfectionem essentialem atq; permanentem, quamuis iterea ipsa secundum productionem & appositionem actio, actusq; deficiat. itaque quantum ad hanc spectat, esse tunc in potentia iudicatur. Tum uero quoniam rebus scibilibus est congenita, quando aliquid sciuerit, sic in actu existens id ipsum, quod est & scibile, tunc nō est a se ipsa iam altera. Quippe cum ipsa secundum scibilia omnia suam sibi decernat essentiam. Verū tamen uidetur & quodāmodo fieri, quando enim ita fit singula, quemadmodum sciens actu dicitur. hoc autem contingere dicimus, quando secundum se agere potest, nimirum est & tunc quodāmodo in potentia, neq; tamen similiter, atq; tunc, quando nec didicerat, nec inuenerat.

Caput decimum.

MARSILII.

I N intellectu nihil noui nascitur, in anima nascitur saltem nouus actus habitusque per actum. natura enim intellectualis est uniformis & stabilis. natura animalis præter hæc duo habet & horum opposita. Est enim multiformis in super atq; mobilis, motus pertinet ad animæ definitionem atque naturā. Anima rationalis, quia ē & media rerum, & per se mobilis, ideo uices agit ad extrema, præsertim quia ē uita particularis. potentia rationalis, aliquando ad intellectum, aliquādo ad sensum se conuertit.

PRISCIANI.

I Nter hæc Theophrastus ait a quonam generatio fit in anima, & quo pacto, siue generatio ipsius habitus atq; potentia, siue essentia ipsius introducat. Videtur autem potius habitus, atq; hic habitus eiusq; generatio ad naturam accedit perficiendam. Fit igitur quodāmodo anima, quoniam nō ita uniformis est & simplex, sicut intellectualia esse censemus, neq; penitus stabilis sicut illa, sed permanet simul, atq; mutationem habet innatam. & ad

utraq; uices agit, quoniam est & media rerum, & uitam habet definitam motu, quamobrem tum fertur ad ignorantiam. quatenus ad deterius inclinatur, tum scientiæ dono perficitur, quatenus conuertitur ad superius itaq; imperfecta fit quãdoq; uicissimq; perfecta. quotiens enim ignorat imperfecta censetur atq; propterea esse dicitur í potentia, quia & tũc habet cognoscendi potentiam. quotiens uero scit iudicatur esse perfecta

Tum uero quatenus agit quidem ex ipso actu sibi perfectionem uēdicat. sed quatenus etiam quando scit aliquid interea non agit omnino etiam tunc esse impotentia iudicatur. Non eadem tamen conditõe qua priusquã disceret, uel inueniret, utpote quæ iam possideat habitum, suamq; illam perfecit potestatem, quæ scientiæ actus edere consuevit. Quando igitur Theophrastus interrogata quonam fiat in anima generatio uel habitus atq; potentiæ uel essentiæ. sic interrogare putandus est, utrũ uidelicet secundum habitum tantum atq; potentiam, an etiam secundum essentiam in anima permutatio fiat.

Caput undecimum.

MARSILII.

Nima nostra est mutabilis etiam quodammodo secundum essentiam. Alioquin si essentia eius esset penitus immutabilis nõ ederet actiones adeo diuersas atq; mutabiles ut inter se tenderent in oppositũ. item una in nobis est anima essentia. quæ est in se penitus immutabilis non edit actiones aliquando rectas, aliquãdo peruersas. si duæ sint in nobis essentiæ animarum inter se disinctæ, nec altera dependeat ab altera non erit animal unum. anima intellectualis non erit princeps uitæ corporeæ nisi hæc ab ipsa dependeat. Vnica essentia est, in qua est potetia intellectualis atq; rationalis, & potetia quomodo cũq; discurrens. uideretur hic in eadem animæ essentia ponere intellectum rationem imaginationem, propter quam unionẽ, & hoc é unũ animal, & uires inferiores ad unum in anima principem referuntur. unica in uno quoq; nostrum est animæ essentia, atq; hæc immutabilis est simul atq; mutabilis, in quacũq; mutatione animæ permanet ipsa uita sibi propria. s. rationalis.

PRISCIANI.

Voniam igitur ab essentia sunt habitus atq; actus impossibile est essentiam quandam ponere, permanentem penitus. & a mutatione secretam, & eodem modo se semper habentem, quæ tamen interea aliquando quidẽ perfectas bonasq; actiones edat. Aliquando, uero imperfectas atq; peruersas, essentiæ nãq; actionum causæ sunt, ideoq; quales sũt actiones talem quoq; potentiæ simul atq;

atq; essentia speciem eē idē merito coniectamus. Siquis autem geminam essentia in nobis excogitet, atq; geminas potētiās simul, & actiōnes, & alias quidem semper in se perfectas, alias autem modo imperfectas, modo uero perfectas existimet, hic si eas disiunctas intelligat, unum animal multa faciet animalia, atq; omnino præstantiorem deponet essentiam tanquam neq; dominantem uitæ, neq; cōmune quicquā habentem. si quidem per secundā efficitur ipsa inter imperfectum uicissitudo, atq; perfectum, qua quidem in re potissimum uita definitur humana. Sin autem qui excogitauit talia in nobis duplicia, is habitudines dicens duas, aut rationes duplices, aut uitas geminas, sic duorum nō dirimat unionem, ne forsā hoc pacto nostra natura choro cuidam, uel alteri cuiuspiam multitudini fiat similis. sed in unum cuncta cōgrediantur, atq; ad unū conflata principium ita conspirent. nos ita de hoc uno protinus percōtabimur, utrum uniforme sit atq; immutabile semper & integrum. qđ si protinus admittatur, inde sequeretur, ut nulla sit unquā in animalibus uel secundum essentiam uel secundum actionem imperfectio, aut prauitas ulla, uel passio. Actiones enim sequuntur essentiam. Verū tamen neq; penitus permutabile illud unum esse concedendum. permanet enim in mutationibus ipsa uita.

Caput duodecimum. MARSILII.

Nima nostra quia est media inter omnino stabilia atq; mobilia, ideo habet essentiam stabilem, atq; mobilem, perq; uices agit uitas omnium in mundo gerentium. Iamblichus de compositione animæ uitarūq; uicissitudine in anima ē mutatio quædam non solum secundum habitudines, sed quodāmodo etiam secundum essentiam. quatenus ignem intellectuali siue rationali species uariat, nunc uiuens ut homo terrenus, tunc ut æreus, alias ut æthereus. Mihi uero Marsilio nō uidetur Theophrastus mutationem ullam, quæ tagat essentia in anima ponere. Iamblichus uero quā minimam.

PRISCIANI.

Articularis igitur anima ut est apud Iamblichum ambo pariter comprehendit, tum permanēs, tum mutabile, ut & hac ratione medietas ipsa seruetur. Superiora enim stabilia tantum in se consistunt. Caduca uero mutabilia profus. At particularis anima tanquam media rerum atq; una cum omnibus circum mundanorum generib⁹ diuisa, pariter atq; multiplicata non permanet solū, sed etiam permutatur totidem ita particulares diuisa siue uitas agens, neq;

folium secundum habitus, sed etiam secundum essentiam quodammodo permittatur. Quod quidem Theophrastus quoque (ut arbitror) significare uolens ait. Videtur quidem magis in anima fieri secundum habitum generatio. Mutatio enim secundum habitus atque perfectio est admodum manifesta propterea magis inquit. Atque dicendo hoc ipsum magis clare significat perfectionem quodammodo ad essentiam pertinentem & ob hanc causam subdit ita, hanc autem naturam perficit, naturam scilicet operantis, quasi prius perfecta non fuerit. si enim essentia esset omnino perfecta, certe habitus atque actio imperfecta non foret ab essentia sola procedens.

Caput decimum tertium. MAR SILII.

Es immateriales nihil in se habent nisi necessario pertinentes ad essentiam. Res materiales praeter essentialia subeunt accidentalia multa. intellectus noster cognoscit utraque per formas inatas, quae formae representant immaterialia quidem tanquam eis cognatae, materialia uero tanquam causae. Aristoteles & Theophrastus de rebus a materia separatis & de coniunctis. Iamblichus & Plutarchus commentatores Aristotelis. intellectus possibilis nobis est duplex. alter primus semper in actu, alter secundus transiens de potentia in actum. i. ratio. Ratio quando non uagatur per imaginationem & sensus conuersa ad se inuenit rationes rerum innatas. Rationes innatae sunt germanae substantiarum separatarum, & sunt uel causae materialium, uel consimiles causis. Intellectus agens se uidens conspicit omnia secundum causam.

PRISCIANI.

Einceps uero Theophrastus quemadmodum Aristoteles duo ponit genera specierum, alias quidem immateriales, alias uero materiales, atque in speciebus a materia separatis ait idem esse ipsum unum quodque, & ipsum eius esse, quando uero dicit ipsum eius esse rationem formalem speciemque designat, at quando dicit ipsum unum quodque substantiam significat totam & in speciebus quidem sine materia existentibus secundum solam rationem, atque speciem totam putat esse substantiam. in speciebus autem materialibus aliud esse uult ipsum unum quodque, aliud ipsum eius esse, horum namque primum secundum utrumque concretumque accipitur, alterum uero secundum speciem intelligitur. Quoniam igitur intellectus qui dicitur in potentia utraque species contemplatur, inquit Theophrastus, una cum Aristotele quomodo speculatur utraque, & quomodo species in materia existentes etiam quadam abstractione cognoscit. Materiales namque species, uel secundum solam speciem contemplatur.

DE PHANTASIA ET INTELLECTV

tur. Hæc igitur planius discreuerunt legitimi interpretes Aristotelis, Iamblichus & Plutarch⁹ nestorio gēitus, nos quoq; aliqd cōmentare debemus breuiter quæ sita diiudicātes. Assero igitur ipsum potentia intellectum tum eum qui participatur ab anima, tum potentiam ipsam rationālē, quando sincere utitur ratione, neq; una cum sensu & phantasia ad exteriora protenditur, tunc species rationēsq; immateriales sibi insitas contemplantem secundum has ipsas excogitare species, tum a materia segregatas, tum materiæ distinctas. Illas quidem secūdum quandam (ut ita loquar) identitatem, atq; communem inter immateriales species unionem has autem uelut a causa ea, quæ sunt similia causæ. Sicut n. ille actu intellectus dum intelligit semetipsum sequentia sub se cuncta cognoscit. utpote qui ipse res ipse sit per causæ modum atq; ab eiusmodi causis, effectus quoq; præstantiore modo quā ipsi in se sint apprehendat. Ita & qui est in potentia intellectus sequenti gradu ab eis, quæ in se ipso sunt proximis causis materialia percipit. Immaterialia quidem in se insita materialium principia contemplantur.

Caput decimūquartum. MARSILII.

Ensus cognoscit accidentia tantum atq; particularia. Intellectus etiam uniuersaliter, atq; per rationes essentialis accidentia inde sequentia item cognoscit omnia per insitas rationes. in materialia quidem tanquam his rationibus coniugata materialia uero tanquam hinc effecta. Rationes in anima insitæ respiciunt materialia tāquam causæ immaterialia, uel tanquam germanæ, uel tanquam effectus. Species naturales quāuis non sint extra indiuidua. uere tamen cogitantur indiuidualibus accidentibus non cogitatis. Item si figuras mathematicas ratio excogitat absq; certa materia, quāuis cognoscat eas sine materia existere nunquā posse.

PRISCIANI.

Ognoscit uero intellectus materialia non sicut sensus. Sensus enim tanquam particularia secundum qualitates attingit, uelut tanquam calida, uel frigida, uel alba, uel aliquid aliud generis eiusdem. Intellectus autem uitāq; rationalis cognoscit essentialis secundum cōmunes materialium species. Num igitur intellectus ignē esse calidum non cognoscet? Sed profecto qualitates & accidentia omnia ab unaquaq; progrediuntur essentialis. quo circa intellectus, q cognouit essentialis, accidentia quoq; per ipsas essentialis rationes præstantius etiam quam sensus cognoscit. Sed ut ad propositū reuertamur quo

MARSILII
Ensus cognoscit
accidentia tantum
particularia
Intellectus etiam
uniuersaliter
atq; per rationes
essentialis
accidentia inde
sequentia item
cognoscit omnia
per insitas
rationes
in materialia
quidem tanquam
his rationibus
coniugata
materialia uero
tanquam hinc
effecta
Rationes in
anima insitæ
respiciunt
materialia tāquam
causæ immaterialia
uel tanquam
germanæ
uel tanquam
effectus
Species naturales
quāuis non sint
extra indiuidua
uere tamen
cogitantur
indiuidualibus
accidentibus
non cogitatis
Item si
figuras
mathematicas
ratio excogitat
absq; certa
materia
quāuis
cognoscat
eas sine
materia
existere
nunquā
posse

modo anima utraq; percipit formarum genera. tum materialia in qua
tum a materiis absoluta. Certe (quæ admodum dictum est) utraq; secun-
dum in fitas animæ rationes, sed immaterialia quidem tanquam rationi-
bus sibi in fitis coniugata, uel tanquam præstantiora, materialia uero ue-
lut effecta, tum uero, quæ abstractiõe cognoscuntur auferendo. sūt quodã-
modo speciebus materialibus eadem, secundum uero se ipsa a nobis ex-
cogitantur, id autem est, non una cum materia cogitantur, quando qui-
dem neq; modo separato subsistunt, neq; intelliguntur tanquam in mo-
do quodam separato essentiam sibi suam uendicent, sed quando ea una
cum materia cogitamus, tunc tanquam materialia dicimus. Quando
uero tanquam solas species cognoscentes agnoscimus, tamen interea in
materia eas existere, nec aliter subsistere posse, tunc abstractiõe percipimus.

Caput decimū quintum. MARSILII.

Adem uis in nobis intellectualis cognoscit immaterialia, atq;
materialia, & hæc rursū uel uniuersaliter uel singulariter. idq;
totum agit per rationes innatas, quibus utitur ad immateria-
lia quidem tanquam germanis, uel tanquam effectibus eorum, ad mate-
rialia uero tanquam causis. PRISCIANI.

Vnquid igitur anima potentia quadam altera, uel per alterū
modum se habere materialia & immaterialia iudicat, rursūq;
& illa, quæ profus in materia deprehenduntur, & quæ percipi-
untur abstractione. An potius eadem potentia & similiter se
habente. Forfan uero est utrunq; uerum. Idem nanq; differentium iudex
esse potest. Nempe ipsum intellectuale idem & eodem modo se habens
id efficit. nam secundum proprias rationes & interea id efficit quodam-
modo altera facultate, & quoquomodo aliter se habente. quoniam ra-
tiones proprias, uel tanquam causas contemplatur, quando ab eis mate-
rialia cogitat, uel tanquam immaterialibus coniugatas uel quasi ab intel-
lectualibus speciebus effectas. Atq; hoc pacto suis ratioibus contem-
platur adeo, ut quasi alteræ interea factæ sint, aliterue se habeant.

Caput decimum sextum. quia materia est subiectum priuationis
atq; diuisionis, ideo formæ exptes materiæ sunt plenæ uita, & intellectu,
indiuisibilesque. MARSILII.

Vnt igitur intellect⁹ formarū pleni, quia nulla ē ibi priuatio,
sunt & idē cum formis quia nulla diuisio, quoniā formæ sūt,
sūt ue intelligibiles propter separationem a materia, ideo in-
tellectus sunt separati. necesse est super species materiales, quia
imperfectæ

imperfectæ sunt immateriales esse. Quod a materia separatur statim euadit intelligibile pariter atque intellectus. Intellectus apparet indiuiduus, quia conuertitur in seipsum item plenus formarum, quia in se conuersus inuenit omnia. Tres ordines substantiarum separatarum, tres intellectuum sunt intellectus supermundani tantum contemplatores. Sunt deinde intellectus supermundani quidem, sed rectores cælestium animarum sunt tertio intellectus mundani idest cælestes animæ. similiter est intellectus agens est & possibilis in anima rationali. Est tertio potentia ipsa rationalis, quæ etiam dicitur intellectus. Anima rationalis per rationis officium testatur se etiam separatam plenamque formarum, quatenus libere suum actum incohat, colligitque se ad se, & sic inuenit omnia.

PRISCIANI.

Minimo uero quemadmodum res ipsæ sūt a materia separata, sic Aristoteles atque Theophrastus, quæ sunt circa intellectum habere se putant. Forsan igitur hæc eorum sententia sic exponenda uidetur. quemadmodum materiales species cogitatione sola a materia separantur. Atque ita altera facultate & altero modo se habente diiudicantur, tanquam per solam cogitationem apprehensa sint, atque discreta, sic & ipsius in potentia intellectus species in sita ab eo per solam intelligentiam segregantur. Quandoquidem secundum essentiam semper unà cum speciebus existit. adeo ut & quomodo intellectus in potentia dicitur, actūque nihil animaduertamus, quia uidelicet per solam intelligentiam, aut igitur illa Aristotelis & Theophrasti uerba id significant. sic enim Plutarchus exponit, uel potius ita ut mox subiiciam. Quemadmodum quæ dicuntur a materia separata, alia quidem re uera separata sunt, ut in materia profus. alia uero per intelligentiam, sicut quæ abstractione percipiuntur, sic & intelliguntur utraque. Alia quidem, ut re uera seiuncta, alia uero & si cogitatione aliqua seiunguntur, non tamen aliter quam (ut ita dicam) materialiter subsistentia. Forte uero sic melius exponemus, quemadmodum separata penitus a materia disponimus, sic & quæ sunt circa intellectum disponere decet. ne forsan hæc secundum cogitationem solam, sed proprie præcipueq; sepata ponam. Nepe quemadmodum immateriales illæ spēs re uera seiunctæ sūt a materia, sic & intellectus est penitus a materia segregatus

sane ante & supra materiales species, necessum est immateriales existere atque intelligibiliter (ut ita dixerim) in se subsistere. Quippe quæ indiuisibiles sint, totæque per totas uita cognitioneque unita plenæ, uitæ nâque uacuitas, & inscitia secundum priuationem se habere dicuntur, priuatio uero in commistione ad materiam accidere consueuit. quoniam igitur expertes materiæ species, confestim intellectuales sunt. constat eas esse in intellectu, ipsûmque intellectum esse materiæ prorsus expertem, atq; una cum immaterialibus speciebus essentiam suam esse sortitum. siquidem uita cognitioque, quæ in se ipsam conuertitur est indiuidua. præsertim quoniam ipsa se ingrediens entia inuenit. atque uera. At quoniam in rebus re uera separatis ex partibusque materiæ differētia quædam est sub descensu quodam aliæ enim sunt penitus indiuiduæ aliæ cum explicatione quadam, aliæ denique inter hæc mediæ sunt tanquam indiuiduæ quidem determinatiuæ tantum explicatorum, sic & intellectus ipse se habet, primo quidem gradu separatusest, ille qui secundum actû dicitur intellectus. Secundo uero intellectus secundum potentiam designatus & participatus ab anima, atque ipsa rationalis anima. Hæc enim quamuis cum explicatione se habeat, tamen ad indiuiduum ipsum & se & alia colligit. Hæc a se ipsa suum opus orditur. hæc in se ipsa res inuenit, atque uera, hæc igitur separata est, rationûmque separatarum plena.

Caput decimumseptimum. omnis intellectus est omniformis, sed intellectus agens est omnino ipsæ suæ formæ.

MARSILII.

Possibilis est quodammodo distincta a formis suis, atque hæc inter se distincta, potentia rationalis magis etiam a formis suis distincta est, & in ea formæ discretæ magis. Sensus profert rationes suas consequenter quatenus ab externis passionibus incidunt in instrumento. Intellectus non sicut sensus externa prospicit. sed inspicit sua, & alia conditione quam externa requirant. Nota per hæc & sequentia intellectû agentē esse deum, si modo est omnia indistinctæ ex se & terminus omnium atq; perfectio. intellectus possibilis dicitur in potentia, tû ad suas formas, quæ quodammodo distinctus est ab eis, tû ad agētē, quoniam illuminatus

illuminatus est inde, & inde suis formis unitus intellectus possibilis simplici stabili que intuitu uidet. potentia rationalis actione mobili atque composita. ideo minus unita est rebus percipiendis, sed unitur ab intellectu, ad quem est in potentia. Ratio etiam colligit se ad unum, & in se inuenit omnia. intellectus possibilis semper, & ubique est unitus agenti, & formatus ab eo. sed quoniam per propriam & liberam actionem suam est inde formatus, iure formare se ipsum intellectus possibilis ita est omnia secundo gradu, sicut agens omnia primo gradu.

PRISCIANI.

Heophrastus iterum philosophice admodum commemorat, quemadmodum hoc ipsum, quod dicitur in intellectu res ipsas existere tam in intellectu secundum potentiam, quam in intellectu secundum actum se habente proprie debemus accipere, ne forte uel quod dicitur in potentia secundum priuationem accipiamus, sicut in materia consueuimus. uel quod dicitur actu secundum perfectionem passiuam, & ab externis illatam fieri suspicemur. neque rursus sicut in sensu fieri consueuit, ubi per motionem instrumentorum accidit productio rationum. ipseque sensus extra posita percipit. immo in ipso intellectu intellectualiter capiendum esse ait, tum in potentia, tum in actu res esse. nam secundum impartibilem unitatem terminumque sincerum & perfectionem prorsus unitam hoc ipsum, quod actu dicitur iudicandum. Est enim ipse in actu intellectus re uera res ipsa, non secundum participationem, non diuisim, non ut alius, non ut ab eis determinatus, uel imperfectus. immo ut ipsa res existens, & ut terminus omnium atque perfectio. Secundum uero contactum unam cum alteritate factum. Ac per descensum quendam quodammodo ad determinatum, atque aliunde perfectum accipere hoc ipsum, quod in potentia nominatur, ipsa interim alteritate in anima rationali manifestius apparente. Quod quidem & eius speculatio patefacit una cum explicacione quadam, & euolutione rebus cognoscendis unita. Neque tamen ipsa omnino diuisa a rebus, atque distans, alioquin ad ipsum impartibile collecta non esset, nec ex se ipsa atque in se cognobilia unquam contemplata fuisset. Sed quasi remissam habens ad res unionem & idcirco ab eo, quod est prorsus unitum assidue pendens, ob hoc ipsum dicitur in potentia. Iam uero remissio haec apertius apparet in anima, atque inde iam in intellectu

ctu ab anima participato propter subiectionem quandam. qui sane intellectus ab intellectu unito prorsus & impartibili termino dependet, manetque ibi suspensus, & ab eo secundum essentiam est perfectus, atque ideo secundum se dicitur in potentia, sed quoniam hic quoque est impartibilis, neque secundum distantiam, neque per integram alteritatem intellectui primo succubuit, idcirco neque tanquam aliunde mobilis, neque tanquam ab alio, quandoque perficitur, sed seipsum perficit, quanuis illius termino se perficiat, & secundo quodam gradu est hoc ipsum, quod ille primo, atque secundum proxime sequentem, ad illumque respicientem unionem est unitus. sic igitur proprie ut intellectui competit, quod impotentia nominatur, est in intellectu censendum.

Caput decimum octauum.

MARSILII.

intellectus possibilis cum primum existit, est species ipse omnes secundum essentiam, ideo non accipit eas ab agente. Sed perfectam sui ad eas earumque inter se unionem. Quam illic habet ab euo. Ratio uero ab intellectu accipit temporaliter unionem. Intellectus possibilis dicitur quasi uacuum formarum, quia nisi ab agente uniatu formis suis, perinde se habet, ac si non haberet, non enim uidet eas nisi perfecte unitus eis. Nota hic & infra intellectum possibile per suum liberumque actum assumere perfectionem ab agente, & ita seipsum perficere, intellectus possibilis semper copulatus agenti, semperque formatus in actu. Ratio non semper intellectui copulata, ratio similiter per actum proprium et liberum intellectui copulatur, perficitque inde seipsam.

PRISCIANI.

aqui mihi uidetur Theophrastus hic quoque significare, id quod in potentia in intellectu dicitur oportere proprie, ut intellectui consentaneum est accipere. exemplum enim de tabella nondum scripta ad significandum quomodo intellectus in potentia sit introductum ab Aristotele, ita sub intelligit, atque notat, ut litterarum uacuitatem admittimus in intellectu, quatenus est intellectui consentaneum. habenti uidelicet species secundum essentiam perfectasque possideti, Sed ita prorsus ut a primo intellectu sit perfectus actusque conscriptus. Ipsum nanque indiuiduum & unitum perfectionis hic

DE PHANTASIA ET INTELLECTU

nis hichabet inde, & intellectus hic, qui dicitur in potentia esse, est intellectus secundum potentiam, utpote qui secundum quandam gradum submissionem & cum quadam alteritate siue diuersitate hanc habeat. Sed interim excitatus a semetipso ad indiuiduam perfectionem ab intellectu primo suscipiendam tale enim est intellectuale, quando dicitur in potentia esse. sed actu nihil a natura quam intelligat. id est non indiuidue nec unite intelligibilia est prius, quam perficiatur a primo. Dictionem uero hanc scilicet prius, quamuis in anima, non tamen in intellectu participato secundum condicionem temporis debemus exponere. Immo uero secundum submissionem & separationem quandam excogitatam, & simul secundum ipsius proprietatem. Intellectus enim hic in potentia nominatus quatenus est inferior, atque ipsemet in se duntaxat excogitatur, nondum est actus. sed quatenus copulatur primo, sic ab illo perfectus, immo secundum illum perficiens inde se ipsum.

Caput decimum nonum. omnis forma a materia segregata est procula priuatione & motu atque diuisione.

MARSILII.

Propter primum inest omniformis uita, que & intelligentia compos. propter secundum intelligit in se permanens, ideoque se omniformem intelligendo intelligit omnia. propter tertium, sunt ibi simul in se iuicem omnes formæ atque quod intelligit, quodue intelligitur est penitus idem. Cum ait res corporeas plurimum non sentire se ipsas, quasdam uidetur excipere. Sunt enim qui uelint cælestia suo lumine sentire se ipsa. Forma a materia separata cum sit forma perfecta siue dicatur intelligibilis est intelligibile perfectum, tale uero est quod intellectui est unitum, siue dicatur intellectus similiter intellectus est perfectus. Talis autem est, qui intelligibili est unitus. intellectus noster simplicem stabilemque semper habet intuitum, ratio uero discursum, in ratione scientia est, que est acquisita cognitio per discursum. Ratio scitura aliquid discursum reuocat ad istas rationes, per quas dum res cognoscit habere res scitas dicitur in se ipsa. immo Plotinus ait rationem per rationes innatas secundum potentiam esse omnia. Quando uero aliquam in actum exierit rationem, tunc animam ipsam actu euadere rationem, atque hoc ipsum esse scire. Ratio per formas innatas

DE PHANTASIA ET INTELLECTU

in seipsa, & intrinsecus agens, simul & rerum speculatrix existit. & quod est ita scibile, est illic idem. Cum enim scibilia dicamus, & materialia, & quæ abstractione quadam percipiuntur auferendo, non ita scibilia hæc appellamus, ut scientia hæc coniugato secum pariq; ordine speculetur, sed ut a rationibus in anima insitis, uelut a causis apprehendat. Ad hæc igitur ille respiciens, & ex aduerso distinguens quod sic est scibile iquit. .i. quod pari coniugataq; sorte scibile, tale uero est, quod æternum, atq; in ipsa anima constitutum. Id autem idem, atque scientia est. iam uero ē & defensu dictum, non aliter cognitionem ibi perfici, nisi in idem cognitio secundum actum, cum re secundum actum nota concurrat. qua propter & ipsa secundum actum scientia eadem est cum scibili secundū actum. sed hoc interest, qui neque uenit extrinsecus, neq; extra positum est, quod principaliter est cognoscibile, sicut in sensu contingit. Si igitur scientia simul & scibile idem est, magis autem intelligens intellectumq; unitur. certe & intellectus esse idem quod intellecta censetur.

Caputuigesimum.

MARSILII.

Quod est materiale nō ē ex se intelligibile, sed quatenus a materialibus conditionibus per intellectum absoluitur. neque igitur sibi, sed intellectui abstrahenti intelligibile fit. Contra uero res per se a materia separata, & ex se intelligibilis est, & intelligibili sibi ipsi. In rebus igitur separatis intellectus, atque intellectum in eadem forma concurrunt. intellectus cognoscit materialia, non per illa, sed per rationes eorum innatas intelligentiæ quasi per causas intellectus. secundum Theophrastum & Aristotelem est immaterialis, & tamen est potentia quædam materialium. id tribus modis exponitur, duobus actiue, uno quasi passiuæ. Primo intellectus est potentia productiua actuum suorum uel actionum circa materialia, secundo non æqualitate naturæ, sed supereminēti potestate per formas suas quasi per causas materialia noscit. Tertio materialia quoque cognoscit, quatenus lumine intellectus agentis est formatus. immaterialia sunt præsentia semper intellectui naturaliter. materialia uero præsentia fiunt, quatenus per intellectum a materia resoluuntur. scientia in actu fit idem cum re in actu scita in ipso etiam rationis discursu. Multo magis in ipso intelligentiæ statu intelligens, intellectumque est idem. Siquidem intellectus ipse secundum essentiam est illæ ipsæ formæ, quæ intelliguntur ab eo. intel-

lectus cognoscit immaterialia uelut si coniugata. Materialia uero tanquam inferiora prout innatas sibi formarum tanquam materialium causas animaduertit. Intellectus agēs nullo modo factus est. intellectus possibilis in nobis primus nunquā fit, sed semper est factus. **i.** formatus agente. intellectus possibilis in nobis secundus. **i.** ratio fit semper. **i.** quotidie per intellectū superiorem & discurſionem suam ad illum actū formatur, uel saltem innatas formas in actum ex ocio profert. Sentētia hęc de intellectu triplici, & æterno quodam in nobis intelligētiā actū a Plotino & Iamblichō sapius approbatur. **PRISCIANI.**

Vum hęc igitur ita se habeāt, merito ille in opportuno disputationis medio idem his uerbis significauit. Cur nam igitur iquit non semper intelligimns. siquidem in nobis est & intelligens, & intellectum. eadem nanq; sunt ambo. hoc igitur quā primum pro uiribus considerare debemus, in illis igitur quæ sepata sūt a materia, idem est intelligens, atq; intellectum, quemadmodum supra diximus. in his autem, quæ cum materia sunt unū quodq; intelligibiliū est in potentia. Materialia enim neq; secundum se ipsa, neq; secundum essentiam intelligibilia sunt, neq; eundem ordinem sortiuntur cum intellectu, neq; tanquam illi coniugata noscuntur. quomodo igitur dicuntur secundum potentiam intelligibilia: si enim in potentia sunt talia, etiam i actu quandoq; intelligibilia erunt. erunt profecto quandoq; talia, sed non coniugata sorte, immo secundum eorum causas intellectu positas cognoscetur, at qui & quoniam eadem cum causis proprietatē habent, ipsa quoq; intelligibilia nominantur, sed potentia quadam intelligibilia, quoniam, qui ea intelligit, eadem supereminet, atq; secundum supereminentem causam intelliguntur ab eo, non autem se uel sibi ipsis in intelligibilia sunt. non enim se intelligunt. Quamobrem deinceps hęc adducit, illis igitur non inest intellectus, materialibus uidelicet rebus. Propterea non sunt intelligibilia sibi uel seipsis, quoniam hęc quidem materialia sunt, intellectus autem immaterialis existit. Absque enim materia est (ut ait) intellectus talium ipse potentia. Quorum sane quod absq; materia dicitur, naturam intellectus ostendit materie profus expertem. intellectus autem materialium potentia est. uel tanquam actionum causa, sic enim Plutarchus exponit, uel tanquam non coniugata, sed eminentiore quadam conditione hęc intelligens. quoniam hęc a causa contemplatur, uel ipse in potentia intellectus, talium quoque potentia est, tanquam hęc etiam secundum perfectionem intelligens a superiori tributam

tam

DE PHANTASIA ET INTELLECTU

ram. Materialibus igitur non inest intellectus, in intellectu autem intelligibile inest, hoc uero articulatam distribuens. Theophrastus ita subdit. sed quando fiunt, intelligunturque; tunc uidelicet hæc habebit. ipsa uero intelligibilia semper, siquidem scientia speculatiua eadem est, atque scita. hæc aut ipsa, quæ uidelicet secundum actum. talis enim præcipua est, in intellectu sane inquit intelligibilia. i. immaterialia semper ut eadem ad sunt, quando quidem secundum essentiam ipse simul cum eis existit. atque est id ipsum quod intelligibilia esse dicuntur, materialia uero tunc demum quando intelliguntur, intellectui præsentia sunt, non tãquam pari sorte ordinisue eiusdem ab eo intelligenda, nunquam enim materialia cum intellectu immateriali, ex quo coniugium sortiuntur. At quando intellectus, quæ sunt in ipso, non tanquam ipsa solum, sed et tanquam causas materialium animaduertit, tunc materialia quoque intellectui secundum causam præsentia sunt. Hæc autem de intellectu quidem secundum actum accepto dicta fuisse non affirmarem. Ille enim non est potentia, nec unquam fieri potest.

FINIS.

prohemium Marsilii ficini florentini in alcinoi & speusippi, & Pythagoræ opuscula ab eo è græca lingua in latinam traducta. Ad Ioannem caualcatem florentinum ciuem amicum unicum.

u Eram Platonici philosophi amiciciam optime mi Ioannes stabilem uitæ duorum unionem diffinierunt. Vitam uero nos unã in illis esse duntaxat hominibus arbitramur, qui opere uno ad unum finem tãquam eodem calle ad eundem itineris terminum gradiuntur. Stabilem quoque eorum ita demum fore societatem existimamus cum non unum solum, uerum etiam stabile, firmumque id fuerit, quod sibi communi quodam inter se officio sectandum proposuerunt. Verum cum omne hominum studium, atque commercium ad id, quod bonum putatur semper contendere soleat, bona uero tria esse mortalibus uideantur. bona inquam animi, corporis, & externa, aut uirtus animi ab illis, aut uoluptas corporis, aut diuitiarum copia quaeritur. Horum profecto primum illud certum est, & perpetuum, duo reliqua caduca sunt, atque mortalia. quamobrem inter illos solum stabilis uitæ unio, quæ uera est amicitia esse potest, qui neque ad diuitias cumulandas, neque ad explen-

DE PHANTASIA ET INTELLECTU

das libidines corporis, quæ omnia fluxa & caduca sunt, sed ad unam stabilémq; uirtutem animi capescendam atq; colendam cõmuni quodã inter se studio, & toto mentis ardore proficiscuntur. Animi uirtutem philosophorum ille omnium magister & dux Plato noster sapientiam uoluit nuncupari. sapientiam uero esse rerum diuinarum cognitionem existimauit. res autem diuinas idem in libris de repu. non aliter menti nostræ innotescere posse, quã deo nos illustrante demonstrat, quemadmodum & corporum formas oculis, non aliter quam sole oculos illuminante uideri idem igitur deus est, quem uidere desideramus. qui aciem mentis ut intueri possimus illuminat, qui lucidæ menti se deniq; monstrat. monstrando delectat, idem uia nobis est deus, & ueritas est, & uita. Via quidem, quoniam suis nos radiis ad se conuertit, & ducit, & rapit. Veritas autem quia uerum se nobis ad ipsum conuersis ostendit. uita deniq; quoniam animum nostrum ipsius contemplatorem beata illa uisione pascit perpetuo, & oblectat. Hunc ergo sapientiæ omnis perennem fontem sitiant oportet omnes, quicumq; sapientiæ gustare liquores suauissimos cupiunt. Sapientiam uero sectentur necesse est omnes, qui uirtutem animi adipisci desiderant, quo efficitur, ut quicumq; animum suum colere instituunt, Deum colere compellantur. amicos autem inuicem eos in superioribus definiuimus, qui simili & pari studio ad uirtutem cõtenderet, mutuóq; fauore suos animos coleret. Cultus animi sola uirtute constat. uirtus sapientia est, sapientia cognitio diuinorum, cognitioem huiusmodi lux nobis diuina largitur. Cultus itaq; animi dei ipsius est cultus. Amicitia igitur cum duorum consensu ad animum uirtute colendum nitatur, nihil utiq; aliud esse uidetur, quam duorum animorum summa in deo colendo concordia. Amantur autem a deo quicumq; deum pia mente colunt. Ideo non duo quidem soli, sed tres necessario amici sunt semper. duo uidelicet homines, unusq; deus. Deus iquã Iupiter hospitalis. Iupiter amicabilis. Iupiter hũanæ uitæ seruator, quẽ coluit Plato semper. Semper Socrates honorauit. Hic uitæ dux hominum. hic nos in unum conciliat. hic indissolubilis est amicitia nodus, custosq; perpetuus. hoc deo quondam conciliatore prisca illi theologi quorum memoriam ueneramur, sanctam inter se amicitia copulam. iniuisse traduntur, apud persas Zoroaster in ipsis religiosæ philosophiæ mysteriis assiduam sibi comitem Arimaस्पé aspirante numine dicitur a sciuisse. Mercurius trismegistus apud ægyptios similiter esculapium. Musæum in thracia Orpheus. illic etiã Aglaophemus pythagorã. Atheniensis

nienſis Plato dionem primo ſyracuſanum. Dione deide defuncto. Xenocratem. uſque adeo ſapietes uiri ad cœleſte iter tuto & placide peragendum, & ducem deum, & comitem hominem neceſſarium fore arbitrabantur. Horum ego ueſtigia ſuperne per cœli plagas impreſſa. & ſi minime ſequi poſſe confido. Hoc tamen unum mihi iam abunde uideor conſequutus, ut ad ſacræ philoſophiæ ſtudia exercendam uirtutem, ueritatem inueſtigandam optimi uiri commoda & iocunda ſocietate non careã. Reor enĩ Ioãnis caualcantis, & Marfilii ficini familiaritatẽ in earum numero, quas Paulo ante commemorauimus ponendã, ac ducẽ deo, qui nobis foeliciter hanc copulam inſtituit & conflauit, utrique noſtrum ad res agendas ad uitæ tranquillitatem, ad diuinorum indagatiõnem plurimum conducturam. Huius ſingularis beniuolentiæ monumenta poſteritati mãdare alias quidẽ maiora conſtitui, & nunc opuſcula quædam a me nuper ẽ græca lingua in latinã traducta, quæ ad noſtram illam platoniam ſectam, cuius ſacris initiatus es, collatura maxime uideãtur. Accipe igitur amice unice librum alcinoi platonici de huius ſectæ concluſionibus. Præterea librum de platonis definitionibus ab eius nepote ſpeuſippo compoſitum. Poſtremo Pꝑthagoræ, quẽ præcipue ſecutus eſt Plato, leges & ſymbola. His legendis ad arcana diuinæ philoſophiæ myſteria eruditus inania umbratilis huius uitæ ſomnia, quibus anxium uulguſ inhiat aſpernaberis, mentẽmque ad cœleſtia eriges, quorum contemplatione in præſenti uita tranquillitatem, in futura beatitudinem nanciſceris.

Alcinoi Platonici philoſophi liber, de doctrina Platonis.

Caput primum quid philoſophia, quale ingenium philoſophicũ.

Ræcipuarum Platonis inſtitutionum doctrina hæc traditur. philoſophia eſt appetitio ſapientiæ. Vel ſolutio animæ a corpore, & conuerſio quædam ad ea, quæ uera ſunt, atque diuina. Sapientia eſt diuinarum humanarumque rerum ſciẽtia. philoſophus autem eſt, qui a philoſophia cognomen accipit, quemadmodum a muſica muſicus. Et qui philoſophus futurus eſt, ab ipſa natura ſic inſtitutus eſſe debet, ut primo quidem ad omnia diſciplinæ genera facilis ac prõ-

ptus existat. Deinde ut non iis, quæ in fluxu uersantur, sed illis, quæ semper eodem modo consistunt mentem adhibeat. Tertio loco ut natura sit uerax ab omni mēdacio penitus alienus. præterea temperatum hunc quodammodo nasci oportet, easque animæ partes, quæ affectibus efferrī solent, domitas a natura suscipere. Quisquis enim ueritatis audus ad diuinorum contemplationē mentem cōuertit. uoluptates corporis parui pendit. Oportet præterea liberali animo philosophum esse. Etenim rerum uilium extimatio homini ueritatem rerum contemplaturo aduersa est. Huius insuper uoluntas iusticiam diliget, quippe cum ueritatis temperantiæ liberalitatis studiosus existat. Adde quod ingenii acuminē atque memoria illi opus est. Hæc nanque philosophum uirum perficiunt. Atqui eæ quidem naturæ dotes cum disciplina atque educatio decens adhibita est, perfectum uirtute uirum efficiunt. uerum si neglectæ sint, maximorum scelerum causæ sunt. Vtque has Plato cōmuniōri quodam nomine tēperatiæ fortitudinis & iusticiæ significare solet.

Caput secundum. philosophus contemplationē actioni præponit. Vm uero duæ sint uitæ, contemplatiua uidelicet, & actiua, & contemplatiuæ officium in ueritatis cognitione consistat, actiua autem in actione eorum, quæ ratio dicitur, honoranda quidem est uita contemplatiua. pedissequa uero necessariarumque rerum ministra uita illa, quæ in agendo uersatur. Quod autem ita sit, ex iis declarabitur. Contemplatio est operatio mentis diuinæ intelligentis, Actio uero operatio animæ rationalis per corpus expleta. Animus nanque diuinum intelligentiamque diuinam contemplanis quam optime affici dicitur. Atque hæc eius affectio sapiētia nuncupata est, quam quidem nihil aliud quam dei similitudinem appellari oportet. Quamobrem huiusmodi operatio præcipua ac ueneranda est, & maxime omnium expetenda, nec non hominis quam maxime propria, cui nulla obsistunt impedimenta, quo minus in nostra potestate consistat. atque etiam propositi finis nobis est causa. Actiua autem uita eiusque actio cum corporis ministerio plurimum utantur, impediuntur sæpe numero, & quæ contemplatiua uita speculatur ad officia morum transferre desiderant. Etenim studiosus disciplinæ uir tunc demum ad ciuiliū administrationem se confert, cum illa male a cæteris hominibus tractari senserit, ad minicula quædam quasi externa existimans militiam, legationes, executionesque iudiciorum, præcipua uero & maxima omnium agendorum officia, leges condere reipublice præscribere ordinem, disciplinam educandorum

DE DOCTRINA PLATONIS

dorum iuuenum instituere. Quapropter oportet philosophum nunquam ueritatis indagacionem obmittere, sed eam nutrire semper, & agere, humanas autē actiones tanquā inferiora quaedam nōn uquā attigere

Caput tertium philosophus uersatur in tribus, scilicet in contemplatione rerum, & in actione morali, & artificio differendi.

Tudium profecto philosophi in tribus potissimum Plato uersari uoluit. in rerum speculatione, in actione uirtutum, in sermonis cōsideratiōe. Vocaturq; rerū cognitio contēplatiua morū, studiū actiuū, sermōis cura dialectica. dialectica uero ī multas species distribuitur, ī diuisionem, definitionē, inductionē, ratiocinationem. hæc autē in demonstrationem, quæ est ratiocinatio necessaria, & ī ostensionem, quæ ratiocinatio probabilis appellatur, & in rhetoricum enthymema idest sententiam cautam, quæ ratiocinatio imperfecta uocatur. ac denique in sophismata, quibus legitimus philosophus operam dabit, non quod ea ut præcipua probet. uerum quod interdum necessaria fore censeat. Eius præterea philosophiæ, quæ in agendo uersatur, prima pars mores ipsius hominis curat. Altera domum gubernat, postrema tuetur rempa. & prima quidem moralis, secunda domestica, tertia ciuilis dicitur. atque eius philosophiæ, quæ contemplationi studet, ps una immobilia, & diuina, primasque rerum causas iuestigat, quam theologiam uocamus. altera motus syderum suspicit, circuitusque & restitutiones cælestiū, ac seriē mūdi, quæ naturalis cognitio nūcupatur. Sequitur mathematica, quæ geometriā & arithmetiā cōtinet. Cum uero philosophia in tres potissimum species distributa sit, contemplatiuam, actiuam, & dialecticā, de ipsa in primis dialectica tractandum est, quid Plato de illa sentiat, & primo quidem de iudiciario.

Caput quartum de iudiciario, & uiribus aiæ pertinētibus ad iudiciū.

Voniam est quiddam quod iudicat, quiddam quod iudicatur, necesse est aliquid etiam ex utrisque fieri, quod quidem iudicium uocare possumus proprie, itaque ipsum iudicium iudiciarium nominatur. cōmunius autem ipsū quoq; quod iudicat. iudicans præterea duplex esse uidetur, unum a quo, alterum per quod iudicatur, illud intellectus noster, hoc organum naturale, idq; primo uera, secundo loco falsa diiudicat. neq; hoc aliud quicquam est, quā ratio naturalis. quod si liquidius etiam explicare uelimus iudex appellāndus erit philosophus, a quo res ipse diiudicantur. iudex item ratio, per quam uerum etiam iudicatur, quod quidem organum appellauimus

*Mathēon grammatikā
uirtutū ymū*

Duplex autem ratio est, una penitus incomprehensibilis ac uera, altera secundum rerum cognitionem in fallibilis. prima deo conuenit. homini nequaquam, secunda homini cōgruit. Sed hæc quoq; duplex est. una ad intelligibilia. altera ad sensibilia spectat. prima quidem scientia est, secunda uero opinio. & illa stabilitatem habet, quippe cum circa stabilia uersetur, hæc uerisimilitudinem & imaginationem, utpote quæ ad mutabilia tendat. Scientiæ uero circa intelligibilia, & opinionis circa sensibilia intellectio ac sensus principia sunt. Sensus profecto est passio animæ per corpus primo nuncians potentiam patientem, postquam uero in anima per organa sensuum species rerum secundum sensum impressa è adeo ut firma indelebilisque permaneat. huius itaque cōseruatio memoria nuncupatur. Opinio autem est memoriæ sensusque complexio. Quando enim sensibile quodam primo nobis occurrit, ab eoq; sensus in nobis efficitur, & a sensu memoria. Ac deinde rursus idē nobis obicitur, memoriā præcedentem cum sequente sensu componimus, & in iis iam dicimus Socrates. equus. ignis. cæteraque huiusmodi. Atque hæc opinio nuncupatur componentibus nobis præcedentem memoriā cum recente sensu. Et quotiens hæc quæ colligantur inuicem consonant, opinio uera existit, si dissonant, opinio falsa. Nam si quis dum Socratis speciem in memoria seruat, Platonem ipsum offendat, putetque se ob quandam similitudinem Socrati rursus occurrere, postmodum Platonis se uelut a Socrate hauriens memoriæ, Socratis ipsum adcomodet, opinio falsa resultat. Id autem in quo sensus atque memoria fiunt ceræ effigiei Plato comparat. At uero cum opinione concepta per sensum atque memoriā anima cogitatione refingens, ita in hæc respicit. uelut in illa, a quibus ista manarunt. picturam quandam, ac etiam phantasiā Plato nominat. Cogitationem uero uocat discursum & ratiocinium animi ipsius ad seipsum, sermonem autem effluxum a cogitatione per os una cum litterata uoce. Intellectio uero est operatio intellectus prima intelligibilia speculantis. Atque hæc quoq; duplex esse uidetur. Vna antequam anima descendat in corpus. nam tunc ipsa intelligibilia contuetur. Altera postquam in corpus hocmersa est. Ex iis itaque prima ipsa intellectio proprie dicta est, secunda uero pro intellectione iam naturalis intelligentia nuncupatur intellectio quædam in anima subiecta consistens. Quotiens ergo intellectionem scientiæ principium dicimus, non eam quam modo proposuimus intelligi uolumus. sed eā potius quæ animo a corpore soluto conuenit, quæ quidem ut diximus,

tunc

DE DOCTRINA PLATONIS

tunc intellectio, nunc naturalis intelligentia nuncupatur. Atque hanc ipsam Plato intelligentiam, cum scientiam simplicem, tum animæ alā, tum etiā reminiscētiā nominat. Ex iis denique simplicibus scientiis naturali scientiæ ratio natura inhærens animo conflata est. cum itaq; sit, & sciens, & opinans ratio, intellectioque, & sensus, necesse est & iis subiecta quædam existere, uelut intelligibilia atque sensibilia. & quoniam intelligibilium quædam prima sūt, ut ideæ, quædam secunda, ut inhærentes materiæ species, quæ ab illa separari nequeunt, intellectio quoque duplex erit. primorum una, altera secundorum. Rursusque in ipsis etiam sensibilibus quædam prima sunt, ceu qualitates, ut color, albedo. alia secundum accidens, ut album, coloratum. post hæc quod ex his cōcretum, ut ignis eodēque modo sensus primus primorum est, secundorum uero secundus. prima intelligibilia intellectio iudicat non sine scientifica ratione per comprehensionem quandam atque discursum. Secūda uero scientifica ratio non sine ratione opinatiua. Concretum autem opinatiua ratio non sine sensu cū que intelligibilis mundus primum intelligibile sit, sensibilis uero concretum quoddam illud intellectio cū ratione. i. non sine ratione iudicat, hunc opinatiua ratio non sine sensu. & cum contemplatio sit, nec non & actio recta ratio, haud eodem modo discernit, quæ cōtemplationi, & quæ actioni subiiciuntur. Cæterum in contemplatione quid uerum, quid falsum considerat, in actione quid proprium, quid alienum, quid agendum quid non. Ex eo enim, quod naturalem pulchri & boni habemus intelligentiam. ratione utentes referentēsq; ad naturales intelligentias ueluti ad præfinitas normas, bone, an mala sint singula diiudicamus.

Caput quintum. elementum, & officia dialecticæ.

Dialecticæ facultatis elemētum primum Plato esse uult in primis rei cuiusq; essentiā considerare, postea quæ contingūt aduertere. Quid autem unūquodq; sit considerat, uel ex superioribus diuidēdo, atq; definiēdo. uel ordine conuerso composita resoluendo. At contingētia, & essentiis adiacētia uel ex iis, quæ continentur per inductionem, uel ex iis quæ continent per ratiocinationem, ut merito dialecticæ membra sint, diuisio, definitio, resolutio, iductio, ratiocinatio. Diuisionum præterea quædam est generis in species distributio, quædam totius in partes, utpote cum animam in partem rationalem, & ratione carentem diuidimus, atq; hanc in appetendi & irascendi uim distribuimus. Est in super uocis insignificata diuisio, quoti

ens nomen idem res plures significat. Accedit quoq; accidentium in subiecta diuisio. ueluti cum dicimus bonorum quaedam circa animã, alia circa corpus, nonnulla circa res externas. Næc deest i accidentia subiectorum partitio. Ceu cum dicimus hominum quosdam bonos, nonnullos malos, medios alios. Diuisiõe igitur generis in species primo utendum est, quotiens quid ununquodq; sit dignoscere uolumus. Id autem absq; definitione fieri nequit. definitioq; ex diuisione hoc pacto cõficitur. Rei definiendæ genus capere in primis oportet, ueluti genus hominis, animal. id deinceps secundum proximas differentias partiri, usque ad species descendendo. ut in ipsum rationale, & irrationale, mortale, & immortale. Quapropter si proximæ differentia generi adiiciantur, hominis definitio constituetur. Resolutionis tres sunt species, Vna est a sensibilibus adscensus ad intelligibilia prima. Altera accessus per demonstrata & subdemonstrata ad indemonstrabiles, & sine medio propositiones. Postrema ex suppositione ad principia, quæ minime supponuntur. Et prima quidem huiusmodi est. ac si a pulchritudine corporum ad animi pulchritudinem transcendamus, ab hac ad officiorum pulchritudinem, ab ea deinde ad pulchritudinem, quæ in legibus inest, demũ ad ipsum pulchritudinis fontem. ut per hunc modum gradatim adscendentes ipsum per se pulchrum intueamur. Secunda resolutionis species ita fit. Supponendum est id, quod quæritur, & quæ supra sunt consideranda, eaq; demonstranda a posterioribus ad superiora progrediendo, donec ad primum & plane concessum perueniamus, a quo rursus incipientes ad quæsitum compositionis modo regrediamur. Ceu si qs quærens, an immortalis sit animus, id ipsum primo supponat inquirẽs, utrũ semper mobilis, atq; id inde demonstret, quærens ulterius utrum, quod semper mouetur. per se moueatur, idque rursus ostendat cõsiderans. nũ quod per se ipsum mouetur, motus principium sit, rursusq; demonstret inquirẽs deniq; utrum principium ingenitum sit, quod quidem ut per spicuum, a cunctis admittitur. Ingenitum quippe incorruptibile est. a quo ueluti a manifesto demonstrationem eiuscemodi colligat principium, ingenitum & incorruptibile principium motus, quod per se mobile, per se mobile animus. Incorruptibilis ergo, & ingenitus animus.

Resolutio ex suppositione huiusmodi est. quisquis aliquid inuestigat, illud primo supponat, deinde quid ex supposito sequatur aduertat. post hac si oportuerit suppositionis rationem reddere, aliam suppositionem adsumens quærat, utrum quod prius suppositum fuerat, rursus ad secundam

DE PHANTASIA ET INTELLECTU

ad secundam suppositionem sequatur. Idemq; semper obseruet, donec ad principiū, quod non supponatur, adscendat. Inductio autem est omnis per rationes processus, qui uel a simili transit in simile, uel a singulis i cōmunia. Atq; hæc argumentatio ad excitandas naturales intelligentias summo opere confert.

Caput.vi.Species præpositionis,& argumentationis.

Rationis eius, quã propositionem uocamus, species duæ sūt, affirmatio, & negatio. Affirmatio hæc est. Socrates uadit. Negatio hæc. Socrates non uadit. Ex affirmationibus aut & negationibus, quædam uniuersalis est, quædam particularis. Particularis affirmatiua hæc, Quædam uoluptas bonum. Negatiua. quædam uoluptas non bonum. Vniuersalis affirmatiua, omne turpe malū. Negatiua uniuersalis, nullum turpe bonum. Ex propositionibus quædam prædicatiuæ sūt, quædam suppositiuæ, prædicatiuæ, quæ simplices, ut omne iustū, bonum. Suppositiuæ, quæ cōsequentiam uel repugnantiam inferunt. Vtitur autem ratiocinationibus plato tum redarguēdo, tum etiam demonstrando, redarguens per quæstionem, quæ falsa sunt, demonstrans p doctrinam, quæ uera. Ratiocinatio est oratio quædam, in qua quibusdam positis, ex necessitate conclusio sequitur. Ratiocinationum quædam prædicatiuæ sunt, non nullæ suppositiuæ. Reliquæ ex iis utrisq; cōmixtæ. prædicatiuæ, quarum tam assumptiones, q̄ conclusiones simplices propositiones sunt. Suppositiuæ, quæ ex suppositiuis propositionibus fiūt. mixtæ, quæ ex utrisq;. Vtitur autem plato demonstratiuis argumentationibus in dialogis, qui ad expositionem pertinet. probabilibus uero & apparentibus aduersus sophistas, atq; iuuenes. contentiosis aduersus illos, qui proprie litigiosi uocantur, ut ad Euthydemum & hippiam. Cum uero prædicatiuæ figuræ tres sint, prima est in qua cōmunis terminus ad hoc prædicatum, ad illud subiectum est. secunda in qua cōmunis terminus de utrisq; prædicatur. tertia i qua communis terminus utrisq; subiicitur. Terminos dico partes propositionum, ut homo est animal, hominem & animal terminos appellamus. Et secundum primam figuram ut plurimum Plato disputat, nec non secundum figuram secundam, ac tertiam. Atqui admodum primæ sic in alcibiade argumentatur. Iusta pulchra sunt, pulchra bona. Iusta ergo sunt bona ad modū secundæ. sic in parmenide. Quod ptes nullas habet. nec rectū est, nec rotundū. At

T

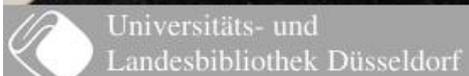

DE PHANTASIA ET INTELLECTU

suam habeant, placetq; illi positione quadam constare nominum rectitudinem, neq; tamen id temere, & ut fors obtulit, uerum positione ipsam rerum naturam secutam fuisse censet, neq; aliud esse nominum rectitudinem, q̄ impositionem rei ipsius naturæ consonam. Neq; enim quamlibet impositionem nominis ad rectitudinem sufficientem esse, neque rursus naturam, ac primam uocis emissionem, sed quod ex utrisq; compositum. ut omnis nominis rectitudo sit secundum impositionem rerum naturæ conuenientem. Nō enim si quodlibet nomen temere cuiuslibet adhibeatur. rectum significat, ueluti si equus homini nomen iposuerimus. Et enim loqui una quædam operationum est. Quamobrem non quomodo cūq; quis loquatur, recte loquitur, uerū si ita loquatur ut rerum ipsarum natura requirit. Quoniā uero ipsius locutionis pars quædam nominatio est, ut orationis pars nomen, recte uel nō recte nominare, haud sane perquamlibet positionem fieret, sed per naturalē nominis ad rem ipsam cognationem. Isq; rectus erit nominum conditor, qui per nomen rei naturam significabit. Nam rei organum nomen est. non quodcūq; fors obtulit, sed quod naturæ congruum. Ac per istud uicissim nobis res indicamus, naturamq; discernimus. Quo fit, ut nomen sit instrumentum quoddam indicans, atque distribuens uniuscuiusq; substantiam, quemadmodum telam textoris pecten. Ad dialecticum igitur hoc etiam pertinebit nominibus recte uti, ut pecten textor utitur. proprium illius opus agnoscens, cum illum faber effecerit. haud secus dialecticus nomine, quod nominum conditor effinxit, ut decet utetur. Enim uero temonem cōstituere fabri, uti autem recte gubernatoris officium. Eodem pacto ipse quoq; nominum institutor recte nomina statuet. si tāquam præsentē dialectico instituerit, quippe cū dialecticus naturæ eorum, quæ sub nominibus latent intelligat. Atque hæc de dialectica dicta sufficiant.

Caput. vii. Distinctio scientiæ speculatiuæ.

Einceps de speculatiua philosophia dicendū. Huius mēbra dicimus theologiam, physicen, mathematicam. Theologi finis supernarum causarum cognitio. physici quæ sit mūdi natura perdiscere, quale animal homo, quam sit prouinciam in mundo sortitus, utrum deus prouideat omnibus, & nū cæteri huic subiecti ministri, atq; etiam quomodo ad deos sese homines habeant. Mathematici finis planā, & in tres porrectā dimēsiōes naturā cognoscere, motūq; ac cælestiū progressus suspicere. Atq; ita ī sūma q̄dā mathematici speculatio

diuinorum, cogitationem mathematicorum . fidem præterea & coniecturam imaginationemq; imaginibus, idolisq; attribuit. Quoniam uero dialectica efficacior est, quam mathematica, ex eo quod circa diuina æternaque uersatur, iccirco mathematicis uniuersis præponitur uelut arx quædam, & custodia reliquorum.

Caput. viii. De materia prima.

Post hæc de principiis, & iis, quæ ad theologiam spectant, breuiter differamus, a prioribusq; ordiamur descendentes inde ad ipsius mundi generationem, ac demum usq; ad hominum generationem. In primis igitur de materia tractandum est. Hanc sane effigiem omnium receptaculum, nutricem, matrè, locum, subiectumq; nominat, eamq; asserit sine sensu tangi, & adulterina ratiocinatione comprehendendi. Materiam proprium esse uult omnes generationes suscipere, ac nutricis instar eas fouere. omnes item formas capere, cum ipsa suapte natura omnis formæ qualitatis & speciei sit expers. Cõsperfam præterea illam, & figuratam formis uelut effigiem asserit, nullius per se figuræ qualitatisue participem. Neq; uero subiectum esset ad uarias formarum impressiones cõmode præparatum, nisi qualitate omni quam suscepturum est, penitus careat. Videmus enim eos, qui unguenta ex oleo odore suaui conficere student, oleum nullo profus odore infectum quærere, eosq; qui formas impressuri sunt uel ceræ, uel luto, primum materiam ipsam polire penitus, atque lenire, donec figuræ pristinae deleantur. Conuenit namq; uniuersali materiam, si modo formas omnes susceptura sit, nullam illarum habere naturam, sed abq; qualitate omni atq; specie subiici speciebus, Et cum huiusmodi sit, neq; corpus erit, neq; etiam incorporea, sed potentia corpus, quem admodum æs potentia statua, quoniam specie suscipiens, statua fiet.

Caput. viiiii. De ideis, & de causa efficiente.

Vm uero materia principii cuiusdam rationem habeat, alia quoq; principia Plato præter materiam introducit, principium uidelicet exemplare, ad quod ideæ ipsæ reducuntur, & principium paternum, quod ad deum rerum omnium causam pertinet. Est autem idea ad deum quidem intellectio dei. Ad mundum uero sensibilem exemplar, ad se ipsam essentia. Quicquid enim intelligentia fit, ad aliquid referri necesse est. quod quidem operis exemplar erit. quemadmodum si aliquid ab aliquo fiat, ut a me mei ipsius imago, Et si

exemplar haud omnino sit ab agēte seorsum, ut quisq; artifex in se ipso artificiorum exempla concipiens, horum deinde formas in materiam explicat. Definiūt autem Ideam exemplar aeternum eorum, quæ secundum naturam fiunt. nam pluribus ex iis, qui platonem secuti sunt, minime placuit artificiorum ideā existere. ut clypei atq; lyræ. neq; rursus eorum, quæ præter naturam, ut febris ac bilis intemperatæ. neq; particulare, ceu Socratis & Platonis, neq; etiam alicuius eorum, quæ imperfecta sunt, ueluti sordium, atq; festucæ. neq; relationū, ut maioris & excedentis. esse nāq; ideas intellectiones dei æternas ac seipsis perfectas. Quod uero sint ideæ, sic probant. Siue intellectus deus ipse sit, siue intellectuale quiddā, notiones illi adsunt æternæ atq; immobiles. Quod si hoc ita se habet, ideæ sunt. & enim si mensura per se ipsam materia caret, ab aliquo superiori, & a materia penitus absoluto mensuras suscipiat necesse est. Verum quidem est antecedens. uerum igitur consequens, & si hoc, ideæ sūt mensuræ quædam sine materiæ mixtione existētes. Accedit q̄ si mundus non temerario quodam casu talis est, non solum ex aliquo. uerum etiam ab aliquo factus est, neq; id solum, sed ad aliquid etiā fabricatus. Id uero, ad quod effectus est, quid nam aliud præter ideam existit: Quo sequitur, ut ideæ ipsæ sint. Item si intellectus a uera opinione differt, intelligibile quoque ab opinabilibus discrepabit. Hoc si uerum est, extabunt intelligibilia ab opinabilibus differentia, ut sint prima quoq; intelligibilia, quæ admodum & sensibilia prima. ex quo ideæ esse concluditur.

Caput. x. Quomodo describatur Deus, & quibus rationibus iuestigetur.

Einiceps de tertio principio dicendum est, quod pene ineffabile plato autumat. Ipsum tamen hoc modo conemur ostendere. Si intelligibilia sunt, eaq; nec sensibilia, neq; cū illis coherentia, sed intelligibilibus primis extant prima intelligibilia simplicia, quæ admodum sensibilia prima. Antecedens uerum. uerū ergo, quod sequitur. homines sane utpote perturbatione sensuum occupati, quotiens intelligibile quiddam contemplari statuunt, in phantasiam mox alicuius sensibilis recidunt, adeo ut sæpenumero ei, quod intelligendum est, uel magnitudinem, uel figuram applicent, uel colorem. quo fit ut illud sincere intelligere nequeant. Dii autem sine corporalium mixtione purissimum atque sincere intelligunt. Quoniam uero intellectus anima melior est. intellectu autem eo, qui in potentia melior. intellectus ille, qui actu semper omnia que simul intelligit, hoc denique pulchrius quod

140

DE PHANTASIA ET INTELLECTU

quod eius est causa, quodque omnibus superextat, is utique deus ipse primus existit, isque causa est, ut mundi mens semper agat, inquam immobilis ipse semper haud secus, quam in oculum obiectum sol agit, Atque ea ratione mouet, qua id, quod appetitur immobile ipsum appetentem agitat. hoc inquam pacto mens ipsa suprema totius caeli mentem ducit. Et cum primus hic intellectus pulcherrimus sit, pulcherrimum quoque intelligibile illi subiici necesse est. Nihil autem ipso pulchrius se ipsum igitur ac notiones suas semper intelligit. Atque haec eius operatio idea est. Quin etiam deus ipse supremus, aeternus, ineffabilis, seipso perfectus. Nullius e genus semperque & undique absolute perfectus. Diuinitas essentiae ratio. Veritas harmonia. bonum existit. Neque uero haec ita dinumero, ut abinuicem ipsa secernam, imo ut unum potius cuncta contemplo. Bonum profecto ob eam causam dicitur, quod omnia pro capacitate cuiusque beneficiis replet, omniumque bonorum causa est. pulchrum uero ex eo quod ipsum natura plenitudo ipsa & harmonia omnis existit. Veritas item ob id uocatur, quoniam omnis ueritatis ita principium est, ut sol quoque luminis uniuersi est & pater, quia omnium causa, caeli quoque totius mentem, & mundi animam ad sui ipsius exemplar exornat. Nam suae uoluntatis munere omnia seipso compleuit, mundi animam excitans & ad se conuertens. Quippe cum mentis eius causa sit. Atque mens ista beneficio patris ornata naturam omnem huius mundi perornat. Ineffabilis praeterea & sola mente percipiendus deus ideo dicitur, quia nec genus circa illum, neque species, neque differentia ulla, neque accidit illi quicquam. nam nec malum, nefas enim dictu id esset. Neque etiam bonum siquidem participatione cuiusque bonitatis praesertim talis existeret. Neque differentia illi accidit ulla. Non enim id secundum ipsius notionem fieri potest. Neque qualitas non enim qualis effectus est. neque tamen informis. non enim qualitate ulla ad se pertinente priuatus est, nec est pars cuiusquam. nec totum, ut partibus constitutum. neque idem est cuique, nec alterum. quippe nihil illi contingit, quo ab aliis secerni queat, neque mouet neque mouetur. Vnde, prima huius intelligentia est secundum horum omnium ablationem, quemadmodum punctum quoque cogitamus secundum ablationem. primo superficiem. deinde lineam. postremo punctum considerantes. Secunda eius intelligentia est secundum proportionis rationem hoc pacto. Quam rationem sol habet ad uisum & ad ea quae uidentur non existens ipse uisus praebes uero huic quod ut uideat, his autem ut uideantur eandem profecto rationem habet intellectus primus ad intelligentiam quam animae

in est, & illa quæ intelliguntur, neq; enim ipse idem quod intelligētia est porrigit tamen intelligendi uigorem animæ quidem ut itelligat, intelligibilibus autē ut intelligantur ueritatē que illis inest illuminans. Tertius intelligendi modus huiusmodi est. Aduertens quispiā pulchritudinem quæ corporibus adest, ad animi pulchritudinē sese confert, deinde ad eam, quæ in officiis ac legibus, postremo ad ipsū pulchritudinis fontem, supra quem ipsum bonū amandum & expetendum intelligit, uelut splendorem in animam, quæ illuc euolauit subito refulgentē. Huiusmodi uero lumen deum ipsum esse ob excellentiā recognoscit. Eum que in primis sine magnitudine quantitatis agnoscit. Nam pars atq; id, ex quo aliquid constituitur illud, semper cuius pars est antecedit. planū nāq; prius est, q̄ corpus, & linea priusq̄ planū. Cū uero partes nullas habeat, neque secundum locum, neque secundum alterationem mouebitur. Et n. si mutationē patitur, uel a se ipso, uel ab alio quodā pmutari necesse est. Si ab alio, illud utiq; ualidius erit. Sin a se ipso, aut in deterius, aut in melius transmigrabit. Verū utraq; in possibilia sunt. Quibus omnibus pspicuum est ipsum incorporalē esse. Verū tamen ex iis, q̄ adiciētur, idem quoq; patebit. Si corpus deus esset, ex materia, specieq; constaret, ex eo q̄ omne corpus compositū quoddā est ex materia simul, & specie quod quidē idea; simile redditur, dum illis ineffabili quadam ratione participat. Absurdū autē est deū ex materia specieq; constitui. Neque enim simplex, neq; principium esset. Quāobrem incorporeus deus est, præterea si corpus est, ex materia constat. Ideoq; uel ignis est, uel aer, uel terra, uel aqua, aut aliquid ex iis conflātū. At quomodocūque se habeat principium minime erit, eritque materia ipsa posterior, si quidē ex materia conficiatur. Quæ quoniā nepharia sunt, incorporeū esse deum necesse est. Etenim si corpus est, corrumpi potest, genitūsq; est, & trāsmutationi subiectus. Atqui hoc nihil in deum cadit.

Caput xi. qualitates sunt incorporeæ.

Valitates in super in hunc modū incorporeas esse monstrabimus. Omne corpus subiectū est, qualitas uero minime subiectum, sed accidens, non ergo corpus est qualitas. Nullum corpus in subiecto, omnis qualitas in subiecto. non ergo corpus est qualitas. Item qualitas contraria qualitati, nullum uero corpus, qua corpus contrarium corpori, non ergo corpora sunt qualitates. Quinetiam rationi maxime consentaneum est, ut quē admodū materia qualitatis ē expers, ita & qualitas materiæ expers sit. Et si materia careat, corpus esse non poterit

terit. Enimvero si corpora qualitates sunt, duo ac tria corpora eundé in locū concurrent, quod a ratione procul aberrat. Quod si qualitates incorporeæ sūt, opifex quoq; illarū incorporeus est, præterea agentia nulla esse præter incorporalia possunt, siquidē corpora passibilia sunt atq; fluentia, neque semper eodé se modo habentia, neq; i eodé statu perseverantia, & in quibus aliquid efficere alicui forsitan uidebuntur, multo magis illic pati reperientur. Vnde quēadmodū est aliquid quod omnino patitur, ita necesse est aliquid, quod omnino agat existere. Id uero nihil esse aliud q̄ incorporeum inueniemus. Sermo itaq; de rerum principiis qui theologicus appellatur, hic iam finem suum accipiat. Nam deinceps in eam disputationem quæ physica nūcupatur, descendendū eē uidetur.

Caput. xii. De causis & generatione & elementis, & ordine mundi.

Orporalium omniū quæ secundū naturam distincta inuicē efficiuntur præfinita quædam exemplaria ideas esse oportet, ad easq; sciētias & definitiōes referri. Nā præter singulos hoīes, hominem ipsum intelligere decet, & præter equos singulos, ipsum equū ac generatim præter animalia cuncta immortale animal & ingenitum, quēadmodū ab uno sigillo plurimæ exprimuntur imagines, & unius hominis imagines multæ, quibus omnibus idea ipsa causa est, ut huiusmodi sint cuiusmodi & ipsa est. Quapropter mundū hunc uniuersum pulcherrimū opificium dei necesse est ab ipso deo ita fabricatū fuisse, ut, ad ideam quādam mundi huius exemplar in ipsa fabricatione respexerit, dum mira quadam prouidentia atq; optima norma, hoc est propria bonitate ad huius machinæ constructionē sese deus accingeret. Ex tota ergo ipsum materia genuit, quam quidem sine ordine ullo ante cæli generationē tumultuantem deus ex confusione deformi in pulchrū ordinem reuocauit, numerisq; decentibus & figuris eius partes undiq; decorauit, ut ea mundus sit proportione contextus, quam etiā nunc ignis atque terra ad aerem & aquam seruant. hōrū tunc uestigia solum absque ratione atq; mensura in ipso elementorum receptaculo cōfuso iacebāt, quatiēbantque materiam, & a materia uicissim quatiēbantur. Ex integris enim quatuor elementis eum compegit, ex toto scilicet igni aerēq; & aqua, simul ac terra, nullam alicuius partem potentiām ue reliquens. præcidebat enim quod corporeus futurus esset, tactuq; ac uisu percipiendus. Absque uero ignis & terræ præsentia nihil tangendi uidendique sensum mouere potest. Quamobrem secundum congruam rationem ex igne ipsum terrāq; cōstruxit, quoniam uero uinculo quodā utrorūq;

medio ad extrema uincienda opus erat. diuinum autem uinculum est, quod secundū proportionem fit, quod & seipsum & ea quæ uinciuntur unum efficit, planusq; mundus nequaquā futurus erat, alioquin unicū mediū suffecisset, sphaericus autē esse debebat, ideoq; geminis illi mediis opus erat, ob hanc causam in quā inter ignem, ac terram, aer & aqua secundum proportionis consonantiam interiecta sunt. ut quēadmodum se habet ignis ad aerem, sic aer ad aquam, utq; aer ad aquam, sic & aqua ad terram. Ac rursus ut terra ad aquam, sic aqua ad aerem, utq; aqua ad aerē, sic aer ad ignem. Ex eo in super q; nihil extra mundū reliquit, unicum, illum fecit, & ideā suae, quæ unica est. numero quoque parem. In quē præterea nec morbus unq; neq; senectus incurreret, quippe cū nihil extra super sit, quod uim inferat. Verū se ipso sufficiens nulliūsq; indigus atq; incolumis perseueraret. Figurāq; illi dedit sphaericam, utpote omnium pulcherrimā figurarum, capacissimamq; & ad motum facillimam. Et quoniā nec auditu nec uisu neq; cæteris sensibus indigebat, ideo sensuū instrumenta ad obsequium sentiendi nulla prorsus adiecit. Cæteras itē motus species procul esse iussit, solumq; circuitū concessit illi tanq; metis & sapientiæ proprium.

Caput xiiii. De cōueniētia figurarum cum elementis mūdi atq; mūdo.

T cum duo sint, ex quibus constructus est mundus, corpus sci licet atque anima, quorum illud uisibile corruptioniq; obnoxium, hæc inuisibilis atq; intangibilis utriusq; uis constitutioq; differens extitit. Corpus siquidem mundi, ex igni terra aqua & aere cōcompactum est. Quatuor enim hæc artifex ipse mundi comprehendens, nullum prius elementorum ordinem obseruantia figurauit ea pyramide atq; cubo, & octaedro. id est figura octo facierum, atq; icosaedro. id est figura facierum uiginti. Cunctis autem impressit duodecaedrum. id est figuram facierū. xii. Quatenus ergo materia pyramidē figuram induit, ignis emicuit. Ea quippe figura tenuis & ad icisionem præ cæteris apta, ex paucioribusq; triangulis constituta, ideoq; omnium figurarum leuissima. Quatenus autem octaedrum, aeris subinduit qualitatem. At uero cum primum icosaedram figuram cepit, aquæ naturā sortita est. figurā deniq; cubicam terræ largitus est, solidissimæ quidem atq; elementorum omnium stabilissimæ. figura deniq; duodecaedra ad uniuersi fabricam usus est. his omnibus antiquior natura plano. Plana enim solida præcedunt. planæ uero naturæ duæ quædam origine rectis angulis figuræ sunt scalinus & isocles. Et scalinus quidem est triangulus unum rectum

rectum angulum habens, alterum duarum tertiarum, alium unius ter-
tia. Scalini ergo triangulus pyramidis, & octaedri, atq; Icofaedri elemē-
tum fit. Cum pyramis ex triangulis quatuor æquilateris constituatur,
quorum quilibet in sex triangulos scalinos distribuitur. Octaedra uero
figura ex octo similibus, quorum quisq; in sex triagulos scalinos diui-
ditur. Icofaedra figura ex uiginti similiter. Isoceles autem triangulus fi-
guræ cubicæ elementum est. Nam quatuor isoschieles trianguli cōcur-
rentes quadrangulū complent. Ex huiusmodi aut quadrangulis sex cu-
bus conficitur. Duodecaedram uero figuram ad uniuersi constructionē
ipse deus assumpfit, unde & animalium formæ duodecim ī zodiaco circulo
cōspiciuntur, quorū quodlibet ī partes triginta secatur. Similiter quoq;
ī ipsa duodecaedra figura ītueri licet pētagonos duodecim ītrinagulos
quiq; ita, ut unusq; p sex triagulos diuifos existat. & ī oī duodecaedro
trecenti sexaginta triaguli reperiatur, quot etiā ī zodiaco portiones existūt.
his ab ipso deo formata materia agitari cœpit, primo qdē uestigiis absq;
ordine, deīde à deo ī ordinē redacta est, singulis secundum proportionē
īuicem temperatis. neq; tamen loco discreta hæc permanent, indefinē-
temq; concussionem & ipsa habent, & in materiam īferūt, A circunfe-
rentia enim mundi constrieta seruantur, atq; inuicem alternis pulsibus
coagitata feruntur, tenuia quidem in prouiciam solidorū. Quadecau-
sa nihil omnino uacuum restat et in æqualitas iugiter perseuerans pul-
satiōis causā præbet. Abiis enī materia, & ista uicissim à materia q̄tiūtur.

Caput. xiiii. De aīa mundi, & sphaeris, atq; stellis.

X corporibus itaq; animæ uires in uestigare cōcessit. Nam cū
res singulas anima discernamus, rerum omnium p̄cipia me-
rito huic indidit, ut quicquid unq̄ occurreret, ex cognatione
quadam recognoscentes rebus cōsonam illius essentiam adhiberemus.
Ergo cum diceret esse intelligibilem quādam, indiuisibilemq; substan-
tiam, alteram quoq; circa corpora dispersam tradidit, inuens animam p̄
intelligentiam utraq; substantiam percipere posse. Et quia in rebus iis,
quæ ad intelligētiam attinent, & in iis etiā, quæ ad sensum ipsum idem,
atq; ipsum alterum esse cognouit, ex iis omnibus animam iure consti-
tuit. Aut enī simili simile (ut pythagoreis placet) agnoscitur, aut quem-
admodum heraclito physico dissimile semper dissimili. Cum uero mū-
dum Plato genitum inquit, haud quā sic eum sensisse credendum est,
ut aliquod olim tempus ante mundum præcesserit. uerū quia semper
ī generatione perdurat, indicatq; substantiæ suæ causam præstatiorem.

anul non

Animam præterea mūdi, quæ semp extitit, haud efficit deus, sed ornat.
 eaq; ratione illam facere non unq̄ asseritur, q̄ excitat eam, & ad se ipsum
 eius mentem uelut ex profundo quodam sōno conuertit, ut ad ea, quæ
 intelliguntur a deo respiciens, diuinaſq; notiones affectans, species inde
 formāſq; recipiat. perſpicuum est præterea, q̄ mundus anima, simul &
 mente ab ipſo deo donatus est. Nam cum optimū opus fore id uellet, me-
 rito & animatum mūdum, & intellectualem effecit. Et enim opificium
 uiuens non uiuente omnino præſtantius est, & mētis compos eo, quod
 mentis est expers. Nec forte ſine anima accedere mundo mens poterat.
 Cūmq; anima a mundi medio ad extrema uſq; ſe funderet, mundi cor-
 pus totum circulo complexa eſt, uniuerſum quippe circūtegens ſingu-
 lis eius cōmunicata particulis, eōq; pacto inſolubili cōnectit uinculo,
 in columenq; conſeruat. Atq; ea uis animæ, quæ extra reſtitit, partes eius
 intimas antecedit. Illa ſiquidem in diuiſa permanſit interior autem por-
 tio in ſeptem diuiſa circuloſeſt, ab ipſo principio dupliſ ac tripliſ inter-
 uallis undiq; diſtributa. Et illa quidem, quæ ab idiuidua ſphæra cōpre-
 henditur, ei quod ipſum idem eſt, cognata permanet, quæ autem diſper-
 ſa eſt ei contra quod ipſum alterū appellatur. Motus enim cæli ſingula
 comprehendētis cum minime peruagetur, unus eſt, ordinemq; præci-
 puum ſeruat. At uero ſubiectorum progreſſus uariuſ ortibūſq; & occa-
 ſibus permutatur. Vnde peruagatio quædam, atq; oberratio nūcupatur.
 Exrimus quidem circulus ad dexterā abortu in occaſum uſq; tranſcur-
 rit. Interior autem contra, in ſiniſtram ab occidente in oriētem ſuperio-
 ri reſiſtens. Stellæ præterea, & aſtra deus ipſe molitus eſt, & quæ ex iis ne-
 quaq̄ uagantur, ad cæli noctiſq; ornatum. Atq; huiuſmodi ſtellarū mul-
 titudo innumera eſt. Quæ uero uagantur, numero ſeptem, ad numeri
 temporisq; originem, & ad rerum omniū illuſtrationem. Tempus pla-
 ne mundani motus interuallum fecit, ueluti quædam æternitatis imagi-
 nem. æternitas quippe æterni mundi ſtatus meſura eſt. Vagantiū quo-
 que ſyderū haud ſane omniū uis eadem eſt. Sol enim dux eſt, omniū
 reliquorū, & illuminans, & oculis patefaciens uniuerſa. Luna deīde po-
 teſtatis gratia ſecundū obtinet ordinem. Cæteri uero planetae ſecundū
 proportionem pro ſorte propria ſinguli. Luna ſiquidem meſiſ termi-
 num indicat, in eo ſpatio circulum ſuū excurrere ſolēmq; comprehen-
 dens. Sol autē anni meſura, tranſcurrens nāq; zodiacū circulū anni tē-
 pora complet. Cæterorū quoq; ſydeꝝ quodlibet proprio circuitu fer-
 tur. Atq; ii quidem circuitus non quibuſcūq; hominibus, ſed eruditis
 noti ſunt

uincit no uincit p/hut

noti sunt. Ex omnibus demū reuolutionibus absolutus numerus tem-
 pusq; complebitur, cum ad idem pūctum omnes planetæ peruenien-
 tes eiusmodi accipient ordinem, ut linea quadam recta a suprēmo cir-
 culo usq; ad terram secundum perpendicularum considerata omnium
 centra in ipsa conspiciantur. Cum igitur septem sphaeræ in orbe circū-
 uago constructæ fuissent, in iis corpora septem conspicua mundi con-
 ditor maxima ex parte ignea fabricauit, eaq; sphaeris ex altero uagōq; cir-
 culo constitutis adnexuit. Lunam profecto circulo supra terram primo
 dicauit. Solem uero secundo. Luciferum deinde, & sacrum mercurii sy-
 dus in circulo pari ac sol uelocitate currente disposuit. Supra uero reli-
 qua secundum propriam sphaeram gradatim disposita. Tardiores sa-
 ne omnibus saturni stellam in proxima sub non errante circulo sede
 locauit. Qui uero huic aliquid in tarditate cædit Iupiter, continuo se-
 quebatur. huic mars deinde successit. Octaua demum potestas hæc om-
 nia circumplexa est. horum singula uiuentia sunt, & intelligētia, nec nō
 dii cognominantur. eorumq; figuræ rotundæ sunt.

Caput xv. De dæmonibus, atq; elementis.

Vnt & alii, qui uocantur dæmones in singulis elementis, quos
 intelligibiles deos nūcupare possumus. partim quidem uisi-
 biles, partim autem uisus aciem fugientes in æthere, atq; igni,
 aerēq; & aqua, ne pars ulla mundi expers animæ, animantis sue natura
 præstantis relinqueretur, his autem terrena, & quæ sub luna sunt cun-
 cta subiiciuntur. Et enim deus mūdi toti⁹, deorumq; & dæmonum au-
 ctor est, atq; id uniuersum uoluntatis diuinæ munere nunq̄ imposterū
 dissoluetur, Cæteris autem operibus eius filii præsumt, secundum patris
 præceptum imitationēq; singula transigentes. A quibus furentiū cō-
 citatio, atq; raptus, & somnia, & oracula, & quæcūq; per uaticiniū morta-
 libus accidunt. Terra uero omnium media sita est, circa discordiam agi-
 tationēque, quæ per totū porrigitur coarctata, diei noctisq; custos, deo-
 rū omniū, qui intra cælū sūt antiquissima. Ac post ipsā mūdi toti⁹ ani-
 mam dulcia nobis alimenta ministrat. circa quam cælum uoluitur, nec
 non astrum ipsa quoddam est, ob eamq; rationem imota permanet, q̄
 æquilibrata est in medio similis continentium, æther autem exteriorem
 prouinciam sortitus est, in sphaeras uagantium & non uagantium distri-
 butus. quibus aer successit. In medio uero terra una cum eius humore
 refedit.

Caput. xvi. Dii iuniores sunt opifices hominis. De trāsmigratiōe aīe.

Um hęc omnia fabricata essent, restabant mortaliū animantium genera tria, uolatilium, natantium, atq; gradientiū, quorum generationem filiis suis Faber mundi mandauit. Nam si ipse hęc etiam genuisset, immortalia nata fuisset. Illi igitur a prima materia particulas, quas exactis certis temporum curriculis redderent mutantes, mortalia finxerūt animantium genera. Quoniam uero de hominum genere utpote diis cognatiorum patri deo, tum etiam natis curam erat, demisit huius generis animas in terram ipse omnium artifex stellarum numero pares. Verum cum quamlibet, antea cognato astro tāquā uehiculo imposuisset, instar legum conditoris fatales illis leges explicauit, ut ipse extra culpam delictorum existeret. Docuit igitur perturbationes a corpore mortales exorituras primo quidem sensum, postea uoluptatem, atq; dolorem, metumq; & iram, quas quæ superaret, neq; se trahi permitterent, iuste uicturas, & in cognatum astrum deniq; redituras. quæ uero ab iniustitia superaretur, secunda generatione in uitam scemina migraturas. Et quæ nō dum ab improbitate cessarent, in brutorum deniq; naturam degeneraturas. finem uero laborum tunc demum futurum, cum innatos corporis affectus expulerint, & in proprium habitum iam redierint.

Caput. xvii. De corpore, membrisq; hominis, & uiribus animæ.
 Si autem i primis hominem ex terra, & igni, aereq; & aqua, finxerunt, portiones quasdam, quas quandoq; redderent a materia mutuantes, ligantesq; inuicem latentibus nexibus corpus unum ex omnibus confecerunt. Ac partem deinde animæ præstantiorem in capite locauerūt, cum cerebrum prius ceu cultum agrum præparauissent. Circa uultum organa administra sensuum disposuerūt. Composuerunt quoq; medullam ex lenibus ac sine flexura triangulis, quibus elementa genita fuerant, genitalis seminis futuram originē. Os autem ex medulla atq; terra coegerunt, postq; hęc duo igni & aqua crebrius irrigarant. Neros item ex osse atq; carne. Caro uero ex salsa & acuta quadam quasi fermentatione compacta est. Circū dederunt autē ossa medullis, & ossibus iuncturarum gratia neruos. Vnde neruorum obsequio flexiones articularumq; nodi prouenerunt. per carnem postremo tegmentum illis adiectum ē, quæ tum alba tum plurima & ad decorem & ad usum uiuentis est tradita. Ex iis præterea interna sunt implicita uiscera, uenterq; & circa ipsum intestina undiq; reuoluta. Superne uero ab ore

ore arteria & fistula faucium, una quidem i stomachum, altera autem in pulmones protensa. Cibi profecto i uentre digeruntur spiritu simul & calore attriti, atq; molliti, atq; ide i totum corpus manāt permutationibus propriis. Duæ autem uenæ circa spinam erectæ caput cōtrario modo implicant in uicem obuiantes, hinc in multa se scindunt. Postquam dii hominem fabricarunt, animamq; illius dominam corpori coniunxerunt, animæ ipsius p̄cipem rationem caput habitare iussere. A quo medullæ neruorumq; origo deducitur, cuiusue uariis passionibus mentalis alienatio sequitur. Qua propter circumpositis capiti sensibus ipsam corporis arcem quasi quibusdam satellitibus munierūt. In ea siquidem ea uis habitat, quæ ratiocinatur, iudicat, & contemplatur. At uero partes animæ, quæ mouentur affectibus, humilioribus sedibus addixerūt. Irascendi uim cordi, concupiscendi utero atq; iis, quæ circa umbilicū sunt partibus, de quibus in posterioribus differemus.

Caput. xviii. De uisu, lumine, specularibus imaginibus.

u Erum posteaq̄ in uultu luciferos oculos in sculpsērunt, lumē illis igneum accendere. Quod quum lene & quodammodo crassum esset, existere diuini luminis germanum existimauerunt. Id utiq; passim p̄ oculos emanat, uerum per pupillas purius, uberi usq; transcurrit. Quod quidem externo fulgori simile cōmixtum simili ac corroboratum uidenti sensum præstat. Ideoq; noctu abeunte, uel obumbrato lumine haud amplius radius hic noster aeri se propinquo permiscet, Quo fit ut se ad interiora recipiens demulceat, atq; resoluat inter nos motus, somnōq; membra deliniat. unde & palpebras quum iā retractum est claudit. Et si plurimum quietis induxerit, somn⁹ ferme sine insoniis surrepit. Quod si quædam adhuc agitationes restiterint frequentia confestī phantasmata nobis occurrūt. Atq; hoc pacto phātasie seu ueræ, siue falsæ tramite quodam directo nascuntur. Post istas autem secuntur imagines, quæ in speculis uel aliis corporibus translucentibus lenibusq; uidentur, quæ quidem haud aliter q̄ secūdam reuerberationē resultant. Quatenus enim uel concauū, uel conuexum, uel oblongum speculum erit, eatenus uisa diuersa ituentibus apparebunt. Nam lumina ad partes alteras reflectentur à conuexo quidem repulsa atq; dispersa inconcauum uero conuenientia. Quam ob causam in quibusdam dextra atq; sinistra contrauerfa uidentur, in aliis pari modo, in nōnullis autem supera ad infera, ac uice uersa ad superna infera conuertuntur.

Caput. xviii. De cæteris sensibus, & obiectis eorum.

Vditus uero ad uocis perceptionem procreatus est exoriens à motu, qui circa caput efficitur adiecur usq; deueniens. Vox autem per aures cerebrumq; & sanguinem ad animam penetrat. acuta quæ mouetur uelocius, grauis quæ tardius, magna quæ plurima, parua quæ pauca. Post hæc narium uis sequitur ad odorum perceptionem progenita. odor autem est passio quædam à narium uenis usq; ad ubilici regiones trafluës, huius species præter duas cõmuniores nomina nequaquã habent. Atq; hæc quidem non aliter quã bonus odor, & malus odor, quæ suauitatis & nauisæ nomina sunt, cognominantur. Odor certe omnis aere crassior est, aqua subtilior. proprie autem in iis odoris genus accidit, quæ non dum transmutationem integram susceperunt. sed cõmunionem quadam aeris & aquæ constant, cuiusmodi sunt, quæ ex fumo & caligine conficiuntur. his enim inuicẽ alternatis odorandi sensus efficitur. Gustum deinde uariorum admodum succorũ iudicem dii formarunt, uenas porrigentes ab illo ad cordis sedem, quibus diuersi liquores examinarentur. hæc siquidem dum dilatantur uarie, atq; contrahuntur, secundum succorum icidentias eorum uarietatem discernunt. sũt autem saporum differentia septem dulcis, acer, ponticus, austerus, salus, acutus, amarus. Et dulcis quidem natura reliquorum omniũ contraria, etenim humorem linguæ ibibitum perfundit atq; delinit. acer turbat atq; dispergit. acutus inflamat, & ad supera euolat. qui uehementer abstergit, & liquefacit, amarus dicitur. sed qui lenius purgat, atq; permollit, falsus. Ex iis autem saporibus, qui obstruunt linguæ meatus, & cõtrahũt, qui id asperius agunt pontici. qui uero lenius austeri dicuntur. Tangendi postremo sensus à diis genitus est, ut calida dinoscat, & frigida, mollia, & dura, læuia atq; grauia, leniaq; & aspera. Cedentia quidem corpora dicimus, quæ tactũ recipiunt. Resistentia, quæ minime cedunt. hoc autem propter corporum ipsorum fundamẽta contingit. Quæ enim, ampla, habent stabilia ac solida, quæ contra exiguo fundamento utuntur, cedentia, mollia, lubrica sunt. Asperum sane est, quod iæquale ac durum. lene, quod planum simul & pigre. cum uero calida & frigida passio admodum opposita sint, diuersis causis inferuntur. Nam quod acumie ac uelocitate partium scindit calidam passionem gignit, frigidã uero, quod ingressu pigrius, dum tenuia quidem expelluntur, & in illorum sedes crassiora penetrare coguntur. Tunc sane concussio tremorq; prouenit, & quæ hinc passio in corporibus nascitur. Rigor existit.

Caput. xx.

DE PHANTASIA ET INTELLECTV

Caput.xx.De graui,& leui.

Rauē,& leue per superiorem & inferiorem locum definire nō
 g decet.nihil enim aut sursum est,aut deorsum. Nam cum cæ-
 lum omnino rotundum sit,& in conuexa superficie æquali-
 ter leuigatum,haud decet aliquid superius,aliquid inferius prædicare.
 Cæterum graue quidem dicendum id est,quod difficile in locum extra
 naturam suam trahitur,leue uero, quod facile. Itē graue,quod ex pluri-
 mis,leue quod ex paucissimis partibus est compositum.

Caput.xxii.De respiratione.

Espiramus autem hoc pacto. Aer amplus circumstans undiq;
 r per os,ac nares,cæterosque latentes meatus corporis influit.
 Calefactus inde ad externum cognatumq; aerem refluere ni-
 titur,Qua uero ex parte effluxit,extimum aerem ad interna repercutit.
 & huiusmodi circulo nunquam cessante inspiratio,& expiratio sequitur.

Caput.xxiii.De causis morborum.

Orborum causas Plato multas esse docuit.Primam quidem
 m elementorum excessum,atq; defectum,mutationesq; locorū
 in prouincias naturæ minime congruas.Secundam uero mu-
 tuam cognatorum regenerationem. Veluti si ex carne sanguis,aut bilis,
 aut pituita fiat, hæc enim omnia nihil aliud,quam colliquationem,&
 putrefactionem esse.pituitam enim esse recentis carnis liquefactionē.
 Sudores autem & lachrymas effluxum quendam, reliquiasq; pituitæ.Ex
 tra quoque missa pituita albas infectiones inducit. At intus atræ bili cō-
 mixta morbū comitialē,q; facer apellatus ē,procreat.Acuta uero & salsa
 pituita passionū,quæ p fluxū accidunt causa est. Omnes enim,qui pi-
 tuita simul & bili grauantur.id pati necesse ē. Nam in numeros uariosq;
 morbos bilis cū pituita gignit,febrem continuā ignis excessu continge-
 re putat,diurnā,aeris tertianam,aquæ quartanā deniq; terræ. deiceps de
 aia hinc sumentes exordium dicendū est. et si in idē redire uidemur.

Caput.xxiiii.De tribus principalibus animæ uiribus

Nimam hominis immortalē à primo deo suscipiētes dii mor-
 a talium generum conditores partes illi duas mortales (ut dixi-
 mus) adiunxerunt. Verum ne uis animæ immortalis,atq; di-
 uina deliramentis mortalibus inficeretur, in ipsa corporis arce sedem-
 eius utpote principis omnium statuerunt. Etenim habitaculum eius
 caput esse uoluerunt, ea figura, qua mundus elaboratus. Reliquum
 uero corpus huic administerium quasi uehiculū subiecerunt, Ipsis uero

mortalibus portionibus proprias singulis prouicias assignarunt. Iracundia quippe praecordia. cupidini uero locum medium inter umbilicum atque diafragma ibique uim eam ueluti furiosum & agreste animal ligauerunt. Pulmones machinati sunt gratia cordis molles atque uentosos, & instar fistulae cauos, & spongiae similes, ut cor irae ardore non unquam exstians aliqua saltem refrigeratione mitigaretur. Iecur autem ad excitandam concupiscentiam animae, rursusque sedandam dulcedinem simul, & amaritudinem nactum est. Quinetiam ita est institutum, ut diuinationes, quae per somnia fiunt in ipso reluceant. in eo siquidem propter lenitatem, soliditatem, atque nitorem uim a mente manantem refulgere putauit. Splenem uero iecoris ipsius gratia, ut & purget ipsum, & splendidum reddat, utque putredines corrodescentes, quae quibusdam morbis circa iecur affluunt in splenem continuo delabantur.

Caput. xxiiii. de distinctione partium animae.

Quod autem illae tres animae partes locis propriis seiunctae sunt, hinc discere licet. In primis enim, quae natura segregata sunt, altera existunt. natura uero segregatur, quod rationem habet, & quod rationi subiicitur. Si quidem illud circa intelligibilia uersatur, hoc autem circa molesta uel laeta. Quinetiam ratio hominibus duntaxat, pars autem perturbationibus obsequens, caeteris quoque uiuentibus competit. Ratio itaque & irrationalis animae portio, cum natura distinctae sint, locis quoque seiunctae esse debent. Inueniuntur enim haec duo sepe inuicem repugnare. Nihil autem secum pugnare potest. neque etiam quae inter se contraria sunt. circa idem secundum idem eodem in tempore adesse ullo modo possunt. Videtur autem in medea ira cum ratione pugnare. intelligo inquit quae factura sum esse mala, ira tamen consilium superat. in ipso etiam Laio dum chrysiptum raperet, concupiscentia rationi nimium repugnabat, sic enim inquit. Heu heu diuinum hoc hominibus malum, quando quis bonum nouit, sed minime utitur. item aliud quiddam esse uim rationalem, ex hoc plane patebit, quod diuersa utrorumque curatio est. Illa quippe disciplina, haec autem consuetudine, & exercitatione curatur.

Caput. xxv. De immortalitate animae.

Nam his rationibus immortalem esse Plato demonstrat. Anima cuiusque adest, uitam affert, utpote illi naturaliter insitam. quod uero uitam praestat, mortem minime suscipit. quod

Quod autem huiusmodi est, immortale existit. ϕ si immortalis est, est anima, incorruptibilis quoque erit: essentia enim incorporealis secundum substantiam immutabilis, intelligibilis, inuisibilis, & uniformis est. nonne igitur, & simplex, & indissolubilis erit: Corpus uero contra habet sensibile, uisibile, dissipabile, compositum, multiforme. Præterea anima cum per corporis sensus ad illa, quæ sensibilia sunt descendit, angitur, atque turbatur. neque similis esse potest illius, cuius præsentia perturbatur. Quare intelligibilis potius, quàm sensibilis similis est. Intelligibile uero ipsa sui natura semper incorruptibile. Accedit ad hæc, ϕ anima ipsa natura corpori dominatur. quod autem natura sua regit, & imperat, diuinitati cognatum. quapropter anima deo proxima immortalis erit. Item quæcunq; sine medio contraria sunt, neque secundum se ipsa, uerum secundum accidens quoddam, sic à natura sunt instituta, ut ex se inuicem mutuo fieri ualeant. ipsum uero quod homines uiuere uocant, ipsius quod mori dicitur contrarium est. Quemadmodum igitur mors est animæ a corpore separatio, sic uita animæ cum corpore congressio est, animæ inquam, quæ ante corpus extiterat. quod si & fuit ante, & post mortem erit, cõsentaneum uidetur, ut sempiterna sit, neque enim ultra quicquid, quod illam perdat excogitare potest. adde ϕ si disciplina reminiscentiæ quædam est, immortalem esse animam necesse est esse uero reminiscentiæ sic adstruimus. neque enim aliter discere quicquid possumus, quàm per recordationem eorum, quæ quondam nouimus. nam si à singulis uniuersalia intelleximus, quoniam pacto singula ipsa uniuersa cum infinita sint percurrimus: at quomodo ex paucis in diuiduis cõmunia ipsa percepimus: decipemur enim atque mentiremur perinde ac si iudicaremus omne, quod respiratione utitur solum animal esse, uel quomodo ipsæ intelligentiæ in nobis principales essent. reminiscendo igitur intelleximus ex paruis acceptionibus à quibusdam secundum partem incidentibus reminiscentes eorum, quæ iandudum cognoueramus. quorum uel obliuionem tunc primum perpepsi sumus, cum primum animæ in corpora descenderunt. præterea si anima a proprio malo nequaquam corrumpitur, nunquam alterius malo. neque simpliciter a quocumque malo destruetur. cumque huiusmodi sit, incorrupta perseuerabit. Itē quod se ipso mouetur utpote motus principium, semper mouetur, & quod huiusmodi immortale est anima uero se ipsa mouetur, & quod se ipso mouetur motus omnis generationisque principium. Principium autem ingenitum, & incorruptibile permanet. Quæ & hominum & re-

liqtorum animantium animæ forte tales existunt atq; eiusdem mistio-
nis particeps per se mobilem sane animam uocat. Quoniam innatam
habet uitam semper secundum se ipsam operantem. Quod igitur ani-
mæ rationales immortales sint, ex Platonis sententia quisque asseuerare
potest. utrum uero & irracionales, ambiguum esse uidetur, probabile
tamen est irrationalium animas cum sola phantasia ducantur ratioci-
nationis, iudiciiq; expertes, nec intelligentiis, earumue collectione, aut
boni, maliue discretionem utantur, aut sane eiusdem, cuius et aîa nostræ
naturæ participes esse, sed mortales potius, corruptioniq; obnoxias. ex
eo autem quod rationales sint, sequitur ut extrinsecus ingrediantur in
corpora formati iam fœtibus adhærentes & in corpora plura tum hu-
mana, tum etiam alia eundem semper seruantes numerum transfigu-
rare ualeant. atq; id uoluntate deorum, siue i cōtinentia uitæ, corporisq;
amore. quippe corp^o & anima cognationem inter se quandam habent,
qualem ignis atque bitumen. quinetiã deorum animæ uim discernē-
di, quæ etiam dignoscendi facultas dici potest, nactæ sunt. Præterea &
aggrediendi naturam, quem assistendi uigorem possumus nuncupa-
re. Post hæc uim quandam, qua conciliant, & gubernant. quæ quidem
naturæ cum in hominum animis insint, postquam in corpora uene-
rint permutantur. Conciliandi nanq; & gubernandi facultas inconcu-
piscenciam, aggrediendi autem uigor in iracundiam trasmutatur.

Caput. xxvi. De uirtutibus, & uitiis, atque horum distinctionibus.

Quoniam uero secundum uires rationales & irracionales ani-
ma trifariam diuisa est, id homini cōtingere plato existimat.
ut nunquam prudens esse queat, dum aut timidus, aut intem-
peratus existit. Ideoque absolutæ uirtutes inuicem inseparabiles sunt.
dicuntur & alio quodã modo uirtutes naturæ dotes, & i cōtentiones bo-
næ, ob quandam similitudinē, idem quod & perfectæ uirtutes nomen
adeptæ. Quamobrem milites fortes quandoque dicimus, nec non im-
prudentes ac temerarios, quosdam fortes aliquando prædicamus. haud
sane de perfectis uirtutibus, sed de dotibus naturæ loquentes. Absolutæ
perfecto uirtutes nec crescunt unquam nec decrescunt. Vitia uero
intenduntur, atq; etiam remittuntur. unus siquidē altero imprudētior,
& iniustior. Neq; tamen se inuicē uitia cuncta secuntur sunt enim con-

traria

DE PHANTASIA ET INTELLECTV

traria quædam, quæ in idem congregari nequeunt. Sic se habet ferocitas aduersus timiditatem, & aduersus auaritiam prodigalitas. Neq; inueniri quisq; potest omnium uitiorum maculis inquinatus, quemadmodum nec corpus cunctis morborum corruptionibus simul afflictum. Accipienda est in super media quædam affectio, quæ nec ad uitium, neq; ad uirtutem pertineat. Neq; enim homines uniuersos probos uel improbos esse necesse est. nam huiusmodi sunt, qui iam ad integrum prouenerunt. haud quippe facile est euestigio à uitio ad uirtutem progredi. Lógo ení interuallo extrema inter se distant. Virtutú præterea quædam príces, quædam uero pedissequæ. Principes, quæ in parte animæ rationali, quibus & cæteræ uirtutes perficiuntur. Pedissequæ uero, quæ circa partem rationis expertem uersantur. Hæ siquidem honesta operantur haud sane secundum rationem, quæ ipsis in sit (Neq; ení habent) Verum secundum normam à prudentia ex consuetudine, & exercitatione illis impositam. & cum neque sciëntia, neq; ars in alia parte animæ q̄ irrationali consistat, uirtutes, quæ circa partes irracionales uersantur doceri nequeunt, quia nec artes, nec sciëntiæ sunt. Neq; enim propriam intelligentiã possident. Prudentia tamen, quæ & sciëntia est propria unicuiq; tribuit, quæ admodum gubernator nautis quædam ab illis minime inspecta interdum indicat. Illi uero secuntur eadem quoq; ratio in milite, & exercitus duce. cum uero mala & itendantur, & remittantur, delicta paria nequaquã erunt, sed quædam maiora, minora nõnulla. Quam ob causam cõditores legum quædã lenius, quædam asperius puniunt. Et quãuis ipsæ uirtutes summitates quædã sint, ex eo q̄ pfectæ sunt, ac recto cõparatur alio tamẽ mó mediocritates dicuntur, eo qđ circa singulas, uel saltẽ plurimas, duo uitia utrinq; conspiciuntur, quorum unum excessu, alterum defectu prouenit. Velut circa liberalitatem, hinc auaricia, ide prodigalitas cernitur. nam in affectibus in temperãtia sequitur, aut ex eo, quod ultra decenstransitur, aut ex eo, quod nequaquã attingitur. Neq; uero, qui parentibus suis furentibus nihil mouetur, neq; etiam qui ex quibuscunq; minimis effertur moderatus est. Item qui parentibus uita functis nihil dolet, insensatus est. qui uero mœrore se ipsum perdit, effrenis. At qui mediocriter tristatur, moderatus dicitur, Et qui in omnibus trepidat, formidolosus, qui nihil omnino metuit ferox, fortis autem qui ad timendum, atq; audendum mediocritatẽ seruat. Eadẽq; de cæteris omnibus ratio ẽ. Quoniam uero mediocritas in affectibus optima est, nec aliud est mediocritas q̄ mediũ inter excessum atq; defectũ, ob id. uirtutes huiusmo-

di mediocritates dictæ sunt, quod nos mediocriter affectos circa perturbationes humanas reddunt.

Caput. xxvii. Quomō uirtus qdē uoluntaria, prauitas autē iuolūtaria.

Ostquam uero siquid aliud in nostra potestate consistit, nec est
 p coactum, eiuscemodi præcipue uirtus est, neq; enim laude di-
 gna existimaretur, si uel natura, uel diuina sorte contingeret,
 sequitur ut uoluntaria uirtus existat, atq; id per affectionem quandam
 flagrantem, generosam, atq; perpetuam. Ex hoc tandē quod uirtus uolū-
 taria est, prauitatem inuoluntariam esse concluditur. Quis enim in par-
 te eius præstantiori, extremum esse malum sponte unq̄ eligat: Quod si-
 quis in uitium labitur, primum quidem non ut in malum, sed uelut in
 bonum potius inclinatur. Et si in malum irruit, omnino deceptus ē, ut
 per minus malum maius quoddam malum deuitet, atq; ex hoc iuolun-
 tarius agitur. Neq; enim fieri potest, ut quis eo animo ad mala declinet,
 quasi mala exoptet, neq; spe aliqua boni, aut metu maioris mali feratur.
 Quamobrem omnia quæ improbus agit, inuoluntaria sunt. Nam cū
 iniusticia inuoluntaria sit, multo magis iniuste agere inuoluntariū erit.
 quo deterior est operatio ipsa uitii, q̄ eius habitus ociosus. Et q̄ quis inuo-
 luntaria sint scelera, scelerati tamen homines puniendi. Ac etiam diuer-
 sa pœnarum genera esse debent, quæ admodum illata per iniuriam dāna
 differentia sunt. Inuolūtarium præterea in ignorantia quadam uel per-
 turbatione consistit. Quæ profecto excutere licet ratione, consuetudi-
 néque ciuili, atq; diligentia.

Caput. xxviii. De iniustitia, & de affectuum distinctione.

Antum uero malum iniustitia est, ut iuriam pati præstet ad-
 t modum, quam inferre. Et enim iniuria quenquam afficere
 improbi hominis opus est. Affici uero iniuria, imbecillis est
 passio. Turpe quidem utrūq;. Attamen inferre iniuriam eo deterius est,
 quo turpius. Atqui operæpretium est iniusto se iudici ultro subiicere,
 quemadmodum agrotanti medico se cōmittere. Omnis enim castiga-
 tio medicina quædam est delinquentis animæ. Quoniam uero uirtu-
 tes q̄ plurimæ circa affectus perturbationesq; uersantur, affectus ipsi iam
 distinguendi uidentur. Est autem affectus motus animæ sine ratione,
 gratia boni cuiusdam, aut mali. Irrationalis motus ideo dictus est, quia
 nec iudicia, nec opiniōes affectus sunt, sed irrationaliū p̄tiū aiæ motus.
 In parte enim animæ rationis expertæ motiones sunt, quæ & si nostra
 sunt opera, nihilo tamen magis in nostra potestate cōsistunt. Sape igitur

tur

tur inuoluntarii motus huiusmodi nobis exoriuntur, uoluntati que repugnant. Quandoq; enim accidit, ut dignoscetes nec aspera esse, quæ incidunt, neque dulcia, nec expetenda, nec etiam metuenda, nihilominus ab iis trahamur. Quod sane nunquam pateremur, si perturbationes idem essent, atq; iudicia, hæc enim tunc reiicimus, cum ipsa per consilium confutamus, siue ut decet, seu non, id agamus. Adiectum præterea in definitione est boni cuiusdam, aut mali gratia. Nam ex idifferenti occursum affectus minime concitatur. ex eo enim, quod aliquid aut bonum, aut malum apparet, perturbationes omnes nascuntur. Et si bonum adesse uideatur, uoluptate perfundimur, si fore cupimus malum contra cum præsens apparet dolemus, futurum metuimus. Simples præcipue affectus duo sunt, uoluptas scilicet, atq; dolor. Cæteri autem ex iis uelut elementis quibusdam conficiuntur. Neque enim cum iis timorem & concupiscentiam quasi simplices principalesq; sint, annumerare debemus. Nam qui metuit, non omnino uoluptate priuatus est, quippe si malorum repulsionem uel leuationem penitus desperarit, haud ultra metueret, imo acriori inde passione afflictus, doleret iam potius quam timeret. Qui uero cupit quandoquidem consecutionem eius quod appetit, sperat, quodammodo delectatur. Et cum haud certam spem habeat, angitur. Quod si cupido ac metus minime simplices sunt, sine controversia concedetur, nullum quoque reliquorum affectuum simplicem esse. uelut iram inquam desiderium, emulationem, cæteraque huiusmodi. In iis enim uoluptas & dolor tanquam ex iis compositis inspiciuntur. perturbationum præterea quedam agrestes, nonnullæ domesticæ sunt. Domesticæ quidem quæcumque secundum naturam hominibus insunt. Atque hæc sane dum modum tenent, necessariae ac propriae sunt. At cum supra modum efferuntur, profecto delinquant. Eiusmodi sunt uoluptas, dolor, ira, misericordia, uerecundia. Cõueniens quippe hominibus est iis, quæ secundum naturam accidunt delectari, contrariis uero dolere, & ira quæ ad repellendam ulciscendamque iniuriam necessaria est. Misericordia humanitatis atque caritatis est propria. Verecundia uero ut ab aduersis declinemus, nos prouocat. Agrestes autem & ferinæ perturbationes præter naturam hominum experuione uitæ, ac deterrima consuetudine procreantur. huiusmodi sunt risus effusior, & in malis contingentibus exultatio, & humani generis odium. quæ siue uehementes atque intensæ seu remissæ sint aut quomodocumque se habeant, semper aberrant mediocritatem quæ laudabilem nullam profusamittunt. De uoluptate autem & dolore sic inquit Plato. has uidelicet perturbationes in nobis ab ipsa origine naturaliter excitari. doloré

inhombrup

V iiii

quidem iis, qui præter naturam mouetur accidere, uoluptatē uero illis, qui in naturam suam restituntur. Existimat enim naturalem hominis statum esse medium inter uoluptatem atq; dolorem, dum neutro mouetur, quo in statu plurimum tempus uiuimus. Tradit item plures species uoluptatum, quasdam per corpus, nō nullas uero per animam, nec non ex uoluptatibus alias dolori cōmixtas, alias puras esse, aliquas item per memoriam fieri secundum spem, alias excitari, non nullas quoque turpes, honestas alias, & illas quidem ex incōtinentia, & ex iniustitia suscipi. has autem ex temperantia, aut alio quodam bono contingere, ueluti gaudium illud, quod ex uirtutum operatione percipitur. Cum igitur uoluptatum plurimarum natura obscæna sit. nequaquā disputandum esse censet. utrum uoluptas simpliciter & absolute bonū esse possit, exilis enim & inanis esse uidetur, cuius natura pedissequa est, alteriq; succedens, neq; substantiæ propriæ principalis particeps. Cōtrario quoq; suo congregitur dolori semper imixta, quæ sane nunquā contingerent. si uoluptas absolutum bonum, dolor autem absolutum malum esse posset.

Caput xxviii. De fato, & libero arbitrio.

E fato autem huiusmodi quædam Platoni uisa sunt. Omnia dicitur inquit i fato sūt. nō tamē omnia fato decreta. fatū enī legis istar nequaquā dicit. hic talia faciet, hic talia patietur. In infinitū nanq; progressio foret. cum infiniti sint, qui nascuntur, & innumera, q̄ illis deinde contingunt, libertas quoque nulla restaret, & laudes uituperationesq; penitus tollerentur. Verum sic fatum pronunciat. Quæcūq; anima talem uitam elegerit, & huiusmodi quædam cōmiserit, cōsequenter talia patietur. Libera ergo est anima, & i eius arbitrio, uel agere, uel nō agere ponitur, neq; hoc ab aliquo cogitur. Quod autem sequitur actionem, ab ipso fato perficietur. Veluti ex eo. q̄ paris helenam rapiet, quod quidem in eius erit arbitrio, sequetur, ut græci de helena decertent. Sic quoque Apollo ipsi laio prædixit, Si genueris filiū, nat⁹ ipse te perimet. In lege quidem, & laius, & generatio filii simul comprehenditur. Fato uero institutum est, quod ex generatione filii sequitur. ipse autē, quod possibile est. natura inter falsum & uerum media cadit. eiq; suapte natura in definito. libera animæ rationalis potestas undiq; supfertur. Quod uero eligentibus nobis efficitur, confestim aut uerum est, aut falsum. Ab eo autem quod in potentia, idest quod habitu quandoq; actūq; erit, admodū discrepat. Quod enim potentia facultatem quādam & aptitudinem ad aliqua, quæ nondum ordinem suum sortita sunt, significat quæadmodū

DE PHANTASIA
 quædam per partem
 corpoream in uoluntate
 boni, ubi non aliter
 accedit cum sensu
 oblectamento
 oblectamento
 quodammodo
 Caput xxviii. De
 Eiusmodi
 dicitur inquit
 nec accipitur
 ri potest
 rillius
 cum uoluntate
 nuptia
 bonum
 bonum
 ob hominibus
 aliquo modo
 cia omnia
 pellunt
 tenent
 dorem
 amant
 autem
 huiusmodi
 uerum
 huiusmodi
 non
 huiusmodi
 generatio
 animæ
 uerum
 ex eo
 flagrantem
 tam colere
 uiuificans
 osor, eos

quemadmodum puer potentia quadam grāmaticus, tibicen, ac faber dicitur, eritq; tunc in unius aut duorum habitu constitutus, cum didicerit, habitumq; istorum aliquem nactus fuerit. In actu uero tunc demum esse dicitur, cum secundum acquisitum habitum operabitur. At quod possibile uocabamus, horum neutrum est. Indeterminatum enim atq; indifferens natura sua, libertate nostra in utram placuerit stateræ lancem quodāmodo declinante, mox aut uerum, aut falsum ex possibili fit.

Caput. xxx. De bonis, & summo bono, atq; uirtutibus.

Einceptus quæ Platoni de moribus placuerunt, breuiter perstrigamus. Venerandissimum profecto & supremum bonum nec facile iueniri, nec postquā inueneris tuto cui libet reuelari posse putauit. Ideoq; cum paucis admodum, atq; his quidem familiarissimis, ac probe electis cōtemplationem ipsius summi boni cōmunicauit. Nostrum tamen bonum si quis diligenter eius libros examinauerit, in ipsa primi boni cōtemplatione posuisse reperiet. Quod quidē bonum, & deū, & primam mentem nuncupare licet. Omnia enim, quæ ab hominibus bona dicuntur, ea ratione bona nominari uoluit, quod aliquo modo ipso primo bono participant. Quemadmodum & dulcia omnia, atque calida participatione quadā primi dulcis & calidi appellationem huiusmodi sortiuntur. Ex iis uero, quæ nobis insunt, mentem, atq; rationem duntaxat ipsius boni similitudinem consequi. Quā obrem bonum, nostrum pulchrum quiddam, uenerādum, diuinum, amandum, cōmensuratum, ac beatitudo apud illum uocatur. Eorum autem, quæ uulgo dicuntur bona, cuiusmodi sanitas est, formāq; & robur, nec non diuitiæ, atq; dignitates, nullum profus esse bonum, nisi in usum uirtutis inciderit. Seperata enim hæc ab ipsa uirtute, materiæ sortē solūmodo tenent, atq; iis qui male utuntur, mala proculdubio sunt. Nō nunq̄ tamen ipsa mortalia bona plato nominat. Beatitudinem uero haudquā in bonis hominibus, sed in diuinis, ac sanctis iesse. Ideoq; ingentibus quibusdam admirandisq; bonis, legitimorum philosophorū animos refertos esse prædicat. Ac post corporis mortalis interitum, diuinis epulis uesti, ueritatīsq; campum cum diis una circūlustrare. Idq; ex eo potissimum promereri, q̄ in omni uita desyderio scientiæ diuinæ flagrauerint, atq; eam præceteris omnibus ueluti præciosissimū quiddam coluerit. Cuius munere mentis illorum expergefactus oculus, atq; reuiuiscens antea obcæcatus, in numeris tamen corporeis oculis prætiosior, eos uniuersæ naturæ rationalis compotes efficit. Et enim igno-

DE PHANTASIA ET INTELLECTV

locum migrant, qui popularem ciuilemque uirtutem, quam temperantiam & iustitiam uocant exercuerunt. Interdum igitur uitae finem esse dicit dei similem fieri, alias autem sequi deum ceu cum inquit, Deus profecto ut antiquus sermo testatur, principium, medium, finemque rerum omnium continens, rectitudine perficit singula secundum naturam undique circumcurrens. hunc semper iudicium sequitur iudex eorum, qui a diuina lege discesserint. Cui qui beatus futurus est se sponte subiiciens, mitis & modestus obtemperat. Non unquam utraque, ut cum inquit. Animam uero deum sequentem atque illi conformem, & caetera quae sequuntur. Et enim utilitatis principium bonum ipsum existit. hoc autem ex deo dictum est. Cuius uero principio finis erit, dei simile effici, dei scilicet caelestis uel proculdubio super caelestis, qui uirtutem quidem non habet, est tamen uirtute praestantior; Quae obbre recte quispiam dixerit *καλοδαιμονίαν* i. miseriam, daemoneis deprauationem esse. *βουδαιμονίαν* uero id est beatitudinem bonum daemoneis habitum. Tandem uero ad ipsam dei similitudinem accedemus, si conuenienti, natura utamur, moribusque, & uictu, ac sensu secundum legem, rationemque praesertim atque doctrina. ut ab humanis negociis longe admodum alieni diuinisque contemplationibus dediti semper uiuamus. praepurgationes autem, & quasi purificationes quaedam interioris daemoneis, si maioribus expiationibus opus fuerit, ipsae mathematicae disciplinae erunt, per musicam, arithmetica, astronomiam, atque geometriam. Corporis quoque cura per gymnasticam habenda est, qua promptius ad opera tum pacis, tum belli reddatur.

Caput. xxxi. Definitio uirtutis, atque distinctio.

Vm uero uirtus diuina quidam thesaurus sit, ipsa quidem est affectio quaedam animae perfecta & optima, ornatum, concordem, & stabilem efficiens hominem, tum ad agendum, tum etiam ad loquendum, & ad se ipsum pariter, & ad alios. Ex uirtutibus autem quaedam circa partem rationalem sunt, quaedam circa rationis expertem. Nam cum alia sit natura rationalis partis, alia irascendi potentiae, alia etiam concupiscendi, diuersae quoque harum perfectiones esse debebunt. Vnde ad primam prudentia, ad alteram fortitudo, ad postremam temperantia pertinet. Et prudentia quidem bonorum & malorum indifferentium uescientia est. Temperantia ordo circa uoluptates atque libidines, eas obediens rationi efficiens. Cum autem ordinem & obedientiam tribuimus temperantiae, id sane intelligi uolumus, quod uis quaedam est, qua cupidines pedissequae naturalis domini fiunt. fortitudo est legitimae institutionis, seu

ardua, siue facilis seruatio. idest conseruatix & executrix facultas legiti-
mi rationis propositi. Iusticia est consensus quædam omnium animarum par-
tium. quippe uis quædam est, per quam tres animarum uires sibi inuicem cõ-
sonant, & unaquæq; secundum dignitatem proprio munere fungitur. ut
iusticia cõmunis quædam & itegra harum trium uirtutum. prudentiæ,
fortitudinis, temperantiæ perfectio sit, dum ratio ducit & imperat, reli-
que uero partes quæq; pro naturæ suæ officio superiori subiectæ, obedi-
tesq; permanent. Quæ obrem uirtutes coniugatione quadam se inuicem
consequi putandum est. Fortitudo enim cum sit institutionis legitime
conseruatio, rationis rectæ cõseruatix erit. Recta autem ratio a prudẽ-
tia proficiscitur. Quin etiam prudentia cum fortitudine constat, bono-
rum nempe scientia est. nemo autem bonum discernere potest, dum ti-
miditate perturbationibusq; illam sequentibus obcæcatur. Atq; eodem
modo neq; cum imtemperantia prudens uir ullum habet cõmercium.
Ac generatim quisquis perturbatione cõcitus quicq; præter rationem effi-
cit, propter inscitiam semper aberrat. prudentia uero rem propriam &
rem familiarem, & rem p. administrat. Et ut rem p. gubernat ciuilibis sciẽ-
tia nuncupatur. cuius sunt officia duo, leges cõdere, & conditas exequi.
prima *νομοθετικη*. idest legum positiua, secunda *δικαστικη*. idest iudiciaria
nominatur. Cõsiderat denique ciuilibis peritia ea, quæ ad pacem, & quæ
ad bellum pertinent, & in eo cum alia plurima, tum hoc præcipue, bel-
lum neineundum sit, an potius renuendum

Caput. xxxii. de amicitia.

Micitia proprie nihil aliud est, q̃ beniuolentia mutua. hæc ue-
ro tunc existit, quando uterq; bonum alteri æque ac sibi esse
desyderat, quæ quidẽ æqualitas haud aliter q̃ per similitudi-
nem morum seruatur. Simile enim simili ac moderato amicum est. In-
tẽperata uero neq; inuicem neq; moderatis cõgruere possunt. Dicuntur & aliæ
quædam, nec tamẽ sũt amicitia à uirtute quodãmodo coloratæ. Cuius
modi est naturalis parentum ad filios, cognatorumq; ad inuicem beniuo-
lentia. nec non ea, quæ ciuilibis ac rhetorica nuncupatur. hæc siquidem nõ
semper beniuolentiæ uicissitudinem habent. Species præterea quædam
amicitiæ, amatorius affectus est. Amor honestus est animi generosi. tur-
pis abiecti, medius deniq; medii. Enim uero quæ admodum tres dispositio-
nes sunt rationalis animi. bona uidelicet, malæq; & media. Ita tres amato-
rii sunt effectus inuicem specie differentes. Quod autem tres sint amo-
res, fines illorum diuersi declarant. Turpis quidem sola corporis uolu-
ptatem

ptatem sequitur. Ideoq; brutorum passio est. Generosus uero nudum respicit animum ad uirtutis officia promptū. Medius utranq; diligit tū corporis, tum animi pulchritudinem. Atq; ille etiam, qui sumatur, neq; probus est, nec improbus. Quapropter amorem ad corpus ex parte aliqua declinantem dæmonē potius, q̄ deum appellare decet, nunq̄ in terrena corpora inersum, diuina ad homines, humana rursus ad deos traici entē. Cum uero amatorius motus in tres ideas sit, quas diximus distribu tus, boni quidem uiri amor passionis expers artificiosus quodammodo est. unde & irrationali animæ parte sedet, eiúsq; cogitationes huiusmodi sunt discernere, qui ab animi dotes sit beniuolentia dignus, atq; eū sibi conciliare. deinde eius, quem amat cogitationes, appetitionesq; si generosæ sint, & ad bonum feruore quodam animi perferantur, laudat, & approbat. sin contra se habeant, nec assentabitur illi, neq; sua uerbis, obsequiisq; deliniet, sed absterrebit potius, atq; docebit nequaquam illi, donec talis sit, esse uiuendum. promittet autem semper, ac porriget ea, quibus exercitatus is, quem amat, ad optimam frugem euadat. finis tandem is etiam, ut ex amore amicitia fiat.

Caput. xxxiiii. De speciebus rei publicæ

Erum publicarum quasdam præsupponendas esse dicit, quas in libris de rep. tradidit. In his enim priorem quidem concordem. secundam uero dissidentem descripsit inquirens, quænam istarū præstatiores essent, & quo pacto constituerentur, est & apud eum instar diuisionis animæ respu. quoq; in tria membra diuisa, in custodes, adiutores, artifices. primis autem consultatio nem principatumq; tradit. secundis propugnationem, si quando opus fuerit, quos iracundia comparat. quasi opem rationi ferentes, Postremis uero artes, ac cætera ministeria. principes existimat philosophos. & contemplationi ipsi us boni deditos esse debere. hoc enim modo duntaxat ipsos omnia recte gubernaturos. quippe nunq̄ humanum genera malis cessaturum, nisi aut philosophi regnent, aut dominātes diuina quadam sorte philosophentur. Optime enim & cum iustitia tūc administrari remp. cum unaquæq; ciuitatis portio suo munere fungitur. principes populi consultant, atq; decernunt. militares his obsecuntur, atq; tutantur. reliqui uero superioribus libenter obediunt, qui neq; reip. species induxit. primam optimatum gubernationem, quando uiri optimi præsumt. Secundam ambitionem, in qua fastu inflati homines dominātur. tertia popularem.

quartam paucorum potentiam. Postremam tyrannicam eunctorum de
 terrimam. describit quoq; alias ex suppositione resp. cuiusmodi est, quæ
 libris de legibus instituitur, & quæ ex emendatione in epistolis extat. qua
 utitur aduersus eas ciuitates, quæ ægotantes in libro de legibus relatæ
 sunt. quæ iam distinctam regionem nactæ sunt. & homines ex omni
 ætate electos, ita ut secundum diuersitates naturarum & regionum disci-
 plina propria importatione, & exportatione, & armatura indigere mon-
 strentur. qui enim mari finitimi sunt, nauigationi studebunt, & naualia
 prælia tractabunt. qui autem continentem habitant ad pedestrem pu-
 gnam aptiores erunt, & armaturam leuiorem qui montes colūt, grauior-
 rem, qui littora. non nulli uero ex iis equestrem pugnam exercebunt.
 In hac utiq; ciuitate mulieres cōes nequaquā istituit. ē igitur ciuilis facultas
 uirt⁹ cōtēplatiua simul atq; actiua, quæ eligit, atq; propōit bonā ciuitatē
 beatāmq; efficere & secū maxie cōsentientē. eiusq; propriū etiā īperare.
 unde & militares artes oēs subiectas hēt. Caput. xxxiiii. De sophista.

Actenus cuiusmodi sit philosophus, dictum fuit. Sophista uero
 h a philosofo tam modo q̄ materia discrepat. modo quidē
 q̄ sequitur mercedes Iuuenum, bonusq; & clarus uideri q̄ esse
 mauult. Materia autē q̄ philosophus circa illa, quæ semper eadem sunt,
 & eodem modo se habent, uersatur. Sophista circa id quod minime est,
 contendit, atq; laborat, in prouinciam profecto, quæ ob tenebras diffici-
 le cerni potest refugiens. Ipsi nāq; quod est id quod nō est, haud quaquā
 ut contrarium opponitur. hoc enim nec existit, nec substantiæ ullius est
 particeps, nec etiam intelligi potest. Quod quidem si quis proferre uel
 cogitare cogatur, oberrabit, atq; tergiuersabitur, ex eo q̄ secum ipse pu-
 gnet atq; dissideat. Ipsum uero quod non est quatenus pronuntiatum
 auditur, haud sane nuda est ipsius esse negatio, sed cum suspitione qua-
 dā & sub insinuatione alterius, quod quidē modo aliquo ipsum, quod
 est comitatur. Quod nisi ipsa quoq; eo, q̄ nō est participassent, nequaquā
 ab aliis distigueretur. Nūc autē quot sunt, q̄ sunt totidē modis, quod nō
 est profertur. Quod. n. non est, unū aliquid eorū, q̄ sunt profecto nō est.

Caput ultimum. de Epilogiis,

Aec ad itroductionē quandā in platonica disciplinā dicta suf-
 ficiant. quorū quædā ordine suo tractata sunt. non nulla. sine
 h ordine certo, sparsim iducta. Verūtāmē sic tradita sūt, ut horū
 uestigijs reliqua etiā Platonis sensa uenari liceat.

FINIS ALCINOI.

Speusipi

¶ Speusippi Platonis discipuli Liber, de Platonis definitionibus.

Empiternū, qđ per omne tempus, & prius extitit, & nūc
 • est, nulli corruptioni obnoxiiū. ¶ Deus, uiuēs imor-
 s tale per se ipsum ad beatitudinem sufficiens essentia sem-
 piterna, ipsius boni causa. ¶ Generatio, motus ad es-
 sentiam, acceptio essentia, processus in esse, ¶ Sol, cæ-
 lestis ignis, qui solū ab ortu ad occasum ab eisdem aspici potest, animal
 sempiternum, astrum animatum, diurnum, ac maximum. ¶ Tem-
 pus, solis motus, progressionis mensura. ¶ Dies, solis iter, ab ortu ad
 occasū, lumē nocti contrariū. ¶ Aurora, diei principiū primū à so-
 le lumen. ¶ Meridies, tempus, in quo umbræ corporum q̄ bræuis-
 simæ sunt. ¶ Occasus, diei finis. ¶ Nox, umbra diei contraria
 solis priuatio. ¶ Fortuna, motus ab occulto in occultum casu quo-
 dam fœlicis actionis causa. ¶ Senectus, decrementum uitæ tempo-
 re factum. ¶ Ventus, agitatio aeris circa terram. ¶ Aer, elemē-
 tum cuius omnes loci mutationes secundum naturam sunt. ¶ Cæ-
 lum, corpus omnia complectens corpora præter ipsum supremū aerē.
 ¶ Anima, quod se ipsum mouet, uitalis mot⁹, animantibus causa.
 ¶ Potētia, quod est per se ipsum efficax. ¶ Visus, habitus, quo
 corpora discernūtur. ¶ Os, medulla calore consolidata. ¶ Ele-
 mentum, ex quo componuntur, & in quod composita dissoluuntur.
 ¶ Virtus, dispositio uel habitus optimus mortalis animantis per se
 laudabilis, habitus secundū quē, quod habet bonū uocatur. ¶ Cō-
 munio, legum iusta institutio, qua quod præditum est probum dicitur,
 habitus concordiam præstans. ¶ Prudentia, uis, quæ per se ipsam
 ad beatitudinem humanam ducit, scientia bonorum & malorū, dispo-
 sitionem fœlicem præstans, qua quid agendum sit, & quid non, diiudica-
 mus. ¶ Iustitia, consensus animæ ad se ipsam, eiusq; partium ordo
 adinuicem mutuus, habitus unicuiq; pro dignitate distribuens, habitus,
 quo qui præditus est semper, quæ iusta uidentur eligit, habitus uitæ legi-
 bus obedientis, æqualitas cōmunicatiua, habitus, qui legibus rectis semp
 obtemperat. ¶ Temperantia, moderatio animæ circa naturales cō-
 cupiscentias, atq; uoluptates, compositio, ordoq; animæ ad naturales uo-
 luptates, atq; dolores. consonantia animæ ad imperandum & obediē-
 dum. uoluntaria eorum, quæ secundum naturam sunt, actio. rationalis
 animæ conuersatio quo ad honesta, & turpia habitus, quo decētia eli-

Speusippus

gimus & seruamus. ¶ Fortitudo, habitus animæ intrepidus. militaris audacia, peritia illorum, quæ ad bellum spectant. constantia animi aduersus illa, quæ terrere solent. Audacia prudentiæ pedissequa. Intrepiditas in mortis expectatione. Affectio seruans in periculis rationale propositum, Robur contra periculum obsistens, Vigor tolerans omnia uirtutis gratia. perseueratio animi in iis, quæ rectæ rationi audenda uel metuenda uidentur. Observatio eorum, quæ ratio dicit in rebus paue- dis. Rei militaris peritia, habitus in lege immobiliter perseueras. ¶ Cōstātia. potestas perferēdæ molestiæ sequentis ex iis, quæ recta ratio iussit, potestas, quæ nunq̄ deicitur è rationis proposito. ¶ Sufficientia, perfecta bonorum possessio, habitus quo unusquisq; sui ipsius dominus fit. ¶ Aequitas, Iustorum conducentiumq; remissio. Moderatio in cōmerciis, Ordo ratiōalis animæ, quo ad honesta & turpia. ¶ Tolerantia, persepsio molestiæ, honesti gratia, persepsio laborum, honesti gratia. ¶ Audacia, Securitas, qua quis malum neq; futurum expectat, neq; præsens horrescit. ¶ Indolentia, habitus, quo in dolores nunq̄ incidimus. ¶ Perseuerantia, Affectio, quæ perficit quodcūq; elegerit. i. tollerātia uoluntaria. Aduersus labores inconcussus habitus. ¶ Pudor, Audaciæ remissio, eius quod optimum apparet, spontanea & libēs acceptio, formido uituperationis ueræ, Libertas, uitæ dominium, Dominatio in omnibus absoluta, licētia propria uitæ, Affectio ī possessione & usu rerum minime parca. ¶ Liberalitas, habitus, qui in quærēdis erogandisq; pecuniis decorum seruat, decens acquisitio accumulatioq; pecuniæ. ¶ Mansuetudo, Constitutio animæ aduersus iræ impetū immobilis, Moderata temperies animæ. ¶ Modestia, uoluntaria ad id, quod optimum iudicatur concessio, In gestu corporis compositio. ¶ Beatitudo, bonum ex bonis omnibus accumulātū, potestas ad bene uiuendum seipsa sufficiens, perfectio secundum uirtutem, sufficiens uitæ cōmoditas. ¶ Magnificētia, æstimatio secundum rationē rectam & honorandam, ¶ Industria, Ingenium animæ, quo quisquis munitus est, in singulis quod decet, facile conicit, mētis acumen. ¶ Frugalitas, Rationalis uitæ simplicitas, morūq; bonorum studium. ¶ Bonitas, Affectio, qua eligimus optima. ¶ Magnanimitas, Moderatus contingentium usus, Urbana cum hominibus conuersatio. Magnificētia animi cū ratione. ¶ Φιλανθρωπία idest humanitas, Affectio amicitiae hominum conciliatrix, habitus hominibus beneficus, gratiarum redditio. Gratitude benefica,

Pietas

De Platonis definitionibus

¶ Pietas, iustitia erga deum, affectio colens deū, uoluntaria ueneratio dei. recta honoris diuini scientia. ¶ Bonum, quod sui ipsius gratia expetendum. ¶ Intrepiditas, habitus, per quem timoribus nullis mouemur. ¶ Sanitas animæ, habitus affectibus non succumbens. ¶ Pax, quies, qua ab inimicitis belli cessamus. ¶ Humilitas, facilitas animæ omnis expers iracundiæ. ¶ Astutia, affectio, qua finem proprium coniectamus. ¶ Amicitia, consensus in rebus honestis & iustis eiusdem uitæ electio, consensus in deliberando atq; agendo, concordia in cōmunione uitæ cum beniuolentia, communio in dandis accipiendisq; beneficiis. ¶ Generositas, uirtus ingenui moris, facilitas animi ad dicenda pariter atq; agenda. ¶ Electio, approbatio recta. ¶ Beniuolentia, electio, hominis ad hominem grata, atq; accepta. ¶ Propinquitas, communio in eodem genere. ¶ Consensio, cōmunicatio rerum omnium, cogitationū, suspicionūq; concordia. ¶ Charitas, integra animi declaratio, ciuilis scientia honestorum atq; utiliū, Scientia iustitiam inducens in rem p. ¶ Societas, amicitia ex diuturna æqualium consuetudine conflata. ¶ Sagacitas, innata ratiocinandi uirtus. ¶ Fides, recta præsumptio q̄ sic se res habeat, ut sibi uideatur, morum stabilitas. ¶ Veracitas, habitus in affirmando atq; negando rectus, sententia ueri. ¶ Voluntas, appetitus secundum rationem rectam affectus rationalis, affectus cum ratione secundum naturam tendens. ¶ Consilium, admonitio alterius de agendarum rerum ratione. ¶ Opportunitas, imminetia temporis, in quo uel agere uel pati quicq; oporteat. ¶ Cautio, declinatio mali, diligentia custodendi. ¶ Ordo, concentus operationum ad inuicem, cōmunionis proportio, uicissitudinis in omnibus causa, contemperatio ad percipiendum idonea. ¶ Attentio, intensio animi ad discendum. ¶ Ingenium, discendi uelocitas, genitura bona naturæ, uirtus insita in natura. ¶ Docilitas, ingenium animæ ad uelociter percipiendum. ¶ Iudicium, rata pronuntiatio de eo, quod in disceptationem uenit. ¶ Lex, norma ad quam quæritur, an quis iniuriam intulerit, nec ne. ¶ Legitima ciuilitas, bonis legibus obedientia. ¶ Gaudium, lætitia in operibus temperantiæ. ¶ Honor, bonorum largitio propter uirtutis officium, estimatio ac dignitas uirtute acquisita, figura uenerationis, cōseruatio dignitatis. ¶ Promptitudo, patens expeditio propositi ad res agendas. ¶ Gratia, uoluntaria beneficentia, redditio boni obsequiū in tēpore opportuno. ¶ Concordia, consensus imperantiū & subditorū

Speusippus

in imperandi obediendūue ratione. ¶ Res p. catus multorum homi-
 num ad felicitatem per se sufficiens, legitima multitudinis cōspiratio.
 ¶ Prouidētia, pparatio ad futura. ¶ Consultatio, cōsideratio futuroꝝ
 quonā pacto conferāt. ¶ Victoria, uis ī certamie supans. ¶ Facūdia, pspi-
 catia & facultas obtinendi qd ppositū ē. ¶ Donū, mutua gratiaꝝ relatio.
 ¶ Occasio, flos ipse tēporis rebus agēdis cōferēs. Tēpus bonā quandā fe-
 rens opē. ¶ Memoria, dispositio aīa, iharētē illi ueritatē custodiēs. ¶ In-
 telligētia, cogitatiois itensio. ¶ Intellectio, sciētia pncipiū. ¶ Sanctimo-
 nia, cautio declināsa pētis, q̄ aduersus deū cōmittūt, diligēs obseruatio
 diuini cultus scdm naturā. ¶ Diuinatio, sciētia reꝝ absq; demonstratiōe p-
 faga. ¶ Vaticiniū, sciētia, q̄ dinoscit qd ad sit, qd ue futuroꝝ sit mortali ui-
 uēti. ¶ Sapiētia, sciētia, q̄ nihil penitus p̄suppōit, sciētia coꝝ q̄ semp sūt,
 scientia, q̄ rerum oīum causā cōtēplat. ¶ Philosophia, appetit' sapiētiæ,
 cōtēplatio ueritatis, ut ueritas ē, cura aīa scdm rectā rationē. ¶ Sciētia, cō-
 prehēso aīa imutabilis ratioe, uiscōprehēsiua alicuius ul' quorūdā ra-
 tione imutabilis. ratio uera ī cogitatiōe imutabilis. ¶ Opinio, pceptio
 cū fide p ratiocinationē ratiois discursus, cogitatio icidēs iuerū & falsū
 p ratiocinationē. ¶ Sēsus, aīa pgressus, mētis motus, nuntiatio aīa p cor-
 pus īformas hominū à qua fit irrationalis aīa uis p corpus noscēs. ¶ Ha-
 bitus, affectio aīa, scdm quā q̄les dicimur. ¶ Vox, platio ex ore scdm co-
 gitationē. ¶ Oratio, uox q̄ scribi pōt, p nunciatiua cuiusq; rei, cōpositio
 ex uerbo ac noīe, sine harmonia cātus. ¶ Nomē, dictio simplex significa-
 tiua eius, qd scdm essentiā p̄dicat, & oīs qd scdm seipm minime dicitur.
 ¶ Dictio, uox hoīs q̄ scribi pōt, & signū quoddā cōmune absq; cantus
 harmōia significās. ¶ Syllaba, articulus hūanæ uocis, q̄ scribi pōt. ¶ Defi-
 nitio, oratio ex gñe differētiāq; cōposita. ¶ Coniectura, rei latētis iditiū.
 ¶ Demōstratio, ratiocinatio uera, oratio ostēdēs aliqd p p̄cognita. ¶ Ele-
 mētū uocis, uox simplex, causāq; q̄ cætere uoces. uoces sint. ¶ Vtile, cā-
 q̄ unūquodq; bene afficiat, causa cuiusdā boni. ¶ Cōferēs, quod ī bo-
 nū fert. ¶ Pulchrū, quod bonū. ¶ Bonū, quod ī oībus q̄ sunt salutis ē cā-
 causa oīs, qd ad ipm tēdit id, à quo ueniunt quæcūq; sunt eligēda. ¶ Tē-
 peramentū, ornamentū animi. ¶ Ius, legis īstitutū, à quo iustitia puenit.
 ¶ Volūtarium, quod seipsum ducit, quod p se ipsum eligendum, quod
 cogitationem perficit. ¶ Liberum, quod sibi ipsi dominatur. ¶ Modera-
 tum, medium inter excessum atq; defectum, secundum artem sufficiens.
 ¶ Mensura, mediū excessus, atq; defectus. ¶ Palma, uirtutis premiū sui
 ipsius grā exoptādū. ¶ Immortalitas, essētia uiuēs, & sēpiterna p̄seueratio
 ¶ Sanctum

De Platonis definitionibus

☉ Sanctū, dei cultus, qđ deo gratū. ☉ Celebritas, tēpus scđm leges sacrū.
 ☉ Homo, aīal sine pēnis, bipes, latis unguib⁹, qđ solū ex aīmatib⁹ sciētiae
 reꝝ p ratiōes fit p ticeps. ☉ Sacrificiū, hostiā donū deo exhibitū. ☉ Vo-
 tū, precatio hōinū ad deū, qua uel bona, uel quā bona uidetur efflagitāt
 ☉ Rex, i perās scđm leges, nulli subiect⁹, i reprehēnsibilis ciuilis ordinis isti-
 tutor. ☉ Pricipat⁹, puidētia uniuersi. ☉ Licētia, legis cōcessio. ☉ Legisla-
 tor, auctor legū, q bus gubernari ciuitas debet. ☉ Lex, ciuilis istitutio mul-
 titudinis, absq; certi tēporis termino. ☉ Suppositio, picipū idemostrabi-
 le, fermōis sūmula. ☉ Decretū, istitutū ciuile ad certū tēp⁹ respiciēs. ☉ Ci-
 uilis homo, pitus eoꝝ, q ad admīstrationē rei p. ptinēt. ☉ Ciuitas, habita-
 tio multoꝝ hōinū cōib⁹ urētū legib⁹, cat⁹ hōinū iisdē legib⁹ subiectoꝝ.
 ☉ Ciuitatis uirtus, recta rei p. cōstitutio. ☉ Militaris uirtus. experiētia in
 bello. ☉ Salus, mūtio ab oī dāno segura. ☉ Tyrānus, i perās ciuitati scđm
 sentētiā propriā. ☉ Sophista, iuuenū nobiliū atq; diuitū mercēnarius ue-
 nator. ☉ Opulētia, possessio reꝝ sic moderata, ut ad fœlicitatē oferat, abū-
 dātia reꝝ ad beatitudinē cōferētū. ☉ Deposītū, tributio cū fide. ☉ Pur-
 gatio, deterioꝝ à melioribus segregatio. ☉ Vincere, aduersariū superare.
 ☉ Homo bonus, q huiusmōi ē. ut homini bona reddat. ☉ Tēperās, q me-
 diocres cōcupiscētias hēt. ☉ Cōtinēs, q ptes aīæ ratiōi repugnātes cohibet
 ☉ Probus, qui pfecte bonus, q propriā sui uirtutē hēt. ☉ Cōsciētia, cogi-
 tatio tristis absq; ratiocinatione. ☉ Indocilitas, tarditas ad discendum.
 ☉ Domiatio, picipatus iustus, nulli subditus. ☉ A philosophia, habitus
 quo q ratiōes odit. ☉ Metus, cōcussio aīæ i expectatiōe mali. ☉ Animo-
 sitas, i petus uiolētus irrationalis aīæ absq; ratiōe & ordie mētis. ☉ Pauor
 trepiditas i expectatiōe mali. ☉ Adulatio. cōuersatio ad uoluptatē absq;
 ratiōe boni, habitus ad oblectationē cōsuetudinis tēdēs, mediocritatēq;
 trāsgrediēs. ☉ Ira prouocatio irascibilis aīæ ptis aduiscēdū. ☉ Cōtumē-
 lia, iniuria q p cōtēptū i fertur. ☉ Incōtinētia, affectio trahēs ad ea, q iocū-
 da uidetur prāter rectæ ratiōis iudiciū. ☉ Pigritia, fuga laboꝝ, q ex guber-
 nando proueniūt. ☉ Timiditas, priā cā subcurrētis impetus. ☉ Calūnia
 dissensio amicoꝝ uerbis facta. ☉ Opportunitas, tēpus i quo unūquodq;
 aptū ē uel pati, uel agere. ☉ Iniqtas, habitus, q leges despicit. ☉ Indigētia,
 bonoꝝ diminutio. ☉ Verecūdia, formido i expectatiōe ifamiæ. ☉ Ostē-
 ratio, affectio, q sibi uēdicat ea bona, que minime adsūt. ☉ Peccatū. actio
 prāter rectā ratiōē. ☉ Inuidia, tristitia ex amicoꝝ bonis seu prāsetibus
 siue prāteritis. ☉ Inpudētia, habitus aīæ ifamiā lucri cā subiēs. ☉ Feroci-
 tas, excessus audaciæ, haud metuēs, q metuēda sūt. ☉ Ambitio, habi⁹ aīæ
 oēs honoris gratia sūptus admittēs prāter ratiōis normā. ☉ Degeneratio

prauitas in natura. declinatio ab eo quod secundum naturam. Morbus eius, quod secundum naturam.
 Spes, Expectatio homini. Furor, Corruptio aestimationis uerae. Loquacitas, Resoluta loquendi, sine ratione interuentia. Contrarietas, distantia maxima illorum, quae sub eodem genere per quaedam differentias continetur. Inuolutarium, quod praeter sententiam factum. Disciplina, facultas animam curare. Eruditio disciplinae traditio, Legum institutio, scientia ciuitatem tumultu uacua reddens. Monitio, sermo ex sententia castigans, sermo ab erroribus absterrrens. Auxilium, expulsio mali, uel adulti, uel et imminetis. Castigatio, curatio animae ob commissa scelera. Potestas, excellentia in agendis, seu dicendis habitus, quo potentes efficimur. Robur, uis unumquodque in natura sua seruans eo, quod detrimenta deuitat.

Finis Definitionum.

Pythagorae philosophi aurea uerba.

Immortales primum deos, ut leges iubet, honora, Iustitiam cole,
 deinde beatos heroes. Terrestres postea daemones. Quae lege instituta sunt, serua. Honora parietes, atque propinques. Ex aliis hominibus illum tibi amicum facias, qui sit uirtute praestantior. Cede mitibus uerbis, opibusque utilibus. Ne amicum tuum erroris exigui causa aduersum tibi reddas, feras quoad possis. Potestas autem iuxta necessitatem habitat. Hac ita considera. ab iis autem abstine, a uentre primum, sono deinde, luxuriaque, & ira. Nihil turpe committas, neque coram aliis, neque tecum. Maxime omnium uerere te ipsum. Iustitiam exerce, uerbo simul, & opere. Consuesce nihil sine ratione facere. Scito mortem fato esse omnibus institutam. Pecuniam in tempe cumulare, & rursus cures postulat, erogare discito. Eorum, quae fortuitis casibus aduersa contingunt hominibus, quacumque sorte habueris, sine perturbacione feras. Mederi oportet quoad possis. Scito non multa ex iis fortunam hominibus bonis afferre. Multi uariique sermones, partim boni, partim mali uulgo circumferuntur, quibus ne mouearis, neque te coherceri permittas. Si quid uero falsum dicatur, moderate feras. Quod tibi nunc dico omnino perficito. Nemo te, aut agendo, aut dicendo ad id inducat, quod tibi non sit melius. Consule ante opus, ne quid temere agas. Miseri quippe hominis est, aliquid dicere, uel agere temere. Ne facias ea, quae quandoque te possit afficere poenitentia. Quae ignoraueris ne facias, sed quantum necesse est discere. Atque ita uitam iocundissimam transiges. Sanitatem corporis ne neglexeris, sed mensuram cibo, potuique, & exercitationibus adhibe, mensuram uero illam dico, quae nullis te molestiis afficiet. Puro & sine delitiis uictui consuesce. Illa deuita, quae inuidiam concitant, Ne fortunae bona praeter opportunitatem effundas, neque sis illiberalis. mediocritas. n. in omnibus optima. Ne feceris, quae te laedere possint. Ante opus considera. Ne te prius molli sono tradideris, quam diurna opera ter mente reuolueris,

Qua

Pythagoræ Philisophi Aurea uerba

Qua transiui: qd egi: qd quod agendū fuerit, prætermisi: à primo incipi ens, discurras ad reliqua. Cū turpe qd feceris, te ipsum crucia. Cnm uero bona pfereris, tibi cōgratulare. Hæc exercere, hæc meditari, hæc te amare oportet. hæc te i diuinæ uirtutis uestigiis collocabūt p eū. q animo nrō quadruplicē fontē ppetuo fluētis naturæ tradidit. Exi ad opus, cū diis uoueris. Nā ista si tenebis, cognosces imortaliū deoꝝ, mortaliū ue hominū cōditionē, qua procedunt, & cōtinentur oīa. Cognosces quātū fas ē, naturā circa oīa simile. ne te sperare cōtingat, quæ sperāda non sūt. neq; te qcq̄ lateat. Cognosces hoīes, cū suoꝝ sint maloꝝ cā miseros esse. Qui bona, q̄ prope sunt, nec uidēt, nec audiūt. Solutionē uero maloꝝ pauci admodū itelligunt. Tale fatū lædit mētes hoīū, q̄ reuolutiōibus q̄busdam ex aliis ad alia ferūtur, i finitis malis obnoxii lætifera discordia i sita latēter obest, eam tu cedēdo deuita, & postq̄ uenerit, ne exaugeas. O Iupiter pater, uel a malis hoīes libera, uel ostēde illis, quo dæmone utantur. At tu cōfide, quoniā diuinū genus hoībus iest. his. n. sacra natura proferēs uniuersa demōstrat. Quoꝝ si qd tibi fuerit reuelatū, abstinebis, ab iis, a q̄bus abstinēdū iubeo. Quod si medicinā adhibueris, aiām ab his laborib⁹ liberabis. Veꝝ abstine à mortalibus, q̄ supra diximus i purgatiōe solutionēq; animæ. Recto iudicio cōsidera singula. Optimā deinde sententiā tibi uelut aurigam præpone.

☉ Corpore deposito cum liber ad æthera perges,

☉ Euades hominem, factus deus ætheris almi.

☉ Symbola, pythagore phylosophi.

☉ Cum ueneris in templum adora, neq; aliquid interim, quod ad uictū pertineat, aut dicas, aut agas, Ex itinere præter propositū nō ē ingredi

endū i templū, neq; orādū, neq; etiā si prope uestibulū ipsum trāsueris.

☉ Nudis pedibus sacrifica, & adora. ☉ Populares uias fuge, p diuerticula uade.

☉ Ab eo, quod nigram caudam habet abstie, terrestrium enim deorum est.

☉ Linguā in primis coherce deum imitans.

☉ Flantibus uentis echon adora. ☉ Ignem gladio ne scalpas

☉ Omne acutum abste dimoue. ☉ Viro, qui pōdus eleuat auxilia-

re. nō tamē cū eo deponas, q̄ deponit. ☉ In calceos dextrū præmitte

pedē, i lauacrū uero sinistrū. ☉ Dereb⁹ diuinis absq; lumine ne lo-

quaris. ☉ Iugum ne transilias. ☉ Stateram ne transilias.

☉ Cum domo discesseris, ne reuertaris, furia enim congregientur.

☉ Ad solem uersus ne mingas. ☉ Ad solem uersus ne loquaris.

☉ Oleo sedem ne abstergas. ☉ Gallum nutrias quidem, ne tamē sa-

Pythagoræ Philosophi Symbola

erifices, soli enim, & lunæ dicatus est.   ¶ Super modium ne sed eas.
 ¶ Animalia recuruis unguibus ne nutrias.   ¶ In uia ne scindas.
 ¶ Anulū ne feras.   ¶ Dei figuram ne in sculpas anulo.   ¶ Ad lucernæ lumen ne te speculo contempleris.   ¶ De diis, rebusq; diuinis nihil tam mirabile dicitur, quod non debeas credere.   ¶ Risu effuso abstine.   ¶ Iuxta sacrificium ne incidas ungues.   ¶ Dextram ne ad omnia facile iniicias.   ¶ Stramentis surgens collige ipsa, figurāq; confunde.   ¶ Cor ne uores.   ¶ Cerebrum ne edas.   ¶ Capillorum & unguium superfluitates, postq̄ abscideris pessunda.   ¶ Rubrum aliquid ne suscipias.   ¶ Ollæ uestigium in cinere confunde.   ¶ Aurum habenti ne hæreas ī filiorum generatione.   ¶ Honora in primis figuram, & aram, figuram ac pretium denariorum trium.   ¶ Fabis abstine.   ¶ Herbam molochinam fere, ne tamen edas.   ¶ Hirundinem domi ne recipias.   ¶ Ab animalibus abstine.   ¶ Fugare decet omni studio uniuersisq; machinamentis, ferroq; ac igne abscidere à corpore, morbum. à uictu, luxum. ab animo, ignorantia. do mo, discordiam. ciuitate, seditionem ab omnibus deniq; intēperantiā

Finis.

¶ Præfatio Marsilii Ficini Florentini ī translationem libri Xenocratis platonici. de morte ad clarissimum uirum petrum medicem.

Os mus Italiae decus Petre Medices, cū rebus gestis, tū et te tāto filio scelix, nō mō reꝝ hūanaꝝ prudētia, ueꝝ et sapia diuinaꝝ mirā sibi gloriā cōparauit. Qui cū nullū uitæ tēpus, uel in sūmis negociis absq; cōsortio musaꝝ transegerit, ī se ne cūte præcipue, phiæ studiis, sacrisq; litteris totū se tradidit. Vtq; in primis philosophiæ sacris initiaretur, nō nullos Aristotelis libros conuerti ab Ioāne Argyropylo uiro doctissimo uoluit, eosq; diligentissime legit. Deide ne itima sapiētiae ipsius archana sibi deessent. Diui Platōis libros decē, & unū mercurii è græca lingua in latinā à nobis trāfferri iussit, qbus oīa uitæ præcepta, oīa naturæ p̄icipia, oīa diuinaꝝ reꝝ mysteria sancta pandūtur. Hæc omnia Cosmus & accurate legit, & absolute cōprehēdit. Cūq; Platonis librū de uno reꝝ oīum p̄icipio, & de sūmo bono iā p̄egisset, duodecima deide die, quasi ad id p̄icipiū, bonūq; fruēdū rediturus, ex hac uitæ umbra ad sup̄nam lucē reuocatus accessit. Cuius decessu grauiter & patria, & academia gemeret, nisi petrus parēti q̄ simillimus su p̄esset, ī cuius prudētia atq; pietate patria sp̄e suā firmet, & academia cōq̄escat. Die aut. xx. ante q̄ corporis uiculis purusei⁹ spūs solueret, sole iā.

occidente

occidente cœpit huius uitæ miseriam deplorare. Atq; ita in errores mortalium inuehi, ut lucrum quoddam diceret esse mortem. Vbi permulta & acute, & copiose de huius uitæ contemptu differuit, utpote qui iam ad supernam beatitudinem adspiraret. Cum ille finem dicēdi fecisset, hæc eadem. Cosme inq; Xenocrates uir Sanctus atq; dilectus platonis nostri discipulus in libro de morte tractauit. Tum ille referasiquit latine, Marfilii, quæ græce Xenocrates disputat. Retuli. probauit. Trāfferri iussit. Transtuli. tuo nomini dedicaui. Vt cum breue quidem hoc, sed pretiosissimum opusculum legeris, quantum in hac uita sperandum sit cogites, quantum sua cuiq; mors, uel parentum, uel filiorum lugenda. Hæc igitur lege fœliciter. Acadamiæ columen. Ac diu uiue, ne Cosmo carere nos aliquādo sentiamus.

Xenocratis philosophi platonici liber de morte, translatus è græca lingua in latinam a Marfilio Ficino Florētino ad clarissimū uirū, Petrū medicē.

Socrates. clinias, Axiochus.

Cum in cynosargem proficiscerer, & ilisso iam applicarem, uocem cuiusdam nomine me uocantis audiui. Conuersus autē cliniam uidi Axiochi filium, uersus fontem calliroem curretem, unāq; cum eo Damonem musicum, charmidēmq; filium Glauconis. Quorum ille quidem musicæ præceptor. hic autem mutua quadā beniuolentia coniunctus erat. Visum igitur mihi est, ut retrocederē, illisque obuius fierē. ut ocyus & facilius congregeremur. Lachrymās uero clinias Socrates inquit, præsenstempus exigit, ut illam, quam semper prædicas sapientiam nobis ostendas. Pater enim meus repētino quodā, & intolerabili morbo pressus est, & morti proximus esse, eamq; moleste ferre uidetur, quam uis olim eos, qui mortem expauescerent, quasi laruarum uultus horrerent. irriserit. Veni obsecro, eumq; ut soles, corripe, ut facile ferat nece s̄tatem. Congredere ergo nobiscum, unāq; cum aliis, pium opus exequere, So, Honesti. o, clinia uoti quantum in me est, composefficiaris præsertim cum sanctū opus sit, quod iubet. properemus itaq; Si enim sic se habet, properandum est. **C** Clinias. Cum primum te o. Socrates uiderit, conualefcet. Et enim sæpe contigit, ut quodāmodo resipisceret. Ergo secus muros peritonios agros ad eum perreximus. Prope enim portas, uersus columnam amazonidem habitabat. Inuenimusque illū iuncturis ualidum & robustum corpore, sed animo in becillum, & consolatione admodum indigentem, respirantem sæpe, trahentēque suspiria, multis cum lachrymis & percussione palmarum

X iiii

Xenocrates Platonicus

Quæ cum uidiffem, quid hoc o Axioche iquam: Vbi nam pristina illa tua & iactabunda constantia: ubi perpetuæ uirtutum laudes: Vbi miratui animi magnitudo, atq; audacia: Vt enī luctator ignau⁹ i Gymnasiis generosus apprensus, in certaminibus subcubuiisti. cur naturæ ipsius ordinē non consyderas: cum sis uir tantus, & tot insuper disciplinis imbutus, & si nihil aliud, atheniensis tamen. An non tenes uulgatam illam triamq; sententiam, qua dicitur peregrinationem quandam uitam hanc esse, & oportere nos recte, & æquo animo peregrinantes, haud ægra sane, sed læta mēte ad id, quod debitum, & necessarium est accedere. Mollities autem hæc non ætati maturæ, sed infanti conueniens. Axiochus, Hæc o Socrates recte dici uidentur. Verum nescio quomodo imminente discrimine sermones ipsi de tolerantia copiosi clanculum euanescent, & negliguntur. Suboritur autem repugnans quidam pavor animū undiq; circuncutiens. Heu hac luce iisq; bonis priuabor. Iacebo obscurus, gustu uisūq; captus putrescam. In uermes ferāsq; conuertar. So. Cōiūgis o Axioche absq; rationis examine, cum sensus priuatione sēsūm, ac tibi ipsi, & loquendo, & angēdo repugnas. nec aduertis q̄ simul de sensus priuatione cōquereris, & mœres ob putredinem, amissionēq; bonorum, tanq̄ in aliam uitam transiturus, potiusq̄ in sensus omnis priuationem aliquando migraturus, priuationem inq̄ talem, qualis ortum præcessit. Vt enim in re p. Draconis uel Clistenis nihil tibi contigit mali, tu enim non eras, circa quem esset malum, sic post mortem nullum tibi aduersū. tu nāq; non eris, circa quem futurum sit malum. Omnes igitur huiusce modi nugas abste pelle. Idq; consyderas, q̄ dissoluto eo, quod compositum fuit, & anima i locum proprium abeunte, hoc quod restat, terrenū, & irrationale. corpus homo nullo modo est. Nos enī sumus anima immortale animal, in habitaculo mortali clausum. Idq; umbraculum nobis ad malum natura construxit. Cui quæ dulcia sunt, adulterina. fluxa, & plurimis permixta molestis, quæ uero molesta integra, diuturna, sua uiūmque expertia. Accedunt tumores bilis, atq; pituitæ, ac sēsuum morbi, nec non corruptiones uiscerum. Quibus anima necessario condolet, p̄ singulos diffusa meatus, ut singula uinciat. Quo fit ut cælestem cognatūmque ætherem iā desyderet, sitiātq; uitam chorūmque supernum. Nam uitæ huius amissio a malo in bonum est transitus. Axiochus, cū malam iudices hanc uitam o Socrates quid in ea permanes: præsertim cum ista potissimum mediteris, aliorūmque curator existas, & mente cæteros antecellas: So Axioche. haud satis mihi uerus est testis. Existimas enī quem admodum

admodum atheniensis populus, postquam rerum perscrutator sum, me aliquid scire. Ego autem optarem quidem cōmunia ista cognoscere, nedum superuacua calleam. Quæ uero diximus, Prodicī sapientis declamationes sunt, partim quidem duabus tertiis, partim duabus dragmis, partim quatuor empta gratis sane is nullum erudit. Ac semper habet in ore Epicharmi illud. Manus manū lauat. Dās aliq̄ d̄ aliq̄ d̄ accipe. Superioribus autem diebus tot contra uitam intulit, ut parum abfuerit, quin ego uitam finirem. & ex illo tempore, cōtinue animus meus. o. Axioche moritur. Axioch^o. quæ sunt igitur ea, quæ dixit. So. Referā omnia, quorum apud me memoria restat. Inquit enim, quæ pars uitæ nō plena malis: Annon uix nat^o infans euestigio luget: uitamq; inchoat à mœrore: Nec ullus abest dolor. Sed uel propter indigentiam uel frigus uel calorē uel percussione[m] plorat, non dum potest uerbis, quæ patitur explicare flet autem, atq; uociferat, unamq; hanc habet uocem molestiæ signū. cū uero septimum ætatis annum impleuerit, plurimis laboribus oneratur. Surgunt nimirum pedagogi, grāmatici, gymnastici pedotriuæ. illiq; nō secus dominantur, ac tyranni. Cum paulisper adoleuerit censores arithmetræ, geometræ distributores, & inumeri præter istos domini præfunt. ephæbum uero metus circumuenit, atq; mancipat, lycium & academia gymnasii principatus, sceptrā, malorumq; imoderatio prorsus occurrūt omniq; adolescentis angustia sub morum censoribus, consiliōq; ariopagitarum electis consistit. cum istorum dictione solutus fuerit, curæ cōsultationesq; surrepunt, dum quem uitæ callē ingredi deceat, disceptatur, adeo ut sequentium comparatione laborum præcedentia illa leuia uideātur, & solis infantibus metuēda. Expeditiones belli ac uulnera, frequentiaq; certamina surgunt. Demum senectus ipsa clam serpit, in quā omne naturæ sordidum, & insanabile malum confluit, & nisi quis statim ut debitum reddat uitam, natura tanquam quæstuararia instat, atq; pignora exigit. ab hoc uisum. ab isto auditum. ab illo utrunq;. quod si resistat quis, dissoluit, inficit, mutilat, atq; obtruncat, non nulli ad extremū usq; seniū uiuunt, sed mente bis pueri decrepiti fiunt. Quapropter deus rebus hominū prouidens, quos amat, breui ad se ex hac reuocat uita. Itaq; Agamedes atq; Trophonius, cū moliti essent deo pythio templū quod ue optimum foret. præcarentur, confestim sōno pressi nunquam postea surrexerunt. Idem quoq; argiuæ Iunonis sacerdotibus contigit, cum mater illorum ab Iunone pietatis filiorum munus aliquod postularet. Nam tardante iugo, subeuntes ipsi matrem in templum trasporta-

Xenocrates platonicus

uere. Cumq; deo uouissent noctuè uita migrarunt. prolixum esset poetarum referre sententias, qui diuinis poematibus calamitates humanæ uitæ deplorant. Vnum referam poetam clarissimum ita dicentem. Statuerunt dii, ut mortales miseri in mœrore perpetuo uiuerent. Nec est in terra quicquam homine miserabilius. Itaq; aiunt Amphiaraum ab Ioue atq; Apolline summo quodam affectu fuisse dilectum, neq; tamen senium attigisse. Quid autem tibi de illo uidetur: qui nascetem iubet miseriam suæ uitæ lugere. Verum iam desinam, ne præter id, quod propositum est, peruagari longius uidear. Quis est autem, qui non de studio, atq; arte quam elegit, sùm opere conqueratur. mercenarios mechanicosq; artifices discurremus, ex nocte in noctem laborantes, & uix ea, quæ ad uitum necessaria sunt acquirentes, Queruli porro uiuunt, nocturnasq; uigilias fletu ac lachrymis complent. Quid dicam de nautis: Quot periculis subiiciuntur? Recte siquidem Bias, nautam nec in defunctorum, nec in uiuentium numero computat. homo nãq; terrenus tãquam utriusq; ac dubiæ uitæ particeps, sese mergit in aquam, totus fortunæ subiectus. At suauis est agricultura. Esto sed non ne ut aiunt tanq̃ ulcus occasione tristitiæ semper inuenit. Nunc sane ariditatem accusat, & gemit. nunc imbres. nunc æstum exustionemq; nunc uermiculos, nunc caloré, nunc frigus item pestiuum. Honorandum uero rei p. studium, ut multa pertransiam, quot malis erumnisq; torquetur. Latitiam quidem habet pituitæ, uel bilis æstuatis instar mobilem, tumidam, fallacem & turbulentam. Iacturã uero tristem, & mortibus mille deteriorem. Quis auté, pôt esse foelix, dum ad turbæ nutu uiuit, irridetur, atq; exploditur, quasi ludus quidam, & fabula uulgi, concussus, exsibilatus, mulctatus, miserabilis, atq; perditus. Vbi nã o ciuilis Axioche milciades obiit: Vbi Themistocles: Vbi ephialtes: Vbi duces reliqui. His equidè rebus inhiaui nuq̃. Neq; enim honorandum mihi uidetur, dementi in populo magistratibus fungi. Qui autem circa theramenem, & calixenum postridie præsides insidiatores subigentes in discreta homines morte damnarunt. Quibus tu una cun eriptolemo tribus milibus contionantibus repugnasti. Axiochus, Vera narratio Socrates. At qui ex eo tempore in hunc usq; diè uitai tribunal, neq; difficilius ac durius quicquã rei p. gubernatione uisum est. Per spicuum hoc est iis, qui ipsi ciuilia tractant. Tu uero de his ita loqueris, tanq̃ eminus è specula quadam hæc intuitus. Nos profecto perspicacius ista callemus, qui in opere ipso uersamur. populus nepe o amice Socrates, ingratus, irritator, infensus, crudelis, inuidus, Rudis, ex confluente

De morte

fluente turba, atq; nugis coaceruatus & quisquishuic familiariter se ac
 cōmodat, lōge est illo inferior. So. postq̄ o Axioche disciplinā prae ceter
 ris liberalē maxime omniū iudicas deuitādā, qd de reliquis exstimādū:
 nōne sūnt opere fugiendas? Audiui prae terea Prodicū quādoq; dicentē
 mortē nec ad uiuos, nec ad mortuos ptinere. Axioch⁹ qua ratiōe o Socra
 tes? So. quoniam circa uiuentes mors non est, defuncti uero non sunt.
 Quamobrem, neq; circa te nunc est, non dum enim es mortuus. Neq; et
 si decesseris, circa te erit. Tu nāq; nō eris. Inanis igitur dolor esset, si Axio
 chus id lugeret, quod nec est circa Axiochum, neq; erit ī posterum. Nam
 perinde faceres, ac si scyllam centaurūmq; horrores. Quandoquidē hęc
 monstra, neq; circa te sunt, neq; erunt aliquando. Quod enim metuen
 dum, atq; horribile, iis qui sunt, accidit, at iis qui nō sunt, nichil expaue
 scendum. Axiochus. Tu quidem ista ex leui illa, quae iam passim uulga
 tā est loquacitate colligis. inde enim est hęc inanium uerborum copia,
 gratia adolescentulorum composita. Ego autem, q̄ huius uitae bonis pri
 uor, lugeo, etiā si ualidiores superioribus ratiōes adduxeris. Mens quippe
 fluctuans ornatum uerborum non intelligit, neq; colores orationis at
 tingit. Pompam splendorēmq; sermonis, & si audit, negligit, & à ueritate
 procul abest, Sophismatum quoq; captiunculas minime substinet. So
 la hęc attendit, quae pulsare oīo, & penetrare animum possunt, So. Absq;
 ratione Axioche malorum sensum cum bonorum priuatione coniun
 gis, latētq; te mortuum esse. Eum plane, qui bonis orbatus est, contraria
 passio malorum affligit. Qui uero nō est, nec ipsam quidem orbitatem
 aduertit. Quo pacto igitur, ubi affligentium abest notitia, ibi esse potest
 afflictio? principio enim nisi sensum quendam per inscitiam poneris,
 mortem non expauesceres. Nunc autem peruertis te ipsum, metuens ne
 amittas animam. Amissioni uero animam addicis. Formidas ne sensu
 priueris, putāsq; non existentem sensum sensu cōprehēdi, ex eo q̄ mul
 ti atq; praeclari sunt de animi īmortalitate sermones. Neq; enim natura
 mortalis in tantam excellentiam surrexisset, ut uiolentiam immanium
 brutorum contemneret, mare transiret, conderet urbes, rei p. praescribe
 ret ordinem, in cælum suspiceret, astrorūmq; circuitus metiretur, solisq;
 & lunae progressus animaduerneret, ortus, atq; occasus, defectus in super,
 celerēsq; restitutiones meridianas, duplicēsq; conuersiōes. pliadas, & hye
 mem pariter & astatem. Ventorum flamina, & impetus Imbrium. iactū
 praeteris fulgurisq; coruscum, & mundi deniq; passionēs in aeternitate
 mirifice susteret, nisi diuinus spiritus aliquis inesset in animo, per quem

De morte

descēdunt, purgatos ire ratio dīctat, spēm q; fœlicis itineris ex cereris cul-
tu suscipere. Contra, qui uitam sceleribus inquinarunt, repente per tar-
tarum à furiis i erebum chaòsq; raptantur. Vbi patet impiorum prouī-
cia, danaidūmq; puellarum labor irritus aquis cribra implere frustra ni-
tentium. Vbi tantali sitis, Titii uiscera. Sisyphi saxum perpetuo reuolu-
bile. Vbi feræ mordaces i separabiliter corporibus se circumplicant. Vbi
faces inextinguibiles carnes exurunt. Vbi homines impii, omniformi-
bus suppliciiis cruciati perpetua punitione uexatur, Hæc equidē à Go-
bria percepi. Tu uero de his iudices o Axioche. Ego enī ratione coactus
hoc solum plane firmiterq; cognosco, animam omnem immortalem
existere, & eā, quæ pura ex iis locis abierit, sine tristitia uiuere. Quāobré
siue sursum, seu deorsum tendas Axioche, beatum fore te oportet, si mo-
do pie sancteq; uixeris. Axiochus, Erubesco mi socrates, & ulterius loqui
uereor. Tantum à me formido mortis abest, ut iam mori uehemēter ex-
optem, A deo mihi sermo superior, quasi cœleste oraculū persuasit. Nūc
igitur hanc uitam sperno, utpote in potiorem locum fœliciter transi-
turus. Quapropter in præsentia, quæ dīcta sunt, mecum ipse tacitus
animaduertam. Tu uero post meridiem o Socrates ad me redibis. So, fa-
ciam, ut dicis, Sed interim in Cynosargé reuertar deambulationis gra-
tia, unde huc ad te deductus sum.

Finis Xenocratis de Morte.

Democritus
¶ Marfilii Ficini Florentini adhuc adolescentis, Liber de uoluptate, ad Antonium, canisanum. ciuem Florentinum. Prohemium.

TRIA DISSERENDI GENERA.

¶ Emini cun ad essem una tecum incampolitano uestro, & cum
m regionis illius præcipua amœnitate. tum uariorũ pomorũ qui-
bus ea uilla imprimis abundat suauitate duceremur, nos in uolu-
ptatis disputationem incidisse, quam ipse a me requisisti, & cū primũ da-
retur ociũ litteris traderẽ. Hoc ergo ad te de uoluptate opusculum ut pri-
mum Figinũ redii, sũma ipse cū uoluptate cõscripsi. ¶ Tria uero sunt
ut hinc potissimum exordiamur apud philosophos disserendi genera,
unum quo certam aliquam quæstionis partem disputado defendimus,
atq; approbamus, ut peripatetici. ac stoici effecere, Alterum quo quæ-
stione proposita diuersas ad id, quod quæritur sententias, rationesq; refe-
rimus, ut propositis pluribus, inuicẽmq; collatis, quid ex iis probabili-
us, uerisimiliusq; appareat eligamus, quo academici, ac socratici pene
omnes utebantur. Tertium uero genus scepticorum maxime propriũ
est, qui cum omnia indifferentia esse putent, nec certum, aut probabile
habeant quicq̃ quod sequantur, ea enim, quæ naturæ ordine seiuncta
distinctaq; sunt confundunt atq; permiscet ab excellentioribus, qui-
busq; philosophis reiiciuntur. ¶ Ego igitur ex iis omnibus academi-
corum, socraticorumq; indifferendo rationem hoc tempore proponen-
dam mihi decreui. Et enim Plato, quem tãq̃ philosophorum deum se-
quimur, atq; ueneramur, uetateos, qui adhuc in tenera ætate constituti
sunt, suam aliqua de re sententiam afferre, ne ut in iunioribus sæpe acci-
dit, quod primis annis maxime probauerimus, Id maturiori deinde
ætate, & grauiori iudicio reuocandum & in contrariam sententiam con-
uertendum sit. Satius igitur esse censui cæterorum philosophorum de
uoluptate sententias breui sermone percurrere, q̃ meam exprimere ne
contra id, quod a Platone nostro docemur aliquid impudenter asseue-
rarem, & ut tuæ, quam noui in philosophiæ studiis ardentissimam fa-
tiffacerem uoluntati. Sed hæc hæctenus. ad philosophorum iam opi-
niones deueniamus.

Caput

¶ Caput primū. De partibus animæ.

¶ Item de læticia, gaudio, & uoluptate, secundum Platonem.

LATO igitur (ut ab eorum principe initium faciam) cū
 animum in duas partes distribuisset, mentē scilicet, ac sen-
 sum, menti læticiam, & gaudium attribuit, sensibus uolu-
 ptatem. Verum prima duo hæc iter se differre putat, quod
 omne gaudium laude sit dignū, læticia uero partim lau-
 danda, partim uituperanda sit. Esse enim læticiam ī bonis alicuius pos-
 sessione quandam mentis elationem, quæ tamen modestiam excede-
 re pariter, atq; seruare queat. gaudium uero illam ipsam, quæ ex contē-
 platione, aut alio quo piā uirtutum usu suscipitur, iocunditatem. Itaq;
 & ipse idem in phædro, cum de prima illa, ac uera uita, qua in cælorum
 sedibus animus fruitur loqueretur ait, ueritatis contēplatione nutritur,
 & gaudet. unde sæpenumero gaudium mentis alimoniam uocitat. nā
 ipsam agro similem uult esse ueritatem, frugibus uero ueritatis ipsius cō-
 templationem. Alimoniam deinde, quæ ex iis duobus capitur gaudium,
 quo mens ueritatis contēplatione perfruitur. Quapropter & idem in
 eodem phædro cum de iis tenebris, in quas animus ē summa, ac uera lu-
 ce depressus, ac demersus est disputaret. ubi inquit multus inest conatus
 ueritatis campus, quoniam sit intueri, nam conueniens animæ cibus ex
 illo extitit, & alarum natura, qua anima eleuatur hac alitur. Alas plato uo-
 cat, quibus animus ad supera. unde ob terrenarum rerum cogitationē
 descenderat reuolat. id autem cum duabus uirtutibus, contēplatiua ui-
 delicet, atq; morali consequi possit. easdem plato, ut ego interpretor uir-
 tutes animæ ipsius alas intelligit, quas ueritatis diuinarūq; rerum con-
 templatione recuperet. quemadmodum horum appetitione terrenorū
 amiserat. Cum uero per utriusq; philosophiæ naturalis pariter & mora-
 lis exercitationem recuperatis alas ad superos reuolauerit. tum redeunti
 animo duo putat præmia reddi, & unum quidem esse diuinitatis contē-
 plationem. Alterum perfectum quoddam, atq; absolutum gaudiū, quo
 in ea ipsa dei cognitione animus perfruatur. Illud quidem ambrosiam
 hoc nectar Plato in phædro appellat his uerbis, quæ uere ē speculata ani-
 ma, atq; iis enutrita subiens rursus intra cælum domum reuertitur, Cum
 autem redierit auriga ad præsepe sistens equos obiicit ambrosiam, & su-
 per ipsam nectar potandum. Aurigam more pythagoræ rationem uo-
 cat. equos uero cæteras animi partes, atq; naturas, quæ illa ducat. reliqua

LIBER

uero ducantur omnino atq; regantur, atq; idē arbitror à non nullis præstantioribus uatibus, cum aut ambrosiam, aut nect̄ar, aut aurigam circa animum nominant plerunq; significari. Hæc igitur est diuina platonis nostri de ipsius gaudii natura sententia, quod idē uidetur intellexisse Mercurius trismegistus, cum de summo deo hæc diceret. Condonas nos ratione, sensu, intelligentia. Ratione, ut te suspectionibus indagemus. sensu, ut te cognouerimus cognitione, ut te cognoscentes gaudeamus. q̄ te ostenderit nobis totum. Sed de gaudio hæc hæc tēnus.

¶ Caput. ii. Quid sit uoluptas, & q̄ non sit per se bonum, multis rationibus, secundum Platonem.

uoluptatem uero esse Plato uult suauem quandam motionē in sensibus, quæ ex indigentia repletionē proficiscatur. Esse enim indigentiam eiusq; repletionem inuicem quodam modo pugnantia, & ex illa cupiditatem, ac dolorem, ex hac uoluptatem sensibus nostris accidere. Neq; hanc ipsam de qua nunc loquimur uoluptatem in bonis cōnumerandam putat, quod cum plurimis uerissimisq; rationibus demonstrauerit, hæc tamen ex omnibus prima est, atq; potissima. ¶ Quod quæ admodū caloris præsentia ea, ad quæ calor aduenit callida efficiuntur, ita & eo, quod bonū est absistente bona fiunt omnia, quibus ipsa bonitas adsit. Neminem autem uoluptatis possessione meliorem fieri, cum & bestiis insit uoluptas maior etiam, q̄ hominibus, quæ tamen ne dum his meliores, sed nec omnino bonæ quidem sunt. Mulieres præterea & pueri stulti deniq; atq; ignaui omnes uoluptatem sectentur, totisq; complectantur uiribus multo etiam magis q̄ uiri boni atq; præstantes ingenio. At qui absurdum foret, si quod bonum sit magis improbis, atq; ignauis, q̄ probis & præstantibus hominibus competat. ¶ Neq; possunt ut ille putat contraria inuicem cōmisceri. uoluptatem uero etiam, ubi mala sunt proculdubio reperiri, cum improbis atq; iniustis non desit. Nullo igitur pacto bonum esse, Etenim cum eo, quod malum est cōgredi. Bonum uero cū malo, quia repugnantia sunt, coire nullo mō posse. ¶ Adde illud, quod i Gorgia a Socrate dicitur, bonū ac malum nunquam simul in eodem homine reperiri. Eundem tamen eodēmq; tēpore sæpenumero affici dolore pariter atq; uoluptate. Omnem quippe indigentiam dolorosam esse, omnēmq; eius repletionem sensibus uoluptariam. Sitire autem indigentiam uocat naturæ, potare uero repletionem. Illud ergo molestum, hoc contra iocundum bibere porro

porro ac sitire simul contingit, ex quo effici uult, ut dolorem simul, atque uoluptatem habere quis possit. Immo cupiditatem, sollicitudinem, suspensionem, inuidiam, & misericordiam, quæ omnia dolorem in se contineant, uoluptatis comites esse. Vnde timens cupidinem inquit dolori simul, & uoluptati permistam à sensibus proficisci, quod fit, ut uoluptas cum dolore copulata confusaque sit. Cumque bonum malo non sit commistum, negat ille dolorem, malum, uoluptatēque bonum esse posse. ¶ Præterea cum omne bonum stabile, ac permanens esse debeat, quis dixerit uoluptatem, quæ nullam stabilitatem habet, bonum esse? Atqui negari non potest. Siquis eius definitionem consideret, instabilem, atque incertam esse uoluptatem, motio nanque in definiendo (ut supra retulimus) appellata est. Nihil autem contrarium stabilitati magis est, quam motus, neque quisquam est, qui modo uoluptatem corporis ullam gustauerit, qui nesciat quam fragilis sit, quam breuis, quanta celeritate labatur, ac defluat, quamque cito in contrarium conuertatur. Insuper quod bonum est, bono contrarium esse nunquam poterit. Voluptatem uero cum plurima, ac maxima bona impediatur, bono contrariam esse quis dubitet? Impediunt enim prudentiam uoluptates, menti infundunt tenebras, deprauant iudicium, suisque blantitiis, ac lenociniis, quasi meretriculæ quædam mentes ad se alliciunt hominum, atque illaqueant, omnemque naturam hominis in uitiorum atque scelerum luto cœnoque prosternunt. Diuine enim Plato in epistola ad Dionisium, uoluptas inquit hominibus detrimentum affert. Inscitiam, inquietudinem, stultitiam, & petulantiam pariens. ¶ Præterea nullum bonum est, quod non aut laude, aut ueneratione dignum sit. Voluptatem uero nemo sane mentis laudat, neque quisquam eo, quod maximis fruatur uoluptatibus honore iudicatur esse dignus, & gloria. Sed potius, qui talis est, ut eas alto, atque inuictō animo aspernetur & negligat. ¶ Accedit ad hæc, quod nullum bonum merito nostrum dici posse uidetur, nisi quod aut in ipsa cuiusque natura insit, aut à nobis ipsis profectum fuerit. Neque nos aliud quicquam sumus præter mentem & rationem. Corpus autem carcer, & sepulchrum est nobis. Sensus uero uelut satellites quidam, atque insidiatores, qui id potissimum curare, atque contendere uidentur, ut nos in huius carceris tenebris altius mergant, atque astringant, ut nec ad locum suum patriamque caelestem animi reuolent

nec auras respiciant clausi tenebris, & carcere cæco, quo efficitur, ut ea duntaxat nostra, atque in nobis existere uideantur quæ ab animo, & ratione profecta sint. cætera uero a fortuna, uel ab inimico nobis carcere oriuntur, neque tam nostra sunt, quam corporis, & fortunæ. Recteque inquit Varro. nemo suum dicat, quod extra ipsum est. Voluptas igitur cum in corpore, ac sensibus ingenita, & insita sit, qui eam in bonis nostris cõnumerauerit, absque dubio uidebitur insanire. His adde si placet, quod ait apud Platonem Socrates in Gorgia. omnia animi bona ab arte, rectitudine, ordineque, & electione proficisci. atque in hoc omnis etiam moralium philosophorum disciplina consentit, omnem uirtutis, bonorumque animi uim in electione consistere. uoluptatem uero quis dixerit ab electione proficisci: non ne quæ in electionem cadunt, in his prius oportet consilium, deliberationemque locum habuisse: nihil enim eligitur, nisi quod ante consultum, iudicatumque fuerit. uoluptatem uero ut habeat in se nemo deliberat. ea nanque nobis ingenita est, quapropter Socrates duas in uno quoque nostrum ideas esse putat, quas sequamur, quocumque ducant. unam opinionem optimi affectatricem. alteram uoluptatum cupiditatem, & illam quidem ideam acquisitam. hanc autem innatam uocitat. Nec igitur artem, neque rationem, neque ordinem prorsus ullum uoluptas sequitur. sed potius naturæ, ac sensuum repentino, & temerario quodam impetu, quam aut certo aliquo iudicio, aut consilio excitatur in nobis, blanditur sensibus, corpus suauitate quadã pernitiōsa delinit, atque titillat, effeminat animum, atque è suo statu mentem, rationemque dimouet. ¶ Insuper ea est bonorum natura omnium, ut futura dum sint spem hominis erigant. cum uero adsint, tranquillum efficiant animum possidentis, ac quietum, & eo, quod adest, contentum reddant, suãque expleant possessione, ut nullo ulterius egeat, nihil requirat, nil appetat, quasi id unum possideat, quod sua sit natura sufficiens, atque perfectum. quod si quid ultra desideret, qui boni alicuius possessione fruitur, sollicitudine tamen, ac molestia penitus uacare uidetur. futuræ autem uoluptates intollerabili quodam cupiditatis ardore sensus afficiunt, cura accendunt, animum onerant sollicitudine, & (ut breui complectar) in furem quendam rabiẽmque compellunt. cum uero quis eas, quarum cupiditate exarserat, uoluptates præsentis amplectitur, continuo metum una secum, suspicionemque ducunt occurrantque nos, dum fruimur, & ad ferarum redigunt immanitatem. nec dum haustæ, imo (ut uerius loquar) nec adhuc

adhuc primis labris degustatæ incredibili quadam animū pœnitentia, uerecundia, tedio, stomacho, langore prorsus afficiunt ut uerissimum sit illud Socratis in phædone dolorem, ac uoluptatē ex eodem capite ambo esse connexa, naturamque in unum eorum apices coniūxisse. Eaq; de causa fieri, ut cuiusque eorum alterum adsit, eundem postea sequatur & alterum, inde rursus cupidinis ignes exoriuntur, & quo auidius uoluptates haustæ sunt, eo plura, atq; ueriora libidinum germina, semināq; repululant. Hinc (ut opinor) poetæ apud inferos tityon inducunt, cui tota nouem per iugera corpus

Porrigitur, rostroque immanis uultur adunco

Immortale iecur tondens fœcundaque pœnis

Viscera rimatur epulis, habitatq; sub alto

Pectore, nec fibris requies datur ulla renatis.

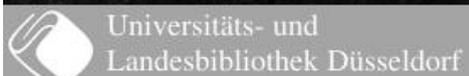
Quapropter diuine Architas Tarentinus, ac Plato eiusmodi animum perforato uasi similem esse uoluerunt. ob infatigabilem, atque infinitam uoraginem appetendi, q̄ quæ nullis uoluptatibus expleatur. Epicarmus pythagoricus, ac Socrates non modo perfracto uasi, uerum etiam euriippo libidinosum animum comparauerunt. q̄ quemadmodum in euriippo aqua fluit, ac refluit, & sursum deorsumque iactatur. Ita & in huiusmodi animo, nunc cupiditas, seu uoluptas insit, nunc cesset, ac fluat, & iterum renascatur, ac refluat. modo lætetur, ac speret, & quasi sursum erigatur libidinosus animus, modo doleat, diffidat, metuat, sollicitetur, deorsumque cadat, tum id uelit, tum nollit, immo eodem quoque in tempore, aliud quidem ratio uelit, aliud sensus affectent, atq; ita fit, ut eiusmodi animus non modo, tum ad hoc se, tum ad illud intendat. Verum etiam uno in tempore in contrarios affectus, diuersasq; sentētias distrahatur. Itaque Socrates malle dicebat, ut lyra sibi dissona foret, chorusq; quem duceret, & multos alios homines sibi contradicere, quam ut ipse unus sibi ipsi contrarius ac dissonus esset, unde rationabiliter pythagoras armoniam quandam uirtutem nuncupat. ¶ Sequuntur deinde reliquæ tres contra uoluptatem Platonis argumentationes. Et enim contrariam ille boni, ac mali naturam esse censet, ut illud difficile consequamur. In hoc autem ueluti per lubricam uiam quandam facile dilabamur, igitur fore, ut mala quæ sunt, ita excrescant, ut omnem bonorum naturam deleri penitus, atque extirpari necesse sit, nisi huic tam pernitiôsæ pesti aptissimū quoddā natura remediū adhibuisset, ita enī institutū esse, ut singula bona ob maximā naturæ cognationē se se iuicem

appetant. In unumq; tendant, nec ullo pacto abinuicem discernantur. sed quadam quasi confusione coeant. et cui unum aliquod ex iis adsit, nullum sibi bonorum deesse queat. uirtutesq; tanta se connexionem consequantur, ut qui unam adeptus sit, omnium iam uirtutum possessione fruatur. Quapropter laboribus difficultatibusq; bonorum consequendorum, eorundem quoque coniunctionem, copulationemq; deus opposuisse uidetur. At uero mala inter se dissident, atq; dissentiunt, nec ullo modo inuicem coire, confundi ue possunt. Recte q; Aristoteles malum inquit se ipsum corrumpit, quod si integrum undequa; sit intolerabile est. Nec unquam in eodem prodigalitas, atq; auaritia, aut audacia, timiditasq; conueniunt, eodemque modo nec alia ulla uitiorum extrema, cum penitus opposita sint, inuicem connectuntur. Quapropter optimum id aduersum delinquendi procliuitem a natura remedium adhibitum esse uidetur, ut qui ad lapsum est pronior, in omnem tamen praecipitii partem labi nequeat, qui uero summa difficultate ascendit, totum atque integrum deinde cacumen necessario consequatur. Cum igitur malorum, bonorumq; huiusmodi conditio sit, necessaria ratione concluditur, ea, quae sese minime consequuntur bona esse non posse, uoluptates autem nedum inuicem congregiantur, sed sibi quodammodo repugnare, saepiusque impedimentum afferre uidentur. Nam dum aliquis corporis sensus maxima suauitate mouetur, reliqui eorum, quae sibi tum offeruntur, uix iocunditatem percipiunt. illud quoque accidit, ut alter altero, plures, maioresq; ad modum uoluptates perferant nec omnes animantes pariter delectentur, uirtutes autem, & omnino quaecunque bona sunt, ob eam, quam paulo ante retulimus rationem, sic inuicem copulantur, ut cuncta simul eidem adsint, nec plura ex his uni, quam alteri adesse queant. Cum ergo bonorum atque uoluptatum dissimilem inter se naturam esse perspicuum sit, nemo profecto corporis uoluptatem, nisi qui nimium eius amicus existat, bonam dixerit.

¶ Altera deinde platonis argumentatio eam esse probat bonorum proprietatem, ut ad comunem humani generis utilitatem salutemque tendat. uoluptatem uero propriam dicit libidinem, amoremque gignere, & qui huic obnoxius est propriae duntaxat cupiditati semper intendere, nec ullam sibi alterius curam esse, modo propriae uoragini uigilantius obsequatur, Omniaque, quae agit ad eam, quae sensibus percipitur suauitatem iocunditatemque referre. ¶ Postrema platoniorum ratio illa est, qua bonum, ac finem idem omnino esse

DE VOLVPTATE

esse dicunt, finem uero id, ad quod quasi quiddam extremum appeti-
 tio referatur, Quapropter cum naturalis homini appetitio uolupta-
 tem alterius cuiusdam gratia solummodo concupiscat, nec sane finem,
 nec omnino bonum, hanc esse quis sanæ mētis existimet? Etenim ob
 eam causam suauem eiusmodi perceptionem uiuentibus à natura datā
 existimant, ut quæ ad uiuendū necessaria sint, acquirant, & parent. quod
 enim uiuit duobus potissimum indiget, ut quæ nocere possunt, reiiciat,
 atque repellat, quæ uero prodesse, capiat, atque asciscat. Cum uero illa à
 se propellere, hæc autem consequi laboriosum, atq; difficile sit, ne ob
 hanc ipsam difficultatem uiuentia ad ea, quibus indigent comparan-
 da tardiora forent, in omni huiusmodi actione quandam natura uo-
 luptatem implicuit. quo fit, ut hac dulcedine, uelut esca delinita, ac pe-
 nitus capta, nec pericula ulla, laborémque fugiant, nec parandi uictus
 difficultatémq; percipiant, sicutq; ad paranda uitæ necessaria promptio-
 ra, qđ autem horum gratia uoluptas nobis à natura data sit, hoc uelut si-
 gno demonstrant, qđ omnes animantes, cum quid è corpore, quod su-
 perfluum sit expellunt, siue quod necessarium capiunt, hac, quam sæpe
 iam commemorauimus suauitate mouentur, quæque magis id agunt,
 maiorem quoque delectationem percipiunt. Cum uero naturæ indi-
 gentiam prorsus expleuerint, nullam ulterius uoluptatem persentiunt.
 sed ea, quandiu indigentiam replent, moueri uidemus, quasi ad uitæ
 necessaria consequenda explendámque indigentiam sensuum uolu-
 ptatem natura retulerit. uitæ igitur tum seruandæ, tum etiam generis
 propagandi gratia uoluptas tradita est, nec propter se expetenda, neq; fi-
 nis, propterea qđ ne bonum quidem, ut sæpius demonstrauius appel-
 lari debet. ¶ Architas quoque pythagoricus, hac aduersus corporis
 uoluptatem argumentatione utebatur, quod causæ semper eaq; quæ
 causas consequuntur cognata esse debeāt. Ideoq; nemini dubium esse
 putat, quin illud ex quo mala plurima consequuntur, bonum esse non
 possit, uoluptatis autem gratia pestiferas omnes animi perturbationes,
 adulteria, supra, homicidia, furta, dissensiones, scelera denique omnia
 nasci perspicuum esse. Ex quibus efficitur (ut ille putat) non modo non
 bonum, sed maximum quoddā malū, ac detestandum uideri, eadémq;
 ratione Antistenes Socraticus extremum, summūmq; malorum
 corporis uoluptatem esse probat. quia quod omnium malorum cau-
 sa, & origo sit, cæterorum quoq; pessimū merito iudicari possit, cumq;
 delicta oīa ab ignorantia proficiscantur, nihilq; eē possit, quod æque, ac

uoluptas iudicium, consiliūque corrumpat, necesse est (ut ille cōcludit) ab hac & ignorantiam, & mala omnia proficisci. Vnde insania dicere solebat potius, q̄ uoluptate corripiar. ¶ Præterea Mercurius Trismegistus ægyptiorū omnium sapientissimus, duabus potissimum rationibus hanc nefariam labem ex animis hominum extirpare conatur. Id enim cuiq; bonum esse censeat, quod aut rem ipsam, cui quidem adfit in propria natura contineat, aut ad meliorem frugem perducatur. primi generis esse uirtutes eas, quæ in actione positæ sunt uidemus. earum nāq; proprium est animum ab omni perturbationum tumultu liberum, trāquillūmq; reddere. Perturbationum uero detractio, & quasi quædam mentis serenitas sua cuiusq; animi, ac naturalis proprietates existit. Secūdi generis eas uirtutes, quæ in contemplatione uersantur esse cōstat. Quippe cum animum rerum diuinarum studio, intelligentiāq; supra humanam quodammodo naturam erigat atq; extollant, ut ad dei uitam, quæ duntaxat in contemplatione consistit, q̄ proxime uideatur accedere. uoluptatis uero conditionem utriq; contrariam esse patet. Ardentissimis enim innumerisq; affectib' animum quasi quibusdam furiis agitatur. ut longe absit ab illa, quam magnopere natura requirit, trāquillitate. Cūq; humanum genus inter deum, ac bestias medium teneat, ob eamque causam utrorunq; participes esse merito uideatur. in alterum quoque migrare, & quasi conuerti posse Trismegistus existimat. Et enī qui mente præcipue utitur, cum profecto beatissimam deorum immortalium uitam agere, qui uero corpore, ac sensibus bestiarum. Quapropter cum uoluptatis usus in corpore sensibusque existat, qui maxime huic deditus est, non modo non adscendit ad ea, quæ meliora, diuiniōraq; sunt, sed ne propriæ quidem naturæ statutum, dignitatēque retinet, ac uelut ex animo ad corpus, ex mente ad sensus, ex homine ad bestias labitur. Diuine apud platonem Socrates in phædone. uoluptas inquit quasi clauum tenens animum corpori affigit, atque coniungit, efficitq; ut infectus corporea specie ea putet esse uera, quæ suadeat corpus. Nam cum eisdem rebus commoueat, atque eadem sentiat cum corpore, cogitur (ut puto) eorundem morum, atque eiusdem alimonie fieri. ¶ Ex iis altera quædam argumentatio à Trismegisto cōtextitur. In omnibus quippe rerum generibus unū aliqd̄ maximū, atq; summū esse uult, cuius participatione reliqua in eodē genere reponant, ut omnia, quæ calida sunt, ignis natura, cui summa caliditas adfit calida fieri. eodēq; modo & bona quæcunque sunt. quod summum, primumq; bonum sequantur,

atq;

DE VOLVPTATE

atq; imitentur bona dici debere. Summum uero bonum esse deum, qui dubitet, is nihil omnino intelligit. Quæcunq; igitur bona dicuntur, quia deum quodammodo imitentur, eiusmodi appellatione digna esse putat. uis de uirtutes omnes, q; deo cognatissimæ sunt, non imerito perfectæ atq; optimæ iudicantur. Primi nanq; (ut supra diximus) uirtutum generis opus est tranquillitatem afferre. Alterius autem ad ueritatis cognitione perducere. Tranquillitas uero, ueritatîsq; scientia (ut Plato quoq; disputat) diuinitatis maxime propria sunt. Quapropter nemini dubium esse potest, quin utraq; uirtutum genera homines immortalis deo cognatos efficiant. at uero uoluptati quæ potest esse cum diuinitate cognatio: Deus quippe ab omni corporis concrectione solutus, ac liber existit, uoluptas autem corpus mouet sensibusq; blanditur, efficitq; ut in corporis luto sensibusq; demersi, non modo ab immortalium deorum præstantia. sed ab hominum quoq; natura degenerare uideamur, omnemq; humanam rationem exuti porcorum spurcissimas sordes induere. Quapropter non immerito inquit Plato, uoluptas à deorum natura sequestrata est, sed quid uerius aptiusq; aduersus hanc pestem dici potest: q̄ quod ab hippocrate diuino profecto uiro dictum ferunt. Is enim cum de ueneris uoluptate loqueretur, partem esse dixit illam morbi teterrimi, quem nostri comitalem uocant.

Caput. iii. Obiectiones peripateticorum contra platoniam uoluptatis definitionem.

h Accigitur est diuina Platonis de uoluptate sententia, in qua Mercurius Trismegistus, & pythagorici omnes, ac socratici quiq; excellentiores absq; ulla dubitatione cōsentiunt. At uero peripatetici acuti sane uiri. sed hac in re contentionis forte studiosiores, q̄ ueritatis tam optimam, tamq; diuinam Platonis sententiam suis quibusdam argutiis peruertere, atq; deprauare contendunt. ¶ Tria uero sunt, in quibus nituntur platonicos carpere. Primum quod Plato uoluptatem motum in definiendo uocauerit, motum nanq; omnem uelocem aiunt esse, uel tardum, uoluptatem uero nullam uelocem, aut tardam dici posse. Sed aut breuem dici, aut diurnam oportere, neq; motum ullum simul totum posse consistere. sed alteram semper alteri motionis parti succedere partem. ita ut una deficiēte, nascatur & altera, neq; possint duæ quædam motionis partes se inuicem expectare. uoluptatem contra simul fieri totam, omnesq; eius partes inuicem (ut ita

dixerim) cōmanere. Nam cum animus boni alicuius possessione frui se nouerit, hunc statim putant uoluptatem percipere. Itaq; fieri, ut uoluptas animi cognitionē pceptionēq; sequatur, & ut perceptio eo, quod bonum uidetur, extrinsecus obiecto puncto temporis tota conficitur, sic uoluptatem, quæ apprehensionem eiusmodi sequitur, puncto quoq; temporis perfici. Quæ uero sic fiunt, tota simul ac pariter fieri, atq; indiuidua quadam simpliciq; natura consistere. Ex quibus concludi uolūt uoluptatem sensibus simplici quodam puncto prorsus innasci, ac statim primo sui exordio totam perfectamq; existere, nec partem alteram ut absolutior sit, desyderare, quo fit ut motus esse nō possit. ¶ Deinde Platonem reprobant, q̄ repletionem indigentiaē uocauerit uoluptatem. idq; ob hoc falsum esse putant, quoniam in animo uoluptas in sit. repletio autem existat in corpore, nec omnem uoluptatem consentiūt talem esse, ut cum indigentiaē repletionem conueniat. Si quidē quæ oculis, auribus, ac narib⁹, ex formis, sonis, odoribusq; percipiuntur uoluptates, nullam priorem expleant indigentiam. Esse præterea in contemplatione quādam ineffabilem uoluptatem, quæ nihil indigens impleat. eā quippe mentis propriam esse, mentem uero nec aliquo substētaculo indigere, nec aliqua ratione repleti posse, impleri enim contrāq; exhaustiri corporibus conuenire, quæ & plena esse possunt, & uacua. Animo autē cum simplex atq; incorporeus sit, illa nullo pacto posse contingere. ¶ Tertio uero loco id arguunt, quod uoluptates nullas Plato bonas esse dixerit, plerāsq; malas. At illi plurimas arbitrantur optimas, & laude dignissimas, talēsq; esse illas, quæ ex honestis actionib⁹ suscipiantur. uideri nanq; actiones huiusmodi iocūdissimas, eāq; uoluptatem, quæ in illis in sit, optimam purissimāq; existere.

Caput. iiii. Responiones ad obiecta.

h Ac sunt peripateticorum argumentationes, quibus ego responde me posse diffiderem, nisi idem ipse, contra quem pugnat suo (ut dicitur) se Marte defēderet. ¶ Prima igitur argumentatio, qua uoluptatem nequaquā motum esse posse concludunt, & si forte uera sit, nihil tamen in Platonicos ualet. Nam & ipse Plato docuit duo esse motuum genera. alterum quidem corporum, alterum animorum. motūq; corporum eorum, in quibus est naturam sequi corpus, si quidem indiuiduo, ac simplici statu collectum esse non potest. Sed alteram eius extra alteram partem iacere necesse est. alioquin diuisione careat
oportet

oportet, quod uero in diuisum remanet, id iam naturā corporis exuit, quapropter cum omne corpus extensum atq; diuiduum sit, necesse est si quando agat patiatur ue quippiam, aut ex loco in locum alterum transferatur, propinquiores, anterioreſq; partes prius ceteris, uel pati, uel agere, uel conuerti. Itaq; omnis corporum motus temporis spatium exigit. & ſucceſſione quadam ab eo, quod prius eſt in poſteriora diſteditur. Animus autem indiuiduus eſt, ac ſimplex nullam penitus diſcretionem, diſtantiāq; partium habens. igitur animi motio indiuidua eſt, & ſimplex atq; uno temporis pūcto ſimul tota conficitur. Vnde Tales mileſius nihil animo inquit eſſe uelocius. Cum ergo uoluptas apud Platonem, nō corporis, uerum animi motio diſſinita fuerit, nihil ſane prohibet eam motionem eſſe, ac etiā ſimul totam conſiſtere. præſertim cum i Platonis libris motio non modo fluxum, ſucceſſionēq; (ut peripatetici uolunt) uerum omnem quoq; operationē actūq; ſignificet. ¶ Deinde quod aiunt Platonem uoluptatem indigentia repletionem, indigentiam uero dolorem appellauiffe, fortasse minus uerum uideri poteſt. Nā & ipſe i Gorgia uult uoluptatem in repletionem cōſiſtere. uoluptatem uero in uoluptate, aut aliud quippiam eorum, quæ natura ſiunt in ſe ipſo conſiſtere, præter eos qui Platoni diſſimillimi ſūt, nemo diceret. Præterea in eodem libro inquit, repletionem eſſe uoluptariam, indigentiam uero plurimum doloroſam. At quis adeo inepte loquitur, ut uoluptatē uoluptariam, dolorem doloroſum uocitet? Quis item dixerit pulchrā pulchritudinem: iuſtitiā iuſtam: eodem quoq; modo nec Plato uoluptariam uoluptatem, nec dolorem doloroſum appellauiffet. Non igitur dolorem indigentiam, nec repletionem uoluptatem eſſe uoluit. Inſuper uoluptatem inquit a repletionem fieri, dolorem ab egeſtate. Ipſe uero idem nihil exiſtimat à ſe ipſo fieri poſſe. Quoniam igitur pacto uoluptas, ſi ſit repletio ab ipſa fiet repletionem: aut dolor, ſi ſit egeſtas ab egeſtate naſcetur? Quin etiam idem ipſe i Timæo uoluptatem in ſenſu ponit, eamq; motum affectūq; nominat. affectum uero ſenſūq; motū repletionem eſſe uir tantus nunquam diceret. Quod ſi quis in Gorgia legerit uoluptatem eſſe corporis repletionem, is attentius eum locum cōſideret, ac demum reperiet Platonem non id ipſum ſentire, ſed eam eſſe Calliclis uoluptuoſiſſimi hominis ſententiā. aduerſus quē Socrates acerrime diſputat. ¶ Verum dant hæc nobis peripatetici. nō nulli negant tamen omnem uoluptatem ab ipſa repletionem indigentia fieri. quippe cum illa, quam nobis affert contemplatio, quæq; in mente

consistit, ex nulla fiat indigentiae repletionem, ego uero & si luce clarius ostendere id possim, illam quoque mentis, quae ex contemplatione capitur iocunditatem ab ipsa repletionem originem sumere, demus tamen hoc illis, ne uideamur nimis forsitan contentiosi. sit ita sane, ut uolunt. quid tum? Non ne Plato (ut superius quoque diximus) uoluptatem in sensibus, gaudium in mente locauit? Si ergo peripatetici eam etiam in mente ponant. quid ad nos? Non enim hoc sentit Plato. Quod ergo in contemplatione percipitur, non uoluptatem, sed gaudium nuncupamus. Quod si minus a repletionem nascatur. nihil contra platonem. qui non gaudium, quod in mente est. sed uoluptatem, quae in sensibus insidet, inquit a repletionem creari. Sed instat acrius Aristoteles in eo, qui de moribus liber est decimus, probans illam quoque, quae fit in sensibus uoluptatem, non semper ab ipsius repletionem indigentiae proficisci. id enim in tactu, ac gustu uerum esse uult. At uero in his, quas ex odoribus, formis, sonisque capimus uoluptatibus nullo pacto contingere. Neque enim illum qui laetatur sonis, aut formis, his ipsis, in quibus oblectatur rebus ulla ratione repleti, neque his antea egiisse, nec uero, & si uerisimilia forsitan uideantur, non tamen talia sunt. Platoni aliqua ex parte detrahere possint. Nam uerba illa platonis, quibus inquit uoluptatem ab indigentiae repletionem gigni duobus (ut uidetur) modis possumus interpretari. Haec enim duo, egestas. atque appetitio, ita inuicem sunt connexa, ut alterum nequeat ab altero separari. Ea namque quibus egemus appetimus, neque appetimus quicquam, quo non ante concupiscentiam egerimus, neque quisquam est egens, quin appetat, neque appetit uirquam, qui non eget. Quo fit, ut utraque sic inuicem uideantur esse coniuncta. ut alterum semper alterum comitetur. Quapropter apud excellentiores quoque philosophos haec est consuetudo, ut saepe numero egestatis nomine appetitum significent, eodemque modo & appetitionis nomine egestatem uelint intelligi. Vnde recte Cicero, non caret inquit is, qui non desiderat. Socrates quoque opibus delictisque nostris, quibus ceteri ardentissime student egere se negabat, quod eas nequaquam apperet. Epicurus autem, non qui parum haberet, sed qui plus cuperet egere dicebat. Itaque si quis uelit egestatem pellere, non pecuniae adiucendum, sed cupidini potius detrahendum. Eodemque modo cum Plato inquit repletionem indigentiae, appetitionis repletionem intelligi uoluit. Repletur autem concupiscentia cum id, quod cupiebat assequitur. Repletio autem appetitionis nihil aliud est, nisi consecutio quadam eius, quod in concupiscentiam uenerat. Ex his ergo, quae diximus

mus

DE VOLVPTATE

mus. sic platonem interpretamur. Repletio indigentiae causa voluptatis existit. hoc est cum appetitio, quae eget, quamque indigentiam appellamus, id, quod exoptauit, adepta est, cuiusque praesentia fruitur, & quasi repletur. sensibus statim ille motus nascitur, quam suauitatem, delectationem, uoluptatemque dicimus. Vnde epigramma deliacum, iocundissimum esse inquit, reamata potiri. Haec autem interpretatio cunctis in sensibus, ac etiam in mente (si quis uelit) locum habet. Quippe cum omnes sensus rem ipsam cuius cupiditas antecessit adepti, ineffabili quadam uoluptate deliniantur. Atque primus est hic respondendi modus, quo platonici peripateticorum laqueos possint effugere, & si cui forsan uideatur haec interpretatio durior, age tentemus aliam, ne nostri uideantur illorum iaculis succubuisse. Explere igitur indigentiam quid aliud est: nisi id, quo indigeas assequi, egemus autem quibus: nisi his, quae uel salutem dum adsit nostram tueri, si amissa sit, reddere possint, uel alio quopiam modo nobis sint utilitatem aliquam allatura. Nos uero homines sumus. Est autem homo, ut peripatetici, ac stoici arbitratur id, quod ex anima rationali constat, & corpore. Pythagorici ac platonici paulisper à cæteris discrepantes, hominem esse putant diuinam quandam mentem terrenis uinculis alligatam, quo fit ut apud cæteros philosophos animus naturam ac nomen cuiusdam partis hominis habeat, apud platonicos animus noster homo totus existat. Quapropter. Socrates à Critone interrogatus, quemadmodum se sepeliri iuberet, ut libet inquit. Si modo comprehenderitis me, nec ego uos effugero. Atque idem apud Platonem cum Alcibiade disputans pluribus rationibus hominem probat nihil aliud præter animum esse. Corpus autem non esse hominem, sed hominis. Externa uero non hominis, sed fortunæ. Nec tamen animum nostrum semper & ubique existentem hominem uocitat. uerum quod diu in cælestibus sedibus uitam agit, tum deus, tum etiam daemon à platonice nuncupatur. Cui uero habitaculis terrenis includitur, ab ipsa humi natura in qua mersus est humanitatis nomen accipit. Itaque Origenes platonice nobilissimum hominem in daemone, ac deum conuerti posse, & in bestias quoque migrare non unquam asseuerat. Seneca item Platonis plurimum studiosus animum nostrum appellauit deum in humano corpore hospitatum. Sed ii omnes, & ipse etiam Plato, Heraclitum. Empedoclem. Pythagoram imitati sunt. Nam Pythagoras animum nostrum ex homine in deum transferri his uersibus asserit. Corpore deposito cum liber ad aethera perges,
Euades hominem factus deus aetheris almi.

¶ Cum igitur (ut ad propositum reuertamur) homo sit aristotelicorū
 sētentia, quod ex anima rationali constat, & corpore. ut uero Plato uult,
 diuinus quidā animus, qui terreni corporis ministerio utitur, Sequitur
 ut duarum profecto rerum animi scilicet & corporis cura nobis susci-
 pienda sit. Animi quidē (ut ille iubet) sui tantum gratia. corporis autē
 cura omnis ad animum, quasi seruus ad dominum referri debeat. Eorū
 ergo quibus egemus duo sunt genera. Indigemus enim his quæ sint
 animo, & his, quæ sint corpori profutura, Profunt uero corpori, quæ ui-
 tam, quæ ualitudinem, quæ uires, quæ formam, quæ naturam propriā
 aut reficiunt, aut seruant. Animo autem ea conueniunt omnia, quæ ad
 mores optimos, quæq; ad rerum cognitionem aliquid conferāt. His ad-
 de illa præceteris, & animo prodesse, & corpori, quæ alterutri similia, &
 cognata uideantur. Similia nāq; (ut dicitur) similibus conseruantur, &
 singula salutem propriam expetunt. Hæc ergo sunt, quibus homines in-
 digent. Quapropter, quando hæc adsunt, uel ea saltem, quæ horum spe-
 ciem quandam & similitudinem habeant, uoluptate afficimur. Si qui-
 dem quæ bona nobis esse uidentur, si præsentia sint, uoluptatem affe-
 runt. Quo fit, ut uoluptatem præcedat opinio, ut enim placet stoicis,
 nulli quicquam potest esse iocundum, nisi quod quisque sibi cognatū
 ac bonum existimauerit. ¶ Cum uero uoluptas corporis sensibus
 percipiatur. horum uero species quinque sint, erunt similiter quinque ge-
 nera uoluptatum, una quidem tangendo. altera gustando percipitur,
 odores aliam præstant, aures, atque oculi reliquas suggerunt. Atq; ii sen-
 sus ita se inuicem habent, ut ordinem quendam, & loci pariter, & naturæ
 contineant. Oculi enim purissimi sunt, & ut timæus platonicus dispu-
 tat, ac probat. Ignis lucisq; naturæ cognati. Aures secundum ordinem pu-
 ritatis optinent, atq; aeri comparantur. Nares tertium deinde tenuitatis
 gradum possident, & crassiori quadam natura concretæ, medium inter
 aerem, aquamq; continent. Deinceps uero gustandi organum crassius
 est, & aquæ naturæ simillimum. Postremo tenuitatis gradu hæ, quibus
 tangimus, partes distribuuntur. hæ nāq; ad corporis naturam accedunt
 propinquius, ac terræ crassitudini deputantur. Cernis hos quinque sen-
 sus gradatim dispositos sic inuicem se se habere. ut qui eminentiori par-
 te corporis collocantur, potiorem quoque ordinem puritatis obtineāt,
 & aliis alii diuersisq; rebus cognati existant. Quod quia in his, quos in
 platonis timæum edidimus, cōmentariis latius disputauimus, sufficiat
 hoc loco breuiter attigisse. Cum ergo tangendi sensui solida quædam &
 crassiora

crassiora corpora admouentur, eadē prædita humoris calorisq; natura,
 qua ipse quoque sensus affectus est, horum tunc præsentia corporum,
 quia sibi cognata sunt, quia eandem naturam habent, quia propriam
 eius concretionem, qualitatemq; tuentur, exultat quodammodo, ac ge-
 stit, totusq; suauitate perfunditur. Gustus uero liquidioribus (ut patet)
 corporib⁹ recreatur. delectatur enim saporib⁹ his, qui humoris decocti,
 maturiq; naturam habet. Quippe cum & ipse (ut Platonici putant) eadē
 proportione concretus sit. quo fit, ut simili, & quasi suo quodam fami-
 liari accedente, cum eo suauissime conquiescat. Odorandi præterea uis
 odoribus iis reficitur maxime, qui inter aquæ aerisq; naturam commi-
 sti sunt, quod in pomis, floribusq; percipitur, si quidem, & ipsa eandem
 naturam ab origine sortita sit. Aures insuper eiusmodi delectantur so-
 nis, qui ex purissimo aere confecti sunt, atq; ex eadem, qua & ipsa armo-
 nie consistant, itaq; uidemus ob naturæ diuersitatem hos remissioribus,
 illos uehementioribus, alios grauioribus, alios item liquidiorib⁹ concē-
 tibus delectari. Oculis autem, quod luci familiarissimi sunt, ea uidentur
 esse gratissima, quorū natura quā simillima luce temperata est. eiusmo-
 di uero ea sunt omnia, quæ ex colorum, qui omnes à luce proficiscun-
 tur pulcherrima temperatione resultant. Nec solum rebus his, quas sen-
 sibus haurimus ad uitam augendam reparandamq; naturam indige-
 mus, uerum etiam ad mentis peritiam consequendam. quo efficitur, ut
 sensus duabus de causis, optimis quibusdam rebus, quæ extrinsecus offe-
 runtur indigeat. tum quia sibi cognata ac similia sunt. singula uero si-
 milibus conseruari perficq; necesse est. tum quod ad rerum atq; artiū
 cognitionem, quæ res maxime à nobis expetitur, istruere possint. Quo-
 tiens igitur ea, de quibus diximus, sensibus offeruntur, admittunturq; in-
 tro penit⁹ ad fruendum, sensuum indigentia illa, quæ antea cupidinem
 peperit expletur. Eaq; , quam quærimus, uoluptas ex hac indigentia re-
 pletione contingit. Hæc est igitur secunda platonice definitionis inter-
 pretatio, quam neminem arbitror, modo sanæ mentis sit, uituperatu-
 rum. quapropter de his hætenus, pergamus ad reliqua. ¶ Tres sunt
 aristotelicorum aduersus Platonem propositæ quæstiones, prima q̄ fal-
 so uoluptatem uocauerit motionē. Alia, q̄ nec repletio, nec à repletio-
 ne uoluptas omnis esse possit. His omnibus non meo quidē ingeniolo
 nec enim tantum mihi arrogo. sed his, quæ ab ipso Platone latissime
 disputata sunt, satis iam responsum arbitror, Postrema uero Aristotelis
 obiectio fuerat, q̄ plurimæ uoluptates, contra Platonem, qui id negasset

bonæ honestæq; forent. cuiusmodi sunt, quæ ex actione, atq; usu uirtutum, & contemplatione proueniant. Ego uero dixerim superius à principe, ac præceptore nostro propositum esse, quid huic obiectioni respondendum sit. Quæ enim in mente consistunt, uirtutesq; sequuntur, Plato noster (ut supra retulimus) non uoluptatis, sed gaudii nomine nuncupauit, quapropter quod uirtuti mistum sit, bonum esse, Aristoteli dabimus, nec tamen uoluptatem dabimus bonam esse, sed gaudium. utitur enim pro arbitrio suis quisq; uocabulis, & nomine quidem discrepat Aristoteles à Platone. re congruit. Pythagorici uero, stoici, ac cynici cum nostris re pariter, ac nomine congruunt.

Caput v. Opiniones uariæ quid sit uoluptas. Prima opinio Aristotelis.

Aristoteles autem, ut ad eius sententiam deueniamus uoluptatis nomine utitur latius, eoque uult non modo illam, quæ sensibus inhaereat iocunditatem, sed illam, quoque, quæ in mente consistat significari. quid uero ipsa uoluptas sit, magis annuere, quam exprimere uidetur. Veruntamen quæ de hac in septimo, ac decimo de moribus disputat, hoc quo dicam modo interpretari possumus. Tres sunt (ut Aristotelis uerbis utar) animi potestates, quarum una nobis cum plantis communis est, quam uegetandi uim nominant. cuius officia tria sunt, alere proprium corpus, atq; augere, ac demum aliud extra se gignere simile alteram deinde naturam animæ sentiendi uim uocitat, quæ nobis cum cæteris quoque animalibus communis existit. Sensuum uero, alios intimos, alios externos esse. externi autem, qui etiam ad propositum magis pertinent, quinque sunt, uulgari propemodum diuisione notissimi. tertia uero animi uis, solis ex omni animantium mortalium genere hominibus conuenit, eumque intellectum mentemque nuncupat. His addit mouendi potestatem. sed eam, quod ad propositum nil ualeat, dimittimus, de prima uero animæ natura, quæ plantis conuenit philosophi ueteres diuersa senserunt. si quidem plato arborum herbarumque animas tacitam quædam appetitionem, quem naturæ nixum uocat, habere putat. Empedocles non modo naturalem inclinationem, uerum sensum etiam plantis inesse uoluit. Anaxagoras autem, ac Democritus uoluptate doloreque eas affici. nec sentiendi modo, sed & cogitandi, & intelligendi uim habere censent. At uero Aristoteles, nec ratione, nec omnino sensu præditas, nec uoluptatis alicuius participes arbitratur, quo fit, ut nutriendi augendi que illa potestas nihil ad Aristotelis de uoluptate sententiam

sententiam conferat. Reliquæ igitur animæ vires, quibus uoluptatem attribuit, duæ sunt. ex quibus unam (ut eius uerbis utar) intellectum, alteram sensum nominat, hisque suas actiones, quas cognitiones uocat, assignat. Intellectus igitur siue (ut latine loquar) metis, atque rationis operationem, intelligentiam, cogitationem, cõtemplationemque dici uult. Visus uero uisionem, auditus auditionem, odoratus, odorationem, gustus, gustationem, tactus denique tactionem. ut uisus quidem ipsa sit animæ uis, ac natura, qua uidere quis potest. uisio uero actio ipsa, hoc est uidere, eodẽmque modo in sensibus cæteris, uisionem autem (ut unum pro singulis prosequamur) duo potissimum habere principia, à quibus ueluti quibusdam causis oriatur, uisum scilicet ipsum, in quo sit, & uisum per rem externam, quæ cernitur, à qua uisus excitatur, ut uideat, & uisum quidem animi uim, ac potestatem nominat Aristoteles. Quod autẽ uisum cernitur obiectum, uisionem uero perfectam esse dicendam. cum & animi uis optime affecta sit, & illud quoque, quod cernendum est, obiectum suapte natura sit optimum, & naturæ in super animæ consentaneum. quod si alterutrum defecerit, uisionẽ imperfectam fore, utrisque uero concurrentibus in unum, perfectam. quæ uero perfecta sit uisio, eandem quoque iocundam esse, quæ perfectior, iocundiores, quæ perfectissima iocundissimam, Visionem igitur (ut idem sæpius repetam) quia perfecta sit, iocundam esse, perfectionem igitur uisionis iocunditatem quandã uideri. Quia propter & uice uersa iocunditatem uisionis perfectionem esse. Cum uero iocunditas, ac uoluptas, ut ad propositum spectat, idem ualeant, effici uult, uisionis perfectionem esse uoluptatẽ, quodque de uisu dictum est, idem etiam de sensibus cæteris, deque ipsa mente intelligi uolumus. in cunctis enim est operatio propria. in auditu quidem, auditio, odoratu, odoratio, de cæterisque similiter. Voluptas igitur cõmuni definitione apud Aristotelem nihil aliud est, nisi perfectio quædam operationis animi, idem autem cognitionis. Cumque omnibus sensibus uoluptas in hæreat, uoluptas uisus erit uisionis perfectio. auditus auditionis. gustus gustationis, ac de reliquis eodem modo, ut cuiusque uoluptas sit propriæ operationis perfectio. Est autem apud Aristotelem perfectio duplex. altera quidem prima, annexa altera. prima uero illa est, quæ pars eius naturæ, cuius perfectio uocatur, existit, uelut anima hominis. hæc enim hominis perfectio est, & pars quædam humanæ substantiæ. annexam uero perfectionem illam dicimus, quæ cum nulla substantiæ pars existat, substantiam tamen ipsam consequitur, ac ueluti co-

mes rei ipsius, quam perficit, naturæ annectitur, atque adiungitur. cuiusmodi est in iuuentutis flore pulchritudo. nec enim pulchritudo iuuentus ipsa est, neque pars aliqua iuuentutis, sed ipsam sequitur iuuentutem, atque ornat, perfectamque reddit. uoluptas igitur cum sit operationis illius, quæ in sensibus, aut mente consistit perfectio, quæ tandem perfectio hæc erit: prima ne: at hoc Aristoteles utique negabit, Voluptas enim, quæ uisu efficitur, nec ipsa uisio est, nec pars aliqua uisionis. Erit igitur uoluptas in uisu uisioni quædam annexa, atque adiuncta perfectio. Nam & si in ipsa uisione implicita sit, neque tamen uisionis pars est ulla, neque uisio tota. Alioquin absque uoluptate uisio, quam sæpe iam commemoro fieri nullo modo posset. uerum ab ipsa oritur uisione, & quasi comes cõsequitur, miscetur illi, hæret, ornat, perfectamque efficit. nam & diligentius, & perfectius quisque id agit, quod delectat. quod profecto notius est, quam ut probatione aliqua indigere uideatur. Quamobrem nõ absque ratione uoluptas operationis illius, cui competit, ut cõtemplationis, uisionis, auditionis, cæterarumque omnium adiuncta quædam perfectio definitur. quod si honestæ actionis fuerit, ipsa quoque uoluptas honesta ab Aristotele nuncupatur. sin turpis, & ipsa turpis. media uero, uoluptas quidem est media. qua quidem in re à plerisque ueterum philosophorum discrepat Aristoteles. ¶ Alii namque uoluptatem esse putauerunt rei cuiusdam, quæ nobis conueniat, naturam impositam sensibus, ueluti suauem mellis linguæ saporem imbibitum. Alii uero uoluptatem rei conuenientis perceptionem definire. ueluti cum gustui dulcedo liquoris apponitur, nec dulcedinem ipsam, neque liquorem, neque gustum uoluptatem appellauerunt, sed ipsam potius gustationem, hoc est dulcedinis perceptionem, quorum sententiam Auicenna probare uidetur. Nõnulli uero nec ipsam etiam suauis liquoris perceptionem uoluptatem esse uoluerunt, sed illud potius animi iudicium, quod primam sensum apprehensionem, quam plerique phantasiã uocant, sequatur. Primo namque sensum, quod sapor dulcis sit, nosse. postmodum quod bonus asciscendusque sit iudicare. id plerique iudicium uoluptatis nomine significari putant. Nec defuerunt, qui neque suauem sensibus impositam qualitatem, nec eiusdem qualitatis perceptionem, neque iudicium uoluptatem uocauerint. uerum commotionem quandam corporis, ac sensus, quæ quidem perceptionem ipsam iudiciumque consequitur, ueluti liquefactionem, effusionem, elationem, exultationem, petulantiam, atque his similia. At uero alii quidam ipsam membrorum suauem, & gratam, quæ ante iudicium fit

fit

fit. concitationem, titillationemque, uoluptatem esse iudicauerunt.

Caput. vi. Opiniones peripateticorum de uoluptate.

Ristoteles autem horum nihil uoluptatem nuncupare uide-
 tur. Cæterum apprehensionis ipsius quandam perfectionem,
 ut prior quidam dulcedinis perceptio sit, ex hac aliud quiddam
 nascatur. eius quasi comes, & annexa perfectio, eademque uoluptas existat.
 Quid uero sit huiusmodi perfectio, quam uoluptatem nominat, nunquam
 satis (ut uidetur) explicuit. Peripatetici autem, qui fluxerunt ab Aristotele,
 dum id, quod ab eorum principe obscure dictum fuerat, explicare,
 & in lucem edere uellent, in diuersas sunt sententias distributi. Nam alii
 quidem in sensibus. alii uero in eo, qui sensus sequitur appetitu uoluptatem
 collocauerunt. Et qui in sensibus, diuersis quoque modis Aristotelem
 interpretantur. Et enim non nulli duas in sensibus esse putant perceptiones,
 quarum prima ab iis, quæ extrinsecus offeruntur in animum quodammodo
 proficisci, ac fluere uidetur. altera uero ab animo magis profecta, ad ea, quæ
 extra sunt porrigi. Primo namque animus exempli gratia dulcedinem percipit,
 quæ prima perceptio ex ipsius rei, quæ obiecta est suauitate oriri uidetur.
 Deinde considerat se dulcedinem consecutum fuisse, illam percipere, habere,
 eaque perfrui. atque hanc illi secundam animi perceptionem, seu cogitationem,
 siue meditationem, seu animaduersionem, uoluptatem appellatam esse ab Aristotele
 censuerunt, ut uoluptas sit illa ipsa consideratio, qua bonorum presentia se
 frui quis cogitat. ¶ Non nulli non sensum, cum sese dulcedinem consecutum
 animaduertit offerri, & quasi erigi, & quædam uelut hilaritatem concipere,
 ac per se ferre, eamque uoluptatem ab Aristotele dictam arbitrantur.
 Itaque uoluptatem esse eleuationem, siue hilaritatem animi adepti iam
 illud, quod cupierat bonum. ¶ At uero qui uoluptatem in ea parte animi,
 qua appetimus posuerunt, duas appetitus proprietates esse putant. Vna
 quidem moueri nos, ad eamque inclinari, quæ procul a nobis sunt bona,
 nec dum illa fuerimus consecuti. Altera uero in eo, quod adepti iam consecuti
 sumus consistere. primam, cupiditatem. alteram, quietem nuncupant,
 & illam quidem molestia, sollicitudine, cura, anxietate, plenam esse uolunt.
 hanc uero ineffabili quadam suauitate perfusam, eamque uoluptatem à
 peripateticorum principe nuncupari, ut nihil aliud uoluptas esse dicatur,
 nisi terminus quidam, siue quies, appetitus in bono, quod iam fuerit
 consecutus. Vnde Lucretius. requies inquit hominum diuinique uoluptas.
 ¶ Cæterum quid ipsa quies sit, non eodem omnes modo

Z

exposuerunt. Alii nanque cessationem ipsam, ac ueluti finem aliquem appetendi quietem definiunt, Appetitum & enim cum id, quod cupierat bonum adeptus fuerit, ab appetendo desistere. Itaque sollicitudine & anxietate uacare, quæ uacatio quies ipsa sit, eadēque uoluptas ab Aristotele nuncupata. Ideoque uoluptas est, ut isti definiūt, acquisito, quod cupitum fuerat bono, ab omni appetendi sollicitudine & anxietate uacatio. ¶ Non nulli uero peripatetici aliquid huic uacationi aliud addiderunt. Carere quippe omni molestia non dum plenam, ac perfectā uoluptatis naturam possidere. Fieri uero integram, atque absolutam, si in eo ipso statu sic omnis appetitio conquietescat, ut non modo non ulterius appetat quippiam, sed huic, quo fruitur bono totis neruis, ac uiribus hæreat, assentiatur sibi esse satis, atque in id penitus diffundatur. Est ergo, ut censent isti, uoluptas assensio, atque diffusio appetitus in id, quod possideat bonum, quo fit ut mediis in uoluptatibus liquefcere corpustum, ac diffluere uideatur. cum omnis animi, corporisq; uis, ac motus in id, quod extrinsecus obiicitur, inclinetur, ac penitus rapiatur. Eiuscemodi uero diffusio non modo in corporis membris partibusque. uerū etiam in appetitu naturæque animi esse debet. neque enim in rem aliquā corpus nisi appetitus in pulsu animique potestate diffunditur. Quapropter & ipsum quoque appetitum animūque diffundi necesse est, atq; auidissime affigi, & hæere illi, quod propriæ uideatur naturæ cōgruere. Omnis igitur huiusmodi animi, appetitusque nixus, copulandi, hæredi affigendi ei, quod iam possidetur bono uoluptatem continet, nec aliud quicquam, ut istis placet, uoluptas esse uidetur, nisi assentiri, hæere, affigi præsentī bono, in id que diffluere, penitusque diffundi. modo hæc intelligas in animo, in eaque animi parte, quæ appetendi uis nominata est fieri. Nam huiusmodi motus in calore quoque sanguine, spiritibus, totaque corpore reperitur, qui nec tamen uoluptas est, nec pars aliqua uoluptatis. uerum ab ea, quæ in animo est diffusionē, assensionēque, quam uoluptatem dicunt, illa quoque corporis liquefactio, effusioque ueluti uestigia quædam intimæ uoluptatis proficiscunt. Nā qualia hæc in corpore sunt, talis & in animo uoluptas existit.

Caput. vii. Quæ platoniorum cum aristotelicis concordia, & quid Platonio de sensibus, & affectibus,

hæc est igitur peripateticorum de uoluptatis definitione sententia, quam ipse arbitror, ne minima quidem in parte a Platone

tonis nostri sententia discrepare, nisi quod Aristotéles latius loquitur eodem nomine uoluptatis, & eam, quæ in mente est, iocunditatem, & eam quæ in sensibus nominans. Plato uero uoluptatem uocat eam, quæ sensibus accidit. quod uero in mente est, id gaudium nuncupat. Quinetiam interdum & ipse Plato uoluptatis & gaudii nomina confundit, utroque uocabulo utens ad utrunque significandum, Nomine igitur uel nullo modo, uel uix, ac minimo discrepant, ex uero re congruant testes esse possunt non nulli Platonis libri, nec non Platonici plerique haudquaquam philosophi contempnendi. Nam Apuleius. Calcidius, Contius, Ptholemæ⁹ platonici nobiles eo, quem breuiter referam, modo Platonis sententiam obscurissimis in Timæo uerbis positam, interpretantur. sensum profecto aiunt à Platone primam animi perceptionem, quæ ab ipsa corporis passione nascatur, intelligi. Et enim rerum omnium, quæ noscendæ sunt, species quasdam ad nos fluere, sensuum foraminibus hauriri in eo, qui in cerebri uentriculis est, spiritu imprimi, atque consignari. eiusmodi rerum species in spiritu, quod quidem corpus est tenuissimum, atque perlucidum figuratas pulsare animum, atque efficere, ut illa ipsa obiecta externa, quorum hæ sunt imagines intueatur, atque percipiat. hanc animi perceptionem ab ipsa corporis passione impulsuque nasci uidemus. spiritus siquidem ab externis motus corporibus, ipse animum consimili pulsat, formâtque imagine. Cum igitur eiusmodi perceptio à spiritus impulsione nascatur, consequens est eam à corporis passione, id est pulsu motionéque proficisci, quod imitatus Aurelius Augustinus Platonicus bonus in eo libro, qui de animi quantitate inscribitur. Sensus est, inquit, passio corporis per se ipsam nõ latens animam. id est per ipsam corporis speciem sensibus haustam eiusdem quoque passionem corporis, prima quadam, & propria imagine percipi. Ex quibus fit, ut gemina corporis passione sentiamus. Nam cerebri spiritusque impulsu externorum corporum passionem apprehendimus. Passionem uero illam, quam corpus proprium extrinsecus accipit, Platonici bifariam diuidunt, quarum una leniat corpus, ac mulceat, nec tam membra, uisceraque pulset, quam palpet, atque titillet. altera uero asperius, ac durius agitet. Cum uero animus primæ illi corporis motioni, cuius mulcere proprium est, consentiat, uoluptatem fieri. cum ab altera, quam asperam dicimus, abhorreat, atque desciscat, dolorem asferunt. Assentitur autem animus corporis motioni, cum ei libenter adhæret, affigiturque, copulatur, perfunditur, atque in ea suauissime con-

quiescit. Quapropter Aurelius Augustinus uoluptatem definit appetitionis ipsius cum eo, quod amauerit unionem. Non ne & hoc idem peripatetici uoluptatem superius definire, requiescere animum, perfundi, ac penitus copulari? Quid ergo restat, cur non dicantur Platonici, peripateticique unum, atque idem de uoluptate, & dicere pariter, & sentire? Quo alio discrepant? nisi quod illi consentire animum, isti quiescere, ac sistere dicunt. immo & ob hoc nihilo discrepant. nec enim quiescit animus unquam, nisi consentiat, nec consentit quidem, nisi pariter & quiescat.

Caput. viii. Quomodo peripatetici diuidant uoluptatem, & de uiribus animae.

Vid ergo Platonici, ac peripatetici de uoluptatis definitione tradiderint, & quemadmodum in idem utrorumque disputationes conueniant, satis iam arbitror declaratum. Quod uero de uoluptatis diuisione peripatetici senserint exequamur. Omnem peripatetici naturam hominis ex anima constare putant, & corpore. animam uero in duas partes, ut ad propositam quaestionem pertinet, mentem uidelicet, sensumque distribui. rursusque mentem uim pariter geminam, naturamque habere. Earum profectio unam in ueritatis indagacione, alteram in consultatione, & actione uersari, atque illum (ut eorum uerbis utar) contemplatiuum intellectum, hunc actiuum nominant. illius proprium esse rerum earum, quae naturae ordine continentur, causas, proprietates, progressusque perquirere. solaque ueritatis contemplacione contentum esse. huius autem opus dici uolunt, quae agenda, fugienda ue sint, consultando discernere. Sensuum uero alios quidem intimos, externos alios uocant. Intimos (ut uult Auerois peripateticorum interpretum acutissimus) quatuor in species diuidunt, quarum primus omnes, quae per externos quinque sensus hauriuntur imagines colligat, atque percipiat, ob idque communem sensum appellant. Altera deinde uis imaginandi ab iis nuncupata est, cuius officium sit, cum ipsa nihil persentiat imagines, quae a prioribus sensibus acceptae sunt, retinere, easque tertiae sentiendi naturae, quam illi phantasiam, existimandi que, ac cogitandi uim dicunt, afferre. cuius opus esse arbitrantur, ut iis acceptis imaginibus, quid, aut quale sit id, cuius illae imagines sint, iudicet, atque percipiat, eaque ipsa, quae discreuerit, siue coniunxerit, seu conceperit iudicando, postremae cerebri ipsius, sensusque particulae, quam memoriam dicunt, seruanda commendet. Sensus uero illos ex-

ternos

DE VOLVPTATE

ternos qui ad id, quod quærimus magis ualent, quinque in species, quæ cunctis notæ sunt, diuidunt, eosque sic inuicem sese habere putent, ut qui eminentiorem corporis locum possident, puriores simplicioresque sint, Reliqui crassiores. Ideoque uisum auditu, hunc odoratu. odorandi uero uim gustu, hunc denique tactu puriorem uideri. Nam ad uisum lux, atque colores, Ad aures soni. Ad nares odores. Sapore ad gustum. soliditas uero, ac mollicies, calorque, & frigus ad tangendi uim pertinent, Quapropter quo lux, colorque sono, sonus odoribus, hi uero sapore. Sapore autem iis, quæ tactui subiiciuntur puriores existunt, eo uisus auditui. hic narium sensui. Sensus hic gustui, gustus denique tactui, puritate, dignitateque præstant, His autem quinque uiribus sentiendi, quinque pariter in corpore (ut illi uocant) organa atque subiecta, & quasi fundamenta quædam attribuentur. Nec aliud quicquam hæc esse uidentur, nisi corporis quædam affectiones, quas alii dispositiones, alii qualitates, non nulli complexiones nominant, quæ elementorum uaria commixtione diuersis in partibus corporis diuersæ nascuntur, ac sunt diuersorum quoque sensuum fundamenta. Alia nanque corporis affectio est, qua uidendi potestas sustinetur, ac uiget. Alia uero qua audiendi, idemque est de reliquis omnibus iudicandum præter has quinque seu affectiones, siue subiecta, quinque pariter instrumenta, solidioraque corporis membra, quibus tum sensus, tum etiam affectiones ipse inhæreant, uelut receptacula quædam adiuuenta, constitutaque sunt. oculi nanque uasculorum instar affectionem uimque uidendi recipiunt. cæteraque, ut perspicuum est, corporis membra certo quodam ordine cæteris qualitatibus, ac sensibus assignantur. His præterea membris, instrumentisque proprii quidam motus, qui cuiusque affectum intimum demonstrare uidentur, innati sunt, Itaque in ipsis animi perturbationibus, modo rubescere, modo pallefcere, & alias quidem contrahi, ac rigere, alias uero diffluere, & quasi liquefcere cernimus. ¶ Ad hæc omnia, quæ longo iam ordine dinumerauimus uoluptatem, ita pertinere Aristoteles arbitratur, ut in ea mente, quam contemplatiuam appellat, perfecta quædam atque absoluta uoluptas insit. In cæteris deinde hominis partibus gradatim degeneret. Nam septem (ut putat) de causis, prima illa uoluptas, altera, quæ in actiua mente ponitur, uoluptate perfectior esse uidetur. ¶ Omnis enim, quæ ex ueritatis inda-

gatione contemplationeque suscipitur uoluptas honesta est, ac laude dignissima. Cum uero mens altera de rebus agendis fugiendisque de- liberat, gaudetque eiusmodi rerum electione, non omnis tamen uoluptas illa laudari solet, Quæ ex his consiliis actionibusque, quæ legibus optimis aduersantur, prouenit, merito uituperatur, ueluti si mens consilio contra patriæ, parentumque salutem. contraque ius suscepto gaudeat. cum honestis actionibus delectatur, uoluptas honesta est. cum uero mediis, illa quoque est media, quo fit, ut prima in mente unum duntaxat gaudii genus. idque laude dignum existat. In altera uero tria (ut diximus) genera. honestum, turpe ac medium reperiuntur. ¶ Illa quoque ratio, qua ille in decimo de moribus utitur, non parum ad id, quo de agimus ualet. diutius enim contemplari nos inquit, quam aliud quid uis agere posse. cumque ueritatis inquisitio firmitior, stabiliorque, quam quodlibet agendi officium sit, necesse est eam quoque, quæ ex illa prouenit uoluptatem stabilior, ac perfectiorem existere. ¶ Adde quod sapientis uita contemplatioque pauciorum quam ciuilis indiget. quapropter illius uoluptas. cum ipsa quoque paucis minimisque contenta sit, proculdubio magis ex se ipsa sufficit, ac perfectior iudicabitur. ¶ Est præterea pars ea mentis, cui naturæ contemplationem tribuimus, altera ut nemo, utique negaret, perfectior, proptereaque præstantiorem cæteris omnibus uoluptatem affert. ¶ Cumque actiua mentis motus agitatioque ad aliud quoddam, aut eligendum, aut reiiciendum feratur. primæ uero mentis contemplatio se ipsa contenta sit, nec aliud omnino quicquam præter se ipsa desideret, necessaria ratione conficitur, uoluptatem, quæ contemplationi propria est, sui duntaxat gratia desiderari. Alteram uero aliud præter se quiddam uelut finem expetere, atque iccirco primam illam admodum præstantiorem iudicandam esse. ¶ Accedit ad hæc, quod prima cuiusque pars atque perfectior, totius quasi uicem appellationemque gerit, ex quo sequitur, ut cum hominum quisque pluribus ex partibus constitutus sit, ea tamen, quæ contemplationi deputata est, quia cæteris dignitate præstet integram pene naturam hominis complectatur. eaque maxime homo, ut Aristoteles inquit, existat, quamobrem, & illius actio nobis præcipue congruit, atque ineffabilem continet uoluptatem, quæ enim natura cognatiore sunt, maiorem utique uoluptatem afferre solent.

¶ P ostrema

DE VOLVPTATE

¶ Postrema uero Aristotelis argumētatio probat, propriam immorta-
 lium deorum operationem in sola contemplatione consistere. ideoque
 neque quicquam in nobis præter primam (ut dixim⁹) mentem contem-
 plationemque, atque eam, quæ ex illa oritur, uoluptatem, quod deo co-
 gnatum sit, inesse uidetur, quod si uoluptas huiusmodi, quia sola diis im-
 mortalibus conuenit, maxime diuina est, reliquis omnibus uoluptati-
 bus præstantior merito iudicabitur. ¶ His igitur argumentationi-
 bus, ut contemplandi uoluptatem illi, quæ agendo percipitur, antepone-
 ret, Aristoteles utebatur. uerum ad eas iam, quæ quasi titillant sensus, &
 ad eos suauitate quadam affluunt, atque illabuntur, deueniamus. Has
 in duas ab Aristotele species diuisas comperimus, e quibus aliæ quidem
 naturales, aliæ contra naturam esse uidentur, atque naturales eas uocat,
 quæ cum naturam reficiant, ab omnibus, aut pluribus appetuntur. eas
 que pari quoque numero bifariam diuidit, quarum aliæ cunctis ani-
 mantibus æque cōmunes sunt. aliæ uero singulis pro diuersitate natu-
 ræ quodāmodo propriæ, atque cognatæ. nanque quod cibum cuncta,
 potumque, ac ueneris usum expetunt, cōmunis naturalis que libidinis,
 ac uoluptatis est proprium, quod autem singula pro naturæ diuersita-
 te singulis, certis que rebus uarie delectantur, aliis que alia gratiora con-
 tingunt, id naturali quidē, attamen propriæ uoluptati competit. nam
 cum id uoluptarium cuique, quod eius naturæ congruit, uideatur. di-
 uersæ que sint diuersorum animantium affectiones, atque naturæ. ne-
 cesse est differentibus animalibus ea quoque, quæ congruant discre-
 pare. Atque iccirco certam, & quasi propriam singulis animantibus
 cupiditatem (ut inquit Heraclitus) uoluptatemque competere. Dele-
 ctat enim quenque, quod naturæ suæ sit aptum, trahit sua quenque
 uoluptas. Atque hæ sunt, quas naturales appellat. contra naturam ue-
 ro eas esse uult, à quibus uniuersum penè hominū genus abhorret. eas
 que in tria diuidit genera. Alias enim flagitiosa quadam corrupaque
 natura, alias consuetudine pessima. non nullas morbis, aduersis que
 casibus euenire. peruersitate uero naturæ contigisse scribit Aristoteles,
 ut mulier quædam prægnantium uiscera rescindere, pueros que uora-
 re ardentissime niteretur, uel quod de efferatis quibusdam gentibus
 circa pontum ferunt. Alios enim crudis, alios humanis carnibus de-
 lectari. non nullos tradere natos inuicem, ut in conuiujs comedan-
 tur. Trogoditas uero, serpentinis carnibus uesci. Diurna quoque cō-
 suetudine plerisque contingit, ut pilorum euulsione, aut unguium esu

delectentur. Sæpe etiam, aut animi, aut corporis morbis id euenit, ut ille, qui matrem immolauit, comeditque, & qui patris, ac filiaë carni- bus, ut uesceretur utrunque decoxit, qui que conferui iecur arden- ter concupiuit, eoque interfecto summa cum uoluptate uorauit. Nos quoque uidimus certo corporis morbo affectos, alios quidem lapillos, alios gypsum, non nullos terram, quosdam carbones, alios calcem, ut prægnantibus sæpe accidit, dentibus auidissime terere. Tria hæc contra naturam genera uoluptatum, non humani, sed ferini im- manisque esse putat ingenii, unde eiusmodi uoluptates, in eo, qui de moribus inscribitur septimus, immanes appellat. ¶ Ex his, quæ hactenus numerauimus, tria esse uidentur apud Aristotelem genera uoluptatum. prima quidem in contemplatione, altera uero in con- sultatione, atque actione uersatur, & utræque sane in mente, sed di- uerso quodam (ut diximus) modo consistunt, tertiam deinde in sen- sibus posuimus, eamque in duas distribuimus species, naturalem sci- licet, & contra naturam. naturalium uero alteram communem, al- teram propriam nuncupamus. immanium præterea unam corru- pta, flagitiosaque natura, alteram uitiosa consuetudine, tertiam mor- bis contingere. primam igitur, quæ ex contemplatione nascitur uo- luptatem, quod deo simillima sit, quodque non, ut homines, sed ut dii sumus, nobis contingat, diuinam uocitat. eam uero, quæ actiuae mentis est propria, honestam sane, non tamen diuinam nominat. est enim honestas non ipsa quidem diuinitas, sed perfectum quoddam diuinitatis simulacrum, atque imago. unde secunda mens, atque uo- luptas à prima degenerat, quod primæ diuinitas, alteri uero diuinita- tis simulacrum tribuatur. Quæ autem corpus deliniunt uolupta- tes, nec diuinitatis amplius, nihiloque magis honestatis participes esse queunt. quippe cum honestas solius mentis decor, pulchritudo, atque ornatus existat, atqui is ornatus partiumque omnium conuenien- tia in mentis habitu honestas, in affectibus moderatio, in actioni- bus modestia, in operibus ordo. in corpore forma à plerisque plato- nicis appellatur, habent tamen & ipsæ, quæ sensus mouent uolupta- tes exiguam quandam honestatis imaginem, Quæ enim ex iis men- tis rationisque legibus obsequuntur, ob eamque causam moderatæ fi- unt, ob hanc ipsam moderationem honesti, atque decori naturam imitari uidentur. cumque honesti appellatione haud omnino dignæ sint, boni uocabulo ab Aristotelicis appellantur. atque effrenatiores, minusque

DE VOLVPTATE

minúsque rationis participes sunt, eas nec diuinas, nec honestas, nec denique bonas, sed uituperatione potius dignas, ac malas esse censet. cūque non adeo modum excesserint, ut ab hominum moribus ingenioque abhorrere penitus uideantur, uitiosas quidem, humanas tamen uoluptates nominat, easque in duas distribuit partes, alias enim appetitionem duntaxat corrumpere, ut qui his afficitur, appetat profecto præter rationem, & agat, neque id tamen consulto efficiat, nec agendum extra perturbationem constitutus existimet, sed quodam deinde ardore libidinis excrecente contra id, quod recta ante mens elegerat, inclinetur, atque trahatur. eiusmodi uero incontinentis animi uoluptates esse putat, alias uero non modo appetitionem, uerum etiam mentis iudicium deprauare. ut & contra quam deceat concupiscat, & id ipsum agendum bonumque mens iudicet, consultoque eligat, pro uiribus uoluptati corporis indulgere, easque, quæ sic mentem occæcant intemperantis hominis uoluptates esse probat. Omnes tamen, quas hactenus in sensibus posuimus humanæ uidentur, At uero cum ab hominum consuetudine ingenioque alienæ uoluptates homini cuiquam, uel pessime nato, atque educato, uel morbis extra seposito dominantur, quoniam bestiarum potius, quam humani ingenii propriæ sint, seruales, atque immanes appellat. Sed hæ omnes, quas sensus nobis porrigunt uoluptates, in quinque ueluti gradus, pro numero quoque sensuum ab aristotelicis digeruntur, atque eas eundem, quem & ipsi sensus ordinem tenere censent, ut uidendi uoluptas, illa, quam aures præstant, purior, ac dignior sit. aliæque similiter aliis eodem ordine puritate dignitateque præsent.

Caput. viii. Voluptates auditus, atque uisus, excellentiores sunt cæteris sensuum uoluptatibus, Itē de omnibus sensibus, & instrumētis corporis. St autem ratio quædam optima à Platoniorum principibus adinuenta, qua oculorum, atque aurium uoluptates, cæteris, quas corpus offert, omnibus præferūt, soni quippe, & hæ quæ oculis cernuntur figuræ, optima quadam atque aptissima partium cōiunctione conficiuntur. Id autē absque proportione fieri nequit, nec absque ordine est ulla proportio. Ordo autem maxime rationis est proprius, quo fit ut in plerisque sonis, figurisque, quibus ille cōpositionis ordo in sit, uestigiū quoddam rationis inesse uideatur, quæ quidem rationis imago in cantuum, uocumque numeris, harmonia. in partium uero membrorumque conuenientia, pulchritudo à platonice nūcupatur, quo efficitur, ut hæc

mubnburg

non modo auribus, atque oculis blandiantur, sed mentem quoque rationemque his ipsis, quæ in se continent rationis uestigiis moueant. cumque maximam cum mentis naturæ cognationem habeant, occupant eam penitus, rapiuntque, ac ineffabili quadam complent animi uoluptate, atque iis duabus imaginibus uoluptatibusque duæ quoque furoris diuini species, ut in libello de diuino furore latius disputauimus oriuntur. ¶ At uero odores, sapores, calidum, ac frigus, cæteraque eiusmodi, quæ ad olfactum, gustum, tactumque pertinent, nec harmoniam, nec proportionem, neque ordinem. multoque minus similitudinem aliquam rationis habere, aut præ se ferre uidentur. Itaque sensuum duntaxat corporisque naturam permulcent. menti uero haud nullo modo, aut uix congruunt. Proptereaque, quæ ex his proficiscuntur uoluptates, nec rationis, nec dignitatis quicquã possident, nec aliquid menti (ut ita dixerim) pabulum afferunt. ¶ Accedit ad ea de quibus paulo ante peripatetici disputabant, quod sentiendi uis, quo crassior est, eo pluribus animantibus competit. Vnde non omnibus uiuendi, aut audiendi potestas à natura tributa est. Pluribus, odorandi, gustandi forte omnibus. tangendi denique, quod omnibus animalibus inest, nemo utique dubitaret. Eodem quoque modo horum sese uoluptates habebunt, ut aliæ quidem aliis cõmuniores, uiliorisque iudicentur. uerum ex omnibus eas, quæ in gustu, tactuque positæ sunt, cõmunissimas, atque uilissimas esse constat, quapropter eas Aristoteles ferinas, seruales, absurdas esse dicit. Plato incontinentissimas atque furiosissimas. Hippocrates autem (ut superius diximus) ex illis alteram comitiali morbo similem iudicauit. Nec uero illud parum ualet, quod omnes penè, qui circa mores philosophentur, eos, qui in his duabus uoluptatibus modum excesserint, incontinentes, aut intemperantes dici uolunt. At circa reliquas uoluptates, quod magis admodum liberales sint, neque incontinentiam neque intemperantiam posuerunt. ¶ Hactenus tria, quibus uoluptas tribuitur, mentem uidelicet contemplatiuam, atque actiuam, sensusque retulimus, At uero post sentiendi uires, affectiones ipsæ, membraque corporis, quæ sensibus subiacent disponuntur, quæ cum nec delectationem, nec molestiam per se ipsa percipiant. Ipsæ tamen motibus concitationibusque corporeis, quibus aut iocunditas, aut dolor infertur sensibus, subiiciuntur. Vnde fit, ut ipsa quoque membra uoluptatis intimæ uestigia quædam tenere uideantur. Atque hanc ipsam uiscerum, partiumque corporis agitationem, quæ intra gaudendum

DE VOLVPTATE

gaudendum dolendumque fit, plerique philosophorum ueterum uoluptatem, ac dolorem appellauerunt. Alii uero ipsam naturæ manifestam sensibus refectionem, uoluptatem eius autem, quod naturæ proprium est, resolutionem, imminutionemque dolorem esse censuerunt. Cæterum præter has intimas motiones externi quidam gestus, qui occultarum affectionum signa præbeant, subsequuntur, nec defuerunt, qui ea ipsa signa uoluptatis, dolorisque nomine nuncuparent. Sed huius opusculi breuitas exigere uidetur, ut Aristotelicæ disputationi finem imponamus. Idque iam fiet, si hoc prius admonuerimus, ut quotiens in hac ipsa disputatione uoluptas à nobis in mente posita est, intelligatur in ea mentis parte, quæ appetit, & uult quippiam poni. mentis enim pars una cogitat, consideratque, altera meminit. tertia uult, & si aliter diuidi queat, hæc tamen ad præsens sufficient. Nec est aliud quicquam mentis uoluptas, nisi illa ipsa perfecta, gratæque assensio, qua uoluntas in eo, quod mens considerat, utpote familiari, ac sibi proprio penitus conquiescit.

Caput decimum. Opiniones stoicorum, aliorumque, de uoluptate, omnibusque affectibus.

Aec igitur ad Aristotelis sententiam satis esse debent, Ad stoicos deueniamus, Stoici igitur quorum princeps Zeno extitit, gaudium non secus, ac Plato definiunt, uoluptatis uero, ac lætitiæ nomen confundunt inuicem sæpius, atque idem utroque nomine disputando designant. Cum enim ita mouemur, ut in bono simus aliquo, dupliciter id contingere putant. Nam cum ratione mouetur animus placide, atque constanter id gaudium dici uolunt. cum uero effu se inaniterque exultat, lætitiæ gestientem uoluptatēque nuncupant. quam ita definiunt irrationalem animi elationem existimantis magno quodam bono se frui. quanquam Cicero secundo de finibus iis nominibus ita nos latine uti uult, ut gaudium, lætitiæque sola in mente consistant, uoluptas uero cum sensibus præcipue tribuatur, ad mentem quoque transferri possit. Esse lætitiæ mentis elationem existimantis se magno bono frui, gaudium uero rationalem mentis elationem, uoluptatem esse illam, quæ sensibus percipitur, suauitatem eamque ad mentem quoque transferri posse, atque eam semper in mente esse uituperandā.

Hæc ille cum de philosophia disputat, cùmque harum rerum differentiam exprimit. Reliquis uero in locis uoluptatis nomen, & pro gaudio, & pro lætitia sæpius ponit. ¶ Aristotèles autem à Cicerone, ac stoicis plurimum dissentire uidetur, cum nec gaudium neque uoluptatem aliquam lætitiã dici uelit. Nam cum in eo, quide moribus secundus inscribitur, affectus dinumeraret, lætitiã interposuit. Adiecit deinde eos esse affectus, quos uoluptas, aut molestia sequitur. quo fit, ut uoluptas apud Aristotelem affectus esse non possit, alioquin falsum esse, quod Paulo ante dixerat necesse est. Nam cum uoluptas se ipsam sequi nequeat. qui eam affectum uocauerit, is uoluptatem omnes affectus sequi, quod posuerat Aristotèles, negare uidebitur, Præterea, cum in eodem secundo affectus animi motus appellauerit, In decimo uero uoluminis eiusdem uoluptatem nullo pacto motum uocandam esse demonstrat, quis non intelligat Aristotelem eam esse affectum penitus negauisse? Cum ergo uoluptas huius sententia, neque motus, neque affectus sit, Lætitiã uero affectum esse uoluerit, necessaria ratione concluditur, uoluptatem atque lætitiã inter se admodum discrepare. Nec uero lætitiã apud peripateticos talis est, ut animo dum bono præsentis fruatur, adsit. esse nanque illam animi motum, nemo inter peripateticos dubitat. Et enim affectus, cum appetitus passionibus quædam ab iis definiantur, passio uero eorundem opinione fluxus, motusque existat, motiones erunt. Itaque & lætitiã affectus existens, necessario motus esse uidebitur. Animus autem id iam quod cupierat consecutus, non amplius mouetur quidem, sed cessat concitatio omnis appetendi, atque in eo, quod adeptus est bono suauissime requiescit, quo circa ab appetitu dum fruatur affectus, omnes qui circa id ipsum, quod adeptus est, uersantur, amouere oportet. Ergo & ab illo cum bono aliquo fruatur, lætitiã amouebimus. ¶ Quid sit ergo lætitiã, quærat forte quispiam, si nec uoluptas, nec gaudium est, nec in appetitu dum fruatur præsentis bono consistit, & si id non satis ab Aristotelicis explicatum fuerit, in hunc tamen modum arbitror me haud quamquam absurde Aristotelem interpretaturum. Cum nobis quispiam, quod bonum appareat, obiectum est, id primum iudicat animus capiendum, tum appetitus ad id ipsum, quod iudicatum fuerit inclinatur, quam cupiditatem, seu libidinem dicimus.

Deinde

Deinde inquit animus ipse secum, possit ne facile quod cupiat adipisci, quam curam, sollicitudinemque uocamus, quod si minus consequi se posse comperiat, tum hæc ipsa opinio diffidentia dicitur, quam sequitur desperatio. idest cum non amplius expectat se eo, quod cupiat, facile fruiturum. Oritur hinc tristitia. idest desperantis, diffidentisque animi depressio, atque abiectio. quãquam hæc in uultu non minus, quam in animo ab iis, quibus latine loquendi cura est ponitur. Sin autem crediderit quis se id, quod cupit, facile consecuturum, hæc ipsa fides confidentia nuncupatur. Spes deinde confidentiam sequitur, idest futuri boni firma, ac facilis expectatio. Nascitur hinc lætitia erectio quædam atque elatio animi sperantis se absque ulla dubitatione, quod petierit, possessurum. Et enim certa confidentia, spesque firmissima, & ipsius, quod speramus uehemens consideratio id ipsum, quod petimus ita animo representat, ut non multum absit, quin id omnino præsens esse uideatur. Quo efficitur, ut quiddam uoluptati simillimum, ex hac ipsa spe, & cogitatione nascatur, eamque ipse lætitiã Aristotelem uocauisse arbitror imaginem quandam futuræ uoluptatis, ac speciem. quam Lucretius epicureus guttam ueneris appellauit, quod sit exigua quædam, ac leuis amata rei perceptio. uoluptas uero perfecta absolutaque rei desiderata (ut Platonice loquar) fruitio. Qua propter, & idem ipse Lucretius in quarto de natura rerum libro cum de hac prima gutta ueneris loqueretur, ait

Nanque uoluptatem præ sagit muta cupido.

Hinc uenus est nobis, hinc autem est nomen amoris

Hinc illa te primum ueneris dulcedinis in cor

Stillauit gutta, & successit feruida cura.

Id est cum ipsa cupido, quam amorem uenereum nominamus, muta idest, ad huc latens, atque intimo motu, se cum ipsa (ut ita dicam) considerans ob ipsam spem, ac confidentiam præsentit, ac uelut prægustat futuram uoluptatem, In ea statim prima illa gutta ueneris oritur, quam lætitiã nominamus. Sit igitur apud peripateticos lætitia suaui quædam futuræ uoluptatis ex ipsa spe nata præsensio, & qualis est in appetitu uoluptas, dum fruitur, talis in eodem quoque dum sperat, lætitia. Atque hæc est de huiusmodi nominibus, lætitia, gaudio, uoluptate inter Platonem, Aristotelem, Zenonem, & Marcum Tullium controuersia. ¶ Sed utantur suis, ut placet, nominibus, nos ad stoicos redeamus.

Est autem perturbatio (ut stoicis placet) auersa à recta ratione contra naturam animi cōmotio, eamque ab opinione nasci putant. Nā simul ut obiecta cuiuspiam species est, Id aut malum pestiferumque, aut bonum animus opinatur. Ex hac autem opinione quatuor animi perturbationes proficiscuntur. Nam quæ nobis obiiciuntur, seu mala illa quidem, seu bona sint, aut futura, aut præsentia esse uidentur. Quod si mala quædam futura animus cogitauerit, ab his statim declinare conatur. Quæ declinatio si cum ratione fiat, cautio appellatur, eaque nec perturbatio est, nec à sapientis animo aliena. Quæ autem sine ratione, & cum exanimatione humili atque fracta, nominatur metus. Est autem metus à ratione auersa declinatio, siue futuri mali sollicita expectatio. Cum uero iam illud, quod malum uidetur, impendet, præsentiaque animum afficit, ea perturbatio, quam siue ægritudinem, seu dolorem nominant, oritur. ægritudo uero est animi aduersante ratione contractio, præsentis autem mali sapientis affectio nulla est. At cum species cuiuspiam, quod futurum bonum appareat, offertur ad id adipiscendum, impellit (ut stoice loquar) ipsa opinio. Id cum constanter, prudenterque fit, eiusmodi appetitionem appellamus uoluntatem, eam illi putant in solo esse sapiente, nec ullo modo perturbationem dici debere. quam sic definiunt, uoluntas est, quæ quid cum ratione desiderat. quæ uero ratione aduersa incitata est, uehementius ea libido est, uel cupiditas effrenata, quæ in omnibus stultis inuenitur. At cum ita mouemur, ut bono fruamur aliquo duobus id modis contingit. nam aut grauius & tranquille mouetur animus, idque gaudium uocitant. Cum autem leuiter effuseque gestit, tum illud lætitiā gestientem, uoluptatēque nominant, quam cum definierint irrationalem, & gestientem animi elationem existimantis se magno bono frui, Cum illis peripateticis, quorum opinionem superius, cum de aristotele loqueremur, secundo loco retulimus consenserunt, utrique enim in hoc congruunt, ut uoluptas sit ipsa animi elatio existimantis se maximum quiddam bonum consecutum. ¶ Diuidunt autem stoici uoluptatem in partes plures. nam quinque in sensibus, quatuor in mente, dum sensibus assentitur esse censuerunt. quæ sensus mouent nec distincta nomina, neque propria apud stoicos habent præter eam, quæ auditu percipitur, hanc siquidem delectationem illi uocant, atque ita definiunt. Delectatio est uoluptas suauitate auditus animum deliniens, reliquæ uero cæteris sensibus blandiuntur, uerum

DE VOLVPTATE

uerum præter eas, quibus corpus afficitur, quatuor ad inuentæ sunt, quæ in mente quoque, postquâ ab appetitione deprauata est comperiuntur. Hæ uero sunt oblectatio, effusio, iactatio, maliuolentia. Est autem oblectatio animi inclinatio ad uoluptatem emolliens. Neque hanc quicquã aliud esse arbitror, nisi ipsam mentis mollitiem, atque assensionem, qua illi, quam sensus porrigunt suauitati libentissime iungitur, consentit, parat, atque obsequitur. effusionem uero definiunt uirtutis animi remissionem, ac dissolutionem. Nec enim solum mens ipsa mollitie quadam, ut sensuum uoluptatibus pareat, inclinatur, & trahitur, quod per oblectationem fieri diximus. Verum etiam quod maius est, omnis mentis nostræ uis, omnisque intentio præsentis boni dulcedine deliquescit, ac diffluit. seseque ad id fruendum effert, penitusque diffundit. Hanc igitur stoici nominant (ut arbitror) effusionem. Sequitur deinde iactatio, uoluptas gestiens, & se efferens insolentius. Hic quoque mentis est morbus, cum ei, quod bonum apparet, possessione exultat, & inaniter gloriatur. Maliuolentia uero est uoluptas ex malo alteri sine emolumento suo. Nam cum ob utilitatem propriam alterius malo quis afficitur uoluptate, uidetur potius beniuolentia in se, quam ulla in alios maliuolentia hoc perpeti. Quapropter merito particula in, definiendo illa adiuncta est sine emolumento suo.

Caput.xi. Cyrenaici de uoluptate, qd sit finis.

Accigitur de stoicorum sententia dicta sufficiant. Cyrenaicos iam philosophos audiamus, qui ab Aristippo Socratis discipulo fluxerunt. Cyrenaici duas posuerunt perturbationes. **h** dolorem, & uoluptatem. hanc lenem motum, illam uero motum asperum appellantes. nihil differre à uoluptate uoluptatem, neque plus altera mulcere alteram. atque hanc quidem omnes animantes adsciscere, illum autem aspernari. uoluptatem uero corporis intelligunt, quam & finem esse dicunt, non eam, quæ in statu sit, & in doloris priuatione consistit, & ueluti à perturbatione quietem agit, quam suscepit Epicurus, finemque constituit. testimonio putant esse nobis finem haberi uoluptatem quod à pueris hanc nobis natura conciliauerit, etiam absque iudicio rationis, cum animi iudicium, nec consuetudine aliqua deprauatum est, nec opinione informatum, quo fit ut solo nature instinctu uoluptatem summum bonum existimare uideamur. Cum que illa fruimur, nihil aliud præter eam inquirimus, quasi expeten-

dorum omnium, ultimum extremum, summum, ac finis existat, neque est quicquam, quod æque ac dolorem naturaliter fugiamus. itaque uoluptatem maxime omnium expetimus. uoluptatem præterea bonam esse etiam si à turpissimis rebus proueniat. & si. n. facta sit, uoluptas tamen per se ipsam esse eligendam, bonumque existimandam, porro illa doloris abiectio, quam tuetur epicurus eis non uidetur uoluptas esse, neque priuatio uoluptatis dolor, utraq; enim esse in metu constituta, neque tamen corporis solum esse uoluptates, uerum animi etiam, quæ. f. ex præteritarum rerum recordatione, uel spe futurorum bonorum, uel disciplinarum studiis percipiuntur. Longe tamen esse præstantiores corporis, quam animi uoluptates. Deterioresque corporis dolores, quam animi uirtutes uero & omnino quicquid aliud præter uoluptatem sit eius gratia bonum, & expetendum esse. Et quæcunque mala uidentur doloris causa mala, fugiendaque uideri. Solam profecto uoluptatem propter se bonam, atque expetendam, dolorem uero propter se malum, ac reiiciendum. uoluptatem quoque & dolorem ex assensione, & compassione animi ad corpus contingere. Corpus namque uariis diuersisque motibus agitari. his uero si lenes, blandique sint, assentiri animum atque id esse uoluptatem. Sin autem asperiori quadam corpore passione pulsetur, contrahi animum & compati, atque dolere, Quamobrem in hac doloris uoluptatisque definitione, cum plerisque platoniorum, peripateticorumque consentiunt Dissentiunt tamen cæteris non nullis in rebus, ut ex iis, quæ retulimus esse potest perspicuum, & eo in super, quod nec suaue quicquam, nam nec in suaue opinabantur. cæterum cuius uis rei, uel nouitate, uel uarietate, uel fatietate letari alios, alios angere,

Caput. xii. Opinio eudoxi quod uoluptas sit summum bonum.

Adem ferme est Eudoxi Archite auditoris sententia. iis enim quas ponam rationibus uoluptatem summum bonum probat. quod expetendum est inquit id bonum uidetur, Quod uero magis expetitur melius, Quod denique maxime id maximum, ac summum esse bonum, nemo utique dubitaret. Voluptatem uero præcæteris expetitur, è duobus patere arbitratur. Nam nihil est ex omnibus, quod uehementius, ardentiusque, quam uoluptatem uiuentia concupiscant, Nec bonum est aliquod præter eam, quod ab omnibus expetatur. Voluptatem quippe non solum homines, uerum cætera quoque animalia omnia, infantes præterea statim, ut nati sunt. Iuuenes deinde, ac senes affectant. Nihil autem è cæteris

è cæteris bonis, quod ab iis omnibus appetatur reperiri pót. Item q̄ est
 secundum naturam maxime, summum id esse bonum nemo uel in-
 doctus negaret. uoluptatem uero potissimum naturæ congruere, ex
 his patebit, quod hac gignantur animantes, ipsique adeo generatio-
 ni necessaria sit, ut plerique ueterum philosophorum plantas quoq;
 inuicem utriusque sexus commistione coire, ac per uoluptatem gi-
 gnere, surculosque emittere disputauerint, quodque eam uiuentia
 uix in lucem edita euestigio concupiscant ante, quam, aut aliud quic-
 quam appetant, aut consilio aliquo id, quod quærunt eligere uale-
 ant, uoluptatis præterea illecebris ab ipso nutricis lacte, per omnem
 uitam nutrimur, educamur, atque augemur, huius delitiis erudimur,
 huius in gremio uitam agimus, hæc cunctis sensibus innata est, ac
 uelut esca omnia uitæ necessaria perficiuntur officia, neque enim, aut
 quæ pestifera sunt expellimus, aut quæ utilia sine uoluptate conse-
 quimur. quapropter maxime naturæ congruere, ac generi nostro fa-
 miliarissima (ut Aristoteles inquit) esse uidetur. ¶ Præterea bonum,
 quo latius est, eo diuinius est existimandum, cumque uoluptas omni-
 bus animantibus competat, cunctisque bonis immista sit. quis eam
 dubitet latissime patere, & ubique diffundi, nec ulla sane uirtus est,
 quæ cæteris omnibus uirtutibus in sit, aut cunctis animalibus natura
 conueniat. uoluptas autem omnibus uirtutibus immista est, nec ulla
 omnino uirtutum absque uoluptate inueniri potest. Ipsa uero uo-
 luptas absque uirtute in pluribus reperitur, nec esse potest ulla bo-
 ni sine uoluptate possessio, ex quibus concluditur eam cunctis bo-
 nis infusam, proptereaque amplissimam, optimamque existere.
 ¶ Insuper nihil est præter uoluptatem, quod non ob aliud quiddam
 expectamus. Immo quod maius uidetur ob eam ipsam reliqua om-
 nia concupiscimus, nec enim aliam ob causam ullam, quod bonum
 est affectamus, nisi ut eo tandem, si fieri ullo modo potest, acquisito
 fruamur, fruitionis ergo (ut ita loquar) gratia bona omnia perqui-
 runtur, uoluptas autem, cum nihil aliud sit, nisi suauissima quædam
 acquisiti iam boni fruitio, quis neget, eius gratia bona reliqua deside-
 rari, nec ullus est, qui boni quippiam appetat, nisi, ut id ipsum pro-
 uiribus consequatur, nec consequi uult, nisi ut possideat, atque in
 eo suauissime requiescat, sua uis autem illa quies, siue quietis illa sua-
 uitas, qua bonum iam nacti perfruimur. uoluptas ab omnibus pe-
 nē philosophantibus nominata est, eiusque gratia ut probauimus,

&

bona omnia desiderantur, nec ulli uoluptas unquam potest contingere, nisi prius, quod cupierit, bonum consecutus sit, quo fit, ut uoluptas bonorum adeptio sequatur. cumque id, quod aliud necessario sequitur, eius quoque finis existat, necesse est uoluptatem eum profecto finem, cuius gratia bona omnia petamus, existere. duo sunt igitur in Aristippi, eudoxique disputatione præcipua, quod uidelicet uoluptas corporis potior sit, quam animi. quodque in ipsa corporis suauis commotione omnis beatitudo consistat.

Caput. xiii. Rationes Aristotelis contra Aristippum, & Eudoxum de uoluptate probant uoluptatem mentis potiorē esse corporis uoluptate.

T Aristoteles aduersus utramque sententiam rationes uerissimas probatissimasque contexit. In primisque pluribus rationibus potiorē esse animi, quam corporis uoluptatem demonstrat. Ex omnibus enim corporis uoluptatibus uehementissimæ sunt, quæ tangendo, ac gustando percipiuntur. harum uero ea natura est, ut absque indigentia, aut nullo modo, aut certe uix corpus mouere possint. unde Socrates cibi condimentum famem esse dicebat, potiois, sitim. omnis autē indigentia, cum naturæ inimica sit, dolorem affert, cumque eiusmodi uoluptates sine indigentia fieri nequeant, necesse est doloris semper participes esse. proptereaque nec integras, neque puras haberi, præsertim cum pœnitentiam, facietatem, morbosque pariant. animi uero uoluptas nullam penitus egestatem mistam habet, ob eamque causam nec doloris est particeps, nec ulla facietate, aut molestia mentem afficit. Quid: quod sensuum delectationes, quo magis, atque auidius hauriuntur, eo citius in contrarium recidunt. mentis uero gaudium, quo magis queritur, eo maius perfectiusque habetur.

Præterea uoluptatis causæ, ac uelut principia, duo sunt, ipsa uidelicet animæ uis, quæ motum eiusmodi recipit, idque in se, quod extrinsecus nobis obicitur, illud quidem uoluptatis subiectum, hoc obiectum nominant. suauitatis corporis subiectum est sensus, obiectum uero, corporis qualitas, atque natura, quam sensibus hausta species offerunt. eius autem, quo animus fruitur, gaudii subiectum quidem mens, obiectum, res incorporea, simplex, absoluta, æterna, ueritasque existit. quo igitur huius, quam superioris illius uoluptatis principia diuiniora sunt, eo hæc est, quam illa, perfectior. Et (ut disputat auicenna) sensus rerum, seu superficies, siue proprietates quasdam extrinsecus attingunt, nec rebus

nec rebus ipsis, sed earum potius imaginibus copulantur. mens autem intimam atque absolutam naturam eius, quod obiectum est, inspicit, atque ita cum eo, quod considerat copulatur, ut uel è duobus unum (ut uult Auerrois) fiat, uel (ut Aurelius augustinus iquit) indissolubili conuexione cohaereant, qua comprehensione, coniunctioneque maior admodum menti, quam sensibus, qui id assequi nequeunt, uoluptas contingit. ¶ His adde, quod mentis natura una semper, eademque existit, & iccirco idem sibi semper simile, ac proprium est. ex quo sequitur, huic idem semper esse iocundum, eandemque uoluptatem adesse. Corporis autem natura, aut nunquam eodem in statu permanet (ut Eraclitus, & Plato uolunt) aut breui in multas affectiones transfertur (ut Aristoteles putat) aliasque alia eius qualitas est, quapropter neque idem omni tempore corpori congruit. quodque nunc secum natura consentire uideatur, statim, aut certe paulo post dissentit, & dissidet, nec illi ob id idem semper est uoluptarium. quibus profecto intelligitur, mentis uoluptatem certam, & stabilem. corporis uero breuem, fluxam, ac fragile esse. ¶ Sensus item praesentium duntaxat suauitate rerum mouentur, nec ex aliis rebus ullis, nisi corporeis, uoluptatem suscipiunt. mens autem praeteritorum memoria, futurorum uero spe, praesentium contemplatione similiter delectatur, nec solum eorum, quae carent corpore, uerum etiam ipsorum corporum cognitione gaudere potest. ¶ Cumque animus, pars hominis omnium praestantissima sit, nemini dubium esse potest, quin id, quod menti consentaneum est, homini cognatius similiusque, quam quod sensibus conuenit, iudicari debeat. quod autem cuique cognatissimum est, idem proculdubio iocundissimum, ex quo intelligitur, animi gaudium corporis dulcedine, maius ac praestantius esse. ¶ Accedit ad haec, quod animus indiuiduus est, ac simplex, cognitio quoque ueritatis pariter indiuidua. uoluptas ergo mentis, cum ex iis duobus uelut quibusdam causis profluat, simplex esse uidebitur, nec se ipsa minor maior ue fieri posse, quippe cum nec eius principia uarietatem eiusmodi patiantur. sensus autem per membra disseminati, distributi que sunt, propterea que multiplici uarietate concreti, obiecta quoque sensuum nihil aliud esse uidentur praeter formas quasdam, qualitatesque corporum, quae ex quadam partium ipsarum conuenientia perficiuntur, ut figurae, colores, soni, odores, caeteraque eiusmodi. cuique ea ipsa corporum proportio, qua sensus mouentur, proportioni quoque sensuum consona, ac similis est. asciscunt eam sensus utpote sibi propriae, familiaris que, ac bona, uoluptateque

afficiuntur. cū uero eiusmōi corporū harmonia magis minūsq; ad sensuū harmoniæ similitudinē accedere possit, cōsequens est, ut sensus eiusdē quoq; corporis pportione maiorē alias, aliasq; minorē suscipiat uoluptatē. id autē in cantibus, ac sonis intueri licet, eodē nāq; tēporis (ut ita dixerim) momento, eadē ipsa, q̄ ex eodē quoq; cantu percipitur delectatio uocibus, mō suauius, mō absurdius editis uehementior, remissiorq; efficit. cū igit̄ uoluptas animi simplex, imutabilisq; pmaneat, corporis autē delectatio mista sit, ac maior, minorq; fiat, nemo sanæ mentis illā hac præstantiorē esse, pfectiorēmq; negabit. ¶ Postrema uero ad id ipsū Aristotelis argumētatio sic patet, quæ pp se ipsa expetunt̄ (inquit) iis, quæ alterius gratia, potiora uident̄. gaudiū uero mentis, pp se ipsum amari, ex eo potissime declaratur, q̄ mens, eiusq; motio cæteris omnibus, q̄ nobis insunt, dignitate magnope præstāt. unde seq̄t̄, nihil nobis ī esse, ad quod illa, uelut ad finē aliquē referamus, eadēmq; ratione, neq; eā, q̄ illis inhaeret, uoluptatē pp aliud quippiā appetemus. ¶ Voluptatē uero corporistriū præcipue rerum causa concupiscimus. hōr̄ sane unū est, mens. naturæ indigentia reliquū. postremū dolor intimus, atq; ppetuus. Et. n cū deteriora ad illa, q̄ potiora sunt, natura retulerit, ut esset inexplicabilis quidā ordo rerum, ac partium inter sese pfecta connexio, necesse est, corporis quoq; sēsus, eorūque mot⁹ ad mentē uelut ad dominā, regināmq; referri. ¶ De idē (ut supra etiā diximus) ob eā causā tam uehementē sen sibus natura uoluptatē ingenuit, ut huius illecebris ad ea, quæ uitæ necessaria sunt cōparanda, ppeniores efficeremur. id autē ex eo maxie patet, q̄ q̄ diu id, quo natura indiget, in corpus admittimus, huiusmodi suauitate mouemur. postq̄ uero omnis naturæ egestas expleta est, nōmō nullā amplius uoluptatē gustamus, sed q̄ maius est, aut pœnitētia, aut fatietate afficimur. Id uero ea de causa natura institutū arbitror, ut quēadmodū uoluptate allicimur ad idigentia depellendā, sic pœnitētia ac fatietate absterreamur, nec ultra quam opus sit, admittentes naturam lædamus. ¶ Doloris quoque occulti leniendi causa (ut septimo de moribus disputat Aristoteles) iocundum corporis motum, ueluti medicinam quandam appetimus. Neque enim manifesti modo, uerum etiam occulti quidam, mediique dolores contingunt. uiolenti quippe motus, qui extrinsecus inferuntur, manifestum dolorem efficiunt. Naturales autem, quæ intus fiunt, agitationes, tacitum, atque medium. Inesse quidem nobis perpetuos arbitratur naturæ spiritus, sensuum mentisq; motus. Nam & continet anima corpus, atq; gignit
a mēbris

ad hunc præterea con
uoluptatio ac perpetua
ita corpori minime
ratione. Nam ut
uoluptas inuoluptatis
rim dicitur. ut
dicitur omnia dicitur et
dicitur a continet
cit ac memmone
ac magis uoluptatis
delectat. ne ut
dicitur quæ uoluptatis
luptatis corpori
comparat. Quæ
natura egestas uoluptatis
am uoluptatis
de quo sicut dicitur
statu ratione pœnitētia
re uoluptatis. & uoluptatis
Equæ ipsa de uoluptatis
inimam uoluptatis
gignit, pœnitētia corp
que uoluptatis
re uoluptatis
de uoluptatis
pœnitētia uoluptatis
pœnitētia uoluptatis
omnino uoluptatis
uoluptatis uoluptatis
tia in uoluptatis
eo pœnitētia uoluptatis
ritio uoluptatis, cuius q̄
uoluptatis uoluptatis
Capitulum
corpori non inuoluptatis

DE VOLVPTATE

à membris præterea corporis ipsius ad membra humorem spiritum
que alterno, ac perpetuo motu transfundit. utitur deinde ad sentien-
dum corporis instrumentis, sensibus quoque ad contemplandum.
Rationabile uero esse uidetur, hos tantos, tam uarios, tamque perpe-
tuos motus naturam defatigare, atque occulto quodam (ut ita dixe-
rim) dolore afficere, quem iccirco minus aduertimus, quod hunc
à primo ortu dolorem ad extremum usque diem perpetimur. Igitur
diuturna consuetudo sensibus eum quodam modo familiarem effi-
cit, ac mentis intentionem dissoluit. Caterum ab ipsa rerum artifice,
ac magistra natura institutum est, ut quod diuturna illa consuetudo
deleuit, ne ob eam negligentiam animal deperiret necessario quo-
dam, cæcòque instinctu excitetur, quo quasi coguntur omnia, ut uo-
luptatem corporis intimo huic dolori oppositam ueluti medicinam
concupiant. Quapropter, & illi quoque, quibus nulla penitus ma-
nifesta egestas accidit, ob hanc tamen insitam cæcàmque indigenti-
am uoluptatem affectant. quo fit ut uerissimum sit illud Platonis,
de quo superius disputauimus, omnem scilicet uoluptatem ab ege-
statis expletione proficisci. Nam quibus nulla aperta egestas appa-
ret, his intima, & occulta, quandiu uiuunt deesse nunquam potest.
Eaque ipsa de qua differimus insita indigentia iuuenibus potif-
simum melancholicisque contingit. illis profecto quoniam ob au-
gendi, perficiendique corporis necessitatem plurimis uehementibus
que motibus concitantur. quibus accidit, ut maiori egeant medici-
na, maximèque omnium hac de causa uoluptates sequantur. Qui-
bus uero atra bilis, quam græci *μελαγχολία* dicunt dominatur. cor-
pus (ut inquit ille) iugiter consumitur, atque ob eius humoris uehe-
mentem siccitatem arroditur. Proptereaque, & ii magnopere uolu-
ptatibus obsequuntur. quapropter iuuenes, ac melancholici maxime
omnium incontinentes, atque intemperantes esse solent. ¶ Medi-
us uero dolor fames, atque sitis, & quæ uis alia corporis concupiscen-
tia dici potest. neque enim latens hic penitus dolor est. neque aper-
to, aut uehementiori motu corpus excruciat. unde medius non imme-
rito nominatur, cuius quoque pellendi gratia, ut nemo non uidet,
uoluptates expetimus.

Caput. xiiii. Rationes Aristotelicæ contra eosdem, quod uoluptas
corporis non sit summum bonum.

& iii

Ongo iam ordine declarauimus Aristotelis sententiam iudicantis uoluptatem animi, corporis suauitate præstare, Restat nunc alia aduersus Eudoxum, Cirenaicòsque Aristotelis disputatio, qua corporis uoluptatem summum nullo pacto esse bonum demonstrat. ¶ Summum profecto bonum philosophorum omnium auctoritate eiusmodi esse debet, ut nec præter ipsum melius quippiam sit, nec ipsum ullo modo ad aliud referatur, uoluptas autem corporis, mentis gaudio (ut paulo ante monstrauius) admodum deterior est, eiusque gratia, cæterorumque (de quibus diximus) desideratur. Insuper quod per se summumque bonum est, semper atque omnibus bonum expetendumque uideri debet. omnibusque eius ex partibus approbandum. neque tamen omnis corporis delectatio, neque semper, neque à cunctis expetitur. Nam quod uni uoluptatem, molestiam alteri sæpenumero præstare solet, quæque pueris grata, uiris molesta uidentur, quòdque sobrii dum sumus concupimus, postmodum faturi effecti eius etiam aspectu nauseamus. ¶ Ad id quoque facit, quod ea summi boni natura est, ut quicquid agimus, id eius gratia, quasi necessitate compulsi penitus eligamus. Hunc autem plurima laboriosissima negocia sunt, periculorumque officia quædam plenissima. quæ & si certo sciamus nullam nobis uoluptatem corporis allatura, honoris tamen, aut honestatis, aut mentis gaudii gratia, suscipere non dubitamus. quin & ad mortem fortissimi, ac sapientissimi plurimi uiri certam se se pro honesto, pro patria, pro parentibus contulerunt, quos si quis dixerit ea suauitate corporis irretitos, aut libidine inflammatos effecisse, aut horum iudicio uulgi, ac bestiarum opinionem, impetumque prætulit, is profecto stultissimus est omnium iudicandus. ¶ Potest præterea quiuis frui corporis uoluptatibus uel abiectus quisque non minus quam optimus. At felicitatem nemo diceret abiecto competere. Nec rationabile est uilissimos, ac semiuiuos homunculos æque, ac magnos sapientesque uiros beatos asserere. ¶ Item cuiusque naturæ summum illi proprium esse debet, uoluptas uero corporis, cum uix quoque uiuentibus bestiolis cõmunis sit, nullo pacto summum hominis bonum iudicari debet. ¶ An uero summum bonum tu dixeris id, quod ne bonum quidem esse uideatur. quã uero turpis, quã pessima, quã pestifera sit ian is hæc sensu elatio à Platõe nostro supius satis arbitror persuasum. ¶ Quo autem Eudoxus, atque Aristippus potissimum nitebantur, quod uidelicet uoluptas

DE VOLVPTATE

luptas corporis ab omnibus expetatur. id Aristotelicis parum ad id, quod probare contendunt, ualere uidetur. esse nanque putat uarias diuersorum corporum affectiones. propterea quæ his natura cognata sint, atque ob eam ipsam cognationem, uoluptatem pariant, inter se plurimum discrepare. ex quo intelligitur uarias ad modum differentesque diuersis animantibus uoluptates contingere. quod si omnes corporis uoluptates percurreris, nullam tandem, quæ ab omnibus summopere cupiatur inuenies. mentem uero, aut in omnibus unam, aut prorsus simillimam esse constat. Ideoque quod mentis proprium est, id omnium mente utentium proprium cognatumque uidetur. Mentis autem proprium est ueritatis indagatio, atque cognitio. Id igitur cunctis hominibus consentaneum, ob idque desiderandum esse patet. Quapropter omnes (ut Aristoteles inquit) homines scientiam natura desiderant. quod autem appetitur, si absit, molestiam, si uero præsens fuerit, uoluptatem gignere solet. cunctis ergo hominibus unum natura cognatum, unum omnibus expetendum, unum denique iocundissimum. atqui id totum in ueri contemplatione consistit. quod mentis (ut Plato inquit) est pabulum, atque ineffabili quadam complet animum uoluptate. uoluptates igitur corporis, aliæ quidem ab aliis appetuntur. mentis uero gaudium, unum, atque idem à cunctis amatur.

Caput. xy. Cur homines ad uoluptatem corporis sint procliuēs.

T quærat forte quispiam, cur homines propemodum innumeri sint ad uoluptates corporis proniores. huius profecto causam Aristoteles arbitratur, quod sensuum illa suauitas eius, quo mens alitur gaudii umbra quædam, atque imago sit. Igitur a primis annis cum sensibus duntaxat utimur. qui nec ueritatis naturam, nec eius gaudium assequi possunt. eius uoluptatis, ad quam naturæ prima intentio fertur loco, illam, quæ sensibus blanditur, hac decepti similitudine sequimur, auidèque complectimur, Cum uero ætas iam adoleuerit, ac uelut expergefactis animi oculis, ueritatem suspicari, eiusque gaudium degustare ceperimus, tum quoque plurimi ante actæ uitæ cursû ad senectutem usque psecuntur. diu namque se sibi credere, eorumque motibus obsequi consueuere, eaque ipsa consuetudo radices alti⁹ iam, profundiusque egit, ut impossibile, aut certe difficillimum sit, eas iam solidas, atque altissimas extirpare. quibus pspicuum est, duo esse præcipua,

& iiii

missi

ignorantiam uidelicet, ac flagitiosam consuetudinem, quæ nos extra beatitudinis callé in miseriæ siluis uersari cogant, quod Cicero in tertioë tusculanarum disputationum elegantissime describit his uerbis. Natura inquit paruulos nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus, opinionibusque deprauatis sic restinguimus, ut nusquam naturæ lumen appareat. Sunt enim ingeniis nostris semina innata uirtutum, quæ si adulescere liceret, ipsa nos ad beatam uitam natura perduceret. Nunc autem simul, atque in lucem editi, & suscepti sumus, in omni continuo prauitate summæque opinionum peruersitate uersamur, ut cum ipsius nutricis lacte errorem suxisse uideamur. Cum uero parentibus redditi, idest magistris traditi sumus, tum ita uariis imbuimur erroribus, ut uanitati, & opinioni cõfirmatæ natura ipsa cedat, hæc Cicero ¶ Ut auté ad propositum redeamus, uoluptas pro hominum diuersitate uaria, & incerta est, mentis uero unicum ab omnibus gaudium natura expetitur, Cùmque duo hæc contemplatio scilicet ueritatis, eiusque uoluptas in mente consistant, atque ex his summi boni natura constare uideatur, utrum sit horum ad beatitudinem potius, præstantiusque, philosophi ueteres dubitauerunt. Trismegistus enim, & Theodorus Dionysii dialectici discipulus, Democritus, Piro, Eurilochus, Philotimon, Phliasius, Nausiphanes, Theius, Epicurus, Origenes, Auicenna, Algazel in beatitudinis natura gaudium, quod contemplationis comes est, præcipuum iudicare uidentur. Thales autem, Bias, Anaxagoras, Socrates, Euclides Megarensis, Aristoteles, Herillus Calcedonius, A uero is contemplationem ipsam præponere, atque hæc quidem disceptatio, & controuersia usque in nostram uiguit atatem. & inter christianos quoque theologos agitatur. Sed de hoc alias Nunc uero admonuisse sufficiet, quemadmodum Aristoteles in duobus potissimum (ut supra declarauimus) ab Eudoxo, & Aristippo dissentiat.

Caput. xvi, Quid de uoluptate sceptici senserint, quid Dionysius, quid Theodorus.

Iro quoque eliensis, atque omnes, qui ab eo fluxerunt philosophi sceptici nominati, hoc, uno cum Aristippo cyrenaicorum principe consenserunt, quod nihil ex omnibus rebus natura iocundum, aut asperum esse queat, uoluptatemque, ac dolorem, aut ab hominum, opinione, aut usu fieri, aut certa nostrorum corporum affectione. nam quod modo iocundum appareat, cras contra molestum

DE VOLVPTATE

lestum futurum, quodque alteri asperum, alteri aliter affecto suauissimum. quod uero eiusmodi uarietatem recipit, negat suapte natura quale uideatur existere. uerum pro diuersitate hominum, quæ sensibus admouentur, uaria quoque uideri putant. Dionysius autem Heracleotes, non modo id unum, sed cuncta cyrenaicorum instituta defendit, finemque bonorum dicit esse uoluptatem. cum enim in dolorem oculorum incurrisset, noluit dolorem indifferentem dicere, cum illo fuisset acriter cruciatus. cumque Zenonem stoicum audiuisset, post se ad cyrenaicos cõtulit. Theodor⁹ uero Dionysii dialectici discipulus, & ab hoc, & à cyrenaicis plurimum discrepat. nam uoluptatis nomine solum utitur ad eam, qua tanguntur sensus suauitatem significandam, nec modo non summum bonum, sed ne bonum quidem eiusmodi uoluptatem esse putat. summum quippe bonum metis gaudium, eiusdemque ægritudinem summum malum, alterum quidem prudentia constare, alterum imprudentia. atqui bona, quibus beatitudinem comparamus, esse prudentiam, ac iustitiam. mala uero contrarios habitus, uoluptatem autem, & dolorem, ut stoici quoque putant, indifferentia.

Caput. xvii. Quid Epicurei de rerum primordiis, De uoluptate, & affectibus, atque moribus.

T uero Epicurei uoluptatis nomen ueluti genus quoddam constituit, cuius species duæ sunt. alteram porro uoluptatem in motu, alteram in statu consistere arbitrantur. quæ uero in motu posita est, bifariam diuidunt. unam quippe in mente esse, in sensibus alteram. illud gaudium ut plurimum nominant, hanc uero lætitiã. gaudium definiunt suauem mentis cõmotionem, eo, quod petierat, perfruentis. lætitiã uero iocundum motum, quo sensus hiant, ac diffiunt. Quemadmodum uero hæc ipsa, quæ ponitur in motu iocunditas oriatur, sic docent. Rerum aiunt, quæ sunt omnium primordia corpuscula quædam minima, ac penitus indiuidua, quas ob eam causam, quod insecabiles sint ἀτόμους nuncupant, easque magnitudine inter se, ac figura differre, ut hæc quidẽ semina maiora sint, alia minutiora, hæc rotunda, leuiãque, illa curua, & hamata, & aspera. hæc omnia immensum per inane perpetuis motibus uolitare, contingere sese, ac fortuitis concursionibus cohæretia, quæcũque in rerum natura sunt constituere, horũ concreatione tria præcipua reꝝ genera fieri putat. Quædam his atomis, quæ rotundæ, minutæ, leuẽsque sint, effici, alia maiori

bus asperioribusque. Nonnulla uero inter hæc duo medium obtinere, nec leuia esse, nec penitus aspera corpus quoque nostrum, & animam iisdem seminibus concreta esse uolunt, hoc interesse tamen, quod corpus amplioribus crassioribusque, hæc autem è minutis leuibus, rotundisq; confletur. inesse præterea inane cunctis mistum corporibus, atque naturis, quos meatus porosque nominant. quibus efficitur, ut corpora sese mutuo capere, ac ueluti combibere possint. Cum igitur prima illa feminum genera nobis obiecta sunt, quia (ut diximus) minima existunt, sine ulla offensione corpus, atque animam undique penetrant quia uero rotunda, & leuia, atque iccirco animæ naturæ cognata, mulcent continuo illam, ac sensibus blandiuntur, cuius generis mitia poma, mellisque, atque lactis liquores, cantus, odoresque suauissimos, cæteraque eiusmodi esse putant. Qua propter ea, quibus anima cõtexta est semina, cum lenibus hisce blandisque corpusculis attinguntur, assentiuntur illa quidem dulci huic commotioni, seseque in ea, quæ sensibus, ac meatibus hausta sunt corpuscula, maxima quadam auuiditate diffundunt, iocunde adherent, firmiter copulantur, suauissime complectuntur. eamque ipsam assensionem, effusionem, coniunctionem, complexionemq; uoluptatem in motu positam arbitrantur. cõtra uero accidit, cum tertium illud corporum genus, quod asperis ponderosisque seminibus constructum est, sensibus admouetur. quod enim grandia sunt, quibus constant elementa, difficile corporis, atque animæ foraminibus intruduntur & uiquadam animæ corpuscula pulsant, perrumpuntque, ac distrahunt. quod uero aspera sunt, & hamata mordent quodammodo animam acriter, corpusque compungunt. talia quidem esse censent absinthium, fel, colores, sonos, odoresque molestos. cætera denique omnia, quæ asperitate aliqua, & amaritudine sensus contingunt, horum quippe seminibus animæ primordia concita distrahuntur, horrent, diffugiunt, ac sese celeriter contrahunt. eiusmodi dispersionem, contractionemque dolorem secundum motum definiunt. Hæc Lucretius epicureus nobilis in secundo de rerum natura, his uersibus exprimit.

Vt facile agnoscas de leuibus atque rotundis

Esse ea, quæ sensus iocundæ tangere possunt.

At contra quæ hamata atque aspera, cumque uidentur.

Hæc magis hamatis inter se nexa teneri,

Propterea que solere uias rescindere nostris

Sensibus introituque suo perrumpere corpus.

Item

DE VOLVPTATE

Item eodem in libro hæc.

Præterea quoniam dolor est ubi materiali
Corpora ui quadam per uiscera uiua, per artus.

Sollicitat. suis trepidant in sedibus intus.

Inque locum quando remigrant fit blanda uoluptas.

At uero illa, quæ mediis quibusdam elemētis coagmenta sunt, in plu-
ra genera partiūtur. Nam alia quidem ad lenia blandaque corpora pro-
pinque accedunt. alia ad illa potius, quæ sensibus aspera. quædam ue-
ro ab utrisque æqua ferme differētia distāt. Prima quidem tacito quo-
dam motu animam ad uoluptatem alliciunt, altera ad tristitiam, dolo-
rēque sensim, ac latenter incitare uidentur. Illa uero, quæ dicuntur in
differētia, motum ambiguum dubiūque efficiunt. Quapropter ho-
rum impulsu pigrescit animus, ac torpet, nec ad agēdum nisi nouo ali-
quo accedente motu excitatur. Neque uero silētio prætereundū puto,
quod inter ea, quæ penitus leuia, rotundaque sūt, & ea insuper, quæ ad-
unca omnino, & aspera, medium quoddam genus corporum interpo-
nitur. Idque his constat atomis, quæ nec rotundæ penitus, nec inflexæ,
aduncæ que sunt, sed angulis quibusdam exiguis, ac mollibus eminet.
cuius gēeris uina quædā, ac poma. quæ agresti, & acri, atque (ut aiūt) acu-
to sapore modice temperata sunt, esse uolunt. Hæc autem nec leniunt
animum, neque dissipant, nihilōque magis languescere cogunt. uerum
leuiter, ac modice pungunt, & quasi titillant, uoluptatēque efficiunt.
Id totum ex his Lucretii uersibus intelligitur.

Sunt etiam quæ iam nec leuia iure putantur

Esse, neque omnino flexis mucronibus unca

Sed magis angululis paulum prostrantibus, & quæ

Titillare magis sensus, quam lædere possint.

Fecula iam quo de genere est, uinique sapes.

Quo fit, ut tres sint earū, quæ motum sequuntur in sensibus species uo-
luptatum, una quidem affectio quædam ad molliciem, quam illectio-
nem nuncupāt. altera lenis, ac dulcis commotio. postrema uero exigua
quædam compunctio, & (ut aiūt) uelut pruritus, atque titillatio. utitur
& alia quadā diuisione uoluptatum Epicurus. alias enim naturales, &
necessarias dicit, ueluti quæ dolorem, ac uehementem naturæ concu-
piscenciam sedant cibus, atque potionibus. cæteris que omnino, ad quæ
uehemens naturæ motus impellit. alias naturales quidem, non tamen
necessarias, cuiusmodi sunt, quæ delectationem uariant solum, nec do-

lores tollunt, nec uoluptatem exaugent. naturæ siquidem expleta indigentia, eoque, qui hanc sequitur dolore detracto, putat Epicurus summam corporis terminari uoluptatem, ut postea uariari uoluptas, distinguique possit, augeri, amplificarique non possit. hoc ergo secundo in genere eæ uoluptates ab Epicureis positæ sunt, quæ condimentis uariis, exquisitisque epularum delitiis percipiuntur. Tertium deinde genus addit uoluptatum earum, quæ nec naturales sunt, nec necessaria, ueluti quæ ex rerum externarum spectaculis nihil ad uictum, aut peritiam pertinentibus, & omnino omnes, quæ ex immenso diuitiarum, atque opum cumulo capiuntur. Harum omnium uoluptatum ea ratio est, ut earum, quæ necessariae sunt libido, nec opera multa, nec impesa expleatur. nec naturalium uoluptatum cupiditates multa desiderant, propterea quod ipsa natura diuitias, quibus contenta sit, & parables, & terminata habet. inanium autem cupiditatum, quæ nec naturales, nec etiam necessariae uoluptates affectant, nec modus ullus (ut ille putat) nec finis reperiri potest. unde si ad naturam uixeris (inquit Epicurus) nunquam eris pauper. si ad opinionem, nunquam diues. sapientem quippe locupletat ipsa natura, cuius diuitiæ parables sunt. neque uero tenuissimo, & contemptissimo uictu minores, quam ex rebus exquisitissimis ad epulandum uoluptates percipiuntur. Paucis enim ac minimis natura contenta est. ¶ Nec eam solam Epicurus sequitur uoluptatem, quæ suauitate aliqua naturam mouet. de qua satis iam diximus, sed maximam illam uoluptatem existimat, quæ percipitur omni dolore detracto. quæ in statu positam dicit. cumque eam esse uoluptatem cyrenaici negauissent. contra, Epicurus uoluptatem hanc dici debere, sic docet. quoniam cum priuamur dolore, ipsa liberatione, & uacuitate omnis molestiæ gaudeamus. omne autem id, quo gaudemus. uoluptas est, ut omne, quo offedimur, dolor. doloris omnis priuatio recta nominata est uoluptas. ut enim cum cibo & potu fames, sitisque depulsa est, ipsa detractio molestiæ, consecutionem affert uoluptatis. sic in omni re, doloris amotio successionem efficit uoluptatis. Itaque non placuit Epicuro medium esse quiddam inter dolorem, & uoluptatem. Illud enim ipsum, quod quibusdam medium uidetur, cum omni dolore caremus, non modo uoluptatem esse, uerum etiam summam uoluptatem. quisquis enim sentit, quemadmodum sit affectus, eum necesse est, aut in dolore esse, aut in uoluptate. hanc præterea uoluptatem in statu positam bifariam diuidunt. Alteram quidem in animo ponunt, in corpore alteram, hanc indolentiã,

DE VOLVPTATE

indolentiam. illam uero tranquillitatē uocant. Est autem (ut placet his) in corpore indolentia doloris omnis detractio. Tranquillitas autem placida quædam, & constans animi ab omni perturbatione uacatio. non nunquam uero utranque uoluptatem uno uocabulo complectuntur, absolutam, atque integram tranquillitatem appellantes. quo fit, ut duplex trāquillitas sit, una solius animi totius hominis, altera ea, quæ perfecta omnino, atque absoluta,

Caput. xviii. Modus in uoluptatibus, & quod fœlicitas non sit in uoluptate concitata, sed ī tranquillitate apud Epicurū, atque Democritū.

Mnem in super uoluptatem suapte natura bonam esse, atque expetendam, fugiendam tamen interdum alterius gratia. quæ enim ex immoderatis, & turpibus actionibus suscipiuntur, uitare ob eam causam oportere, quod breuissimæ sint, ac fragiles, se cūque ferant pœnitentiam, curam, sollicitudinem, atque dolorem. Dolores itidem per se fugiendos omnes esse, alterius tamen gratia, eos suscipiendos, qui cum leues, ac breuissimi sint, maximas quædam sunt nobis uoluptates, & comoda præstaturi. & si uoluptates omnes bonæ sint. non tamen in omnibus sitam esse beatam uitam. neque enim eam, quæ motu fit, ad beatam uitam se ipsa contentam esse, nec ad beate uiuendum sui gratia penitus necessariam. cæterum absolutam illam tranquillitatem, quæ placidam animi quietem corporisque indolentiam continet, summum omnino bonum putant. ¶ His enim duobus omnem prorsus naturam hominis corporis uidelicet, atque animi pariter esse perfectam, atque hunc esse statum, ad quem omnia referantur negocia. siquidem laboresque subire omnes, ut in ocio, deinde & quiete esse possint, eaque, quas in motione posuimus uoluptates sequi, ut dolores pellant, naturæque indigentia satisfaciant. pellere uero dolorem, & indigentia satisfacere, ut omni dolore, qui ab egestate naturæ fit, soluti ac liberi simus. Atque hæc ea indolentia est, quam in statu intelligi uolunt, quàmque infœlicitate censent partem alteram obtinere, alteram uero partem tranquillitatem animi regere, cuius gratia uirtutes omnes quæsitæ sint. Quippe cum nihil aliud uirtutes desiderent, nisi ut omni liberent animum perturbatione. id uero est ipsa tranquillitas, qua propter tranquillitatis ipsius gratia uirtutes omnes quæsitæ esse uolunt, & multo magis reliquas omnes hominum actiones, ¶ Præterea cum

boip

cætera hominis bona, aut animi duntaxat propria sint, aut corporis. sola ex omnibus absoluta illa, ac perfecta tranquillitas uniuersam hominis naturam continet. Ideoque bonorum omnium præstantissimum merito iudicari debet. ¶ Ad hæc quoque non parum id ualet, quod omnium philosophorum auctoritate confirmatum est. Id scilicet summum uideri. cui nihil ulterius addi possit. Tu uero quid tranquillitati adiiicies: an uero id facies: nisi quid illi desit. At si quid boni defecerit, necesse est eum, cui desit, illud appetere. qui uero cupit, tranquillus esse nullo modo potest. ubi igitur tranquillitas est, ibi appetitio nulla. ubi uero nihil appetitur, nulla est indigentia. ubi nulla egestas, ibi denique status perfectus, copia rerum expetendarum, bonorumque omnium absoluta complexio. ubi ergo tranquillitas est, ibi bona sunt omnia. ubi omnia sunt, & tranquillitas. quo intelligitur, ei nihil deesse, nihil omnino addi posse, bonorumque in se naturam omnium, rationemque comprehendere. Ideoque perfectum esse bonum, atque extremum, ad quod naturæ omnis appetitio referatur. ¶ Cùmque bona plurima sint, aut unum aliquod ex his beatitudo est, aut omnia inuicem congregata, aut quiddam potius, quod ex omnium cæterorum bonorum cumulatâ possessione conficitur. Aliquod uero bonorum secretum à cæteris, quoniam plurima sibi alia superaddi queant, summum nullo modo bonum uideri potest. Nec etiam simul collecta omnia. Beatitudo namque humanæ uitæ finis quidam ultimus, atque extremus existit. ultimus autem finis unus, atque simplex esse debet. quapropter summum bonum erit, quod ex aliorum omnium accumulatione profectum sit. Id uero præter tranquillitatem esse nihil potest. Est enim bonorum natura duplex. nam & explet animum, & omni molestia liberant. eiusmodi uero expletio, atque liberatio proculdubio est ipsa tranquillitas. ¶ Quæ quoniam cæterorum bonorum possessionem sequitur, consequens est, ut eorum omnium finis, atque extremum, ob eamque causam summum merito uideatur. nec enim quiescit animus unquam, nisi bona omnia consecutus fuerit. quies autem, & tranquillitas, unum, atque idem est. bonorum igitur aliorum possessioni succedit. eius itaque gratia bona quæ sita uidentur omnia. quasi hic sit finis ultimus, atque optimus ab omnibus expetendus. Quapropter Epicurus beatam uitam censet in animi tranquillitate consistere, in ea uero tranquillitate, quæ animi simul & corporis indolentiam continet beatissimam. ¶ Sed ne uidear ea, quæ de Epicuro relata sunt, ex me ipso asseuerare, primum quod

DE VOLVPTATE

uoluptas, quæ motionis comes est, summum bonum non sit, ipse suis uerbis testatur in epistola ad Menecem inquiring. Cum itaque dicamus uoluptatem finem esse, nec luxuriosorum uoluptates, easque, quæ in gustu sunt positæ, ut quidam ignorantes, & à nostra sententia dissentientes arbitrantur, sed non dolere corpore, animoque tranquillum esse, & perturbatione uacare dicimus. Non enim conuiuia, & commessationes, non puerorum, mulierumque congressus, non piscium usus, cæterorumque, quæ affert præciosior mensa, suauem gignit uitam. uerum ratio sobria, causasque perscrutans, cur quæque uel eligenda, uel fugienda sint, opinionésque expellens, per quas animos ut plurimum tumultus occupat. Item in epistola eadem. Doloris inquit perturbationis que uacatio constantes sunt uoluptates. gaudium uero, ac lætitiæ actio secundum motum dicitur. summa uero uoluptas est doloris priuatio, & maiores quidem sunt animi, quam corporis uoluptates. caro enim præsentis duntaxat suauitate perfunditur, animus præteritarum, præsentium, futurarumque rerum cogitatione congaudet. Item in eadem epistola, non potest iocunde uiui, nisi prudenter honeste, ac iuste, uiuatur, neque prudenter, honeste, iuste, nisi iocunde. ex his ostendit Epicurus, nec in uoluptatibus secundum motum, neque in his, quæ ex turpibus actionibus capiuntur, summum bonum consistere. uerum duo hæc indolentiam scilicet corporis, & animi tranquillitatem uitam efficere beatissimam. idem quoque testatur Lucretius Epicureus in secundo libro de rerum natura. ubi dum inanes hominum cupiditates, luxuriosasque delicias uituperat, hæc inquit.

Omiferas hominum mentes, o pectora cæca.

Qualibus in tenebris uita, quantisque periculis

Degitur hoc æui, quodcunque est nonne uidetis.

Nil aliud sibi naturam latrare nisi utque

Corpore seiunctus dolor absit, mente fruatur

Iocundo sensu, cura semota, metuque.

Hic ergo uituperans luxuriam hominum, eos cæcos uocat, & miseros quod omnibus sese molestiis onerent, neque uideant, quid natura tamquam supremum finem bonumque desideret. Quid uero id sit ipse explicat dicens, hoc naturam appetere, ut dolor absit à corpore, quod illam, de qua diximus indolentiam significat, quodque cura metuque semota sint, quibus profecto uerbis animi tranquillitatem uult intelligi, atque horum duorum numerum beneficio fruatur, ac sensu io-

Juuenat
Orat' 7 ut sit mens sana in
corpore sano;

cundo, & mente, quasi dicat, in his summam consistere corporis, atque animi iocunditatē. Quod ergo duobus his, idolentia scilicet, & animi tranquillitate uita consistat beatissima, hæc Epicuri, atque Lucretii testimonia satis esse debent. quod uero & ille, in quo mentis tranquillitas sit, quamuis membra corporis crucientur, beatus existat, testis est Epicurus in epistola ad Metodorum dicens eum, qui semel sit sapiens, in contrarium habitum transire non posse, neque perturbationibus cedendo errare, & siue crucietur, siue excarnificetur, sapiētem nihilominus felicem fore. In epistola quoque illa, quam moriens ad Hermacum scribit, hæc inquit, Cum ageremus uitæ beatum, & eundem summū diem, scribebamus hæc. tanti autem morbi aderant uesticæ, & uiscerum, ut nihil ad eorum ægritudinem posset accedere. compensabatur tamen cū his omnib⁹ animi læticia, quam capiebam memoria rationum, inuentorū inque nostrorum. In his uerbis beatum se diem dicit agere, & tamē maximis doloribus cruciari, atque eadem fuisse dicitur Leucippi, Democriti, ac Theodori sentētia. ut in tranquillitate mentis beatitudo sit. quod si huic indolentia corporis adiungatur, in hac tum, affectione animi, corporis que absoluta, atque perfecta beatitudo consistat.

Hæc nos ad te à diuersis philosophis de uoluptate disputata conscripsimus. quam uero ex his sequaris sententiam, uolo tibi potius ab illorum, qui hic disputant, auctoritate, rationibusque, quam meo iudicio suaderi. Mihi uero satis fuerit philosophorum penē omnium opiniones exercendæ memoriæ gratia retulisse. FINIS

Marsilii Ficini Florentini De Voluptate Liber absolutus est, Figini. iii. Kalendas Ianuarias. Mcccclvii. anno ætatis suæ. xxiiii.

Venetiis mense Septembri. M. III. D. In ædibus Aldi.

Nequis hunc librum queat imprimere, concessum est, ab Ill. S. V.

REGISTRVM

<p>A Index Iamblichus magis inter rium seperata B ferme sicut ubiq; mensuris mundanos telligentiam C Rationales tur neque do posse de somniis D tiens insuper de sacrificiis tensis potentiis remus eos E bile purum Omnium quæ na ex hominū bus: componēs F uinis potestatib⁹ uni formi tasque ad illam ordines oibusq;</p>	<p>G num siue dum sortes Susceptura Deus puidētia H deris illuc & taminatam se enim semper instar mentis I Quæ secūdam nō harmonica liore quēadmo Ex porphyrio K cta propter neq; sensus L MARSILIVS propterea fertur propria itellect⁹ M Quomō dpre rum opera ceperis amplissi N Ex Michaelē Scaleni uero spiritu uelut me perfen sisse</p>	<p>O est essentialis agat, uidelicet quoque licet hactenus de P subito facta atque ita per sunt corporis nec factum Q animantes uero nobis attingit sunt quatenus aeream Immo R nes effingit intellect⁹ noster conuertit⁹ eaten⁹ existimat si quā S imperfectæ sunt illuminatus est nihil habet in se ipsa & T ad secundam suam habeant diuinorū cogita quod eius est</p>	<p>V Caput.xx.de Quod aut huius traria quædā tur inuoluntarii X Pietas iustitia Sanctum, dei Qua transui occidente cepit Y porro ac sitire adhuc primis esse dicunt atq; imitentur Z fit concitationē tonis nostri ternos qui ad id Postrema ue & ceteris bonis nec rebus a membris præ luptas corporis lestum futurū</p>
---	---	--	--

Omnes sunt quaterni pter. K. duernū. L. & M. ternos, & uero ē quatern⁹.

De l'ort

